HAYDAR HATİPOĞLU

سنن ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ VE ŞERHİ

5

Hadis No: 1741 - 2073

KAHRAMAN YAYINLARI

سنن

للحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

Terceme ve Şerheden:
HAYDAR HATİPOĞLU

KAHRAMAN YAYINLARI

سُنَن

الحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT-5

Mütercim
Haydar HATİPOĞLU
(Varisleri)

Naşir
Kahraman Yayınları
Fethullah KAHRAMAN
(Varisleri)

KAHRAMAN YAYINLARI

Umumi Neşriyat No: 6
Kur'ân ve Hadis İlimleri Husûsi No: 1

İsteme Adresi:
KAHRAMAN YAYINLARI
Davutpaşa Cad. TİM2 No: 322
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 613 83 05
Fax: 0212 565 25 84

Sertifika No: 16133

İstanbul 2012

Dizgi: Ayyıldız Matbaası
Baskı: Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386
Topkapı-İSTANBUL
Tel: 0212 576 47 15

سنن

الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 5

Terceme ve Şerheden:
Haydar HATİPOĞLU
(Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi)

NEŞREDEN

KAHRAMAN YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

(٤٣) باب صيام أشهر الحرم

43 — EŞHÜR-İ HURÛM ORUCU BÂBI

Hurûm: **"Harâm"**'ın çoğuludur. Yılın dört ayına **'Haram aylar'** veyâ **"Eşhür-i Hurûm"** denilir. Bu aylar, R e c e b, Z i l k a'de, Z i l h i c c e ve M u h a r r e m aylarıdır. Son üç ay ard ardadır. Z i l k â'de ayı, R a m a z a n'dan sonra gelen Ş e v v â l ayını izleyen aydır. R e c e p ayı ise R a m a z a n'dan bir önceki ay olan Ş â b a n'dan evvelki aydır. Bu aylara hürmet gösterildiği ve câhiliyyet devri ve İslâmiyet'in ilk yıllarında bu aylarda savaş haram olduğu için bu isim verilmiştir. İlim ehlinin ekserisine göre savaş yasaklığı neshedilmiştir.

١٧٤١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ ، عَنْ أَبِي السَّلِيلِ ، عَنْ أَبِي مُجِيبَةَ الْبَاهِلِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ أَوْ عَنْ عَمِّهِ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ ! أَنَا الرَّجُلُ الَّذِي أَتَيْتُكَ عَامَ الْأَوَّلِ. قَالَ « فَمَالِي أَرَى جِسْمَكَ نَاحِلًا؟» قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا أَكَلْتُ طَعَامًا بِالنَّهَارِ . مَا أَكَلْتُهُ إِلَّا بِاللَّيْلِ . قَالَ « مَنْ أَمَرَكَ أَنْ تُعَذِّبَ نَفْسَكَ ؟ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي أَقْوَى . قَالَ « صُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَيَوْمًا بَعْدَهُ » قُلْتُ: إِنِّي أَقْوَى . قَالَ « صُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَيَوْمَيْنِ بَعْدَهُ » قُلْتُ: إِنِّي أَقْوَى. قَالَ « صُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ بَعْدَهُ . وَصُمْ أَشْهُرَ الْحُرُمِ » .

TERCEMESİ

1741) "... Ebû Mücîbe el-Bâhilî'nin babasından veyâ amcası *(Radıyallâhü anhüm)*'den ; Şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına vararak: Ey Allah'ın Nebisi! Ben geçen yıl senin yanına gelen adamım, dedim. O:**

«Ne oldu? Ben senin vücûdunu zayıf görüyorum.» buyurdu. (Ravi demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhâtabı:)

— **Yâ Resûlallah!** (Geçen yıl seninle görüştüğüm günden bugüne kadar) **gündüz hiç yemek yemedim. Yalnız gece yemek yedim, diye cevap verdi. Efendimiz:**

— **«Kim sana kendi nefsini** (aç bırakmakla) **ta'zib etmeni emretti?» buyurdu.** (Adam demiştir ki:) **Ben:**

— **Yâ Resûlallah! Ben güçlüyüm, dedim. O:**

— **«Sabır** (Ramazan) **ayı ve ondan sonra bir gün oruç tut» buyurdu. Ben:**

— **Şüphesiz benim gücüm** (bundan da fazlasına) **yeter, dedim. O:**

— **«Sabır ayı ve ondan sonra iki gün oruç tut.» buyurdu. Ben:**

— **Şübhesiz benim gücüm** (bundan da fazlasına) **yeter dedim. O:**

— **«Sabır ayı, ondan sonra üç gün oruç tut ve haram ayların orucunu tut.» buyurdu."**

İZAHI

Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler daha uzundur. Parentez içi ifâdeler, o rivâyetlerden alınmadır.

Ramazan ayında oruç tutanlar, nefislerini oruç bozan şeylerden tuttukları için, tutuklama mânâsına gelen **'Sabır'** kelimesi isim olarak Ramazan ayına verilmiştir.

Müellifin rivâyetindeki metnin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu adama Ramazan'dan başka önce bir gün oruç tutmayı; adam daha fazla tutabileceğini belirtince iki gün oruç tutmayı ve adam bundan fazlasına gücünün yeteceğini belirtince Ramazan'dan sonra üç gün ve ayrıca eşhür-i hurûm orucunu emretmiştir. Fakat Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Ramazan orucundan başka, evvelâ her aydan bir gün; adam fazlasını isteyince her aydan iki gün; daha fazlasını isteyince her aydan üç gün oruç tutmasını emretmiştir. Adam daha fazla oruç tutmak istediğini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç parmağını yummak ve açmakla işâret ederek:

«Haram aylarda oruç tut ve bırak, haram aylarda oruç tut ve bırak, haram aylarda oruç tut ve bırak.» buyurmuştur.

Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adama Ramazan ayından başka yılın her ayından önce birer gün, sonra ikişer gün, daha sonra üçer gün oruç tutmasını emretmiş; adam daha çok oruç tutmak iznini isteyince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **haram aylarda oruç tutmasına izin vermiştir. Ancak haram aylarda ard arda tutacağı günlerin üç günü geçmemesini emretmiş ve parmağıyla yaptığı işaretle şunu söylemek istemiştir: Üç gün oruç tut, sonra üç gün oruç tutma, yine üç gün tut, sonra üç gün bırak...**

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde haram ayların bir kısmının orucu emredilmiştir. Müellifimizin rivâyeti ise bu mânâya muhtemel olduğu gibi haram ayların tümünü oruçla geçirme mânâsına da muhtemeldir.

Hadîsin ilk râvisinin Ebû Mücîbe'nin babası veyâ amcası olduğu husûsunda râvinin tereddüdü vardır. Ebû Mücîbe'nin babası Abdullah bin Hâris el-Ensârî el-Bâhilî Ebû Cehm veyâ Ebû Mucîbe'dir. İbn-i Hibbân onu sahâbîler arasında zikretmiştir. Kütüb-i Sitte sâhipleri onun rivâyetlerini almışlardır. Ebû Mucîbe'nin amcasının ismine rastlamadık. (20)

١٧٤٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْحِمْيَرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : أَيُّ الصِّيَامِ أَفْضَلُ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ ؟ قَالَ « شَهْرُ اللّٰهِ الَّذِي تَدْعُونَهُ الْمُحَرَّمَ » .

TERCEMESİ

1742) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den : Şöyle demiştir :

Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek: Ramazan ayından sonra hangi oruç efdaldir? diye sordu. O:**

«Muharrem dediğimiz Şehrullah (orucu)**»** **buyurdu."**

(20) El-Menhel : Cild 10, Sah. 181

İZAHI

M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î, B e y h a k î ve D â r i m î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin zâhirine göre M u h a r r e m ayının tamamı kastedilmiştir. T i r m i z î'nin A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîs de bunu te'yid eder:

Alî (Radıyallâhü anh), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanında oturmuşken bir adam Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Yâ Resûlallah! Ramazan ayından sonra hangi ay oruç tutmamı emredersin? diye sormuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Eğer Ramazan ayından sonra oruç tutacaksan Muharrem'i tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır.» buyurmuştur.

El-Menhel yazarının dediğine göre hadîsten maksad, M u h a r r e m ayı içinde yâni bir kısmında oruç tutmak veyâ bu ayda bulunan Aşûre günü oruç tutmak olabilir.

١٧٤٣ – حدّثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي . ثنا داود بن عطاء . حدّثني زيد ابن عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب، عن سليمان، عن أبيه، عن ابن عباس؛ أنّ النبي ﷺ نهى عن صيام رجب .

في إسناده داود بن عطاء ، وهو ضعيف متفق على ضعفه .

TERCEMESİ

1743) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Recep** (ayı) **orucundan nehiy buyurmuştur."**

Not: Bunun senedindeki Dâvûd bin Atâ'nın zayıflığı üzerinde ittifak vardır.

İZAHI

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir eldeki nüshalarda ve S i n d î hâşiyesinde bir işâret bulunmamakla beraber, bu türden olması muhtemeldir.

R e c e b ayı, yukarıda da anlattığım gibi haram aylardandır. Bu aylarda oruç tutmak ise müstehabtır. Bu sebeple bu hadîsin sahîh olması hâlinde yılın onbir ayında yalnız R e c e b ayının tama-

mını oruçla geçirme anlamında yorumlanması gerekir. Nitekim A h - m e d b i n H a n b e l: Yılın onbir ayından yalnız R e c e b ayının tamamını oruçla geçirmek mekruhtur. Eğer bir adam bayram ve teşrîk günleri müstesnâ bütün yılı oruçla geçirirse bu meyanda R e c e b ayının tamamını oruçla geçirmekte bir beis yoktur. Şâyet yalnız R e c e b ayını oruçla geçirmek isterse bir veyâ birkaç gün oruç tutmayı bıraksın ki R a m a z a n ayına benzemesin, demiştir.

١٧٤٤ — حدّثنا محمّد بن الصّبّاح . ثنا عبد العزيز الدّراوردىّ ، عن يزيد ابن عبد الله بن أسامة ، عن محمّد بن إبراهيم ؛ أنّ أسامة بن زيد كان يصوم أشهر الحرم . فقال له رسول الله ﷺ « صم شوّالا » فترك أشهر الحرم . ثمّ لم يزل يصوم شوّالا حتّى مات .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، إلا أنه منقطع بين محمد بن إبراهيم بن الحارث التيمى ، وبين أسامة بن زيد .

TERCEMESİ

1744) "... Muhammed bin İbrâhim'den rivâyet edildiğine göre:

Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâ) haram aylar orucunu tutarmış. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona;

«Şevvâl ayı oruç tut.» buyurmuş. Bunun üzerine Üsâme (Radıyallâhü anh) haram aylar orucunu bırakarak vefât edinceye kadar, dâima Şevvâl ayı oruç tutmuştur."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun isnadı sahihtir. Ancak Üsâme bin Zeyd ile Muhammed bin İbrâhim bin el-Hâris et-Teymî arasında inkıta vardır. (Şevvâl orucu ile ilgili bilgi 33'ncü bâbta geçmiştir.)

(٤٤) باب فى الصوم زكاة الجسد

44 — 'ORUÇ BEDEN'İN ZEKÂTIDIR' HAKKINDAKİ BÂB

١٧٤٥ — حدّثنا أبو بكر . ثنا عبد الله بن المبارك . ح وحدّثنا محرز بن سلمة العدنىّ . ثنا عبد العزيز بن محمّد ، جميعا عن موسى بن عبيدة ، عن جمهان ، عن أبى هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لكلّ شىء زكاة . وزكاة الجسد الصّوم » . زاد محرز فى حديثه : وقال رسول الله ﷺ « الصّيام نصف الصّبر » .

في الزوائد : إسناد الحديث عن الطريقين، معا، ضعيف . فيه موسى بن عبيدة الزبري. ومدار الطريقين عليه ، وهو متفق على تضعيفه .

TERCEMESİ

1745) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur.»
Râvi Muhriz kendi rivâyetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in :**

«Oruç sabrın yarısıdır.» buyurduğunu da ilâve etmiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâceh'in bu hadis için zikrettiği her iki yolun isnadı zayıftır. Çünkü isnadda Mûsa bin Ubeyde ez-Zeyri bulunur. Her iki yolun dönüm noktası bu râvidir. Bunun zayıflığı üzerinde ittifak vardır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadisi Taberâni, Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmiştir.

Sindî bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der : Yâni insan her şeyden bir miktarını Allah için çıkarmalıdır. Çıkarılan miktar, o şeyin zekâtı olur. Bedenin zekâtı da oruçtur. Çünkü beden, Allah yolunda tutulan oruçla noksanlaşır. Artık bedenden eksilen miktar sanki bedenin zekâtı olmak üzere Allah rızası için bedenden çıkarılmıştır.

El-Hafnî de **Câmiü's-Sağîr** hâşiyesinde : Yâni zekât, malı temizlediği gibi oruç da bedeni temizler. Görünüşte noksanlık vermek mânâda bereket ve fazlalık sağlamak bakımından oruç, zekâta benzer, demiştir.

(٤٥) باب في ثواب من فطر صائما

45 — BİR ORUÇLUYA İFTÂR (YEMEĞİNİ) VERENİN SEVÂBI HAKKINDAKİ BÂB

١٧٤٦ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع ، عن ابن أبي ليلى ؛ وخالي يعلى ، عن عبد الملك ؛ وأبو معاوية ، عن حجاج ؛ كلهم عن عطاء ، عن زيد بن خالد الجهني ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من فطر صائما كان له مثل أجرهم . من غير أن ينقص من أجورهم شيئا » .

TERCEMESİ

1746) "... Zeyd bin Hâlid el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Oruçlulara iftâr (yemeğini) veren kimseye o oruçluların sevablarından hiç bir şey eksiltmeksizin onların sevâbının bir misli olmuş olur.»"

İZAHI

Tirmizî, Nesaî, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Tuhfe yazarı bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:

"İbnü'l-Melik: İftâr'dan maksad, oruçluya yemek yedirmektir, demiştir. El-Kaârî de: Hadîsteki iftârdan maksad, oruçlunun akşam iftârını açacağı zaman yemek yedirmektir, demiştir.

Selmân-ı Fârisî (Radıyallâhü anh)'ın merfu' hadîsinde oruçluya yemek yedirmeye gücü yetmiyenlerin, oruçluya bir yudum süt veyâ bir tane hurma, yâhut bir yudum su vererek iftâr açtırmaları hâlinde aynı sevâbı kazanacakları müjdelenmiştir.

Hadisteki oruçluya âit zamîr, çoğul için gelmiştir. Çünkü Arab dilinde ma'lumu olduğu üzere şart edatının arkasında kullanılan nekîre kelime tekil bile olsa umumîlik ifâde eder."

١٧٤٧ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى اللَّخْمِيُّ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ؛ قَالَ: أَفْطَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عِنْدَ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ «أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ، وَأَكَلَ طَعَامَكُمُ الْأَبْرَارُ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ».

في الزوائد: في إسناده مصعب بن ثابت، عن عبد الله بن الزبير، ضعيف.

TERCEMESİ

1747) "... Abdullah bin Zübeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Sa'd bin Muâz** (Radıyallâhü anh)'ın **yanında iftârını açtı. Sonra:**

«أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ، وَأَكَلَ طَعَامَكُمُ الْأَبْرَارُ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ». **buyurdu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu senedde Abdullah bin Zübeyr (R.A.)'den rivâyet eden Mus'ab bin Sâbit zayıftır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîste Peygamberimizin buyurduğu cümleler, Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın ev halkı için duâ mâhiyetinde olabilir. Bu takdirde cümlelerin meâli şöyle olur:

«Yanınızda oruçlular iftâr yemeğini yesin. Yemeğinizi iyi ve sâlih kimseler yesin. Ve sizlere melekler duâ ve istiğfar etsin.»

Mezkûr cümleler, ev halkının kazanmış oldukları sevâbı müjdelemek mâhiyetinde olabilir. Buna göre cümlelerin mânâsı şöyle olur:

«Yanınızda oruçlular iftar açtı. Yemeğinizi iyi ve sâlih insanlar yedi ve melekler size duâ ve istiğfar etti.»

S i n d î : Hadîste «Oruçlular» diye çoğul kelimesi kullanılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sahâbîlerden de iftâr açanların bulunmuş olması muhtemeldir. Yâhut bu kelimenin başındaki ta'rif harfi cins içindir. Bu takdirde çoğulluk mânası muattal olmuş olur, demiştir.

(٤٦) باب فى الصائم إذا أكل عنده.

46 — YANINDA YEMEK YİYİLEN ORUÇLU HAKKINDAKİ BÂB

١٧٤٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد، وسهل. قالوا: ثنا وكيع، عن شعبة، عن حبيب بن زيد الأنصاري، عن امرأة يقال لها ليلى، عن أم عمارة؛ قالت: أتانا رسول الله ﷺ فقربنا إليه طعاما. فكان بعض من عنده صائما. فقال رسول الله ﷺ «الصائم إذا أكل عنده الطعام، صلت عليه الملائكة».

T E R C E M E S İ

1748) "... Ümmü Ümâre (21) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize geldi. Biz Ona yemek sunduk. Onun yanında bulunanlardan birisi oruçluydu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Oruçlunun yanında yemek yenildiği zaman melekler ona duâ ve istiğfar ederler.»"

---

(21) Ümmü Ümâre, Ensâr'dan Habib bin Zeyd'in büyük annesidir. Ve Abdullah bin Zeyd'in annesidir. Adının Nesîbe binti Ka'b bin Amr el-Ensâriyye olduğu söylenir. Meşhur bir sahâbîdir. (Tuhfetü'l-Ahvezî : C : 2, Shf. 67)

١٧٤٩ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى. ثنا بَقِيَّةُ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ سُلَيْمَانَ
ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِبِلَالٍ «الْغَدَاءُ يَا بِلَالُ!» فَقَالَ:
إِنِّي صَائِمٌ. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «نَأْكُلُ أَرْزَاقَنَا. وَفَضْلُ رِزْقِ بِلَالٍ فِي الْجَنَّةِ. أَشَعَرْتَ،
يَا بِلَالُ! أَنَّ الصَّائِمَ تُسَبِّحُ عِظَامُهُ وَتَسْتَغْفِرُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ مَا أُكِلَ عِنْدَهُ؟».

فى الزوائد: فى إسناده محمد بن عبد الرحمن. متفق على تضعيفه. وكذبه ابن حاتم والأزدى.

TERCEMESİ

1749) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* Bilâl *(Radıyallâhü anh)*'a :

— **«Yâ Bilâl! Öğle yemeğine (otur.)» buyurdu. Bilâl (Radıyallâhü anh) :**

— **Ben oruçluyum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :**

— **«Biz rızıklarımızı yiyoruz. Bilâl'in rızkının fazlı cennettedir. Yâ Bilâl! Oruçlunun yanında yemek yiyildiği sürece Onun kemiklerinin tesbîh ettiğini ve meleklerin onun için mağfiret dilediklerini bilir misin?» buyurdu."**

Not: Zevaid"de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki Muhammed bin Abdurramman"ın zayıflığı hususunda ittifak vardır. İbn-i Hatim ve el-Ezdi Onu yalanlamışlardır

İZAHI

İlk hadîsi Tirmizî, Nesaî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîs Zevâid türündendir. Hadîsler, oruçlunun yanında gündüz yemek yinildiği zaman oruçlu için meleklerin duâ ve istiğfâr ettiklerini ve o yemek karşılığında oruçlunun Cennet'teki rızkının üstünlüğünü ifâde ediyorlar.

(٤٧) باب من دعى إلى طعام وهو صائم

47 — ORUÇLUYKEN YEMEĞE DÂVET EDİLENİN BÂBI

١٧٥٠ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. قَالَا: ثنا سُفْيَانُ
ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ قَالَ
«إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ، وَهُوَ صَائِمٌ، فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ».

TERCEMESİ

1750) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz oruçluyken yemeğe dâvet edildiği zaman: Ben oruçluyum, desin.»"

١٧٥١ – حدّثنا أحمد بن يوسف السُّلَمِيُّ. ثنا أبو عاصم. أنبأنا ابن جريج، عن أبي الزبير، عن جابر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من دُعِيَ إلى طعام، وهو صائم، فليُجِب. فإن شاء طعم، وإن شاء ترك».

TERCEMESİ

1751) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bir kimse oruçlu olduğu halde yemeğe dâvet edilirse (dâvete) icâbet etsin. Artık dilerse yemek yiyer, dilerse yemek yemeyi bırakır.»"

İZAHI

İlk hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

Nâfile orucu gizlemek müstehab ise de dâvet sâhibinin kırılmasına veyâ kızmasına meydan vermemek için nâfile oruç tutan dâvetlilerin, oruçlu olduklarını dâvet sâhibine açıklamaları meşrû kılınmıştır. Oruçlu bu özrünü açıklayınca dâvet sâhibi onun mâzeretini kabul ederek dâvete icâbet etme isteğinden vazgeçerse dâvete icâbet sorumluluğu kalkmış olur. Aksi takdirde oruçlu dâvete icâbet etmekle mükelleftir. Çünkü oruç, dâvete icâbet etmemek için mâzeret sayılmaz. Oruçlu dâvet yerinde hazır bulununca orucunu bozması gerekmez. Ancak dâvet sâhibi onun yemek yememesiyle eziyet duyarsa, oruçlunun nâfile orucunu bozması efdaldir. Tutulan oruç farz bir oruç ise bozdurulamaz.

Nâfile orucu bozup bozmamak hakkında âlimlerin görüşleri 26'ncı bâbta geçen 1700 1701 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivâyet etmiştir. Fakat oradaki rivâyette: وهو صائم = **«Dâvetli oruçluyken..»** kaydı yoktur.

Bu hadîs de dâvete icâbet etmenin gerekliliğine dâvetlinin orucunu bozmaya mecbur olmadığına delâlet ediyor. N e v e v î, M ü s l i m ' in şerhinde: Dâvet edilen oruçlunun orucunu bozmasının vâcib olmadığı husûsunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Eğer dâvetlinin tuttuğu oruç farz bir oruç ise, yemek yemesi câiz değildir. Şâyet tuttuğu oruç nâfile ise bozmak câizdir. Artık yemek yememesi dâvet sâhibine ağır gelecekse; efdal olan, orucu bozmasıdır. Aksi takdirde orucu tamamlamak efdaldir, demiştir .

(٤٨) باب في «الصائم لا ترد دعوته»

48 — ORUÇLUNUN DUÂSI REDDEDİLMEZ (HAKKINDAKİ) BÂB

١٧٥٢ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع، عن سعدان الجهني، عن سعد أبي مجاهد الطائي (وكان ثقة)، عن أبي مدلة (وكان ثقة)، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ثلاثة لا ترد دعوتهم: الإمام العادل. والصائم حتى يفطر. ودعوة المظلوم يرفعها الله دون الغمام يوم القيامة، وتفتح لها أبواب السماء، ويقول: بعزتي لأنصرنك ولو بعد حين».

T E R C E M E S İ

1752) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Üç sınıf insan vardır ki duâsı Allah katında reddolunmaz: Âdil devlet reisi, iftâr edinceye kadar oruçlu ve mazlumun duâsı. Allah mazlumun duâsını, kıyâmet günkü bulutun üstüne yükseltir, gök kapıları Ona açılır ve Allah Teâlâ:

«İzzetime yemin ederim ki ey mazlum! Bir süre sonra bilı olsa behemahal sana yardım edeceğim» buyurur.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir. Câmiü's-Sağîr şerhinde el-Azîzî'nin dediğine göre bâzı rivâyet-

lerde : حَتَّى يُفْطِرَ = «İftârını açıncaya kadar...» ifâdesi yerine :

حِينَ يُفْطِرُ = «İftarını açtığı zaman...» ifâdesi mevcuttur.

İlk ifâdeye göre oruçlunun gündüzün hangi vaktinde olursa olsun makbuldür. İkinci ifâdeye göre oruçlu iftârını bilfiil açtığı zaman veyâ iftâr açma vakti girdiği zaman yapacağı duâ makbuldür.

S i n d î ise ilk ifâdenin râvilerden birisinin yanılgısı olduğunu ve ikinci ifâdenin doğru olduğunu savunarak bundan sonra gelecek hadîsi buna gerekçe olarak göstermiştir.

E l - A l k a m î'nin nakline göre e d - D e m î y r i : Oruçlunun dünya ve âhiret mutluluğu için kendisine, sevdiklerine ve müslümanlara duâ etmesi müstehabtır. Çünkü bu hadîs ve (bundan sonra gelen) A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, oruçlunun özellikle iftâr vaktindeki duâsının makbul olduğuna delâlet ediyor, demiştir.

Mazlumun duâsı, zulümden kurtulmak veyâ zâlim aleyhinde olabilir. Hadîsin sonu bunu gösteriyor.

S i n d î'nin dediğine göre hadîsteki "el-Ğamâm = bulut" kelimesiyle F u r k a n sûresinin :

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا = «Ve o günki, gök beyaz bulutlar hâlinde parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir.» 25'nci âyetindeki "ğamâm" kastedilmiştir.

Müellifin rivâyetinde : يَوْمَ الْقِيَامَةِ = «Kıyâmet günü» kaydı bulunduğu için S i n d î'nin bu yorumda bulunduğunu sanıyorum. T i r m i z î'nin rivâyetinde ise bu kayıt yoktur. Ve hadîsteki ğamâm ile dünyadaki bulutun kastedilmesine bir engel yoktur.

Hadîs, mazlumun duâsı için gök kapılarının açıldığını haber veriyor. Gök kapıları duânın arşa yükseltilmesi için açılır. Bu açılış, duâyı taşıyan melek için olabilir. Veyâ duânın geçişi için olabilir.

Hadîs, Allah'ın mazlum kimseye mutlaka yardımcı olduğunu, onu ihmal etmiyeceğini, ancak bir hikmet için yardımını geciktirmesinin muhtemel olduğunu bildiriyor. Buna işâret olmak üzere : Allah, zâlimi ihmâl etmez, imhâl (mühletlendirme) eder" derler.

١٧٥٣ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا إِسْحَاقُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْمَدَنِيُّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو

ابْنِ الْعَاصِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ لَدَعْوَةً مَا تُرَدُّ » .

قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ، إِذَا أَفْطَرَ : اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَسْأَلُكَ

بِرَحْمَتِكَ ، الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ، أَنْ تَغْفِرَ لِي .

فى الزوائد : إسناده صحيح . لأن إسحاق بن عبيد الله بن الحارث ، قال النسائى : ليس به بأس .

وقال أبو زرعة : ثقة . وذكره ابن حبان فى الثقات . وباقى رجال الإسناد على شرط البخارى .

TERCEMESİ

1753) "... Abdullah bin Amr bin el-Âs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz her oruçlu için iftârını açtığında reddedilmeyen bir duâ vardır.»

İbn-i Ebî Müleyke demiştir ki: Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ)**'nın iftârını açtığı zaman şu duâyı okuduğunu kendisinden işittim:**

اَللَّهُمَّ إِنِّى اَسْئَلُكَ بِرَحْمَتِكَ اَلَّتِى وَسِعَتْ كُلَّ شَىْءٍ اَنْ تَغْفِرَ لِى

«Allah'ım! Herşeyi kaplıyan rahmetin hakkı için bana mağfiret etmeni Senden dilerim.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahihtir. Çünkü Nesai râvi İshak bin Ubeydillah bin el-Hâris'in zararsız olduğunu söylemiştir. Ebû Zür'a da: O sıkadır, demiş. İbn-i Hibbân da Onu sıkalar arasında zikretmiştir. İsnâdın kalan ricâli, Buhârî'nin şartı üzerinedir.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Oruçlunun iftâr vaktindeki duâsının makbul olduğuna delâlet ediyor. **Câmiü's-Sağîr** hâşiyesinde el-Hafnî: Yâni farz veyâ nâfile orucun her günü iftâr vaktinde oruçlunun yapacağı duâ makbuldür. Ya dileği aynen yerine gelir veyâ ona başka mükâfat verilir. Artık oruçlu: Duâ ettim de kabul olmadı dememelidir, demiştir.

E l - M ü n â v î de: Oruçlunun iftâr vaktindeki duâsının kabulü bu ümmete mahsustur, demiştir.

S i n d î de S u y û t î'den naklen beyan ettiğine göre T i r m i z î: M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmeti, bütün ümmetler içerisinden seçilerek duâsı makbul kılınmıştır. Allah Teâlâ bu ümmete hitâben: ادعونى استجب لكم

«... **Bana dilekte bulununuz ki duânızı kabul edeyim...»** (22) buyurmuştur. Bu vaid, eski ümmetlerde yalnız peygamberlere vardı. Bu ümmete de verildi. Fakat şehvetler onların kalplerine hâkim olup işleri karmakarışık olunca durum değişti. Oruç ise nefsi şehvâni duygu ve hareketlerden alıkoyar. Şehvet kalpten çıkarılınca gönül pâk olur. Ve duâ kabule şâyan olur. Oruçlunun dilediği şey onun için mukadder ise süratle verilir, değilse âhiret azığı olarak onun için saklanır, demiştir.

(٤٩) باب فى الأكل يوم الفطر قبل أن يخرج

49 — RAMAZAN BAYRAMI GÜNÜ (BAYRAM NAMAZINA) ÇIKMADAN ÖNCE BİR ŞEY YEMEK HAKKINDAKİ BÂB

١٧٥٤ — حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا هُشَيْمٌ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَطْعَمَ تَمَرَاتٍ .

TERCEMESİ

1754) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **birkaç hurma yemedikçe Ramazan bayramı günü** (bayram namazına) **çıkmazdı."**

١٧٥٥ — حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا مِنْدَلُ بْنُ عَلِيٍّ . ثنا عُمَرُ بْنُ صُهْبَانَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَغْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يُغَدِّيَ أَصْحَابَهُ مِنْ صَدَقَةِ الْفِطْرِ .

فى الزوائد : إسناده ضعيف . قد تسلسل بالضعفاء . لأن عمر بن صهبان ، ومن دونه ، ضعفاء .

(22) Mü'min: 60

TERCEMESİ

1755) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ashâbına fıtır sadakasından yedirmedikçe Ramazan bayramı günü** (bayram namazına) **çıkmazdı.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Zayıf râviler peş-peşe gelmişlerdir. Çünkü Ömer bin Sahbân ve ondan aşağı olanların hepsi zayıftır.

١٧٥٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو عَاصِمٍ . ثنا ثَوَابُ بْنُ عُتْبَةَ الْمَهْرِيُّ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ لَا يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ . وَكَانَ لَا يَأْكُلُ يَوْمَ النَّحْرِ حَتَّى يَرْجِعَ .

TERCEMESİ

1756) "... Büreyde bin Husayb *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ramazan bayramı günü** (bir şey) **yemedikçe** (bayram namazına) **çıkmazdı ve kurban bayramı günü bayram namazından dönmedikçe** (bir şey) **yemezdi.**"

İZAHI

İlk hadîsi Buhârî ile Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

İkinci hadîs Zevâid türündendir.

Üçüncü hadîsi Tirmizî, Ahmed, İbn-i Hibbân, Dârekutnî, Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî bu hadîsleri rivâyet ettikten sonra: İlim ehlinden bir cemâat Ramazan bayramı namazına çıkmadan önce bir şey yemeyi ve varsa hurma yemeği müstehab saymışlar; Kurban bayramı günü de namazdan dönmedikçe bir şey yememeyi müstehab saymışlardır, der.

Tuhfe yazarı da: Ramazan bayramı sabahı bayram namazından önce hurmayla iftâr etmek müstehabtır. Bulamıyanlar bal gibi başka bir tatlıyı yemelidirler. Hiç bir şey bulamıyanlar su içmelidirler. Kurban bayramı günü ise kurban etinden yemek için bayram namazından dönünceye kadar bir şey yememek müstehabtır. Ahmed bin Hanbel müstehablık hükmünü kurban keseceklere tahsis etmiştir, demiştir.

(٥٠) باب من مات وعليه صيام رمضان قد فرّط فيه

50 — ÖLÜP DE BOYNUNDA ÖZÜRSÜZ OLARAK TUTMADIĞI RAMAZAN ORUCU BULUNANLARIN BÂBI

١٧٥٧ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا قُتَيْبَةُ . ثنا عَبْثَرٌ ، عَنْ أَشْعَثَ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرٍ ، فَلْيُطْعَمْ عَنْهُ ، مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ ، مِسْكِينٌ » .

قال المزيّ في الأطراف : قوله عن محمد بن سيرين وهم . فإن الترمذيّ رواه ولم ينسبه. ثم قال الترمذيّ : وهو عندي محمد بن عبد الرحمن بن أبي ليلى .

قال الترمذيّ، بعد تخريجه هذا الحديث : لانعرفه مرفوعا إلا من هذا الوجه . والصحيح أنه موقوف .

TERCEMESİ

1757) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim ki üzerinde bir ayın oruç (borc) u varken ölürse, ondan bedel olarak her gün yerine bir yoksula (yemek) yedirilsin.»"

Not: El-Mizzî el-Etraf'ta: Müellifin; «Muhammed bin Sirin'den» sözü bir vehimdir. Çünkü Tirmizî bunu rivâyet etmiş de Muhammed'in kimin oğlu olduğunu belirtmemiş, sonra: Bence bu zât, Muhammed bin Abdirrahman bin Ebî Leylâ'dır, demiştir, diye bilgi vermiştir.

Tirmizî bu hadisi tahric ettikten sonra: Biz bu hadisi merfu' olarak yalnız bu yoldan tanırız. Sıhhatlı olan durum, bunun mevkuf olmasıdır, demiştir.

(٥١) باب من مات وعليه صيام من نذر

51 — ÖLÜP DE ÜZERİNDE ADAK BORCU BULUNANIN (BEYÂNI) BÂBI

١٧٥٨ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ وَالْحَكَمِ ، وَسَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَعَطَاءٍ وَمُجَاهِدٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أُخْتِي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ . قَالَ « أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُخْتِكِ دَيْنٌ ، أَكُنْتِ تَقْضِينَهُ ؟ » قَالَتْ : بَلَى . قَالَ « فَحَقُّ اللهِ أَحَقُّ » .

TERCEMESİ

1758) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlallah! Kız kardeşim boynunda aralıksız iki ay (kefâret) oruç (borcu) bulunduğu halde öldü, dedi. Efendimiz:

— «Söyle bakayım. Eğer senin kızkardeşinin boynunda bir borç bulunmuş olsaydı sen o borcu ödiyecek miydin?» diye sordu. Kadın:

— Evet ödiyecektim, dedi. Efendimiz:

— «O halde Allah'ın hakkı, öncelikle ödenmesi gereken bir haktır.» buyurdu."

١٧٥٩ – حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ ابْنِ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ : يَارَسُولَ اللّٰهِ! إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ ، أَفَأَصُومُ عَنْهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » .

TERCEMESİ

1759) "... Büreyde bin Husayb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

— Yâ Resûlallah! Annem üzerinde oruç borcu olduğu halde öldü. Ben ona bedel olarak oruç tutayım mı? diye sordu. Efendimiz:

— «Evet» buyurdu.

BU VE BUNDAN ÖNCEKİ BÂBLARDA GEÇEN HADİSLERİN İZAHI

Bundan önceki bâbta geçen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi de rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyetin senedinde bulunan râviler sırayla şöyledir: Kuteybe, Abser, Eş'as, Muhammed, Nâfi', İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ... görüldüğü gibi bu senedde anılan Muhammed'in İbn-i Sîrîn olan Muhammed mi, Abdurrahmân oğlu Muhammed mi olduğu belirtilmemiştir. Hadis zikredildikten sonra Tirmizi: Seneddeki Muhammed, Abdurrahman bin Ebi Leylâ'nın oğlu olan Muhammed'dir, demiştir. Tirmizi bu hadisi merfu' ola-

rak rivâyet etmiş olmakla beraber: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den sahîh olan rivâyet mevkuftur, demiştir.

Bu hadîsin zâhirine göre üzerinde oruç borcu olup da kazâ etmeden ölen kimsenin oruç borcuna bedel olarak her gün için bir yoksulu yedirmek meşrûdur. Bu oruç borcu, hadîsin zâhirine göre umumîdir. Yâni Ramazan borcu olabildiği gibi kefâret ve adak orucu gibi borç olmuş olabilir. Fakat müellifin bu hadîs için açtığı bâb başlığına bakılırsa hadîsten maksad, özürsüz olarak tutulmayan Ramazan orucu borcuna mahsustur. Sindî de: Hadîsteki **«bir ay orucu»** tâbiri umumî olmakla beraber, örf ve âdet bu tâbirin Ramazan ayına tahsisini gerektirir. Bizim Hanefî âlimlerimiz bu hadîsle hükmetmişler, ancak ölünün fidye ödemeyi vasiyet etmesini şart koşmuşlar, vasiyet yokken fidye ödenmesinin gerekmediğini söylemişlerdir.

Âlimlerin bu husustaki görüşlerini ayrıntılı olarak aşağıda vereceğim.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Tuhfe yazarının beyânına göre Buhârî'nin bir rivâyetinde: **"Bir erkek, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **müracâat etti."** deniliyor. Başka bir rivâyetinde: **"Mürâcaatçı: "Annem öldü** ve..." diye geçer. Buhârî ve Müslim'in bir rivâyetinde **"... ve ölen kadının üzerinde adak borcu vardır."** denilmiştir. Buhârî'nin bir rivâyetinde: **"... ve ölen kadın üzerinde bir ay oruç borcu vardır"**; başka bir rivâyetinde: **"... ve ölen kadın üzerinde onbeş gün oruç borcu vardır"** denilmektedir.

El-Hâfız, **el-Fetih**'te yukarıdaki değişik rivâyetlerle ilgili olarak: Bâzıları bu değişikliğin, râvilerin kararsızlıklarından ileri geldiğini iddiâ etmişlerse de, bence bu değişiklik, olayların müteaddit olmasından ileri gelmiştir. Diğer taraftan müracaatçının erkek veyâ kadın oluşu ve ölmüş olan kadının anne veyâ kardeş oluşu, hadîsin delîl sayılmasını olumsuz yönde etkilemez, demiştir.

Bu hadîs, üzerinde oruç borcu olduğu halde kazâ etmeden ölen kimseye bedel olarak yakınları tarafından oruç tutulmasının meşrûluğuna delâlet eder. Hadîsçilerin kavli budur.

Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Buhârî de bunun bir benzerini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivâyet etmiştir. Onun rivâyetindeki müracaatçı, bir erkektir.

ORUÇ BORÇLUSU OLARAK ÖLEN YERİNE ORUÇ TUTMAK VEYÂ FİDYE ÖDEMEK MESELESİ

El-Menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini özetle şöyle açıklar :

"1 — Ebû Hanîfe, Mâlik, el-Leys, Evzâî, Sevrî ve yeni kavlinde Şâfiî : Ölü yerine oruç tutulmaz, demişlerdir. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre tutmadığı Ramazan orucuna kazâ etmeye muktedir olduğu halde kazâ etmeden ölen kişi, fidye çıkarılmasını vasiyyet etmişse, tutmadığı her gün için bir fitre miktarı olarak yakınları tarafından çıkarılır.

Mâlik'e göre her gün için bir müd yâni bir fitrenin dörtte biri çıkarılır.

Bunların delili (1757 nolu) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve Nesaî'nin Sünen-i Kübrâ'sında İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği :

لَا يُصَلِّي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ وَلَا يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ = «Hiç kimse hiç kimse yerine namaz kılamaz ve hiç kimse hiç kimse yerine oruç tutamaz.» hadîsidir. Üçüncü delil, Mâlik'in İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisinin benzeridir.

2 — Hadis âlimleri : Üzerinde Ramazan, adak ve kefâret gibi oruç borcu olduğu halde kazâ etmeden ölen kimsenin yakınları onun yerine oruç tutabilirler, demişlerdir. Ebû Sevr, Tâvûs, el-Hasan, Zühri, Katâde, Hammâd ve eski kavlinde Şâfiî, böyle hükmedenlerdendirler.

Nevevî, Müslim'in şerhinde : Biz bu kavlin sahîh ve seçkin olduğuna inanıyoruz. Fıkıh ve hadis ilimlerini iyi bilen arkadaşlarımızın tahkikçileri bu kavli sıhhatlı bulmuşlardır. Çünkü bu kavli te'yid eden apaçık ve sahih hadisler kuvvetlidir, demiştir.

Bunların delilleri 1758 ve 1759 nolu hadisler ile Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesai ve başkaları tarafından Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan merfu' olarak rivâyet ettikleri : مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ = «Üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin velîsi (yakını) onun yerine oruç tutar.» hadîsidir.

3 — A h m e d, İ s h a k ve E b û U b e y d'e göre ölünün adak oruç borcu yerine yakını oruç tutar. Ve R a m a z a n oruç borcu yerine her gün için bir fitrenin dörtte birini fidye olarak çıkarır.

Bu gruptaki âlimler, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın 1757 nolu hadisini, R a m a z a n orucu borcuna yorumlarlar. 1758 ve 1759 nolu hadisleri R a m a z a n orucundan başka oruç borçlarına yorumlarlar.

Müellifin bu hadislere âit açtığı bâbların başlığına bakılırsa, kendisinin de hadisleri bu şekilde yorumladığı kanısına varılır.

Bu grubun başka delilleri de vardır. Buraya aktarmaya gerek duymadım.

(٥٢) باب فيمن أسلم فى شهر رمضان

52 — RAMAZAN AYINDA MÜSLÜMAN OLAN HAKKINDAKİ BÂB

١٧٦٠ – حدثنا محمد بن يحيى. ثنا أحمد بن خالد الوهبى. ثنا محمد بن إسحاق، عن عيسى بن عبد الله بن مالك، عن عطية بن سفيان بن عبد الله بن ربيعة؛ قال: ثنا وفدنا الذين قدموا على رسول الله ﷺ بإسلام ثقيف قال، وقدموا عليه فى رمضان، فضرب عليهم قبة فى المسجد. فلما أسلموا صاموا ما بقى عليهم من الشهر.

فى الزوائد : فى إسناده محمد بن إسحاق، وهو مدلس. وقد رواه بالعنعنة عن عيسى بن عبد الله. قال ابن المدينى : وتفرّد بالرواية عنه، وقال : عيسى بن عبد الله مجهول.

T E R C E M E S İ

1760) "... Atiyye bin Süfyân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Sakîf kabilesinin müslümanlığı kabul etmesi konusu için Resûlullah (Sallallahü Âleyhi ve Sellem)'in yanına giden heyetimizin bize anlattığına göre; heyet Ramazan ayı içinde Onun yanına (Medîne'ye) varmışlar. O, hey'et için Mescid-i Nebevî'de bir çadır kurmuş; hey'et müslüman olunca Ramazan ayının kalan kısmı oruç tutmuşlardır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki Muhammed bin İshak tedlisçidir ve bunu İsâ bin Abdillah'tan an'ane ile rivâyet etmiştir. İbnü'l-Medînî: Ve İsâ'dan yalnız kendisi rivâyet etmiş. İsâ bin Abdillah da meçhuldür, demiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs, Ramazan ayı içerisinde müslümanlığı kabul eden bir kimsenin müslümanlığı kabullendikten sonraki günlerin orucunu tutmakla mükellef olduğuna delâlet ediyor.

Sakîf: Tâif'te bir kabîledir. Bu kabîlenin Ahlâf kolundan iki ve Benî Mâlik kolundan üç erkek olmak üzere kurulan beş kişilik hey'et, Tâif'ten Medîne'ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüşmek üzere gelmişler. Ebû Dâvûd'un bu heyette bulunan Evs bin Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetine göre Ahlâf kolundan olanlar, Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'a misâfir olmuşlar. Benî Mâlik kolundan olanlar ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından misâfir edilmişler. Ve Mescid-i Nebevî'de kurulan bir çadıra yerleştirilmişler. Bu hey'et, Tebük seferinden sonra ve Ramazan ayında Medîne'ye varmışlar.

(٥٣) باب فى المرأة تصوم بغير إذن زوجها

53 — KOCASININ İZNİ OLMAKSIZIN ORUÇ TUTAN HAKKINDAKİ BÂB

١٧٦١ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَصُومُ الْمَرْأَةُ، وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ، يَوْمًا، مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ، إِلَّا بِإِذْنِهِ » .

T E R C E M E S İ

1761) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Eşi hazırken izni olmadan kadın, Ramazan ayı orucundan başka gün oruç tutamaz.»"

١٧٦٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ. ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ النِّسَاءَ أَنْ يَصُمْنَ إِلَّا بِإِذْنِ أَزْوَاجِهِنَّ .

فى الزوائد : إسناده صحيح على شرط البخارى .

TERCEMESİ

1762) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşlerinin izni olmaksızın kadınları (nâfile) oruç tutmaktan nehiy buyurmuştur."

Not: Bunun isnadının Buhârî'nin şartı üzerine sahîh olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

İlk hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı şöyle der:

Yâni eşi, kadının bulunduğu şehir veyâ köyde hazırken kadın nâfile oruç tutamaz. Ancak kocası açıkca veyâ zımnen izin verirse, meselâ, onun râzı olduğunu bilirse oruç tutabilir. Hadîs, kadının kocasının izni olmaksızın nâfile oruç tutmasının haram olduğuna delâlet ediyor. Çünkü kocanın ailevî ve beşerî hakkı kadına vâcibtir. Nâfile oruç, bu hakkı gölgeler. Cumhûrun görüşü budur. Nevevi, el-Mühezzeb şerhinde: Arkadaşlarımızdan bir cemâat, kadının kocasından izin almadan nâfile oruç tutmasının mekruh olduğunu söylemişse de sahih olan kavil, bunun haramlığıdır. Eğer eşinin izni olmadan kadın nâfile oruç tutarsa, tuttuğu oruç sahih ise de haram işlemiş olur. Bu oruç, gasb edilmiş evde namaz kılmak gibidir, demiştir.

Hadîsten anlaşılıyor ki, eşi hazır olmayan kadın nâfile oruç tutabilir. Bu hususta ihtilâf yoktur.

Ramazan orucuna gelince, eşinin iznini almadan kadın oruç tutar. Çünkü vaktinde tutulması farz olan bir oruçtur. Diğer taraftan Ramazan'da kocası da oruçlu olduğu için beşerî hak ve ihtiyacının gölgelenmesi söz konusu değildir. Belirli günlerde tutulması adanan adak oruç da Ramazan orucu hükmündedir. Çünkü o oruç günlüdür, vaktinde tutulması gerekir.

(٥٤) بَاب فِيمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَلَا يَصُومُ إِلَّا بِإِذْنِهِمْ

54 — BİR KAVME MİSAFİRLİĞE GİDEN KİŞİ ONLARIN İZNİ OLMADAN ORUÇ TUTAMAZ, BÂBI

١٧٦٣ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْأَزْدِيُّ. ثنا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، وَخَالِدُ بْنُ أَبِي يَزِيدَ؛

قَالَا: ثنا أَبُو بَكْرٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ
قَالَ «إِذَا نَزَلَ الرَّجُلُ بِقَوْمٍ، فَلَا يَصُومُ إِلَّا بِإِذْنِهِمْ».

هذا الحديث قد رواه الترمذيّ. حدثنا بشر بن معاذ، قال: حدثنا أيوب بن واقد، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة، الحديث. وقال: هذا حديث منكر. لانعرف أحداً من الثقات روى هذا الحديث عن هشام. وقد روى موسى بن داود عن أبي بكر المدينيّ عن هشام. وأبو بكر هذا ضعيف عند أهل الحديث.

T E R C E M E S İ

1763) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adam bir kavme misâfirliğe gittiği zaman, ancak onların izniyle oruç tutabilir.»"

Not : Bu hadîsi Tirmizî de rivâyet etmiştir. Tirmizî'nin senedi notta gösterilmiştir. Tirmizî : Bu hadis münkerdir. Bunu Hişâm'dan herhangi bir sıkanın rivâyet ettiğini bilemiyoruz. Mûsa bin Dâvûd, Ebû Bekir el-Medînî'den, o da Hişâm'dan rivâyet etmiştir. Bu Ebû Bekir, hadîs ehli yanında zayıftır, demiştir.

İ Z A H I

Notta belirtildiği gibi T i r m i z î de bu hadîsi başka bir senedle rivâyet etmiştir.

Tuhfe yazarı şöyle der: Misâfirliğe giden kişi, ev sâhibinden izin almadan nâfile oruç tutamaz. Buradaki yasaklama tenzihen mekruhluk içindir. Ev sâhibinin gönlünü almak için oruç iznini almak gereklidir. E b ü ' t - T a y y i b ise yasaklama hikmetini şöyle açıklar: Misâfir oruç tuttuğu takdirde ev halkına sıkıntı vermiş olabilir. Çünkü oruçlu için yemek hazırlamaya önem vermek gerekir. İftar ve sahur yemeğini tam vaktinde hazırlama külfeti doğar. Fakat misâfir oruç tutmazsa ev halkının yediği yemekten yiyer ve mezkûr sıkıntılar söz konusu olmaz. Bir de şu var: Misâfirin ev sâhibine itaat etmesi misâfirliğin âdâb ve usulündendir. Ev sâhibine muhâlefet edince, âdâba aykırı hareket etmiş olur.

(٥٥) باب فيمن قال الطاعم الشاكر كالصائم الصابر

55 — ŞÜKÜR EDEN ORUÇSUZ, SABREDEN NÂFİLE ORUÇLU GİBİDİR DİYEN HAKKINDAKİ BÂB

١٧٦٤ — حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْأُمَوِيِّ، عَنْ مَعْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ عَلِيٍّ الْأَسْلَمِيِّ،

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ بِمَنْزِلَةِ الصَّائِمِ الصَّابِرِ».

TERCEMESİ

1764) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şükür eden oruçsuz, sabreden nâfile oruçlu mevkiindedir.»"

١٧٦٥ — حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ. ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي حُرَّةَ، عَنْ عَمِّهِ حَكِيمِ بْنِ أَبِي حُرَّةَ، عَنْ سِنَانِ ابْنِ سَنَّةَ الْأَسْلَمِيِّ، صَاحِبِ النَّبِيِّ ﷺ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ، لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ الصَّابِرِ».

في الزوائد: إسناده صحيح. ورجاله موثقون. وليس لسنان بن سنة، عند ابن ماجة، سوى هذا الحديث. وليس له شيء في الكتب الخمسة الأصولية.

TERCEMESİ

1765) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in ashâbından Sinân bin Senne el-Eslemî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şükreden oruçsuza, sabreden nâfile oruçlunun sevâbının misli vardır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: Bunun isnadı sahih olup ricâli mevsuk zâtlardır. İbn-i Mâceh yanında Sinân bin Senne (R.A.)'ın bundan başka hadisi yoktur. Müellifin süneni müstesna, Kütüb-i Sitte de Sinân (R.A.)'ın hiç bir hadisi yoktur.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ahmed, Tirmizî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Zevâid türünden olan Sinân (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ahmed de rivâyet etmiştir.

Sindî: Yâni nâfile oruç tutmayıp gıdasını alan ve gücünü Allah'a itaat yolunda harcayan mü'min, açlığa ve susuzluğa tahammül ederek nâfile oruç tutan gibidir. Çünkü ikisi de insan oğ-

lunun yaratılış gâyesi olan Allah Teâlâ'ya itaat yolundadırlar. İkinci hadisin zâhirine göre ikisinin sevâbı aynıdır. Lâkin maksat şu olabilir: Sabreden oruçlu sevap kazandığı gibi itaat ve ibâdete güçlü olarak yönelmek maksadı ile nâfile oruç tutmayan da sevap kazanır, demiştir.

Câmiü's-Sağîr Şârihi el-Azîzi de: Gazâlî demiş ki: Sabır ile şükürden hangisinin efdal olduğu husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre şükür, sabırdan efdaldır. Bâzıları bunun aksini söylemiştir. Bâzılarına göre sabır ile şükür fazîlet bakımından eşittir, demiştir.

(٥٦) باب في ليلة القدر

56 — KADİR GECESİ(NİN HANGİ GECE OLDUĞU) HAKKINDAKİ BÂB

١٧٦٦ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن عليّة، عن هشام الدستوائي، عن يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلمة، عن أبي سعيد الخدري؛ قال: اعتكفنا مع رسول الله ﷺ العشر الأوسط من رمضان. فقال «إني أريت ليلة القدر فأنسيتها. فالتمسوها في العشر الأواخر في الوتر».

TERCEMESİ

1766) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir yıl (Kadir gecesini aramak için) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber Ramazan'ın ortasındaki on gece** (gündüzleri ile beraber) **itikaf ettik. Resûlullah** (Yirminci günün sabahı itikâf yerinden **çıkarak** bize):

«(Uykuda) **bana Kadir gecesi**(nin tüm alâmetleri) **gösterildi. Sonra unutturuldu. Sizler Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde arayınız.»** buyurdu."

İZAHI

Buhârî, Müslim, Mâlik, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Parentez içindeki ifâdeler diğer rivâyetlerden istifâde edilerek ilâve edilmiştir.

K a d i r kelimesi çeşitli mânâlara gelir. Bunlardan birisi kıymet ve şereftir. Bu gecede yapılan ibâdetlerin sevâbı bir aylık ibâdetin sevâbından üstün olduğu için bu geceye "Kadir" ismi verilmiştir. Veyâ bu gece ibâdet işliyen mü'min, üstün kıymet ve şeref kazandığı için geceye bu isim verilmiştir.

K a d i r kelimesinin ikinci mânâsı takdir ve tâyin etmektir. Geceye bu ismin verilmesinin sebebi şudur: Bu geceden itibaren bir yıla kadar olan zamanda insanların karşılaşacağı ölüm, rızık gibi tüm olaylar Allah tarafından ilgili meleklere bildirilir. Ve her meleğe, yapacağı iş için emir verilir.

Sözü muteber olan tüm âlimler K a d i r gecesinin varlığına ve kıyâmete kadar her yıl tekrarlandığına icmâ' etmişlerdir.

El-Menhel yazarının müteaddit hadîslere dayanarak verdiği bilgiye göre K a d i r gecesinin şu alâmetleri vardır:

1 — K a d i r gecesinin sabahı güneş doğarken bembeyaz ve göz kamaştırmayacak tarzda pâk ve bir leğen şeklinde görülür. Sebebi de o gece sabaha kadar çok sayıda melek yere iner ve göklere çıkarlar. Meleklerin izdihamı dolayısıyla güneşin şiddetli ışığı âdeta gölgelenmiş gibi olur.

2 — K a d i r gecesi çok sâkin olur. Ne fazla soğuk ne de fazla sıcak olur.

3 — K a d i r gecesinde sabaha kadar yıldız kayması görülmez.

4 — Herşey o gece secde eder. T a b e r i 'nin bir cemâattan rivâyet ettiğine göre o gece ağaçlar secde edercesine yere eğilir ve doğrulur.

M ü s l i m 'in E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) K a d i r gecesini aramak üzere R a m a z a n 'ın ilk on günü itikâf etmiş, sonra ikinci on günü itikâf etmiş, daha sonra:

"**Kadir gecesinin Ramazan'ın son on gününde olduğu bana söylendi. Bu son on günde itikâf etmek isteyenlere itikâfa girsinler.**" buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itikâfa girdiler.

Hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüyâsında K a d i r gecesinin hangi gece olduğunu ve alâmetlerini görmüş, sonra hangi gece olduğu Allah tarafından unutturulmuştur. Unutturulma sebebini B u h â r î 'nin rivâyet ettiği bir hadîste U b â d e b i n e s - S â m i t (Radıyallâhü anh) şöyle anlatmıştır:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bize haber vermek için çıktı da iki müslüman adamın kavga ettiğini gördü ve :**

«**Ben Kadir gecesini size haber vermek için çıktım da falan ve falan adam kavga etti. Bunun üzerine Kadir gecesi** (bildirilmesi) **kaldırıldı. Kaldırılmasının sizin için daha hayırlı olduğu umulur. Artık siz o geceyi Ramazan'ın 29, 27 ve 25'nci gecelerinde arayınız.**» buyurdu.

Kadir gecesinin tâyin edilmemesinin hikmeti şu olabilir : Mü'minler o geceyi tanısaydılar yalnız o geceyi ihyâ etmekle yetinip diğer gecelerin ihyâsını bırakabilirlerdi.

Hadis, Kadir gecesinin, Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde aranmasını emretmiştir.

Kadir gecesinin, Ramazan'ın hangi gecesinde olduğuna dâir değişik rivâyetler vardır. 17, 21, 23, 25, 27, 29 gecelerine âit rivâyetler olduğu gibi, 22, 24 ve 26. gecelerine âit rivâyetler de vardır. **El-Menhel** yazarının dediği gibi bâzı âlimler bu rivâyetlerin sayısını 44'e çıkarmışlardır. En kuvvetli rivâyet, 27'nci geceye âit olan rivâyettir.

(٥٧) باب فى فضل العشر الأواخر من شهر رمضان

57 — RAMAZAN AYININ SON ON GÜNÜNÜN FAZÎLETİ HAKKINDAKİ BÂB

١٧٦٧ – حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبى الشوارب، وأبو إسحاق الهروى، إبراهيم ابن عبد الله بن حاتم. قالا: ثنا عبد الواحد بن زياد. ثنا الحسن بن عبيد الله، عن إبراهيم النخعى، عن الأسود، عن عائشة؛ قالت: كان النبى ﷺ يجتهد فى العشر الأواخر ما لا يجتهد فى غيره.

TERCEMESİ

1767) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan : Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ramazan'ın son on gününde ibâdetler husûsunda başka zaman göstermediği ciddî bir çalışma** (ve üstün gayreti) **gösterirdi.**"

١٧٦٨ - حدثنا عبد الله بن محمد الزهري. ثنا سفيان، عن ابن عبيد بن نسطاس، عن أبي الضحى، عن مسروق، عن عائشة؛ قالت: كان النبي ﷺ، إذا دخلت العشر، أحيا الليل، وشد المئزر، وأيقظ أهله.

TERCEMESİ

1768) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ramazan'ın son on günü girince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gecesini ihyâ** eder, (ibâdet husûsunda) **ciddi** bir **çalışmaya girer ve âile fertlerini** (ibâdet için) **uyandırırdı.**"

İZAHI

İlk hadisi Müslim, Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

İkinci hadisi Tirmizî hâriç **Kütüb-i Sitte sahipleri** ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kadir gecesini aramak için veyâ fazla ibâdet etmek için Ramazan'ın son on günü ciddî bir çalışmaya girdiğine ve başka zaman göstermediği gayreti gösterdiğine delâlet ediyorlar.

El-Menhel yazarı ikinci hadisin açıklaması bahsinde şöyle der.

"Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gününde gecenin çoğunu ibâdetle geçirirdi. Çünkü gece namazı bahsinde rivâyet edilen bir hadîste «Âişe (Radıyallâhü anhâ) **Resulullah** (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) **hiç bir geceyi sabaha kadar ibâdetle geçirmemiştir.**»" demiştir.

Nevevî de: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin "**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geceyi ihyâ ederdi**" sözünün mânâsı; gecenin tamamını namaz ve sâir ibâdetle geçirirdi, demektir. Arkadaşlarımızın, gecenin tamamını ibâdetle geçirmenin mekruhluğuna dâir sözüne gelince; Bu sözün mânâsı; Yıl boyunca böyle yapmaktır. Arkadaşlarımız, bir iki gece veyâ on geceyi sabaha kadar ibâdetle geçirmenin mekruh olduğunu söylememişlerdir. Bunun içindir ki, her iki bayram gecesinin tamamını ve başka geceleri ibâdetle ihyâ etmenin müstehablığı üzerinde ittifak etmişlerdir, demiştir.

Mi'zer : Belden aşağı giyilen elbiseye denilir. Bunun diğer bir ismi de **'İzâr'dır.** Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu on gün girdiği zaman izârını sıktığı bildiriliyor. Bu cümle sâir zamanlardaki âdetinden fazla ibâdet husûsunda ciddî çalışmasından kinâyedir. Veyâ hanımlarından uzak kalmasından kinâyedir. H a t t â b i ' nin dediği gibi mezkûr iki anlamdan kinâye olabilir. Bunun yanında cümlenin hakiki mânâsı da kastedilmiş olabilir.

Hadîsin **"âile efradını da uyandırırdı."** cümlesinden maksad; âile efradından gece ibâdetine kalkmaya gücü yeten âile fertlerini uyandırmaktır. M u h a m m e d b i n N a s r ' ın Z e y n e b b i n t - i Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan bir rivâyetinde **"güç yetmesi"** kaydı vardır.

(٥٨) باب ما جاء في الاعتكاف

58 — İTİKÂF HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

İtikâf : Bu kelimenin sözlük mânâsı, bir yerde kalmak, bir şeye bağlanmak ve ayrılmamaktır. Şer'i Şerif'te ise ibâdete açık bulunan bir camide ibâdet maksadı ile kalmaktır. Kadınlar ise evlerinde namaza ayırdıkları odada itikâf ederler. Cemaatın girip çıktığı mescitlerde itikâf etmeleri mekruhtur.

İtikâfın meşrûluğu husûsunda âlimler müttefiktirler. Fakat hüküm ve süresi husûsunda ihtilâf etmişlerdir. **El-Menhel** yazarı bu ihtilâfı şöyle anlatır :

1 — **H a n e f i** âlimlerine göre itikâf vâcip, Sünnet-i Müekkede ve müstehap olmak üzere üç kısma ayrılır.

a) İtikâfa girmeyi adayan için itikâf etmek vâcibtir. Adak itikâf "Allah için şu kadar zaman itikâf etmeyi adadım" şeklinde mutlak yani bir şarta bağlı olmadan olabilir. Bir de "Allah falan adama şifâ verirse şu kadar süre itikâf edeceğim" şeklinde şarta bağlı olabilir. Şart gerçekleşince itikâf vâcip olur.

b) **R a m a z a n** ayının son on gününde itikâf etmek Sünnet-i Müekkededir.

c) Sâir zamanlarda itikâf etmek müstehabtır.

2 — **Ş â f i î** ve **A h m e d ' e** göre itikâf sünnettir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna devam etmiştir. A h -

m e d : İtikâfın sünnet oluşuna muhâlif kalan kimseyi bilmiyorum, demiştir. Adak olan itikâf ise âlimlerin ittifakıyla vâcibtir.

3 — M â l i k ve arkadaşlarına göre itikâf müstehabtır. M â - l i k î mezhebindeki bir kavle göre sünnettir.

İTİKÂFIN ASGARÎ SÜRESİ

1 — H a n e f î l e r ' e göre nâfile itikâfın en az süresi bir saattır. Bir kavle göre bir gündür. Vâcip olan itikâfın asgarî süresi bir gündür.

2 — Ş â f i î ve arkadaşlarına göre itikâfın en az süresi bir lahzadır. Bir günden az olmaması müstehabtır. A h m e d ' in meşhur kavli ve D â v û d - i Z â h i r î ' nin kavli de budur.

3 — M â l i k ' in meşhur kavline göre itikâfın en az süresi bir gündür. Zayıf bir kavle göre üç gündür. Başka kaviller de vardır.

١٧٦٩ – حدثنا هنّاد بن السّريّ . ثنا أبو بكر بن عيّاش ، عن أبي حصين ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ قال : كان النّبيّ ﷺ يعتكف كلّ عام عشرة أيّام . فلمّا كان العام الّذي قبض فيه ، اعتكف عشرين يومًا . وكان يعرض عليه القرآن في كلّ عام مرّة . فلمّا كان العام الّذي قبض فيه عرض عليه مرّتين .

T E R C E M E S İ

1769) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her yıl (Ramazan ayında) on gün itikâf ederdi. Vefât edeceği yıl olunca (Ramazan ayında) yirmi gün itikâf etti ve her yıl (Ramazan ayınca Cebrâil aleyhisselâm tarafından) O'na Kur'an bir defa arzedilirdi. Vefât edeceği yıl olunca O'na iki defa arzedildi."

١٧٧٠ – حدثنا محمّد بن يحيى . ثنا عبد الرّحمن بن مهديّ ، عن حمّاد بن سلمة ، عن ثابت ، عن أبي رافع ، عن أبيّ بن كعب ؛ أنّ النّبيّ ﷺ كان يعتكف العشر الأواخر من رمضان . فسافر عامًا . فلمّا كان من العام المقبل ، اعتكف عشرين يومًا .

T E R C E M E S İ

1770) "... Übeyy bin Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (her yıl) **Ramazan'ın son on günü itikâf ederdi. Bir yıl** (Ramazan'da) **sefere çıktı. Gelecek yıl olunca** (Ramazan'da) **yirmi gün itikâf etti."**

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î hâriç **Kütüb-i Sitte** sahipleri, D â r i m î ve B e y h a k î rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde Kur'an'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunuluşu ile ilgili kısım yoktur. Ancak bu kısım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtıyla ilgili bölümde 1621 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde de geçmiştir.

Hadîsteki: كُلَّ عَامٍ = «Her yıl» ifâdesi yerine M ü s l i m de: فِي كُلِّ رَمَضَانَ = «Her Ramazan'da» ifâdesi vardır.

Her yıl on gün itikâf ettiği halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son yıl yirmi gün itikâf etmesinin sebebi hakkında **el-Menhel** yazarı şöyle der:

Sebep şu olabilir: C e b r â i l (Aleyhisselâm) her yıl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir defa Kur'an müzâkere ederdi. Son yıl iki defa müzâkere etti. Bu nedenle itikâf süresi de iki katına çıkarıldı. Sebebin şu olması da muhtemeldir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ömrünün sonuna ermek üzere olduğunu bilmişti. Ümmetine örnek olmak üzere ömrünün sonunda fazla hayır yapmak istedi. Ta ki ümmetide ömürlerinin sonuna doğru hayratını çoğaltarak ciddî çalışmayla en hayırlı durumda Allah'a kavuşsunlar.

İ b n ü ' l - A r a b î : Sebebin şu olması muhtemeldir: (1771 nolu hadîste anlatıldığı gibi) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının bir birine adetâ kıskanarak mescidde çadır kurdurup itikâfa girmeleri yüzünden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o yıl R a m a z a n ' ın son on günündeki itikâfı terkederek o yıl bunun yerine Ş e v v â l ayında on gün itikâf etmişti. Ertesi yıl geçen yılın R a m a z a n itikâfını kazâ etmek niyetiyle itikâfını on gün uzatmıştır, demiştir.

Bir başka ihtimal; 1770 nolu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yıl R a m a z a n ' da yolculuk ettiği için itikâf etmemişti. Buna karşılık ertesi yıl yirmi gün itikâf etti.

Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in hadîsini E b û D â v û d, N e s a î ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î de bunun benzerini E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. E b û D â v û d'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf etmediği yıl **"yola çıktığı"** ifâdesi yoktur.

El-Menhel yazarı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ertesi yıl yirmi gece itikâf etmesi ile ilgili olarak şöyle der:

"Yâni on günlük itikâf, bir yıl önce yapılmayan itikâfa karşılık ve on günlüğü de o yılki itikâf olarak yapılmıştır. Bu duruma göre itikâf, ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vâcibti ya da çok önemli bir sünnetti.

Bu hadîsten anlaşılıyor ki; belirli günler itikâfı âdet edinmiş bir kimse o itikâfı zamanında yapma imkânını bulamadığı takdirde onu kazâ edebilir.

İtikâfa giren kişi, niyet ettiği süreyi doldurmadan itikâfa ara verdiği takdirde bâzı âlimlere göre itikâfını kazâ etmesi gerekir. Onların delîli, (1771 nolu) hadîstir. H a n e f î ve M â l i k î mezheblerinin kavli de budur.

Bâzı âlimler de: O itikâf adak gibi vâcib nevinden olmayıp sünnet bir itikâf ise kazâ etmesi gerekmez, demişlerdir. Ş â f i î'nin kavli de budur. Ş â f i î: Yapmaya mecbur olmadığın her hangi bir ibâdete başladıktan sonra yarıda bırakırsan bilâhere kazâ etmen vâcip değildir. Bundan hac ve umre müstesnâdır, demiştir.

(٥٩) باب ما جاء فيمن يبتدئ الاعتكاف ، وقضاء الاعتكاف

59 — İTİKÂFA BAŞLIYAN VE İTİKÂFI KAZA ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٧٧١ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يعلى بن عبيد . ثنا يحيى بن سعيد ، عن عائشة ؛ قالت : كان النبيّ ﷺ إذا أراد أن يعتكف صلّى الصبح ، ثمّ دخل المكان الّذي يريد أن يعتكف فيه . فأراد أن يعتكف العشر الأواخر من رمضان . فأمر ، فضرب له خباء . فأمرت عائشة بخباء فضرب لها . وأمرت حفصة بخباء فضرب لها . فلمّا رأت زينب خباءهما ، أمرت بخباء فضرب لها . فلمّا رأى ذلك رسول الله ﷺ قال « آلبرّ تردن » فلم يعتكف في رمضان ، واعتكف عشرا من شوّال .

T E R C E M E S İ

1771) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **itikâf etmek istediği zaman sabah namazını kılar, sonra itikâf etmek istediği** (Mesciddeki yere) **giderdi.** (Bir yıl) **Ramazan ın son on günü itikâf etmek istedi. Emir** buyurdu. **Kendisi için** (Mescid içinde) **bir çadır kuruldu. Sonra Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **bir çadır getirilmesini emretti. Ona da bir çadır kuruldu. Hafsa** (Radıyallâhü anhâ) **da bir çadırın getirilmesini** emretti. **Onun için de bir çadır kuruldu. Zeyneb** (Radıyallâhü anhâ), **Âişe ile Hafsa** (Radıyallâhü anhümâ)'**nın çadırlarını görünce O da bir çadırın kurulmasını** emretti. **Onun için de kuruldu. Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu durumu görünce** (muhterem üç hanımına hitâben) :

«Siz hayır ve takva mı istiyorsunuz?» buyurdu. Ve (O yıl) **Ramazan'da itikâf etmedi. Şevvâl'de on gün itikâf etti."**

İ Z A H I

T i r m i z î hâriç **Kütüb-i Sitte** sahipleri ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf ettiği yere sabah namazından sonra girmeyi itiyad hâline getirdiğine delâlet eder.

Bir gün veyâ daha fazla sürece itikâf etmek isteyenin itikâf edeceği yere ne zaman gireceği husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. E v z â î, S e v r î ve L e y s b i n S a ' d ' a göre sabah namazından sonra itikâf yerine girilir.

Dört mezheb imamlarının dâhil olduğu bir cemaata göre güneşin gurubundan biraz önce itikâf yerine girilir. Bunların delîli B u h â r î 'nin rivâyet ettiği E b ü S a î d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'ın:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ramazan **ayının**) **aşr-ı evsat** (yâni ortasındaki on gece)**inda itikâf ederdi.** (Bir defâsında) **yirmi birinci gece olunca, ki bu geceyi izleyen sabah itikâftan çıkardı. O gece buyurdu ki:**

«Benimle beraber itikâfta olanlar son on günde itikâf etsinler.» meâlindeki hadîsidir. **Bu grubtaki âlimler: Hadîste "Aşr" kelimesi**

kullanılmıştır. Bu kelime "**On gece**" anlamını ifâde eder. "**Aşret**" kelimesi olsaydı "**on gün**" mânâsını ifâde edecekti. Nitekim Allah Teâlâ: وَلَيَالٍ عَشْرٍ = «**Zilhicce'nin on gecesine andolsun.**" (23) buyurmuştur. Yâni gece sayısını belirten kelime "**Aşr**" olarak Kur'an'da kullanılmıştır. **Aşr-i ahîr**'in ilk gecesi yirmi birinci gecesidir.

Bu grubtaki âlîmler bu bâbtaki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsine şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşama doğru itikâf niyetiyle mescide girmiş, gece tenha olduğu için geceyi orada geçirmiş ve sabah namazından sonra kendisi için mescid içinde kurulan çadıra girmiştir.

Bu hadîse başka cevaplar da verilmiştir.

İTİKÂFTAN ÇIKMA VAKTİ

1 — E b û H a n i f e ve Ş â f i i'ye göre bayram akşamı yâni R a m a z a n'ın son günü güneş battıktan sonra itikâftan çıkılır.

2 — M â l i k'e göre ise bu şekil yapmak câiz olmakla beraber, müstehab olan şekil bayram namazından sonra itikâftan çıkmadır.

İTİKÂFIN KAZÂ EDİLMESİ

Hadîs, itikâfa başlayan bir kimsenin bir maslahat için itikâfını yarıda bırakmasının câizliğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfını tamamlamadan çıkmıştır.

Yarıda bırakılan itikâfın kazâ edilip edilmiyeceği husûsunda ihtilâf vardır:

M â l i k'e göre kazâ edilmesi gerekir. İster adak olan itikâf olsun, ister sünnet olan itikâf olsun. R a m a z a n'daki itikâf olsun. Başka aylardaki itikâf olsun. Hüküm budur.

Diğer üç mezheb imamlarına göre eğer girilen itikâf vâcip bir itikâf ise kazâsı gerekir, değilse gerekmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfını yarıda kesen eşlerine, kazâ etmelerini emretmemiştir. Kendisinin o yıl Ş e v v â l ayında itikâf etmesine gelince, o itikâf kendisine vâcib olduğu için değildir. Bir ibâdet yapmak istediği zaman onu tamamlamak iştiyakından dolayıdır. R a m a z a n'da yapmadığı itikâfı Ş e v v â l'de nâfile olarak kazâ etmiştir. Kazâ etmeye mecbur olduğu için yapmamıştır. Nite-

(23) El-Fecr: 2

kim bir gün meşgûliyeti dolayısıyla kaçırdığı öğlenin son sünnetini ikindi namazından sonra kazâ etmiştir.

B u h â r î ' nin rivâyetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın itikâf için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den müsaade aldıktan sonra kendi itikâfı için Mescid'de çadır kurdurduğu belirtilmiştir. H a f s a (Radıyaliâhü anhâ)'nınkinin de böyle olduğu N e - s a î ' nin rivâyetinde belirtilmiştir. Fakat efendimizin diğer hanımı Z e y n e b (Radıyaliâhü anhâ)'nın müsaade aldığına dâir bir kayda rastlamadım.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hanımlarının üçünün çadırlarını görünce: = «(Bununla siz hanımlar!) hayır ve takva mı istiyorsunuz?» buyurmuştur. Yâni hayır ve takvâ istemiyorsunuz.

E b û D â v û d ' un rivâyetinde: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hem kendi çadırını hem de (muhterem) eşlerinin çadırlarını yıktırdığı belirtilmiştir.

Hanımların çadırlarını şu sebeple yıktırmış olması muhtemeldir: Hanımları, O'na düşkünlükleri dolayısıyla bir kıskançlık duygusuyla itikâf yarışına koyulmaları endişesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de belirmiş olabilir, veyâ Mescid-i Nebevî içinde çadırların çokluğu cemata izdiham ve sıkıntı veriyordu.

Hanımların itikâflarını yarıda kesmelerine gönüllerinin yatışması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi çadırını yıktırmış olması muhtemeldir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. İtikâfa girme zamanı sabah namazından sonradır. Bu husüs için yukarıda gerekli izah verildi.
2. İbâdet ihtiyacı için mescidde çadır kurmak câizdir.
3. Kadınlar mescidde itikâf edebilirler.
4. Kadın, kocasının izniyle bile itikâfa başlamış iken kocası ona mâni olabilir ve yarıda bıraktırabilir. Cumhur'un kavli budur. M â l i k ' e göre izin veren koca mâni olamaz.
5. İtikâfa başlayan kimse bir yarar düşüncesiyle itikâfını yarıda bırakabilir.
6. İtikâf kazâ edilebilir. Bu husûs yukarda izah edildi.

(٦٠) باب في اعتكاف يوم أو ليلة

60 — BİR GÜN VEYÂ BİR GECE İTİKÂF ETMEK HAKKINDAKİ BÂB

١٧٧٢ - حدثنا إسحاق بن موسى الخطمي . ثنا سفيان بن عيينة ، عن أيوب ، عن نافع ، عن ابن عمر ، عن عمر ؛ أنه كان عليه نذر ليلة في الجاهلية يعتكفها . فسأل النبي ﷺ . فأمره أن يعتكف .

TERCEMESİ

1772) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Üzerinde, câhiliyyet (zamanın)**da nezretmiş olduğu bir gecelik itikâf borcu vardı.** (Bu durumu) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sormuş ve Peygamber, itikâf** (borcunun) **îfâsını O'na emretmiştir."**

İZAHI

Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da bunu rivâyet etmişlerdir.

Ömer (Radıyallâhü anh)'ın Mescid-i Haram'da itikâf etmeyi adadığı Buhârî'nin rivâyetinde belirtilmiştir.

Bir kimse kâfir iken dinimizce meşrû sayılan bir şey adayıp sonra müslüman olursa, o adağı îfa etmesinin gerekliliği bu hadîsten anlaşılıyor.

Hattâbi: 'Bu hadis, kâfir bir kimsenin yemin ettikten sonra müslümanlığı kabul eder ve sonra o yemini bozarsa, yemin kefâretini ödemesinin gerekliliğine delâlet eder. Şâfiî böyle hükmetmiştir. Ebû Hanîfe, onun arkadaşları ve Mâlik demişler ki: Kefâret gerekmez. Çünkü Müslümanlığa girmekle küfür zamanında işlenmiş olan tüm günahlar bağışlanır, demiştir.

Bu hadis, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın boynundaki itikâf borcunun bir gecelik olduğuna delâlet eder. Buhârî ve Müslim'deki rivâyet de böyledir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ise "**Bir gün veyâ bir gece**" ifâdesi vardır. Müslim'in bir rivâyetinde "**Bir gün**" ifâdesi bulunur.

İ b n - i H i b b â n, bu rivâyetlerin arasını şöyle bulmuştur: Ö m e r (Radıyallâhü anh) bir gün ve bir gece itikâf etmeyi nezretmiştir. Artık bütün rivâyetler buna göre yorumlanır. Yâni bir geceden maksad gündüzü ile beraber bir gecedir. Kezâ bir günden maksat gece ve gündüzün ikisidir.

Müellifimiz, galiba bu değişik rivâyetleri dikkate aldığı için bâb'ın başlığında **"Bir gün veyâ bir gece"** demiştir.

(٦١) باب فى المتكف يلزم مكانا من المسجد

61 — 'MUTEKİF (İTİKÂFTA OLAN) MESCİDİN BELİRLİ BİR YERİNDE DEVAMLI DURUR BÂBI

١٧٧٣ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَنْبَأَنَا يُونُسُ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ .

قَالَ نَافِعٌ : وَقَدْ أَرَانِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْمَكَانَ الَّذِي يَعْتَكِفُ فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

T E R C E M E S İ

1773) "... Abdüllah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ramazan'ın son on gecesi itikâf ederdi.**

(Râvi) **Nâfi' demiştir ki: Abdullah bin Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in itikâf ettiği** (Mesciddeki) **yeri bana gösterdi."**

١٧٧٤ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ . ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عِيسَى ابْنِ عُمَرَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ كَانَ إِذَا اعْتَكَفَ ، طُرِحَ لَهُ فِرَاشُهُ . أَوْ يُوضَعُ لَهُ سَرِيرُهُ وَرَاءَ أُسْطُوَانَةِ التَّوْبَةِ .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله موثقون .

T E R C E M E S İ

1774) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **itikâf edeceği zaman O'nun yaygısı** (Mescid'deki) **tevbe sütununun arkasına atılırdı veyâ yatağı oraya koyulurdu."**

Not : **Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricâli sıka zâtlardır.**

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescid-i Nebevî'nin belirli bir yerinde itikâf ettiğine delâlet eder. Zevâid türünden olan ikinci hadîs de o belirli yerin tevbe sütununun arkasında olduğunu bildirir. Beyhakî de ikinci hadîsi rivâyet etmiştir. Ordaki rivâyette : مِمَّا يَلِي الْقِبْلَةَ يَسْتَنِدُ إِلَيْهَا ilâvesi vardır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevbe sütununun kıble yönüne düşen tarafında itikâf eder ve sütuna dayanırdı.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidde itikâf ettiğinin delîlidir. O'nun mescidden başka bir yerde itikâf ettiği sâbit olmamıştır. Bu nedenle âlimler itikâfın mescidde yapılmasını şart koşmuşlardır. Ancak itikâfın yapılabileceği mescid nev'i husûsunda ihtilâf vardır. Şöyle ki :

1 — Ebû Hanîfe, Ahmed ve Ebû Sevr'e göre itikâf, cemaatla namaz kılınan mescidlerde edilir. Cemaat olmayan mescidlerde edilemez. Çünkü namazı cemâatla kılmak Ahmed'e göre vâcip, Ebû Hanîfe'ye göre Sünnet-i Müekkededir. Cemâat olmayan mescidde itikâf eden kimse, namaz vakitlerinde oradan çıkıp başka camilere giderse, Onun iki de bir itikâf yerinden çıkması itikâf amacına ters düşer. Bulunduğu mescidde namazını cemaatsız kılarsa vâcip veyâ Sünnet-i Müekkede olan cemâatı terketmiş olur.

Ebû Yûsuf'tan gelen bir rivâyete göre vâcip itikâfın hükmü budur. Fakat vâcip olmayan itikâf mescidde ve başka yerde de edilebilir.

2 — Şâfiîler'e göre itikâf yalnız mescidlerde yapılır. Beş vakit cemâatla namaz kılınan câmi ve mescidlerde itikâf etmek efdaldır.

3 — Mâlik'e göre itikâf halka açık olan her mescid'de yapılabilir. Evlerde ibâdete tahsis edilen odada olmaz.

Yukardaki izah erkekler hakkındadır. Kadınlara gelince, E b û H a n î f e ' ye göre mescidlerde itikâf edebilirler. Fakat kendi evlerinde ibâdete ayırdıkları odada itikâf etmeleri efdaldır.

Diğer üç mezhep imamına göre kadınlar evlerindeki ibâdet odasında itikâf edemezler. Mescidlerde edebilirler.

Kadının mescidde itikâf etmesinde bir fitne tehlikesi varsa itikâf etmesi âlimlerin ittifakıyla câiz değildir.

(٦٢) باب الاعتكاف فى خيمة المسجد

62 — MESCİDDEKİ ÇADIRDA İTİKÂF ETMEK BÂBI

١٧٧٥ — حدثنا محمد بن عبد الأعلى الصنعاني . ثنا المعتمر بن سليمان . حدثني عمارة بن غزية ؛ قال : سمعت محمد بن إبراهيم ، عن أبي سلمة ، عن أبي سعيد الخدري ؛ أن رسول الله ﷺ اعتكف في قبة تركية . على سدتها قطعة حصير . قال ، فأخذ الحصير بيده فنحاها في ناحية القبة . ثم أطلع رأسه فكلم الناس .

T E R C E M E S İ

1775) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Mescid'de keçeden mâmul) **bir Türk çadırında itikâf etti. Çadırın kapı yerinde bir hasır parçası vardı. Ebû Said demiştir ki: Resûlullah bu hasırı eliyle aldı ve çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını çadırdan dışarı çıkardı ve** (Mescidde bulunan) **cemâata hitap etti."**

İ Z A H I

M ü s l i m bu hadîsi uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette E b û S a î d (Radıyallâhü anh) daha önceki cümlelerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in R a m a z a n ' ın ilk on gecesi itikâf ettiğini rivâyet etmiştir. Ve ikinci on gece itikâfından sonra Mesciddeki cemâata yaptığı hitâbede şöyle buyurduğunu belirtmiştir:

«Ben şu (Kadir) **gecesini arayarak ilk on gece itikâf ettim. Sonra ikinci on gece itikâf ettim. Sonra bana gelindi ve Kadir gecesinin son on gecede olduğu bana söylendi. Artık** (Bu on gece) **itikâf etmek isteyenler itikâf etsinler.» Cemâat da O'nunla beraber itikâf ettiler. Buyurdu ki: «Bana Kadir gecesi tek gecede gösterildi.»**

(٦٣) باب فى المتكف يعود المريض ويشهد الجنائز

63 — 'MUTEKİF (İTİKÂF EDEN) HASTAYI ZİYÂRET EDER VE CENÂZELERE KATILIR' HAKKINDAKİ BÂB

١٧٧٦ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ ابْنِ الزُّبَيْرِ ، وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : إِنْ كُنْتُ لَأَدْخُلُ الْبَيْتَ لِلْحَاجَةِ، وَالْمَرِيضُ فِيهِ، فَمَا أَسْأَلُ عَنْهُ إِلَّا وَأَنَا مَارَّةٌ . قَالَتْ : وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ، إِذَا كَانُوا مُعْتَكِفِينَ .

TERCEMESİ

1776) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben (Mescid'de itikâfta iken) **odamda hasta bulunduğu halde** (kaza-ı) **hâcet için girerdim de hastanın hâlini sadece yanından geçerek sorardım. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **demiştir ki:**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (ev halkı ile beraber) **itikâfta oldukları zaman odasına yalnız** (kaza-ı hâcet) **için girerdi."**

١٧٧٧ – حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَبُو بَكْرٍ . ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا الْهَيَّاجُ الْخُرَاسَانِيُّ . ثنا عَنْبَسَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَبْدِ الْخَالِقِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « الْمُعْتَكِفُ يَتْبَعُ الْجَنَازَةَ، وَيَعُودُ الْمَرِيضَ » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف . لأن عبدالخالق وعنبسة والهيّاج ضعفاء. مع أنه معارض بما هو أقوى منه، وهو أنه كان لا يدخل البيت إلا لحاجة .

TERCEMESİ

1777) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mutekif, cenâzeyi tâkip eder ve hastayı ziyâret eder.»

Not: Zevâid'de şöyle söylenmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerden Abdülhalık, Anbese ve el-Heyyaç zayıftırlar. Ayrıca bu hadis, kendisinden daha kuvvetli olan:

«Peygamber (S.A.V.) itikâfta iken odasına ancak (kazâ-i) hâcet için girerdi.» meâlindeki (1776 nolu) hadise ters düşmüş durumdadır.

İ Z A H I

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î ve M â l i k'de rivâyet etmişlerdir. Ancak oralardaki rivâyetlerde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın kendi durumunu belirten hadîsin baş kısmına rastlamadım.

Hadîsin baş kısmından çıkarılan sonuç: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın yalnız dışarı çıkma ihtiyacını defetmek için Mescid'den odasına geçtiği, başka ihtiyaçlar için odasına girmediği, kendisi itikâfta iken odasında bir hastanın bulunduğu, hastayı normal ziyâret etmediği ve ancak mezkûr ihtiyacı için odasına girdiği zaman hastanın yanından geçerken hâlini sorduğudur.

E b û D â v û d'un Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği bir hadiste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **itikâfta iken hastanın yanından geçerken hâlini sorardı. Fakat onun yanında durmazdı."** demiştir.

E b û D â v û d'un başka bir rivâyetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) :

"Mutekifin hastayı ziyâret etmemesi, cenâzeye katılmaması, bir kadına şehvetle dokunmaması, onunla cinsel münâsebette bulunmaması, dışarı çıkma ihtiyacı hâriç başka bir ihtiyaç için mescidden dışarı çıkmaması sünnet (Peygamber'in yolun)**dandır."** demiştir.

Hulâsa bütün bu rivâyetlerden çıkan sonuç şudur ki:

Mutekif hasta ziyâretine çıkamaz. Ancak abdest bozmak ihtiyacı için dışarı çıkarken bir hastanın yanından geçtiği zaman onun yanında durmadan hâlini sorabilir. Mutekif abdest bozmak ihtiyacı için dışarı çıkabilir. Mutekif cenâzeyi tâkip etmek için de çıkamaz.

Mutekifin cenâzeyi tâkip edebileceği ve hastayı ziyâret edebileceği E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin zâhirinden anlaşılıyor ise de notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. Sonra kuvvetli hadîslere muârızdır. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın yukardaki hadîsi ve M ü s l i m, T i r m i z î ile E b û D â v û d'un rivâyet ettikleri benzerî hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest bozmak ihtiyacından başka hiç bir maksatla odasına girmediği bildirilmiştir.

MUTEKİFİN HASTA ZİYÂRETİ VE CENÂZE TÂKİBİ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Hanefî âlimleri: Vâcip, sünnet ve müstehab itikâflar arasında fark vardır. Vâcip ve sünnet itikâflara başlamış olan bir kimse, Cuma ve Bayram namazlarını kılmak gibi şer'î bir mâzeret veyâ abdest bozmak, necâseti gidermek, boy abdesti almak ve abdest yenilemek gibi tabiî bir özür olmadan ne gece ne de gündüz itikâf yerinden mescidin dışına çıkamaz, çıkması haramdır. Bir de mescidin yıkılması, bir zâlimin cebren onu çıkarması ve can veyâ mal emniyetinin olmaması gibi zarûretler karşısında çıkabilir.

Yukarda anlatılan şer'î, tabiî veyâ zarurî mâzeretler dolayısıyla itikâf yerinden dışarı çıkan bir kimsenin itikâfı bozulmaz. Ve çıkması câizdir.

Vâcip veyâ sünnet itikâfa başlayan kimse, hasta ziyâreti, cenâzeyi teşyi', sel veyâ yangında hayatî tehlikede olanı kurtarmak niyeti ile itikâf yerinden dışarı çıkarsa itikâfı bozulur. Fakat günah işlemiş olmaz.

Müstehab itikâf ise bunun belirli bir süresi yoktur. İtikâf niyetini getirerek mescide giren kimse orada kaldığı sürece itikâfta sayılır. Mescidden çıkınca itikâfı sona ermiş olur, demişlerdir.

2. Şâfiiler: Adak itikâf ile adak olmayan itikâfı ayırarak adak itikâfa başlayan kimse, yemek ve abdest bozmak zaruri ihtiyaçlar hâriç başka maksat ve ihtiyaçlar için çıkamaz. Şu halde hasta ziyâretine ve cenâze uğurlamaya çıkamaz. Ancak cenâzenin techiz ve tekfini için hizmet edecek başka kimse yoksa çıkar. Mezkûr zarurî ihtiyaçları görmek için dışarıya çıkmış iken bir hastanın yanından geçtiği zaman orada beklememek kaydı ile hastanın hâlini sorabilir.

Adak olmayan itikâfa giren kimse ise hasta ziyâreti gibi maksatlarla çıkabilir, demişlerdir.

3. Mâlik'e göre mutekif, hasta ziyâretine, cenâzeyi uğurlamaya veyâ cenâze namazını kılmaya çıkamaz. Çıkarsa itikâfı bozulur.

Mutekif, babası veyâ annesi veyâhut ikisi hastalandığı zaman çıkabilir ve itikâfı bozulmuş olur. Fakat günah işlemiş olmaz. Çünkü çıkmazsa baba ve anasının hakkına riâyet etmemiş sayılır.

Babası ve anası beraber öldükleri takdirde onların cenâzesine katılmak için mezkûr kavle göre çıkamaz. Fakat bunlardan birisi ölür-

se onun cenâzesine çıkar. Çünkü çıkmazsa hayatta kalan babasını veyâ anasını incitmiş olur.

Z ü h r î, A t â ', U r v e ve M ü c â h i d de böyle hükmetmişlerdir.

4. H a n b e l î l e r ' e göre itikâf, vâcip nev'inden ise ne hasta ziyâretine, ne cenâze uğurlamaya ne de başka maksatla çıkamaz. Ancak itikâfı nezr ederken mezkûr işler için çıkmayı şart koşmuş ise çıkabilir.

Vâcip olmayan itikâfta ise çıkabilir. Fakat çıkmaması daha iyidir.

Vâcip olan itikâfta iken abdest bozmak gibi zarurî ihtiyaçlar için çıktığında bir hastanın yanından geçerken orada durmamak şartı ile hâlini sorabilir.

(٦٤) باب ما جاء فى المتكف يغسل رأسه ويرجله

64 — 'MÛTEKİF, BAŞINI YIKAR VE SAÇINI TARAR' HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٧٧٨ – حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: كان رسول الله ﷺ يدني إلي رأسه وهو مجاور، فأغسله. وأرجله. وأنا في حجرتي. وأنا حائض. وهو في المسجد.

TERCEMESİ

1778) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfta iken (hücremin kapısından) başını bana yaklaştırırdı. Ben de hücrem içinde ve hayızlı iken O da mescid içinde olduğu halde (bana yaklaştırdığı) başını yıkardım, saçını da tarardım."

İZAHI

Kütüb-i Sitte sahipleri, A h m e d ve B e y h a k î bunu bir birine yakın sözlerle rivâyet etmişlerdir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1. Mûtekif mescidden ayrılmamalıdır.
2. Mûtekifin vücûdunun bir kısmı mescidin dışına çıksa zarar vermez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescid-i

Nebevî'yeye açılan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hücresinin kapısının yanında durup mübârek başını kapıdan hücreye doğru uzatmıştır.

3. Mûtekif başını yıkar, saçlarını tarar ve bu işleri başkasına gördürebilir.

El-Menhel yazarı: Tıraş olmak, koltuk altı kıllarını yolmak, tırnak kesmek ve bedeni temizlemek hükmü de budur, demiştir.

H a t t a b î : Hayız hâlindeki kadının bedeninin temiz olduğu ve bir eve girmemek için yemin eden bir kimsenin, vücûdu dışarıda olduğu halde yalnız başını o eve sokmakla yeminini bozmuş olmadığı bu hadîsten anlaşılır, demiştir.

(٦٥) باب فى المعتكف يزوره أهله فى المسجد

65 — 'MUTEKİF'İ MESCİD İÇİNDE EŞİ ZİYÂRET EDER' BÂBI

١٧٧٩ — حدّثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي. ثنا عمر بن عثمان بن عمر بن موسى ابن عبيد الله بن معمر، عن أبيه، عن ابن شهاب. أخبرني علي بن الحسين، عن صفية بنت حيي، زوج النبي ﷺ؛ أنها جاءت إلى رسول الله ﷺ تزوره. وهو معتكف في المسجد في العشر الأواخر من شهر رمضان. فتحدثت عنده ساعة من العشاء. ثم قامت تنقلب. فقام معها رسول الله ﷺ يقلبها. حتى إذا بلغت باب المسجد الذي كان عند مسكن أم سلمة، زوج النبي ﷺ، فمر بهما رجلان من الأنصار. فسلما على رسول الله ﷺ. ثم نفذا. فقال لهما رسول الله ﷺ «على رسلكما. إنها صفية بنت حيي» قالا: سبحان الله. يا رسول الله! وكبر عليهما ذلك. فقال رسول الله ﷺ «إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم. وإني خشيت أن يقذف في قلوبكما شيئا».

TERCEMESİ

1779) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi Safiye bint-i Huyey *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ramazan ayının son on gecesinde Mescid-i Nebevi'de itikâfta iken kendisi Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i ziyâret etmek üzere yanına gelmiş ve yanında yatsıdan sonra bir saat kadar konuştuktan sonra evine dönmek üzere ayağa kalkmış. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de Onu evine geçirmek için Onunla beraber kalkmış, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in zevcesi Ümmü** Seleme (Radıyallâhü anhâ)'**nın odasının yanındaki Mescid kapısının yanına ulaştığı zaman Ensar'dan iki adam onların yanından geçmişler ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e selâm verdikten sonra hızlı geçmişler. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onlara :**

«Hızlı gitmeyiniz. Demin yürüdüğünüz gibi yürüyün. Yanımdaki kadın (zevcem) **Safiyye bint-i Huyey'dir.» buyurmuş. Adamlar :**

Yâ Resûlallah! Biz Allah'ı (Resûlünün uygunsuz bir harekette bulunmasından) **tenzih ederiz, dediler. Ve Peygamber'in yanındaki kadının kimliğini açıklamak ihtiyacını duyması onlara ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şeytan, Âdem oğlun(un vücûdun)**dan kanın dolaştığı her yerde dolaşır. Ben** (temiz kalplerinize) **şeytanın** (kötü) **bir şüphe atmasından korktum.» buyurdu.**

İ Z A H I

B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s a i, A h m e d ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir.

Buradaki rivâyetin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarından yalnız S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ) O'nun ziyâretine gitmiştir. Fakat B u h â r i'nin bir rivâyetine göre :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in zevceleri O'nun yanında idiler. Kalkıp gittiler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Safiyye** (Radıyallâhü anhâ)'**ya :**

«Acele etme ben seni götüreyim» buyurdu.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının odaları Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde idi. E b û D â v û d'un rivâyetinde belirtildiği gibi S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın evi

Ü s â m e b i n Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın evinin olduğu yerde idi. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onu evine geçirmek istemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'yı geçirirken yanlarından geçen iki zâtın Ü s e y d b i n H u d a y r ve A b b a s b i n B i ş r olduğu söylenmiştir.

«Şeytan, Âdem oğlun(un vücûdun)**dan kanın dolaştığı her yerde dolaşır.»** fıkrası ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der:

Bâzıları bu fıkrayı zâhirine göre mânâlandırarak: Allah Teâlâ Şeytana bu gücü vermiştir, derler.

Bu ifâde benzetme anlamına yorumlanabilir. Yâni kan insandan ayrılmadığı gibi Şeytan da insanı saptırmak için dâima didinip vesvese verdiği için sanki ondan hiç ayrılmaz.

Hadîsin **«Ben** (temiz) **kalplerinize şeytanın** (kötü) **bir şüphe...»** cümlesinin mânâsı şudur: Yâni Ben sizin kötü bir şey düşündüğünüzü sanmadım. Lâkin sizi helâke götürecek bir kanaatı kalbinize şeytanın vesvese etmesinden korktum.

Hulâsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kötü bir zan sahibi olduklarını söylemek istememiştir. Çünkü onların sadık mü'min olduklarını biliyordu. Fakat şeytanın onların kalplerine bir vesvese sokmasından korkmuştur. Çünkü onlar, şeytanın vesvesesinden emin kılınmış değillerdi. Böyle bir vesvese onları kötü bir zanna sürükleseydi helâk olurlardı. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları uyarmış ve onlardan sonra gelecek mü'minlere eğitici bir ders vermiştir. Nitekim H â k i m 'in rivâyetine göre Ş â f i î, İ b n - i U y e y n e 'nin meclisinde oturuyordu. İ b n - i U y e y n e, Ş â f i î 'ye bu hadîsi sorunca Ş â f i i şöyle cevap vermiştir:

Eğer o iki zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itham etseydiler, küfre giderlerdi. Onların kalblerine şeytan henüz bu tehlikeli vesveseyi sokmadan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasihat için onları uyarmıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. **Mûtkif,** ziyâretçisi ile konuşabilir ve onu uğurlayabilir.

2. Kadın, itikâfta olan eşini gece ziyâret edebilir ve onunla yalnız kalabilir.

3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine müşfik davranıp onları günahlardan ve tehlikeli şeylerden korumuştur.

4. Kötü zanlara meydan vermemek, aydınlatıcı bilgi vermek meşrûdur.

İbn-i Dakîkü'l-İyd: Bilhassa âlimler ve örnek durumunda olan zâtlar bu hususta çok dikkatlı olmalıdır. Haklarında kötü zanlara yol açabilecek durumlardan sakınmalıdırlar. Çünkü böyle bir töhmet altında kaldıkları takdirde onların bilgisinden halk istifade edemez, demiştir.

Hattabî: Bu hadîs, Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'yı evine geçirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidden çıktığına delâlet ediyor. Ve bir vâcibin ifâsı için mûtekif Mescidden çıktığı zaman onun itikâfı bozulmaz, diyen âlimler için bir delîldir, demiştir.

(٦٦) باب المستحاضة تعتكف

66 — 'MÜSTEHAZA (24) KADIN İTİKÂF EDER' BÂBI

١٧٨٠ — حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبَّاحُ. ثنا عَفَّان. ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاء، عَنْ عِكْرِمَةَ؛ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: اعْتَكَفَتْ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ امْرَأَةٌ مِنْ نِسَائِهِ. فَكَانَتْ تَرَى الْحُمْرَةَ وَالصُّفْرَةَ. فَرُبَّمَا وَضَعَتْ تَحْتَهَا الطَّسْتَ.

Safiyye (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Safiyye bint-i Hüyey b. Ahtab (R.A.) Benî Nadir kabîlesinin en büyük hanedânından ve Hârun (A.S.)'ın neslinden bir hanımdır. Bu kabîlenin büyüklerinden Sellâm b. Mişkem'in nikâh-ı altında iken boşanmış ve Kinâne b. Ebi'l-Hukeyk ile evlenmiş ve Hayber savaşı esnasında yeni gelin olmuştu. Buranın yahûdîlerinden iken meydana gelen Hayber savaşı dolayısıyla esir alınmış ve Peygamber (S.A.V.) tarafından Dihye (R.A.)'a ihsân buyurulmuş iken bu köklü ve seçkin hanımın Dihye'ye verilmesi dedikoduya yol açmasın diye ganîmet olarak Peygamber (S.A.V.)'e ayrılması uygun görülmüş. Sonra da Efendimizle evlenme şerefine mazhar olmuştur.

Hulâsa'nın 492. sahifesinde bildirildiğine göre bir kaç hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim Onun bir hadîsini rivâyet etmişlerdir. Kendisinden Ali bin Huseyn ve İshak bin Abdillah bin el-Hâris rivâyet etmişlerdir. Vakidî'nin dediğine göre hicretin 50. yılı Muâviye (R.A.)'ın hilâfeti devrinde vefat etmiştir. Bâzılarının dediğine göre Ali (R.A.)'ın halîfeliği devrinde hicretin 35. yılı vefât etmiştir.

(24) Müstahaza, hayız ve lohusalık süreleri dışındaki zamanlarda kan gören kadına denir. Bu kan bir hastalık kanı sayıldığı için ibâdete mâni sayılmaz.

TERCEMESİ

1780) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in zevcelerinden birisi O'nunla beraber itikâf etti** ve (hayız günlerinden başka **günlerdeki** bu itikâfı esnasında akan kanında) **kırmızılık ve sarılık görürdü. Bâzen** (kanının akmasından dolayı) **altına leğen koyardı."**

İZAHI

Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Müstehâza iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itikâf eden zevcesinin Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) olduğu Saîd bin Mansûr'un Hâlid el-Hazzâ aracılığı ile İkrime'den yaptığı bir rivâyette bildirilmiştir.

Bilindiği gibi kadın aybaşı âdeti veyâ lohusalık kanını gördüğü sürece ibâdet edemez. Bu sürelerin dışında kadından kan akması hâline istihâza hâli denir. Kadın bu durumda iken ibâdetini yapar.

Hadîs, müstehâza kadının itikâf etmesinin ve mescidde durmasının câizliğine delâlet eder. Ancak mescidi kirletmekten emin olmak şarttır.

Hadis, istihâza hâlinde iken itikâf eden hanımın gördüğü kanın renginin beyaz, kırmızı bâzen de sarı olduğunu ifâde eder. Yâni kan az aktığı zaman sarı ve çok aktığı zaman kırmızı idi.

(٦٧) باب فى ثواب الاعتكاف

67 — İTİKÂFIN SEVABININ BÂBI

١٧٨١ — حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أُمَيَّةَ . ثنا عِيسَى بْنُ مُوسَى الْبُخَارِيُّ ، عَنْ عُبَيْدَةَ الْعَمِّيِّ ، عَنْ فَرْقَدٍ السَّبَخِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي الْمُعْتَكِفِ « هُوَ يَعْكِفُ الذُّنُوبَ ، وَيُجْرَى لَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَعَامِلِ الْحَسَنَاتِ كُلِّهَا » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف فرقد بن يعقوب السبخى البصرى الحائك .

قال السندى : قلت : فى آخر كتاب الحج من جامع الترمذى : قد تكلم يحيى بن سعيد فى فرقد السبخى ، وروى عنه الناس .

TERCEMESİ

1781) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* mutekif hakkında şöyle buyurdu, demiştir:

«İtikâf (veyâ mutekif) **günahları hapseder** (= engeller) **ve tüm iyilikleri işleyen gibi Ona iyilikler yazılır.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. 'Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ferkad bin Yâkup es-Sabahî el-Basrî el-Hâik zayıftır.'

Sindî de, Yahyâ bin Said'in Farkad es-Sabahî hakkında konuştuğunun ve halkın ondan rivâyette bulunduğunun Tirmizî'nin sünenindeki Hac kitabının sonunda bildirildiğini söylemiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan ve Beyhakî tarafından da rivâyet edilen bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak Sindî şöyle der:

وَهُوَ يَعْكُفُ cümlesindeki zamir itikâfa râci olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyledir:

«İtikâf günahlara mâni olur. İtikâf süresince günah işlenmez.»

Eğer maksat itikâfın yalnız itikâf süresince değil de bu süreden sonra da günah işlemeye mâni olması ise bu da mümkündür. Çünkü makbul bir itikâf sâyesinde Allah Teâlâ'nın itikâf sahibini günahlardan koruması mümkündür.

Mezkûr zamirin mûtekife râci olması da mümkündür. Bu takdirde cümlesinin mânâsı şöyle olur:

«Mûtekif günahlara mâni olur, onları nefsinden defeder.»

İlk ihtimal daha kuvvetlidir.

Hadîsin ikinci cümlesine göre itikâf edip bu esnada günah işlemekten kendisini tutan bir mü'min tüm iyilikleri işlemiş gibi sevap kazanır. Bu cümleden gâye itikâfa teşviktir.

(٦٨) باب فيمن قام في ليلتي العيدين

68 — RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMININ İKİ GECESİNİ İHYÂ EDEN HAKKINDAKİ BÂB

١٧٨٢ — حدثنا أبو أحمد المرار بن حموية. ثنا محمد بن المصفى. ثنا بقية

ابن الوليد، عن ثور بن يزيد، عن خالد بن معدان، عن أبي أمامة، عن النبي ﷺ

قَالَ « مَنْ قَامَ لَيْلَتَيِ الْعِيدَيْنِ ، مُحْتَسِبًا لِلّٰهِ ، لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف ، لتدليس بقية .

TERCEMESİ

1782) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim sevabını Allah'tan umarak (ve sırf O'nun rızası için) Ramazan ve Kurban bayramının iki gecesini ibâdetle ihyâ ederse kalblerin öldüğü gün O'nun kalbi ölmiyecektir.»"

Not: Râvi Bakiyye tedlis ettiği için bu hadîsin senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsîn açıklaması bahsinde Sindî: Hadîs'in zâhirine göre iki bayram gecesinin tamamını ibâdetle geçirenler, mezkûr mükâfata kavuşurlar. Bu iki gecenin tamamını değil de bir kısmını teheccüdle yâni gece ibâdetiyle geçirenlerin de bu mükâfata kavuşmaları umulur. Kalbler çok günah işlemekle ölürler. Bayram gecelerini ihyâ edenlerin kalbleri ise ölmez, demiştir.

Câmiü's-Sağîr şerhi el-Azizî bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:

El-Alkami: "**Kalbler öldüğü gün O'nun kalbi ölmiyecektir.**" cümlesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bâzılarına göre bundan maksad bu geceleri ihyâ edenlerin kalbleri dünya sevgisine boğulmaz. Çünkü gönülleri dünya sevgisine boğulanlar ölü sayılırlar. Nitekim (Aleyhi's-Selâm) Efendimiz; لَاتَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْمَوْتَى = **«Şu ölülerin yanına girmeyiniz.»** **buyurmuş. Kendisine bunların kimler olduğu sorulunca** الْأَغْنِيَاءُ = «(Gönülleri dünya sevgisine boğulmuş) **zenginler.»** buyurmuştur.

Bâzılarına göre cümleden maksad bu iki geceyi ihyâ edenlerin âkibetlerinin hayır olacağıdır. Yâni îmanla öleceklerdir. Çünkü:

او من كان ميتا فاحييناه = «Kâfir iken hidâyete erdirdiğimiz kimse...» (25) âyetinde kâfir'e ölü denmiştir.

(25) En'âm: 122

Hadisteki mükâfat bu gecelerin çoğunu ibâdetle geçirmek sûretiyle de hâsıl olur. Hattâ İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet edildiğine göre bu gecelerin yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılanlar da bu mükâfatı kazanırlar, demiştir.

Câmiü's-Sağîr hâşiyesinde e l - H a f n î de : "Hadîs, bu geceleri ibâdetle ihyâ edenlerin kıyâmet günü kurtuluşa erenlerden olacaklarından kinâyedir. Yâni kalblerin helâk olacakları kıyâmet günü bu geceleri ihyâ edenlerin kalbleri helâk olmıyacaktır. Hadîs, bunların îmanla öleceklerinden de kinâye olabilir, demiştir.

Hadîsteki bayram gecelerinden maksad, R a m a z a n ayının son gününü bayrama bağlıyan gece ve Arefe gününü Kurban bayramına bağlıyan gecedir.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨ - كتاب الزكاة

8 — ZEKÂT KİTABI

Zekât: Bu kelime Arap dilinde temizleme, bereketlenme ve çoğalma mânâlarına gelir. Şer-i Şerif'te Allah Teâlâ'nın hakkı olarak belirli mallardan çıkarılan miktara denir. Bu miktara zekât denmiştir. Çünkü muhtaçların hakkı olarak maldan çıkarılmakla mal temizlenmiş olur. Zekât malı temizlediği gibi sahibini de cimrilik ve günahlar pisliğinden temizler ve malı bereketlendirir.

Şer-i Şerif'teki zekât şöyle de ta'rif edilebilir: Zekât malın belirli bir miktarını müstahaklara temlik etmektir.

Zekât; Kitab, sünnet ve icmâ' ile sabit olan bir farzdır. Bunu inkâr etmek küfürdür. Fıtır sadakasından sonra hicretin ikinci yılı farz kılınmıştır. Bir kavle göre Mekke'de farz kılınmış ve Medine'de ayrıntılı olarak beyan edilmiştir. Çünkü zekât'a âit bâzı âyetler Mekke'de inmiştir.

Zekâtın meşrû kılınmasında bir çok hikmetler vardır. Bunların bir kısmı şunlardır:

Zekât, sahibini günahların ve cimriliğin pisliklerinden temizler, muhtaçlara bir iyilik ve şefkat vesilesidir. Sahibinin derecelerin yükseltir. Dünya malına karşı duyulan aşırı ihtirası kırar. Zenginler için imtihandır. Fakirlerin gönüllerini hoş eder. Bunlarla zenginler arasında köprü görevini yapar. Onları birbiriyle kenetler. Sevgi ve saygı duygularını kuvvetlendirir.

Zekât deve, sığır, koyun, keçi, altın, gümüş, hububat, meyveler ve ticaret mallarına düşer.

(١) باب فرض الزكاة

1 — ZEKÂTIN FARZİYETİ BÂBI

١٧٨٣ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع بن الجراح. ثنا زكريا بن إسحاق المكي، عن يحيى بن عبد الله بن صيفي، عن أبي معبد، مولى ابن عباس، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ بعث معاذا إلى اليمن، فقال «إنك تأتي قوما أهل كتاب. فادعهم إلى شهادة أن لا إله إلا الله وأني رسول الله. فإن هم أطاعوا لذلك فأعلمهم أن الله افترض عليهم خمس صلوات في كل يوم وليلة. فإن هم أطاعوا لذلك فأعلمهم أن الله افترض عليهم صدقة في أموالهم، تؤخذ من أغنيائهم فترد في فقرائهم. فإن هم أطاعوا لذلك فإياك وكرائم أموالهم. واتق دعوة المظلوم، فإنها ليس بينها وبين الله حجاب».

T E R C E M E S İ

1783) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyallâhü anh)'ı Yemen'e (vâli olarak) gönderdi. (Gönderirken) ona şöyle buyurdu:

«Şüphesiz sen ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığı ve benim Allah'ın resûlü olduğum şehâdetine dâvet et. Eğer onlar bu dâvet için (sana) itaat ederlerse Allah'ın her gün ve gecede beş (vakit) namazı onlar üzerine farz kıldığını onlara bildir. Eğer onlar bunun için (sana) itaat ederlerse Allah'ın onların malında sadaka (zekât)ı onlara farz kıldığını bildir. Bu sadaka onların zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir. Eğer onlar bunun için (sana) itaat ederlerse sen onların mallarının seçkinlerinden sakın (zekât için en üstün kalitesini seçme). Mazlumun beddüâsından sakın. Çünkü o beddüâ ile Allah arasında hiç bir perde yoktur.»"

İ Z A H I

B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z i, A h m e d ve D â r e k u t ni de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n'e hicretin 10. yılı Vedâ haccından önce göndermişti. Zayıf bir kavle göre hicretin 9. yılı T e b ü k savaşı dönüşü göndermişti. B u h â r î savaşlar bölümünün sonunda ilk kavli zikretmiştir. V a k i d î ise 2. kavli zikretmiştir. 3. bir kavle göre hicretin 8. yılı göndermişti.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ı gönderirken ehl-i kitap bir kavme gideceğini belirtmiştir. Bundan maksat M u â z (Radıyallâhü anh)'ın yapılan tavsiyeye azamî dikkat ve önem vermesini sağlamaktır. Ehl-i kitap putlara tapanlar gibi câhil olmadıkları için onların kültür seviyesine göre temas etmesinin gerekliliğini belirtmektir. Y e m e n'de ehl-i kitap olmayanlar da vardı. Elh-i Kitabın irşadı daha dikkatli davranmayı gerektirdiği için yalnız onlar anılmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ın Y e m e n halkını önce kelime-i şehâdete dâvet etmesini emretmiştir. Çünkü dînin temeli şehâdet kelimeleridir. Bunlar olmadan hiç bir amel geçerli değildir.

Cumhur bu hadîsi delîl göstererek müslümanlığa girebilmek için şehâdet kelimelerinden yalnız birisini söylemenin kâfi olmadığını ve her iki kelimeyi söylemenin şart olduğunu söylemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Y e m e n l i l e r'in şehâdet kelimelerini söylemek husûsunda yapılan çağrıya itâat ettikleri takdirde günde beş vakit namazın farziyetini bildirmeyi ve buna da itâat ettikleri takdirde onlara zekâtın farziyetini tebliğ etmeyi emretmiştir.

Bu hadîs kâfirlerin namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimler için delîldir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'a onlara evvelâ yalnız îman etmelerini emretmesini buyurmuştur. Ve îman ettikleri takdirde namaz ve zekât farziyetini bildirmesini istemiştir.

El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der:

Tüm kâfirlerin îman etmekle mükellef olmaları husûsunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Kâfirlerin namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerin farziyetine ve şerîatın diğer hükümlerinin doğruluğuna inanmadıkları için âhiret günü cezâlandırılacağı husûsunda da ihtilâf yoktur. Ancak onların dünyada da ibâdetlerle vesâir dînî vecîbelerle mükellef olup olmadıkları ve bu yükümlülüğün gereğini yapma-

dıkları için de ayrıca azap görüp görmiyecekleri husûsunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:

H a n e f i, Ş â f i i ve H a n b e l i âlimlere göre kâfirler küfür azâbından ayrı olarak ibâdetleri ve diğer dinî vecibeleri yerine getirmedikleri için azap görmezler.

M â l i k i l e r ' le I r a k ' lı âlimlere göre kâfirler küfür azâbını görecekleri gibi ibâdetleri yapmadıkları ve haramları işledikleri için de ayrıca azap göreceklerdir.

M u â z (Radıyallâhü anh)'ın onların zekâtını alırken mallarının içinden en iyisini seçmemesi için Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) emir ve ikaz buyurmuştur. Çünkü zekât fakirlere yardım için meşrû kılınmıştır. Zenginlerin malından zekât çıkarılırken en üstün kısmı alındığı takdirde kalan malın maddî değerinin düşmesi gibi uygun olmayan bir durum doğabilir. Fakat mal sahibi malının en iyi kısmını gönül hoşluğuyla zekâta ayırabilir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ın mazlumun bedduâsından sakınmasını emretmiştir. Yâni; zulüm etme, hakkın olmayan bir şey alma; kimseye zarar verme ki, senin aleyhinde duâ etmesin. Çünkü bir kimse zulme uğramış iken yaptığı duâ hızla kabul olunur.

Mazlumun bedduâsı ile Allah arasında hiç bir perdenin olmayışından maksat o duânın hızla Allah tarafından kabul buyurulmasıdır. O duâ reddedilmez, engellenmez. Sahibinin günahkâr oluşu duâsının geri çevrilmesine sebep olmaz. Nitekim A h m e d ' in E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet ettiği bir hadiste şöyle buyuruluyor:

دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابَةٌ وَإِنْ كَانَ فَاجِرًا فَفُجُورُهُ عَلَى نَفْسِهِ

«Mazlum günahkâr olsa bile bedduâsı makbuldür. Onun günahı onun boynundadır.»

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. İslâmiyetin temel taşı şehâdet kelimeleridir.
2. Her gün ve gecede 5 namaz farzdır. Hadis, vitir ve bayram namazlarının farz olmadığına delâlet eder. Bu hususta icmâ vardır. Bu namazların vâcip olduğuna hükmeden âlimlerin başka delîlleri vardır.
3. Zekât farz bir ibâdettir.

4. Devlet başkanı bizzat veyâ yetkili kılacağı bir kimse eliyle zekâtı teslim alır.

5. Zekât müslümanların fakirlerine dağıtılır.

6. Devlet adamları Allah'tan korkmalı ve zulümden sakınmalıdır.

7. Zekât memurları malların en iyisini seçemezler.

8. Mazlumun bedduâsı makbuldür.

(٢) باب ما جاء فى منع الزكاة

2 — ZEKÂT VERMEKTEN İMTİNA ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧٨٤ — حدثنا محمد بن أبى عمر العدنى . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عبد الملك ابن أعين ، وجامع بن أبى راشد ، سمعا شقيق بن سلمة يخبر عن عبد الله بن مسعود ، عن رسول الله ﷺ قال « ما من أحد لا يؤدى زكاة ماله إلا مثل له يوم القيامة شجاعا أقرع حتى يطوق عنقه » ثم قرأ علينا رسول الله ﷺ مصداقه من كتاب الله تعالى : ولا يحسبن الذين يبخلون بما آتاهم الله من فضله . الآية .

T E R C E M E S İ

1784) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Selem)* :

«Zekâtını ödemeyen herkesin (zekâta tâbi) malı kıyâmet günü kendisi(ni tâzib etmek) için erkek bir kel yılan şekline konularak boynunun gerdanlığı olur.» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Allah Teâlâ'nın kitabından bunu tasdik edici :

ولايحسبن الذين يبخلون بما اتاهم الله من فضله. الاية

(«= Allah'ın, kereminden verdiği servette cimrilik edenler, sakın bu cimriliğin kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu, onlar için şerdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyâmet günü onların boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.)» (1) âyetini okudu."

(1) Al-i İmrân : 180

İ Z A H I

N e s a î ve İ b n - i H u z e y m e de bunu rivâyet etmişlerdir. B u h â r î, M ü s l i m ve N e s a î bunun mislini E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım:

Şucâ: Erkek yılan demektir. Bâzılarına göre yılan demektir. Yâni erkek yılana denildiği gibi dişi yılana da denilir.

Akrâ: Bu kelimenin asıl mânâsı kel adamdır. Burada ise zehirinin çokluğu dolayısıyla başının tüyleri dökülmüş olan yılan demektir. Bâzılarına göre burada kastedilen mânâ, zehirin çokluğundan başı beyazlanmış olan yılandır.

Tatvîk: Giydirmek, boyuna bir şey dolamak, boyuna gerdanlık ve benzeri bir şey takmak gibi mânâlara gelir. Burada maksat yılanın gerdanlık ve halka gibi zekâtını vermeyen adamın boynuna sarılmalıdır.

Tavk: Gerdanlık, çenber ve halka mânâlarına gelir.

Hadîs, zekâtı çıkarılmayan malın tamamının yılan şekline sokulacağına delâlet eder. Hadîste anılan âyetin zâhirine göre ise malın zekât kısmı boyuna dolanır. Âyette kastedilen mânânın malın tamamının sahibinin boynuna sarılması olduğunu söylemek mümkündür.

Hadîsteki (Mal) tâbiri umumî olduğu için altın, gümüş, ticâret eşyası ve diğer zekât mallarına şâmildir.

Hadîs, zekât vermemenin vahim sonucunu bildirir.

١٧٨٥ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ وَلَا غَنَمٍ وَلَا بَقَرٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهَا، إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا كَانَتْ وَأَسْمَنَهُ، تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا. وَتَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا. كُلَّمَا نَفِدَتْ أُخْرَاهَا عَادَتْ عَلَيْهِ أُولَاهَا. حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ».

T E R C E M E S İ

1785) "... Ebû Zerr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Develeri, koyunları ile keçileri ve sığırları bulunup zekâtını vermeyen herkesin bu malları kıyâmet günü en iri ve en semiz duru-

mu ile gelerek sahibine boynuzları ile vurur ve ayakları ile çiğnerler. (Sahibini vura vura ve çiğneye çiğneye geçen) hayvanların sonu geldikçe başı sahibine dönüp ona böylece musallat olur. Bu tâzib (mahşerde) Allah tarafından insanlar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder.»"

١٧٨٦ – حدثنا أبو مروان، محمد بن عثمان العثماني. ثنا عبد العزيز بن أبي حازم، عن العلاء بن عبد الرحمن، عن أبيه، عن أبي هريرة: أن رسول الله ﷺ قال:

«تأتي الإبل التي لم تعط الحق منها، تطأ صاحبها بأخفافها. وتأتي البقر والغنم تطأ صاحبها بأظلافها، وتنطحه بقرونها. ويأتي الكنز شجاعا أقرع فيلقى صاحبه يوم القيامة. فيفر منه صاحبه مرتين. ثم يستقبله فيفر. فيقول: مالي ولك! فيقول: أنا كنزك، أنا كنزك. فيتقيه بيده فيلقمها».

TERCEMESİ

1786) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Sahibi tarafından) zekât hakkı verilmeyen develer (kıyâmet günü besili ve en kuvvetli hâli ile) gelerek sahibini tabanları ile çiğner; (zekâtı verilmeyen) sığırlar ve koyunlar ile keçiler de gelip sahibini tırnakları ile çiğner ve boynuzları ile süser. (Zekâtı verilmeyen) kenz (ticâret eşyası, para, altın ve gümüş) de kel bir erkek yılan şekline sokulmuş olarak gelir ve kıyâmet günü sâhibine rastlar. Sahibi iki defa ondan kaçar. Sonra (tekrar) sahibinin önüne çıkar. Sahibi yine kaçarak: Senin ile aramızda (geçmiş) ne (olay) var (ki sen peşimi bırakmıyorsun)? diye sorar. Yılan: Ben senin (zekâtı ödenmeyen) kenzinim (= malınım). Ben senin kenzinim, der. Sahibi, eli-le kendini yılandan korumaya çalışır. Yılan onun elini kıtır kıtır yer.»"

İZAHI

Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî de rivâyet etmiştir. Müslim de bunun benzerini Câbir bin

A b d i l l a h e l - E n s â r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

İbil : Develerdir.

Ğanem : Koyunlar ve keçilerdir.

Bakar : Sığırlar nev'ine denir. Camus, inek ve öküz bunun kapsamına girer.

Kurûn : Karn'ın çoğuludur. Boynuzlar demektir.

Ahfâf : Huff'un çoğuludur. **Huff :** Devenin ayağıdır.

Azlaf : Zılf'ın çoğuludur. Sığır, koyun ve keçi gibi hayvanların çatal tırnağına denir.

Kenz : Hazine demektir. Burada zekâtı ödenmeyen mal mânâsına kullanılmıştır.

Hadîsler, mezkûr malların zekâta tâbi olduğuna ve bunların zekâtını ödememenin ağır bir cezâya sebep olduğuna delâlet ederler. İlk hadîs, anılan cezânın mahşerde uygulanacağına ve insanların mahşerdeki hesapları bitip cennetlik veyâ cehennemlik olduklarına Allah Teâlâ hüküm buyuruncaya kadar aralıksız devam edeceğine delâlet eder. Bu hadîs zekât ödemeyen kimsenin ebedî olarak tâzib edileceğine delâlet etmez. Ama zekâtın farziyetini inkâr ederek ödemezse kâfir olur ve ebedî olarak azabta kalır. Çünkü zekât kitabının başında anlattığım gibi zekâtın farziyeti, Kitab, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bu sebeple inkârı küfrü mucibtir.

(٣) باب ما أدى زكاته ليس بكنز

3 — ZEKÂTI ÖDENEN MAL KENZ (= BİRİKTİRİLMİŞ MAL) DEĞİLDİR

Kenz : Bu kelime Arap dilinde hazine, gömülü mal, biriktirilen mal anlamlarında kullanılır. Dinde ise zekâtı ödenmeyen mal demektir.

İslâmiyet'in ilk zamanlarında ve henüz zekât farz olmamış iken, mal biriktirme durumu çok çetin idi. İhtiyaç fazlası malın Allah yolunda ve sadaka olarak harcanması gerekiyordu.

ويسئلونك ماذا ينفقون قل العفو = **«Ey Resûlüm! Mal sahipleri mallarının ne miktarını sadaka olarak vereceklerini sana sorarlar. Onlara de ki : İhtiyacınızdan fazlasını infak ediniz...»** (2) âyeti bu duru-

(2) Bakara : 219

mu hükme bağlamıştı. Zekât âyeti ininceye kadar bu âyet gereğince servet sahipleri ihtiyaçlarından artan miktarı Allah yolunda ve sadaka olarak dağıtmak zorunda idi. Bu durum cidden güçtür. Sonra zekât âyeti inince bu hüküm neshedildi.

Aşağıda geçecek Hâlid bin Eslem (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde anılan Tevbe sûresinin 34. âyetinde altın ve gümüşün 'Kenz' edilmesinden yâni biriktirilmesinden bahsedilmekte ve bunları biriktirip Allah yolunda harcamayanların elîm azaba çarptırılacakları bildirilmektedir. Bu âyetin zâhirine bakanlar, bu âyeti yukardaki âyet gibi mânâlandırabilirler. Yâni ihtiyaç fazlası altın ve gümüş biriktirmenin 'Kenz' olduğu ve azabı mûcip bir mal biriktirme sayıldığı sonucunu çıkarabilirler. Fakat âyetteki infak zekât mânâsına yorumlanınca, âyet altın ve gümüş biriktirip zekâtını çıkarmayanların elîm azaba çarptırılacaklarını bildirmiş olur. Meşhur olan kavil, bu âyetin zekât vermeyenler hakkında olduğu yolundadır. Aşağıdaki hadîsten de bu yorumu çıkarmak mümkündür.

١٧٨٧ — حدّثنا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْمِصْرِىُّ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ أَسْلَمَ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ؛ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ، فَلَحِقَهُ أَعْرَابِيٌّ. فَقَالَ لَهُ: قَوْلُ اللهِ: وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ؟ قَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ: مَنْ كَنَزَهَا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهَا، فَوَيْلٌ لَهُ. إِنَّمَا كَانَ هٰذَا قَبْلَ أَنْ تُنْزَلَ الزَّكَاةُ. فَلَمَّا أُنْزِلَتْ جَعَلَهَا اللهُ طَهُورًا لِلْأَمْوَالِ. ثُمَّ الْتَفَتَ فَقَالَ: مَا أُبَالِي لَوْ كَانَ لِي أُحُدٌ ذَهَبًا، أَعْلَمُ عَدَدَهُ وَأُزَكِّيهِ، وَأَعْمَلُ فِيهِ بِطَاعَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ.

قال الترمذى، بعد تخريج هذا الحديث: هذا حديث حسن غريب.

TERCEMESİ

1787) "... Ömer bin el-Hattab'ın mevlâsı Hâlid bin Eslem (3) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

(3) Râvi Hâlid bin Eslem (R.A.) Hz. Ömer (R.A.)'ın azadlısıdır. Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Zeyd bin Eslem (R.A.) (Devâmı 66.cı sahifede)

Ben (bir gün) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) **ile beraber** (Medîne dışına) **çıkmıştık. Bir A'rabî arkadan gelip Abdullah bin Ömer** (Radıyallâhü anhümâ)'**ya:**

— **Allah'ın;** ..والذين يكنزون الذهب والفضة ولاينفقونها فى سبيل الله

«**Ve altın ve gümüşü kenz edip** (= biriktirip) **Allah yolunda harcamayanlar...» buyruğu**(ndaki kenz ve mal biriktirmenin) **mâhiyeti nedir? diye sordu. İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **Ona:**

— **Altın ve gümüşü biriktirip de zekâtını vermeyenler için helâk ve azab vardır. Zekât farz kılınmazdan önce ihtiyaç fazlası olup biriktirilen mal, kenz** (azabı mûcip bir biriktirme) **sayılırdı. Zekât farziyeti emri indirilince Allah Teâlâ zekâtı malların temizleyicisi kıldı, diye cevap verdikten sonra dönüp şöyle dedi:**

— **Sayısını bilip zekâtını verdiğim ve Allah** (Azze ve Celle)'**nin taâtile işlettiğim Uhud dağı kadar altınım olsa** (bu yüzden) **endişe duymam."**

Not: Tirmizî bu hadîsi rivâyet ettikten sonra: Bu hadîs hasen-garîb'tir, demiştir.

İ Z A H I

Bu hadîsi, Buhârî, Tirmizî ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin rivâyetinde; ثُمَّ الْتَفَتَ فَقَالَ = **"Sonra dönüp şöyle söyledi..."** cümlesi ve onu tâkip eden İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın sözü yoktur.

Sindî bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der:

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) adama şunu söylemek istemiştir: Zekât farz olmadan önce bu âyetin zâhiri ile amel edilirdi. İhtiyaçtan artan malları Allah yolunda harcamak gerekiyordu. Malları biriktirmek azabı mûcip idi. Zekât farz edilince mezkûr âyeti zekâtı ödemeyenlere âit olarak yorumlamak gerekir. Âyetin mânâsı:

Hâlid b. Eslem .... (Baştarafı 65.ci sahifede)

ve Zührî (R.A.) rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim onun rivâyetlerini almışlardır.

Hâlid'in babası Eslem (R.A.) de Ömer (R.A.)'ın azadlısıdır. Aynü't-Temr esirlerindendir. Ubeyy (R.A.) ve Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Kendisinden de oğlu Zeyd bin Eslem (R.A.) rivâyet etmiştir. H. 80. yılı 100 yaşını geçkin iken vefât etmiştir. (Hulâsa: 81, 99)

«**Altın ve gümüş gibi malları biriktirip** zekâtını **ödemeyenleri elîm azab ile müjdele...»** şeklinde olur.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın sözünden maksad budur, denilince hadîsten anlaşılan sonuç, zekâtın farziyetinden önce bu âyetin zâhiri ile amel edildiği ve zekât farz edilince âyetin zâhirî mânâsının neshedilmiş olmasıdır. Fakat meşhur olan durum, bu âyetin zekâtı ödemeyenler hakkında inmiş olmasıdır. Meşhur kavle göre olunca; âyet, zekâtın farziyetinden sonra inmiş olur. Ve âyetin zâhirî mânâsı da zekâtını ödemeyenlere âit olmuş olur. Bir de şu var: Eğer zekâtın farziyetinden önce bu âyetin indiği ve zekât âyeti ile mensuh olduğu söylenecek olursa artık nesihten sonra başka mânâya yorumlamak yoluna gidilmemesi gerekir. Bu itibarla İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın maksadı şu olabilir:

Ey A'rabî! Zekât farz olmadan önce bu âyetin zâhirinden anladığın gibi mânâ verseydin isâbet etmiş olurdun. Yâni ihtiyaçtan artan malı biriktirmenin azabı mûcib olduğu mânâsını çıkarabilirdin. Fakat zekât farz olunca ve bu âyet daha sonra inince artık anladığın mânâ doğru değildir. Çünkü Allah Teâlâ zekâtla malı temizletmiş ve azaba müstehak olmayı zekâtı ödemekten imtina etmeye bağlamıştır.

K a s t a l â n î'nin nakline göre e l - B e r m a v î : Âyetteki: وَلَا يُنْفِقُونَهَا = "Ve o malı infak etmezler" cümlesi "ve o malın zekâtını vermezler" diye yorumlanırsa bu âyetin zekât âyeti ile mensuh olması söz konusu olmaz, demiştir.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) son fırka ile şunu demek istemiştir:

Benim U h u d dağı kadar altınım olsa, bunun hesabını bilip zekâtını çıkarırsam ve bu serveti Allah Teâlâ'nın rızasına uygun olarak kullanıp çalışmamda gayri meşrû bir harekette bulunmazsam mal biriktirmiş sayılırım diye endişem olmaz. Yâni hak ve hukuka riâyet edildikten sonra servet sahibi olmak günah değildir. Azabı mucip olmaz.

١٧٨٨ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أحمد بن عبد الملك . ثنا موسى ابن أعين . ثنا عمرو بن الحرث، عن درّاج أبي السّمح، عن ابن حجيرة، عن أبي هريرة؛ أنّ رسول الله ﷺ قال «إذا أدّيت زكاة مالك، فقد قضيت ما عليك» .

T E R C E M E S İ

1788) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlüllah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sen malının zekâtını verince, üzerindeki (malın hakkı)nı ödemiş olursun.»"

İ Z A H I

Tirmizî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadisin mânâsı şudur: Zekâta tâbi malının gerekli zekâtını usûlüne uygun olarak verdiğin zaman malının vâcip olan hakkını ödemiş olursun. O maldan zekâttan başka bir miktarını çıkarmaya mecbur değilsin.

Sindi: "Zekât maldan çıkarılması vâcip olan bir hak olduğu gibi Fıtır sadakası ve âile fertlerinin lüzumlu nafakası da maldan çıkarılması gereken bir haktır. Bu durumda şöyle denilebilir: Hadîsten maksat, zekât verildiği zaman maldaki hakkın çoğunun ödenmiş olmasıdır.

Şöyle de söylemek mümkündür: Hadîsten maksat doğrudan doğruya mala yönelik hak zekâttır. Zekât verilince bu hak ödenmiş olur. Fıtır sadakası ve nafaka ile maldan doğan bir hak değildir. Bayrama kavuşmak ve akrabalık bağı gibi başka sebeplere dayalıdır. Şu halde malın sebep olduğu hak yalnız zekâttır.

Tirmizî bu hadîsi rivâyet ettikten sonra: 'Bu hadîs hasen - garibtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den müteaddit yollarla rivâyet edildiğine göre; kendileri zekâtı anlatmış, bu arada bir adam:

Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! **Üzerimde zekâttan başka** (maldan çıkarılması gereken) bir **şey var mı?** diye **sormuş** ve **Efendimiz:**

«Hayır. Ancak nâfile sadaka vermen vardır»buyurmuştur.' demiştir," der.

١٧٨٩ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ ، عَنْ شَرِيكٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْهُ ، تَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ ، يَقُولُ « لَيْسَ فِي الْمَالِ حَقٌّ سِوَى الزَّكَاةِ » .

TERCEMESİ

1789) "... Fâtime bint-i Kays (4) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Malda zekâttan başka hiç bir hak yoktur.»"

İZAHI

Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsini Tirmizî ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin izahı bundan öncekinin izahı gibidir. Özeti şudur: Maldan doğan hak zekâttır. Fitre ve nafaka da maldan çıkarılması gereken bir hak ise de bunlar başka sebeplere dayanır. Yâhut şöyle denilir: Mala âit hakkın çoğunluğunu zekât teşkil eder.

Tirmizî'nin rivâyetindeki metin ise şöyledir:

إِنَّ فِي الْمَالِ لَحَقًّا سِوَى الزَّكَاةِ = **«Şüphesiz malda zekâttan başka hak vardır.»**

Tirmizî bu hadisi zikrettikten sonra: Bu hadîsin merfû olarak rivâyeti zayıftır. En sıhhatli rivâyet bunun Şâ'bî'ye âit bir söz oluşudur, demiştir.

Tuhfe yazarı: "Zekâttan başka olan haklar, açlık tehlikesini geçirmekte olana yemek yedirmek, kanı haram olan bir canlıyı ölümden kurtarmak yolundaki harcama, esir düşmüş bir müslümanı kurtarmak gibi haklardır. Bunlar da vâcip olan bir takım haklardır. Ancak bu haklar dış etkenlerden doğan haklardır. Zekât ise dıştan değil doğrudan doğruya maldan doğan haklardır. Bu fark olduğu için bu hadîs ile **«Malda zekâttan başka hiç bir hak yoktur»** meâlindeki hadîs arasında bir çelişki olmaz. El-Münâvî, **Câmiü's-Sağîr** şerhinde böyle demiştir.

Tıybi ve başkaları da zekâttan başka haklara 'su, ateş, ve tuzun' kimseden esirgenmemesi örneğini ve başka örnekleri zikretmişlerdir," demiştir.

---

(4) Fâtıma bint-i Kays bin Hâlid el-Ekber bin Veheb bin Sû'lebe bin Vâsile el-Fehriye sahâbîdir. 34 hadisi vardır. Buhârî ile Müslim iki hadîsini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Müslim ayrıca 3 hadîsini rivâyet etmiştir. Sünen sahipleri de onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri el-Esved bin Yezîd ve Urve'dir. İbn-i Abdi'l-Berr: O, ilk muhâcirlerden idi, demiştir. (Hulâsa: 494)

(٤) باب زكاة الورق والذهب

4 — GÜMÜŞ VE ALTININ ZEKÂTI(NIN KAÇTA KAÇ OLDUĞUNUN BEYÂNI) BÂBI

١٧٩٠ — حدّثنا عليّ بن محمّد. ثنا وكيع، عن سفيان، عن أبي إسحاق، عن الحرث، عن عليّ؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إنّي قد عفوت عنكم عن صدقة الخيل والرّقيق. ولكن هاتوا ربع العشر. من كلّ أربعين درهمًا، درهمًا».

TERCEMESİ

1790) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben sizi at ve köle zekâtından kesinlikle afv ettim. Lâkin gümüşten öşürün dörtte birisini (zekât olarak) **veriniz. Her kırk dirhemden bir dirhem** (veriniz).»"

١٧٩١ — حدّثنا بكر بن خلف ومحمّد بن يحيى. قالا: ثنا عبيد الله بن موسى. أنبأنا إبراهيم بن إسماعيل، عن عبد الله بن واقد، عن ابن عمر وعائشة؛ أنّ النّبيّ ﷺ كان يأخذ من كلّ عشرين دينارًا، فصاعدًا، نصف دينار. ومن الأربعين دينارًا، دينارًا.

في الزوائد: إسناد الحديث ضعيف، لضعف إبراهيم بن إسماعيل.

TERCEMESİ

1791) "... (Abdullah) bin Ömer ve Âişe *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **her yirmi dinârdan ve bundan fazla meblâğdan yarım dinâr ve kırk dinârdan bir dinâr** (zekât) **alırdı.**"

Not: Râvi İbrâhim bin İsmâil zayıf olduğu için bunun isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **Ebû Dâvûd, Nesaî** ve **Tahavî** de rivâyet etmişlerdir.

E b û D â v û d ' un rivâyeti daha uzun olup meâli şöyledir:

«Ben, at ve köle zekâtından (sizi) afv ettim. Gümüşün zekâtını her kırk dirhemden bir dirhem veriniz. Yüz doksan dirhemde (zekâttan) bir şey yoktur. Dirhemler iki yüze ulaşınca içinde beş dirhem (zekât) vardır.»

Hadisin, at ve köle zekâtı ile ilgili cümlesi bunların zekâta tâbi olmadığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini 15. bâbta gelecek olan 1812 ve 1813 nolu hadîslerin açıklaması bölümünde inşaallah anlatacağım.

Öşür: Bir şeyin onda biri, demektir.

Rubu': Bir şeyin dörtte biri, demektir.

Rub'u'l-Öşür: Öşürün rub'u demektir. Yâni onda birin dörtte biri, ki kırkta bir demektir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste gümüşün zekâtının kırkta bir olduğunu ve gümüşün zekâta tâbi bir mal olduğunu bildirmiştir.

Müellifin rivâyeti kısa olup kırk dirhemden bir dirhem zekât vermenin gerekliliğine delâlet eder. Ancak dirhem sayısının ikiyüze ulaşması şarttır. Bu şart düşünülmüştür. Nitekim yukarıda meâlini verdiğim E b û D â v û d ' un rivâyetinde bu durum belirtilmiştir. N e s a î ' nin rivâyetinde de iki yüz dirhemden beş dirhemin verilmesi emredilmiştir.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) ile i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet olunan ikinci hadîs Zevâid türünden olup D â r e - k u t n î tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadîs, yirmi dinar altından yarım dinar altın kırk dinar altından bir dinar altın zekât çıkarmanın gerekliliğine delâlet eder. Şu halde altını yirmi dinârdan az olan bir kimse altının zekâtını çıkarmakla mükellef değildir. Cumhûrun kavli de budur.

Bu hadisin isnâdı zayıf ise de yukardaki cumhûrun kavlini teyid eden başka hadîsler vardır. E b û D â v û d, A h m e d ve B e y h a k î ' nin A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri merfu ve uzun bir hadîste ezcümle:

«Senin (altının) yirmi dinâr oluncaya kadar onda senin üzerinde zekât yoktur. Senin yirmi dinârın olup da üzerinden bir yıl geçtiği zaman onda yarım dinar (zekât) vardır. Altının yirmi dinârdan fazla olunca zekâtı bu hesaba göredir.»

Râvi demiştir ki bu son cümle Ali (Radıyallâhü anh)'ın sözü mü, yoksa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözü mü? bilemiyeceğim.

El-Menhel yazarı bu hadisi te'yid eden başka hadîsleri de rivâyet etmiştir

Müellifîn rivâyetindeki bu hadîsin zâhirine göre dinâr sayısı yirmi veyâ daha fazla olduğunda kırk dinâr olmadıkça yarım dinâr zekât verilir. Fakat bu mânâ mürad değildir. Yirmi dinârdan yarım dinâr verilir. Yirmi dinârdan fazla olunca fazlalığın yirmiden biri zekât olur. Örneğin otuz dinârı olan bir kimse bir dinârın dörtte üçünü zekât verir. Şâfii ve Hanefiler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed'in kavli budur.

Ebû Hanîfe'ye göre yirmi miskalden sonra 4 miskalden az olan altın muaftır. Ve her dört miskal için kırkta bir hesabı ile zekât verilir. Örneğin 23 miskal altını olan bir kimse yarım miskal zekât verir Altını 24 miskal olunca 24 miskalın kırkta birini verir. Altını 27 miskal olana kadar yine 24 miskalın kırktan birini verir. Fakat 28 miskal olunca bu kere 28 miskalin kırktan birisini verir...

Gümüşten de 200 dirhemden sonra her kırk dirhem için bir dirhem verir. Aradaki kesirler için bir şey vermez. Buna göre 240 dirhem gümüşü olan bir kimse 6 dirhem verir. Fakat 200, 210, 220, 230 veyâ 239 dirhemi alan kimse, beş dirhem verir. 240 dirhemden sonra 279 dirheme kadar 8 dirhem verir. Ebû Hanîfe'nin delili Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

لَيْسَ فِيمَا دُونَ الأَرْبَعِينَ صَدَقَةٌ = **«Kırk dirhemden az olanda zekât yoktur.»** hadîsidir.

İlk grubun delîli ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;

وَمَا زَادَ عَلَى الْمِائَتَيْنِ فَبِحِسَابِهِ = **«Ve iki yüz dirhemden fazla olanın zekâtı bunun hesabına göredir.»** hadîsidir.

DİRHEM VE DİNÂR NEDİR ?

Dirhem : Bu kelime Arap dilinde iki mânâda kullanılır : Birincisi gram gibi bir ağırlık ölçüsüdür. Diğer mânâsı belli bir gümüş paradır.

Dinâr : Bu kelime Arap dilinde bir nevî altın paradır. Miskal mânâsına da kullanılır. Bu hadîste miskal mânâsına kullanılmıştır.

Miskal : Bu kelimenin Arap dilindeki sözlük mânâsı küçük olsun büyük olsun her türlü ağırlık ölçüsüdür. Şer-i Şerif'te ise aşağıda anlatılacak belirli bir ağırlık ölçüsüdür.

Dirhem : Bu kelime yukarda anlattığım gibi bir çeşit gümüş para ismi olarak kullanıldığı gibi bir ağırlık ölçüsü olarak da kullanılmıştır.

Müteaddit hadislerde ikiyüz dirhemin gümüşün nisabı olduğu ve bu kadar gümüşten beş dirhem zekâtın verilmesi emredildiği için, dirhemin asr-ı saadette mâlum olduğu anlaşılıyor. Çünkü eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabları tarafından bilinmeseydi, onlara açıklayacaktı. Onları meçhul bir miktarla baş başa bırakmıyacaktı.

El-Menhel yazarı "**Zekâtın vâcip olduğu mallar**" bâbında ezcümle şöyle der :

"Bu hadîs (= Kitabımızdaki 1793 nolu Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi) kırk dirhem tutarındaki '**Okiyye**'nin ve '**Dirhem**'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatablarının mâlumu olduğuna delâlet ediyor. Kâdı Iyâz :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «**Beş okiyye gümüşte zekât vardır. 200 dirhem** (gümüş)den **beş dirhem** (gümüş) **zekât veriniz»** buyurduğu halde O'nun zamanında okiyye ve dirhemin meçhul olduğunu söylemek doğru bir şey olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun sayısında zekât bulunduğunu bildiriyor. Aynı zamanda alışverişler ve nikâhlar bunlarla yapılıyor. Şu halde okiyye ve dirhem'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında meçhul olduğunu söylemek bâtıldır. Sıhhatlı bir söz değildir. Bâzıları durumun böyle olduğunu, Abdülmelik bin Mervan'ın hilâfeti zamanına kadar bu hâlin devam ettiğini, nihâyet Halife'nin, âlimlerin muvafakat ve görüşlerini aldıktan sonra dirhemleri topladığını, bir dirhemin ağırlığının 6 denk'e tekâbül ettiğini ve her on dirhemin yedi miskal tutarında olduğunu kararlaştırdığını söylemişler ise de bu söz tutarlı değildir.

Aslında Abdülmelik bin Mervân'ın yaptığı iş şudur : O'nun zamanına kadar, muamelelerde kullanılan dirhemler müslümanlar tarafından basılmış değildi. Standart bir durumu yoktu. İranlı'ların ve Rumlar'ın küçüklü, büyüklü olarak bastıkları dirhemler vardı. Sikkesiz ve nakışsız dirhemler vardı. Küçük ve büyük ebadda gümüş paraları vardı. Yemen dirhemi ve mağrip

dirhemi vardı. Böylece çok çeşitli dirhemler tedavülde idi. Nihâyet Halife A b d ü l m e l i k ve onun zamanındaki âlimler bu değişik dirhemleri toplayıp bunlar yerine İslâmî ve standart dirhem bastırmayı kararlaştırdılar. Artık basılan bu para piyasaya sürülmekle değişik yabancı dirhemlere ve gümüşten küçüklü büyüklü kesilmiş sikkesiz parçalara ihtiyaç kalmadı.

Şüphesiz, dirhemler o zaman mâlum idi. Eğer mâlum olmasaydı zekât, cezalar ve kul hakları nasıl dirheme ve okiyye'ye bağlanırdı' demiştir.

K â d ı I y â z ' ın yukarıda alınan sözünden de anlaşılıyor ki, zekâtta ve diğer şer'î hükümlerde muteber dirhem, bu gün mâlum olan ağırlık ölçüsü anlamındaki dirhemdir.

A b d ü l m e l i k zamanında değişik olduğu bildirilen dirhem ise alış - verişlerde kullanılan tedavüldeki dirhemdi. Bu dirhem kalite ve ayar açısından farklı değer taşıyordu."

AĞIRLIK ÖLÇÜSÜ DİRHEM VE MİSKAL

Ağırlık ölçüsü anlamındaki dirhem ve miskal iki kısma ayrılır:

1. **Dirhem-i Şer'î**
2. **Dirhem-i Örfî**

Kezâ

1. **Miskal-i Şer'î**
2. **Miskal-i Örfî**

Âlimler dirhem ve miskalın ağırlığını ortalama buğday tanesi, uçlarındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanesi ve kırat denilen ağırlık ölçüsü ile hesaplamışlar. Bu nedenle dirhem ve miskalı hesaplamaya geçmeden önce **'Kırat'ın** ne olduğunu belirtelim:

Kırat da Örfî ve Şer'î diye iki çeşite ayrılır:

1. **Kırat-ı örfî,** ortalama dört buğday tanesi ağırlığı kadardır.
2. **Kırat-ı şer'î,** ortalama beş arpa tanesi ağırlığı kadardır.

El-Menhel yazarı dirhem ve miskal hakkında ezcümle şöyle der:

"Âlimler, yedi miskal-ı şer'înin on dirhem-i şer'îye ve bir miskal-i örfî'nin bir buçuk dirhem-i örfî'ye eşit olduğunda ittifak etmişlerdir.

Kezâ ilim ehli dirhem ve miskali kıratla ve buğday tanesi veyâ arpa tanesi ile hesaplarken ihtilâf etmişlerdir.

HANEFÎ ÂLİMLERİ ŞÖYLE DEMİŞLERDİR :

Bir dirhem-i şer'î ondört kırattır. Bir kırat da ortalama beş arpa ağırlığındadır. Sonuç : Bir dirhem-i şer'î yetmiş arpa ağırlığındadır.

Yedi miskal-i şer'i on dirhem-i şer'î'ye tekabül ettiğine göre bir miskalin onda birisi bir dirheme eşit olur. Bir dirhem 14 kırat olduğuna göre şöyle hesaplanır :

Miskalin onda yedisi 14 kırat olduğuna göre miskalin onda onu yâni tamamı 20 kırat eder.

Dirhem-i şer'î ve miskal-i şer'i şöyle gösterilebilir : Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa = 7/10 miskal. Bir miskal = 20 kırat = 100 arpa = 3/7 dirhem.

Dirhem-i Örfî ise 16 kırattır. Bir kırat dört buğday tanesi ağırlığındadır. Sonuç : Bir dirhem altmış dört buğday tanesi ağırlığındadır.

Miskal-i örfi ise bir buçuk dirhem-i örfî'ye denktir. Bu duruma göre bir miskal 24 kırat olup 96 buğday tanesi ağırlığında olur.

Dirhem-i örfî ve miskal-i örfî şöyle gösterilebilir :
Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday = 2/3 miskal
Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday = 1,5 dirhem

El-Menhel yazarı H a n e f î âlimlerinin görüşlerini yukarda izah ettiği gibi belirttikten sonra sözlerine devamla şöyle der :

Dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî, keza miskal-i şer'î ile miskal-i örfi arasındaki cüzî farkın buğday tanesinin arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetle muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alınınca dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî arasında hakiki bir fark kalmamış olur. Bunun içindir ki bâzı H a n e f i âlimleri altın ve gümüşün nisabını dirhem-i örfî'ye göre hesaplamışlardır. Bâzıları da her şehirin dirhem-i örfî'sine riâyet edileceğini söylemişlerdir."

DİRHEM-İ ÖRFÎ VE MİSKAL-İ ÖRFÎ KAÇ GRAMDIR?

Bir dirhem-i örfî'nin H a n e f î âlimlerince orta büyüklükte 64 buğday tanesi ve bir dirhem-i şer'înin kabukçuğu ve uçlarındaki kılçıkları kesilmiş olan 70 arpa tanesi ağırlığında olduğunu yukarda anlatmıştım.

El-Menhel yazarı bir dirhem-i örfînin 3,12 gram olduğunu söylemiştir.

Miskal-i örfî de bir buçuk dirhem-i örfî olduğuna göre bir miskal-i örfî 4,68 gram olmuş olur.

Dirhem-i örfî ile dirhem-i şer'î arasında çok cüz'î bir fark olduğundan bâzı H a n e f î âlimlerinin gümüş ve altın nisaplarını dirhem-i örfî'ye göre hesapladıklarını da yukarda zikretmiştim.

Gümüşün nisabı 200 dirhem olduğuna göre bu nisap gram olarak 200 × 3,12 = 624 gram eder.

Altının nisabı da 20 miskal olduğuna göre bu nisap gram olarak 20 × 4,68 = 93,6 gram olur.

Gümüşün nisabı : 200 dirhem = 624 gram = 3200 kırat.

Altının nisabı : 20 miskal = 30 dirhem = 93,6 gram = 480 kırat.

Yukardaki hesaplama el-Menhel yazarının bir dirhem-i 3,12 gram olarak saymasına göredir.

Memleketimizde dirhem-i örfî 3,207 gram ve miskal-i örfî 4,807 gram olarak hesaplanır. Buna göre gümüşün nisabı : 200 × 3,207 = 641,4 gram olur. Altının nisabı : 20 × 4,807 = 96,14 gram eder.

Merhum Ö m e r N a s u h i B i l m e n 'in **Büyük İslâm İlmühali**'ne baktım. Kendisi yaklaşık olarak bir dirhem-i şer'îyi 2,8 gram ve bir dirhem-i örfîyi de 3,2 gram olarak hesaplamıştır. Onun yaptığı hesaplamaya göre miskal-i şer'î 4 gram, miskal-i örfî de 4,8 gramdır ve :

Gümüşün nisabı :

200 dirhem-i şer'î = 200 × 2,8 = 560 gramdır. Altın nisabına gelince 7 miskal-i şer'i 10 dirhem-i şer'î'ye eşit olduğuna göre 20 miskal-i şer'î yaklaşık olarak 28,57 dirhem-i şer'î'ye eşit olur. 20 × 10 : 7 = 28,57

Bir dirhem-i şer'î 2,8 gram olduğuna göre altının nisabı 2,8 × 28,57 = 79,996 gram eder.

Dirhem-i şer'î 64 buğday ve dirhem-i örfî 70 arpa ağırlığında olduğunu yukarda anlatmıştım. Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası ortalama buğday tanelerinin tartılmasına ve kabukçuğu ile uçlarındaki kılçıkları alınmış ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlıdır.

Nisapların ihtiyatlı ve fakirler lehine hesaplanması yönü düşünülmelidir. Bu duruma göre gümüşün nisabını 560 gram ve altının nisabını 80 gram olarak hesaplamak daha uygundur.

MÂLİKÎ - ŞÂFİÎ VE HANBELİ ALİMLERİNE GÖRE DİRHEM-İ ŞER'Î VE MİSKAL-İ ŞER'Î

Bu üç mezheb âlimlerinin meşhur kavline göre dirhem-i şer'î ortalama 50 2/5 arpa tanesi ağırlığındadır. Miskal-i şer'î de ortalama 72 arpa tanesi ağırlığındadır.

Bu üç mezhebin bâzı âlimlerine göre ise bir dirhem-i şer'î 57 3/5 arpa ve bir miskal-i şer'î 82 3/10 arpa ağırlığındadır.

El-Menhel yazarı: Bu üç mezhebin meşhur kavli ile diğer kavli arasındaki farkın menşei arpa tanelerinin hafiflik ve ağırlık, keza büyüklük ve küçüklük bakımından bir birinden farklı oluşudur.

El-Menhel yazarı: Dirhem-i örfî ile dirhem-i şer'î arasında bir fark bulunmadığına dâir tahkikli görüşe göre:

GÜMÜŞÜN NİSABI ŞUDUR:

200 dirhem = 624 gram = 3200 kırat ve altının nisabı da şudur der:

20 miskal = 30 dirhem = 93,6 gram = 480 kırat.

H a n e f î âlimlerinden başka mezheblerin âlimlerinin meşhur kavline göre dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesidir. Miskal-i şer'î de 72 arpa tanesidir.

Bu kavle göre gümüşün nisabını tesbit etmek için dirhem-i şer'i-yi dirhem-i örfî'ye çevirmek gerekir. O da şöyle yapılır:

Bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi olduğuna göre nisap olan 200 dirhem-i şer'î'yi arpaya çevirmek için 200 × 50 2/5 = 10080 arpa eder, deriz. Dirhem-i örfî 64 buğday tanesi olduğu için 10080 rakamını 64 rakamına bölmekle 157 1/2 sayısını elde ederiz. Bu sayı dirhem-i örfî olarak nisabı verir. Şu halde gümüşün nisabı şudur:

200 dirhem-i şer'î = 157,5 dirhem-i örfî = 491,4 gram = 2520 kırat.

Altının nisabını tesbit için de şöyle deriz: Bir miskal-i şer'î 72 arpadır. Nisab 20 miskal olduğuna göre 20 miskalin kaç arpa tuttuğunu hesaplamak için 20'yi 72'ye çarparız. 20 × 72 = 1440 çarpım neticesinde çıkan 1440 arpayı miskal-i örfî olan 96'ya böleriz. 1440 : 96 = 15

Çıkan 15 rakamı miskal-i örfî sayısını verir.

Bir miskal-i örfî bir buçuk dirhem-i örfî olduğuna göre 15 miskal-i örfî 22,5 dirhem-i örfî eder. Bir dirhem-i örfî 3,12 gram olduğun-

dan 22,5 dirhem-i örfî (3,12 × 22,5 = 70,2) işleminde görüldüğü gibi 70,2 gram eder.

Şu halde altının nisabı şöyle gösterilebilir:

20 miskal-i şer'î = 15 miskal-i örfi = 22,5 dirhem-i örfî = 70,2 gram = 360 kırat.

El-Menhel yazarı yukardaki hesapları yapmıştır. Şu var ki dirhem-i şer'î ve miskal-i şer'î arpa tanelerine göre hesaplanır. Dirhem-i örfî ve miskal-i örfî ise buğday tanelerine göre hesaplanır. Hesaplar neticesinde arpa tanelerinin yekünu buğday tanelerinin yekunune bölünür. Tabi buğday ve arpa tanelerinin orta büyüklüktekileri dikkate alınıyor ise de aynı ağırlıkta olduğu söylenemez. Bu itibarla çıkan sonuç yaklaşık bir sonuç sayılmalıdır.

TÜRKİYE'DEKİ MİSKAL-İ ÖRFÎ VE DİRHEM-İ ÖRFÎ AĞIRLIĞI ŞÖYLE HESAPLANIR:

Bir miskal = Bir buçuk dirhem	= 4,807 gram
Bir dirhem = Dört denk (danık)	= 3,207 gram
Bir denk = İki çekirdek	= 0,801 gram
Bir çekirdek = İki kırat	= 0,400 gr.
Bir kırat = dört buğday	= 0,2004 gr.
Bir buğday = 0,0501 gr.	

HÂLİS OLMAYAN ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKÂTI

Hâlis olmayan yâni yabancı maddeler karışmış olan altın veyâ gümüşe **"Mağşuş"** denilir. Dilimizde buna **züyuf** da denilir.

El-menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle nakleder:

1 — H a n e f î âlimlerine göre altın veyâ gümüşün hâlis olması şart değildir. İçindeki altın veyâ gümüş ağırlık açısından yabancı maddeden fazla veyâ onun kadar olduğu takdirde zekâtı verilecektir. Şâyet yabancı maddeden az ise ticâret eşyası hükmüne girer. Değeri nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilecektir. Ancak o karışımla ticâret etmeyi düşünmüyorsa değeri nisaba ulaşsa bile zekâta tâbi değildir. Örneğin 90 dirhem gümüş ile 110 dirhem bakır karışımı olan bir parça var. Bunu satmak niyetinde olmayan bir adam zekâtını vermez. Fakat ticâret niyetinde olduğu takdirde değerine bakılır. Eğer

değeri 200 dirhem gümüş tutarında ise bir ticâret malı olarak zekâtını çıkarır. Değeri bundan düşük ise zekât vermez.

2 — Şâfiî, Ahmed ve bunların arkadaşlarına göre **Mağşuş** altının içindeki hâlis altın kısmı 20 miskale ve mağşuş gümüşün içindeki hâlis gümüş kısmı 200 dirheme ulaşmadıkça zekâtını vermek gerekmez.

3 — Mâlikîler şöyle demişlerdir. Mağşuş olan veyâ ağırlık bakımından noksan olan gümüş ve altın alış - verişlerde hâlis ve ağırlık bakımından tam olanlardan farksız olarak revaçta iseler zekâtı vâcibtir. Eğer hiç revaçta olmazlar veyâ tam olanlardan az revaçta iseler, mağşuş içindeki altın veyâ gümüş miktarı hesaplanır. Nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilir. Ulaşmıyorsa verilmez.

Ağırlık bakımından noksan olan da, tam olanın değerinde geçerli ise zekâtı verilir. Değerce düşük ise o farkı kapatacak meblâğ kadar fazlalaşmadıkça zekâtı verilmez. Örneğin ağırlık bakımından noksan olan 200 dirhem gümüş tedâvülde, ağırlık bakımından tam olan 200 dirhem gümüşten farksız olarak revaçta ise zekâtı verilecektir. Fakat noksansız olan 190 dirhem değerinde revaçta ise zekâtı verilmez. Ancak aradaki on dirhemlik farkı kapatacak bir miktar gümüşü olunca o zaman nisaba mâlik sayılır."

KÂĞIT PARANIN ZEKÂTI

El-Fıkhı Ale'l-Mezâhiib'l-Erbaa müellifi Zekât kitabından bu konuya ayırdığı bölümde şöyle der :

Fıkıhçıların cumhûru kâğıt paraların ve benzeri paraların zekâta tâbi olduğuna hükmederek : Çünkü bu paralar muâmelelerde altın ve gümüş paraların yerine geçmiştir. Her an onu altın ve gümüşe çevirmek kolaylıkla mümkündür. Halkın elinde bu servet bulunduğu ve bunu altın ve gümüşe çevirmeleri mümkün olduğu halde bundan zekât vermemeleri zekâtın meşrûluğunun hikmet ve gâyesine ters düştüğü açıktır. Bundan zekât verilmez demek, akıl ve mantık dışıdır. Bunun için Hanefî, Şâfii ve Mâlikî mezheplerin âlimleri bu paraların zekâtının çıkarılması gerekir, demişlerdir. Bu hususta ittifak etmişlerdir. Yalnız Hanbelî âlimleri muhâlif kalmışlardır. Bu konudaki dört mezhep âlimlerinin görüşleri şöyledir :

1 — Hanefî âlimleri; bu ve benzeri paraları kuvvetli alacak kabilinden sayarak bunların **deyn-i kavi** (= kuvvetli alacak)tan

farkı şudur ki anında bu paraları gümüşe (veyâ altına) çevirmek mümkündür. Bu nedenle derhal zekâtını çıkarmak gerekir. Deyn-i kavî'nin ise zekâtını geciktirmek câizdir.

2 — M â l i k î l e r : Kâğıt paralar alacak senetleridir. (Bonolar hükmündedir.) Şu farkla ki bu paraları, anında gümüşe çevirmek mümkündür. Alış - verişlerde altın yerine de geçer. Bu nedenle zekâta tâbidir, demişlerdir.

3 — Ş â f i î âlimleri : Kâğıt paralarla alış - veriş etmek bankalarca tanınmış olan bunların kıymetindeki altın ve gümüşle muâmele etmek hükmündedir. Bu taamül, paranın tutarındaki altın ve gümüş kıymetini bankaya havâle etmek kabilindendir. Çünkü, parayı kazanan kişi, bankadan o para kıymetindeki altın ve gümüşü almaya hak kazanarak bu meblâğı alacaklı ve bu alacağın sahip ve mâliki olmuş olur. Banka ise borçluluğunu itiraf eden, borcunu ödeyebilen ve her zaman ödemeye hazır vaziyette bir borçlu durumundadır. Bir alacak bu durumda olunca derhal zekâtını çıkartmak gerekir. Havalelerde, **"Verdim - kabul ettim"** şeklinde dille söylenen bir akit yok ise de, örf ve âdet böyle cereyan ettiği için sözlü akitin olmayışı bir sakınca teşkil etmez, demişlerdir. Üstelik bâzı Ş â f i î âlimlerine göre îcab ve kabul (= **verdim - aldım**) den maksat, tarafların rızâsını ifâde eden her hangi bir söz veyâ harekettir. Eldeki paranın bankadaki altın veyâ gümüş stokuna karşılık olduğu taraflarca bilinmekte ve bu tahvillere rızâ gösterilmekte olduğu mâlumdur.

4 — H a n b e l î l e r ' e göre kâğıt para altın, gümüş veyâ ticâret eşyasına çevrilmedikçe zekâtını çıkarmak gerekmez.

Madeni ve kâğıt para zekâtı hakkında **Sahih-i Buhârî** Muhtasarı **Tecrid-i Sarih** Tercemesinin Zekât bahsinde bâzı fıkıh kitaplarından nakiller ve oldukça ayrıntılı bilgi vardır. Oraya müracaat edilebilir.

(٥) باب من استفاد مالا

5 — BİR MALI İSTİFÂDE (EDEN) İN BÂBI

١٧٩٢ — حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ . ثنا حَارِثَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «لَا زَكَاةَ فِي مَالٍ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ» .

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف حارثة بن محمد ، وهو ابن أبي الرّجال . والحديث رواه الترمذي
من حديث ابن عمر مرفوعا وموقوفا ا ه .

TERCEMESİ

1792) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki :

«Bir malın üzerinden bir yıl geçinceye kadar onda hiç zekât yoktur.»"

Not : **Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ebi'r-Ricâl olan râvi Hârise bin Muhammed zayıf olduğu için bu isnad zayıftır. Tirmizî bu hadîsi İbn-i Ömer (R.A.)'den merfu' ve mevkuf olarak rivâyet etmiştir.**

IZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Tirmizî, Darekutnî ve Beyhakî bunun bir benzerini İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet etmişlerdir. Oralardaki rivâyete göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);

مَنِ اسْتَفَادَ مَالاً فَلاَ زَكَاةَ عَلَيْهِ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الحَوْلُ

«Kim bir malı istifâde ederse (yâni elde ederse) **o malın üzerinden bir yıl geçinceye kadar o kimsenin boynunda zekât yoktur.»** buyurmuştur.

Tirmizî, merfu' olarak rivâyet ettiği bu hadîsin senedindeki râvi Abdurrahman bin Zeyd bin Eslem'in zayıf olduğunu belirtmekte, ayrıca bunu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den mevkuf olarak rivâyet ederek, bunun daha sıhhatlı olduğunu bildirmekte ve bunun başka sahâbilerden de rivâyet edildiğini söylemektedir.

İstifâde : Bir şeyi elde etmek, kazanmak ve ona sahip olmak demektir.

Bu bâbın başlığında ve Tirmizî'nin rivâyetinde geçen bu kelimeden alınma mazi fiili, bir malı elde etmek ve sahip olmak mânâsını ifâde eder.

Müellifin rivâyetinin umumîliği dolayısıyla çıkan sonuç; gerek sene başında ve gerekse sene içerisinde elde edilen malın üzerinden bir yıl geçinceye kadar ondan zekâtın olmayışıdır. Zekât için yılın beşlangıcı sayılan tarihte elde edilen ve zekâta tâbi olan, bir malın üzerinden bir yıl geçmedikçe onda zekât olmadığı mâlumdur. Altın, gümüş, para, ticâret malı, koyun, keçi, sığır ve devenin zekâtı için bu hüküm mevcuttur. Ancak buğday, arpa, üzüm gibi tarım ürünlerinin zekâtı bu mahsullerin kaldırıldığı mevsimde ödenir. Bu nevî malların üzerinden bir yıl geçmesi şartı söz konusu değildir. Bu husûsta âlimlerin icmâı vardır.

Yıl içinde elde edilen mallara gelince; bu mallar yıl başından beri elde bulunan ve zekâta tâbi mal çeşidinden olabilir. Başka çeşitten olabilir. Aynı çeşitten olduğu takdirde, eldeki maldan kazanılmış olabilir, miras ve hibe gibi başka yollardan kazanılmış olabilir. Bu çeşitlerin hepsi "**İstifâde edilen**" yâni elde edilen mallardandır. Bu çeşitlerden hangisinin yıllanması şarttır? hangisinin şart değildir? yılbaşından beri elde bulunan malın yılı dolunca zekâtı verilirken yıl içinde elde edilmiş olan malın da zekâtı verilir mi?

Tuhfe yazarı şöyle der:

"Yıl içinde elde edilen mal iki çeşittir.

Birincisi yıl başından beri elinde bulunan ve zekâta tâbi nisab tutarındaki mal nevinden olanıdır. Örneğin: Adamın elinde on deve vardır. Yıl içinde bir kaç deve daha elde eder.

İkincisi: Yıl başından beri elinde bulunandan başka bir çeşit maldır. Örneğin: Adamın elinde yılbaşından beri on devesi vardır. Yıl esnasında bir kaç koyun sahibi olur.

İkinci şıkka âit durumlarda yıl esnasında kazanılan ve zekâta tâbi olan mal yıl başından beri elde bulunan mala yıl hesabı bakımından eklenmez. Kazanıldığı târihten itibaren ne zaman bir yıl dolarsa o zaman zekâtı çıkarılır. Bu husûsta âlimler ittifak hâlindedir.

Birinci şıkka âit durumlardaki malda iki tür olabilir:

Şöyle ki, yıl içinde elde edilen mal, yıl başından beri elde bulunan maldan kazanılmış olabilir. Ticâret mallarından yıl içinde kazanılan kâr ve zekâta tâbi koyun, keçi, inek ve develerden doğma hayvanlar buna misal gösterilebilir. Bu tür kazançlar yıl hesaplaması bakımından asıl mala tâbidir. Aslının yılı dolunca onun yılı da dolmuş sayılır. Örneğin yıl başında 20.000.— lira ile ticârete başlayan bir kimse yıl esnasındaki ticareti ile 10.000.— lira kazandığı takdirde yıl sonunda hem sermâyenin hem de kazancının zekâtını çıka-

racaktır. Verdiğim örnekde 30.000.— liranın zekâtını çıkaracaktır. Zekâta tâbi hayvanların durumu da böyledir. Bu tür kazançların, asıl mala eklenmesinin gerektiğine âit bu hüküm husûsunda âlimlerin icmaı vardır.

İkinci tür kazanılan mal ise asıl maldan doğma olmayıp hibe, miras ve satın alma gibi yollarla elde edilen mallardır. Örneğin: yıl başından beri adamın 5 devesi varken yıl içinde, babasının ölümü dolayısıyla miras olarak kendisine 10 deve kalmış olur. Böylece 15 deve sahibi olmuş olur. Yıl içinde kazanılan 10 deve yılın dolması yönünden 5 deveye eklenir mi? yoksa kazanıldığı tarihten itibaren onun için ayrı bir yıl hesabı mı tutulur?

Bu husûsta ihtilâf vardır. Şöyle ki:

Ebû Hanîfe'ye göre yıl içinde elde edilen bu tür mallar yıl başından beri elde bulunan mallara eklenerek yıl sonunda hepsinin zekâtı çıkarılır.

Mâlik, Şâfiî ve Ahmed'e göre, eklenmez. Yıl içinde kazanılan bu tür mallar, kazanıldığı târih esas tutularak ayrı olarak hesaplanır ve kazanıldığı târihden itibaren ne zaman yılı dolarsa o zaman zekâtı çıkarılır.

Bu üç imamın delîli İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen yukarıdaki hadîstir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi de bunlar için bir delîl sayılabilir." (5)

(٦) باب ما تجب فيه الزكاة من الأموال

6 — ZEKÂTIN FARZ OLDUĞU MALLARIN (MİKTARLARININ BEYÂNI) BÂBI

١٧٩٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ. حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ عُمَارَةَ ، وَعَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَا صَدَقَةَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسَاقٍ مِنَ التَّمْرِ . وَلَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ . وَلَا فِيمَا دُونَ خَمْسٍ مِنَ الْإِبِلِ » .

TERCEMESİ

1793) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine gö-

(5) Tuhfetü'l-Ahvezi'den alınan yukarıdaki izah esnâsında verilen misaller benim tarafımdan ilâve edilmiştir.

re kendisi, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şunu buyururken işitmiştir:

«Beş vesk miktarından az olan hurmada, beş okiyyeden az (gümüş) de ve beş deveden aşağısında zekât yoktur.»"

١٧٩٤ – حدّثنا عليّ بن محمّد . ثنا وكيع ، عن محمّد بن مسلم ، عن عمرو ابن دينار ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ليس فيما دون خمس ذود صدقة . وليس فيما دون خمس أواق صدقة . وليس فيما دون خمسة أوساق صدقة » .

في الزوائد : إسناده حسن .

TERCEMESİ

1794) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*, şöyle buyurdu, demiştir:

«Beş deveden aşağısında zekât yoktur. Beş okiyye'den az (gümüş) de zekât yoktur. Ve beş vesk miktarından az olan (hurma, üzüm ve hububat)da zekât yoktur»"

Not: **Bu hadisin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.**

İZAHI

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Müellifin rivâyetinde, hacim ölçüsü ile nisabı hesaplanan mallardan hurma zikredilmiştir. Diğer bâzı rivâyetlerde hurma kaydı olmayıp umumî bir ifâde kullanılarak "Beş vesk miktarı" denmiştir. Bu rivâyetler, hurma, üzüm ve hububatın nisabının beş vesk olduğunu hükme bağlamış olur.

Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Evsaak: Vesk veyâ Visk'in çoğuludur. Vesk ve Visk'ın asıl mânâsı deve, katır ve merkebin yükü demektir. Şer-i Şerif'te 60 sâ mânâsında kullanılmıştır. Müellifin 1832 - 1833 nolu hadisleri vesk'ın 60 sâ olduğuna dâirdir.

Hubûbatın ve hurma ile üzümün nisabı 5 vesk olduğuna ve bir vesk de 60 sâ olduğuna göre bu malların nisabı 300 sâdır. Bu miktarı anlayabilmek için 'Sâ'ın ne olduğunu bilmek gerekir. 'Sâ' bir ölçektir. Bu ölçeğin Bıtıl olarak hesaplanması husûsunda Fıkıhçıların görüşlerini **el-Menhel** yazarı **"Abdestte yeterli su miktarı"** bâbında özetle şöyle anlatır:

"Sâ : Dört müddü alabilen bir ölçektir. Müdd'ün kaç rıtıl olduğu husûsunda şu ihtilâf vardır:

1. Ebû Hanife, Muhammed ve Irak Fıkıhçılarına göre bir müd 2 rıtl Irakî'dir.

2. Mâlik, Şâfii, Hanefîler'den Ebû Yûsuf, Ahmed bin Hanbel ve Hicâz Fıkıhçılarına göre bir müd, 1 1/3 rıtl-ı Irakî'dir.

Bîr sâ, dört müd olduğundan birinci gruba göre bir sâ, Irak rıtılı ile 8 rıtıldır. İkinci gruba göre bir Sâ yine Irak rıtılı ile 5 1/3 rıtıldır.

IRAK'IN BİR RITILI KAÇ DİRHEM VE KAÇ GRAMDIR?

1. Hanefiler'e ve Şâfiîler'den Râfiî'ye göre Irak'ın bir rıtılı 130 dirhem-i örfî'ye tekabül eder. (Bir dirhem-i örfî 3,12 gramdır.) Ve bir Rıtıl 405,6 gramdır. Hesabı şöyledir:
Bir Rıtıl = 130 dirhem × 3,12 gr. = 405,6 gr.

2. Mâlikiler'e göre Irak'ın bir rıtılı 128 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 399,36 gramdır.
Bir Rıtıl = 128 dirhem × 3,12 gr. = 399,36 gram

3. Şâfiîler'den Nevevî ve Hanbelîler'e göre bir rıtıl 128 4/7 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 401,14 gr.dır. Şöyle hesaplanır:

Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem × 3,12 gr. = 401,14 gram.

BİR SÂ KAÇ DİRHEM VE KAÇ GRAMDIR?

1. Ebû Yûsuf hâriç, Hanefîler'e ve Şâfiîler'den Râfiî'ye göre:
Bir Sâ = 8 rıtıl
8 rıtıl × 130 dirhem = 1040 dirhem
1040 dirhem × 3,12 gr. = 3244,8 gram.
2. Mâlikîler'e göre:
Bir sâ = 5 1/3 rıtıl
5 1/3 rıtıl × 128 dirhem = 682, 66 dirhem
682,66 dirhem × 3,12 gr. = 2129,92 gram.
3. Nevevî ve Hanbeliler'e göre:
Bir sâ = 5 1/3 rıtıl

5 1/3 Rıtıl × 128 4/7 dirhem = 685 5/7 dirhem
685 5/7 dirhem × 3,12 gr. = 2139,42 gr.

BİR VESK 60 SÂDIR

Bu husûsta âlimler müttefiktir. Sâ'ın kaç dirhem ve kaç gram olduğu yukarda beyan edilmiştir.

Her grubun görüşüne göre bir vesk'in kaç dirhem olduğunu anlamak için bir sâ'ın tekabül ettiği dirhem sayısını 60 sayısına çarpmak kâfidir. Nisap olan beş vesk'in kaç dirhem olduğunu anlamak için de bir sa'ın tekabül ettiği dirhem sayısını 300 sayısına çarpmak gerekir.

Keza bir vesk'ın kaç gram olduğunu anlamak için bir sa'ın tekabül ettiği gramları 60 sayısına çarpmak gerekir. Beş vesk'in kaç gram olduğunu anlamak için de bir sâ'ın tekabül ettiği gramları 300 sayısına çarpmak kâfidir.

Bizim için önemli olan beş vesk'in kaç gram olduğunu anlamaktır. Çünkü nisap beş vesk'tir. Başka bir deyimle 300 sâ'dır.
Yukarıda anlatıldığı gibi:

1. Hanefîler'e ve Şâfiiler'den Râfii'ye göre bir sâ'ın 3244,8 gram olduğu anlaşılmıştı. Bunu 300 sayısına çarptığımız zaman nisap olan 5 vesk'in kaç gram olduğu anlaşılır.
3244,8 gr. × 300 sâ = 973440 gr.
Şu halde beş vesk yaklaşık olarak 973,5 kg.dır.

2. Mâlikîler'e göre bir sâ, 2129,92 gramdır. Bunu 300 sayısına çarpmakla 5 vesk'in gram tutarını tesbit ederiz.
2129,92 gr. × 300 sâ = 638976 gram.
Buna göre 5 vesk yaklaşık olarak 639 kg.dır.

3. Nevevî ve Hanbelîler'e göre bir sâ 2139,42 gramdır. Bunu 300'e çarpmakla beş vesk'in tutarı bulunur.
2139,42 gr. × 300 sâ = 641826 gr.
Buna göre beş vesk takriben 642 kg.dır.

El-Menhel yazarı sâ ve rıtıl hakkındaki âlimlerin görüşlerini beyan ettikten sonra şöyle der:

"Sâ hakkındaki görüşler arasında esaslı bir fark yoktur. Çünkü bir sâ 8 rıtıldır, diyen âlimler, bu ölçeğin aldığı suya itibar etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest ve gusül su miktarını belirten hadîsler buna delâlet eder.

Bir sâ, 5 1/3 rıtıldır, diyen âlimler, bu ölçeğin aldığı hurma veyâ arpaya îtibar etmişlerdir. Hâl böyle olunca sâ ve buna bağlı olarak müd miktarı hakkında gerçek bir ihtilâf yoktur. Çünkü su, kuru hurma, arpa ve buğday gibi hububatın ağırlığı farklıdır. Bir ölçek dolusu suyun ağırlığı, ayni ölçek dolusu buğdayın ağırlığından fazladır. Örneğin kuru hurma ve arpanın bir sâ'ı 693 1/3 dirhem ağırlığındadır. Bu meblâğ, 5 1/3 rıtlı I r a k î ' ye tekabül eder. Bir sâ su ise 1040 dirhem ağırlığındadır. Bu meblâğ I r a k ' ın 8 rıtlına tekabül eder."

Hulâsa hurma, üzüm ve hububatın nisabı için en ihtiyatlısı 5 vesk'in 638 kg. kabul edilmesidir. Bundan az miktarda mahsulü olan zekât vermek zorunda değildir. Bu kadar veyâ daha fazla mahsulü olan zekâtını çıkarmalıdır.

Hadîsin : "**Beş okiyye'den az** (gümüş)**te zekât yoktur.**" fıkrasına gelince :

Evak : Okiyye'nin çoğuludur. Bu kelime M ü s l i m ' in rivâyetinde **Evakıyy** diye geçer. O da **Okiyye**'nin çoğuludur. **Okiyye**, dilimizde **Okka** diye kullanılır. Arap dilinde **Okiyye** kelimesi **Vakiyye** diye kullanılır. Bunun çoğulu **Vekaayâ**'dır.

Bir **Okiyye**'nin 40 dirhem olduğu husûsunda âlimler müttefiktir. Memleketimizde 400 dirhem olarak bilinen okka ayrı şeydir. Karıştırmamak gerekir. Beş okiyye 200 dirhem olmuş olur. Gümüşün nisabı 200 dirhemdir.

Dirhemin gram olarak hesabı ve gümüşün nisabı hakkındaki gerekli mâlumat, 1790 - 1791 nolu hadisler bahsinde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.

Hadîsin bu fıkrası gümüşün nisabının beş okiyye yâni 200 dirhem olduğuna ve bundan az gümüşü olanın zekât çıkarmakla mükellef olmadığına delâlet eder.

Hadîsin «**Beş deveden aşağısında zekât yoktur.**» fıkrası da develerinin nisabının 5 deve olduğuna delâlet eder. Şu halde beşden az devesi olan kimse develerinin zekâtını vermekle mükellef değildir.

İkinci hadîsin develere âit fıkrasında geçen **Zevd** kelimesi, üçten on'a kadar olan deve sürüsü anlamında kullanılır. Bir kavle göre ikiden dokuz'a kadar olan deve sürüsü mânâsında kullanılır. Başka kaviller de vardır.

El-Menhel yazarı bu hadisin fıkıh yönü ile ilgili olarak özetle şöyle der :

"Bu hadis, beşten az develerde zekât olmadığına, beş veyâ daha çok develerde zekâtın vâcipliğine, ikiyüz dirhemden az gümüşte zekâtın gerekmediğine, 200 veyâ daha fazla dirhem tutarındaki gümüşün zekâtını ödemenin vâcipliğine, beş vesk'ten az (Hubûbat, hurma ve üzüm)de zekât'ın bulunmadığına, beş vesk veyâ daha çoğunda zekâtın vücûbuna delâlet eder.

Mâlik, Şâfii, Ahmed, Hanefiler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed ve âlimlerin cumhûru bu hadisle hükmederek yukarıda belirtilen nisaplardan az mallarda zekât yoktur, demişlerdir.

İbn-i Abbâs, Zeyd bin Ali, Nehai ve Ebû Hanîfe: Malın nisaba ulaşması şart değildir. Zekâta tâbi mal, az olsun, çok olsun zekâtını çıkarmak gerekir, demişlerdir.

El-Menhel yazarı bu grubun delillerini zikretmiş ve: Bunlara göre bu bâbtaki hadis ticâret malının zekâtını beyan etmek anlamında yorumlanır, demiştir.

Geniş mâlumat isteyenler **el-Menhel**'in 9. cildinin 129. sahifesine müracaat edebilirler.

(٧) باب تعجيل الزكاة قبل محلها

7 — ZEKÂTI VAKTİNDEN ÖNCE VERMEYE ACELE ETMEK BÂBI

١٧٩٥ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ حُجَيَّةَ بْنِ عَدِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ الْعَبَّاسَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ فِي تَعْجِيلِ صَدَقَتِهِ قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ . فَرَخَّصَ لَهُ فِي ذٰلِكَ .

TERCEMESİ

1795) "... Âli bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Abbâs (bin Abdilmuttalib) (Radıyallâhü anh), **zekâtını vaktinden önce vermekte acele etmesi hükmünü Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sormuş. Efendimiz de ona bu hususta ruhsat vermiştir.**"

İ Z A H I

A h m e d, E b û D â v û d, T i r m i z î, H â k i m, B e y h a k î ve D â r e k u t n î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Zekâtın vakti, mal üzerinde yılın tamamlandığı târihtir. Bir mal üzerinden bir yıl geçmedikçe zekâtını çıkarmanın vâcip olmadığı 1792 nolu hadis bahsinde anlatılmıştı. Orada belirtildiği gibi bu hüküm ticâret malları, altın, gümüş, para ve zekâta tâbi hayvanlara mahsustur. Hubûbat, hurma ve üzüm gibi mahsullerin zekâtı bunların elde edildiği zaman ödenir. Bunlar üzerinden yılın geçmesi söz konusu değildir.

El-Menhel yazarı bu hadisi açıklarken ez cümle şöyle der :

"Bu hadis yıl dolmadan evvel zekâtı ödemenin câizliğine delâlet eder. H a n e f î, Ş â f i i ve H a n b e l î mezhebleri âlimleri böyle hükmetmişlerdir. Bunlara göre zekâtı yıl dolmadan önce çıkarmak şu şartlara bağlıdır :

Mal sahibi zekâtı çıkarırken nisaba mâlik olacak (Yâni malı nisap miktarından az olmayacak.) Yıl içinde nisap miktarı hiç düşmiyecek ve yıl sonunda da nisap miktarı veyâ daha fazla olacaktır.

(Hulâsa bir malın yılı dolmadan önce çıkarılan zekâtın muteber sayılabilmesi için zekâtın çıkarıldığı târihten yıl sonuna kadar o malın en az nisap miktarı veyâ daha çok olması şarttır. Aksi takdirde verilen zekât, geçerli sayılmaz.)

S ü f y â n - ı S e v r î, D â v û d, R e b i a, H a s a n - ı B a s r î ve M â l i k î l e r ' e göre yıl dolmadan zekât çıkarmak câizdir. Bunların delili : Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1792 nolu) hadisidir. Bu hadiste :

«Bir mal üzerinden yıl geçinceye kadar onda zekât yoktur.» buyurulmuştur. Bir de E b û D â v û d ' un A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği benzer hadistir. Bunlara göre yıl dolmadan çıkarılan zekât, vakti girmeden kılınan namaz gibidir.

Birinci grubtaki âlimler : Bu hadisler, yıl dolmadan zekâtı çıkarmanın vâcip olmadığına delâlet ederler. Bunda ittifak vardır. Yıl dolmadan zekât çıkarmanın câizliği de bu ve benzerî hadîslerden anlaşılıyor, demişlerdir.

İkinci grubtaki âlimlerden M â l i k i mezhebine mensup olanların kuvvetli kavillerine göre yılın dolmasına bir ay kala zekât çıkarmak mekruh olmakla beraber, câizdir. Yâni zekât yerine geçer.

S i n d î, hadîsin : قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ cümlesindeki fiili, vacip olmak mânâsına yorumlamıştır. Yâni zekât vâcip olmadan önce...

El-Menhel yazarı ise bu fiili hulul etme mânâsına yorumlamıştır. Yâni zekât çıkarma vakti hulul etmeden (= gelmeden) önce...

El-Menhel'in yorumu daha açık olduğu için tercemeyi buna göre yaptım.

(٨) باب ما يقال عند إخراج الزكاة

8 — ZEKÂT ÇIKARILIRKEN SÖYLENECEK SÖZ (= DUÂ) BÂBI

١٧٩٦ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا أَتَاهُ الرَّجُلُ بِصَدَقَةِ مَالِهِ، صَلَّى عَلَيْهِ. فَأَتَيْتُهُ بِصَدَقَةِ مَالِي فَقَالَ «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى».

T E R C E M E S İ

1796) "... Abdullah bin Ebî Evfâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Her hangi bir adam malının zekâtını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına getirdiği zaman Efendimiz ona rahmet ve mağfiret için duâ ederdi. Ben de malımın zekâtını O'nun huzûruna getirdim. Efendimiz :**

«Allah'ım! Ebû Evfâ âilesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurdu."

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s â î de bunu rivâyet etmişlerdir.

B u h â r î ve M ü s l i m'in rivâyetleri meâlen şöyledir: A b d u l l a h b i n E b î E v f â (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :

Bir cemâat mallarının zekâtını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına getirdikleri zaman, Efendimiz :**

«Allah'ım! Onlara (yâni mal sahiplerine veyâ bunların âilelerine)

rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyururdu. Babam Ebû Evfâ da malının zekâtını O'nun huzûruna getirdi. Efendimiz:

«Allah'ım! Ebû Evfâ'nın âilesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurdu.

Buhârî'nin rivâyetinde; اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلاَنٍ = «Allah'ım! falanın âilesine rahmet ve mağfiret eyle.» ve Müslim'in rivâyetinde; اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمْ = «Allah'ım! Onlara rahmet ve mağfiret eyle.» buyrulduğundan bu durumu parantez içi ifâde ile işâret ettim.

Hulâsa, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerine göre İbn-i Evfâ (Radıyallâhü anh) değil, Onun babası olan Ebû Evfâ, zekâtını efendimize getirdiğinde efendimiz: اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى = «Allah'ım! Ebû Evfâ âilesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurmuştur.

El-Menhel yazarı: Bu duâdaki: آل = «âile» kelimesi, cümlenin mânâsı bakımından fazladır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Evfâ'nın kendisine duâ etmiştir. "Falanın âli" denilirken bâzen adamın kendisi kastedilir. Ebû Mûsa el-Eş'ârî (Radıyallâhü anh)'nin Dâvûdî bir sese sahip kılındığına dâir bir hadîsteki; مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ = «Dâvûd (Aleyhisselâm)'ın nağmelerinden...» cümlesinde bulunan; آل = «âile» kelimesi de böyledir, demiştir.

El-Menhel yazarının ve başka zâtların böyle söylemesinin sebebi zekât sahibinin Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh) âilesi değil, bizzat Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh)'nın kendisi olmasıdır. Efendimiz de zekât sâhibine duâ etmeyi itiyad buyurmuştur.

Âcizâne kanaatıma göre böyle bir yorum yapılmasa da olabilir. Şöyle ki "Falanın âilesi" denirken âile reisinin de dâhil olduğu âile fertlerinin tümü kastedilebilir.

Müellifin rivâyetine göre Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) kendi malının zekâtını efendimizin huzûruna götürmüş ve efendimiz anılan duâyı buyurmuştur. Bu rivâyetteki; آل = «âile» kelimesi gereklidir. Çünkü İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın âile fertlerindendir. Zekât sahibi de odur.

Hadis, zekât alan devlet yetkilisinin mal sahiplerine rahmet ve mağfiret duâsında bulunmasının müstehablığına delâlet eder. İlim ehlinin ekserisine göre bu duâda bulunmak müstehabtır. Z â h i r i y y e mezhebi mensuplarına göre bu duâda bulunmak vâciptir. Bunlar; وَصَلِّ عليهم ان صلاتك سكنٌ لهم ... ve (Ey Muhammed!) **Zekât sahiplerine duâ et. Senin duân onların gönlüne sükûnet verir.**» (6) âyetinin zâhirini tutmuşlardır. Fakat bu âyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur. Çünkü O'nun duâsı, zekât sahiplerinin gönlünü yatıştırır, sükûnet bahşeder. Başkalarının duâsı bu etkiyi yapmaz. Bir de şu var ki, duâ etmek vâcip olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zekât toplayan memurlara bu duâyı okumalarını emredecekti. Kezâ, devlet yetkilisinin ödenmesi gerekli olan kefaretleri, borçları ve benzeri tahsilatı teslim alırken her hangi bir duâ etmesi vâcip değildir. Şu halde zekâtı teslim alırken de duâ etmesi vâcip değildir.

N e v e v i , M ü s l i m ' in şerhinde beyan ettiğine göre Ş â f i i , zekâtı teslim alanın;

أجَرَكَ الله فِيما اعْطَيْتَ وَجعَلَهُ لَكَ طَهُوراً وَبَارَكَ لَكَ فِيمَا ابْقَيْتَ

«**Allah, verdiğin zekâttan dolayı seni sevaplandırsın, günahlardan arındırsın ve bıraktığın malını bereketlendirsin.**» duâsını okumasını müstehap saymıştır. N e v e v i daha sonra şöyle der:

"Zekâtı teslim alanın; اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى فلانٍ diye duâ etmesini Ş â f i i l e r ' in cumhûru mekruh saymışlardır. İ b n - i A b b â s , M â l i k , İ b n - i U y e y n e ve Selef'ten bir cemaatın mezhebi de budur.

Âlimlerden bir cemâat bu hadis'e dayanarak mezkûr duâyı okumanın mekruh olmayıp câizliğine hükmetmişlerdir.

Bizim arkadaşlarımız; Peygamberlerden başka kimselere salâvat getirmek sûretiyle duâ edilemez. Ancak Peygamberlere salâvat getirilirken, bu arada başkalarına da teşmil edilebilir. Örneğin '**Allah'ım! Muhammed'e, ashâbına ve âline salât ihsan eyle!**' denilebilir. Peygamberlerden başkasına re'sen salâvat getirmenin sebebi şudur: Selef-i sâlihin dilinde salavât peygamberlere mahsustur. Nasıl ki (Azze ve Celle) ifâdesi Allah Teâlâ hakkında kullanılır. O'na mahsustur. H z . M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aziz ve celil olduğu halde M u h a m m e d (Azze ve Celle) denmediği gibi E b û B e k i r (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veyâ Ö m e r (Sallallahü Aley-

(6) Tevbe sûresi âyet : 103

hi ve Sellem) de denilmez. Halbuki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cümlesinin mânâsı Allah O'na rahmet ve mağfiret eylesin demektir. Mânâ yönünden bir sakınca bulunmamasına rağmen Peygamberlerden başkasına re'sen salavât okunamaz.

Peygamberlerden başkasına re'sen salavât okuma yasağının derecesi hakkında arkadaşlarımız değişik hükümler vermişlerdir. Bunun haram olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tenzîhen mekruhtur diyenler ve âdaba aykırıdır diyenler de vardır. Meşhur ve en sahîh olan kavil bunun tenzîhen mekruh olmasıdır. Çünkü bid'at ehli, Peygamberden başka bir takım kimselere salavât okurlar. Biz onların âdetlerinden ve alâmet-i farîkalarından uzak durmak zorundayız.

İmamlardan sayılan arkadaşlarımızdan eş-Şeyh Ebû Muhammed el-Cüveynî: Selâm da salavât hüküm ve mânâsını taşıyor. Peygamberlerden başkasına re'sen ve münferiden salavât okunmadığı gibi selâm da okunamaz. Meselâ falan aleyhi's-Selâm şöyle dedi, denilemez. Ama bir diriye veyâ ölüye selâmla hitap etmek meşrûdur. Meselâ selâm sana ey fülan, denilir. Selâmlaşmak bunun bir örneğidir, demiştir."

El-Menhel yazarı da "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den başkasına salavât getirmek" bâbında bu konuyu aydınlatıcı bilgi vermiştir. O da ezcümle şöyle der:

"Ahmed ve Zâhiriye mezhebi mensuplarına göre Peygamberlerden başka kimselere salavât edilebilir. Fakat cumhûr bunu câiz görmemiştir. Çünkü salavât bir ta'zim, yüceltme ve azîz sayma ifâdesi olarak peygamberler hakkında kullanılmıştır. Peygamber bâzı şahıslara salavât okumuş ise de bunu duâ ve rahmet dilemek anlamında kullanmıştır. Ta'zim amacı ile söylememiştir.

Kur'an'da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavât getirme emri vardır. Bu da salavâtın normal bir rahmet dilemekten ötede başka bir özellik taşıdığını ifâde eder.

Ashab-ı Kirâm ve yüce müctehidlere rahmet, mağfiret ve rızâ duâları yapılır.

Ashab-ı Kirâm devrinde peygamberlerden başkasına salavât getirmek sûretiyle duâ edilme âdeti yok idi. Bilâhere, Râfiziler ve Şiîler, bâzı imamlara salavât getirmeyi îtiyad ettiler. Meselâ Ali (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dediler. Bidat ehline benzemek ise yasaktır. Onlara muhâlefet etmek gerekir."

Râvi Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 416 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. Babası Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın isminin Hâlid bin el-Hars el-Eslemî olduğu Kastalânî'den anlaşılıyor. O da sahâbîdir. Ebû Dâvûd'un bu hadîs rivâyetinde Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın Beyat-ı Rıdvân'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bîat eden sahâbîlerden olduğu belirtilmiştir. Bu bîat hicretin 6. yılı olmuştur.

Hulâsa, Kastalânî ve başka kitaplarda Alkama'nın İbn-i Evfâ'nın adı olduğu bildirilmiştir. Buna göre Ebû Evfâ'nın adı Halid bin el-Hars olur.

El-Menhel'de ise Alkama'nın Ebû Evfâ'nın ismi olduğu bildirilmiştir. El-Menhel'deki malûmata göre Ebû Evfâ'nın ismi Alkama bin Hâlid olup Beyat-ı Rıdvan'a katılan sahâbîlerdendir.

Hulâsa ve diğer kitaplardaki ifâdeleri el-Menhel'deki bilgiye göre yorumlamak mümkün ise de uzak bir ihtimaldir. Bunlardan hangisinin daha kuvvetli olduğu incelenmelidir.

١٧٩٧ — حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ ، عَنِ الْبَخْتَرِيِّ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَعْطَيْتُمُ الزَّكَاةَ فَلَا تَنْسَوْا ثَوَابَهَا ، أَنْ تَقُولُوا اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا مَغْنَمًا وَلَا تَجْعَلْهَا مَغْرَمًا » .

في الزوائد : في إسناده الوليد بن مسلم الدمشقي ، وكان مدلسا . والبختري متفق على ضعفه . وقال فيه : له شاهد من حديث : إذا أتاه الرجل بصدقة ماله صلى عليه .

TERCEMESİ

1797) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Zekât verdiğiniz zaman; اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا مَغْنَمًا وَلَا تَجْعَلْهَا مَغْرَمًا = 'Allah'ım! Bu zekâtı büyük bir sevâba vesîle eyle ve bunu (sevâba sebep olmadan hak sahibine ödenen) bir borç eyleme!' demekle zekâtın sevâbını istemeyi unutmayınız.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında el-Velîd bin Müslim ed-Dımışkî bulunuyor. Bu râvi tedlisci idi. Râvi el-Bahterî ise Onun zayıflığı husûsunda âlimler müttefiktir. İbn-i Ebî Evfâ (R.A.)'ın (1796 nolu) hadîsi bu hadîs için şâhid durumundadır.

(٩) باب صدقة الإبل

9 — DEVE ZEKÂTI(NIN KAÇTA KAÇ OLDUĞUNUN BEYÂNI) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bu bâb ve bunu tâkip eden bâblarda geçen bâzı kelimelerin açıklamasını verelim. Çünkü bu kelimelerin Türkçe anlamlarının bir kaç kelime ile ifâde edilmesi gerektiğinden tercemede bu kelimeleri aynen kullanacağım.

Şât : Küçükbaş hayvan diyebileceğimiz koyun ve keçinin erkek ve dişisine verilen bir isimdir. **D'a'n** yalnız koyun kısmına, **Ma'z** da yalnız keçi kısmına denilir.

Develerin zekâtında çıkarılacak **Şât**, Hanefî ve Mâliki mezheplerine göre en az bir yaşını doldurmuş olan koyun veyâ keçi olabilir. Şâfiî mezhebine göre verilecek keçinin iki yaşını doldurup üçüncü yaşa basmış olması ve verilecek koyunun bir yaşını doldurmuş olması gerekir. Artık altı ayı doldurmuş ve ön dişleri düşmüş olan kuzuyu vermek de câizdir. Hanbelî mezhebine göre çıkarılacak keçinin bir yaşını ve koyunun en az altı ayı doldurmuş olması gerekir.

Koyun ve keçi zekâtı olarak verilecek koyun veyâ keçinin de yukardaki yaşlardan küçük olmaması gerekir. Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına mürâcaat edilmelidir.

Şiyâh : Şâtın çoğuludur.

Bint-i Mahad : Bir yaşını doldurmuş ve ikinci yıla girmiş olan dişi deveye denilir.

Bint-i Mahad : Bir yaşını doldurup ikincisine basmış erkek devedir.

Bint-i Lebun : İki yaşını doldurup üçüncü yaşa basmış dişi devedir.

İbn-i Lebun : İki yaşını doldurup üçüncüsüne basmış erkek deveye denilir.

Hıkka : Üç yaşını doldurup dördüncüsüne basmış dişi devedir.

Hıkk : Üç yaşını doldurup dördüncüsüne basmış erkek deve.

Cezaa : Dört yaşını doldurup beşincisine basmış dişi deve.

Cez' : Dört yaşını doldurup beşincisine basmış erkek deve.

١٧٩٨ — حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف. ثنا عبد الرحمن بن مهدي. ثنا سليمان ابن كثير. ثنا ابن شهاب، عن سالم بن عبد الله، عن أبيه، عن النبي ﷺ قال: أقرأني سالم كتابا كتبه رسول الله ﷺ في الصدقات قبل أن يتوفاه الله. فوجدت فيه «في خمس من الإبل شاة. وفي عشر شاتان. وفي خمس عشرة ثلاث شياه. وفي عشرين أربع شياه. وفي خمس وعشرين بنت مخاض، إلى خمس وثلاثين. فإن لم توجد بنت مخاض، فابن لبون، ذكر. فإن زادت، على خمس وثلاثين واحدة، ففيها بنت لبون، إلى خمسة وأربعين. فإن زادت، على خمس وأربعين، واحدة، ففيها حقة إلى ستين. فإن زادت على ستين، واحدة، ففيها جذعة، إلى خمس وسبعين. فإن زادت، على خمس وسبعين، واحدة، ففيها ابنتا لبون إلى تسعين. فإن زادت، على تسعين، واحدة، ففيها حقتان، إلى عشرين ومائة. فإذا كثرت، ففي كل خمسين، حقة. وفي كل أربعين، بنت لبون».

T E R C E M E S İ

1798) "... İbn-i Şihâb (Zührî) (7), Sâlim bin Abdillah (bin Ömer)'den O da babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhüm)*'den, O da Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den rivâyetle şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in vefât etmeden önce zekâtlar hakkında yazdırmış olduğu bir mektubu Sâlim bana okudu** (veyâ okutturdu.) **Ben o mektupta şöyle buyurulduğunu buldum:**

«**Beş** (deve)**de bir şat, on** (deve)**de iki şat, on beş** (deve)**de üç şat ve yirmi** (deve)**de dört şat** (zekât) **olur. Yirmi beş de**(n) **otuz beş** (devey)**e kadar bir bint-i mahad** (zekât) **olur. Eğer bint-i mahad bulunmazsa erkek olan bir İbn-i Lebun** (verilir). **Otuzbeşten bir** (deve) **fazlalaşırsa kırk beşe kadar** (olan develer için) **bir bint-i lebun zekât vardır. Develer kırk beşten bir fazla olunca altmış** (devey)**e** (varıncaya) **kadar bunlar için bir hıkka** (zekât) **bulunur. Altmıştan bir fazla olunca yetmiş beşe kadar bir Cezea** (zekât) **olur. Yetmişbeşten bir**

(7) Hâl tercemesi 697. hadis bahsinde geçmiştir.

fazla olunca doksana kadar iki bint-i Lebun (zekât) olur. Doksandan bir fazla olunca yüz yirmiye kadar iki hıkka (zekât) olur. Develer daha da çoğalınca artık her elli (deve) için bir hıkka ve her kırk (deve) için bir bint-i Lebun (zekât) olur.»"

İ Z A H I

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Dârekutni, Beyhakî ve Hâkim de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yazdırdığı zekâtla ilgili bu mektubu, zekât memurlarına vermeyip, kılıcının bulunduğu yerde sakladığı ve vefâtından sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti süresince bu mektupla amel ettiği, ondan sonra da Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bununla amel ettiği belirtilmiştir.

Efendimiz hayatta iken zekâtla ilgili hükümleri şifahî olarak ilgililere bildirdiği için yazılı tâlimatını yanında hıfzetmiştir ki, vefâtından sonra ona mürâcaat edilsin.

Dârekutnî ve Hâkim'in rivâyetlerinde belirtildiğine göre İbn-i Şihâb-i Zührî (Radıyallâhü anh) bu mektubu Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'ın oğlu Sâlim (Radıyallâhü anh)'den dinlemiş ve hıfzetmiştir. Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) da Medîne emirliğine atanınca, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'ın oğulları Sâlim (Radıyallâhü anh) ve Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın yanlarında bulunan bu mektubun örneğini çıkarttırarak ilgililerin bununla amel etmelerini emretmiş ve bir nüshasını da el-Velîd bin Abdilmelik'e göndermiştir. Halîfe el-Velîd de bütün yetkililerin bununla amel etmelerini emretmiş ve bundan sonra gelen bütün halîfeler bu mektubu tatbik etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki mektupta deve zekâtı hükümlerinden sonra Şat yâni koyun ve keçi zekâtı ile ilgili hükümler ve bâzı genel hükümler de buyurulmuştur. Bu kısmı Müellifimiz (1805 nolu) hadîste ayrı olarak rivâyet etmiştir.

Hadîste buyurulan deve zekâtı hükmü şudur:

1. Deve sayısı beşe ulaşmadıkça zekâtı yoktur.

2. Deve sayısı beş olunca dokuza kadar bir şât, (yâni bir koyun veyâ bir keçi.)
3. Deve sayısı 10 olunca 14'e kadar 2 şât,
4. Deve sayısı 15 olunca 19'a kadar 3 şât,
5. Deve sayısı 20 olunca 24'e kadar 4 şât, verilir.
6. Deve sayısı 25 olunca 35'e kadar bir bint-i mahad, bulunmazsa bir İbn-i Lebun verilir.

Yukarıda anlatıldığı gibi bint-i mahad, bir yaşını doldurup ikinci yaşına basmış olan dişi devedir. İbn-i Lebûn ise iki yaşını doldurup üçüncüsüne basmış olan erkek devedir.

Deve sayısı 25'e erişince 35'e kadar bunun zekâtı bir bint-i mahad'dır. Bu bulunmazsa bir ibn-i lebun verilir. Hadîs bu hükmü ihtivâ eder. Dişi deve erkek deveden kıymetlidir. Ödenmesi gereken iki yaştaki dişi deve bulunmayınca bundan bir yaş büyük olan bir erkek deve verilir. Yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık tutulmuştur. Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince :

1. Mâlik, Şâfiî ve bir rivâyete göre Ebû Yûsuf, bu hadîsin zâhirini tutarak böyle hükmetmişlerdir.

2. Ebû Hanîfe ve Muhammed: Bint-i Mahad bulunmayınca ibn-i lebun'u almak zorunlu değildir. Müteber olan, kıymettir, demişlerdir. Fethü'l-Kadir'de : O zamanlarda İbn-i lebûn, bint-i mahad kıymetinde idi. Yaş büyüklüğü dişilik üstünlüğünü kapatırdı. Bu durum değiştiği zaman netice de değişir. Eğer kıymeti dikkate almadan behemehal ibn-i lebun alınır, dersek bu karar, ya fakirlerin aleyhinde olur. Ya da mal sahiplerini mağdur eder, demiştir.

7. Deve sayısı 36 olunca 45'e kadar bir bint-i lebun verilir.
8. Develer 46 olunca 60'a kadar bir hıkka verilir.
9. Develer 61 olunca 75'e kadar bir cezea verilir.
10. Develer 76 olunca 90'a kadar iki bint-i lebun verilir.
11. Develer 91 olunca 120'ye kadar iki hıkka verilir.
12. Deve sayısı 120'yi geçince her 40 deve için bir bint-i lebun ve her 50 deve için bir hıkka verilir.

12. madde olarak gösterdiğim hükme göre deve sayısı 121 - 129 olunca üç bint-i lebun, 130 olunca, 139'a kadar bir hıkka ve iki bint-i lebun, 140 olunca, 149'a kadar iki hıkka ile bir bint-i lebun verilir...

Hadîs deve sayısı 120'yi geçince zekâtının böyle hesaplanmasının gerektiğine delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince : Şâfiî, İshak bin Rahaveyh, Evzâî, Ebû Sevr,

Dâvûd ve Mâlikiler'den İbn-i Kâsım bu hadîsin anılan zâhiri ile hükmetmişlerdir. Ahmed'den yapılan bir rivâyet de böyledir.

Ali bin Ebî Tâlib, İbn-i Mes'ud, Ebû Hanîfe ile arkadaşları, İbrâhim-i Nahaî ve Sevrî'ye göre deve sayısı 120'yi geçince ödenecek zekât durumu yeniden baştan başlamış olur. Yâni 120 deve için iki hıkka verilmekle beraber, bundan sonraki fazla develer de beher beş deve için bir şât verilir. Fazla deve sayısı 24'e ulaşıncaya kadar hüküm budur. Meselâ : Deve sayısı toplamı 144 olunca 120 deve için iki hıkka ve artan 24 deve için 4 şât verilir. Toplam deve sayısı 145 olunca artan 25 deve için bir bint-i mahad olmak üzere iki hıkka ve bir bint-i mahad verilir. Develer 150'ye erişince beher 50 deve için bir hıkka olmak üzere üç hıkka verilir. Bundan sonraki develer için 120'den sonraki develer hakkındaki hüküm uygulanır.

El-Menhel yazarının beyânına göre bu grubun delîli : Ebû Dâvûd'un **el-Merâsil**'de, İshak bin Raheveyh'in kendi müsnedinde ve Tahavî'nin **Müşkilü'l-Asâr**'da Hammâd bin Seleme'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir :

Hammâd şöyle demiştir : Ben, Kays bin Sa'd'a : Muhammed bin Amr Hazm'ın kitabını benim için al, dedim. Bunun üzerine Kays bana bir kitap vererek : Bunu Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'dan aldığını ve bu kitabı Ebû Bekir'in dedesi — Amr bin Hazm — (Radıyallâhü anh) için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yazdırdığını bana haber verdi. (Hammad demiştir ki) Ben bu kitabı okudum. Kitabta develerin verilecek zekâtı anlatılmıştı. Hammad bu arada gördüğü hadîsi nakletti. Hadîste : **«Deve sayısı 120'yi geçince deve zekâtının başlangıcına dönülür.»** buyurulmuştu.

Bir rivâyete göre Kays bin Sad : Ben, Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'e dedim ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh) için yazdırmış olduğu zekâtlar mektubunu benim için çıkart. Kays, bir kâğıda yazılı olan mektubu çıkardı. O mektubta şu vardı :

إِذَا زَادَتِ الْاِبِلُ عَلَى مِاۤةٍ وَعِشْرِينَ اسْتُؤْنِفَتْ فَمَا كَانَ أَقَلَّ مِنْ خَمْسٍ
وَعِشْرِينَ فَفِيهَا الْغَنَمُ فِى كُلِّ خَمْسِ ذَوْدٍ شَاةٌ

«Develerin sayısı 120'den fazlalaşınca (ödenecek) zekâta baştan başlanır. Bundan sonra 25'den az olan develerde beher beş deve için bir şât olmak üzere zekât koyun veyâ keçiden verilir.»

El-Menhel yazarı: Bu bâbtaki hadîs ile H a m m â d ' ın rivâyeti arasında bir çelişki yoktur, denilebilir. Çünkü bu hadîsteki;

فإذا كثرت cümlesini deve sayısı 120'den çokca fazlalaştığı zaman, diye yorum yapmak mümkündür, demiştir.

M â l i k ' e göre hadîsteki mezkûr cümle ile kastedilen fazlalaşma 10 develik bir artıştır. 130 deve için bir hıkka ile iki bint-i lebun verilir. Ve her 10 deve artışı ile verilecek zekât develeri değişir. Fakat 121'den 129'a kadar olan develer için zekât memuru iki hıkka veyâ üç bint-i lebun almakta muhayyerdir. Çünkü bu meblâğlarda iki ellilikten de üç kırklıktan da artan vardır.

١٧٩٩ — حدّثنا محمّد بن عقيل بن خويلد النّيسابوريّ . ثنا حفص بن عبد الله
السّلميّ . ثنا إبراهيم بن طهمان ، عن عمرو بن يحيى بن عمارة ، عن أبيه ، عن أبي سعيد
الخدريّ ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «ليس فيما دون خمس من الإبل صدقة . ولا في الأربع
شيء : فإذا بلغت خمسا ففيها شاة إلى أن تبلغ تسعا . فإذا بلغت عشرا ، ففيها شاتان ،
إلى أن تبلغ أربع عشرة ، فإذا بلغت خمس عشرة ، ففيها ثلاث شياه ، إلى أن تبلغ
تسع عشرة . فإذا بلغت عشرين ، ففيها أربع شياه ، إلى أن تبلغ أربعا وعشرين .
فإذا بلغت خمسا وعشرين ، ففيها بنت مخاض ، إلى خمس وثلاثين . فإذا لم تكن
بنت مخاض فابن لبون ، ذكر . فإن زادت بعيرا ، ففيها بنت لبون ، إلى أن تبلغ
خمسا وأربعين . فإن زادت بعيرا ، ففيها حقّة ، إلى أن تبلغ ستّين . فإن زادت بعيرا ،
ففيها جذعة . إلى أن تبلغ خمسا وسبعين . فإن زادت بعيرا ، ففيها بنتا لبون ،
إلى أن تبلغ تسعين . فإن زادت بعيرا ، ففيها حقّتان ، إلى أن تبلغ عشرين ومائة .

ثُمَّ فِي كُلِّ خَمْسِينَ، حِقَّةٌ. وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ، بِنْتُ لَبُونٍ ».

فى الزوائد : فيه محمد بن عقيل . قال فيه أحمد والحاكم : حدّث عن حفص بن عبد الله بحديثين لم يتابع عليهما . وقال ابن حبان : من الثقات وربما أخطأ . حدّث بالعراق بمقدار عشرة أحاديث مقلوبة . وقال النسائى : ثقة . وقال أبو عبدالله الحاكم : من أعيان العلماء . وباقى رجال الإسناد ثقات على شرط البخارى . والجملة الأولى من حديث أبى سعيد رواها الشيخان وغيرهما .

TERCEMESİ

1799) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Beşten az develerde zekât yoktur. Dört devede de hiç bir şey yoktur. Develerin sayısı beşe ulaşınca onun zekâtı bir şât olur. Dokuz deveye kadar (böyledir.) Deve sayısı 10'a ulaşınca (bundan) ondörde kadar onun zekâtı iki şât olur, develer onbeş olunca (bundan) 19'a kadar onun zekâtı üç şâttır. Develer 20'ye ulaşınca zekâtı dört şâttır. Deve sayısı 24'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Deve sayısı 25'e ulaşınca (bundan) 35'e kadar, onun zekâtı bir bint-i Mahad'dır. Bint-i mahad olmadığı zaman erkek olan bir ibn-i lebun verilir. Bir deve fazlalaşırsa, zekâtı bir bint-i lebun olur. Deve sayısı 45'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bir deve fazlalaşırsa, zekâtı bir hıkka olur. Deve sayısı 60'a ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bir deve daha olursa zekâtı bir cezea olur. Deve sayısı 75'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Deve sayısı bir artarsa zekâtı iki bint-i lebun olur. Deve sayısı 90'a ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Buna bir deve daha ziyâdeleşirse, zekâtı iki hıkka olur. Develer 120 adede ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bundan sonra her elli deve için bir hıkka ve kırk deve için bir bint-i lebun (zekât) olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: Bunun senedindeki râvi Muhammed bin Akîl hakkında Ahmed ve Hâkim: Muhammed bin Akîl, Hafs bin Abdillah'tan muteber olmayan iki hadîs rivâyet etmiştir, demişlerdir. İbn-i Hibbân ise: O, sıkadır, bâzen hatâ etmiştir. Irak'ta on kadar matlup hadîs rivâyet etmiş, demiştir. Nesaî de O'nu sıka saymış ve Ebû Abdillah el-Hâkim'de: O, âlimlerin seçkinlerindendir, demiştir. İsnâdın kalan râvileri Buhârî'nin şartı üzerine sıka zâtlardır. Bu hadîsin ilk cümlesini (yâni «Beşten az develerde zekât yoktur.» cümlesini Buhârî, Müslim ve başkaları (Müellifin Süneninde 1793 numarada geçmiştir.) da rivâyet etmişlerdir.

(١٠) باب إذا أخذ المصدق سنّا دون سن أو فوق سن

10 — ZEKÂT MEMURU (FARZ YAŞTAN) BİR YAŞ AŞAĞISINI VEYÂ BİR YAŞ YUKARISINI ALACAĞI ZAMAN (YAPILACAK İŞİN BEYÂNI) BÂBI

١٨٠٠ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ. قَالُوا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ ثُمَامَةَ. حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ كَتَبَ لَهُ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ. هٰذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الَّتِي أَمَرَ اللهُ بِهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَإِنَّ مِنْ أَسْنَانِ الْإِبِلِ فِي فَرَائِضِ الْغَنَمِ مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ الْجَذَعَةِ، وَلَيْسَ عِنْدَهُ جَذَعَةٌ، وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ. وَيَجْعَلُ مَكَانَهَا شَاتَيْنِ إِنِ اسْتَيْسَرَتَا. أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَمًا. وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ إِلَّا بِنْتُ لَبُونٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ لَبُونٍ، وَيُعْطِي مَعَهَا شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَمًا. وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتَ لَبُونٍ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ، وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا، أَوْ شَاتَيْنِ. وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتَ لَبُونٍ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ، وَعِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ ابْنَةُ مَخَاضٍ وَيُعْطِي مَعَهَا عِشْرِينَ دِرْهَمًا، أَوْ شَاتَيْنِ. وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتَ مَخَاضٍ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ، وَعِنْدَهُ ابْنَةُ لَبُونٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ لَبُونٍ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا، أَوْ شَاتَيْنِ. فَمَنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ ابْنَةُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا، وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ ذَكَرٌ، فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ، وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ.

TERCEMESİ

1800) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Ebû Bekir-i Sıddîk (Radıyallâhü anh) (kendisini Bahreyn'e zekât âmiri olarak gönderdiğinde) **O'na şu mektubu vermiştir:**

بسم الله الرحمن الرحيم

Sana verdiğim bu mektup, Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emrettiği ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müslümanlara farz ettiği (veyâ takdir ve tâyin buyurduğu) zekât farizâsı (hükümlerini beyan eden bir tâlimat)dır. Şüphesiz, hayvan zekâtları meyânındaki develerin gerekli yaşlarından bir kısmı şöyle olur: Kimin yanındaki develerin zekâtı dört yaşını bitirip beş yaşa erişmiş bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında böyle deve bulunmaz da bir yaş aşağı dişi deve bulunursa, mal sahibinden (zekât olarak bu deve kabul edilir.) Ve mal sahibi yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki şât, yoksa yirmi dirhem (gümüş) verir. Kimin yanındaki (develerin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında yalnız iki yaşını bitirip üçüncü yaşa basmış deve varsa, bu deve ondan kabul edilir. Ve mal sahibi (yaş farkına karşılık olarak) bu deve ile beraber, yanmda varsa iki şât, yok ise yirmi dirhem (gümüş) verir. Kimin zekâtı iki yaşını tamamlayıp üçüncüsüne basmış dişi bir deveye ulaşırsa yanında bu evsafta bir deve bulunmayıp bir yaş büyüğü bulunursa, bu deve mal sahibinden kabul edilir ve zekât memuru (yaş farkı telâfisi için) ona yirmi dirhem (gümüş) veyâ ki şât verir. Kimin zekâtı iki yaşını tamamlayıp üçüncüsüne basmış bir dişi deveye erişir ve yanında bu vasıflarda deve bulunmayıp, yanmda bir yaş küçüğü dişi deve bulunursa mal sahibinden bu deve kabul edilir ve mal sahibi (yaş farkını kapatmak için) bu deve ile beraber 20 dirhem (gümüş) veyâ iki şât verir. Kimin zekâtı bir yaşını tamamlayıp ikinci yaşa giren dişi bir deveye ulaşır da, yanında bu evsafta deve bulunmaz ve yanmda bir yaş küçüğü dişi deve bulunursa, ondan o büyük deve kabul edilir. Ve zekât memuru (yaş farkının telâfisi için) ona yirmi dirhem (gümüş) veyâ iki şât verir. Kimin yanında zekât olarak vermesi gereken iki yaşındaki dişi deve bulunmayıp yanmda, iki yaşından üçüncüsüne geçmiş erkek bir deve varsa ondan o deve kabul edilir ve bununla beraber başka bir şey (vermek) yoktur."

İ Z A H I

Mâlik, Şâfii, Ahmed, Buhârî, Ebû Dâvûd, Dârekutnî, Hâkim ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Hazm: Bu hadîs gâyet sahihtir. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ashâb-ı Kirâm'ın âlimleri huzûrunda bununla amel etmiş ve hiç bir kimse muhâlefet etmemiş, demiştir.

Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ı Bahreyn'e zekât toplamak görevi ile gön-

derdiği zaman bu mektubu ona verdiği Buhârî'nin rivâyetinde belirtilmiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu mektubun üstünde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mührünün bulunduğu belirtilmiştir.

Hadisin : هٰذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ cümlesini el-Menhel yazarı : "Yâni bu mektup farz sadakayı (zekâtı) beyan eden mektuptur." diye açıklamıştır.

Hadisin : فَرَضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ cümlesi ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der :

Bu cümlede Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müslümanlara zekâtı farz ettiği bildirilmiştir. Aslında zekâtı farz eden Allah'tır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tebliğ ettiği için farz etme fiili Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e izâfe edilmiştir. Allah Teâlâ, O'na itaat etmeyi halka farz etmiştir. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah Teâlâ'dan aldığı emri tebliğ etmesine farz denilmiştir.

Cümledeki "**Farz**" tâbiri ile takdir ve tâyin mânâsının kastedilmiş olması muhtemeldir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zekâtın ahkâmını ayrıntıları ile beyan ve tâyin eylemiştir. Mezkûr kelime Arap dilinde ve Kur'an-ı Kerîm'de beyan, indirme ve helâl kılma mânâlarında kullanılmıştır. Bu mânâların hiç birisi takdir ve tâyin anlamından ayrı düşmez.

Mal sahibinin zekât olarak vermesi farz olan yaşta dişi devesi yok ise ve ondan bir yaş küçük dişi devesi var ise, bunu verebileceği ve aradaki yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki koyun veyâ iki keçi, bunlarda yok ise 20 dirhem gümüş'ü zekât memuruna vermesinin gerektiği,

Kezâ verilmesi gerekli yaştaki dişi deve bulunmaz da bir yaş büyüğü dişi deve varsa mal sahibinin bunu verebileceği ve yaş farkının telâfisi için bu defa zekât memurunun ona iki koyun veyâ iki keçi yahut 20 dirhem gümüş vermesinin gerektiği bu hadîsten anlaşılıyor.

Yukarda anlatılan husus hakkındaki âlimlerin görüşleri şöyledir :

1. Şâfiî, Ahmed, İbrâhim-i Nahaî, Ebû Sevr ve Dâvûd yukarda anlatılan hükümle amel etmişlerdir.

2. E b û H a n î f e ve arkadaşlarına göre mal sahibinin yanında, ödemesi gerekli yaşta deve bulunmazsa, bir yaş küçüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutarı ne ise onu da verir. Veyâ bir yaş büyüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutarı ne ise onu zekât memurundan alır. Bu tutar yirmi dirhem gümüşün değerinden veyâ iki koyun, yâhut iki keçinin kıymetinden noksan veyâ fazla olabilir. Bu grup âlimlere göre hadîste yaş farkının iki şât veyâ yirmi dirhem gümüş ile takdir edilmesinin sebebi, o zamanlardaki yaş farkının tutarının o kadar olması idi. Hadîsteki ölçü devamlılık ifâde eden bir ölçü değildir. Bunların delîli şudur: A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre kendisi devenin yaş farkını bir koyun veyâ on dirhem ile takdir etmiştir. Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât toplayıcısıydı. Bu hükmü bilmemesi veyâ bundan habersiz olması düşünülemez. Hele Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhâlefet etmesi ihtimali hiç yoktur.

3. M â l i k ' e göre mal sahibi, farz olan yaştaki dişi deveyi satınalmak sûretiyle de olsa temin etmek zorundadır.

4. M e k h û l ve E v z â î ' ye göre mal sahibi farz olan yaştaki dişi devenin kıymetini ödemek zorundadır.

Hadisin son paragrafında zeyân edildiğine göre mal sahibi, bint-i Mahad yâni bir yaşını tamamlayıp ikinci yaşa basmış bir dişi deveyi vermekle mükellef iken yanında bu vasıfta deve bulunmaz da bir İbn-i Lebun yâni iki yaşını tamamlamış ve üçüncüsüne basmış olan erkek deve bulunduğu takdirde bu deveyi verebilir ve dişilik değeri farkını ödemez. Çünkü yaş büyüklüğü değeri dişilik değerini telâfi eder.

Cumhûrun görüşü budur. Fakat H a n e f î l e r ' e göre ibn-i lebun'un değeri bint-i Mahad'ın değerine eşit ise mesele yoktur. Ama ibn-i lebun'un değeri düşük ise aradaki farkın mal sahibi tarafından zekât memuruna, değeri bint-i mahadınkinden yüksek ise aradaki farkın zekât memuru tarafından mal sahibine ödenmesi gerekir.

Hadîsin zâhirine göre, farz olan yaşta deve bulunmadığı zaman bir yaş küçüğünü veyâ bir yaş büyüğünü vermekte mal sahibi muhayyerdir. E b û H a n î f e ve arkadaşlarının görüşü böyledir. Hattâ bunlara göre matluba uygun deve bulunsa bile mal sahibi dilerse deveyi vermez de değerini nakden verebilir. Zekât memuru da kabul etmek zorundadır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mal sahiplerine kolaylık gösterilmesini emretmiştir.

Cumhûra göre anılan muhayyerlik mal sahibine değil, zekât memurunadır. Cumhûrun delîli E b û D â v û d, H â k i m ve D â-

rekutnî'nin rivâyet ettikleri Sâlim bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubudur. Bu mektubta şu cümle bulunuyor:

أَيَّ السِّنَّيْنِ وَجَدْتَ أَخَذْتَ = «Anılan iki yaştan hangisini bulursan alırsın.»

(١١) بابُ ما يأخذ المصدق من الإبل

11 — ZEKÂT MEMURUNUN ALACAĞI DEVE (DURUMUNUN BEYÂNI) BÂBI

١٨٠١ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ثنا شريك ، عن عثمان الثقفي ، عن أبي ليلى الكندي ، عن سويد بن غفلة ؛ قال : جاءنا مصدق النبي ﷺ فأخذت بيده وقرأت في عهده : لا يجمع بين متفرق . ولا يفرق بين مجتمع ، خشية الصدقة . فأتاه رجل بناقة عظيمة ململمة فأبى أن يأخذها . فأتاه بأخرى دونها فأخذها ، وقال : أي أرض تقلني ، وأي سماء تظلني ، إذا أتيت رسول الله ﷺ وقد أخذت خيار إبل رجل مسلم !!

TERCEMESİ

1801) "... Süveyd bin Ğafele *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât memuru bize geldi. Ben onun elini tuttum ve onun (zekât ahkâmına âit) mektubunda bulunan şu hükümleri okudum. «Zekât (artar veyâ eksilir) korkusuyla müteferrik (dağınık mal) bir araya toplatılmaz. Toplu (mal) da dağıtılmaz.» Sonra bir adam ona iri ve çok semiz bir dişi deve getirdi. O (zekât memuru) bu deveyi (zekât olarak) almaktan imtina etti. Bunun üzerine adam, o deveden aşağı bir deveyi memura getirdi. Memur, bunu aldı ve dedi ki:**

Ben müslüman bir adamın develerinin en seçkinliğini almış olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varacağım zaman hangi yer beni taşır ve hangi gök beni gölgeler."

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Dârekutnî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Hadîste zekât memurunun mektubunda bulunduğu bildiri-

len fıkra, Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Buhârî, Nesaî ve Ebû Dâvûd'un rivâyet ettikleri Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın Enes (Radıyallâhü anh)'a verdiği mektubta ve Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta iken yazmış olduğu mektubta bulunuyor.

Zekât memuruna âit hadis parçasını Ebû Dâvüd, ve Dârekutnî benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Zekât memurunun mektubundaki:

لاَيُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلاَ يُتَفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ

= «**Zekât** (artar veyâ eksilir) **korkusu ile müteferrik** (mal) **bir araya toplatılmaz ve toplu** (mal) **dağıtılmaz.**» fıkrasının mânâsı hakkında **el-Menhel** yazarı şöyle der:

Bu hüküm hem mal sahiplerine hem de zekât memurlarına âittir. Şöyle ki:

Zekâta tâbi hayvanları bulunan mal sahipleri, zekâtın farz olması veyâ çok zekât vermek korkusu ile toplu olan mallarını dağıtamaz ve dağınık olan mallarını toplıyamazlar. Bunu şu misallerle açıklayalım.

1. Üç ayrı kimsenin kırkar adet koyunları vardır. Bunların malları ayrı ayrı olduğundan her birisi bir koyun zekât vermek durumunda iken bunlar koyunlarını birleştirmek sûretiyle toplam 120 koyundan bir koyun zekât vermek yoluna gidemezler. Bunlar böyle bir yola giderlerse zekât korkusu ile müteferrik malı toplamış olurlar.

2. Yüz birer adet koyunu bulunan iki şahıs koyunlarını birleştirmiş oldukları için toplamı olan 202 koyun için üç koyun zekât vermeleri gerekir. Zekât memuru gelince bunlar koyunlarını birbirinden ayırmak sûretiyle beherinin sahip olduğu 101 koyun için birer koyun zekât vermek yolunu tutamazlar. Onların böyle bir yol tutmalarına toplu malı dağıtma denir.

Yukarıda verilen iki örnekte belirtildiği gibi mal sahipleri az zekât vermek için hile yollarına baş vurmaktan men edilmişlerdir. Çünkü bu yol vâcip olan zekâttan kaçmak ve fakirlere zarar vermek yoludur.

Zekât memuru da çok zekât almak veyâ zekât almaması gerekirken mal sahiplerini zekât vermek durumuna sokmak için ayrı ayrı

malları toplamak veyâ toplu malları gruplara ayırmaktan men edilmiştir. Bunu da misallerle açıklayalım :

1. İki kişinin 20'şer tane koyunları vardır. Koyunun zekât nisabı kırk koyun olduğu için 20 koyunu olan kimse zekâtla mükellef değildir. Zekât memuru, 20'şer koyunu bulunan iki şahsın ayrı ayrı bulunan koyunlarını birleştirerek bundan zekât almaya girişemez.

2. İki kişinin 101'er adet koyunu vardır. Her birisi kendi koyunları için bir koyun zekât vermekle mükelleftir. Zekât memuru bunların ayrı ayrı olan koyunlarını birleştirmek sûretiyle toplamı olan 202 koyundan üç koyun zekât alınır, diyerek bunlardan üç koyun almaya girişemez.

Zekât memurunun bu girişimine müteferrik malı birleştirmek, denilir.

3. Kırkar adet koyunu bulunan iki kişi koyunlarını birleştirmişlerdir. Fıkıh'ta buna "Hılta" denir. (8) Mezheblerde beyan edilen şartları taşıyan 'Hılta' şeklinde koyunlarını birbirine karıştıran bu iki şahıs bir şahıs gibi düşünülür. Ve toplam 80 koyundan bir koyun zekât verilir. Zekât memuru koyun sahiplerine : Herbirinizin kırk koyunu vardır. Koyunlarınızı ayrı ayrı düşünmek sûretiyle birer koyun zekât vermeniz gerekir, diyemez. Zekât memurunun bu girişimine toplu malı dağıtmak denir.

Zekâtın artması veyâ eksilmesi korkusu ile toplu malı, dağıtmanın ve dağınık malı toplamanın hadisteki yasaklığı aynı cinsten olan hayvanlara mahsustur. Zekât hükümleri açısından koyun ve keçi bir cins, sığır ile manda bir cins ve develerin bütün çeşitleri bir cins sayılır.

Şu halde, sığırın nisabı olan 30'dan aşağı sığırı ve koyun ile keçinin nisabı olan 40'tan az koyunu bulunan bir adamın koyunları ve sığırları birleştirmek ve üst üste hesaplamak sûretiyle nisaba ulaştırmak ve zekâtını almak câiz değildir. Bu hususta âlimler müttefiktir.

Kezâ, hadisteki yasak, birden fazla mal sahiplerine âit hayvanlar hakkındadır. Bir kişinin malı olan ayni cins hayvanlar ayrı ayrı memleketlerde bile olsa zekât hükümleri bakımından birleştirilir. Örneğin : Bir adamın 25 koyunu bir memlekette ve 15 koyunu başka bir

(8) Zekâta tâbi hayvanlarını birleştirenlerin yaptıkları bu birleşmenin Fıkıh'ta «Hılta» sayılmasının bir takım şartları vardır. Fıkıh kitaplarına müracaat gerekir.

memlekette bulunursa bunların toplamı nisap olan 40'a ulaştığı için, dağınık olan bu hayvanlar zekât hükmü yönünden toplanır. Yâni toplu gibi düşünülür. İkinci bir örnek: Bir adamın 40 koyunu bir memlekette ve 60 koyunu başka memlekette bulunduğu takdirde, bunlar toplu olarak kabul edilir ve toplamı olan 100 koyun için bir koyun zekât verilir. Bunları ayrı ayrı kabul edip 2 koyun zekât alınamaz.

Ayni şahsın malı olan hayvanların zekâtına âit yukarda anlatılan hükümler cumhûrun kavlidir. Ahmed bin Hanbel de ayni şahsın malı olan hayvanların bulunduğu yerler arasındaki mesafe, namazı kısaltmayı gerektiren mesafeden az olduğu takdirde cumhûrun kavline muvafakat etmiştir. Fakat söz konusu mesafe daha fazla ise Ahmed: Her hayvan grubu ayrı düşünülür, demiştir.

Hanefî ve Mâlikî âlimler, bu hadîsteki yasağı zekâta tâbi hayvanlara tahsis etmişlerdir. Nisabtan az altını ve nisabtan az gümüşü bulunan bir kimsenin altın ve gümüşü toplandığı takdirde altın veyâ gümüş nisabına ulaşırsa, zekâtı verilecek mi? Hanefî ve Mâliki âlîmleri: Beheri nisabtan az olan altın ve gümüş toplanır. Toplamı gümüş nisabına veyâ altın nisâbına ulaşırsa zekâtı ödenir, demişlerdir.

Âlimlerin ekserisine göre bu hadîsteki hüküm umumîdir. Altın ve gümüş de bu hükme tâbidir. Yâni 20 miskalden az altını ve 200 dirhemden az gümüşü olan bir kimsenin bu gümüş ve altınının toplam değeri 20 miskal altın veyâ 200 dirhem gümüş değerine erişse bile zekâtı yoktur."

١٨٠٢ — حدّثنا عليّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا يَرْجِعُ الْمُصَدِّقُ إِلَّا عَنْ رِضًا» . . .

Süveyd bin Ğafala (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Süveyd bin Ğafala bin Avsaca bin Âmir Ebû Ümeyye el-Ca'fî el-Kufî'dir. İbn-i Kaani' onu sahâbîler arasında zikretmiştir. El-Hâfız ise Tehzîbü't-Tehzîb'te: Süveyd'in Peygamber (S.A.V.)'in beraberinde namaz kıldığı söylenmiş ise de bu söylenti sıhhat bulmamıştır. Süveyd, Peygamber (S.A.V.)'in cenâzesi defnedildikten hemen sonra Medine'ye varmıştır. Bu kavil daha sıhhatlıdır, demiştir.

Süveyd, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, İbn-i Mes'ud ve diğer sahâbîler (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de, İbrahim-i Nahaî, Şa'bî, Seleme bin Küheyl, İbrâhim bin Abdi'l-A'lâ ve bir cemaat rivâyet etmiştir. İbn-i Muîn ve el-İclî onu sıka saymışlardır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. Hicretin 88 veyâ 82. yılı vefât etmiştir. (El-Menhel: cild 9, Sah. 175)

TERCEMESİ

1802) "... Cerîr bin Abdillah *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Zekât memuru (mal sahiplerinden) **ancak râzi olarak döner** (dönmelidir.)»"

İZAHI

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî'nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der:

"Tıybî: Hadîsteki emir zâhiren zekât memuruna ise de aslında zekât sahiplerinedir. Yâni: Ey zekât sahipleri! Zekât memurunu iyi karşılayın ve mallarınızın zekâtını ödeyiniz ki, sizden râzi ve memnun olarak ayrılsın, demiştir.

Suyûtî'nin naklen beyan ettiğine göre Şâfiî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı, Allah'u âlem şudur: Mal sahipleri, zekât memurlarını iyi karşılamalı ve gönül hoşluğu ile mallarının zekâtını tam olarak ona teslim etmelidirler. Maksad mal sahiplerinin ödemekle mükellef olmadıkları mallarını zekât memuruna vermeleri değildir. Neyi ödemeleri gerekirse onu verecekler, fazlasını vermeleri emredilmemiştir, demiştir."

(١٢) باب صدقة البقر

12 — SIĞIR VE MANDANIN ZEKÂTİ BÂBI

Bu bâbta geçen hadîslerdeki bâzı kelimelerin mânâlarını önceden açıklamak ve tercemede o kelimeleri aynen kullanmak daha uygun olur.

Bakar: Arap dilinde sığır, demektir. Manda zekât bakımından sığır hükmünde olup ikisi aynı cins sayıldığından **Bakara:** Sığır ve mandayı kapsıyan umumî bir mânâyı ifâde eder.

Tebî': Bir yaşını doldurup ikincisine basmış olan manda ve dananın erkeğine denilir.

Tebîa: Tebî'in dişisidir.

Müsinne: Üçüncü yaşa basmış olan manda ve sığırın dişisine denir ki; buna camız ve inek denir.

Yukardaki ta'rif cumhur'a göredir.

M â l i k î âlimlerine göre **Tebî** ve **Tebîa :** Üçüncü yaşa basmış olan manda ve sığırdır. **Müsin :** Dördüncü yaşa girmiş olan manda ve sığırın erkeğidir.

١٨٠٣ – حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . ثنا يحيى بن عيسى الرملي . ثنا الأعمش ، عن شقيق ، عن مسروق ، عن معاذ بن جبل ؛ قال بعثني رسول الله ﷺ إلى اليمن . وأمرني أن آخذ من البقر ، من كل أربعين ، مسنة . ومن كل ثلاثين ، تبيعا أو تبيعة .

T E R C E M E S İ

1803) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni, Yemen'e (zekât ve sâir işlerin yöneticisi olarak) gönderdi ve bana, beher kırk sığır ve mandadan bir müsinne'yi ve beher otuzundan bir tebî' veyâ bir tebîa'yı (zekât olarak) almamı emretti."

١٨٠٤ – حدثنا سفيان بن وكيع . ثنا عبد السلام بن حرب ، عن خصيف ، عن أبي عبيدة ، عن عبد الله ؛ أن النبي ﷺ قال « في ثلاثين من البقر ، تبيع أو تبيعة . وفي أربعين ، مسنة » .

T E R C E M E S İ

1804) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Otuz bakar (sığır ve manda)da bir tebî' veyâ bir tebîa ve kırk (bakar'da) bir müsinne (zekât) vardır.»

İ Z A H I

M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini A h m e d, T i r m i z î ve E b û D â v û d da, A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini ise T i r m i z î de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsler, otuz sığırı olan bir adamın zekât olarak bir yaşını doldurmuş olan erkek veyâ dişi bir sığırı vermesinin gerektiğine, daha az sığırı olanın zekât ödemekle mükellef olmadığına ve kırk sığırı

olanın üç yaşına girmiş bir sığır vermesinin lüzumuna delâlet ederler.

Yukardaki târifler bölümünde belirttiğim gibi M â l i k î âlimlere göre 30 sığır için verilecek sığırın üçüncü, yaşa ve kırk sığır için verilecek sığırın dördüncü yaşa basmış olması gerekir.

Mandanın da sığır hükmünde olduğunu yukarda anlattım. Şimdi sığır ve mandanın zekâtı hakkındaki dört mezhebin görüşlerini özetle belirteyim:

Dört mezhebe göre sığır ve mandanın nisabı otuzdur. Bunda bir Tebî' veyâ bir Tebîa zekât vardır. M â l i k î ve Ş â f i î l e r'e göre **Tebîa**'yı vermek efdaldır.

Anılan hayvan sayısı kırka ulaşınca, H a n e f î l e r'e göre bir **Müsinne** veyâ bir **Müsîn** yâni üç yaşına girmiş olan bir sığır veyâ mandanın dişisi veyâ erkeği verilir. Diğer üç mezhebe göre **Müsinne**'yi vermek gerekir. Erkeğini vermek câiz değildir. Delilleri de bu hadîslerdir.

Bundan fazlasındaki zekât durumu: Beher otuzu için bir **Tebî** veya bir Tebîa ve beher kırkı için bir **Müsinne** hesabı ile zekât çıkarılır. Aradaki kesirler için zekât verilmez. Şu halde:

30'dan 39'a kadar bir **Tebî** veyâ bir **Tebîa**
40'dan 59'a kadar bir **Müsinne** (9)
60'dan 69'a kadar iki **Tebî** veyâ **tebîa**
70'den 79'a kadar bir **Müsinne** ve **Tebî** veyâ **Tebîa**'dan birisi
80'den 89'a kadar iki **Müsinne**
90'dan 99'a kadar üç **Tebî** veyâ üç **Tebîa**
100'den 109'a kadar bir **Müsinne** ve iki **Tebî - Tebîa**
110'dan 119'a kadar iki **Müsinne** ve bir **Tebi - Tebîa**
120'den 129'a kadar üç **Müsinne** veyâ dört **Tebî - Tebîa**

M â l i k î l e r'e göre zekât verenin malı içinde **Müsinne**'ler de, **Tebî**'ler de bulunuyor. Veyâ hiç birisi bulunmuyor ise zekât memuru bu iki çeşitten arzuladığını istemekte serbesttir. Mal sahibi yanında varsa vermeye, yoksa satın almaya mecburdur. Şâyet adamın yanında bu çeşitlerden yalnız birisi var ise, zekât memuru onu almaya mecburdur. Mal sahibini diğer çeşitten bulmaya zorlıyamaz.

Yukarıda gösterilen meblağlar arasındaki birden dokuza kadar olan kesirler için zekât yoktur. Ancak H a n e f î mezhebinin **Zâhi-**

(9) Hanefîlere göre bunun erkeği verilebilir.

rü'r-Rivâye kavline göre 40 ile 60 arasındaki kesirler için de zekât ödenecektir. Meselâ : 41 sığır için bir Müsinne verilecek ve bir Müsinne'nin kırkta biri verilecek, 42 sığır için bir Müsinne ve bir Müsinne'nin kırkta ikisi verilecektir... Fakat E b û Y û s u f ile M u h a m m e d ' in kavli diğer üç mezhebin kavline uygundur. Fetvâ da bunların kavli iledir.

(١٣) باب صدقة الغنم

13 — ĞANEM (KOYUN VE KEÇİ) NİN ZEKÂTI BÂBI

١٨٠٥ — حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ. ثنا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ قَالَ : أَقْرَأَنِي سَالِمٌ كِتَابًا كَتَبَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الصَّدَقَاتِ قَبْلَ أَنْ يَتَوَفَّاهُ اللهُ. فَوَجَدْتُ فِيهِ «فِي أَرْبَعِينَ شَاةً، شَاةٌ، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ. فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةً، فَفِيهَا شَاتَانِ، إِلَى مِائَتَيْنِ. فَإِنْ زَادَتْ وَاحِدَةً، فَفِيهَا ثَلَاثُ شِيَاهٍ، إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ. فَإِذَا كَثُرَتْ، فَفِي كُلِّ مِائَةٍ، شَاةٌ». وَوَجَدْتُ فِيهِ «لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ، وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ». وَوَجَدْتُ فِيهِ «لَا يُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ تَيْسٌ وَلَا هَرِمَةٌ وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ».

T E R C E M E S İ

1805) "... İbn-i Şihâb(-i Zührî), Sâlim bin Abdillah (bin Ömer)'den. O da babası (Abdullah) *(Radıyallâhü anhüm)*'dan, O da Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den rivâyetle şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefât etmeden önce zekâtlar hakkında yazdırmış olduğu bir mektubu Sâlim bana okudu (veyâ okutturdu.) Ben o mektubta şöyle buyurulduğunu buldum :

«(Zekât) kırk şât (koyun ve keçi) de, yüz yirmiye kadar bir şâttır. Yüz yirmiden bir tane fazla olunca, iki yüze kadar, iki şâttır. (İkiyüzden) bir tane fazla olunca, üçyüze kadar, üç şâttır. Daha da çoğalınca artık her yüz tanede bir şât (zekât) olur.»

(İbn-i Şihâb şöyle demiştir) : Ben o mektubta şöyle de buyurulduğunu buldum :

«(Zekât artar veyâ eksilir korkusuyla) **müteferrik** (dağınık mal) bir **araya toplatılmaz ve toplu mal dağıtılmaz.»**

(İbn-i Şihâb demiştir ki :) Ve ben o mektubta şöyle buyurulduğunu buldum :

«Zekâtta (ne koç ve teke gibi) döl hayvanı, (ne) malın yaşlısı (ne de) malın ayıplısı **alınmaz.»**"

İ Z A H I

E b û D â v û d, T i r m i z î, A h m e d, D â r e k u t n î, B e y h a k î ve H â k i m de bu hadîsi uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. Müellif hadîsin bir parçasını 1798 nolu olarak rivâyet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât ahkâmına âit yazdırdığı mektubun bir parçası 1798 nolu hadîste, diğer parçası da burada rivâyet edilmiştir. E b û D â v û d, mektubun tamamını bir arada zikretmiştir. Müellifimizin böyle yapmasının sebebi develerin zekâtı ile koyun ve keçilerin zekâtı için iki ayrı bâb açmış ve her bâbta mektubun o bâbla ilgili bölümünü rivâyet etmiştir.

Ğanem : Koyun ve keçilere denir. Koyun ve keçilerin zekât hükümleri bakımından bir cins sayıldığını yukarda anlamıştım.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1. Koyun ve keçilerin toplamı 40'tan az olana zekât vâcib değildir. Bunların nisabı kırktır.

2. Kırktan 120'ye kadar olan için bir şât, 121 olunca 200'e kadar iki şât, 201 olunca 300'e kadar üç şât ve bundan sonra her yüz tane için bir şât verilir.

3. Hadisin zâhirine göre, koyun ve keçilerin sayısı 400 olmadıkça üç şât zekât verilir. Cumhûrun kavli de budur. Fakat Ş a ' b î, N e h a î, e l - H a s a n b i n S â l i h ve bir rivâyetinde A h m e d ' e göre, 301 tane için de dört şât zekât verilir.

Zekâtı verilecek koyun ve keçinin en az kaç yaşında olmasının gerektiğine âit âlimlerin sözlerini 9. bâbın girişinde anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek duymuyorum.

Koyunların zekâtının koyundan, keçilerin zekâtının keçiden çıkarılması gerekir. Koyun ve keçiden oluşan nisaba mâlik bir kimse-

nin koyunu daha çok ise zekâtını koyundan çıkarır. Keçi fazla ise, keçiden çıkarır. İkisi sayıca eşit ise meselâ 20'şer tane koyunu ve keçisi var ise Hanefî ve Mâliki âlimlere göre zekât memuru serbesttir. Dilediğinden zekât alır.

Şâfiiler'e göre, koyunların zekâtını keçilerden vermek ve bunun aksini yapmak câizdir. Ancak çıkarılacak hayvanın farz olan hayvana değerce eşit veyâ ondan üstün olması şarttır.

Hanefîler'e göre 6 ayını doldurmuş kuzuyu keçi yerine ve iki yaşında bulunan keçiyi koyun yerine vermek câizdir.

Hadîste anılan mektubun ikinci bölümün bir benzeri 1801 nolu hadîsin baş kısmında geçmiş ve orada gerekli îzahat verilmiştir.

Hadîsin son kısmındaki parağrafta, döl hayvanı, malın yaşlısı veyâ ayıplısının zekât olarak alınamıyacağı buyurulmuştur.

Teys: Arap dilinde keçinin erkeğine denilir. Hadîsi şerh edenler ise bu kelimeyi koyun ve keçinin erkeği, diye yorumlamışlardır. Onun için tercemede koç veyâ teke diye karşılığını yazdık.

Hadîsin son fıkrası zekâtta koç ve tekenin alınamıyacağına delâlet eder. **El-Menhel** yazarının dediği gibi bu hüküm zekâtı verilecek hayvan sürüsünün tümünün veyâ bir kısmının dişi olması hâline mahsustur. Çünkü bu takdirde koç ve tekeyi almak fakirlerin zararına olabilir. Çünkü pek semiz olmaz. Diğer taraftan mal sahibi onu döl hayvanı olarak kullanmak isteyebilir. Bu takdirde o hayvanın alınması mal sahibinin aleyhinde olur.

Sürünün tamamı erkek olduğu zaman koç veyâ teke zekât olarak alınır.

Hadîsin bu parağrafı malın yaşlısının zekât olarak almamıyacağını bildirir. Bu yaşlılıktan maksat dişleri dökülmüş olan yaşlı hayvandır.

Kezâ ayıplı hayvanın da zekât alınmıyacağı burada bildirilmiştir. Zekât olarak vermeye mâni ayıbın tâyini husûsunda ihtilâf olmuştur. Âlimlerin çoğuna göre bu ayıptan maksad satın alınan bir malın geri verilmesine sebep olan ayıptır. Bu da bilirkişilere göre malın değerini eksilten ayıp ve kusurlardır. Bâzılarına göre buradaki ayıptan maksat hayvanın kurban edilmesine mâni olan ayıplardır.

Ayıpsız ve kusursuz olan bir hayvan sürüsü için verilecek zekât hayvanının kusursuz ve ayıpsız olması gerekir. Eğer sürünün bir kıs-

mı ayıplı, bir kısmı da ayıpsız ise zekât memuru, kıymeti ayıplıdan üstün ve ayıpsızdan noksan olan vasat bir hayvanı alacaktır.

Eğer sürünün tamamı ayıplı ise memur orta bir hayvan alır. Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed ve bir rivâyetinde Mâlik böyle demişlerdir. Mâlik'ten olan diğer bir rivâyete göre mal sahibi ayıpsız bir hayvanı zekât için temin etmekle mükelleftir.

١٨٠٦ – حدّثنا أبو بدر، عبّاد بن الوليد. ثنا محمّد بن الفضل. ثنا ابن المبارك، عن أسامة بن زيد، عن أبيه، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «تؤخذ صدقات المسلمين على مياههم».

في الزوائد: اتفقوا على ضعف أسامة بن زيد. قيل هو أسامة بن زيد بن أسلم.

TERCEMESİ

1806) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslümanların zekâtları (hayvan sürülerini suladıkları) suları üzerinde alınır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Seneddeki râvi Üsâme bin Zeyd'in zayıflığı üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bâzıları bunun Üsâme bin Zeyd bin Eslem olduğunu söylemişlerdir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsten maksat, mal sahiplerinin sürülerini zekât memurunun istediği yere götürmekle mükellef olmadıklarını, bilâkis sürülerin sulandıkları sular nerede ise zekât memurunun oraya gidip zekât almakla mükellef olduğunu bildirmektir. Çünkü su üzerinde zekât almak hem mal sahipleri için hem de zekât memuru için en uygun ve kolay olanıdır.

Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin Süveyd bin Gafele (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîste Süveyd (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderdiği zekât memurunun hayvan sürülerinin sulandığı su başına gelerek orada zekât istediğini bildirmiştir.

١٨٠٧ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ. ثنا أَبُو نُعَيْمٍ. ثنا عَبْدُ السَّلَامِ
ابْنُ حَرْبٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ «فِي أَرْبَعِينَ شَاةً، شَاةٌ، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ. فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةً،
فَفِيهَا شَاتَانِ، إِلَى مِائَتَيْنِ. فَإِنْ زَادَتْ وَاحِدَةً، فَفِيهَا ثَلَاثُ شِيَاهٍ، إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ.
فَإِنْ زَادَتْ، فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ. لَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ، وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ، خَشْيَةَ
الصَّدَقَةِ. وَكُلُّ خَلِيطَيْنِ يَتَرَاجَعَانِ بِالسَّوِيَّةِ. وَلَيْسَ لِلْمُصَدِّقِ هَرِمَةٌ وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ
وَلَا تَيْسٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ الْمُصَّدِّقُ».

TERCEMESİ

1807) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Koyun ve keçi zekâtı kırk tanede, yüz yirmiye kadar bir şâttır. Bir tane fazlalaşınca, ikiyüze kadar iki şâttır. Eğer bir tane fazlalaşırsa artık üçyüze kadar zekâtı üç şâttır. Eğer daha da fazlalaşırsa artık beher yüz tanede bir şât zekât olur. Zekât (artar veyâ eksilir) **korkusuyla toplu mal dağıtılmaz ve dağınık mal toplatılmaz. Her iki halît** (= ortak veyâ mallarını başkasının malına karıştıran) **verdiği zekâttan arkadaşına düşen hisse karşılığını ondan alır. Zekât memuru** (ne) **malın yaşlısını** (ne) **ayıplısını** (ne de koç ve teke gibi) **döl hayvanını zekât olarak alamaz. Ancak mal sahibi dilediği zaman zekât memuru döl hayvanı alabilir.»**

İZAHI

Bu hadis, 1798 ve 1805 nolu hadislerde anılan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât hakkındaki mektubunun bir parçasıdır. Ahmed, Tirmizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadisin, koyun ve keçilerin zekâtının kaçta kaç olduğuna dâir kısmının izahı 1805 nolu hadis bahsinde geçti ve «... toplu mal dağıtılmaz...» kısmının izahı da benzeri olan 1801 nolu hadisin izahı bölümünde anlatıldı.

Hadisin: وَكُلُّ خَلِيطَيْنِ يَتَرَاجَعَانِ بِالسَّوِيَّةِ cümlesini açıklıyalım:

Halîtayn: Halît'in tesniyesidir, iki halît, demektir. **Halît:** Ha -

n e f î âlimlerine göre ortak demektir. İki hâlît: Bir birinden ayırd edilmiyecek şekilde mallarını bir birine karıştıran iki ortak demektir. H a n e f î âlimlerine göre zekâtın vücubu husûsunda ortaklığın etkisi yoktur. Yâni beher ortağın sürüsü nisaptan az olup ikisinin sürüsünün toplamı nisaba ulaşırsa bunlar nisaba mâlik sayılmazlar ve zekât ödemeleri vâcib olmaz. Meselâ yirmişer koyunu olan iki kişi koyunlarını, birbirinden ayırd edilmiyecek tarzda karıştırarak ortaklık kurarlarsa koyunlarının toplamı kırka ulaşmakla nisab olduğu halde bunlara zekât vâcib olmaz. Ancak beherinin sürüsü nisaba ulaşırsa her ortak hissesine düşen zekâtı ödemekle mükelleftir.

H a n e f î l e r ' e göre yukardaki cümleden maksat iki ortağın hisselerine göre hesaplaşmalarıdır. Bunu bir misal ile aydınlatalım:

Ortaklardan birisinin kırk, diğerinin otuz sığırı bulunup bunları birbirinden ayırd edemiyecek tarzda karıştırarak ortaklık kurduktan sonra zekât ödeme zamanı gelince memur kırk sığır sahibinden üç yaşında bir sığır, ve otuz sığır sahibinden iki yaşında da bir sığır ister. Ortaklar da istenen iki sığırı ortaklık malından verirlerse ortaklar ödenen zekât için hisselerine göre hesaplaşacaklardır. Sığırların toplamı yetmiş olup kırk sığır sahibi tüm malın yedi bölü dördüne ve otuz sığır sahibi de tüm malın yedi bölü üçüne sahiptir. Bu duruma göre kırk sığır sahibi zekât için ortağının verdiği iki yaşındaki sığırın yedi bölü dördünün karşılığını ortağından alacaklı olur. Ve otuz sığır sahibi zekât için ortağının verdiği üç yaşındaki sığırın yedi bölü üçünün karşılığını ortağından alacaklı olur.

İki ortağın ortaklığa koydukları mallar eşit ise ortaklık malından ödenen zekâttan dolayı birbirinden alacaklı durumu olmaz. Bunu da bir misal ile açıklayalım:

Altmışar koyunu olan iki kişi sürülerini karıştırarak ortak olduktan sonra zekât memuru ortaklık malından iki koyun alırsa ortaklar birbirinden alacaklı olmazlar.

Ş â f i î ve H a n b e l î âlimlere göre **Halît**: Malını diğerinin malına karıştıran demektir. H a n b e l î l e r ' e göre bu karıştırma işi yalnız zekâta tâbi hayvanlarda olabilir.

Karıştırma işi ortaklık şeklinde olabildiği gibi ortaklık olmaksızın çoban, mer'a, sulama yeri, süt sağma yeri ve ahır gibi gece kalınacak yerin birliği ile de gerçekleşebilir.

Bu iki mezhebe göre koşulan farklı şartların gerçekleşmesiyle sürülerin karıştırılması ile hadîste söz konusu **Hılta** durumu oluşur. Ve

böyle bir karıştırma işi, zekâtın vâcipliği ile ödenecek zekât miktarının çoğalması veyâ azalması bakımından etkili olur.

Bu duruma göre iki veyâ daha çok şahısların zekâta tâbi hayvanlarını koşulan şartlar içerisinde karıştırırlarsa beherinin hayvan sayısı nisabtan aşağı olsa bile toplam nisaba ulaşınca tüm hayvanlar tek bir şahsın malı imiş gibi zekâtı çıkarılacak ve herkes hissesine göre birbirleriyle hesaplaşacaklardır. Bunu da bir misal ile açıklayalım :

Birisinin yirmi, diğerinin kırk ve bir başkasının altmış koyunu olup Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde koşulan şartlara uygun olarak tüm hayvanları karıştırırlarsa toplamı olan yüz yirmi koyundan bir koyun zekât verilir ve verilen zekât hangisinin koyunundan verilirse o koyun sahibi diğerlerinden koyun mevcutları nisabetinde alacakları olur. Faraza yirmi koyun sahibinin koyunlarından bir koyun zekât olarak alınmış ise koyun sahibi, verdiği koyunun değerinin altıda ikisini 40 koyun sahibinden ve altıda üçünü 60 koyun sahibinden tahsil eder.

Mâlikîler'e göre koşulan şartlar dâhilinde zekâta tâbi hayvanlarını karıştıranların her birisinin sürüsü nisabı dolduruyor ise hayvanların tümü tek şahsın malı imiş gibi zekât çıkarılır. Ve hangisinin malından zekât çıkarılırsa mal sahibi diğerlerinden hisseleri nisbetinde alacaklı olur.

Hılta hakkında geniş mâlumat isteyenler Fıkıh Kitaplarına mürâcaat etsinler.

Hadîsin: وَلَيْسَ لِلْمُصَدِّقِ هَرِمَةٌ وَلاَذَاتُ عَوَارٍ وَلاَ تَيْسٌ اِلاَّ اَنْ يَشَاءَ المصدق

Fıkrası iki şekilde yorumlanabilir. Çünkü bu fıkranın sonundaki

المصدق kelimesi ile mal sahibi veyâ zekât memuru kastedilmiş olabilir. Şöyle ki :

Musaddık : Zekât memuru demektir.

Mussaddak ve Mussaddık : Zekât veren demektir. Fıkradaki :

لِلْمُصَدِّقِ zekât memuru anlamını ifâde eden **Musaddık** olarak okunur. Fıkranın sonundaki : المصدق kelimesi "El-Mussaddak" veyâ "El-Mussaddık" okunursa mal sahibi anlamını ifâde eder. Ve cümledeki istisna döl hayvanının zekât edilmesine âit olur. Fıkranın mânâsı da şöyle olur :

«Zekât memuru dişleri dökülmüş yaşlı hayvanı, ayıplı hayvanı ve (koç ve teke gibi) **döl hayvanı** (zekât olarak) **alamaz. Ancak mal sahibinin isteği ve rızası ile döl hayvanı alabilir.»** Çünkü döl hayvanı mal sahibine lâzım olabilir, alınması ona zarar verebilir.

Hadisçilerin cumhûru fıkranın sonundaki; المصدق kelimesini "El-Musaddık" olarak tesbit etmişlerdir. Bu takdirde bundan maksat zekât memurudur. Ve fıkradaki istisna, yaşlı, ayıplı ve döl hayvanı kapsar. Mânâsı da şöyle olur:

«Zekât memuru dişleri dökülmüş yaşlısını, ayıplısını ve döl hayvanını almaz. Ancak dilerse bunları alabilir.» Çünkü zekât memuru fakirlere en yararlı olanı düşünür. İcabında sürü içinde fakirlere böyle bir hayvanı daha yararlı görebilir.

Zekât memurunun hangi hallerde döl hayvanı alabildiği ve hangi ayıplı hayvanı almak durumunda olduğuna dâir gerekli bilgi 1805 nolu hadîsin açıklamasında geçmiştir.

(١٤) باب ما جاء في عمال الصدقة

14 — ZEKÂT MEMURLARI HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٨٠٨ — حدثنا عيسى بن حماد المصرى . ثنا الليث بن سعد ، عن يزيد ابن أبي حبيب ، عن سعد بن سنان ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «المعتدى فى الصدقة كمانعها» .

TERCEMESİ

1808) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlüllâh *(Sallâllahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Zekâtta haksız davranan kimse zekâtı vermekten imtina eden gibidir.»

İZAHI

Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bunu rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîs zekât memuru hakkında olabilir. Müellifimizin açtığı bâbın başlığına göre kendisi de hadisi zekât memuru hakkında yorumlamıştır. Hadîsin mânâsı şöyledir:

Vâcip olan miktardan fazla olmakla haksızlık eden zekât memuru zekât vermeyen zengin gibi günaha girer. Çünkü bir yıl vâcip miktardan fazla alırsa ikinci yıl mal sahibi vâcip olan zekâtı vermemezlik edebilir. Bu yüzden memur zekâtın tam verilmesine mâni olmuş olur.

Hadîs mal sahibi hakkında olabilir. Bu takdirde hadîsin mânâsı şöyle olur:

Malının bir kısmını gizlemek ve benzeri olumsuz davranışla haksızlık eden mal sahibi hiç zekât vermeyen gibidir, günah işlemiş olur. Çünkü memur bu durumda zekâtın bir kısmını almış olur.

Bâzıları hadîsi şöyle yorumlamışlardır:

Zekâtı müstehak olmayanlara vermekle haksızlık eden kimse zekât vermekten imtina eden gibidir. Çünkü müstehak olmayana verilen zekât verilmemiş gibidir. Veyâ verdiği zekâtla müstehaklara minnet ve eziyet eden kimse kastedilmiştir.

Diğerbir kavle göre hadîs, çoluk çocuğuna hiç bir şey bırakmayacak şekilde zekât namına bütün malını veren ve böylece aşırı giden kimseler hakkındadır.

Yukarıdaki yorumlarda belirtildiği gibi gerek mal sahibi gerekse zekât memuru zekât işinde zulüm ve haksızlık etmemelidirler, ettikleri takdirde büyük bir günah işlemiş olurlar.

١٨٠٩ — حدّثنا أبو كُرَيب . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ، وَيُونُسُ ابْنُ بُكَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الْعَامِلُ عَلَى الصَّدَقَةِ بِالْحَقِّ كَالْغَازِي فِي سَبِيلِ اللهِ ، حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهِ » .

TERCEMESİ

1809) "... Râfi' bin Hadîç *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Hakkıyle çalışan zekât memuru evine dönünceye kadar Allah yolunda çalışan gâzi gibidir.»"

İZAHI

Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Zekât memurunun hakkıyla çalışmasından maksad doğru ve isabetli çalışması veyâ ihlâslı ve Allah rızâsı için çalışmasıdır.

Böyle çalışan zekât memurunun Allah yolunda çarpışan gâziye benzetilmesinin sebebi hakkında el-Kâârî: Din ve dünya işlerinin yürütülmesi, devlet hazînesinin kazanç temini ve sevâba müstehak olmak yönünden zekât memuru gâziye benzer, demiştir.

İbn-i Arabî de Tirmizî'nin şerhinde: Bu benzetmenin sebebi şudur: Allah, büyük fazl ve ikram sahibidir. Orduyu cihazlandıran kimseyi gâzi gibi mükâfatlandırır, gâzinin geride kalan âile fertlerine bakan gâzi gibi sevaplandırır. Zekât memuru da gâzinin geride bıraktığı bir vekili durumundadır. Çünkü memur da Allah yolunda mal toplar. Artık birisi fiilen gâzidir. Diğeri ise niyetiyle gâzidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hadîste meâlen şöyle buyurmuştur:

«**Şüphesiz Medîne'de mâzeretleri dolayısıyla kalmış olan** (yâni savaşa gelemeyen) **bir grup vardır. Siz hangi derede gitmiş ve hangi boğazı ve dağı geçmiş iseniz onlar da** (sevap kazanma yönünden) **sizlerle beraberdirler.**» Mâzereti dolayısıyle savaşa katılamayanlar böyle sevap kazanırken zekât toplamak işiyle meşguliyetleri dolayısıyle savaşa katılmayanların sevabı ne derece yüksek olur. Savaşmak gerekli olduğu gibi savaş için lüzumlu malı toplamakda lüzumludur. Bu îtibarla zekât memuru ile gâzi gerek niyetlerinde ve gerekse çalışmada ortaktırlar. Sevapta da ortak olmaları gerekir, demiştir.

١٨١٠ – حدثنا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْمِصْرِيُّ . ثنا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو ابْنُ الْحٰرِثِ ؛ أَنَّ مُوسٰى بْنَ جُبَيْرٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحُبَابِ الأَنْصَارِيَّ ، حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ أُنَيْسٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُ تَذَاكَرَ هُوَ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، يَوْمًا ، الصَّدَقَةَ . فَقَالَ عُمَرُ : أَلَمْ تَسْمَعْ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ يَذْكُرُ غُلُولَ الصَّدَقَةِ « أَنَّهُ مَنْ غَلَّ مِنْهَا بَعِيرًا أَوْ شَاةً أُتِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ ؟ » قَالَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُنَيْسٍ : بَلَى .

في الزوائد : في إسناده مقال . لأن موسى بن جبير ذكره ابن حبان في الثقات . وقال : إنه يخطئ . وقال الذهبي في الكاشف : ثقة . ولم أر لغيرهما فيه كلاما . وعبدالله بن عبدالرحمن ذكره ابن حبان في الثقات . وباقي رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1810) "... Abdullah bin Üneys *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi bir gün Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) ile beraber zekât hakkında müzâkere etmişler. Bu arada Ömer kendisine :

Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i zekâtta hiyânet etmeyi anlattığı zaman :**

«Şüphesiz kim zekâttan bir deve veyâ bir şât (koyun veyâ keçi) **hiyânetinde bulunursa kıyâmet günü hiyânet edilen hayvan getirilerek hiyânet edene yüklenir.» buyururken işitmedin mi? demiş. Râvi demiştir ki Abdullah bin Üneys de : Evet işittim diye cevap vermiştir.**

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedi hakkında konuşulmuştur. Çünkü İbn-i Hibbân, Râvi Mûsa bin Cübeyr'i sıkalar arasında zikrederek : O bâzen hatâ eder, demiştir. Zehebi de el-Kâşif'te : O sıkadır, demiştir. Ben Mûsa hakkında başkasının bir şey söylediğini görmedim. Râvilerden Abdullah bin Abdurrahman'ı İbn-i Hibban sıkalar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvileri sıka zâtlardır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsteki hiyânet zekât memuru tarafından olabildiği gibi mal sahibi tarafından da olabilir.

Gulûl : Bu kelimenin asıl mânâsı gizlice hiyânet etmektir. Burada her tür hiyânet kastedilmiştir.

Abdullah bin Üneys (Radıyallahü anh) isimli iki sahâbî vardır. Hulâsa'da beyan edildiğine göre müellifimizin ve diğer sünen sahipleri ile Müslim ve Buhârî'nin rivâyetini aldıkları Abdullah bin Üneys Ensârın halifi olan Ebû Yahyâ el-Cühenî'dir. Bu zât ikinci Akabe görüşmesine ve Uhud savaşına katılmıştır. Muâz (Radıyallâhü anh) ile beraber Benî Selime kabîlesinin putlarını kırardı. 24 hadîsi vardır. Müslim onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvisi Câbir onun bir hadîsi için Mısır'a kadar giderek onunla görüşmüştür. Büsr bin Saîd ve başka râvileri de vardır. İbn-i Yûnus'un dediğine göre hicretin 80. yılı Şam'da vefât etmiştir. (10)

١٨١١ — حدثنا أَبُو بَدْرٍ ، عَبَّادُ بْنُ الْوَلِيدِ . ثنا أبو عَتَّابٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ ابْنُ عَطَاءٍ ، مَوْلَى عِمْرَانَ . حَدَّثَنِي أَبِي ؛ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ الْحُصَيْنِ اسْتُعْمِلَ عَلَى الصَّدَقَةِ .

---

(10) Hulâsa : 191

فَلَمَّا رَجَعَ قِيلَ لَهُ : أَيْنَ الْمَالُ ؟ قَالَ : وَلِلْمَالِ أَرْسَلْتَنِي ؟ أَخَذْنَاهُ مِنْ حَيْثُ كُنَّا نَأْخُذُهُ
عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَوَضَعْنَاهُ حَيْثُ كُنَّا نَضَعُهُ .

TERCEMESİ

1811) "... İmrân bin Husayn Mevlâsı Atâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

İmrân bin el-Husayn Ziyâd bin Ebî Süfyân veyâ başka bir emir tarafından zekât memuru olarak gönderilmiş sonra görevden dönünce gönderen emir tarafından kendisine :

— Topladığın mal nerededir? diye sorulmuş. Kendisi de :

— Beni mal getirmek için mi gönderdin? Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken nereden alıyor idiysek oradan aldık ve aldığımızı** nereye **bırakıyor idiysek oraya bıraktık, diye cevap vermiştir."**

İZAHI

E b û D â v û d da bunu rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette İ m r â n (Radıyallâhü anh)'ı gönderen zâtın Z i y â d veyâ başka emir olduğu belirtilmiştir. E b û S ü f y â n'ın oğlu olan Z i y â d halife M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'ın I r a k vâlisiydi.

Emir, İ m r â n (Radıyallâhü anh)'a topladığı malın nerede olduğunu sormuştur. Çünkü diğer zekât memurları haklı veyâ haksız topladıkları zekâtları getirip emirlere teslim ederlerdi. Emirler de diledikleri yollarda harcarlardı veyâ diledikleri şekillerde taksim ederlerdi. İ m r â n (Radıyallâhü anh)'ın da topladığı zekâtı getireceğini sanan emir buna bu soruyu yöneltmiş İ m r â n (Radıyallâhü anh) da cesâretle gerekli cevâbı vermiştir. Cevâbın mâhiyeti şudur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir bölgede toplanan zekât o bölgedeki müstehaklara dağıtılırdı. Başka bir bölgeye nakil edilmezdi. Çünkü B u h â r î ve M ü s l i m'in rivâyet ettikleri bir hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n'e göndermiş ve ona şu tâlimatı vermiştir :

اَعْلِمْهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ اَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ اِلَى فُقَرَائِهِمْ

= **«Yemen'lilerin zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek bir zekâtın onların üzerinde farz olduğunu onlara bildir.»**

İ m r â n (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi mücmeldir. M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadisi onu açıklar. Şu halde her bölgenin zekâtının oradaki fakirlere dağıtılması meşrûdur ve hadîs buna delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur.

BİR BÖLGENİN ZEKÂTI BAŞKA BİR BÖLGEYE NAKLEDİLİR Mİ?

Her yerin zekâtının o yerdeki müstehaklara verilmesinin meşrûluğu husûsunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Başka yerdeki müstehaklara verilmesi husûsunda ise âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. H a n e f î l e r ' e göre mekruhtur. Ancak başka yerde daha muhtaç kimseler veyâ mal sahibinin yakını var ise, zekâtı onlar için nakletmek mekruh değildir. Zekâtın başka yerlere nakledilmesinin mekruhluğunun delîli ise yukarda anılan M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. Başka yerde oturan akrabalara zekât göndermenin mekruh olmayışının sebebi ise dînin emrettiği sıla-ı rahm (yakınlarla ilgilenmek) prensibidir. Başka yerdeki daha çok muhtaç olanlara vermenin mekruh olmamasının delîli de B e y h a k î ' nin rivâyet ettiği ve B u h â r î ' nin de talîken zikrettiği T â v û s ' un şu meâldeki hadîsidir:

"**Muâz bin Cebel** (Radıyallâhü anh) **Yemen halkına: Arpa ve darı yerine zekât olarak falan tip elbise getiriniz. Çünkü bu sizin için daha kolaydır. Medîne'deki sahâbîler için de daha iyidir.**" demiştir. H a n e f î l e r ' in başka delîlleri de vardır.

2. M â l i k ' e göre zekâtın, o yer ve çevresinde bulunan müstehaklara verilmesi vâciptir. Namazın kısaltılacağı uzaklıktaki yerlere zekâtın nakli câiz değildir. Ancak o uzaklıktaki müstehaklar daha muhtaç iseler, zekâtın çoğunu öyle yere nakletmek mendubtur. Eğer zekâtın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha az ihtiyacı olan uzak mesafedekilere zekât nakledilecek olursa, zekât kabul olunmakla beraber, bu işi yapanlar haram işlemiş olurlar. İki yerdeki fakirlerin ihtiyaç durumları aynı ise, nakil işi mekruhtur. Bir yerde ve çevresinde zekâtın müstehakları yok ise o yerin zekâtını müstehak-

ların bulunduğu yere götürmek vâcibtir. O yer ne kadar uzak olursa olsun.

3. Şâfiîler'e göre, bir yerde müstehaklar varken o yerin zekâtını başka yerlere nakletmek hakkında dört kavil vardır. En sahîh kavle göre yakın yere bile nakletmek câiz değildir. Ancak müstehaklar yok ise nakil câizdir. İkinci bir kavle göre nakil câizdir. Üçüncüsüne göre yakın mesafelere câizdir. Namazın kısaltılacağı uzaklıktaki yerlere câiz değildir.

4. Hanbelîler'e göre, zekâtın bulunduğu şehir veyâ köydeki müstehaklar için öncelik tanınır. Sonra o yere yakınlık sırasına göre çevredeki yerlere nakledilir. Namazın kısaltılacağı derecede uzak olmayan yerlerdeki akrabalara veyâ daha muhtaç olanlara göndermek de câizdir. Fakat uzak mesafedekilere göndermek câiz değildir.

Yukarda açıklanan mezheblerin görüşleri, zekâtın mal sahibi tarafından dağıtılması hâline mahsustur. Eğer zekât memuru veyâ devlet büyüğü zekâtın dağıtımını yaparlarsa bir kavle göre, mezkûr ihtilâf vardır. Fakat, diğer bir kavle göre her tür nakil câizdir.

(١٥) باب صدقة الخيل والرقيق

15 — AT VE KÖLE ZEKÂTI BÂBI

١٨١٢ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فِي فَرَسِهِ صَدَقَةٌ».

TERCEMESİ

1812) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslüman üzerinde (ne) kölesi için (ne de) atı için zekât yoktur.»"

١٨١٣ — حدّثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَرِثِ، عَنْ عَلِيٍّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ قَالَ «تَجَوَّزْتُ لَكُمْ عَنْ صَدَقَةِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ».

TERCEMESİ

1813) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sizin için at ve köle zekâtından vazgeçtim.»"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **Kütüb-i Sitte** sahiblerinin hepsi ve Ahmed rivâyet etmişlerdir.

Alî (Radıyallâhü anh)'ın hadisini sünen sahipleri ve Tahavî rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîsler at ve kölenin zekâta tâbi mallardan olmadığına delâlet ederler. Bu husûstaki âlimlerin görüşü şöyledir:

Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köle âlimlerin ittifakı ile zekâta tâbidir. Yalnız Zâhiriyye mezhebi mensupları bu hadislerin zâhirine bakarak muhâlif kalmışlardır.

Binek atının ve hizmetçi kölenin zekâta tâbi olmadığı husûsunda da ittifak vardır.

Bu iki gâye dışında edinilen köleler ve atlar hakkındaki âlimlerin görüşleri şöyledir:

1. Mâlikîler, Şâfiîler, Hanbelîler, Hanefîler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed; atlarda ve kölelerde zekât yoktur. Alî bin Ebî Tâlib, İbn-i Ömer, Şâ'bî, Atâ', Hasan-ı Basrî, Ömer bin Abdilaziz ve bir çok ilim adamlarının kavli de budur. Allah cümlesinden râzi olsun.
Bunların delîlleri burdaki hadîslerdir.

2. Ebû Hanîfe, Züfer, Hammâd bin Ebî Süleymân ve Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anhüm)'a göre, kırda otlayan ve dölü alınmak için erkeği ile dişisi karışık olan atlar zekâta tâbidir. Artık sahibi dilerse yuvarlak hesap her at için bir dinar (bir miskal altın) verir. Dilerse atlarının değerini tesbit ederek beher 200 dirhem için 10 dirhem veyâ beher 20 miskal için yarım miskal verir.
Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline göre; atlar için nisap durumu yoktur. Yâni kaç tane olursa olsun zekâtı çıkarılır. Meşhur olmayan bir kavline göre atların nisabı üç veyâ beş adettir.

Atların tamamı erkek veyâ tamamı dişi olursa bunların zekâta tâbi olup olmadığı husûsunda Ebû Hanîfe'den iki rivâyet vardır. Kuvvetli olan rivâyete göre tümü dişi olanların zekâta tâbi olması ve tamamı erkek olanların zekâta tâbi olmamasıdır. El-Menhel yazarı bu grubun delîllerinin kuvvetli olmadığını zikretmiştir. Hanefî mezhebinde fetvâ Ebû Yûsuf ile Muhammed'in yukarda 1. maddede anlatılan kavillerine göredir.

İkinci gruptaki âlimlere göre bu bâbtaki hadîslerde ve benzerî hadîslerde anılan atlardan maksad savaş atlarıdır. Nitekim Ebû Zeyd ed-Debbusî'nin **Kitâbü'l-Ensâr**'da anlattığına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın bu bâbtaki hadîsi Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anh)'a ulaştığı zaman Zeyd (Radıyallâhü anh): 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru buyurmuştur. Maksadı gâzilerin atlarıdır,' demiştir. Ebû Zeyd daha sonra: Bu gibi açıklamalar, içtihad yolu ile bilinemez. Bu nedenle Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın bu açıklamasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alınma olduğu sübuta ermiş olur, demiştir.

Birinci grubtaki âlimler, bu bâbtaki hadîslerde anılan atları umumî mânâya almışlardır. Yâni ister savaş atı olsun, ister binek ve yük atı olsun, veyâ döllenme yolu ile çoğalmak için bulundurulsun. İster yemle beslensin ister yılın bir kısmı veyâ yarısından fazlası kırda otlanmakla geçinsin. Hiç bir sûrette zekâta tâbi değildir.

(١٦) باب ماتجب فيه الزكاة من الأموال

16 — ZEKÂTIN VÂCİP OLDUĞU MALLAR(IN BEYÂNI) BÂBI

١٨١٤ — حدثنا عمرو بن سواد المصري. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني سليمان بن بلال، عن شريك بن أبي نمر، عن عطاء بن يسار، عن معاذ بن جبل؛ أن رسول الله ﷺ بعثه إلى اليمن، وقال له « خذ الحب من الحب. والشاة من الغنم. والبعير من الإبل. والبقرة من البقر ».

TERCEMESİ

1814) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu Yemen'e göndererek ona şöyle ta'limat buyurmuştur:**

(Zekât olarak) hubûbattan hubûbat, koyun ile keçilerden koyun ve keçi, develerden deve ve sığırlardan sığır al.»"

١٨١٥ — حدّثنا هشامُ بْنُ عَمّارٍ . ثنا إسْماعِيلُ بْنُ عَيّاشٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : إِنَّمَا سَنَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ الزَّكَاةَ فِي هٰذِهِ الْخَمْسَةِ : فِي الْحِنْطَةِ ، وَالشَّعِيرِ ، وَالتَّمْرِ ، وَالزَّبِيبِ ، وَالذُّرَةِ .

في الزوائد : إسناده ضعيف . لأن محمد بن عبدالله هو الخزرجي . قال الإمام أحمد : ترك الناس حديثه. وقال الحاكم : متروك الحديث بلا خلاف بين أئمة النقل فيه. وقال الساجي : أجمع أهل النقل على ترك حديثه، وعنده مناكير .

TERCEMESİ

1815) "... Amr bin Şuayb'ın (11) babasının dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (toprak mahsullerin den) **yalnız şu beş şey için zekâtı meşrû kılmıştır : Buğdayı,** arpa, **hurma, üzüm ve darı."**

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı zayıftır. Çünkü râvi Muhammed bin Ubeydillah, el-Hazrecî olan Muhammed'dir. İmam Ahmed : Halk onun hadîslerini terketmiş, demiştir. El-Hâkim de : Onun hadîslerinin terkedilmiş olduğu husûsunda rivâyet imamları arasında ihtilâf yok, demiştir. Es-Sâcî de : Rivâyet ehli onun hadîslerini bırakmaya ittifak etmişlerdir. Onun yanında münker hadîsler var, demiştir.

İZAHI

M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d ve H â k i m de rivâyet etmişler, D â r e k u t n î de bunun sahîh olduğunu bildirmiştir.

A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. H â k i m, D â r e k u t n î, T a b a r â n î ve B e y h a k î'nin E b û M û s a e l - E ş ' â r î ve M u â z (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara şu tâlimatı buyurmuştur :

---

(11) Şuayb'ın babası Muhammed'dir. Muhammed'in babası ise Abdullah bin Amr bin el-As'dır. Şuayb, Abdullah'ın râvisidir.

لَا تَأْخُذِ الصَّدَقَةَ إِلَّا مِنْ هٰذِهِ الْأَرْبَعَةِ الشَّعِيرِ وَالْحِنْطَةِ وَالزَّبِيبِ وَالتَّمْرِ

«(Yerden çıkan mahsullerden) şu dört şeyden başka maddelerden zekât alma: Arpa, buğday, üzüm ve hurma.»

Dârekutnî de Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den şu mealde bir hadîs rivâyet etmiştir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yerden çıkan mahsullerden) yalnız şu dört madde için zekâtı meşrû kılmıştır: Buğday, arpa, üzüm ve hurma."

Beyhakî'nin bir rivâyetinde Mücâhid: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken zekât (toprak mahsullerinden) yalnız şu beş şeyde bulunurdu: Buğday, arpa, hurma, üzüm ve darı" demiştir.

Görüldüğü üzere Beyhakî'nin son rivâyetinde darı'nın da zekâta tâbi olduğu belirtilmiştir. Yukardaki diğer rivâyetlerde bu yoktur. Yalnız diğer dört madde vardır.

Şimdi önce müellifin ilk hadîsini açıklayalım:

El-Menhel yazarı şöyle der:

Muâz (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin mânâsı şudur:

Hubûbat nisaba ulaşınca zekâtı, hubûbat cinsinden ödenir, başka maddelerden veyâ nakit olarak ödenmez. Koyun ve keçi sayısı nisaba ulaşınca zekâtı o cinsten ödenir. Deve sayısı 25'e ulaşınca zekâtı deveden ödenir. Çünkü sayısı 25'ten az olan deve zekâtı koyun veyâ keçi olarak ödenir. Sığır sayısı nisaba ulaşınca zekâtı aynı cinsten verilir.

Bir malın zekâtının o malın cinsinden ödenmesinin gerektiğine ve bedelinin verilemiyeceğine hükmeden âlimlerin delillerinden birisi bu hadîstir. Diğer bir delil de Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın (1800 nolu) hadîsidir. Çünkü o hadîste belirli sayılardaki develer için zekât olarak belirli yaştaki devenin verilmesi ve o yaşta deve bulunmadığı takdirde bir yaş büyük veyâ bir yaş küçük devenin verilmesi ve aradaki yaş farkının koyunlarla veyâ 20 dirhem gümüşle telâfi edilmesi emredilmiştir. Zarûret olmadıkça Şâri'in nassından ayrılıp başka bir şeye dönüş câiz değildir. Şâfiî ile arkadaşları ve Hanbelîler böyle hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe ve Zeyd bin Alî'ye göre, zekât olarak ödenmesi gereken malı vermeyip kıymetini vermek câizdir.

Bunların delillerinden birisi Buhârî'nin talîkan rivâyet ettiği Muâz (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. O hadîste Muâz

(Radıyallâhü anh) Y e m e n halkından arpa ve darı yerine bir nevî elbiseleri zekât olarak istemiş ve böyle yapmanın mal sahipleri için daha kolay ve M e d î n e' deki fakir sahâbîler için daha yararlı olduğunu söylemiştir. Diğer bir delîl de ilk grubun delîl saydığı E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın (1800 nolu) hadîsidir. Çünkü o hadîste istenen evsaftaki deve bulunmadığı takdirde başka vasıftaki devenin verilmesi ve yaş farkının koyunla telâfi edilmesi, koyun temininde güçlük çekildiği takdirde koyunlar yerine 20 dirhem gümüş ödenmesi emredilmiştir. O gün için 20 dirhem iki koyunun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu değer değişebilir. Şu halde verilmesi gereken hayvan yerine onun kıymeti ödenebilir.

Bu grubtaki âlimler bu bâbta rivâyet olunan E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini mal sahipleri için kolay olanın bildirmesi anlamına yorumlamışlardır.

A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi topraktan alınan nan bilûmum mahsullerden yalnız buğday, arpa, hurma, üzüm ve darının zekâta tâbi olduğuna delâlet eder. Buna göre başka hubûbat, meyveler ve sebzeler ile topraktan alınan diğer bitkilerde zekât yoktur.

Bu husûstaki âlimlerin görüşleri hakkında el-Menhel yazarının verdiği geniş mâlumatın şöyle özetlenmesi mümkündür:

1. H a s a n - ı B a s r î, S e v r î, Ş a' b î ve H a s a n b i n S â l i h' e, göre yalnız buğday, arpa, üzüm ve hurmadan zekât verilir. Bunların delîlleri yukarda işâret edilen E b û M û s a e l - E ş' â r î (Radıyallâhü anh) ile M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, Ö m e r b i n e l - H a t t a b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ve M ü c â h i d' în rivâyetidir. Bu bâbtaki A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de bunlar için delîl olabilir. Ancak notta belirtildiği gibi bunun senedi zayıftır. Bir de bu hadîste darının da zekâta tâbi olduğu bildirilmiştir.

B e y h a k î : Ayrı ayrı senedlerle rivâyet edilen bu hadisler birbirini takviye ederler. Bunun yanında Ö m e r, A l i ve Â i ş e (Radıyallâhü anhüm)'ün : لَيْسَ فِي الْخَضْرَوَاتِ زَكَاةٌ = "Sebze ve benzerî yeşilliklerde zekât yoktur." eserleri vardır.

2. E b û H a n î f e ve Z ü f e r' e göre, örf ve âdette, gelir ve verim almak için ekilen bitkiler zekâta tâbidir. Buna göre hubûbat, karpuz, hıyar, patlıcan, yonca, şeker kamışı gibi mahsuller

için zekât verilir. Fakat odun, ot, saman, hurma dalı, kendiliğinden çıkan çayır, kamışlar, ağaçlar ve benzeri maddeler zekâta tâbi değildir. Çünkü örf ve âdette bu gibi şeyler, toprağın verimliliği amacı ile yetiştirilmez.

Bu grubun delilleri; خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً = «Mallarından zekât al.» âyeti gibi zekâta âit nassların umumiliği ve 1816 - 1818 nolu hadîslerin umumiliğidir. Bu mahsuller için nisap şart değildir. Azından da zekât verilir.

3. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre, bir yil kalabilen mahsuller, ister bir ölçekle ölçülebilen hurma gibi maddeler, ister miktarının tesbiti başka yollarla yapılan pamuk ve şeker pancarı gibi maddeler olsun zekâta tâbidir. Fazla uğraştırmadan bir yıl kalamayan sebzeler, meyveler ve bitkiler zekâta tâbi değildir.

Zekâta tâbi olan mahsuller ölçeklerle ölçülen maddelerden olursa nisab miktarından az olmaması gerekir. Diğer maddelerden ise Ebû Yûsuf'a göre bunun değeri, ölçekle ölçülen en ucuz maddenin nisap miktarının değeri tutarından az değilse zekâta tâbidir. Aksi takdirde tâbi değildir. Bu görüşe göre kolaylıkla kurutulmakla bir yıl saklanamayan meyveler, sebzeler ve benzeri mahsuller zekâta tâbi değildir.

Bunların delili Dârekutnî, Hâkim ve Tirmizî'nin değişik senedlerle rivâyet ettikleri, لَيْسَ فِى الْخَضْرَوَاتِ زَكَاةٌ = (Meyve, sebze gibi) **yeşilliklerde zekât yoktur.»** hadîsidir.

Bu hadîsin senedleri zayıf iseler de mâteaddit oldukları için birbirini takviye ederler.

4. Mâlik ve Şâfiî'ye göre topraktan çıkan bitkilerden zekât, insanlar tarafından ekilen ve zahîre nevinden olup uzun süre bozulmadan saklanabilen buğday, arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi hubûbatta vardır. Şu halde zahîre nevinden olmayan sebzeler ve meyveler gibi yeşillikler, keten ve pamuk tohumu, susam ve zeytin gibi maddeler zekâta tâbi değildir.

Meyvelerden yalnız üzüm ve hurma zekâta tâbidir.

Bu iki mezhebe göre zekâta tâbi toprak mahsulünün nisaba ulaşması şarttır. Daha az ise zekâtı ödenmez.

5. Ahmed'e göre insanlar tarafından yetiştirilen hububat ve meyvelerden kurutulmaya ve uzun süre kalmaya elverişli olup

ölçeklerle ölçülen maddeler zekâta tâbidir. Bu maddelerin zahîre nevinden olması şart değildir. Şu halde buğday, arpa, darı ve pirinç gibi hubûbat, bakla, fasulye, keten ve salatalık tohumu zekâta tâbidir. Kezâ, kurutulmaya elverişli olan incir, kaysı, üzüm, hurma gibi meyveler, ceviz, fındık ve fıstık da zekâta tâbidir.

Şeftali ,ayva, elma ve kurutulmaya elverişli olmayan incir ile kaysı vesâir meyveler, hıyar, patlıcan, domates gibi sebzeler ve benzeri yeşillikler zekâta tâbi değildir."

Hubûbat, meyveler, sebzeler ve diğer toprak mahsullerinden hangilerinin zekâta tâbi olduğu ve hangisinin tâbi olmadığı ve ne gibi şartlar arandığı husûsunda ayrıntılı bilgi için dört mezhebin fıkıh kitaplarına mürâcaat edilmelidir.

(١٧) باب صدقة الزروع والثمار

17 — EKİNLERİN VE MEYVELERİN ZEKÂTININ (KAÇTA KAÇ OLDUĞUNUN) BEYÂNI BÂBI

١٨١٦ — حدثنا إسحاق بن موسى، أبو موسى الأنصاري. ثنا عاصم بن عبد العزيز ابن عاصم. ثنا الحرث بن عبد الرحمن بن عبد الله بن سعد بن أبي ذباب، عن سليمان ابن يسار، وعن بسر بن سعيد، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «فيما سقت السماء والعيون، العشر. وفيما سقي بالنضح، نصف العشر».

TERCEMESİ

1816) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Yağmurun** ve **pınarlar** (gibi **akar** sular)**ın suladığı şeylerde öşür** (vâcib)**dir. Nadıh** (= âletle) **sulananlarda da öşürün yarısı** (vâcip)**dır.**»"

١٨١٧ — حدثنا هارون بن سعيد المصري، أبو جعفر. ثنا ابن وهب. أخبرني يونس، عن ابن شهاب، عن سالم، عن أبيه؛ قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «فيما سقت السماء والأنهار والعيون، أو كان بعلا، العشر. وفيما سقي بالسواني، نصف العشر».

TERCEMESİ

1817) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:

«Yağmurun, nehirlerin ve pınarların suladığı veyâ ba'l olan (yâni köküne bağlı damarlarla topraktan su emenler) de öşür (vâcip) dir. Sevânî (su taşıyan develer veyâ büyük kovalar) ile sulananlarda öşürün yarısı (vâcip) dir.»"

١٨١٨ – حدثنا الحسن بن علي بن عفان. ثنا يحيى بن آدم. ثنا أبو بكر بن عياش، عن عاصم بن أبي النجود، عن أبي وائل، عن مسروق، عن معاذ بن جبل؛ قال: بعثني رسول الله ﷺ إلى اليمن. وأمرني أن آخذ مما سقت السماء، وما سقي بعلا، العشر. وما سقي بالدوالي، نصف العشر.

قال يحيى بن آدم: البعل والعثري والعذي هو الذي يسقى بماء السماء. والعثري ما يزرع بالسحاب والمطر خاصة. ليس يصيبه إلا ماء المطر. والبعل ما كان من الكروم قد ذهبت عروقه في الأرض إلى الماء. فلا يحتاج إلى السقي. الخمس سنين والست. يحتمل ترك السقي. فهذا البعل. والسيل ماء الوادي إذا سال. والغيل سيل دون سيل.

TERCEMESİ

1818) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (Zekât toplamak ve diğer işleri yönetmek için) **Yemen'e gönderdi ve bana, yağmurun suladığı ve ba'l** (köküne bağlı damarlarla topraktan su emici) **olarak sulananlardan öşür, devali** (âletler) **ile sulananlardan öşürün yarısını almamı emir buyurdu.'**

(Râvi) **Yahyâ bin Âdem demiştir ki: Ba'l, aserî, azî ve izî: Yağmur suyu ile sulanandır. Aserî: Sırf bulut ve yağmurla yetişen ve yağmur suyundan başka hiç su görmeyen mahsuldür. Ba'l de: Köklerine bağlı damarları yer altına gidip suya ulaşan ve beş altı yıl**

sulamaya ihtiyaç duymayıp sulanmamaya dayanan üzüm asmalarıdır. İşte ba'l budur. Dere suyu akınca ona da Seyl denir. (12) Peşpeşe gelen Seyl'e de 'Gayl' denir."

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î de rivâyet etmiştir. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r i, T i r m i z î, E b û D â v û d, N e s a î, A h m e d ve D â r e k u t n î de rivâyet etmişlerdir. M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s a î de rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette; وَمَا سُقِىَ بَعْلاً cümlesi yoktur. Bir de râvi Y a h y â'nın Ba'l, Aserî ve İzî kelimelerinin târifine âit kısım yoktur.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Semâ : Bu kelime gök ve bulut mânâlarına gelir. Bu bâbta geçen hadîslerdeki bu kelime ile yağmur mânâsı kastedilmiştir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen **Uyûn** kelimesi **Ayn**'ın çoğuludur. **Ayn :** Pınar demektir. B u h â r î'nin de tefsîr ettiği gibi burada kastedilen mânâ nehir, ırmak, pınar ve benzeri her tür akar sulardır.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde **Uyûn** ve **Enhâr** kelimelerinin ikisi de mevcut olduğu için **Uyûn** ile küçük akar sular ve **Nehir**'in çoğulu olan **Enhâr** ile büyük akarsular kastedilmiştir.

Nadh : El-Menhel yazarı, bu kelimenin asıl mânâsının, zirâatı sulamak için deve ile su taşımak olduğunu, **Nâdıh**'ın da bu maksatla su taşıyan deve olduğunu ve sonradan her deve mânâsına kullanıldığını ve her hadîsteki **Nâdıh**'tan maksadın zirâatın sulanmasında kullanılan her türlü âlet olduğunu söylemiştir.

Tuhfe yazarı da "Nadıh"ın asıl mânâsının "**Sulamak**" olduğunu, burada sulamak için su taşımakta kullanılan mânâsının kastedildiğini ve sulama işinde kullanılan diğer hayvanlar ve araçların aynı hükme tâbi olduğunu söylemiştir.

Ba'l : Tercemede belirtildiği gibi müellifin rivâyetine göre Y a h y â b i n Â d e m bu kelimeyi köklerine bağlı damarları yer altında uzayıp suya ulaşan ve beş - altı yıl sulama ihtiyacını duymayıp sulanmamaya dayanabilen üzüm asmalarıdır.

---

(12) Dilimizde buna sel denir.

El-Menhel yazarı **Nihâye**'den naklen beyan ettiğine göre bu kelime, damarları ile yer altından su emen ve ne yağmur ne de başka sulara ihtiyaç duymayan bitkilerdir.

Kâmus'ta : Ba'l, sulanmayan veyâ yağmur ile sulanan bil'umum ağaç ve ziraâttır, denilmiştir.

Yukardaki nakillerden de anlaşıldığı gibi bu kelime iki mânâya yorumlanmıştır : Bunlardan birisi hiç sulanmayan bitkiler ile diğeri yağmur suyu ile sulanan bitkilerdir. Müellifin Y a h y â ' dan olan rivâyetine göre üzüm asmasıdır.

Devâlî : S ü y û t î ' nin beyânına göre "**Dilâ**"ın çoğuludur. "**Dilâ**" da "**Delv**"in çoğuludur. S i n d î ' nin beyânına göre "**Devâlî**, **Dâliye**"nin çoğuludur. "**Dâliye**" su çıkarma işinde kullanılan âlettir. **Delv** ise, asıl mânâsı kovadır. Burada kastedilen mânâ, sulama işinde kullanılan her türlü âletlerdir.

Sevânî : "**Sâniye**"nin çoğuludur. S i n d î ve **el-Menhel**'in beyânına göre "**Sâniye**"nin asıl mânâsı sulamak için su taşıma işinde kullanılan devedir. Ve **el-Menhel**'de belirtildiği gibi bir kavle göre **Sâniye** büyük kova ve sulama için kullanılan dolap, ip, çıkrık, beygir ve deve gibi araç ve gereçlerdir.

Aserî : Müellifin Y a h y â ' dan olan rivâyetine göre yalnız bulut ve yağmurla yetişen bitkidir. Bu nevî bitkilere **İzî** de denilir.

Tuhfe yazarının **el-Mirkât**'tan naklen beyan ettiğine göre **Aserî** üç şekilde yorumlanmıştır :

1. Damarları ile yağmur sularını emen hurma ağacıdır.
2. Yalnız yağmur suyu ile sulanan bitkidir.
3. Suya yakınlığı dolayısıyla devamlı rutubetli olan yerde yetişen bitkidir.

Bütün bu rivâyetlerin ifâde ettiği mânâ şudur ki : Yeryüzünde akan sular veyâ yağmur suyu ile yetişen, yâhut susuz yetişen bitkilerin ve meyvelerin zekâtı onda birdir. Hayvan sırtında su taşımak veyâ dolapla kuyu ve benzerî yerlerden su çekmek sûretiyle sulanan ve ancak bu şekilde yetiştirilebilen bitki ve meyvelerin zekâtı yirmide birdir.

E b û H a n i f e ve Z ü f e r , bu hadîslerin zâhiri ile amel ederek yetiştirilen toprak ürünleri, sebzeler ve meyvelerin miktarı az olsun, çok olsun zekâta tâbi olduğuna hükmetmişlerdir. Bu husûsta gereken izah bundan önceki bâbta geçmiştir. Orada diğer âlimlerin görüşleri de anlatılmıştır.

(١٨) باب خرص النخل والعنب

18 — HURMA AĞAÇLARI VE ÜZÜM HARSI (= DALLARINDAKİ YAŞ HURMA VE YAŞ ÜZÜMDEN NE KADAR KURU HURMA VE KURU ÜZÜMÜN ÇIKACAĞININ TAHMİNEN TESBİTİ) BÂBI

١٨١٩ — حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ ، وَالزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ . قَالَا : ثنا ابْنُ نَافِعٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ التَّمَّارُ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ عَتَّابِ ابْنِ أَسِيدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَبْعَثُ عَلَى النَّاسِ مَنْ يَخْرُصُ عَلَيْهِمْ كُرُومَهُمْ وَثِمَارَهُمْ .

TERCEMESİ

1819) "... Attâb bin Esîd *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzüm asmaları üzerinde bulunan yaş üzümden tahminen ne kadar kuru üzüm çıkacağını tesbit edecek kimseleri bağ sahiplerine gönderirdi."

١٨٢٠ — حدثنا مُوسَى بْنُ مَرْوَانَ الرَّقِّيُّ . ثنا عُمَرُ بْنُ أَيُّوبَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ مِقْسَمٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ، حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ ، اشْتَرَطَ عَلَيْهِمْ أَنَّ لَهُ الْأَرْضَ ، وَكُلَّ صَفْرَاءَ وَبَيْضَاءَ . يَعْنِي الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ . وَقَالَ لَهُ أَهْلُ خَيْبَرَ : نَحْنُ أَعْلَمُ بِالْأَرْضِ . فَأَعْطِنَاهَا عَلَى أَنْ نَعْمَلَهَا وَيَكُونَ لَنَا نِصْفُ الثَّمَرَةِ وَلَكُمْ نِصْفُهَا . فَزَعَمَ أَنَّهُ أَعْطَاهُمْ عَلَى ذَلِكَ . فَلَمَّا كَانَ حِينَ يُصْرَمُ النَّخْلُ ، بَعَثَ إِلَيْهِمُ ابْنَ رَوَاحَةَ . فَحَزَرَ النَّخْلَ . وَهُوَ الَّذِي يَدْعُونَهُ ، أَهْلُ الْمَدِينَةِ ، الْخَرْصَ فَقَالَ : فِي ذَا ، كَذَا وَكَذَا . فَقَالُوا : أَكْثَرْتَ عَلَيْنَا يَا ابْنَ رَوَاحَةَ . فَقَالَ : فَأَنَا أَحْزُرُ النَّخْلَ وَأُعْطِيكُمْ نِصْفَ الَّذِي قُلْتُ . قَالَ ، فَقَالُوا : هَذَا الْحَقُّ وَبِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ . فَقَالُوا : قَدْ رَضِينَا أَنْ نَأْخُذَ بِالَّذِي قُلْتَ .

TERCEMESİ

1820) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Hayber'i fethettiği zaman, Hayber toprağı ile nekadar altın ve gümüş varsa hepisinin Zât-ı Nebevilerinin emrine verilmesini şart koştu.** (Yâni bu şartla yerli yahudilerin orada kalmalarına müsâade buyurdu.) **Hayber yahudîleri O'na:**

Biz toprak(tan iyi mahsul almak) **işini daha iyi biliriz. Bu itibarla toprağı bize ver. Meyvesinin yarısı bize ve yarısı size âit olmak üzere biz işletelim, dediler. Râvi demiştir ki, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Hayber arâzisini) **bu şekilde onlara verdi. Hurmaların devşirilmesi zamanı yaklaşınca Efendimiz Abdullah bin Ravâha** (Radıyallâhü anh)**'ı Hayber yahudîlerine gönderdi. İbn-i Ravâha hurma bahçelerindeki meyve miktarını tahminen tesbit etti. Medîne halkı bu tahmini tesbit işine Hars derler. İbn-i Ravâha: Bu hurmalıkta, şu kadar, bu kadar hurma var dedi. Yahudîler:**

— Ey İbn-i Revâha, tahmin ettiğin miktar bize fazla geldi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Revâha:

— Şu halde, bu miktarı ben kabullenirim ve dediğim bu miktarın yarısını ben size veririm, dedi. Râvi demiştir ki: Hayber yahudîleri:

— Hak olan ancak senin yaptığın tahmindir ve gök ile yer ancak hak ile durur, dediler. Sonra: Biz senin dediğin miktarı vermeye râzi olduk, dediler."

İ Z A H I

A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î, E b û D â v û d, N e s a î ve D â r e k u t n î de rivâyet etmişlerdir. **El-Menhel**'de belirtildiğine göre S a î d b i n e l - M ü s e y y e b, A t t â b (Radıyallâhü anh)'a yetişmediği için senedde inkıta vardır. E l - M ü n z i r i: Senedin inkıtaı açıktır. Çünkü S a î d, Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hilâfetinde doğmuştur. A t t â b (Radıyallâhü anh)'da E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın vefât ettiği gün vefât etmiştir, demiştir.

Hadîsin metni, T i r m i z î ' de buradaki gibidir. E b û D â v û d ' daki metin, meâlen şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hurma ağaçları hars edildiği gibi üzümün hars edilmesini ve hurma zekâtının kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekâtının kuru üzüm olarak alınmasını emretti."**

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine diğer **Kütüb-i Sitte**'de rastlamadım. Müellif, rehinler kitabının 14. bâbında İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den buna benzer kısa bir hadîs rivâyet etmiş, oradaki nota göre o hadîs Zevâid türündendir. Buradaki hadîsin A h m e d tarafından da rivâyet edildiği **Tuhfe**'de belirtilmiştir. Burada bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir ne elimdeki nüshalarda ne de S i n d î hâşiyesinde bir kayda rastlamadım. Bununla beraber Zevâid türünden olduğu kanısına vardım.

Bu hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Hars : Dalları üzerindeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurmanın çıkacağını ve asmaları üzerindeki yaş üzümden ne kadar kuru üzümün çıkacağını tahminen tesbit etmektir.

Nahl : Hurma ağaçlarıdır.

İneb : Yaş üzümdür. Üzümün kurusuna **Zebîb** denilir. Yaş hurmaya **Rutab**, kuru hurmaya da **Temr** denilir.

Kurûm : **'Kerem**'in çoğuludur. Üzüm asmaları demektir.

Bu bâbtaki hadîsler, üzüm ve hurmanın harsının meşrûluğuna delâlet ediyorlar. Bunun hikmeti şudur : Hurma ve üzüm, zekâta tâbi meyvelerden olduğu için bunda zekât müstehaklarının istihkakı vardır. Bu meyveler toplanıncaya kadar mal sahipleri bundan yararlanmaktan men edilmiş olsalardı, zarara uğramış olurlardı. Mal sahiplerinin men edilmemesi ise, fakirlerin hakkına halel getirebilir. Sonra her mal sahibine güvenilemez. Bu sebeple hurma ve üzüm meyveleri olgunlaşmaya yüz tutunca bu işten anlıyan bilirkişiler devlet yetkilileri tarafından gönderilerek bu meyvelerden tahminen ne kadar kuru hurma ve kuru üzümün çıkacağı tesbit edilir ve tesbit işinden sonra mal sahipleri meyvelerden yiyebilir, yedirebilir, başka şekillerle de yararlanabilir. Sonra meyveler devşirildikten sonra bilirkişi tarafından takdir edilmiş olan miktar için gereken zekâtı kuru hurma ve kuru üzüm olarak öder. Hars işi mal sahipleri ve zekât müstehakları için yararlı ve kolaylık olduğundan meşrû kılınmıştır.

A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın E b û D â v û d ' un rivâyetindeki hadîsinde belirtildiğine göre hurma ve üzüm zekâtı hars işinden hemen sonra çıkarılmaz. Bunlar kurutulduktan sonra çıkarılır. Kurutulmaya elverişli olmayan çeşitlere gelince; E b û H a n î f e ' ye göre miktarının nisaba erişip erişmediğine bakılmaksızın diğer meyveler gibi zekâtı yaş olarak çıkarılır. Veyâ değeri nakit olarak ödenir. E b û Y û s u f ile M u h a m m e d ' e göre kurutmaya elverişli olmayan çeşitlerde zekât yoktur. Çünkü bunlara göre

zekât, fazla emek vermeden bir yıl durabilen meyveler için farzdır. Böyle olmayanlar için farz değildir.

M â l i k î l e r ' e göre kurutmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm satılırsa, zekâtı onun bedelinden ödenir. Satılmazsa olgunlaştığı günkü kıymetine göre nakit olarak ödenir .Meyve olarak verilemez.

Ş â f i î ve H a n b e l î mezheblerine göre kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm de zekâta tâbidir. Zekât memuru bunun zekâtını aynı meyveden alıp fakirlere dağıtabilir. Veyâ bu meyveyi herhangi bir kimseye satıp bedelini fakirlere dağıtabilir.

HARSIN MEŞRÛLUĞU HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

El-Menhel yazarı "**Harb bâbı**"nda özetle şöyle der:

A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın (1819 nolu) hadîsi ve benzeri hadîsler, harsın meşrûluğuna delâlet ediyorlar. İlim ehlinin çoğunun kavli de budur. Harsın hükmü ve hangi mallar için meşrû kılındığı yolunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1 — M â l i k ve arkadaşlarına göre üzüm ve hurmada hars vâciptir. Zekâta tâbi diğer mallarda meşrû değildir. Ş ü r e y h, E b û C a ' f e r ve Z â h i r i y e mezhebi âlimlerinin bir kısmının kavli budur.

2 — Ş â f i î ve H a n b e l î âlimlerine göre üzüm ve hurmada hars sünnettir. Başka mallarda meşrû değildir.

3 — E b û H a n î f e ve arkadaşlarına göre harb câiz değildir. Çünkü bir tahmin ve zandır. Bunların bir delîli de T a h a v î ' nin rivâyet ettiği C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın şu meâldeki hadîsidir: "**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **harstan nehiy etmiştir.**" Bu bâbtaki A t t a b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine ve benzerî hadîslere şöyle cevap vermişlerdir: Bu hadîsler, fâizin haram kılınmasından önceki zamana âittir. Sonra nesh edilmiştir. Fâizin haram kılınmasının daha önce olduğuna dâir iddiâ kabul olunmamıştır. Çünkü fâiz, Vedâ haccında haram kılınmıştır. Harsın neshedilmediği faraza kabul edilse bile hars işi tarımla uğraşanların hiyânet etmelerini önlemek içindir. Bu maksatla yapılmasında bir beis yoktur.

Harsın meşrûluğuna hükmeden âlimler şöyle cevap vermişlerdir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatı boyunca hars

işi sürdürülmüştür. Ondan sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında da devam etmiştir. Hattâbî: Sahâbîlerin tümü harsı tecviz etmişler, bunu uygulamışlar ve buna herhangi bir sahâbînin muhâlefet ettiği rivâyet edilmemiştir.

Geniş bilgi için el-**Menhel**'e mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hayber Yahudîleri ile yaptığı görüşme neticesinde hurma bahçelerini onlara teslim ederek Yahudîlerin bu bahçelere verecekleri emek ve bakım karşılığında mahsulün yarısını onlara bıraktığı anlaşılıyor. Fıkıhta bu anlaşmaya **"Müsâkat"** denilir. Müellif bu hadîsin kısa bir metnini 16 nolu **"Rehinler Kitâbı"**nın 14. bâbında rivâyet etmiştir. **Müsâkat** hakkında gerekli bilgi inşaallah orada verilecektir.

Hadîs, Yahudîlere anlaşma ile verilen Hayber'deki hurma bahçeleri meyvelerinin toplanması zamanı yaklaşınca hars işi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbn-i Revâha (Radıyallâhü anh)'ı gönderdiği ve İbn-i Revâha (Radıyallâhü anh)'ın tam bir adâletle mahsûlün miktarını tesbit ettiğini bildiriyor. Çünkü Yahudîler İbn-i Revâhe (Radıyallâhü anh)'ın yaptığı takdirin fazla olduğunu söyleyince İbn-i Revâha (Radıyallâhü anh): şu halde bu meyveleri ben toplarım ve takdir ettiğim meblâğın yarısını ben size veririm demiş, bahçıvanlar ise: Biz senin yapmış olduğun takdiri kabul ettik. Hak da budur, demişlerdir. Yâni kıyas-ı Nefs, mizan-ı adâlettir, demek istemişlerdir.

Hayber, Medîne-i Münevvere'nin kuzeyinde ve 60 - 70 Km. uzaklıkta bulunan bir kaç kale ve köylerden ibâret bir bölgedir. Hâlen de bu ismi taşıyan bir köy orada bulunmaktadır. Bu mıntıka Amalika devletine mensup Hayber bin Kaâyîne isimli bir adama izâfeten bu ismi almıştır. Burası, hicretin yedinci yılı Muharrem ayında fethedilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye seferinden dönünce Cenâb-ı Allah; وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا... (13) âyetiyle Hayber'i fethetmelerini müjdelemiş, bunun üzerine oraya hareket etmiştir. Bu hareketten haberdar olan Esed ve Ğatafan kabîleleri Hayber yahudîlerine yardım etmek üzere yola çıkmışlarsa da Allah Teâlâ onların kalblerine attığı korku ile gerisin geriye dönmüşler,

---

(13) Fetih sûresi âyet : 18

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H a y b e r kalelerini bir bir fethetmiş. Nihâyet en kuvvetli kaleye varılınca 10 günden fazla muhasara altında tutulmuş, daha sonra rahatsızlanan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'e teslim ederek geri çekilmiş. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) çetin savaşlar yapmasına rağmen kesin sonuç alamadan geri dönmüş; daha sonra Ö m e r (Radıyallâhü anh) da aynı iş için görevlendirilmiş. O da fetih işini bitirememiştir. Nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Andolsun ben sancağı yarın öyle bir adama vereceğim ki Allah ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü Onu sever ve Allah Onun elleriyle Hayber fethini sonuçlandıracaktır.» buyurmuş. O gece sahâbîler bu zâtın kim olduğu husûsunda merak edip konuşmuşlar. Sabah olunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A l î (Radıyallâhü anh)'ı sormuş ve Sahâbîler O'nun gözlerinin ağrıdığını söylemişler, A l î (Radıyallâhü anh) huzura getirilmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübârek tükürüğünü onun gözlerine sürerek duâ buyurmuş. Cenab-ı Allah A l î (Radıyallâhü anh)'a şifâ vermiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı O'na teslim buyurmuş; A l î (Radıyallâhü anh) savaşa devam ederek H a y b e r fethini sonuçlandırmıştır. (14)

Attâb ve İbn-i Ravâha (R.A.)'nın Hâl Tercemeleri

Attâb bin Esîd bin Ebi'l-İys bin Ümeyye bin Abd-i Şems Ebû Abdirrahman el-Emevî el-Mekkî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmiş, kendisinden de Atâ' bin Ebî Rabah, Saîd bin Ebî Akrab ve Saîd bin el-Müseyyeb rivâyette bulunmuşlardır. Peygamber (S.A.V.) Mekke'yi fethettiği yıl Huneyn savaşına çıktığında onu Mekke Vâliliğine atamış ve Resûlullah (S.A.V.) vefât edinceye kadar O, bu görevi sürdürmüştür. Ebû Bekir (R.A.)'ın hilâfeti süresince de bu görevi sürdürmüş, nihâyet Ebû Bekir (R.A.)'ın vefât günü o da vefât etmiştir. Dört sünen sahipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cild 9, sah. 230)

Abdullah bin Ravâha bin Su'lebe bin İmri'il-Kays bin Amr el-Ensârî el-Mahzumî Ebû Muhammed, ilk müslümanlardandır. Akabe görüşmelerinde bulunan zâtlardandır. Bedir ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuş, Bedir zafer müjdesini Medîne'ye götüren odur. Hem câhiliyyet devrinde hem İslâm devrinde kadir ve kıymeti büyük olan bir şahsiyettir. Hicretin 8. yılı Mu'te savaşında şehit edilmiştir.

Peygamber (S.A.V.) Hayber fethini müteakip oradaki hurma bahçelerini yerli yahudîlere **Musâkat** akdiyle verince mahsulü toplama zamanı yaklaştığında meyvenin miktarını tahminen tesbit etmek üzere O'nu gönderirdi. O da gider âdilâne takdir ederdi. (El-Menhel cild 9, sah. 214)

---

(14) El-Menhel cild 3, sah. 139

(١٩) باب النهى أن يخرج فى الصدقة شر ماله

19 — MALININ KÖTÜSÜNÜ ZEKÂT OLARAK ÇIKARMAKTAN NEHİY BÂBI

١٨٢١ — حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف. ثنا يحيى بن سعيد، عن عبد الحميد ابن جعفر. حدثني صالح بن أبي عريب، عن كثير بن مرة الحضرمي، عن عوف ابن مالك الأشجعي؛ قال: خرج رسول الله ﷺ، وقد علق رجل أقناء أو قنوا. وبيده عصا. فجعل يطعن يدقدق فى ذلك القنو ويقول «لو شاء رب هذه الصدقة تصدق بأطيب منها. إن رب هذه الصدقة يأكل الحشف يوم القيامة».

TERCEMESİ

1821) "... Avf bin Mâlik el-Eşcaî (15) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) **elinde bir asâ bulunduğu halde Mescid'e çıktı. Bir adam da** (zekât olarak getirdiği) **hurma salkımlarını veyâ bir hurma salkımını** (mescid içinde iki direk arasında gerilmiş olan ipe) **asmış idi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **asılmış olan hurma salkımını** (elindeki asâ ile) **dürtüp sallamaya ve şöyle buyurmaya başladı :**

«Bu zekât sahibi dileseydi bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Şüphesiz bu zekât sahibi kıyâmet günü bozuk kuru hurma yer.»"

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Kınıv : Üzerinde hurmalar bulunan hurma salkımı çubuğudur. Buna **Kunuv**, **Kına** ve **Kana** da denir.

Aknâ', **Kınvân** ve **Kınyân** da bunun çoğuludur.

Haşef : Bozuk ve âdi kuru hurmadır.

Bundan sonra gelen hadîste izah edildiği gibi Mescid-i Nebevi'nin içindeki iki direk arasına gerilen bir ipe zekât hur-

(15) Hâl tercemesi 1500 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

ma salkımları asılırdı. Muhâcirlerin fakirleri bu hurmalardan yararlanırlardı. Adamın birisi kötü ve bozuk hurma salkımlarını getirip oraya asmıştı. Asılan bozuk salkım bir tane mi, bir kaç tane mi? bu husustaki tereddüt râviden gelmedir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iyi hurmadan zekât vermeye muktedir olduğu halde kötü hurmadan zekât veren adamın sorumlu tutulacağını bildirerek: **«Bunu yapan kişi âhiret günü kötü hurma yer.»** buyurmuştur. Bu cümle zâhirine göre yorumlanabilir. Adam fakirlere bozuk hurma yidirdiği için âhiret günü cezâ olarak ona bozuk hurma yidirilecektir. Cümle şöyle de yorumlanabilir: Adam, işlediği bu kötü hareketinden dolayı kıyâmette cezâlandırılır. Bu yorum daha kuvvetlidir.

Hadîs, malın kötüsünü zekâta ayırmanın kötülüğüne ve yasaklığına delâlet eder. Ancak malın tamamı kötü ise ondan zekât çıkarmakta sakınca yoktur.

١٨٢٢ – حدثنا أحمد بن محمد بن يحيى بن سعيد القطان. ثنا عمرو بن محمد العنقزي. ثنا أسباط بن نصر، عن السدي، عن عدي بن ثابت، عن البراء بن عازب، في قوله سبحانه: وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ. قال: نزلت في الأنصار. كانت الأنصار تخرج، إذا كان جداد النخل، من حيطانها، أقناء البسر. فيعلقونه على حبل بين أسطوانتين في مسجد رسول الله ﷺ. فيأكل منه فقراء المهاجرين. فيعمد أحدهم فيدخل قنوا فيه الحشف. يظن أنه جائز في كثرة ما يوضع من الأقناء. فنزل فيمن فعل ذلك: وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ. يقول: لا تعمدوا للحشف منه تنفقون. وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ. يقول: لو أهدي لكم ما قبلتموه إلا على استحياء من صاحبه، غيظا أنه بعث إليكم ما لم يكن لكم فيه حاجة. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عن صدقاتكم.

في الزوائد: إسناده صحيح. لأن أحمد بن محمد بن يحيى قال فيه ابن أبي حاتم والذهبي: صدوق. وقال ابن حبان: من الثقات. وكان متقنا. وباقي رجال الإسناد على شرط مسلم.

TERCEMESİ

1822 —... Berâ' bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'ın Allah Teâlâ'nın:

وما اخرجنا لكم من الارض ولاتيمموا الخبيث منه تنفقون

= «(Ey îman edenler! Kazandığınız şeylerin) ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerin temizlerinden (infak ediniz.) Ve malın kötüsünden infak etmeye kalkmayın.» kavli celîl-i hakkında şöyle dediği rivâyet olunmuştur: Bu âyet-i celîle Ensâr-ı Kirâm hakkında inmiştir. Hurma devşirme zamanı olunca, Ensâr-ı kirâm, kendi hurma bahçelerinden taze hurma salkımlarını toplarlar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde iki direk arasında (gerilmiş durumda) ki ipin üzerine asarlar. Muhâcirlerin fakirleri de ondan yerlerdi. Oraya konulan salkımların çokluğu dolayısıyla kimse farkına varmaz ve geçişir zanniyle bir adam, bozuk hurmalı bir salkımı hile bile getirip (oradaki salkımların arasına) sokar. İşte böyle yapan adam hakkında şunlar nâzil oldu:

ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون Bu cümlede Allah Teâlâ buyuruyor ki: «Zekâtı bozuk ve kötü kuru hurmadan vermek kastında bulunmayınız.»

ولستم بآخذيه الاان تغمضوا فيه Nazm-ı Celîlinde de Allah Teâlâ: «Öyle kötü hurmalar ki; eğer size hediye edilmiş olsaydı işinize yaramayan bir şeyi size gönderdiği için (duyduğunuz) öfkeden dolayı ancak sahibinden utanarak kabul edecektiniz.» buyuruyor.

واعلموا ان الله غنى Bu cümlede de buyuruluyor ki: «Bilmiş olunuz ki, şüphesiz Allah sizin zekâtlarınızdan müstağnidir. (Muhtaç değildir.)»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahîhtir. Çünkü bu senetteki râvi Ahmed bin Muhammed bin Yahyâ'nın çok sâdık olduğunu İbn-i Ebî Hatim ve Zehebi söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da: O, sıkalardandır, rivâyetlerinde muhkem idi, demiştir. Senedin kalan râvileri de Müslim'in şartı üzerinde sahîhtir.

İ Z A H I

B e r â ' (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîs hurma zekâtını, bozuk ve kötü hurmadan vermeye kalkışmanın yasaklığına, bunu halkın ve zekât müstehaklarının gözlerinden saklamak mümkün olsa bile Allah Teâlâ'dan saklamanın imkânsız olduğuna ve mal sahiplerinin kendilerini zekât müstehaklarının yerine koyup hoşlanmıyacakları davranışları fakirler için de revâ görmemelerinin lüzûmuna delâlet eder.

Muhâcirlerin fakirleri Mescid-i Nebevî'nin soffa denilen yerinde kalıyorlar idi. Bu nedenle Ensâr-ı Kirâm hazretleri zekât hurmalarını mescid'e getirirlerdi. Şu halde mescidin dışında kalan fakirlere dağıtılacak zekâtın mescid'de müstehaklara verilmesinin meşrûluğu hükmü bu hadîsten çıkarılamaz.

El-Menhel yazarı "Mescidlerde sadaka dilemek" bâbında beyân ettiğine göre Hanefî âlimleri: Mescidlerde sadaka dilemek haram ve sadaka vermek de mekruhtur, demişlerdir. Bir kavle göre sadaka dileyen kişi cemâatın omuzlarını basa basa dilenirse hüküm budur. Cemâata eziyet etmezse ona vermek câizdir.

Cumhur'a göre mescidlerde sadaka dilemek ve vermek câizdir. Ancak sadaka dileyen, israrla yardım isteyip cemâatın omuzlarını basa basa dolaşırsa bu tür dilemek haramdır. Böylesine vermek de haramdır.

Hadîste anılan âyet-i kerîme Bakara sûresinin 267. âyetinin bir parçasıdır. Âyetin tamamının meâli şöyledir:

«Ey îmân edenler! Kazanmış olduğunuz malların ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin iyilerinden infak ediniz. (Allah yolunda harcayınız.) Ve siz gözlerinizi yumup müsamaha etmedikçe alıcıları (ve kabul edicileri) olmadığınız kötü malınızı infak etmeye kalkışmayınız ve bilmiş olunuz ki Allah ğânî (= sadakalarınızdan müsnağni) ve hamîddir.»

(٢٠) باب زكاة العسل

20 — BAL'IN ZEKÂTI BÂBI

١٨٢٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ أَبِي سَيَّارَةَ الْمُتَعِي. قَالَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ لِي نَحْلًا. قَالَ «أَدِّ الْعُشْرَ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! احْمِهَا لِي. فَحَمَاهَا لِي.

فى الزوائد: فى إسناده قال ابن أبى حاتم عن أبيه: لم يلق سليمان بن موسى أبا سيارة. والحديث مرسل. وحكى الترمذىّ فى العلل عن البخارىّ، عقب هذا الحديث، أنه مرسل. ثم قال: لم يدرك سليمان أحدا من الصحابة اهـ.

وأبو سيارة ليس له عند ابن ماجة سوى هذا الحديث الواحد، وليس له شىء فى الأصول الخمسة.

TERCEMESİ

1823) "... Ebû Seyyâre el-Müteî (16) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
Yâ Resûlallah! Benim bal arılarım vardır, dedim. O :
Öşür (yâni onun balının onda birini zekât olarak) **öde, buyurdu. Ben :**

Yâ Resûlallah! Benim için arılarımı muhafaza buyur, dedim. O da benim için arılarımı muhâfaza buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Süleyman bin Mûsa'nın Ebû Seyyâre (R.A.)'ın zamanına yetişmediğini İbn-i Ebî Hâtim babası Ebû Hâtim'den naklen söylemiştir. Bu sebeple hadîs mürseldir. Tirmizi de el-İlel'de bu hadîsin arkasında anlattığına göre Buhârî bu hadîsin mürsel olduğunu söylemiştir. Tirmizî daha sonra : Süleyman bin Mûsa sahâbîlerden hiç bir kimseye ulaşmamıştır, demiştir.

İbn-i Mâceh yanında bundan başka Ebû Seyyâre (R.A.) hadîsi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde onun hiç bir hadîsi yoktur.

١٨٢٤ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ . ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ . ثنا أُسَامَةُ ابْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ أَخَذَ مِنَ الْعَسَلِ الْعُشْرَ .

TERCEMESİ

1824) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **baldan öşür aldığını rivâyet etmiştir."**

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olan E b û S e y y â r e' nin hadîsini A h m e d de rivâyet etmiştir. Ancak S ü l e y m â n, E b û S e y y â r e (Radıyallâhü anh)'a ulaşmadığı için

(16) **Ebû Seyyâre el-Müteî (R.A.) sahâbîdir. İsmi Ümeyre'dir. Bu hadîsi vardır. Râvisi Süleyman bin Mûsa'dır. Fakat ona yetişmediği rivâyeti mürseldir. (Hulâsa : 452)**

senedde inkıtâ vardır. Bu nedenle İbn-i Abdi'l-Berr: Bu hadîs balın zekâta tâbi olduğuna delil olamaz, demiştir.

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd ve Nesâî uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Bu iki hadîs balın onda birisinin zekât olarak çıkarılmasına delâlet ederler. Bu konuda başka hadîsler de vardır.

El-Menhel yazarı balın zekâta tâbi olup olmaması hakkındaki âlimlerin görüşlerini özetle şöyle nakleder:

Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh'ın Ebû Dâvûd ve Nesaî tarafından rivâyet edilen hadisine dayanan Ebû Hanîfe, Ahmed ve İshak, balda öşürün vâcipliğine hükmetmişlerdir. Tirmizî bu kavli ilim ehlinin ekserisinden nakletmiştir. Bu hüküm, Ömer, İbn-i Abbâs, Ömer bin Abdilazîz, Ebû Yûsuf ve Muhammed'den de rivâyet olunmuştur. Ebû Hanîfe'ye göre arâzi-yi öşiriyede elde edilen az veyâ çok bal zekâta tâbidir. Ebû Yûsuf'a göre balın değerinin, hubûbattan en ucuz maddenin nisab miktarının değerine erişmesi şarttır. Diğer bir kavle göre balın en az 500 Irak Rıtılına ulaşması gerekir. (17)

Muhammed'e göre bal miktarı 180 Irak rıtılına ulaşınca öşürü verilir. Daha az ise öşür verilmez.

Mâlik, Şâfiî, İbn-i Ebi Leylâ, İbnü'l-Münzir ve Sevrî'ye göre bal az olsun çok olsun öşüre tâbi arazîde olsun, başka çeşit arazide olsun zekâta tâbi değildir. İbn-i Ömer ile Ömer bin Abdilazîz'in kavli de budur. Ali'den de bu kavil rivâyet edilmiştir. İbn-i Abdi'l-Berr, bu kavlin cumhûrun görüşü olduğunu söylemiştir. Bu görüşteki âlimler: Bal, hayvan mahsûlü sıvı bir maddedir. Bu itibarla hayvan sütüne benzer, demiştir. Bunların bir delîli de Mâlik'in Abdullah bin Ebî Bekir bin Hazm'dan rivâyet ettiği şu eserdir: Babam Minâ'da iken, kendisine Ömer bin Abdilazîz'den yazılı bir tâlimat geldi. Bu tâlimatta ne baldan ne de atlardan zekât almaması emredilmişti. Diğer bir delîl de Abdürrezzâk ve İbn-i Ebî Şeybe'nin sahih bir sened ile İbn-i Ömer'in mevlâsı Nâfi'den rivâyet ettikleri şu eserdir:

---

(17) Irak'ın bir rıtılı Hanefî âlimlerine göre 130 dirhem-i örfîdir. Bir dirhem-i örfî 3,12 gramdır.

Nâfi (Radıyallâhü anh)'**den; Şöyle demiştir:**

"Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) **beni Yemen'e amil olarak gönderdi. Ben orada baldan öşür almak istedim. El-Muğîre bin Hakîm es-San'ânî** (Radıyallâhü anh) : **Balda zekât yoktur, dedi. Bunun üzerine ben durumu Ömer bin Abdilaziz'e yazdım. Ömer bin Abdilaziz verdiği cevapta: El-Muğîre doğru söylemiş, güvenilir bir zâttır. Balda zekât yoktur"** demiştir.

Baldan öşür alındığına dâir H i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ve başkalarının hadîslerine cevaben şöyle demişlerdir:

Bal sahipleri, bal arılarının bulunduğu mıntıkanın onlara tahsis edilmesini ve korunmasını istemişler. Bu istekleri kabul edilmiş ve buna karşılık bal sahipleri öşür miktarı bağış yapmışlardır. Bu gruptaki âlimlerin bu yoruma mesned olarak gösterdikleri delil A b d ü r - r e z z a k'ın İ b n - i C ü r e y c aracılığı ile S â l i h b i n D i n â r'dan rivâyet ettiği bir hadistir."

(**El-Menhel** müellifi bu hadisi ve başka bilgileri sunmuştur. Onları aktarmaya lüzum görmüyorum.)

El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der:

Balda zekât olduğuna dâir hadisler söz götürür durumdadır. Bunun için İ b n ü ' l - M ü n z i r : Balda zekâtın vücubuna dâir sâbit bir hadîs yoktur. İcmâ da yoktur. Şu halde onda zekât yoktur, demiştir. B u h â r î de **Tarih**'de: Balın zekâtı hakkında sahîh bir hadîs yoktur, demiştir. T i r m i z i de: Bal zekâtı hakkında sahîh bir şey yok, demiştir.

(٢١) باب صدقة الفطر

21 FITIR SADAKASI BÂBI

١٨٢٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ. ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛
أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ. صَاعًا مِنْ تَمْرٍ. أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ.
قَالَ عَبْدُ اللهِ: فَجَعَلَ النَّاسُ عِدْلَهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

TERCEMESİ

1825) "... (Abdullah) bin Ömer (*Radıyallâhü anhümâ*)'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **fıtır zekâtını bir sâ kuru hurma veyâ bir sâ arpa olarak emir buyurdu.**

Abdullah (bin Ömer) **demiştir ki: Sonra halk iki müd buğdayı buna muâdil** (denk) **eyledi."**

١٨٢٦ – حدّثنا حفصُ بنُ عُمَرَ . ثنا عبدُ الرّحمنِ بنُ مهديٍّ . ثنا مالكُ بنُ أنسٍ ،
عن نافعٍ ، عنِ ابنِ عُمَرَ ؛ قالَ : فرضَ رسولُ اللهِ ﷺ صدقةَ الفطرِ صاعًا مِن شعيرٍ ،
أو صاعًا مِن تمرٍ . على كلِّ حرٍّ ، أو عبدٍ ، ذكرٍ أو أنثى ، مِنَ المسلمينَ .

TERCEMESİ

1826) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hür veyâ köle erkek veyâ kadın her müslümana fıtır sadakasını bir sâ arpa veyâ bir sâ kuru hurma olarak farz kıldı."**

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Buhârî ve Müslim aynı metinle, Tirmizî ve Ebû Dâvûd ile Nesaî mânâyı etkilemeyen benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir.

Onun ikinci hadîsini **Kütüb-i Sitte** sahipleri Ahmed ve Dârekutnî rivâyet etmişlerdir.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Fıtır: Oruç açmaktır. Ramazan orucu Şevvâl'ın ilk günü bırakılıp iftâr edildiği için o güne yâni Ramazan bayramının ilk gününe **Fıtır günü** ismi verilmiştir. Bu güne bu ismin takılması İslâmîdir. Câhiliyyet devrinde yoktu. Kezâ Ramazan ayı orucunun sona ermesiyle fıtır sadakasını ödemek vâcip veya farz olduğu için bu sadakaya **Fıtır Sadakası** ve **Fıtır Zekâtı** ismi takılmıştır. Bu sadakaya **Ramazan Zekâtı** ve **Oruç Zekâtı** da denilir. Bu sadaka hicretin ikinci yılı Ramazan bayramından iki gün önce meşrû kılınmıştır.

Sâ: Bir hacim ölçüsüdür ve belirli bir ölçektir. Bunun dörtte birisine **Müd** denir.

Müd ve **Sâ** miktarı hakkındaki âlimlerin ihtilâfını **el-Menhel** yazarı **"Fıtır sadakası ne miktar olarak ödenir"** bâbında genişçe anlatmıştır. Özeti şudur:

Müd miktarı hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:

1. İmam Ebû Hanîfe, Muhammed ve Irak Fıkıhçılarına göre bir müd, iki Irak rıtılıdır. Bir sâ da sekiz rıtıldır. Irak'ın bir rıtılı Hanefi âlimlere ve Şâfiîler'den Râfiî'ye göre 128 dirhem-i örfidir. (18)

2. İmam Mâlik, Şâfiî, Ebû Yûsuf, Ahmed ve Hicâz Fıkıhçılarına göre bir müd, Irak'ın 1 1/3 rıtıldır. Bir sâ da 5 1/3 rıtıldır. Irak'ın bir rıtılı, Şâfiîler'den Nevevî ve Hanbeliler'e göre 128 4/7 dirhem-i örfîdir. Mâlikiler'e göre ise 128 dirhem-i örfidir.

Yukarıdaki ihtilâf zâhirî bir ihtilâf olup temele dayanmaz. Çünkü: 'Bir Sâ, 5 1/3 rıtıldır,' diyenler Sâ ölçeğinin alabildiği kuru hurma ve arpayı dikkata almışlardır. 'Bir Sâ, 3 rıtıldır' diyenler ise bu hacım ölçüsünün alabildiği su miktarına itibar etmişlerdir. Şu halde **Müd** ve **Sâ** miktarı husûsunda esaslı bir ihtilâf yoktur.

El-Menhel yazarı 1794 nolu hadis bahsinde anlattığım gibi bir dirhem-i örfî'yi 3.12 gram olarak hesaplamıştır. Bu hesaba göre Fıkıhçıların rıtıl, müd ve sâ hakkındaki ihtilâfları esasa dayalı bir ihtilâf olarak kabul ettiğimiz takdirde bunların gram tutarı şöyledir:

1. Hanefîler ile Şâfiîler'den Râfiî'ye göre Irak'ın bir rıtılı 130 dirhemdir. Bir dirhemde 3.12 gram olduğuna göre bir rıtıl 405,6 gramdır. Bir sâ 8 rıtıl olduğuna göre bir sâ = 8 × 405,6 = 3244,8 gram.

2. Hanbelîler ile Şâfiîler'den Nevevî'ye göre Irak'ın bir rıtılı 128 4/7 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 401,14 gramdır. Bir sâ da 5 1/3 rıtıl olduğuna göre bir sâ = 5 1/3 × 401,14 = 2139,42 gram.

3. Mâlikîler'e göre Irak'ın bir rıtılı 128 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 399,36 gramdır. Yine bir sâ 5 1/3 rıtıl olduğu için bir sâ = 399,36 × 5 1/3 = 2129,92 gram.

Bir sâ'ın dört müd olduğunda âlimler müttefiktir. Bu itibarla bir sâ'ın gram tutarını 4 sayısına böldüğümüz zaman müd miktarını buluruz.

---

(18) Bir dirhem-i örfi 3,12 gramdır.

Rıtıl, sâ ve 60 sâ tutan olan Vesk ölçekleri hakkında 1794 nolu hadîs bahsinde daha geniş bilgi verilmiştir.

Bu bâbtaki hadîslerin bir kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fıtır sadakasını ödemeyi emrettiği, bir kısmında ise farz kıldığı bildirilmiştir. Emir ifâdesinden maksat mendupluk emri değil, vâciblik emridir. İbâdetleri farz kılan Allah Teâlâ'dır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tebliğ ettiği için Peygamber, farz kıldı, denilebilir.

FITIR SADAKASININ HÜKMÜ

1. Cumhûr'a göre fıtır sadakası zekât gibi farz olan bir sadakadır. Bunlara göre farz ile vâcib ayni şeydir. Kat'i veyâ zannî bir delîl ile yapılması kesinlikle istenen şeye farz ve vâcib denilir. Cumhûrun görüşüne göre ilk hadîsteki emir vâciplik içindir. İkinci hadîsteki farziyyet ifâdesi de farz kılmak anlamındadır.

2. Hanefiler, farz ve vâcibin ayrı ayrı şeyler olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, sübûtu ve delâleti kat'î olan bir delîl ile sâbit olan ibâdetlere farz, sübûtu veyâ delâleti zannî olan bir delîle dayanan ibâdetlere vâcib denilir.

Hanefiler'e göre fıtır sadakası vâcibtir. Çünkü âhâd hadîsi ile sâbittir. Âhâd hadîsi zannî delîldir. Bunlara göre ikinci hadîsteki farziyeti ifâdesinin mânâsı takdir ve tâyin etmektir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fıtır sadakasının miktarını bir sâ kuru hurma veyâ arpa olarak takdir ve tâyin etmiştir.

3. Mâlikîler'den Eşheb, Şâfiîler'den İbnü'l-Lebbân ve Zâhiriye mezhebinden bir grup, son hadîsteki farziyet ifâdesini lügattaki asıl mânâsı olan takdir ile yorumlayarak fıtır sadakasının sünnet olduğunu söylemişler ise de bu görüş ilk hadîsteki emir ifâdesi ile reddedilmiştir.

4. İbn-i Aliyye ile Ebû Bekir bîn Keysân el-Asamm'a göre fıtır sadakası ilk zamanlarda farz idi. Sonra malın zekâtı farz kılınmakla fıtır sadakasının farziyeti neshedilmiştir. Bunların delîli ise Kays bin Sâd (Radıyallahü anh)'ın 1828 nolu hadîsidir. Lâkin o hadîste fıtır sadakasının neshedildiğine dâir bir delîl yoktur. Bununla ilgili gerekli bilgi o hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

İki hadîsten fıtır sadakasının kuru hurmadan veyâ arpadan verilebildiği ve bu iki maddeden fıtır sadakası miktarının bir sâ ol-

duğu anlaşılıyor. İlk hadiste ayrıca yarım sâ buğdayın Sahâbîler tarafından bir sâ kuru hurmaya veyâ bir sâ arpaya denk tutulduğu belirtilmiştir. Bu hususlardaki geniş bilgi 1829 nolu hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

İkinci hadîs, fıtır sadakasının hür olsun, köle olsun her müslüman erkek ve kadın için gerekli olduğuna delâlet eder.

Hadîsin : ifâdesinin zâhirine göre fıtır sadakası her hür ve köleye gerekir. Yâni kölenin kendisine farzdır, veyâ vâcibtir. D â v û d - i Z â h i r î böyle yorumlamış ve kölenin efendisi kölenin farz olan ibâdetlerini ifâ etmesine imkân ve fırsat verdiği gibi fıtır sadakasını kazanması için de onun çalışmasına müsâade etmek durumundadır, demiştir.

Cumhur'a göre kölenin fıtır sadakası kendisine değil, efendisine vâcip veyâ farzdır. Çünkü Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivâyet edilen E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın bir hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلاَفَرَسِهِ صَدَقَةٌ إِلاَّ صَدَقَةَ الْفِطْرِ فِي الرَّقِيقِ

= **«Kölenin fıtır sadakasından başka, ne kölesi için ne de atı için müslümanın boynunda hiç bir zekât yoktur»** buyurmuştur.

Cumhûr'a göre; عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ifâdesinin mânâsı **«Her hür ve köle için»** şeklindedir.

Hadîsin; ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى = **«Erkek veyâ kadın»** ifâdesinin zâhirine göre kadın evli bile olsa fıtır sadakası kendisine vâcip veyâ farzdır. E b ü H a n î f e, Onun arkadaşları, S e v r î ve İ b n ü ' l - M ü n z i r böyle hükmetmişlerdir.

M â l i k î, Ş â f i î, e l - L e y s ve A h m e d ' e göre evli kadının fıtır sadakası kendisine değil kocasına farzdır.

Hadis, fıtır sadakasının vâcipliği için müslümanlığın şart olduğuna ve müslüman olmayana vâcip olmadığına delâlet eder. Şu halde kâfir bir kimse fıtır sadakası ödemez.

Müslüman bir köle için kâfir efendisinin fıtır ödemekle mükellef olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır. İlim ehlinin ekserisine göre mükellef değildir. A h m e d ' e göre mükelleftir. Ş â f i i - l e r ' den de böyle rivâyet edilmiştir.

Kezâ, kâfir bir köle için müslüman efendisinin fıtır ödemekle mükellef olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır. Cumhûr'a göre mükellef değildir. Hanefî âlimler ile Atâ, Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Nahaî ve İshak'a göre mükelleftir.

١٨٢٧ — حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرِ بْنِ ذَكْوَانَ، وَأَحْمَدُ بْنُ الأَزْهَرِ. قَالَا:
ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا أَبُو يَزِيدَ الْخَوْلَانِيُّ، عَنْ سَيَّارِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الصَّدَفِيِّ،
عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: فَرَضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ
مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ. وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ. فَمَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ.
وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ.

TERCEMESİ

1827) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oruçluyu** (işlediği) **faydasız söz ve fiillerden ve çirkin, ölçüsüz lâflar**(ın pisliğin)**den temizleyici ve fakirlere yiyecek olmak üzere fıtır zekâtını farz kıldı. Artık kim bunu bayram namazından önce öderse, o, makbûl bir zekâttır. Kim bunu bayram namazından sonra öderse o, sadakalardan birisidir."**

İZAHI

Ebû Dâvûd, Hâkim ve Dârekutnî de bunu rivâyet etmiştir. Bu hadîs de fıtır sadakasının vâcipliğine - farziyetine delâlet eder. Ayrıca fıtır sadakasının oruçluyu, oruçluluk esnâsında işlediği faydasız fiil ve sözlerin ve çirkin lâfların pisliğinden arındırdığına delâlet eder.

Lağıv: Din veyâ dünya yönünden sahibine hiç bir yarar sağlamayan söz ve fiildir.

Fuhuş: Aşırı ve çirkin sözlerdir. Burada bu mânâ kastedilmiştir. Bu kelime cinsel münâsebet anlamında da kullanılır. Fakat bu mânâ mürad değildir .İyilikler kötülükleri giderici olduğu için fıtır sadakası bu kusurları giderir. İşte hadîs fıtır sadakasının meşrûiyetinde-

ki hikmetlerden birisinin bu olduğunu, diğer bir hikmetinin de bu sadakanın fakir için bir yiyecek maddesi olmasıdır. Böyle mübârek bayram günü fakirin hiç olmasa bir günlük nafakası temin edilmiş olur.

Hasan-ı Basrî bu hadîsin zâhirini tutarak 'Fıtır sadakası, oruç tutması farz olanlara mahsustur. Henüz ergenlik çağına varmamış olan küçük yaştakiler için fıtır sadakası gerekmez. Çünkü oruç tutması gerekli olmadığı için, oruçlu iken işlediği bir takım kusurların bu sadaka ile temizlenmesi de söz konusu değildir, demiştir. Fakat ilim ehlinin ekserisi :

Hayır, küçük yaştakiler için de bu sadakanın çıkarılması gereklidir. Çünkü, bu sadakanın iki hikmeti vardır : Birisi kusurlardan arındırmak, diğeri ise fakirlerin nafakasını karşılamaktır. İkinci hikmetin mevcûdiyeti kâfidir. Buhârî, Nesaî, Ebû Dâvûd ve başkalarının İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'dan yaptıkları bir rivâyette : وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ = «... **ve küçük ve büyük**» ziyâdesinin bulunması küçük yaştakiler için de bu sadakanın verilmesinin gerekliliğine delâlet eder, demişlerdir.

Hadîsin : «**Kim bunu bayram namazından önce öderse...**» fıkrasından maksad şudur : Bayram namazından önce ödenen fıtır sadakası, sevâbı tam ve mükemmel olarak Allah katında makbul olan bir zekâttır. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası ise sâir zamanlarda verilen sadakalar gibidir. Şu halde bunun sevâbı namazdan önce ödenenin sevâbından azdır.

Bu fıkra, bayram namazından sonra ödenen fıtır sadakasının kabul olmayacağına delâlet etmez. Bunun da geçerliliği hakkında ümmetin icmâı vardır.

Âlimler, fıtır sadakasının bayram namazından önce çıkarılmasının fazîletçe üstünlüğü husûsunda müttefiktirler. Fakat vâcip olması zamanı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu ihtilâfı anlatmıştır. Özeti şudur :

1. Ebû Hanîfe, El-Leys ve bir rivâyete göre Mâlik : Fıtır sadakası bayram günü şafakın doğması ile vâcip olur, demişlerdir.

2. Sevrî, Ahmed, Şâfiî ve İshak'a göre fıtır sadakası Ramazan ayının son günü güneşin batması ile vâcip olur. Mâlik'ten gelen bir rivâyet de böyledir.

Bu itibarla Ramazan ayının son günü güneş battıktan sonra ve henüz şafak doğmamış iken doğan bir çocuk için birinci gruba göre fıtır sadakasını çıkarmak vâciptir. Diğer gruba göre vâcip değildir.

Bu sadakayı bayramdan bir iki gün önce vermenin câizliği husûsunda Ashab-ı Kirâm (Radıyallâhü anhüm)'ün icmâı vardır. Daha da önce vermenin hükmüne gelince:

Hanefiler'e göre her hangi bir süre ile sınırlamak kaydı olmaksızın önceden verilebilir.

Şâfii'ye göre Ramazan'ın ilk gününden itibâren vermek câizdir.

Mâlik, Kerhî ve meşhur kavle göre Hanbeliler: Bayramdan azamî iki gün önce vermek câizdir. Daha erken vermek câiz değildir, demişlerdir.

Başka görüşler de vardır. Onları aktarmaya lüzum görmedim.

Fıtır sadakasını bayram namazından sonra ve aynı gün vermenin hükmüne gelince:

Hanefîler'e göre câizdir, bunda bir kerâhet yoktur.

Şâfiiler, Hanbelîler, Atâ, İshak ve bir kavle göre Mâlikiler: Câizdir ama bunda kerâhet vardır, demişlerdir. Mâlikiler'in meşhur kavline göre efdal olan bırakmamaktır.

Bu sadakayı bayramın ikinci gününe kadar tehir etmek ise dört mezhep âlimlerine ve diğer âlimlerin ekserisine göre haramdır. Kazâ edilmesi gerekir. Yalnız Hanefîler'den Hasan bin Ziyad ve Dâvûd-i Zâhiri'ye göre kazâ edilmesi mümkün değildir.

١٨٢٨ – حَدَّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنِ الْقَاسِمِ ابْنِ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ؛ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الزَّكَاةُ. فَلَمَّا نَزَلَتِ الزَّكَاةُ، لَمْ يَأْمُرْنَا، وَلَمْ يَنْهَنَا. وَنَحْنُ نَفْعَلُهُ.

TERCEMESİ

1828) "... Kays bin Sa'd (19) (bin Ubâde) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

---

(19) Hâl tercemesi 466 nolu hadisin izahında geçmiştir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **zekât** (emri) **indirilmeden önce bize fıtır sadakasını vermemizi emretti. Sonra zekât** (emri) **inince bize** (fıtır sadakası ile) **ne emretti, ne de bizi** (bu sadakayı vermekten) **menetti. Biz bu sadakayı veriyoruz.** (Veyâ biz ise yine bu sadakayı verirdik.)"

İ Z A H I

Nesaî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin zâhirine göre, zekât âyeti inince fıtır sadakasını vermek emri kalktı ve bir hayır işi durumuna geldi. İbn-i Aliyye ve Ebû Bekir bin Keysân el-Asamm'ın bu hadîsin zâhirine bakarak: Fıtır sadakası ilk zamanlarda vâcip idi. Sonra mal zekâtının farz kılınmasıyla fıtır sadakasının vâcipliği neshedildi, demişlerdir. Fakat bu hadîste fıtır sadakasının neshedildiğine delâlet eden bir delîl yoktur. Çünkü daha önce verilmiş olan emir ile yetinilmiş olması muhtemeldir. Kezâ bir farzın inişi, başka bir farzın neshini gerektirmez.

Hattâbî: Kays (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi, fıtır sadakasının vâcipliğinin kaldırıldığına delâlet etmez. Çünkü bir ibâdet nevinden artış yapmak onun artıştan öncekinin iptalini gerektirmez. Kaldı ki fıtır zekâtı ile diğer zekâtlar ayrı ayrı şeylerdir. Çünkü fıtır zekâtı şahsın bedenine âit zekâttır. Diğer zekât şahsın malına âit zekâttır. Diğer bir husus da şudur: Fıtır zekâtı oruçluyu bâzı kusurlardan temizleyici kılınmıştır. Bu arındırma hizmetine binâen oruçluya vâcip olması gerekir. Zirâ tüm oruçlular arınmaya muhtaçtır. Fıtır sadakasının hikmetindeki ortaklık onun hükmü olan vâciplikte de ortaklığı gerektirir, demiştir.

Fıtır sadakası yukarda da anlattığım gibi hicretin ikinci yılı Ramazan bayramından iki gün önce vâcip olmuştur. Mâlî zekât da aynı yıl, fakat fıtır sadakasından sonra farz kılınmıştır.

١٨٢٩ – حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع، عن داود بن قيس الفراء، عن عياض
ابن عبد الله بن أبي سرح، عن أبي سعيد الخدري؛ قال: كنا نخرج زكاة الفطر
إذا كان فينا رسول الله ﷺ، صاعا من طعام، صاعا من تمر، صاعا من شعير، صاعا
من أقط، صاعا من زبيب. فلم نزل كذلك حتى قدم علينا معاوية المدينة. فكان

فَيَا كَلَّمَ بِهِ النَّاسَ أَنْ قَالَ : لَا أَرَى مُدَّيْنِ مِنْ سَمْرَاءِ الشَّامِ إِلَّا يَعْدِلُ صَاعًا مِنْ هٰذَا . فَأَخَذَ النَّاسُ بِذٰلِكَ .

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : لَا أَزَالُ أُخْرِجُهُ كَمَا كُنْتُ أُخْرِجُهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَبَدًا ، مَا عِشْتُ .

TERCEMESİ

1829) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **aramızda olduğu zaman** (yâni hayatta iken) **biz fıtır zekâtını yiyecek maddesinden bir sâ olarak çıkarırdık.** (Çıkarılan yiyecek maddesi şunlardı :) **Kuru hurmadan bir sâ, arpadan bir sâ, keşkten bir sâ, kuru üzümden bir sâ.** (Halîfe) **Muâviye** (Radıyallâhü anh) **yanımıza Medîne-i Münevvere'ye gelinceye kadar biz devamlı böyle yapardık. Muâviye'nin** (Medine'de) **halka söylediği şeyler arasında şu sözü de vardı: Ben Şam'ın buğdayından iki müddü** (yâni yarım sâı) **ancak bu yiyeceğin bir sâına eşit olarak sanırım.**

Artık halk onun bu sözünü tuttu.

Ebû Saîd demiştir ki : Ben yaşayacağım sürece fıtır sadakamı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in hayatta iken çıkardığım gibi** (bir sâ olarak) **çıkarmaya devam edeceğim."**

İZAHI

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sahipleri, Ahmed, Dârekutnî, Tahavî ve İbn-i Huzeyme rivâyet etmişlerdir.

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın: "**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **aramızda iken**" sözü, onların fıtır sadakası olarak çıkardıkları yiyecek maddesinin nevinden ve çıkarılan miktardan efendimizin haberdar olduğuna ve buna karşı çıkmadığına işârettir. Bu itibarla hadîs merfu' hükmündedir.

Hadîste geçen: "Taâm" kelimesinin asıl mânâsı en-Nihâye'de belirtildiği gibi, zahîre türünden olan buğday, arpa, kuru hurma ve diğer gıda maddelerinin tümünü kapsar. Böyle yorumlanınca zahîrenin her çeşidinden fıtır sadakasını çıkarmanın câizliği hükmü çıkarılır. Kuru hurma, arpa, keşk ve kuru üzüm o dönemde yaygın zahîre maddelerini teşkil ettiği için bunlar ismen anılmıştır.

Bâzı âlimler hadîsteki "Taâm" ile buğdayın kasdedildiğini söyleyerek : Hadîste keşk, kuru hurma, kuru üzüm ve arpa zikredilmiştir. Bu maddeler onların o gün için zahîreleri idi. Hadîste buğday zikredilmemiştir. Halbuki buğday onların en kıymetli ve en üstün zahîresi idi. Eğer hadîsteki "Taâm" ile buğday kastedilmemiş olsaydı, buğday da ismen zikredilirdi, demişlerdir.' H a t t â b î bu kavli naklettikten sonra : Arap dilinde "Taâm" kelimesi kayıtsız olarak kullanıldığı zaman buğday mânâsını ifâde eder. Nitekim Araplar 'Taâm çarşısına git' dedikleri zaman buğday pazarına git, mânâsı anlaşılır, demiştir.

Bu yoruma göre 'Taâm' kelimesiyle buğday kastedilmiş olur.

El-Fetih yazarı : İ b n ü ' l - M ü n z i r bu kavli reddederek demiştir ki : Bâzı arkadaşlarımız E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki "**Taâmdan bir sâ**" ifâdesini 'Fıtır sadakasının buğdaydan bir sâ olarak çıkarılır' diyenler için delîl saymışlardır. Fakat delîl olamaz. Çünkü E b û S a î d (Radıyallâhü anh) fıtır sadakasını yiyecek maddesinden çıkardıklarını önce mücmel olarak 'Taâm' kelimesi ile ifâde etmiş, sonra bunları açıklamıştır. Zirâ B u h â r î'deki E b û S a î d'in hadîsi şöyledir :

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken biz fıtır günü** (Ramazan bayramı günü) **taâmdan bir sâ çıkarırdık. Ebû Saîd demiştir ki : Bizim taâmımız arpa, kuru üzüm, keşk ve kuru hurma idi.**" diye bilgi vermiştir.

Sübülü's-Selâm yazarı da 'Taâm' kelimesinin buğday mânâsına yorumlanmasının sıhhatlı bir şey olmadığını söylemiştir.

El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra : Hadîsteki **Taâm** kelimesinin umumî mânâda kullanıldığı açıktır. Özellikle T a h â v î'nin rivâyetindeki şu ifâde buğdayın o gün için M e d î n e - i M ü n e v v e r e halkının zahîresinden olmadığına delâlet eder.

"**Muâviye** (Radıyallâhü anh) **Medîne'ye gelince ve Şam buğdayı da gelince, Muâviye : Bunun bir müddünün iki müdde eşit olduğunu sanıyorum dedi...**"

Hadîs, kuru hurma, kuru üzüm, arpa ve keşk'ten bir sâ fıtır sadakasını çıkarmanın câizliğine delâlet eder.

Keşk, diye terceme ettiğim "**Ekît**" kelimesini el-Menhel yazarı : Kaymağı alınmadan kurutulan yoğurttur, buna keşk denilir, diye târif etmiştir.

El-Aynî de: Ekit, süzülüp taş gibi katılaştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir, demiştir.

Keşkten fıtır sadakasını çıkarmanın câiz olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır. Hadîsin zâhirine göre câizdir. Mâlik bununla hükmetmiştir.

Hanefiler: Eğer keşk değer itibâriyle fıtır sadakasının değerine denk olursa câizdir. Değeri buğday, arpa gibi fıtır sadakası olarak verilen maddenin değerinden düşük ise câiz değildir. Çünkü keşkten fıtır sadakasının çıkarılabildiğine dâir güvenilir bir yolla sâbit olan bir nass yoktur. Hakkında nass olmayan bir madde, ancak değeri itibâri ile fıtır sadakasının değerine muâdil ise câizdir. Aksi takdirde câiz ve kâfi değildir, ancak fıtır sadakasının değerine denk oluncaya kadar miktarı çoğaltılırsa olur, demişlerdir.

Şâfiî: Ben keşkten fıtır sadakasını çıkarmayı sevmem. Eğer bundan bir sâ çıkarılırsa, çıkaranın tekrar fıtır sadakasını ödemekle mükellef tutulup tutulmıyacağı husûsunda bir hüküm veremiyorum, demiştir.

Hadîste işaret edildiği gibi Halîfe Muâviye (Radıyallâhü anh) Medîne-i Münevvere'ye gittiğinde, Medîneliler'le yaptığı görüşme esnâsında söylediği sözler arasında, Şam buğdayından yarım sâ'ın Medîne'deki bir sâ yiyeceğe eşit olduğunu sandığını söylemiş ve Medîneli'ler de onun bu sözünü tutmuşlardır. Fakat Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) bu görüşe katılmayarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında çıkardığı gibi, yine bir sâ olarak çıkarmaya devam etmiştir.

El-Menhel yazarı: Yarım sâ buğdayın Medîne-i Münevvere'nin arpa, kuru üzüm, kuru hurma ve keşkten bir sâ'a muâdil olması Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın bir içtihadıdır. Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir.

Şöyle bir itiraz hatıra gelebilir: Bu görüş bir sahâbînin sözüdür. Bu sahâbîden daha çok sürece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sohbette bulunmuş ve O'nun hâlini daha iyi bilmiş olan Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) bu görüşe muhâlefet etmiştir. Şu halde O sahâbînin sözü niçin delîl sayılmıştır?

Buna cevâben: Hadîste Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın da dediği gibi Medîne'deki halk Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın bu sözünü tutmuşlardır. Tutanların arasında sahâbîler de

vardı. O halde bu söz üzerinde icmâ oluşmuştur. E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'ın muhâlefeti icmâa zarar vermez. Çünkü E b û S a î d kendi uygulamasını beyan etmiştir. Onun uygulayışı, bunun mecburî ve vâcip olduğunu ifâde etmez. Üstelik E b û S a î d (Radıyallâhü anh) Fıtır sadakasını arpa, kuru üzüm, kuru hurma ve keşkten bir sâ olarak çıkarmaya devam etmiştir. Buğdaydan ne bir sâ, ne de yarım sâ olarak çıkardığı sâbit değildir. Fakat buğdaydan yarım sâ olarak çıkarmanın E b û S a î d (Radıyallâhü anh) tarafından tasvip edilmediği anlaşılıyor.

HANGİ YİYECEK MADDELERİNDEN NE KADAR FITIR SADAKASININ ÇIKARILACAĞI HUSÛSUNDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. E b û H a n î f e ile arkadaşları ve Z e y d b i n A l î: Fıtır sadakası buğdaydan yarım sâ ve arpa, kuru üzüm, kuru hurmadan ise bir sâ vermek yeter, demişlerdir. Bu görüş, E b û B e k i r, Ö m e r, O s m a n, A l i, E b û H ü r e y r e, C â b i r b i n A b d i l l a h, İ b n - i A b b â s ve İ b n - i Z ü b e y r (Radıyallâhü anhüm)'ün kavlidir. Bunların delîli E b û S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ve benzerî hadîslerdir.

2. M â l i k, Ş â f i î, A h m e d'in arkadaşları, İ s h a k ve H a s a n - ı B a s r î'ye göre anılan yiyecek maddelerinden en az bir sâ vermek gerekir. Buğday da böyledir. Bundan yarım sâ vermek kâfi değildir. E b û S â i d - i H u d r î, E b u ' l - Â l i y e ve C â b i r b i n Z e y d (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur.

El-Menhel yazarı bu görüşleri naklettikten sonra: Kuvvetli görüş ilk grubunkidir. Çünkü sahâbîler ve tabiîler M u â v i y e (Radıyallâhü anh) devrinde buğdaydan yarım sâ'ın kâfi olduğu husûsunda ittifak etmişlerdir. Ve buğdaydan bir sâ vermenin gerekliliğini açıkça belirten sahîh bir hadîs yoktur, demiştir.

BUĞDAY VE ARPA UNUNDAN FITIR SADAKASI VERİLİR Mİ ?

1. H a n e f î l e r ile A h m e d'e göre verilebilir. H a n e f î l e r'e göre buğday unundan yarım sâ, arpa unundan bir sâ vermek lâzımdır. Ahmed'e göre buğday unundan da en az bir sâ vermek gerekir.

2. M â l i k, Onun arkadaşları, Ş â f i i l e r ve âlimlerin ekserisi undan fıtır sadakasının verilemiyeceğini, çünkü sahih hadislerde unun zikredilmediğini ve unun zikredildiği hadîslerin delil olmaya elverişli olmadığını söylemişlerdir.

Hadîslerin zâhirine göre mükellef fıtır sadakasını çıkarırken bu maddelerden istediğini tercih edebilir. Seçtiği maddenin, o yerde ikâmet eden halkın zahîresinin çoğunu teşkil etmesi şart değildir. O yerde en az kullanılan zahîreden de olsa verilebilir. Bu husûstaki âlimlerin görüşleri şöyledir:

1. H a n e f i l e r ' e göre mükellef, buğday arpa, kuru hurma ve kuru üzümden dilediğini seçebilir. Başka maddelerden verebilmesi için o maddenin çıkaracağı miktarın değerinin anılan dört maddeden hiç olmazsa birisine muâdil olması şarttır.

2. M â l i k i l e r ' e ve Ş â f i î l e r ' in ekserisine göre mükellef, fıtır sadakasını çıkardığı yerde oturan halkın zahîresinin çoğunu teşkil eden maddeden çıkarmak zorundadır.

3. H a n b e l î l e r ' in sözlerinin zahirine göre mükellef, mevcut olan bu maddelerden dilediğini seçebilir.

Fıtır sadakası olarak çıkarılacak maddeyi aynen vermek câiz olduğu gibi H a n e f î âlimlere göre bunun değerini para olarak çıkarmak da câizdir. M â l i k î l e r ' e göre para olarak çıkarılması câiz olmakla beraber mekruhtur. Diğer iki mezhebe mensup âlimler ile başka âlimlerin ekserisine göre para olarak çıkarmak câiz değildir.

١٨٣٠ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا عبد الرحمن بن سعد بن عمار بن المؤذن. ثنا عمر بن حفص، عن عمار بن سعد، مؤذن رسول الله ﷺ، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ أمر بصدقة الفطر. صاعا من تمر، أو صاعا من شعير، أو صاعا من سلت.

T E R C E M E S İ

1830) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in Müezzini Sa'd (el-Karaz) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **fıtır sadakasını kuru hurmadan bir sâ veyâ arpadan bir sâ yâhut sült** (buğdaya benzeyen bir nevi arpa)**den bir sâ olarak vermeyi emretti.**"

İ Z A H I

Müelliften başka kimin bu hadîsi S â ' d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğini bilemedim. E b û D â v û d, N e s a î ve D â r e k u t n i bunun benzerini A b d u l l a h b i n Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen sült hubûbattan buğdaya benzer bir zahîre türünün adıdır. Bâzılarına göre buğdaya benzeyen arpanın bir çeşitinin ismidir. El-Menhel yazarı: Sült bir nevî arpadır, dış kabuğu bulunmadığı için buğdaya benzer. Bir kavle göre buğdayla arpa arasında bulunan ve ikisine de benzer tarafı olan bir hubûbat çeşididir, demiştir.

(٢٢) بَابُ العشر والخراج

22 — ÖŞÜR VE HARAÇ BÂBI

١٨٣١ – حدثنا الحُسَيْنُ بْنُ جُنَيْدٍ الدَّامَغَانِيُّ . ثنا عَتَّابُ بْنُ زِيَادٍ الْمَرْوَزِيُّ . ثنا أَبُو حَمْزَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ مُغِيرَةَ الأَزْدِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ حَيَّانَ الأَعْرَجِ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَضْرَمِيِّ ؛ قَالَ : بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الْبَحْرَيْنِ أَوْ إِلَى هَجَرَ . فَكُنْتُ آتِي الْحَائِطَ يَكُونُ بَيْنَ الإِخْوَةِ . يُسْلِمُ أَحَدُهُمْ . فَآخُذُ مِنَ الْمُسْلِمِ الْعُشْرَ ، وَمِنَ الْمُشْرِكِ الْخَرَاجَ .

في الزوائد : إسناده ضعيف . لأن مغيرة الأزديّ ومحمد بن زيد مجهولان. وحيّان الأعرج ، وإن وثقه ابن معين ، وعده ابن حبان في الثقات ، فإن روايته عن العلاء مرسلة . قاله المزيّ في التهذيب .

T E R C E M E S İ

1831) "... El-Alâ' bin el-Hadramî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Bahreyn'e veyâ Hecer'e (vâli ve âmil olarak) gönderdi. Ben (orada) kardeşler arasında (müşterek) olan bahçeye (haraç almak için) giderdim. (Kardeşlerden) birisi müslümanlığı kabul ederdi. Artık müslüman olan (kardeş)den öşür, müşrik olan (kardeş)den de haraç alırdım."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerinden Muğîre el-Ezdî ve Muhammed bin Zeyd meçhuldürler. Râvi Hayyân el-A'rac'ı İbn-i Muîn ve İbn-i Hibbân sıkalardan saymışlar ise de Onun el-Alâ' bin el-Hadramî'den olan rivâyetinin mürsel olduğunu el-Mizzî et-Tehzîb'te söylemiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîste geçen öşür ve haraç kelimelerini açıklayalım :

Savaşla fethedilip mücâhidlere dağıtılan veyâ fethedilip müslümanlığı kendi rızaları ile kabul eden yerli halka verilen arâzî'ye, arâziy-i öşüriye denilir. Bu nevî arâzinin mülkiyeti, kendilerine tasarruf hakkı verilenlere âittir. Bunun mahsulünden onda bir veyâ yirmi de bir nisbetinde alınan zekâta da Öşür denilir. Arap yarım adasının arâzisi bu nevî arâziden sayılmıştır.

Bir de arâziy-i Haraciye vardır. Bunun mülkiyetinin kimlere âit olduğu ve alınan haracın kira mı, vergi mi olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Şöyle ki :
1. H a n e f î âlimlere göre sulh veyâ savaş yolu ile fethedilip mülkiyet hakkı yerli veyâ diğer gayri müslimlere bir vergi karşılığında verilen arâzi'ye araziy-i Haraciye denilir. Alınan vergi maktu bir miktar olabilir veyâ alınacak mahsullerin belirli bir payı olabilir. Bu vergiye haraç denilir.

2. Ş â f i i l e r ' e göre, savaşla fethedilip yerli veyâ diğer gayri müslimlere, muayyen bir ücretle dâimi kiraya verilen arâzi'ye arâziy-i Haraciye denilir. Alınan kira bedeline de haraç ismi verilir.

I r a k sevâdı ismi verilen bölge arâzisi haraciye arâzisinden sayılır. Bu bölgenin sınırları Fıkıh kitaplarında beyân edilmiştir. Ş â f i i l e r ' e göre bu arâzi fethedilince mücâhitler tarafından H a l î f e Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın emrine terkedilmiş ve Halîfe tarafından müslümanlar yararına vakfedilmiş olup gayri müslimlere dâimi kiraya verilmiştir.

Bahreyn: B a s r a ile U m m a n arasında ve B a s r a körfezinin batı sâhilinde uzanan bölgedir. Merkezi H e c e r kasabasıdır. Bu hadîsin râvisi e l - A l â b i n e l - H a d r a m î (Radıyallâhü anh) tarafından hicretin 6. yılı fethedilmiştir. E l - A l â (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu bölgeye vâli ve âmil olarak gönderilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtına kadar bu görevi sürdüren e l - A l â (Radıyallâhü anh) E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ve Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hilâfetleri dönemlerinde de bu görevde tutulmuş ve nihâyet hicretin 14. yılı orada vefât etmiştir.

Hülâsa'da beyân edildiğine göre babasının adı A b d u l l a h b i n İ m â d ' dır. Bir kaç hadîsi vardır. B u h â r î ile M ü s -

l i m onun bir hadîsini ittifakla, beş hadîsini de M ü s l i m münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) ile e s - S â i b b i n Y e z î d (Radıyallâhü anh)'dır. E b û H a s s â n e z - Z i y â d î 'nin dediğine göre, e l - A l â (Radıyallâhü anh) B a h r e y n vâlisi iken hicretin 21. yılı vefât etmiştir.

Hâit: Etrafı duvarla çevrili bağ, bahçe ve bostan anlamlarında kullanılır. Başka mânâlarda da kullanılıyor ise de o mânâlar kastedilmemiştir. Burada zekâta tâbi mahsul veren bahçe - bostan mânâsı kastedilmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Gayri müslimlere verilen arâziden haraç almak meşrûdur.
2. Haraç alınan arâziden ayrıca öşür alınmaz.
3. Müslüman ile gayri müslim arasında müşterek olan bir arâziden, müslümanın hissesi için öşür, gayri müslimin hissesi için haraç almak meşrûdur.
4. Bir gayri müslim, müslümanlığı kabul edince artık onun arâzisinden haraç yerine öşür alınır.
5. Müslümanın arâzisinden öşür almak meşrûdur.

(٢٣) باب الوسق ستون صاعا

23 — 'VESK ALTMIŞ SÂ'DIR' BÂBI

١٨٣٢ — حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ ، عَنْ إِدْرِيسَ الْأَوْدِيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْوَسْقُ سِتُّونَ صَاعًا » .

TERCEMESİ

1832) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den merfu olarak şunu rivâyet etmiştir:**

«Vesk altmış sâ'dır.»"

١٨٣٣ – حدثنا علي بن المنذر . ثنا محمد بن فضيل . ثنا محمد بن عبيد الله ، عن عطاء بن أبي رباح وأبي الزبير ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : قال رسول الله ﷺ
« الوسق ستون صاعا » .

في الزوائد : إسناد حديث جابر ضعيف ، لاتفاقهم على ترك حديث محمد بن عبيد الله العرزمي . قال :
ورواه أصحاب السنن ، خلا الترمذي ، من حديث أبي سعيد .

TERCEMESİ

1833) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:
«Vesk altmış sâ'dır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Câbir (R.A.)'ın bu hadîsinin isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi Muhammed bin Ubeydillah el-Arzemî'nin rivâyetini bırakmak için ittifak etmişlerdir. Tirmizî hâriç sünen sahipleri bu hadîsi Ebû Saîd-i (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir.

İZAHI

Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir. Zevâid'in beyânına göre Nesaî de rivâyet etmiştir.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olup isnadı zayıftır.

Sâ': Bir hacım ölçeğidir. Ebû Yûsuf hâriç Hanefîler'e ve Şâfiîler'den Râfiî'ye göre bir sâ Irak'ın 8 rıtılıdır, diğer âlimlere göre Irak'ın 5 1/3 rıtlıdır.

Gram olarak da şöyledir:

1. Ebû Yûsuf'tan başka Hanefiler ile Şâfiîler'den Râfiî'nin kavillerine göre bir sâ = 3244,8 gram.
2. Mâlikiler'in kavline göre 2129,92 gr.
3. Şâfiîler'in, Nevevî ve Hanbelîler'in kavillerine göre 2139,42 gramlık ağırlığa tekabül eder.

Vesk altmış sâ olduğundan bir veskin kaç gram olduğunu anlamak için yukardaki sayıları 60 sayısına çarpmak kâfidir.

Toprak mahsullerinin nisabının 5 vesk olduğu, bundan az mahsul için zekât verilmesinin farz olmadığı, Sâ ve Vesk ile beş veskin kaç gram ağırlığında olduğu husûsundaki gerekli bilgi 1794 nolu hadîsin izahı bölümünde anlatılmıştı. Bunu tekrarlamaya gerek yoktur.

(٢٤) باب الصدقة على ذى قرابة

24 — YAKINLIĞI OLANA SADAKA VERMEK BÂBI

١٨٣٤ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُصْطَلِقِ ، ابْنِ أَخِي زَيْنَبَ ، امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَتْ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَيُجْزِئُ عَنِّي مِنَ الصَّدَقَةِ النَّفَقَةُ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامٍ فِي حِجْرِي ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَهَا أَجْرَانِ : أَجْرُ الصَّدَقَةِ وَأَجْرُ الْقَرَابَةِ » .

حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، ابْنِ أَخِي زَيْنَبَ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

1834) "... Abdullah (bin Mes'ud'un) karısı Zeyneb (20) (bint-i Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

— Kocama ve (yakınlarımdan) himâyem altında bulunan bir kaç yetime verdiğim nafaka benim için sadaka yerine kifâyet eder mi? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Anılan nafakadan dolayı (veyâ anılan nafakayı veren kadın için) iki ecir vardır: Sadaka ecri ve akrabalık ecri.» buyurdu.

(Müellif demiştir ki): Bize el-Hasan bin Muhammed bin es-Sabah, Ebû Muâviye tarîki ile (mezkûr) Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'dan tahdis ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiş ve yukardaki metnin mislini zikretmiştir."

---

(20) Zeyneb bint-i Abdillah veyâ bint-i Muâviye es-Sakafiye (R.A.) Abdullah bin Mes'ud (R.A.)'ın karısıdır. Buhârî ile Müslim Onun birer hadîsini münferiden ve bir hadîsini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Başka hadîslerini sünen sahipleri rivâyet etmişlerdir. Râvileri Büsr bin Saîd ve kendi oğlu Ebû Ubeyde'dir. (Hulâsa: 492)

١٨٣٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يحيى بن آدم. ثنا حفص بن غياث، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن زينب بنت أم سلمة، عن أم سلمة؛ قالت: أمرنا رسول الله ﷺ بالصدقة. فقالت زينب امرأة عبد الله: أيجزيني من الصدقة أن أتصدق على زوجي وهو فقير، وبني أخ لي، أيتام. وأنا أنفق عليهم هكذا وهكذا، وعلى كل حال؟ قال «نعم».

قال: وكانت صناع اليدين.

في الزوائد: هذا إسناد صحيح. وله شاهد صحيح رواه أصحاب الكتب الستة، خلا أبا داود، من حديث زينب امرأة عبد الله بن مسعود.

TERCEMESİ

1835) "... (Peygamber'in muhterem zevcesi) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sadaka vermeyi bize emretti. Bunun üzerine Abdullah** (bin Mes'ûd'un) **karısı Zeyneb** (Radıyallâhü anhümâ)':

Fakir olduğu halde kocama ve bir erkek kardeşimin yetim olan oğlan çocuklarına sadaka vermem benim için sadaka yerine geçer mi? Ben onlara her durumda şöyle şöyle nafaka vermekteyim? diye sordu. (Râvi) **demiştir ki, Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Evet» buyurdu.

Râvi demiştir ki: (Anılan) **Zeyneb** (Radıyallâhü anhâ)**'nın ellerinden** (kazanç getirici) **iş gelirdi."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir. Ebû Dâvûd hâriç Kütüb-i Sitte sahiplerinin rivâyet ettikleri Abdullah bin Mes'ud (R.A.)'ın hadisi bu hadis için sahih bir şâhiddir.

İZAHI

İbn-i Mes'un'un karısı Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Ebû Dâvûd'dan başka **Kütüb-i Sitte** sahipleri rivâyet etmişlerdir.

Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi Zevâid türündendir.

Bu hadîslerdeki sadakadan maksat nâfile sadaka olabilir. S i n d î ' nin beyânına göre Fıkıhçıların çoğu buradaki sadakayı nâfile sadaka mânâsına yorumlamışlardır. Bu takdirde Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın sorusundan maksadı şudur: Kocama ve akrabamdan himâyemdeki yetimlerime harcadığım mal nâfile sadaka yerine geçer mi, nâfile sadakanın sevâbını alır mıyım?

H a s a n - ı B a s r î, S e v r î, E b û H a n î f e, M â l i k bir rivâyete göre A h m e d ve H a n b e l î âlimlerinden E b û B e k i r bu hadîslerdeki sadakayı böyle yorumlamışlar. Yâni bundan maksat farz olan zekât değil nâfile olan sadakadır, demişlerdir. Bunlara göre kadın, kendi malının zekâtını kocasına veremez. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın kavlinin de böyle olduğu rivâyet edilmiştir.

H a n e f î imamlarından E b û Y û s u f ile M u h a m m e d ' in bu mes'elede E b û H a n î f e ' ye muhâlefet ederek kadının, zekâtını kocasına verebileceğini söylemişler ise de E b û H a n î f e ' nin kavli bâzı fıkıh kitaplarında tercih edilmiştir.

Şu noktayı da belirteyim: H a n e f î mezhebine göre kişi kendi zekâtını usul ve furûuna, yâni babasına, annesine, bunların baba ve annelerine, kendi çocuklarına ve torunlarına veremez. Kendi karısına da veremez. Bu hususta bu mezheb âlimleri arasında ihtilâf yoktur. İhtilâf yukarda belirttiğim gibi yalnız kadının kendi zekâtını kocasına vermesi hakkındadır. Mezhep sahibinin kavline göre veremez.

Bâzı âlimler Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsindeki sadakayı umumî mânâda yorumlamışlardır. Buna göre kadın kendi kocasına sadaka verebildiği gibi zekâtını da verebilir.

Bir kısım âlimler de bu hadîsteki sadakayı zekât mânâsına yorumlamışlardır. Ş â f i î, bir rivâyete göre A h m e d, E b û S e v r, E b û U b e y d, M â l i k î l e r ' den E ş h e b, H a n e f î l e r ' den E b û Y û s u f ile M u h a m m e d ve Z â h i r i y e mezhebi âlimleri böyle yorumlamışlar ve bu hadîsi delil göstererek kadının fakir olan kocasına zekâtını verebileceğine hükmetmişlerdir.

Hadîsteki sadaka zekât mânâsına yorumlandığı takdirde Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın sorusunun mânâsı şudur: Kocama

ve himâyem altındaki yetim yakınlarıma verdiğim nafaka benim için zekât yerine geçer mi?

Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın baktığı ve akrabası olan yetimlerin isimlerinin bilinmediği K a s t a l â n î'den anlaşılıyor.

İlk hadîsteki: أيجزي fiili "İczâ" masdarından alınma olabilir. Bu takdirde mânâsı "kifâyet eder mi" demektir.

K a s t a l â n î "**Kocaya ve himâyedeki yetimlere zekât**" bâbında rivâyet olunan Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi bahsinde şöyle der:

"E l - M â z i r î: Bu hadîsteki sadakayı zekât mânâsına yorumlamak en açık olanıdır. Çünkü Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) verdiği nafakanın sadaka için kifâyet edip etmediğini sormuştur. Kifâyet durumu vâcip olan sadaka husûsunda düşünülür, demiştir.

B u h â r î'nin bu hadîsi rivâyet ettiği bâb için kullandığı ifâde de bu yoruma delâlet eder. Lâkin M a z i r î'nin: 'Kifâyet kelimesi ancak vâcip olan sadakada kullanılır.' sözünden maksadı kifâyet kelimesinin bundan başka mânâda kullanılmaması ise, bu sözü kabule şâyan değildir. Çünkü usul âlimleri bu meselede ihtilâf etmişlerdir. Onlardan bir cemâat: "**İczâ = Kifâyet etmek**" kelimesi vâcip ve menduplar hakkında kullanılır, demiştir. Diğer bir grup, bu kelimenin vâciplere mahsus olup mendup için kullanılmasının gerektiğini söylemiştir. M â z i r i, K a r a f î ve A s f a h â n î ikinci grubun görüşünü desteklemişlerdir. S ü b k î ise bu görüşü benimsemiyerek fıkıhçıların ifâdeleri farz gibi mendub ibâdetlerin iczâ (= kifâyet etmek) ile vasıflanmasını gerektirir.

K â d ı I y â z hadîsteki sadakanın nâfile sadaka mânâsına yorumlanmasına taraftar çıkmış, N e v e v î ise bunun böyle yorumlanmasının gerektiğini söylemiştir.

Hadîsteki sadaka ile nâfile sadaka kastedildiğinde "İczâ" masdarından alınma mezkûr fiilin mânâsı şöyledir: "**Kocama ve yetimlere harcadığım mal cehennem ateşinden korumak husûsunda sadaka yerine kifâyet eder mi, onun yerine geçer mi?**"

İlk hadisteki; أيجزي fiili "Cezâ" mastarından alınma olabilir. Mânâsı: 'Yararlı olur mu'? demektir. Bu ifâde zekât ve nâfile sadaka yorumlarının her ikisine de uygundur. Cümlenin mânâsı şöyle olur:

"**Kocama ve himâyemdeki akrabam olan yetimlere verdiğim na-**

faka zekât (veyâ nâfile sadaka) yerine benim için bir yarar sağlar mı?"

Hadisin : لَهَا أَجْرَانِ cümlesindeki zamîr Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'ya veyâ nafaka kelimesine râcidir. Eğer Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) bir aracı yolu ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sordurmuş ise, cümledeki zamîr Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'ya râci olur ve mânâsı şudur : «Zeyneb'e iki ecir vardır...» B u h â r i 'deki bir rivâyette Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'in B i l â l - i H a b e ş î (Radıyallâhü anh) vasıtası ile bu soruyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğu belirtilmiştir.

Şâyet Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) bizzat ve huzur-i N e b e v î 'de soru sormuş ise cümledeki zamîri nafakaya irca etmek gerekir. Yâni zamîrle nafaka kastedilmiştir, demek uygun olur. Çünkü karşılıklı konuşma usûlüne göre mezkûr cümle; لَكِ أَجْرَانِ = «Senin için iki ecir var...» şeklinde olmalı idi. Vâkıa bu usule riâyet zorunluğu yoktur. Hattâ bâzı hikmetler nedeni ile konuşma şekli değiştirilebilir. Örneğin burada muhatap zamîri yerine gayip zamîri kullanılmış olabilir. Edebi sanatta buna **İltifat** denilir. Cümlenin mânâsı şöyle olur :

"Öyle yapan kadın için iki ecir vardır..."

Zamîrin nafakaya raci olduğu takdir edildiğinde cümlenin mânâsı şöyle olur :

"O nafakadan dolayı iki ecir vardır..."

Son hadîs de râvi Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın el emeği ile kocasına ve yetim yeğenlerine baktığını belirtmiştir. Ancak bunu hangi râvinin söylediğine dâir bir kayda rastlamadım.

Hadisler yakınlara yapılan malî yardım ve sadakanın sevâbının üstünlüğüne, hem sadaka hem de sıla-ı rahim yâni akrabaya karşı iyi davranma sevâbını taşıdığına delâlet eder.

(٢٥) باب كراهية المسألة

25 — (HALKTAN DÜNYALIK) İSTEMENİN MEKRUHLUĞU BÂBI

١٨٣٦ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَعَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَوْدِيُّ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ ،

عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ أَحْبُلَهُ فَيَأْتِيَ الْجَبَلَ، فَيَجِيءَ بِحُزْمَةِ حَطَبٍ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا، فَيَسْتَغْنِيَ بِثَمَنِهَا - خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ. أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ».

TERCEMESİ

1836) "... Hişâm bin Urve'nin dedesi (Zübeyir bin el-Avvâm) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(And olsun ki,) **Sizden birinizin urganlarını alıp, dağa gitmesi,** (oradan topladığı) **bir odun demetini sırtında getirip satması ve odun bedeli ile ihtiyacını gidermeye çalışması şüphesiz onun için** (halktan istiyeceği şeyi) **versinler veyâ vermesinler onlardan istemekten iyidir.**»"

İZAHI

Buhârî de bu hadîsi rivâyet etmiştir. Ayrıca bir benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet etmiştir.

Hadîsten kastedilen mânâ: Dağdan odun toplayıp sırtta taşımak gibi zor bir çalışma yolu ile de olsa el emeği ile geçinmek, halktan dünyalık istemek ve dilencilikle geçinmekten çok şerefli ve iyi olduğudur. Kişi, halktan yardım toplamakla geçimini sağlamaya çalışırken, halkın ona yardımda bulunması veyâ onu reddetmesi, en ağır işte çalışıp el emeği ile geçinmenin, dilencilikle geçinmekten üstünlüğü açısından farketmez. Yâni halk ona dilediğini verse de vermese de odunculuk etmek halktan dilemekten üstündür. Çünkü halk ona verdiği takdirde, o minnet altında kalır ve dilencilik zilletine mâruz kalmış olur. Halk ona vermediği takdirde o, yine dilencilik zilletini yüklenmiş olur, ayrıca kırılır, umduğundan mahrum olarak geri döner. Şu halde halktan yardım dilemek her bakımdan iyi bir şey değildir.

Hadîs, alın teri ile ve el emeği ile çalışmanın faziletine işâretle mü'minleri buna teşvik eder ve dilenciliğin, halktan dünyalık istemenin iyi bir şey olmadığını, hattâ dağdan odun sırtlayıp satmakla geçinmenin daha üstün olduğunu beyan eder.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r ' in anlattığına göre Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın şöyle dediği rivâyet olunmuştur: "Adî ve hakîr bir işte çalışmak bile halktan (dünyalık) istemekten iyidir."

١٨٣٧ – حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع، عن ابن أبي ذئب، عن محمد بن قيس، عن عبد الرحمن بن يزيد، عن ثوبان؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ومن يتقبل لي بواحدة أتقبل له بالجنة؟» قلت: أنا. قال «لا تسأل الناس شيئا».

قال: فكان ثوبان يقع سوطه، وهو راكب، فلا يقول لأحد: ناولنيه. حتى ينزل فيأخذه.

TERCEMESİ

1837) "... (Peygamber'in mevlâsı) Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

— «Ve kim bir haslet (sâhibi olmak) için bana garanti verir? Ben ona cennet garantisini veririm» diye sordu. Dedim ki:

— 'Ben. (O haslet sahibi olma garantisi veririm.)' Efendimiz:

— «Sen, halk(ın malların)dan hiç bir şey isteme.» buyurdu.

Râvi demiştir ki: Bundan sonra Sevbân (Radıyallâhü anh), binek üstünde iken kamçısı elinden (yere) düşerdi de hiç bir kimseye: Onu bana sunuver, demezdi ve nihâyet kendisi inip onu alırdı."

İ Z A H I

A h m e d, E b û D â v û d ve N e s â i de bunu benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d'un rivâyetinde; " S e v b â n (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

مَنْ تَكَفَّلَ لِي اَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا فَأَتَكَفَّلُ لَهُ بِالْجَنَّةِ

«Kim halktan bir şey istememeyi bana tekeffül eder, ki ben de onun için Cenneti tekeffül edeyim?»

Sevbân da:

Ben, (bunu tekeffül ederim) demiş ve artık Sevbân kimseden hiç bir şey istemez olmuş."

Hadîsten maksat, kimseden mâli yardım dilememek ve el emeği ile geçinmektir. S e v b â n şiddetli ihtiyatı dolayısıyla başka tür yardımı da istememeyi prensip edinmiştir. **El-Menhel** yazarı ise bâzı Sahâbîlerin bu hadîsteki nehyi yalnız mâli yardım talebine tahsis etmeyip umumî mânâya yorumladıklarını ve yere düşen kamçılarının kendilerine verilmesini bile kimseden istemeyip bineklerinden inerek bizzat onu yerden aldıklarını ifâde etmiştir. Demek anlaşılıyor ki angarya sayılacak hiç bir hizmeti kimseye gördürmemek takvâya ve Cennetlik olmaya en uygun olanıdır.

(٢٦) بَابُ مَنْ سَأَلَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى

26 — YETERİNCE VARLIKLI İKEN (HALKTAN MAL) İSTEYENİN (KÖTÜ DURUMUNUN BEYÂNI) BÂBI

Bu bâbın başlığında kullanılan **"Zahr-ı Gınâ"** terkibini açıklıyayım. Sonra hadîslerin tercemesine geçeyim.

Gınâ : Zenginlik ve varlık demektir. Halktan mâli yardım istemeye mâni olan varlık derecesi ve ölçüsü 1839 nolu hadîsin îzahında anlatılacaktır.

Zahr : Arap dilinde, müteaddit mânâlara gelir. Burada galip ve üstün gelmek, demektir.

Zahr-ı Gınâ : Başa gelebilen hastalık ve benzeri musîbetlere karşı gerekli maddi ihtiyacı fazlası ile karşılıyabilen varlık, demektir. K a s t a l â n î 'nin beyânına göre B a ğ â v î böyle demiştir.

H a t t â b î : Zahr kelimesi hadîslerde ve benzeri ifâdelerde, cümleyi doyurmak ve sözü kuvvetlendirmek için, ilâve edilir, demiştir.

Bu nedenle ben de yukarda görüldüğü gibi **'Zahr-ı Gınâ'** terkibini **'Yeterince varlık'** diye terceme ettim.

١٨٣٨ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرَ جَهَنَّمَ. فَلْيَسْتَقِلَّ مِنْهُ أَوْ لِيُكْثِرْ».

TERCEMESİ

1838) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Malını çoğaltmak için halktan mallarını isteyen bir kimse şüphesiz Cehennem'in tutuşmuş ateş parçalarını istemiş olur. Artık bunu azaltsın veyâ çoğaltsın.»"

İZAHI

M ü s l i m de bunu rivâyet etmiştir. Hadisteki : تَكَثُّرًا = «Tekessüren» kelimesini 'malını çoğaltmak' mânâsına terceme ettim. Bu takdirde hadîsin baş kısmının mânâsı : **«Mal istemeyi san'at hâline getirmek sûretiyle halktan mallarını isteyen...»** olur.

Bu hadîs şer'an zengin sayılan ve halktan mâli yardım istemesi yasak olduğu halde isteyen kimseler hakkındadır. Şer'an varlıklı sayılmanın ölçüsünü yukarda işâret ettiğim gibi 1839 nolu hadîsin izahında beyan edeceğim.

K a d ı I y â z : Hadîsin mânâsı : Böyle yapan adam cehennem ateşi ile ta'zib edilecektir. Hadîsin, zâhiri mânâsına göre olması muhtemeldir. Yâni böyle yapan adamın halktan aldığı mal cehennem'de tutuşmuş ateş parçaları hâline dönüşecek ve kendisi bu ateş parçaları ile dağlanacaktır. Nasıl ki zekâtını çıkarmayıp sakladığı altın ve gümüş ile sahibinin cehennem'de dağlanacağı Kitap ve Sünnetle sabittir.

Hadîsin sonundaki : **«Artık bunu azaltsın veyâ çoğaltsın»** cümlesi kınamak ve tehdit anlamını ifâde eder. Dilenciyi serbest bırakmak veyâ ona müsaade etmek anlamında değildir.

١٨٣٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ ، وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ » .

TERCEMESİ

1839) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Ne varlıklı kişi için ne de kuvvetli ve sağlam kişi için sadaka helâl değildir.»"

İZAHI

Nesaî, İbn-i Hibbân, Darekutnî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin aynı metnini, Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî, Dârimî ve Dârekutnî merfu' olarak Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin zâhirine göre şer'an zengin sayılana veyâ vücûdunda çalışmaya mâni bir sakatlığı bulunmayıp kuvveti yerinde olana sadaka helâl değildir. Bu husûslardaki âlimlerin görüşlerini **el-Menhel** yazarı şöyle anlatır:

"Zekât almayı haram kılan zenginlik derecesi hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.

1. Hanefî âlimlere göre, borcundan ve asıl ihtiyaçlarından fazla olarak, zekâta tâbi malların her hangi birisinden nisaba veyâ onun değerinde başka bir mala sahip olan bir kimse şer'an zengin sayılır, zekât alması haramdır. Din âlimlerinin ihtiyaç duydukları kitapları ve sanatkârların muhtaç oldukları tezgâhları havaic-i asliyeden sayılır.

El-Mirkât sahibinin beyânına göre **el-Muhit**'te:

'Gınâ (şer'an zengin sayılmak) üç nevîdir: Birincisi, zekât ödemeyi gerektiren zenginliktir. Bu da yıl boyunca nisaba mâlik olmaktır. İkincisi zekât almayı haram kılan ve fıtır sadakası ile kurbanı vâcip kılan zenginliktir. Bu ise asıl ihtiyaçtan artan ve nisap değerine ulaşan her hangi bir nevî mala sahip olmaktır. Üçüncüsü halktan mal istemeyi haram edip, istemeden verilen sadakayı kabul etmeyi haram kılmayan zenginliktir. Bu da günlük nafaka ve avret mahallini örtecek elbise sahibi olmak zenginliğidir' denilmiştir.

2. Mâlikîler'e göre, zekât almaya mâni olan zenginlik, kişinin ve üzerine nafakası vâcip olanların bir yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak mala sahip olmak veyâ bu ihtiyaçlara yetecek meblâğı çalışmakla kazanmaktır. Şu halde, yıllık ihtiyaca yetmeyen bir veyâ bir kaç nisaba mâlik adam ve çalışmakla yıllık nafakasının ancak bir kısmını kazanabilen bir kimse zekât alabilir.

3. Şâfiîler'e göre zekât almaya mâni olan zenginlik; kişinin ömür-ü galip sayılan altmış yaşına kadar olan sürece nafaka-

sı ve üzerine nafakası farz olanların nafaka yükümlülüğü süresince yetecek miktarda mal sahibi olmasıdır. Bu meblâğa mâlik olmayan bir kimse, çalışmak sûretiyle mezkûr nafakayı temin edemiyor ise zekât alabilir.

4. A h m e d ' den bu hususta iki rivâyet vardır. Bir rivâyete göre, zekât almaya mâni olan zenginlik, ihtiyaç fazlası 50 dirhem gümüş, bu değerde altın veyâ akar, ticâret malı, maaş, kira gibi dâimî bir gelir ile yıllık nafakayı karşılayan varlık veyâ el emeği ile bunu temin etmektir. Şu halde, yıllık ihtiyacı karşılayamayan bir veyâ daha fazla nisab sahibi olmak zekât almaya mâni değildir. S e v r î, N a h a î, İ b n - i M ü b â r e k ve İ s h a k ' ın kavli de böyledir.

A h m e d ' den yapılan ikinci rivâyete göre zekât almaya mâni zenginlik, yıllık ihtiyacı karşılayan bir geçim vasıtasıdır. Şu halde, muhtaç olmayan bir kimsenin hiç malı olmasa bile zekât alamaz. Muhtaç adam, nisab tutarında malı olsa bile zekât alabilir.

ŞER'AN ZENGİN OLMAYIP GÜÇLÜ VE SAĞLAM ADAM ZEKÂT ALABİLİR Mİ ?

Bu hadîsin zâhirine göre zengin olmamakla beraber kuvvetli ve sağlam yâni çalışabilir durumda olup, vücutça bir sakatlığı olmayan kimse zekât alamaz. Ş â f i î ve A h m e d , bu hadîsi delîl göstererek çalışmaya muktedir sağlam adam zekât alamaz, demişlerdir.

H a n e f i l e r : Havâic-i asliyesinden fazla olarak nisaba mâlik olmayan böyle adam zekât alabilir. Hadîsteki **«Sadaka helâl değildir.»** ifâdesinden maksat tam bir helâl değildir. Yâni helâl olmakla beraber mükemmel bir helâl sayılmaz. Veyâ bu ifâdeden gâye: Böyle adamın sadaka istemesi helâl değildir. Ama istemeden alması helâldır, demişlerdir.

M â l i k ve arkadaşları : Çalışmaya muktedir bir kimse yıllık nafakaya sâhip olmayacak derecede fakir olduğu zaman çalışmasa bile ona zekât verilebilir. Kendisinin ve âile fertlerinin yıllık nafakasını sanatıyla karşılayan kimseye zekât verilmez. Sanatıyla yıllık nafakasının bir kısmını temin edebiliyor ise diğer kısmı karşılayacak kadar zekât alması câizdir."

SADAKA İSTEMEK

El-Menhel yazarı yukardaki bilgileri verdikten sonra sözüne devamla şöyle der:

"Sadaka istemek haram, mekruh, mübah, vâcip ve mendup hükümlerini alabilir. Şöyle ki: Zekât ve başka sadakaya muhtaç olmadığı halde halktan mâli yardım istemek haramdır. Kezâ kendisini olduğundan fazla fakir göstererek yardım dilemek haramdır. Muhtaç iken ısrarla yardım dilemek mekruhtur. Çalışmaktan âciz olup muhtaç olan kimsenin ısrarsız yardım dilemesi mübahtır. Açlıktan ölüm tehlikesiyle karşılaşan fakirin yardım dilemesi vâciptir. Kimseden yardım dilemeye tenezzül etmeyen fakir için başkaları tarafından halktan yardım istemek mendupdur.

SADAKA ALMAYA GELİNCE:

Bu da yerine göre haram, mübah veyâ vâcip hükmünü alır. Şöyle ki: Şer'an zengin sayılan kimsenin sadaka istemesi haramdır. İstediği sadaka farz olan sadaka olsun, nâfile sadaka olsun hüküm aynıdır. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya gelmemekle beraber muhtaç durumda olanın farz veyâ nâfile sadaka alması istemek sûretiyle de olsa mübahtır. Kezâ muhtaç olmayanın istemeden nâfile sadaka kabul etmesi mübahtır. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan muhtaç adamın sadaka alması vâciptir.

ZEKÂTTAN BİR MUHTACA NE KADAR VERİLEBİLİR?

1. Ebû Hanîfe'ye göre bir kişiye verilecek miktar nisaptan az olmalıdır. Ancak kişi borçlu olup kendisine verilecek zekâttan borcunu ödedikten sonra elinde kalan miktar nisabtan az ise veyâ çocukları çok olup verilecek zekât âile fertlerine bölündüğünde beher kişi başına düşen pay nisaba ulaşmazsa o kişiye nisabtan fazla zekât verilebilir.

2. Mâlik ve Ahmed'e göre bir muhtaca onun yıllık ihtiyacını karşılayacak miktar zekât verilebilir.

3. Şâfiî'ye göre bir muhtaca 60 yaşına kadar ihtiyacına yetecek miktar verilebilir. Ancak kuvvetli ve vücutça sakatlığı olmayıp çalışarak nafakasını temin edebilen fakir bu hükümden müstesnadır.

4. Sevrî'ye göre bir kişiye 50 dirhem gümüşten fazla verilemez. Ahmed'den olan bir rivâyet de böyledir."

١٨٤٠ – حدّثنا الحسنُ بنُ عليٍّ الخلّالُ. ثنا يحيَى بنُ آدمَ. ثنا سُفيانُ، عن حَكيمِ
ابنِ جُبَيرٍ، عن مُحمّدِ بنِ عبدِ الرّحمنِ بنِ يزيدَ، عن أبيهِ، عن عبدِ اللهِ بنِ مسعودٍ؛ قالَ:
قالَ رسولُ اللهِ ﷺ «مَنْ سألَ، ولهُ ما يُغنيهِ، جاءتْ مسألتُهُ يومَ القيامةِ خُدُوشًا
أو خُمُوشًا أو كُدُوحًا في وجهِهِ» قيلَ: يا رسولَ اللهِ! وما يُغنيهِ؟ قالَ «خمسونَ درهمًا،
أو قيمتُها مِنَ الذّهبِ».

فقالَ رجلٌ لسُفيانَ: إنّ شُعبةَ لا يُحدّثُ عن حكيمِ بنِ جُبيرٍ. فقالَ سُفيانُ:
قد حدّثناهُ زُبيدٌ، عن مُحمّدِ بنِ عبدِ الرّحمنِ بنِ يزيدَ.

TERCEMESİ

1840) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

— «Gına verip geçindirecek malı varken halktan isteyen kimsenin dilencilikle aldığı şey kıyâmet günü onun yüzünde yara, bere olarak gelir. Ashab-ı Kirâm tarafından :

— Yâ Resûlallah! (Halktan istemeye mâni) ne kadar **mal insana gına verir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Elli dirhem gümüş veyâ bunun değerinde altın.» diye cevâp buyurdu.

(Râvi Yahyâ demiştir ki :) Bir adam (Râvi) Süfyân'a : Şu'be, Hakîm bin Cübeyr'den hadîs rivâyet etmez, demiş, Süfyân'da : Bu hadîsi bize Muhammed bin Abdirrahman bin Yezîd'den (Hakîm'den **başka) Zübeyd (de) rivâyet etmiş, demiştir."**

İZAHI

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî, Dârimî, Tahavî ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir. Hadîsin başındaki senedde Süfyân, Hakîm bin Cübeyr vâsıtasıyla Muhammed bin Abdirrahman bin Yezid'den rivâyet etmiştir. Şu'be, Hakîm'den hadîs

rivâyet etmezdi. Bir adam bu durumu Süfyân'a anlatmakla onun, Hakîm'den hadîs rivâyetini uygun görmediğini sezdirmek istemiş. Süfyân da bu hadîsi yalnız Hakîm'den değil Zübeyd'den de işittiğini ve Zübeyd'in de bunu Muhammmed bin Abdirrahman'dan rivâyet ettiğini ifâde etmiştir. Yâni bu hadîsi Muhammed'den Süfyân'a aktaran yalnız Hakim değildir. Zübeyd de vardır. Süfyân'a bu durumu söyleyen zâtın Şu'be'nin Tirmizî Abdullah bin Osman olduğu Ebû Dâvûd tarafından belirtilmiştir.

Hadîste geçen **Hudûş, Humûş** ve **Kudûh** kelimeleri deriyi tırmalamak, yaralamak ve kazımak sonucunda görülen yara ve bere demektir.

El-Karî: 'Bu kelimeler arasındaki; أَوْ = «veyâ» kelimesi râvinin tereddüdünden olabilir. Yâni hadîste bu üç kelimeden birisi buyurulmuştur. Ama hangisinin kullanıldığında tereddüt vardır. «Veyâ» mânâsını ifâde eder. أَوْ kelimesinin dilencilerin derecelerini beyân etmek için olması da muhtemeldir. Çünkü, az dilenen, çok dilenen ve dilencilikte ifrat eden olmak üzere üç grup dilenci vardır. Kıyâmet günü bunların durumları farklıdır. **Humûş**, yüzdeki yara ve beredir. Dilencilikte ifrat edene âittir. **Hudûş**, derideki yara ve beredir. Bu da çok dilencilik edene âittir. **Kudûh**, deri üstündeki çiziktir. Bu ise az dilenene âittir. Bir kavle göre **Hudûş**, deriyi ağaçla tahriş etmek, **Humûş**, deriyi tırnaklarla tırmalamak ve **Kudûh** ısırmaktır,' demiştir.

İhtiyacına yetecek kadar malı varken halktan mal dileyenlerin, dilencilikle topladıkları malların kıyâmet günü onların yüzünde yara ve bere hâline geleceğinden maksat, onların yüzlerinde nefret verici izlerin hakikatan bulunmasıdır. Veyâ mahşer halkı arasında, onları teşhir edecek ve tanıtacak bir takım alâmetlerin bulunmasıdır.

Hadîs, elli dirhem gümüş veyâ bu değerde altını bulunan bir kimsenin halktan mâli yardım istemesinin haram olduğuna delâlet eder. Bu husustaki gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.

(٢٧) باب من تحل له الصدقة

27 — (ZENGİN OLDUĞU HALDE) ZEKÂT ALMASI HELAL OLANLARIN (BEYÂNI) BÂBI

١٨٤١ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ. ثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ. أنبأنا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ إِلَّا لِخَمْسَةٍ: لِعَامِلٍ عَلَيْهَا، أَوْ لِغَازٍ فِي سَبِيلِ اللهِ، أَوْ لِغَنِيٍّ اشْتَرَاهَا بِمَالِهِ، أَوْ فَقِيرٍ تُصُدِّقَ عَلَيْهِ فَأَهْدَاهَا لِغَنِيٍّ، أَوْ غَارِمٍ».

TERCEMESİ

1841) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Şu) beş **kişi müstesnâ, zekât almak hiç bir zengine helâl değildir: Zekât âmili** (memuru), **Allah yolundaki mücâhid, zekât malını kendi malı ile satın alan zengin, fakirin, kendisine verilmiş olan sadakayı hediye ettiği zengin** ve (Müslümanların arasını bulmak yolunda) **borçlanan** (zengin).»"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Ahmed, Dârekutnî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Mâlik, Ebû Dâvûd ve Hâkim bunu Atâ bin Yesâr'dan mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.

Hadis, beş zengin hâriç, zekât alıp mülk edinmenin hiç bir zengin için helâl olmadığını beyan eder. Müstesna kılınan 5 zenginden her hangi birisine zekâtın helâl olması fakirlikten başka nedenlere dayanır. Şimdi bu beş zenginle ilgili gerekli bilgi vermeye geçelim :

1. Zekât âmilidir. Yâni Devlet başkanı veyâ yetkili kıldığı zât tarafından zekât toplamakla görevlendirilen memur. Zekât mallarının toplanması, korunması, hesabının tutulması, müstehaklarına dağıtılması gibi işlerde çalışan bütün görevliler bu kapsama girer. Her görevliye, münasip bir miktar verilirken onun zengin olması buna mâni değildir. Çünkü verilen hisse emek karşılığı bir nevî ücrettir.

Zekât âmiline verilecek miktar hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.

a. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre, devlet yetkilisi, zekât âmiline, yetecek bir miktar verir. Çünkü ona verilen meblâğ zekâta müstehaklık yolu ile değil, emek karşılığı verilir. Nitekim bu memur zengin bile olsa, toplanan zekâttan kendisine bir miktar verilmesi icmâ ile sâbittir. Tabii memurun topladığı zekâtın tümü şâyet az olup onun için yetecek miktarı ödendikten sonra bir şey artmıyacak olursa, toplanan zekâtın azamî yarısı ona verilebilir. Fazlası verilmez.

b. Şâfiî'ye göre toplanan zekâtın sekizde biri zekât memuruna verilir. Çünkü zekâta müstehaklarının sekiz sınıf olduğu ve zekât âmilinin bunlardan birisi olduğu âyetle sâbittir.

Fakat bu görüşe şöyle itiraz edilmiştir: Sözü edilen âyette zekâtın müstehakları beyan buyurulmuştur. Fakat bunlara nasıl taksim edileceği belirtilmemiştir.

c. Mâlik'e göre memurun emeğinin karşılığı toplanan zekâtın tümünü de tutsa yine tam olarak verilir.

2. Allah yolundaki mücâhiddir. Yâni İslâmiyet'in yükselmesi için savaşan gâziler, zengin bile olsalar onlara zekâttan hisse verilir. Mâlik'in görüşü budur.

Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre Mücâhid fakir olmadığı takdirde ona zekâttan pay verilmez. Çünkü Muâz (Radıyallâhü anh)'ın Yemen'e vâli olarak gönderildiğine dâir malûm hadîsin zekâtla ilgili bölümünde: وَتُرَدُّ إِلَى فُقَرَائِهِمْ = **«ve fakirlerine iâde edilir.»** buyurmuştur. (21) İkinci delîl: لاَتَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ **«Zekât hiç bir zengine helâl değildir.»** hadîsidir. (22)

Hanefî âlimlerine göre izaha çalıştığımız hadîs mukim iken zengin olup cihâda çıkacağı zaman silâh, binek gibi savaş araç ve gereçlerine ihtiyaç duyan mücâhidler mânâsına yorumlanır.

Şâfiî, Ahmed ve İshak'a göre mücâhid bir maddî menfaat gözetmeksizin cihâda katıldığı zaman zengin bile olsa ona zekâttan hisse verilir.

Mâlik ve son gruptaki âlimlerin Hanefî âlimlere yukardaki görüşleri dolayısıyla verdikleri cevap şudur: Hiç bir zengi-

---

(21) 1783 nolu hadîstir.
(22) 1839 nolu hadîstir.

ne zekâtın helâl olmadığına dâir hadis M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve benzerî hadîsler umumidir. Bu bâbtaki hadisler onların umumîliğini husûsîleştirir. Çünkü bu hadîs beş sınıf insan zengin bile olsa zekât almalarının helâl olduğunu açıkca bildirir. Şu halde bu beş sınıf insan umumî olan diğer hadislerden müstesnâdır.

3. Zekât malını kendi malıyla satın alan kişidir. Yâni kendilerine başkaları tarafından zekât verilmiş olan müstehakların elindeki zekât malını para veyâ başka mal ile satın alan bir zengin satın almış olduğu bu zekât malını kullanabilir. Ona helâldır. Kişinin zekât olarak fakirlere vermiş olduğu malının zekâtını sonradan satın alması meselesine gelince; bu husus ihtilâflıdır. Cumhur'a göre mekruhtur.

A h m e d, e l - H a s a n, K a t â d e, e l - B â c i' ve M â l i k i'lerden bir cemâat, kişinin vermiş olduğu kendi zekâtını veyâ başka tür sadakasını satın almasının haramlığına hükmetmişlerdir.

Keffâret, adak ve başka nevî sadaka ve bağışlar zekât hükmündedir. Yâni kişinin yaptığı bu gibi hayır para ve mallarını sonradan fakirden normal bedeli mukabilinde bile olsa satın alması Cumhûr'a göre mekruhtur. Yukarıda anılan âlimlere göre haramdır. Bu hayırlar başka şahıslar tarafından yapılmış ise her hangi bir kimse bunları fakirlerden satın alabilir. Bunda ihtilâf yoktur.

Hibe ve benzerî mülk edinme yolları satın alma hükmündedir. Satın almaya âit yukardaki tafsilât bu gibi akidler için de mevcuttur. Zekât malına mirasçı olmak ise bu hususta hiç bir sakınca yoktur. Çünkü bu mal mirasçının irâdesi dışında kendiliğinden onun mülkiyetine geçmiştir. Bunu bir misal ile açıklamak meselenin iyice anlaşılmasına yardımcı olur: Meselâ: Fakir bir kimse zekât almıştır. Bu zekât malı henüz harcamamış iken fakir ölüp zengin mirasçıları bırakırsa o zekât malı zengin olan mirasçılarına helâldır. İ b n - i A b d i'l - B e r r: İ b n - i Ö m e r ve e l - H a s a n b i n Y a h y â müstesnâ bütün âlimler murisin bıraktığı zekât malının zengin mirasçılarına helâl olduğuna hükmetmişler, demiştir.

4. Fakirin aldığı zekât malını hediye olarak sunduğu zengindir. Yâni bir fakir kabul etmiş olduğu zekâtı arzu ettiği başka bir zengine hediye edebilir. Zengin de fakirin hediye ettiği malı kabul edebilir. Bu ona helâldır. Fakat fakire zekât veren zengin verdiği zekâtı fakirden hediye olarak geri alamaz. Bu durum hadîsin şümû-

lüne girmez, böyle bir yola tevessül edenler yanlış ve haram bir iş yapmış olurlar ve Allah katında mes'uldürler.

5. Müslümanların arasını bulmak için meşrû bir yolla giriştiği barıştırma nedeniyle borç altına giren borçludur. Böyle bir borçlu zengin bile olsa yüklendiği borcu kendi malından ödemekle mükellef değildir. Bu borcu kapatacak miktarca zekât kabûl edebilir. Hadiste kastedilen borçlu budur. Bir kavle göre hadisten kastedilen borçlu, borcu malından fazla olan kimsedir.

Kendisinin veyâ beslemekle mükellef olduğu âile fertlerinin geçimi için borçlanıp borcunu karşılayacak kadar malı olmayan borçlu bu hadiste kastedilmemiştir. Çünkü hadîs, zengin olan borçlu hakkındadır. Bu adam ise zengin değil fakir sayılır ve fakirliği dolayısıyla zâten zekâta müstehaktır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Hadiste anılan beş kişi hâriç farz olan sadaka hiç bir zengin için helâl değildir. Bu hususta icma vardır. Bir adam bu beş kişinin dışında kalan bir zengine zenginliğini bildiği halde zekât verirse verdiği zekât geçerli değildir. Bu husûsta âlimler müttefiktir. Eğer onun fakir olduğuna inanıp zekât verdikten sonra zengin olduğunu anlarsa Ebû Hanîfe, Muhammed, el-Hasan ve seçkin kavline göre Ahmed: Verilen zekât geçerlidir, demişlerdir. Ebû Yûsuf, Şâfiî Mâlik ve bir rivâyette Ahmed: Geçerli değildir, mal sahibi tekrar zekât çıkarmakla mükelleftir, demişlerdir. Evvelce vermiş olduğu zekâtı zenginliğini gizleyen alıcıdan geri alması husûsundaki tafsilât için Fıkıh kitaplarına müracaat etmek gerekir.

2. Hadîs araları açık olan müslümanların barıştırılmasını teşvik eder.

3. Müstehakların kabul etmiş oldukları zekât malını satmaları ve halkın bu malları satın almaları câizdir. Çünkü fakirlerin kabulü ile bu malın vasfı değişmiş olup artık ona zekât denmez.

4. Fakir, kabul ettiği zekât malını zengin olan eşine, dostuna, konu komşusuna hediye edebilir. Ve bunlar zengin de olsalar fakirin bu hediyesini kabul edebilirler.

(٢٨) باب فضل الصدقة

28 — SADAKA FAZİLETİ BÂBI

١٨٤٢ — حدثنا عيسى بن حماد المصري . أنبأنا الليث بن سعد ، عن سعيد ابن أبي سعيد المقبري ، عن سعيد بن يسار ؛ أنه سمع أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « ما تصدق أحد بصدقة من طيب ، ولا يقبل الله إلا الطيب ، إلا أخذها الرحمن بيمينه وإن كانت تمرة . فتربو في كف الرحمن حتى تكون أعظم من الجبل . ويربيها له كما يربي أحدكم فلوه أو فصيله » .

TERCEMESİ

1842) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Her hangi bir kimsenin bir hurma değerinde bile olsa helâl kazancından verdiği sadakayı — ki Allah helâl maldan verilen sadakadan başka hiç bir sadakayı kabul etmez — Rahmân (olan Allah) behemahal sağ eliyle alır. Sonra o sadaka dağdan daha büyük oluncaya kadar Rahmân'ın avucunda artar ve sizin biriniz erkek küheylan tayını veyâ devesinin yavrusunu titizlikle büyüttüğü gibi, Rahmân o sadakayı sahibi için önemle büyütür.»"

İZAHI

Buhârî, Müslim, Nesaî, Tirmizî ve İbn-i Huzeyme de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin bâzı kelimelerini açıklıyalım:

Tayyib: Helâl mânâsına kullanılmıştır. Arap dilinde lezzetli, hoş, temiz, iyi ve güzel mânâlarına da gelir.

Yemin: Sağ el demektir. Burada bu mânâ müraddır. Başka mânâları da vardır.

Keff: Avuç içi, el ayası demektir. El mânâsına da kullanılır.

Feluvv: Sütten kesilmiş tay'a denir. Bu kelime **Felve** ve **Filve** de okunabilir. Tay memeden kesildiği zaman önemle bakılıp büyütülmeye muhtaçtır.

Fasîle : Deve yavrusudur.

Hadîsdeki : فَتَرْبُوا فِى كَفِّ الرَّحْمٰنِ = «**Rahmân o sadakayı sağ eline alır ve;** أَخَذَهَا الرَّحْمٰنُ بِيَمِينِهِ = «**Rahmân'ın avcunda artar.**» cümlelerinin mânâları kastedilmemiştir. Çünkü Allah Teâlâ el, göz, kulak gibi organlardan nezih ve pâktır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadîslerde bulunan bu gibi kelimeler Selefiye mezhebi âlimlerine göre Allah Teâlâ'nın sıfatlarıdır. Bunları yorumlamak keyfiyetini anlatmaya girişmek gereksizdir. Bunlara inanıyoruz, keyfiyetini bilmiyoruz, denilir.

Diğer Ehl-i Sünnet mezheblerine göre Allah hakkında vâcib olan bu kelimeler yoruma tâbidir. Kastalânî'nin nakline göre Hattâbî: «**Hadîste Allah sadakayı sağ eline alır**» buyurulmuştur. Burada sağ el tâbirinin hikmeti örfte kıymetli eşyanın sağ el ile alınmasıdır, diyor.

Nevevî'de Müslim'in şerhinde şöyle der:

El-Mâzirî: 'Allah Teâlâ için organların bulunmasının muhal olduğunu anlatmıştık. Bu ve benzeri hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu nevî ifâdeleri kullanmasının sebebi halkın alışkın olduğu ve kolayca anlayabildiği bir tarzda meramı ifâde etmektir. Bu ifâde sadakanın Allah katında makbul ve sevâbının kat kat arttığını anlatmak içindir', demiştir.

Kadı Iyâz da: 'Râzî olunan makbul ve değerli şeyler sağ elle alındığı için sadaka'nın Allah katında makbul olmasından istiare yolu ile ifâde edilmiştir. Bir kavle göre sağ ile alınması ifâdesi kabul ve rızâ anlamında kullanılmıştır. Bir başka kavle göre; Allah'ın elinden ve avcundan maksad; kendisine sadaka verilen fakirin el ve avcudur. Sadaka Allah rızâsı için fakirin eline verildiğinden bu tâbir kullanılmıştır.

Sadakanın dağdan büyük oluncaya kadar büyütülmesinden maksat; ecrinin büyütülmesi ve sevâbının kat kat arttırılmasıdır. Böyle diyenler vardır. Bu ifâdenin, zâhirine göre mânâlandırılması câizdir. Yâni verilen sadaka bir hurma kadar küçük bile olsa Allah Teâlâ o küçük sadakayı bereketlendirir, büyütür, fazîletini arttırır, tâ ki âhiret günü terazîde büyük bir ağırlık versin, demiştir.

١٨٤٣ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ثنا الأعمش ، عن خيثمة ، عن عدي ابن حاتم ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «ما منكم من أحد إلا سيكلمه ربه .

لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ . فَيَنْظُرُ أَمَامَهُ فَتَسْتَقْبِلُهُ النَّارُ . وَيَنْظُرُ عَنْ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا شَيْئًا قَدَّمَهُ . وَيَنْظُرُ عَنْ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا شَيْئًا قَدَّمَهُ . فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَّقِيَ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ ، فَلْيَفْعَلْ » .

TERCEMESİ

1843) "... Adiyy bin Hâtim(-i Tâî) (23) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kıyâmet günü Rabbi kendisi ile konuşmıyacak (sorguya çekilmiyecek) **hiç biriniz yoktur. Rabbi ile kulu arasında hiç bir tercüman olmaksızın** (Allah kulu ile konuşacaktır.) **Bu durumda kul önüne bakar. Karşısında Cehennem ateşi bulunur. Sağına bakar, önünden gönderdiği** (ameli)**nden başka bir şey göremez. Soluna bakar, gönderdiği** (ameli)**nden başka bir şey görmez.** (Ashâbım!) **Artık tek bir hurmanın yarısı ile olsun ateşten korumaya gücü yeteniniz** (bunu) **yapsın.»**"

İZAHI

Buhârî ve Müslim de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Hadis sadaka vermeyi teşvik ederek, en küçük sadakanın bile küçümsenmemesinin gerektiğini ve Cehennem ateşinden korunmaya vesîle olduğunu, her kulun sorguya çekileceğini, Cehennem ateşini göreceğini ve dünyada iken işlediği iyi veyâ kötü ameli ile beraber Hâkim-i mutlak olan Allah Teâlâ'nın huzûruna çıkacağını bildirir.

١٨٤٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ، عَنِ الرَّبَابِ أُمِّ الرَّائِحِ ، بِنْتِ صُلَيْعٍ ، عَنْ سَلْمَانَ ابْنِ عَامِرٍ الضَّبِّيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ ، وَعَلَى ذِي الْقَرَابَةِ اثْنَتَانِ : صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ » .

TERCEMESİ

1844) "... Selmân bin Âmir (24) ed-Dabbî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâ-

(23) Hâl tercemesi 87 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.
(24) Hâl tercemesi 1699 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

yet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Fakire verilen sadaka bir sadakadır. Akrabalığı olan (muhtaç)a **verilen sadaka iki** (hayır)**dır. Sadaka ve sıla**(-ı rahîm)**dir.»"**

İ Z A H I

Hâkim, Tirmizî, Nesai, İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve Dârimi de bunu rivâyet etmişlerdir. Hadis, akrabalara verilen sadakanın, yabancılara verilen sadakadan sevap bakımından üstün olduğuna delâlet eder. Çünkü hem sadaka sevâbını, hem de yakınlarla iyi ilişki kurmak ve şefkat etmek anlamında olan sıla-ı rahim sevâbını taşır.

Akrabalara verilen farz ve nâfile sadakanın sevâbının fazileti ve bu husûstaki hükümler 24. bâbta geçen 1834 - 1835 nolu hadisler bölümünde geçmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

٩ - كتاب النكاح

9 — NİKÂH KİTABI

Müellif, namaz, oruç ve zekât bölümleri ve bunlara bağlı bölümlerden sonra nikâh bölümüne geçmiştir. Çünkü, nikâhta da ibâdet anlamı vardır. Evlenmek, kişinin kendisini tamâmen ibâdete vermek için evlenmemekten üstün ve daha faziletlidir. 1846 nolu hadîs buna delîl olduğu gibi Buhârî ile Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«... Bana gelince, Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ben hepinizden ziyâde Allah'tan korkar ve hepinizden fazla takvâ sâhibiyim. Lâkin, geceleyin hem namaz kılarım hem uyurum, kâh nâfile oruç tutarım, kâh tutmam ve kadınlarla evlenirim. Kim benim yolumdan yüz çevirirse, artık o benden değildir.» buyurmuştur.

Nikâh : Bu kelime Arap dilinde, birleştirmek, evlenme akdi ve cinsî münâsebet gibi değişik mânâlarda kullanılır. Din dilinde ise, sahîh kavle göre evlenme akdi demektir. Çünkü Kitab ve Sünnet'de nikâh kelimesi evlenme akdi mânâsında çok kullanılmıştır. El-Hâfız İbn-i Haceri-l'Askalânî'nin beyânına göre; Hanefî'lerin ve bir kavillerinde Şâfiiler'in görüşlerine göre bu kelimenin hakiki mânâsı cinsel ilişkidir, evlenmek akdindeki kullanılışı mecâzîdir. Başka görüşler de vardır.

Nikâhın meşrûluğu **Kitap, Sünnet** ve **İcmâ'** ile sâbittir. Nisâ sûresinin üçüncü, Nûr sûresinin 32'nci âyetleri keza İbn-i Mes'ûd (Radıyalâhü anh)'ın 1845 ve Âişe (Radıyallâhü

anhâ)'nın 1846 nolu hadîsleri bu cümledendir. Bu konudaki âyetler ve hadîsler çoktur. Müslümanlar evlenmenin meşrûluğuna icmâ etmişlerdir. Bunun meşrûluğunun hikmetini, birinci bâbtaki hadîslerin izahını yaparken anlatmaya çalışacağım :

(١) باب ما جاء في فضل النكاح

1 — NİKÂHIN FAZÎLETİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٨٤٥ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عامِرِ بْنِ زُرارَةَ. ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ قَيْسٍ؛ قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ بِمِنًى. فَخَلَا بِهِ عُثْمَانُ. فَجَلَسْتُ قَرِيبًا مِنْهُ. فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: هَلْ لَكَ أَنْ أُزَوِّجَكَ جَارِيَةً بِكْرًا تُذَكِّرُكَ مِنْ نَفْسِكَ بَعْضَ مَا قَدْ مَضَى؟ فَلَمَّا رَأَى عَبْدُ اللهِ أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ سِوَى هٰذَا، أَشَارَ إِلَيَّ بِيَدِهِ. فَجِئْتُ وَهُوَ يَقُولُ: لَئِنْ قُلْتَ ذٰلِكَ، لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ! مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ. فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ. وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ».

TERCEMESİ

1845) "... Alkama bin Kays *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir : **Ben, Minâ'da Abdullah bin Mes'ud** (Radıyallâhü anh)'ın **beraberinde idim. Osman** (bin Affân) (Radıyallâhü anh) (bir ara) **onunla özel görüştü. Ben de Abdullah'ın** yakınında oturdum. Osman, **Ona :**

— Senin (gençlik döneminde) geçen (neşe ve kuvvetin)**in bâzısını sana hatırlatacak genç bir kızla seni evlendirmeme arzun var mı? dedi. Abdullah, Osman'ın bu** (soru)**dan başka bir işi olmadığını görünce,** (yanlarına varmam için) **bana eliyle işâret etti. Ben de vardım.** (O sıra) **Abdullah** (O'na) **şöyle** diyordu :

Eğer sen (evlenmeyi teşvik edici) **bunu söyler isen şüphesiz Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu :**

«**Ey gençler topluluğu, sizlerden kimin evlenme külfetine gücü yeterse evlensin! Çünkü evlenme, gözü** (haramdan) **son derece men edicidir. İffeti de o oranda koruyucudur.** (Evlenme masrafına) **gücü yetmeyen kimse de** (nâfile) **oruç tutsun. Çünkü şüphesiz oruç, şehvet için kuvvetli bir kırıcıdır.**»"

İ Z A H I

B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s a î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Müellifin rivâyetinin zâhirine göre O s m a n (Radıyallâhü anh) İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'i M i n â ' da cemâattan tenha bir tarafa götürüp ona evlenme teklifinde bulunurken A l k a m e (Radıyallâhü anh) da onların yakınında oturmuş ve evlenme teklifine âit O s m a n (Radıyllâhü anh)'ın sözünü duymuştur. A b d u l l a h (Radıyallâhü anh) da O s m a n (Radıyallâhü anh)'ın bu işten başka bir diyeceğinin bulunmadığını anlayınca A l k a m a (Radıyallâhü anh)'ı yanlarına çağırmıştır. E b û D â v û d ' un rivâyetinin zâhirine göre ise O s m a n (Radıyallâhü anh) A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ı tenha bir tarafa götürmek isterken, A b d u l l a h (Radıyallâhü anh) A l - k a m e (Radıyallâhü anh)'ı da yanlarına çağırmış ve A l k a m e (Radıyallâhü anh) da onların yanına vardıktan sonra O s m a n (Radıyallâhü anh) evlendirme teklifinde bulunmuştur. Fakat B u - h â r î ' nin rivâyetinin zâhiri, Müellifin rivâyetinin zâhirine benzer. Yâni O s m a n (Radıyallâhü anh) A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'a evlendirmeyi teklif ettikten sonra A b d u l l a h (Radıyallâhü anh) A l k a m e (Radıyallâhü anh)yi yanlarına çağırmıştır.

El-Menhel'in Tekmile sahibi şöyle der:

"Rivâyetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür: O s m a n (Radıyallâhü anh) A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'a yaptığı evlenme teklifini A l k a m e (Radıyallâhü anh)'ın gelişinden sonra muhtemelen tekrarlamıştır. Çünkü A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın bu konu hakkında A l k a m e (Radıylalâhü anh)'ın bilgi sahibi olmasını istediğini O s m a n sezmiştir.

A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın O s m a n (Radıyallâhü anh)'a verdiği cevap, iki mânâya yorumlanabilir.

Birincisi; O s m a n (Radıyallâhü anh)'ı teyid etmektir. Yâni senin yaptığın evlenme teklifi ve teşviki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapmıştır. Lâkin benim evlenmeye ihtiyacım yoktur.

İkincisi; O s m a n (Radıyallâhü anh)'ın teklifini reddetmektir. Yâni evlenme teklifi gençlere yapılmalıdır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisteki hitâbı gençlere mahsus-

tur. Ben genç değilim. Bu nevî teklifler genç yaştakilere yapılmalıdır.

Hadîste geçen; الباءة kelimesi dört şekilde okunabilir. En meşhur ve fasîh okunuş "el-Bâet"dir. İkincisi "el-Bât", üçüncüsü "el-Bâ" ve dördüncüsü "el-Bâhat"dır. Bu kelimenin asıl mânâsı cinsel ilişkidir. Sonra nikâh akdi anlamında da kullanılmıştır.

Hadîste iki mânâya yorumlanabilir. Cinsel ilişki olsun, evlenme akdi olsun her iki mânânın neticesi şu olur: **«Ey gençler, evlenme akdî veyâ meşrû cima' için gereken masraflara gücü yeteniniz evlensin...»** Şu halde hangi mânâ kastedilirse edilsin gâye, bunun için gerekli masraf ve külfettir.

Bâet kelimesini masraf ve külfet mânâsına yorumlamak zorunluluğunun sebebi şudur: Eğer asıl mânâsı olan cima' kastedilmiş olsaydı, buna yâni cima'ya gücü yetmeyenlerin şehvetlerini dindirmeleri için oruç tutmaları tavsiyesi anlamsız kalırdı. Çünkü cimâ'ya gücü yetmeyenin şehveti yoktur ki, bunu oruçla dindirmesi tavsiye edilsin."

EVLENMENİN MEŞRÛTİYETİNDEKİ HİKMETLER

1. Bu kitabın 8. bâbındaki E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile A h m e d, T a b a r â n î, H â k i m ve başkalarının E n e s (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet ettikleri hadisten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmetinin çoğalmasını istemiş ve kıyâmet günü diğer ümmetlere karşı ümmetinin çokluğu ile iftihar etmiştir.

2. Evlenmek insanı zinâ ve fuhuştan ve bunlara yol açan uygunsuz hareketlerden korur. Tercemesini verdiğimiz A l k a m e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi bu hikmeti açıkca belirtmiştir.

3. İnsan neslinin en mükemmel ve tertemiz bir şekilde devamını sağlamak ve korumaktır.

4. İffetli kız ve kadınların şeref ve haysiyetini her türlü şâibeden uzak tutmak, zulüm, cinâyet ve benzeri bâzı müessif olaylara meydan vermemek.

5. Beraber yaşayan erkek ile kadının arasında sevgi, şefkat ve mutlu yaşama ortamının hazırlanmasında katkıda bulunmaktır. (1)

(1) Rûm sûresi 7. âyeti ile 1847 nolu hadîste bu hikmete işâret vardır.

EVLENMENİN ŞER'Î HÜKMÜ

Cumhûra göre evlenmenin asıl hükmü müstehablıktır. Çünkü 1846 nolu ve benzerî hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenmenin zat-i Nebevîlerinin yolu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca farz ibâdetleri beyan buyururken evlenmeden bahsetmemiştir. Yâni evlenmeyi farzlardan saymamıştır. Ashab-ı Kirâm büyük, küçük her çeşit farzlara âit emirleri O'ndan nakletmişlerdir. Hiç birisi bunun farziyetine âit bir şey söylememiştir. Üstelik Ashâb arasında bekâr kalanlar da vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlara karşı çıkmamış ve îtirazda bulunmamıştır.

Z â h i r i y e mezhebinin mensubları **Kitâb** ve **Sünnet**'teki evlenme emirlerinin zâhirine bakarak vâcip olduğuna hükmetmişler ise de yukarda özetlediğim gerekçe müvâcehesinde bu görüş reddedilmiştir.

Cumhûr'a göre evlenmenin şer'î hükmü durum ve şartlara göre değişir. Şöyle ki :

1. Evlenmediği takdirde zinâ ve fuhuş yapacağı ve bundan korunamıyacağı muhakkak olan bu tehlikeden başka bir çâre ile kendisini muhâfaza edemiyeceğine inanan için evlenmek **Farz**'dır.

2. Evlenmediği takdirde zinâ - fuhuş yapmaktan korkan, nefsine hâkim olmadığı için bakması haram olan kadınlara bakmaktan ve yâ elile istimnâ (şehvetini dindirme) etmekten kendisini koruyamayan kimse için evlenmek **Vâcib**'dir.

Yukarda iki hüküm, evlenme masrafını sağlayabilen, mevcut malı veyâ çalışmakla karısının nafakasını temin edebilen ve alacağı kadına zulüm etmek korkusu olmayana mahsustur. Bu şartlar olmadıkça evlenmek farz veyâ vâcip olmaz.

3. Evlenme masrafına ve nafakaya muktedir olup zinâ ve benzeri harama düşme korkusu olmamakla beraber, normal olarak cinsel ilişkiye gücü yeten, evleneceği kadına zulüm etmek endişesi olmayan kimse için evlenmek, **Sünnet-i Müekkede**'dir.

4. Bir harama girmek endişesi olmamakla beraber, şehvet duygusu ile evlenmek isteyen ve evlenmenin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir sünnet ve yolu olduğunu hesaba katmadan evlenmek **mübah**'tır. Mâmafih, şehvet ihtiyacını gayr-i meşrû yolla de-

ğil de meşrû yolla giderme yolunu tutması, günah yolunu tıkamasına vesîle olduğu için yine sevabsız değildir.

5. Evleneceği kadının haklarına riâyet etmemekle zulüm etmekten korkan için evlenmek **tahrîmen mekruh**'tur.

6. Karısının haklarına riâyet etmeyeceğine ve böylece ona zulüm edeceğine inanan kimse için evlenmek haramdır. Çünkü evlenmek nefsi haramdan korumak ve sebep olacağı çocuklarından hayır ve sevap kazanmak için meşrû kılınmıştır. Zulüm etmekle ise harama girmiş olacaktır. Bir zararı defetmek ve yararı celbetmeye tercih edilir.

Şehvet sahibi olmakla beraber, harama girmemek bakımından nefsinden emin olanlar ile şehveti olmayanların evlenmeleri veyâ evlenmemeleri hakkında bu kitabın 2. bâbında da biraz bilgi vermeyi düşünüyorum.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Kişi, evlenme ihtiyacı olduğunu hâlinden sezen din kardeşine evlenme teklifini yapması müstehabtır.

2. Bâkire ve genç kızla evlenmek müstehabtır. Bu husûsun izahını 7. bâbta vereceğim.

3. Şehvet duygusunu dindirmek yönünden evlenmeye muhtaç olmakla beraber, evlenme masrafını yapmaktan âciz olan kimsenin şehvetini dindirmesi için bol bol oruç tutması müstehabtır.

4. Şehvet yönünden evlenme ihtiyacını duyup masraf ve nafakaya muktedir olan için evlenmek müstehabtır. Bu hususta ayrıntılı bilgi yukarda verilmiştir.

Alkama (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Alkama bin Kays bin Abdillah Ebû Şibl en-Nahaî el-Kufî, Irak fıkıhçısı ve imam olarak nam salmış büyük bir âlimdir. İbrâhim Nahaî'nin dayısı ve el-Esved'in amucasıdır. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken doğmuş, hattâ câhiliyyet devrine âit günlere bile yetişmiş ise de sohbet-i Nebeviyye şerefine mazhar olamamış, büyük tâbiîlerdendir. Ashab-ı Kirâm'dan Ömer, Osman, İbn-i Mes'ud, Ali ve Ebü'd-Derdâ (R.A.) gibi sahâbîlerden hadîs almıştır. Tecvid ve Fıkıh ilimlerini bilhassa İbn-i Mes'ud (R.A.)'den alan seçkin zâtlardan ve İbn-i Mes'ud'un arkadaşlarının ileri gelenlerindendir. Abdurrahman bin Yezid'in dediğine göre İbn-i Mes'ud: Ben ne okuyorsam ve ne biliyorsam hepsini Alkama da okur ve bilir, demiştir.

(Devâmı 195.ci Sahifede)

١٨٤٦ – حدّثنا أحمد بن الأزهر . ثنا آدم . ثنا عيسى بن ميمون ، عن القاسم ،
عن عائشة ؛ قالت : قال رسول الله ﷺ « النّكاح من سنّتي . فمن لم يعمل بسنّتي
فليس منّي . وتزوّجوا ، فإنّي مكاثر بكم الأمم . ومن كان ذا طول فلينكح
ومن لم يجد فعليه بالصّيام . فإنّ الصّوم له وجاء » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف عيسى بن ميمون المديني ، لكن له شاهد صحيح .

TERCEMESİ

1846) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Evlenmek benim sünnetim (girdiğîm yolum)dur. Kim benim bu yolum ile amel etmez (bundan yüz çevirir) ise, benden değildir. Ve evleniniz. Çünkü ben (kıyâmet günü diğer) ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ediciyim. Kimin evlenme harçlığı var ise evlensin. Kim (bu masrafı) bulamazsa (nâfile) oruç tutmalıdır. Çünkü şüphesiz oruç, sahibi için şehvet kırıcıdır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü âlimler, râvi İsâ bin Meymun el-Medini'nin zayıflığı husûsunda ittifak hâlindedir. Lâkin bu hadis için sahih şâhid vardır.

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi isnadı zayıf ise de bunu teyid eden sahîh bir şâhid durumunda olan başka hadis vardır. Şöyle ki :

Hadîsin ilk fıkrasının benzeri Buhârî ve Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet ettikleri uzun

---

Alkame .... (Baştarafı 194.cü Sahifede)

Kabus : Ben babam Ebî Zayban'a : Sen neden sahâbîlere gitmeyi bırakıp tâbiî olan Alkama'ya gidiyordun? diye sordum. Babam dedi ki : Ben, Peygamber (S.A.V.)'in ashâbından olup Alkama'ya başvurarak ondan fetvâ soranlara yetiştim, diye bilgi vermiştir.

Alkama, önder bir Fıkıhçı, güzel sesle Kur'an okuyucu, rivâyetlerinde çok sağlam, takvâ ve hayır işlerinde üstün bir zât idi. Çok yönleri ve meziyetleri ile İbn-i Mes'ud (R.A.)'a benzerdi. Topal idi. Başlıca râvileri, İbrâhim bin Yezîd en-Nahai, İbrâhim bin Süveyd en-Nahaî, Şâ'bî, Ebü'd-Duha, Müslim bin Subayh, Yahyâ bin Vessâb ve bir cemâattır. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun rivâyetlerini almışlardır. Hicretin 62. yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 271 ve Tezkire C. 1, Sah. 48)

bir hadîste şu lâfızlarla geçer: وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

«... Ve **kadınlarla evlenirim.** (İşte benim yolum budur.) **Kim benim bu yolum**(da gitmeyip on)**dan yüz çevirirse, benden değildir.»**

Hadîsin ikinci fıkrasının bir benzerini A h m e d, T a b a r â - n î, H â k i m ve B e y h a k î, yine E n e s (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak şu lâfızlarla rivâyet etmişlerdir:

تَزَوَّجُوا الْوَلُودَ الْوَدُودَ إِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الْأَنْبِيَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

Çok doğurucu ve (kocasını) **çok sevici kadınlarla evleniniz. Şüphesiz ben kıyâmet günü Peygamberlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»**

Müellifin 1863 nolu hadîsi de bu fıkraya kısmen benzer ama görüleceği gibi senedi zayıftır.

Hadîsin bundan sonraki kısmı bir önceki hadîste geçen son kısmının meâlen aynidir.

Hadîsteki 'Sünnet' kelimesi yol demektir. Farz ve vâcibin karşılığı olan sünnet ve nâfile anlamında kullanılmamıştır. Bu îtibarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolu anlamındaki bu kelime farz, vâcib ve sünnetin hepsine şümullüdür. Evlenmenin kimisine farz, kimisine vâcib, kimisine sünnet olduğu gibi bâzı kimseler için mübah veyâ mekruh yâhut haram olduğunu yukarda anlatmıştır.

Hadîsin: **«Benim bu sünnetimle amel etmeyen benden değildir.»** cümlesinden maksat B u h â r î ile M ü s l i m 'in E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri ve bir fıkrasını yukarıya aldığım hadîsten de anlaşıldığı gibi:

«Benim evlenme yolumdan yüz çevirip buna iltifat etmeyen benden değildir.» Bu itibarla evlenme külfet ve masrafına gücü yetmediği veyâ tamamen kendisini ibâdete vermek gibi meşrû mâzeretlere binâen evlenmeyenler, bu hadîsteki tehditlere mâruz değildir. Hadîsin böylelerine şümulü yoktur. S i n d î bu durumu belirtmiştir.

١٨٤٧ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ .
ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
« لَمْ نَـ (يُرَ) لِلْمُتَحَابَّيْنِ مِثْلُ النِّكَاحِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1847) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sevişenler için nikâh kadar sevgiyi artırıcı hiç bir şey görmedik veyâ görülmedi.»"

Not : Bunun senedinin sahîh ve râvilerinin sıkâ oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Hadîsteki; لِلْمُتَحَابِّينَ kelimesi tesniye veyâ çoğul olabilir. Tesniye olursa «Li'l-Mütehabbeyn» olarak okunur ve mânâsı "Birbirlerini seven iki kişi" demektir. Çoğul olursa «Li'l-Mütehabbin» olarak okunur ve mânâsı "Birbirlerini seven ikiden fazla kişi" demektir.

Hadîsteki; لَمْ نَرَ = «Görmedik» cümlesi yerine bâzı rivâyetlerde; لَمْ يُرَ = «Görülmedi» cümlesinin bulunduğu anlaşılıyor. Câmiü's-Sağîr şârihi e l - A z i z î ikinci rivâyeti kaydetmiştir. Müellifimizin rivâyetinde her iki cümleye de yer verilmiş ve ikinci cümle parentez içine alınmıştır. Eldeki bâzı nushalarda ise yalnız iki cümle mevcuttur. Mânâ bakımından pek bir fark yoktur.

Hadîs e l - H â k i m tarafından da yine sahîh bir isnad ile rivâyet edilmiştir.

S i n d î, hadîsin mânâsı hakkında şöyle der:

"Yâni iki kişi arasında muhabbet bulunduğu zaman hiç bir bilgi, alâka ve münasebet, onların evlenmeleri kadar onların arasındaki sevgiyi artırmaz. Eğer muhabbetle beraber bir evlilik durumları olursa mevcut muhabbet her gün daha da kuvvetlenir ve artar."

E l - M ü n â v i de: Hadîsten kastedilen mânâ şudur: Aşkın en muazzam ve etkin ilâcı evlenmektir. Bu yol açık iken bundan başka bir yola başvurulmamalıdır. Tek yol evlenmektir, der.

(٢) باب النهى عن التبتل

2 — TEBETTÜL (= KADINLARDAN UZAK DURUP EVLENMEYİ TERKETMEK)DEN NEHİY BÂBI

١٨٤٨ — حدثنا أَبُو مَرْوَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ. ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ سَعْدٍ؛ قَالَ: لَقَدْ رَدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى عُثْمَانَ ابْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ. وَلَوْ أَذِنَ لَهُ، لَاخْتَصَيْنَا.

TERCEMESİ

1848) "... Sa'd (bin Ebî Vakks) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(And olsun ki) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Osman bin Maz'ûn** (Radıyallâhü anh)'ın **tebettül** (= evlenmekten imtina etmesi)**ni menetti. Eğer ona izin verseydi** (biz daha ileri giderek) **hadımlaşırdık.**"

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Tirmizî de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizi bu hadisin hasen - sahih olduğunu da söylemiştir.

Tebettül: Tuhfe yazarının beyânına göre kelimenin asıl mânâsı inkıta ve kesilmektir. Buradaki maksat ise; kadınlardan kesilmek ve evlenmeyi terketmektir.

Kadınlardan uzak durup evlenmeyi terketmek hıristiyanların şeriatında bulunurdu. Buna ruhbanlık deriz. Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ümmetini bundan menettiğini burada bildirmiştir.

Hadîsteki "**İhtisâ**" yumurtaları çıkarmaktır. Yumurtaları çıkarılan insana '**Hadım**', hayvana da '**İğdiş**' denir. İnsan neslinin kesilmesine sebebiyet verdiği için haramdır.

Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şunları yazar:
"Yâni Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh) hiç evlenmemek ve kadınlardan tamamen uzak durmak için Peygamber (Sallallahü Aleyih ve Sellem)'den müsaade istemiş fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona izin vermemiş ve onu bu halden menetmiştir. Nevevî: Bizim arkadaşlarımız evlenmeyi terk etmenin yasaklığına âit bu hükmü, evlenme masrafına muktedir olup şehvet bakımından da ihtiyaç duyana yorumlamışlardır, demiştir.

Hz. Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın: "**Eğer ona izin verseydi biz hadımlaşırdık**" sözüne gelince bunun zâhiri mânâsı: "**Kadınlara şehvet yönünden muhtaç olmamak için hepimiz hadımlaşırdık.**"

Tıybî: 'Zâhiren Sa'd (Radıyallâhü anh) şöyle demeli idi: "Eğer ona müsaade etseydi hepimiz evlenmeyi bırakırdık." cümlesi daha kuvvetli olmasını belirtmek amacıyla bu ifâde tarzını bırakarak: "... **hepimiz hadımlaşırdık.**" demiştir. Yâni kadınlardan uzak durmak

işinde aşırı giderdik. Nerde ise hadımlaşmış gibi olurduk. S a ' d (Radıyallâhü anh) gerçek mânâda hadımlaşma yolunu tutma anlamını kasdetmemiştir. Çünkü bu iş haramdır.

Bâzıları S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın sözünü zâhirine göre mânâlandırarak: Bu söz hadımlaşmanın yasak kılınmasından önceki günlerde söylenmiştir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh), İ b n - i M e s ' u d ve başka sahâbilerden bir cemâatın hadımlaşmak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin almak için başvurmaları bu kavli teyid eder mahiyettedir, demiştir.

N e v e v î de: S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın **"Biz hadımlaşırdık."** sözü onların kendi ictihadlarına dayanarak hadımlaşmanın câiz olduğunu zan ettikleri mânâsına yorumlanır. Lâkin onların bu zannı isâbetsiz çıkmıştır. Çünkü küçük ve büyük her yaştaki insanlar için hadımlaşmak haramdır. B a ğ a v î demiş ki: Eti yenmeyen hayvanların yumurtalarını çıkarmanın hükmü de budur. Eti yenen hayvana gelince bunlar küçük iken yapılır, büyüdükten sonra yapmak haramdır', demiştir.

Evlenmek hakkında **farz, vâcib, sünnet, mübah, mekruh** ve **haram** gibi değişik hükümlerin bulunduğunu bundan önceki bâbta belirtmiştim. Bu nedenle o hükümlerin kimlere âit olduğu husûsunda burada tekrar bilgi vermeye gerek yoktur. Esasen oradaki bilgi de yeterli sayılmayabilir, geniş mâlumat için Fıkıh kitaplarına mürâcaat etmek gerekir. Bu itibarla **'Tebettül'** ile ilgili özlü bir bilgi vermekle yetinmek istiyorum.

El-Menhel'in Tekmilesinde özetle şöyle deniliyor:

"İ b n - i K u d a m a : Evlenmek husûsunda insanlar üç kısma ayrılır:

Birinci kısım, evlenmediği takdirde, harama gireceğinden korkanlardır. Böylelerinin evlenmesi âlimlerin büyük çoğunluğuna göre vâcibtir. Çünkü iffetini koruması lüzumludur. Bunun yolu ise evlenmektir.

İkinci kısım insanlar, kadınlara iştihası bulunmakla beraber, harama girmekten emin olanlardır. Böylelerin evlenmesi müstehabtır. Ve evlenmeyip tüm zamanını ibâdete ayırmasından evlâdır. Cumhûrun kavli böyledir.

H a n e f î âlimlerin kavli de budur. Sahâbilerin söz ve fiillerinin zâhiri de bunu te'yid eder.

Ş â f i î ise: Harama girmekten emin olanların evlenmeyip tüm zamanını ibâdete ayırmak efdaldır, çünkü Allah Teâlâ Y a h y â (Aleyhisselâm)'ı A l - i İ m r â n sûresinin 39. âyetindeki;

وسيدا وحصورا... = "... ve **kavminin büyüğü ve nefsine hâkim** ..."

nazm'ı celili ile övmüştür. Âyetteki **Hasur**, şehvet kudreti bulunduğu halde kadınlara yanaşmayan demektir. Eğer evlenmek efdal olsaydı Y a h y â (Aleyhisselâm) evlenmeyi terk etmekle övülmezdi. Bir de Allah Teâlâ ayni sûrenin 14. âyetinde;

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ... = "**İnsanlara kadınlardan, oğullardan... —ileri gelen— şehvetler sevgisi tezyin edilmiştir.**" buyurmuştur. Bu âyet zem meyanında buyurulmuştur.

Cumhûrun delilleri ise bundan önceki bâbta geçen hadisler, benzeri hadîsler ve bu bâbtaki hadislerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ashab-ı Kirâm (Radıyallâhü anhüm)'ün evlenme yolunu seçmeleri de evlenmenin efdal olduğuna delâlet eder. Sonra evlenmede pek çok yarar vardır. Bunlar tüm zamanını ibâdete vermenin yararlarından fazla ve önemlidir. Bu yararlardan bir kaçı şunlardır: Evlenme, erkek ve kadının iffetlerini korur, fitne ve fesad yollarının bâzısını tıkar, âile ocağının kurulmasına ve birtakım hakların ifasının sevâbına vesile olur, Ümmet-i Muhammediye'nin çoğalmasına ve neslin devamına vesîle olur...

Üçüncü kısım insanlar, yaşlılık; hastalık ve benzeri sebeplerle şehvetten düşmüş veyâ erkeklikten doğuştan mahrum olanlardır. Böylelerin evlenmeleri husûsunda iki görüş vardır: Umumî hükümlere bakılırsa evlenmeleri uygun görülür. İkinci görüşe göre evlenmeyip kendilerini ibâdete vermeleri efdaldır. Çünkü böylesinin evlenmesi hâlinde kendisinden yana olan yararların çoğu gerçekleşmez. Ayrıca nikâhı altında tutacağı kadının cinsel haklarını veremez, onu mutazarrir eder, üstelik adam yüklendiği birtakım yükümlülüklerin îfasından âciz kalabilir. Ve faydasız meşgûliyetler yüzünden ibâdet ve ilimle pek meşgul olmayabilir.

Evlenmeyi bırakmanın yasaklanmasına dâir bu bâbtaki hadisler ve benzerleri, erkekliği olup şehvet ve masraf ile nafaka durumu evlenmeye müsâit olanlara âit diye yorum yapılır.

١٨٤٩ — حدّثنا بِشْرُ بْنُ آدَمَ وَزَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ . قَالَا : ثنا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . ثنا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ التَّبَتُّلِ .

زَادَ زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ : وَقَرَأَ قَتَادَةُ : وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً .

TERCEMESİ

1849) "... Semûre (bin Cündüb) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebettül (evlenmemek)-den nehiy buyurdu.**

Râvi Zeyd bin Ahzam şunu da ilâve etti: Ve râvi Katâde: ولقد ارسلنا رسلا من قبلك وجعلنا لهم ازواجا وذرية **nazm-i celîli okudu.**"

İZAHI

Tirmizî de bu hadîsi rivâyet etmiştir. Nesaî'nin rivâyet ettiği bu hadîsin sonundaki Katâde'nin mezkûr âyeti okuduğuna dâir ilâve yoktur. Fakat Nesaî'de Sa'd bin Hişâm (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olan başka bir hadîste Âişe (Radıyallâhü anhâ), tebettül'ün yasaklandığını bildirdikten sonra mezkûr âyeti okuduğu ifâde edilmiştir.

Semûre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin garîb-hasen olduğunu Tirmizî ifâde etmiştir.

Bu hadîste evlenmemenin ve kadınlardan tamâmen uzak durup kendini ibâdete vermenin yasak olduğuna delâlet eder. Bu husustaki geniş bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.

Katâde'nin okuduğu âyet bölümü Ra'd sûresinin 38. âyetinin baş kısmıdır. Meâl şöyledir:

"(Ey Muhammed!) **And olsun ki, senden önce de Peygamberler gönderdik, onlara da kadınlar ve zürriyetler verdik...**"

Katâde'nin bu âyet bölümünü okuması evlenmeme yasağının teyidi içindir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de evlenip zürriyet sahibi olmuşlardır. Allah Teâlâ da onların izlerini tâkip etmemizi emir buyurmuştur. Şu halde bizim de evlenmemiz meşrûdur. Meşrû mâzeret yok iken aksi hareket meşrû değildir.

Sindî ve Tuhfe yazarının beyanlarına göre ilgililer Hasan-ı Basrî'nin Semûre (Radıyallâhü anhâ)'den hadîs işitip işitmediği husûsunda konuşmuşlardır. Mâmafih, bundan önce Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi bu hadîsi takviye eder.

(٣) باب حق المرأة على الزوج

3 — KADININ, KOCASI ÜZERİNDEKİ HAKKI(NIN BEYÂNI) BÂBI

١٨٥٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون ، عن شعبة ، عن أبي قزعة ، عن حكيم بن معاوية ، عن أبيه ؛ أن رجلا سأل النبي ﷺ : ما حق المرأة على الزوج ؟ قال « أن يطعمها إذا طعم . وأن يكسوها إذا اكتسى . ولا يضرب الوجه . ولا يقبح . ولا يهجر إلا في البيت » .

TERCEMESİ

1850) "... Hâkim'in babası Muâviye (bin Hayde) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kadının, kocası üzerindeki hakkı nedir? diye sordu. Efendimiz:

«Kocasının yemek yediği zaman ona (da) yedirmesi ve elbise edindiği zaman onu (da) giydirmesidir. Sakın (karısının) yüzünü dövmesin, (onu) takbih etmesin ve ev içi (= ayni yatakta yatmak) müstesnâ (onu) terketmesin.»"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Hâkim de bunu rivâyet etmişler, Hâkim hadisin senedinin sahîh olduğunu da belirtmiştir.

Müellifin rivâyetinde soru sahibinin ismi belirtilmemiştir. Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde soru sahibinin hadîs râvisi Muâviye (Radıyallâhü anh) olduğu belirtilmiştir.

Hadisin mânâsı hakkında el-Menhel Tekmilesinde şöyle deniliyor:

Yâni, kocanın karısının durumuna önem vermesi, nafakası ve giyimi hakkında mâli durumu nisbetinde önem vermesi istenmektedir. Erkek kendi giyeceğine ve yiyeceğine önem verdiği gibi eşininkine de önem vermelidir. Maksat karısını giydirmesini ve yidirmesini kendi yemesi ve giymesine zaman ve yer bakımından bağlaması değildir.

Hadisin «yüzünü döğmesin» emrinden maksat şudur: Terbiye veyâ kadının bâzı farzları terk etmesi gibi nedenlerle döğülmesine ihtiyaç duyulduğu zaman kadının yüzünün döğülmemesidir. Çünkü yüz vücudun en şerefli kısmıdır. Duyu organları bu kısımdadır. Yüzün döğülmesi duyu organlarına zarar verebilir.

Hadisin «Takbih etmesin» cümlesinden maksat kadına çirkin söz söylememesidir. Örneğin "Allah senin yüzünü" veyâ "senin vücudunu çirkin yaratmıştır" gibi kırıcı lâflar edilmemesidir. Çünkü kadının yüzünü veyâ vücudunu yaratan Allah Teâlâ'dır. Bir yaratığı takbih etmek ve yermek dolaylı da olsa yaratıcıya dil uzatma sayılabilir.

Hadisin «ve ev içi müstesnâ (onu) terk etmesin» cümlesinden maksat şudur: Kadın terk edilmesini yâni ondan küs kalınmasını gerektiren bir hatâ işlediği zaman ev içinde yatağını terk etmek meşrûdur. Fakat kocanın eşini evden kovması veyâ kadının bulunduğu evden ayrılıp başka bir eve gitmesi doğru değildir. Bu emrin karı koca arasında meydana gelmesi alışkanlık hâline gelen olumsuz durumlara mahsus olması umulur. Çünkü kadının eşine karşı isyankâr davranışı hâlinde onu başka bir evde bırakmak câizdir. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarının odalarından bir ay ayrı kalmıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Erkek kendi mâli durumuna göre karısının yiyecek ve giyeceğini vermekle mükelleftir.

2. Erkek karısını dövmek ihtiyacını duyduğunda bu ihtiyaç terbiye veyâ farz olan bâzı şeyleri yapmaması gibi meşrû nedene dayandığı takdirde yara bırakmıyacak şekilde kadının yüzünden başka uzuvlarını dövebilir. Fakat yüzünü dövemez ve onu takbih edemez.

3. Ev içinde gerektiğinde karısının yatağını terk etmek meşrûdur. Bu hususta bundan sonraki hadis izahında biraz daha izahat verilecektir.

Muâviye bin Hayde (R.A.)'ın Hâl Tereemesi

Muâviye bin Hayde bin Muâviye bin Kuşeyr el-Kuşeyrî, sahâbîdir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet ettiği hadisleri kendisinden rivâyet eden zâtlar, onun oğlu Hakim, Urve bin Ruvayn el-Luhani ve Hanîd el-Yezani'dir. İbn-i Sa'd'ın rivâyetine göre kendisi arkadaşlarıyla beraber Peygamber (S.A.V.)'i ziyâret etmiş ve bâzı şeyleri O'na sormuş ve O'ndan bâzı hadisler rivâyet etmiştir. Horasan'da savaşan bu sahâbî orada vefât etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaî ve İbn-i Mâceh hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel : Cild 9, sah. 170)

١٨٥١ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ شَبِيبِ ابْنِ غَرْقَدَةَ الْبَارِقِيِّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَحْوَصِ. حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ شَهِدَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ. فَحَمِدَ اللّٰهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَذَكَّرَ وَوَعَظَ، ثُمَّ قَالَ «اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّهُنَّ عِنْدَكُمْ عَوَانٍ. لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذٰلِكَ. إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ. فَإِنْ فَعَلْنَ فَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ. فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا. إِنَّ لَكُمْ مِنْ نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا. فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ، فَلَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ. وَلَا يَأْذَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ. أَلَا، وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ» .

TERCEMESİ

1851) "... Süleyman bin Amr bin el-Ahvas (2) *(Radıyallâhü anhümâ)'*-dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Babam Amr bana anlattığına göre kendisi Vedâ haccında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber bulunmuş ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (meşhur Vedâ hutbesinde) **Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra vaaz ve nasihat ederek** (ez cümle) **şöyle buyurmuştur :**

«(Ey Ashâbım!) **Kadınlarınıza karşı iyi olmanızı tavsiye ederim.** (Bu tavsiyeme riâyet ediniz). **Çünkü onlar sizin yanınızda** (sizlere bağlılık bakımından) **esirler** (gibi)**dir. Şu** (mâlum cinsel ilişkiler)**den başka onların hiç bir şeyine mâlik değilsiniz. Ancak apaçık çirkin ve haddı aşan hatâları olduğu zaman** (onlar hakkında şu şeylere sahipsiniz :) **Eğer** (böyle çirkin ve haddı aşan hareketler) **işlerler ise onların yataklarını terkediniz ve eziyet verici olmayan şekilde onları dövünüz. Eğer bundan sonra size itaat ederlerse onları takbih ve eziyet verme yoluna tevessül etmeyiniz.** (Geçmiş kusurları bağışlayın) **Şüphesiz karılarınızdan** (istediğiniz birtakım) **hakkınız vardır. Karılarınız için de üzerinizde** (birtakım) **hak**(lar) **vardır. Karılarınız üze-**

(2) Bu hadisin râvisi Amr bin el-Ahvas (R.A.) el-Ceşmi, sahâbidir. Hadisini sünen sahipleri rivâyet etmişlerdir. Râvisi oğlu Süleyman'dır. Hadisin ikinci râvisi ve anılan zâtın oğlu olan Süleyman bin Amr bin el-Ahvas, sıkâdır. Babasının râvisidir. Kendisinden de Şebib bin Garkada rivâyet etmiştir. (Hulâsa : Sah. 155, 187)

rindeki hakkınıza gelince, karılarınız sizin hoşlanmadığınız hiç bir kimseyi evlerinize alıp onlarla konuşmasınlar ve hoşlanmadığınız hiç bir kimsenin evlerinize girmesine izin vermesinler. Bilmiş olunuz ki : Karılarınızın üzerindeki hakkı ise onları giydirmek ve yedirmek husûsunda onlara iyi davranmanızdır.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î de "Tefsir" kitâbının T e v b e sûresî bölümünde rivâyet etmiştir. Müellifimiz ve M ü s l i m Vedâ haccı kıssasında bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Vedâ haccı bilindiği gibi hicretin 10. yılı vuku bulmuştur. Meşhur Vedâ hutbesinin o hac seferinde A r a f a t dağında ve A r e f e günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından îrad buyurulduğu C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın M ü s l i m'deki rivâyetinde belirtilmiştir. Hutbe uzundur. Müellifimizin burada A m r b i n e l - A h v a s (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyeti kısadır. Burada yalnız karı - koca münasebetine âit bölüm rivâyet olunmuştur. Müellifimiz de C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın söz konusu hadisini (3074 numarada) rivâyet etmiştir.

Hadîsdeki bâzı kelimeleri açıklayalım :

Hadîste emir fiîli geçen "İstîsâ" masdarı, bir kavle göre yapılan vasiyyetin kabul edilmesini istemektir. Buna göre emir cümlesinin mânâsı; **«Ey Ashâbım, kadınlarınız hakkında size hayrı tavsiye ederim. Onlar hakkındaki vasiyyetimi kabul edin.»** demektir. Diğer bir kavle göre "İstîsâ" tavsiye etmek demektir. Buna göre cümlenin mânâsı : **«Ey Ashâbım, kadınlarınız hakkında hayrı ve iyiliği tavsiye edin»** demektir.

S i n d î'nin beyânına göre T ı y b î şöyle demiştir :

Bu kelime talep içindir. Yâni kadınlarınız hakkında iyi davranmayı ve iyi tavsiyeyi kendinizden isteyiniz. Yâhut kadınlar hakkında iyi davranmayı ve onların sebepsiz huysuzluklarına karşı sabretmeyi birbirinizden isteyiniz.

S i n d î bu arada yukarda belirttiğim mânâları da beyan etmiştir.

Hadisteki «Avânin» kelimesi «Âniye»nin çoğuludur. «Esirler» demektir. Bu kelimenin geçtiği cümlenin mânâsı; **«Nikâhlı kadınlarınız**

sizin yanınızda esirler gibi emriniz altında olup size bağlıdırlar.» demektir. Bunu tâkip eden cümlede ise erkeklerin evli bulundukları kadınlara esir gibi mâlik olmadıkları ancak karı - koca münâsebeti husûnda erkeklerin karılarından yararlanma hakkına sahip oldukları belirtilerek kabahat ve aşırı hareketleri ile itaatsızlıkları olmadıkça onlara karşı olumsuz davranmaya yetkili olmadıkları belirtilmiştir. Daha sonraki cümlelerde kadınlar hatâ işlediklerinde kocalarının davranışları beyan buyurulmakla yataklarına girmemek ve hafifce döğme yetkisi verilmektedir. Erkeklerin böyle davranışı sonucunda eşleri itaatsızlığı bıraktıkları takdirde onların işlemiş oldukları kusurların afv edilmesi ve eziyet edilmemesi tavsiye buyuruluyor.

Bundan sonraki cümlelerde eşler arasındaki haklara temas edilerek erkeklerin karıları üzerindeki haklarının şu olduğu belirtiliyor: Erkeklerin hoşlanmadıkları kimseleri eve alıp onlarla konuşmamak ve eve girmelerine izin vermemektir. Buna âit:

فَلَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ cümlesinin açıklaması hakkında N e v e v î, M ü s l i m 'in şerhinde şu bilgiyi vermiştir:

"E l - M â z i r î : Bir kavle göre bu cümleden maksat, kadınların yabancı erkeklerle yalnız oturmamalarıdır. Bu cümle ile kadınların zinâ etmemeleri kastedilmiştir. Çünkü zinâ etmek suçu kadının had edilmesi cezâsını gerektirir. Aynı zamanda kocasının hoşlandığı veyâ hoşlanmadığı her hangi bir erkekle kadının zinâ etmesi haramdır. Eğer zinâ etmemeleri mânâsı kastedilmiş olsaydı cümlede erkeklerin hoşlanmadığı kaydı bulunmayacaktı.

K a d ı I y â z : Arapların eski âdetlerinde yabancı erkeklerin kadınlarla konuşması normal karşılanırdı. Bu hal ayıp sayılmazdı. Ve bir ithama sebep sayılmazdı. Kadınların örtünmesi âyeti inince bu âdet yasaklandı, demiştir.

Seçkin olan mânâ şudur: Erkeklerin hoşlanmadığı hiç bir kimseyi eve alıp onlarla oturup konuşmamaktır. Ve böylelerin eve girmelerine izin vermemektir. Erkeğin hoşlanmadığı kimse yabancı erkek olsun, kadının mahremi sayılan erkek olsun veyâ her hangi bir kadın olsun hüküm aynıdır. Hadisteki yasaklama umumîdir. Anılanların tümünü kapsar. Bu mesele hakkında fıkıhçıların verdiği hüküm şudur: Kadının mahremi olsun olmasın hiç bir erkek veyâ kadını eve alması câiz değildir. Ancak kocasının eve girmesinden hoşlandığını bildiği veyâ kuvvetle zannettiği kadınları eve alabilir. Ke-

zâ kadın babası, erkek kardeşi, dayısı ve amcası gibi mahremi olan erkekleri kocasının rızâsını bildiği veyâ bu kanaatta olduğu takdirde eve alabilir. Çünkü başkasına âit bir eve girmek için ev sahibi erkeğin izini esastır. Ev sahibi erkek izin vermedikçe veyâ bu hususta başkasına yetki vermedikçe, yâhut örf ve âdete göre rızasının bulunduğu anlaşılmadıkça eve girmek haramdır. Ev sahibinin rızâsının bulunduğu husûsunda şüphe olduğu takdirde rızâsının varlığını gösterir bir belirti olmadıkça eve girmek haram olduğu gibi ev kadınının eve girmek için izin vermesi de haramdır.

Hadîsin bundan sonraki kısmında kadının kocası üzerindeki hakkı belirtiliyor. Bu da kadınların yiyecek ve giyecekleri husûsunda iyi davranmaktır.

Bu cümle kadının nafakasının kocasına vâcip olduğuna delâlet eder. Bu hususta icmâ vardır."

Kadınları gerektiğinde hafifçe dövmek hakkında gerekli bilgi bu kitabın 51. bâbında özlü olarak verilecektir.

Evli kadının nafakasının yâni giyecek ve yiyeceğinin kocasına vâcip olduğu husûsunda icmâ bulunduğunu yukarıda belirttim. Bu hüküm Talâk sûresinin 7. âyeti ve bu bâbta rivâyet edilen hadîslerle de sâbittir. Şu halde bu hüküm Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sâbittir.

El-Menhel'in Tekmile yazarı özetle şöyle der:
Âlimler, erginlik çağına ermiş olan erkeklerin, karılarının nafakasını ödemekle mükellef bulundukları ve ancak kocasına itaatsız olanların nafakasının vâcip olmadığı husûsunda ittifak etmişlerdir. Nafaka deyiminden maksat yiyecek, içecek, giyecek ve meskendir.

Farz olan nafaka durum ve miktarı husûsundaki âlimlerin görüşlerine gelince:

1 — Hanefîler'in fetvâya esas olan kavillerine göre; nafaka husûsunda kocanın mâli durumu esastır. Delîlleri Talâk sûresinin şu meâldeki 7. âyetidir:

"Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse de Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye, verdiği rızkı aşan bir yük yüklemez. Allah, darlığa düştükten sonra kolaylık verir."

2 — Şâfiîler'e göre de kadının nafakası husûsunda kocasının hâli esastır. Koca zengin ise; yiyecek olarak her gün için iki

müd; orta halli ise bir buçuk müd; fakir ise bir müd verir. (3) Fakat Şâfiîler'in bu tesbitinin bir delîli yoktur. Nevevî, Müslim'in şerhinde, **"Kazâlar"** bahsinde: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği Hind (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinden anlaşılıyor ki nafaka miktarı müdlere takdir edilmeyip yetecek miktar olması gerekir. Şâfiî mezhebindeki arkadaşlarımıza göre erkeğin yükümlü olduğu yakınlarının nafakası yetecek miktar olarak tesbit edilir. Fakat karısının nafakası müdlerle takdir edilir. Ama bu hadîs bu görüşü reddeder, demiştir.

3 — Mâlikîler'e göre kadının nafakası, kocasının mâli durumuna ve kadının hâline göre tesbit edilir. Bu tesbitte örf ve âdete itibar edilir. Eğer erkek zengin olup karısı fakir ise karısının nafakasını karısının seviyesindeki fakirlerden farklı ve daha üstün olarak verir. Eğer erkek fakir ise karısının fakirlik veyâ zenginlik durumunu dikkate alarak normal nafakasını ödemesi gerekir. Şu halde zengin koca fakir olan karısına zengin bir kadının nafakası seviyesinde nafaka vermekle mükellef değildir. Kezâ zengin olmayan bir erkek zengin olan karısına bir fakir kadının nafakası kadar vermesi kâfi değildir. Kendi gücü nisbetinde ve şehrin genel durumunu dikkate alarak bir kadının nafakasından biraz olsun fazla vermesi gerekir. Bir şehir halkının âdeti darı ekmeği yemek ise kadın buğday ekmeğini isteyemez. Kezâ köydekilerin âdeti buğday ekmeği yemek değil iken kadın buğday ekmeğini isteyemez. Mesken ve giyecek husûsundaki hüküm de böyledir.

4 — İmam Ahmed (Rahimehullah)'e göre kadının nafakası kendisiyle kocasının durumlarına göre ayarlanır. Eğer ikisi de zengin iseler erkek karısına zengin nafakasını ödemekle yükümlüdür. İkisi de fakir iseler fakir nafakası ödemekle yükümlüdürler. Taraflar orta halli iseler orta hallilerin nafakasına göre ödenir. Birisi fakir diğeri zengin ise erkek orta hallilerin durumuna göre karısının nafakasını ödemekle yükümlüdür. Hanefîler'den el-Hassâf'da bu kavli tercih etmiştir.

Konu hakkındaki delîller Hanefî ve Mâlikî mezheblerinin görüşlerini teyîd eder, durumdadır.

---

(3) Fıtır sadakası bahsinde belirtildiği gibi Şâfiîler'den Nevevî'ye göre bir müd 535 gram, Râfiî'ye göre 811 gramdır.

(٤) باب حق الزوج على المرأة

4 — ERKEĞİN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKKI(NIN BEYÂNI) BÂBI

١٨٥٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عفان. ثنا حماد بن سلمة، عن علي ابن زيد بن جدعان، عن سعيد بن المسيب، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لو أمرت أحدا أن يسجد لأحد، لأمرت المرأة أن تسجد لزوجها. ولو أن رجلا أمر امرأة أن تنقل من جبل أحمر إلى جبل أسود، ومن جبل أسود إلى جبل أحمر، لكان نولها أن تفعل».

في الزوائد: في إسناده علي بن زيد، وهو ضعيف. لكن للحديث طرق أخر. وله شاهدان من حديث طلق بن علي. رواه الترمذي والنسائي. ومن حديث أم سلمة، رواه الترمذي وابن ماجة.

TERCEMESİ

1852) Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle demiştir :

«Eğer ben her hangi bir kimseye, her hangi bir kimsenin secde etmesini emretmiş olsaydım kadına, kocasına secde etmesini emredecektim. Ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımasını emretseydim kadının görevi ve uygun olan hareketi bu işi yapmak idi.»"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu hadîsin senedindeki râvi Ali bin Zeyd zayıftır. Lâkin bu hadîsin başka senedleri vardır. Ve Tirmizî ile Nesaî'nin rivâyet ettikleri Talk bin Ali (R.A.)'ın hadîsi ile Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in rivâyet ettikleri Ümmü Seleme (R..A)'nın hadîsi bu hadis için iki şâhit durumundadır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs kocasının karısı üzerindeki hakkının büyüklüğüne delâlet eder. Allah Teâlâ'dan başka hiç bir varlığa secde edilmesinin küfür olduğu mâlumdur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste : **«Eğer Allah'tan başka bir kimseye...»** buyruğu koca hakkının azametinden kinâyedir. Kırmızı bir

dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımak faydasız ve çetin bir iş olduğu halde bunun gibi bir teklifte bile karıya yakışır hâl kocasına itâat etmek olunca başka hususlardaki emirlere itâat etmenin durumu besbelli olur. Hadiste dağ renklerinin değişik gösterilmesinin hikmeti dağlar arasındaki mesâfenin uzaklığını bildirmek içindir. Çünkü renkleri değişik olan dağlar genellikle bir birine yakın olmaz.

Hadîsin secde ile ilgili baş kısmının benzerini Tirmizî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet etmiştir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُّورِ ...

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«**Erkek karısını hacetine** (yatağına) **dâvet edeceği zaman, karısı tandır üzerinde** (kocasına âit ekmek pişirmekle meşgul) **olsa bile** (bu işi bırakıp) **hemen kocasına varsın** (emrine uysun.)»"

Yine notta işâret edilen Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ise 1854 nolu hadîstir.

١٨٥٣ — حدثنا أَزْهَرُ بْنُ مَرْوَانَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنِ الْقَاسِمِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى ؛ قَالَ : لَمَّا قَدِمَ مُعَاذٌ مِنَ الشَّامِ سَجَدَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَا هٰذَا يَا مُعَاذُ ؟ » قَالَ : أَتَيْتُ الشَّامَ فَوَافَقْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِأَسَاقِفَتِهِمْ وَبَطَارِقَتِهِمْ . فَوَدِدْتُ فِي نَفْسِي أَنْ نَفْعَلَ ذٰلِكَ بِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَلَا تَفْعَلُوا . فَإِنِّي لَوْ كُنْتُ آمِرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِغَيْرِ اللهِ ، لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا . وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! لَا تُؤَدِّي الْمَرْأَةُ حَقَّ رَبِّهَا حَتَّى تُؤَدِّيَ حَقَّ زَوْجِهَا . وَلَوْ سَأَلَهَا نَفْسَهَا ، وَهِيَ عَلَى قَتَبٍ ، لَمْ تَمْنَعْهُ » .

في الزوائد : رواه ابن حبان في صحيحه . قال السندي : كأنه يريد أنه صحيح الإسناد .

TERCEMESİ

1853) "... Abdullah bin Ebî Evfâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Muâz (bin Cebel) (Radıyallâhü anh) (Şam'dan Medîne-i Münevvere'ye) geldiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e secde etti. Efendimiz (onun bu hareketini red etmek üzere) :

"Bu ne Yâ Muâz?" buyurdu. Muâz:

Ben Şam'a vardım, onların, reislerine ve emirlerine secde ettiklerine rastladım. Bu (secde) işini zâtınıza yapmamızı içimden arzuladım, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sakın (böyle bir şey) yapmayın. Çünkü eğer ben Allah'tan başkasına secde etmeyi her hangi bir kimseye emir etmeyi câiz görseydim, karının kendi kocasına secde etmesini emrederdim. Muhammed'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki kadın, kocasının hakkını ödeyinceye kadar, Rabbının hakkını ödemiş olmaz ve eğer kadın deve (sırtındaki) semer üzerinde (binmiş) iken kocası kendisini (cinsî münâsebet için) istemiş olsa kadın kocasına mâni olamaz.»"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : İbn-i Hibbân bu hadîsi kendi sahîhinde rivâyet etmiştir. Sindî : Bana öyle geliyor ki Zevâid bu sözü ile hadîsin sahîh olduğunu kastediyor.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadisin İ b n - i H i b b â n tarafından da rivâyet edildiği notta belirtilmiştir. Tuhfe yazarı da bu hadîsin T i r m i z î'nin şerhinde naklettikten sonra A h m e d b i n H a n b e l tarafından da rivâyet edildiğini bildirmiştir.

M u â z (Radıyallâhü anh) isminde birkaç sahâbî vardır. Bu hadîste anılan M u â z'in hangi zât olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Fakat Hulâsa'da anılan bu isimli sahâbîlerden müellifimiz tarafından hadîsleri rivâyet olunan iki zâtın birisi M u â z b i n E n e s e l - C ü h e n î'dir. Bu zâtın tek râvisinin, onun oğlu S e h l (Radıyallâhü anh) olduğu bildiriliyor. (4) Diğer zât M u â z b i n C e b e l (Radıyallâhü anh)'dir. (5) Bu zâtın râvileri çoktur. Söz konusu zâtın bu olduğu kanaatı hâsıl olduğundan parentez içi ifâde ile işâret edilmiştir. Ancak elde mevcut kitablarda M u â z

---

(4) Bu Muâz (R.A.)'ın kısa hâli 1116 nolu hadîsin dip notunda geçmiştir.
(5) Hâl tercemesi 55 nolu hadîs bahsinde geçmiştir .

(Radıyallâhü anh)'ın hangi tarihte Ş a m ' a gidip oradan döndüğüne dâir bir kayda rastlamadım. S i n d î ' nin beyânına göre bâzı râviler M u â z (Radıyallâhü anh) Y e m e n ' den döndüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde etmiştir, demişlerdir. S i n d î ' nin bu beyânı M u â z (Radıyallâhü anh)'ın İ b n - i C e b e l olan zât olduğuna delâlet eder.

Hadîste geçen "**Esakıfa**" çoğuludur. Onun tekili "**Uskuf**" ve "**Uskuff**"dur. Bu kelimelerin çoğulu "**Esâkıyf**" şeklinde de olabilir. Kamus tercemesinde şöyle deniliyor: Hıristiyanlıkta **Mıtram**, kadı, **Uskuf**, müftü, **Kıssîs**, müderris mesâbesinde kullanılır. Daha geniş izah için Kâmus veyâ tercemesine müracaat edilebilir.

Hadîsteki "**Batarıka**"da "**Bıtrîk**"ın çoğuludur. Yine aynı kitabın beyânına göre bu kelime rum dilinde, kumandan, sancak beyi, general, müctehid, mezheb imamı, patrik ve benzerî anlamlarda kullanılır.

Tercemede ifâde ettiğim gibi hadîsteki bu kelimeler ile hıristiyanların reisleri ve emirleri mânâsı kastedilmiştir.

Hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit bölümünün baş kısmında Allah'tan başka hiç bir varlığa secde edilmesinin câiz olmadığı belirtildikten sonra bir önceki hadîste olduğu gibi kocanın karısı üzerindeki hakkının büyüklüğü ifâde buyuruluyor ve daha sonraki kısımda, bir kadın, kocasının hakkını ödemedikçe Rabbinin hakkını ödemiş olamıyacağı belirtiliyor. Çünkü kocanın hakkı Allah'ın emri ile sabittir, bu emre riâyet edilmedikçe Allah'a tam itâat edilmiş olunamaz. Hadisin son kısmında önemine binâen özellikle kocanın âilevî temas isteğine, karısının mutlaka uymak zorunluluğu bildiriliyor. Şiddetli hastalık gibi şer'an özür sayılan bir engel bulunmadıkça kadın kocasının bu isteğine uymak mecburiyetindedir. Hattâ aybaşı âdeti ve lohusalık hâli bile kadın için özür sayılamaz. Çünkü kocası diz kapağı ile göbek arası kısmı hâric karısının başka uzuvları ile oynaşma hakkına sahiptir. Fakat bu son mâzeret hâlinde kadının avret mahalli ile oynaşmak, özellikle cinsî temasta bulunmak haram olduğu için kadın, kocasının böyle bir isteğine uyamaz, kezâ dinde hayâ yoktur. Erkeğin karısının dübürü ile temas etmesi haram, hattâ bir nevî zinâ gibi sayıldığı için kadın kocasının bu ve benzerî gayri meşrû tekliflerine karşı çıkmak ve engel olmakla dînen mükelleftir. Bu hususta 1923 - 1925 nolu hadîs bölümünde geniş bilgi verilecektir.

١٨٥٤ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمّد بن فضيل، عن أبي نصر عبد الله بن عبد الرّحمن، عن مساور الحميريّ، عن أمّه؛ قالت: سمعت أمّ سلمة تقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «أيّما امرأة ماتت، وزوجها عنها راض، دخلت الجنّة».

TERCEMESİ

1854) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle **buyururken işittim:**

«Kocası kendisinden râzi olduğu halde hangi (mü'mine) **kadın ölürse Cennet'e girer.»"**

İZAHI

Tirmizî de bu hadîsi rivâyet etmiştir. Hadîs, kocasının rızâsının büyük sevâba ve ilâhî mağfirete vesile olduğuna delâlet eder. Sindî bu hadîsle alâkalı olarak: Yâni böyle kadın doğrudan cennete girer, demiştir.

Hadîs'in şöyle yorumlanması muhtemeldir: Kocası kendisinden râzi olduğu halde ölen müslüman kadın kocası ile ilgili haklar husûsunda muahaza edilmeden cennete girmeye müstehak olmuş olur. Ama başka günahları var ise bunların bağışlanması veyâ bunlardan dolayı cezâsını çektikten sonra cennete girmeyi Allah Teâlâ'nın meşiyet ve irâdesine bağlıdır. Dilerse bağışlar, dilerse azap verir. İbâdetlerin fazîletine dâir buna benzer hadîsler, âlimlerce böyle yorumlanır.

(٥) باب أفضل النساء

5 — KADINLARIN EN FAZÎLETLİSİ(NİN BEYÂNI) BÂBI

١٨٥٥ – حدّثنا هشام بن عمّار. ثنا عيسى بن يونس. ثنا عبد الرّحمن بن زياد ابن أنعم، عن عبد الله بن يزيد، عن عبد الله بن عمرو؛ أنّ رسول الله ﷺ قال «إنّما الدّنيا متاع. وليس من متاع الدّنيا شيء أفضل من المرأة الصّالحة».

TERCEMESİ

1855) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz dünya, ancak geçici bir yararlanma (yeri)dır. Saliha kadından daha fazîletli (üstün) hiç bir dünya metaı (= yararlı şey) yoktur."

١٨٥٦ – حدثنا محمد بن إسماعيل بن سمرة. ثنا وكيع عن عبد الله بن عمرو ابن مرة، عن أبيه، عن سالم بن أبي الجعد، عن ثوبان؛ قال: لما نزل في الفضة والذهب ما نزل، قالوا: فأي المال نتخذ؟ قال عمر: فأنا أعلم لكم ذلك. فأوضع على بعيره. فأدرك النبي ﷺ، وأنا في أثره فقال: يا رسول الله! أي المال نتخذ؟ فقال «ليتخذ أحدكم قلبا شاكرا، ولسانا ذاكرا، وزوجة مؤمنة، تعين أحدكم على أمر الآخرة».

في الزوائد: عبد الله بن عمرو بن مرة ضعفه النسائي، ووثقه الحاكم وابن حبان. وقال ابن معين: لا بأس به، فقال: روى الترمذي، في التفسير، المرفوع منه، دون قول عمر. وقال: حسن.

TERCEMESİ

1856) "... (Peygamber'in Mevlâsı) Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Gümüş ve altın (biriktirme) hakkında inen (Çetin tehdite âit ilâhî (emir — 6 —) inince, sahâbîler (Radıyallâhü anhüm), (bir yolculuk esnasında kendi aralarında konuşup):

Şu halde biz malın hangi çeşidini edinebiliriz? dediler. Ömer (Radıyallâhü anh): Bunu ben (sorup) size haber veririm, dedi ve binek devesini hemen koşturdu. Ben de onu tâkip ettiğim halde (ilerde giden) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yetişti ve:

Yâ Resûlallah! Malın hangisini edinebiliriz? diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz:

«(Mal edinmek isteyen her hangi) biriniz, şükür edici bir kalb, zikir edici bir dil ve âhiretle ilgili işte ona yardım eden îmanlı bir karı edinsin» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin râvilerinden Abdullah bin Amr bin Mürre'yi Nesaî zayıf saymış, Hâkim ile İbn-i Hibbân da ona sıkâ saymışlar. İbn-i Muîn de: Onun rivâyetinde bir beis yoktur, demiştir. Zevâid yazarı daha sonra şöyle demiştir: Tirmizi, Tefsir bölümünde bu hadîsin yalnız Peygamber (S.A.V.)'e âit olan kısmını rivâyet ederek, hadîsin hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde Ömer (R.A.)'a âit sözler yoktur.

— 6 — Tevbe sûresinin 34 ve 35. âyetleri.

İ Z A H I

A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini A h m e d, M ü s l i m, N e s a î ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki **"Metâ"** kelimesi tekildir. Çoğulu **"Emtia"**dır. Arap dilinde, altın ve gümüşten başka insanın yararlandığı az veyâ çok her çeşit eşyaya denir, giyilen veyâ serilen eşya anlamında da kullanılır. Bir de geçici bir süre için yararlanılan ve bâki olmayan şey mânâsına da kullanılır. Hadîste bu son mânâ kastedilmiştir.

Hadîsin mânâsı şöyle olur:

«Dünya, bizâtihi matlup ve devamlı **bir yararlanma yeri değildir. Ondaki bütün yararlanmalar geçicidir. Şu halde ihtiyaca göre, bundan yararlanmak uygundur. Dünyada yararlanılan şeylerin en üstünü ve en fazîletlisi sâlih ve dindar kadındır.»**

S e v b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir. Notta işâret edildiği gibi hadîsin Ö m e r (Radıyallâhü anh)'a âit kısmı hâriç, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin kısmı T i r m i z î tarafından da rivâyet edilmiştir. **Câmiü's-Sağîr'**de bildirildiğine göre İmam A h m e d de bunu S e v â n (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

T i r m i z î'nin **Tefsîr** Kitabının T e v b e süresine âit bölümünde rivâyet ettiği S e v b â n hadîsi şöyledir:

... عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ « وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ» قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى بَعْضِ اَسْفَارِهِ فَقَالَ بَعْضُ اَصْحَابِهِ اُنْزِلَتْ فِى الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ لَوْ عَلِمْنَا اَىُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَنَتَّخِذَهُ فَقَالَ « اَفْضَلُهُ لِسَانٌ ذَاكِرٌ وَقَلْبٌ شَاكِرٌ وَزَوْجَةٌ مُؤْمِنَةٌ تُعِينُهُ عَلَى اِيمَانِهِ» (هذا حديث حسن)

Sevbân (Radıyallâhü anh)'**den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:** (Altın ve gümüşü biriktirmenin tehdidi hakkındaki):

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ **âyeti inince biz Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in bir yolculuğunda O'nun beraberinde idik. Bâzı sahâbîler** (Radıyallâhü anhüm):

— **"Bu âyet altın ve gümüş**(ü biriktirmenin fenalığı) **hakkında indirildi.** (İhtiyaçlarımızı gidermek için) **hangi malın hayırlı olduğunu bilsek ki onu edinebilelim, diye temennide bulundular. Bunun üzerine Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «**Malın en fazîletlisi zikir edici bir dil, şükür edici bir kalb ve kocasının îmanı** (dindarlığı) **husûsunda ona yardım eden îmanlı bir karıdır.**" buyurdu.

T i r m i z i demiştir ki bu hadîs hasendir.

Tuhfe yazarı bu hadisi açıklarken şöyle der:

"Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmemenin hükmünü ve fenalığını inen âyet-i kerîme'den öğrenince, ihtiyaçlarının birikmesi hâlinde, yararlanmak üzere hangi malları edinebileceklerini öğrenmek istemişler ve bu arzularını bir temenni mâhiyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buyurduğu cevabta, insanın edinmesi en fazîletli olan şeylerin zikir edici lisan yâni Allah Teâlâ'ya hamd, senâ, tesbih ve tehlil etmek, Kur'an okumak gibi zikirle meşgul olan dil, Allah'ın verdiği nîmetlere şükür eden kalb ve kocasına namaz, oruç ve diğer ibâdetleri hatırlatıp ifasını sağlamaya ve kocasının zinâ ile diğer haram şeylerden uzak kalmasına çalışmakla yardımcı olan îmanlı karı olduğuna işâret buyurmuştur."

S i n d î de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurduğu üç şeyi mal cinsinden saymıştır. Çünkü bu üç şey mal gibi insan tarafından matlup olup mü'minin kalbinde bunlara karşı bir eğilim bulunur. Bir de şu var ki, bunlar aslında mallardan sayılabilir. Çünkü malların yararı geçicidir. Fakat bu üç şeyin yararı kalıcıdır. Hulâsa cevap hakimâne bir uslûp ile verilmiştir. Tâki mü'minlerin gayret ve ehemmiyeti yararlığı devamlı ve kalıcı olup âhirete de yönelik olan şeylere olmalıdır. Sorulacak soruların da böyle ölçüler içinde olması daha uygundur. Dünya mallarının hemen hemen hepisinde birtakım zararlar olabilir."

Müellifin rivâyetinde işâret edilen ve T i r m i z i'nin rivâyetinde sarahatan belirtilen âyet-i kerîme T e v b e sûresinin 34. âyetinin son kısmıdır. Meâli şöyledir: "... ve (Ey Muhammed!) **altın ve gümüş'ü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azap ile müjdele.**"

Ashab-ı Kirâm (Radıyallâhü anhüm) bu âyetin altın ve gümüşü toplamanın ve biriktirmenin haram olduğuna dâir anlamışlar idi. Endişeleri bundan ileri gelmiş olabilir.

Âyetin inişi zamanında hüküm böyle idi. Yâni altın ve gümüşü biriktirmek haram kılınmış idi. Sonradan zekât hükmü inince biriktirmeden maksadın zekâtı ödemeden yapılan biriktirme anlamında

yorum yapılmıştır. Artık bu hüküm zekâtı ödenmeyen birikmiş altın ve gümüş'e âit sayılmıştır. Bu âyeti tâkip eden 35. âyeti kerimede de (altın ve gümüşün zekâtını) ödemeyenlerin uğrayacakları azap belirtiliyor.

Müellifimizin 8. nolu Zekât Kitabının 3. bâbında rivâyet edilen 1787 - 1789 nolu hadîslerin terceme ve izahı bölümünde bu konuda gerekli bilgi mevcuttur. Oraya mürâcaat edildiğinde konu aydınlığa kavuşur.

١٨٥٧ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَاتِكَةِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ «مَا اسْتَفَادَ الْمُؤْمِنُ ، بَعْدَ تَقْوَى اللهِ ، خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ . إِنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ . وَإِنْ نَظَرَ إِلَيْهَا سَرَّتْهُ . وَإِنْ أَقْسَمَ عَلَيْهَا أَبَرَّتْهُ . وَإِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ» .

في الزوائد : في إسناده علي بن يزيد ، قال البخاري : منكر الحديث . وعثمان بن أبي العاتكة، مختلف فيه . والحديث رواه النسائي من حديث أبي هريرة، وسكت عليه. وله شاهد من حديث عبد الله بن عمر.

TERCEMESİ

1857) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyuruyordu, demiştir :

«Mü'min, Allah'tan korkmak (meziyetin) dan sonra sâliha bir karıdan daha hayırlı hiç bir yararlı şey elde etmiş olamaz. (Çünkü) kendisi, ona (neyi) emrederse, emrine itâat eder. Ona bakarsa, o kendisini ferahlandırır. Karısı (nın bir şey yapması veyâ yapmaması) üzerine yemin ederse, karısı (ona uymakla) kendisinin yeminini yerine getirir. Karısının yanında olmazsa, karısı kendi namusu ve onun malı (nı korumak) husûsunda dürüst ve samimî davranır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Alî bin Yezid'in rivâyetinin münker olduğunu Buhârî söylemiştir. Osman bin Ebî'l-Âtike ismindeki râvisinin de sıkalığı ihtilâflıdır. Nesaî de bu hadisi Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet etmiş ve senedi hakkında bir şey söylememiştir. Bu hadîs için Abdullah bin Ömer (R.A.)'ın bir hadîsi şâhid durumundadır.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Nesai de bunun bir mislini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmiştir.

Hadîs, mü'minin en hayırlı kazancının Allah korkusu ve takvâ olduğunu, bundan sonra da en hayırlı kazancın sâliha ve dindar karı olduğunu bildirdikten sonra sâliha kadının hayırlı yönlerinin bâzısını belirtir. Birincisi kocasının emrine itâat etmesidir. İkincisi, kocası kendisine baktığı zaman ferah duymasıdır. S i n d î : Ferah duymasının nedenleri şunlar olabilir: Kadının güzelliği, huylarının iyiliği veyâ kadının Allah'a itâat etmek ve takvâ ile meşgul olması gibi hasletleridir, demiştir. Üçüncüsü kocasının ettiği yeminlere önem verip gereğini yapmasıdır. Dördüncüsü de kocası hazır olmadığı zaman namus ve iffetini koruması ve kocasının malında hiyânet etmemesidir.

(٩) باب تزويج ذات الدين

6 — DİNDAR KADINLA EVLENME(NİN FAZÎLETİ) BABI

١٨٥٨ – حدثنا يحيى بن حكيم . ثنا يحيى بن سعيد ، عن عبيد الله بن عمر ، عن سعيد بن أبي سعيد ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « تنكح النساء لأربع : لمالها ، ولحسبها ، ولجمالها ، ولدينها . فاظفر بذات الدين ، تربت يداك » .

T E R C E M E S İ

1858) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kadınlar (ile şu) **dört** (hasletleri) **için evlenilir: Malı için, soyu için, güzelliği için ve dindarlığı için.** (Ey Mü'min sen bunlardan) **dindar olanı ele geçirmeye bak.** (Eğer dediğim gibi yapmazsan) **fakirliğe düşersin.»**"

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s a î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ve M ü s l i m'deki rivâyetin başındaki cümle; تنكح المرأة = **«Kadın nikâhlanır...»** şeklindedir, ki mânâ değişmez.

El-Menhel'in Tekmile yazarı şöyle der:

"Yâni, halk kadınla evlenme husûsunda şu dört hasleti arar. Bunlardan kadının malı ve zenginlik hasleti pek aranmamalıdır. Çünkü bu takdirde mal için evlenilmiş olur. Mal gidici olabilir. Ayrıca erkek, evleneceği kadının malından beklediği yararlanmayı ve umduğunu bulmayabilir. Bu takdirde evlenmeden istenen ve umulan sevgi, uyum ve bağlılık gölgelenebilir, hattâ âile huzûru bile kaçabilir.

Hadîsdeki : ifâdesindeki **Hasep**, babalar ve yakınların şerefi demektir. Bu kelime **Hesap** kökünden alınmadır. Çünkü halk soyu ile iftihar ettiği zaman ,soyunun menkıbelerini, eserlerini ve hasletlerini sayıp dökerler, kiminkinin sayısı daha fazla çıkarsa bununla iftihar edip başkalarından üstünlüğünü ortaya koyma sevdasına kapılanlar çıkabilir. (Soy ve sop da pek önemli bir meziyet sayılmamalıdır. İnsanın kendisine bir meziyet olmadıktan sonra Peygamberlerin soyundan bile olsa yeterli sayılmamalıdır.)

Bir kavle göre hadîsteki **Haseb**'ten maksat kadının iyi durum ve davranışlarının tümüdür.

Hadîste sayılan üçüncü haslet kadının güzelliğidir. Bu haslet, mal hasletine oranla eşler arasındaki sevginin devamlılığını daha iyi sağlamaya elverişlidir. Çünkü mal hasletinin durumunu yukarda anlattım. O, geçici ve gidici olabilir. Fakat güzellik devam edicidir, eğer nazlanma, kibirlenme ve böbürlenmeye yol açmazsa eşler arasındaki uyumu, sevgiyi ve bağlılığı muhkemleştirir. Ancak bu hasletin de pek önemli olmadığı bundan sonra gelen hadîste belirtilmektedir.

Kadının dördüncü ve şâyân-ı tercih olan hasleti, dindarlığıdır. Hadîste bu haslet sonraya alınmıştır. Bunun hikmeti ise, halkın ilk üç haslete gösterdikleri rağbetin yersizliğine ve bunlardan vazgeçip son haslete önem verilmesine işâret etmektir. Yâni en önemli haslet olarak, kadının dindarlığı esas tutulmalıdır. Diğer hasletlere tâli derecede yer verilmelidir. Bunun içindir ki, hadîsin sonunda dindar kadının ele geçirilmesine bakılması emri buyurulmuştur.

Hadîsin sonundaki; تَرِبَتْ يَدَاكَ cümlesinin mânâsı "**Ellerin fakirleşsin veyâ şiddetli fakirlikten toprağa yapışsın.**" Yâni, dindar kadını ele geçirmeye bakmazsan fakirleşirsin.

Araplar bu cümleyi kınama mâhiyetinde ve '**fakirleşesin**' anlamında kullanırlar. Çünkü erkek dindar bir kadınla evlenmeyip, din-

dar olmayan bir kadınla evlenmeyi tercih ederse din yönünü tehlikeye mâruz bıraktığı için böyle bir beddüâya ve kınanmaya müstehak olmuş olur."

S i n d î : "Bu cümle Arap dilinde hem yerme hem de övme anlamlarında kullanılır. Dâima muhatap aleyhinde ve bedduâ anlamında kullanılmaz. Bâzen de bu anlamda kullanılır. Hadîste ya övgü mâhiyetinde kullanılmıştır. Yâni ey akıllı mü'min! Çok akıllı olduğun için seni çekemeyenler olabilir. Sen dindar kadını eline geçirmeye bak. Seni çekemeyenler, hasedlerinden dolayı senin hakkında bu cümleyi kullanmakla seni yerebilirler. Buna kulak asma.

Bu cümle yerme ve kınama ile bedduâ anlamında kullanılmış, diye yorum yapılabilir. Yâni eğer sen bu emre aykırı hareket edersen fakirleşesin, diye bedduâya ve yerilmeye müstehak olmuş olursun," demiştir.

N e v e v î de: "Hadîsin sahîh ve doğru mânâsı şudur:

Halk, genellikle evlenme işinde bu dört hasleti dikkate alırlar. Bunlardan dindarlık hasleti en son plâna alınır. Ey doğru yolu öğrenmek isteyen mü'min! Sen dindarlığı ön plâna al ve halkın âdetine bakma. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı, kadını, malı veyâ soyu yâhut güzelliği için almayı emretmek değildir," demiştir.

Tekmile sahibi yukardaki N e v e v î'nin sözünü naklettikten sonra, N e v e v î'nin sözünü teyid eder mâhiyetteki hadîsci D e h l e v î'nin sözlerini nakleder. Bunu buraya almaya ihtiyaç kalmadığı kanısındayım.

Tekmile sahibi daha sonra şöyle der:

Erkek, dindar kadını elde etmekle mükellef olduğu gibi kadın da dindar erkeği tercih etmelidir. Kezâ kadının velîsi durumundaki yakın adamları da bu durumu gözetmelidirler. Huysuz, dinî yönü zayıf olan erkeğe kızını vermemelidir. Çünkü evlenme kolay kolay kopmayan bir bağdır. Bir kurulu ocağı yıkmak zor bir iştir. Kızını fasık, huysuz ve dinî vecîbeleri yerine getirmeyen bir erkeğe veren bir baba kızı hakkında kötülük, hattâ bir cinâyet işlemiş sayılır. Ve Allah'ın gazâbına müstehak olmuş olur. Bir adam H a s a n - ı B a s r î (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat ederek: Bir çok kimse benim kızımı istiyorlar, kime vereyim? diye sormuş. O büyük âlim de: Allah'tan korkan bir adama ver. Çünkü eğer senin kızını severse ona iyilik eder, şâyet ondan nefret duyarsa da ona zulüm etmez, diye cevap vermiştir."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Her işte, dindar kimselerle arkadaşlık etmeye teşvik etmek meşrûdur. Çünkü böylelerle arkadaşlık eden bir kimse onların iyi huylarından ve olumlu davranışlarından istifâde eder. Onlardan kendisine her hangi bir kötülüğün gelmesinden emin olur.

2. Dindar kadının, dindar olmayıp malı ve güzelliği bulunan soylu kadına tercih edilmesi tavsiye edilmiştir.

3. Dindar kadınla evlenmeyip, aksine hareket edenler, bir yoruma göre yerilmiş veyâ bedduâya mâruz tutulmuştur.

١٨٥٩ — حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ الْمُحَارِبِيُّ وَجَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنِ الْإِفْرِيقِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا تَزَوَّجُوا النِّسَاءَ لِحُسْنِهِنَّ. فَعَسَى حُسْنُهُنَّ أَنْ يُرْدِيَهُنَّ. وَلَا تَزَوَّجُوهُنَّ لِأَمْوَالِهِنَّ. فَعَسَى أَمْوَالُهُنَّ أَنْ تُطْغِيَهُنَّ. وَلَـٰكِنْ تَزَوَّجُوهُنَّ عَلَى الدِّينِ. وَلَأَمَةٌ خَرْمَاءُ سَوْدَاءُ ذَاتُ دِينٍ، أَفْضَلُ».

في الزوائد: في إسناده الإفريقي، وهو عبد الله بن زياد بن أنعم، ضعيف. والحديث رواه ابن حبان في صحيحه بإسناد آخر.

TERCEMESİ

1859) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kadınları (sırf) güzellikleri için nikâhlamayınız. Çünkü onların güzelliğinin (böbürlenmek ve kibirlenmek yüzünden) onları tehlikeye atmaları umulur. (Sırf) malları için de onları nikâhlamayınız. Çünkü malların onları azdırması (ve günahlar ile şerlere sokması) umulur. Lâkin dindarlıkları için onları nikâhlayınız. Şüphesiz, burnunun bir kısmı kesik, kulağı delik ve teni siyah dindar bir câriye (dindar olmayan hür kadından nikâhlamak bakımından) efdaldır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Ziyâd bin İn'am adlı el-Efrikî zayıftır. Bu hadisi İbn-i Hibbân kendi sahîhinde başka bir senedle rivâyet etmiştir.

(٧) باب تزويج الأبكار

7 — BÂKİRE KIZLARLA EVLENME(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

١٨٦٠ – حدثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَلَقِيتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ « أَتَزَوَّجْتَ يَا جَابِرُ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « أَبِكْرًا أَوْ ثَيِّبًا ؟ » قُلْتُ : ثَيِّبًا . قَالَ « فَهَلَّا بِكْرًا تُلَاعِبُهَا ؟ » قُلْتُ : كُنَّ لِي أَخَوَاتٌ . فَخَشِيتُ أَنْ تَدْخُلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُنَّ . قَالَ « فَذَاكَ إِذَنْ » .

TERCEMESİ

1860) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir kadınla evlendim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladım. Buyurdular ki:

— «Evlendin mi Yâ Câbir?» Ben:
Evet. (Evlendim) diye cevap verdim. Buyurdu ki:
—«Bâkire (kız) mı, yoksa dul mu? (aldın.)» Ben:
— Dul (aldım), diye cevap verdim. Buyurdu ki:
— «Niçin birbirinizle oynaşacağınız bir kızla evlenmedin?» Ben:
— (Bakımları bana âit olan) kız kardeşlerim vardı. Benimle kız kardeşlerim arasına, (bir genç) kızın girmesinden korktum, dedim. Buyurdu ki:
— «Gâyen bu olunca, dul alman daha iyidir.»"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sahibleri bu hadisi müteaddit senedlerle, uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. Hadîslerin bâzı rivâyetlerindeki metin çok uzundur. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Bakımları Câbir (Radıyallâhü anh)'a âit kız kardeşlerinin sayısının dokuz veyâ yedi olduğu, Câbir (Radıyallâhü anh)'in o kızlar gibi genç bir kadınla evlenmeden hoşlanmadığı ve onların başında durup, yararlı olacak bir kadınla evlenmeyi arzuladığı Müslim'in rivâyetinde belirtilmiştir.

Hadîsin : فَهَلاَّ بِكْرًا تُلاَعِبُهَا cümlesi yerine bâzı rivâyetlerde; اَفَلاَ بِكْرًا تُلاَعِبُهَاوَتُلاَعِبُكَ bulunuyor. Mânâsı aynı olmakla beraber bunda bir cümle ilâvesi vardır. Meâli şöyledir:

«Senin onunla oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir bâkire (kız) ile neden evlenmedin?»

Hadîsin bu cümlesi, bâkire bir kızla evlenmenin eşler arasında bulunması beklenen sevişme, uyuşma ve bağlayış yönünden daha iyi ve daha isâbetli olduğuna işâret eder. Çünkü dul kadının kalbi bâzen eski kocasına bağlı kalır.

C â b i r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiği cevapta, bâkire bir kız, yaşının küçüklüğü ve aklının henüz tam olgunlaşmamış olması nedeni ile kendisi ile bakmakta olduğu kız kardeşleri arasına girmesinden korktuğunu ve bu nedenle âile içindeki huzûrun kaçıp dağılmaya ve bozgunculuğa yol açabileceği endişesini beyanla dul bir kadınla evlenmeyi bu nedenle tercih ettiğini belirtmek istemiştir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın bu maksat ve niyetle yaptığı işin daha iyi, daha uygun olduğuna işâret buyurmuştur.

S i n d î, hadîsin : فَذَاكَ إِذَنْ cümlesinden maksadın şu olduğunu bildiriyor: Yâni, senin maksat ve gâyen bu olunca senin yaptığın dul kadınla evlenmen işi daha iyi, evlâ veyâ daha hayırlıdır. Çünkü dinî hizmet sayılan babasız kız kardeşlerine bakacak bir dul kadınla evlenmek, dünya lezzetinden hayırlıdır.

Mezkûr cümle Sünen'in bâzı nüshalarında : فَذَاكَ إِذًا şeklindedir. Cümlenin böyle oluşu mânânın neticesini değiştirmez.

El-Menhel Tekmile'sinde hadîsin fıkıh yönü hakkında şöyle deniliyor:

"1. Erkeğin âilesi ile oynaşması, şakalaşması ve gülüşmesi meşrûdur. (Çünkü bâzı rivâyetlerde : تُلاَعِبُكَ وَتُلاَعِبُهَا cümlesi yerine : تُضَاحِكُهَا وَتُضَاحِكُكَ = «Senin *onunla gülüşeceğin onun da seninle* **gülüşeceği...»** buyurulmuştur.

2. Büyük zâtlar, arkadaşların işlerini ve hallerini sormalı ve onlara en doğru yolu göstermelidir.

3. Hadîs, C â b i r (Radıyallâhü anh)'in üstün fazîletine delâlet eder. Çünkü bakmakla yükümlü olduğunu kabullendiği kız kardeşlerinin maslahat ve yararlarını, şahsî lezzetine ve yararına tercih etmiştir.

4. Kadın kendi rızâsı ile kocasının ve evlâdı ile kardeşleri gibi yakınlarının hizmetini yapabilir. Kendi rızâsı dışında bu nevî hizmetler yapmaya zorlanamaz. (Bunu N e v e v î, M ü s l i m 'in şerhinde söylemiştir.) (7)

5. Bâkire kızlarla evlenmek daha fazîletlidir. Kızların genç yaştakileri tercih edilmelidir."

Hadîslerdeki "Bâkire" ve "Bikr" tâbirinden maksat her hangi bir kimse ile cinsel teması olmamış ve bu nedenle bâkirelik zarı giderilmemiş olan kızdır.

١٨٦١ — حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ التَّيْمِيُّ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سَالِمِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ عُوَيْمِ بْنِ سَاعِدَةَ الْأَنْصَارِيُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « عَلَيْكُمْ بِالْأَبْكَارِ . فَإِنَّهُنَّ أَعْذَبُ أَفْوَاهًا ، وَأَنْتَقُ أَرْحَامًا ، وَأَرْضَى بِالْيَسِيرِ » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن طلحة . قال فيه أبو حاتم : لا يحتج به . وقال ابن حبان : هو من الثقات ربما أخطأ . وعبد الرحمن بن سالم بن عتبة ، قال البخاري : لم يصح حديثه .

T E R C E M E S İ

1861) "... Abdurrahman bin Sâlim bin Ukbe bin Üveym bin Sâide el-Ensârî, babasından, O da dedesi (Üveym bin Sâide) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet ettiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu, demiştir: «Bâkire** (kız)**larla evlenmeye bakınız. Çünkü** (dul kadınlara nazâran) **onların ağızları daha tatlı, rahimleri daha çok** çocuk atıcı ve **kendileri aza daha razîdirler.»**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Talha bulunur. Onun hakkında Ebû Hâtim : O'nun rivâyetlerine güvenilmez, demiştir. İbn-i Hibbân da : O sıkalardandır. Bâzen hatâ eder, demiştir. Diğer râvî Abdurrahman bin Sâlim bin Utbe hakkında Buhârî : Onun rivâyet ettiği hadîs, sahîh değil, demiştir.

(7) Nikâhu'l-Ebkâr bâbında.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsi B e y h a k î de rivâyet etmiştir. Câmiü's-Sağîr'de İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilmiştir. Fakat isnadı zayıftır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste bâkire kızlarla evlenmeyi tavsiye buyurarak, hikmetini de şöyle belirtiyor:

«Çünkü onların ağızları daha tatlıdır.» S i n d î ' nin beyânına göre bâzı âlimler bu cümleyi şöyle yorumlamışlardır: 'Yâni onların konuşmaları daha güzeldir, eşlerine karşı lüzumsuz ve uygunsuz lâflar etmezler, sözlerinde ölçüyü kaçırmazlar. Çünkü daha önce başka kocalarla yaşamadıkları için haya perdeleri yırtılmamış olup kocalarına utangaç davranırlar.'

S i n d î bu cümlenin başka bir yorum şeklini nakletmiş ise de bu kavli buraya aktarmaya uygun görmedim. Çünkü şahsen bu yorumu uzak görüyorum.

Bâkire kızların anlatılan ikinci meziyetleri rahimlerinin çok çocuk doğurmaya müsâit olmasıdır. Buna âit cümleyi; **«Rahimleri daha çok çocuk atıcıdır.»** diye terceme ettim. Atma ifâdesini tercemede kullanmamın sebebi, bu cümlede geçen **"Enteku"** kelimesinin kökünün lügat mânâsının böyle olduğudur. Ehlinin mâlumu olduğu üzere tafdîl sığası olan bu kelimenin masdarı olan **"Natk"**ın mânâsı bir şeyi atmaktır. Ana rahmi de çocuğu dışarı attığı için bu kelime kullanılmıştır. Kızların rahimleri çocuk doğurmaya daha müsâit ve evlenme gâyelerinin başındaki hikmetin çocuk sâhibi olmak olduğu için, anılan tavsiye buyurulmuştur.

Bâkirelerin anlatılan üçüncü özellikleri ise onların dul kadınlara nisbeten râzi olmalarıdır.

S i n d î , bu cümledeki: **"Az"** tâbirinden neyin kastedildiği husûsunda şöyle demiştir:

"Yâni az nafaka, az cinsi münâsebet ve bunların benzeri hususlarıdır."

E l - H a f n î de **Câmiü's-Sağîr** hâşiyesinde: "Dul kadın, eski kocası yanında iken, bolluk, fazla nafaka ve cinsel ilişki bakımından zevkine daha uygun bir yaşantıya alışkın olmuş olabilir. Bu yaşantıyı ikinci eşinin yanında bulmayabilir. Ve bu nedenle hoşnutsuzluk

hâli doğabilir. Bâkire kızlar için böyle bir endişe pek söz konusu olmaz, dolayısıyla her bakımdan aza kanaat etmesi umulur," demiştir.

Hadîsin, râvisinin U v e y m b i n S â i d e (Radıyallâhü anh) olduğuna tercemede işâret ettim. Çünkü T i r m i z î şârihi Tuhfe yazarı, bu bâbın benzeri başlığı altında rivâyet edilen (1870 nolu) C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin şerhini yaparken: İ b n - i M â c e h ve B e y h a k î de U v e y m b i n S â i d e (Radıyallâhü anh)'den bu hadîsi rivâyet ettiklerini bildirmiştir. Ben buna dayanarak ilk râvinin U v ey m (Radıyallâhü anh) olduğunu belirttim.

Bu zât sahâbî olduğu gibi oğlu U t b e b i n U v e y m (Radıyallâhü anh) da sahâbîdir. Senedin ifâde tarzının zâhiri ilk râvinin U t b e (Radıyallâhü anh) olmasına da müsâittir. Tuhfe'deki beyâna göre râvi S â l i m, bu hadîsi ikinci derecedeki dedesi Ü v e y m (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiş olur.

Bu iki sahâbî (Radıyallâhü anhümâ) hakkında Hulâsa'da şu bilgi var:

U v e y m b i n S â i d e e l - E n s â r î (Radıyallâhü anh) A k a b e görüşmesine ve B e d i r savaşına katılmış büyük sahâbîlerdendir. Râvisi (torunu) S â l i m b i n U t b e (Radıyallâhü anh)'dir. Büyük abdest bozduktan sonra su ile tahâretlenmeyi ilk uygulayan olduğu söylenmiştir. İ b n - i M â c e onun hadîslerini rivâyet etmiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde vefât etmiştir. (8)

U t b e b i n U v e y m b i n S â i d e (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Râvisi oğlu S â l i m'dir. B u h â r î: S â l i m'in hadîsinin sahîh olmadığını söylemiştir. İ b n - i M â c e U t b e (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerini almıştır. (9)

(٨) باب تزويج الحرائر والولود

8 — HÜR KADINLARLA VE VELÛD (ÇOK ÇOCUK DOĞURUCU) KADINLARLA EVLENME(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

١٨٦٢ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سَلَّامُ بْنُ سَوَّارٍ . ثنا كَثِيرُ بْنُ سَلِيمٍ ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقولُ : مَنْ أَرَادَ أَنْ يَلْقَى اللهَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا ، فَلْيَتَزَوَّجِ الْحَرَائِرَ » .

---

(8) Hulâsa: Sahife: 306
(9) Hulâsa: Sahife: 258

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف كثير بن سليم. وسلام هو ابن سليمان بن سوّار. قال ابن عدىّ : عنده مناكير . وقال العقيلىّ : في حديثه مناكير .

TERCEMESİ

1862) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki:

«Pak ve temizletilmiş olarak Allah'a kavuşmak isteyen kimse, hür kadınlarla evlensin.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Kesir bin Selim zayıftır. Seneddeki Sellâm da İbn-i Süleyman bin Sevvâr olan zâttır ki, İbn-i Adiy: Onun yanında münker hadisler var, demiş, El-Ukaylî de: Onun (rivâyet ettiği) hadislerde münkerler var, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması hakkında **Câmiü's-Sağîr** şârihi **el-Azîzî**: 'Hadîsteki paklıktan maksat, şehvetle ilgili günahlardan kurtulmaktır. Yâni bu tür mânevî pisliklerden tertemiz olarak Allah'a kavuşmak isteyen kimseler hür kadınlarla evlensinler,' diye bilgi vermiştir.

S i n d î de: 'Hadîste hür kadınlarla evlenme tavsiyesinin hikmeti hakkında bâzıları: "Çünkü hür kadınlar, câriyelerden daha temizdirler. Onların temizliği eşlerine de sirâyet eder," demişlerdir. Fakat en münâsip yorum hadîsteki hürriyeti, mânevî hürriyet olan vasıfların üstünlüğüdür. S i n d î sözlerine devamla: Ben derim ki en iyisi şöyle demektir:

'İnsan nefsinin bir câriye ile tatmin olması çok nâdirdir. Bu sebeple câriye ile evli bir kimse, başka kadınla evlenme eğilimi yönünden evli değilmiş gibidir. Bu nedenle hür kadınla evlenme tavsiyesi buyurulmuştur.' diye bilgi vermiştir.

١٨٦٣ — حدّثنا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحٰرِثِ الْمَخْزُومِيُّ ، عَنْ طَلْحَةَ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « انْكِحُوا . فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمْ » .

في الزوائد : في إسناده طلحة بن عمرو المكىّ الحضرمىّ ، متفق على تضعيفه .

TERCEMESİ

1863) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Çok çocuk doğurucu kadınla) evleniniz. **Çünkü ben (kıyâmet günü) sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.**»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun slnedindeki Talha bin Amr el-Mekkî el-Hadramî'nin zayıflığı husûsunda ittifak vardır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindî: Çok çocuk yapan kadınla evlenmek kastedilmiştir .Çünkü, hadisin son kısmındaki: «... **çokluğunuzla iftihar** ...» ifâdesi buna delâlet eder. Diğer taraftan, ancak böyle yorum yapmakla bu hadîs ile, hadîsin alındığı bâbın başlığı arasında bir münâsebet kurulabilir, demiştir.

Bu hadîsin isnadı zayıf ise de bu meâlde müteaddit hadîsler mevcuttur. Bunlardan birisi, 1846 nolu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir. İkincisi o hadîsin izahı bölümünde nakledilen ve Ahmed, Tabarânî, Beyhakî ve Hâkim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri merfu' hadîstir. Üçüncüsü Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin Mâkil bin Yesâr (Radıyallâhü anh)'den yine merfu' rivâyet ettikleri ve sonu şöyle olan hadîstir: «... تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَلُودَ فَاِنِّى مُكَاثِرٌ بِكُمُ الْاُمَمَ» = «... (Kocasına kendisini) **çok sevdirici ve çocuk doğurucu kadınla evleniniz. Çünkü ben kıyâmet günü diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.**»

El-Menhel Tekmilesi sahibi bu son hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:

"Kadının bu iki özelliği (yâni kocasına kendisini çok sevdirici ve çok çocuk doğurucu olması) kadının akrabası durumundaki evli kadınların hâlinden ekseriyetle anlaşılır. Çünkü birbirine yakınlığı olan kadınların tabiatları yek diğerine sirâyet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenilecek kadında bu iki özelliğin aranmasını tavsiye buyurmuştur. Zîra, çok doğurucu olmazsa, matlub olan ümmetin çoğalması gerçekleştirilmez. Kocasına kendisini sevdirici olmazsa, kocası kendisine bağlanmaz, gözü dışarda kalır."

(٩) باب النظر إلى المرأة إذا أراد أن يتزوجها

9 — ADAM BİR KADINLA EVLENMEK İSTEYİNCE ONA BAKMASI(NIN MEŞRÛLUĞU) BÂBI

١٨٦٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا حفص بن غياث، عن حجاج، عن محمد بن سليمان، عن عمه سهل بن أبي حثمة، عن محمد بن مسلمة؛ قال: خطبت امرأة. فجعلت أتخبأ لها، حتى نظرت إليها في نخل لها. فقيل له: أتفعل هذا وأنت صاحب رسول الله ﷺ؟ فقال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «إذا ألقى الله في قلب امرىء خطبة امرأة، فلا بأس أن ينظر إليها».

في الزوائد: في إسناده حجاج وهو ابن أرطاة الكوفي، ضعيف ومدلس. ورواه بالعنعنة. لكن لم ينفرد به حجاج، فقد رواه ابن حبان في صحيحه بإسناد آخر.

T E R C E M E S İ

1864) "... Muhammed bin Mesleme (bin Seleme) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi :

Ben bir kadınla evlenmek istedim. Artık ona gizlice bakmak için çalışmaya başladım. Nihâyet kendisine âit bir hurma ağaçları içinde ona baktım, demiş, sonra kendisine :

— Sen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in sahâbîsi olduğun halde bunu yapar mısın, denilmiş. Kendisi de :**

— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den şöyle buyururken işittim, diye cevap vermiştir :**

«Allah Teâlâ bir kadınla evlenme isteğini bir adamın kalbine attığı zaman, artık adamın o kadına bakmasında hiç bir beis yoktur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Haccac, İbn-i Ertad el-Kufî olan râvidir ki bu hem zayıftır, hem de tedlisçi olup bunu an'ane ile rivâyet etmiştir. Lâkin bu hadîsi yalnız Haccâc rivâyet etmemiştir. Çünkü İbn-i Hibbân kendi sahîhinde başka bir senedle rivâyet etmiştir.

١٨٦٥ — حدثنا الحسن بن علي الخلال، وزهير بن محمد، ومحمد بن عبد الملك. قالوا: ثنا عبد الرزاق، عن معمر، عن ثابت، عن أنس بن مالك؛ أن المغيرة بن شعبة أراد

أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةً. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «اذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا. فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا»

فَفَعَلَ. فَتَزَوَّجَهَا. فَذَكَرَ مِنْ مُوَافَقَتِهَا.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. وقد رواه الترمذيّ وابن حبان في صحيحه أيضا من حديث أنس، كالمصنف. ورواه الترمذي من حديث المغيرة، والنسائيّ من حديث أبي هريرة والمغيرة.

TERCEMESİ

1865) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; el-Muğîre (10) bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)* bir kadınla evlenmek istedi. Bunun üzerine Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* ona:

«Git o kadına bak. Çünkü, bakman (evlendiğinizde) aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur.» buyurdu. El-Muğîre de (buyurulanı) yaptıktan sonra o kadınla evlendi. Bilâhere, el-Muğîre eşi ile kendisi arasındaki ittifak ve anlaşmadan (târifi güç memnuniyetini) anlattı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh ve ricâli sıka zâtlardır. Tirmizî ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. İbn-i Hibbân kendi sahîhinde İbn-i Mâceh gibi Enes (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Tirmizî de el-Muğîre (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Ve Nesaî Ebû Hüreyre (R.A.)'den ve el-Muğîre (R.A.)'den rivâyet etmiştir.

١٨٦٦ — حدثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الرَّبِيعِ. أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيِّ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ؛ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَذَكَرْتُ لَهُ امْرَأَةً أَخْطُبُهَا. فَقَالَ «اذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا. فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا» فَأَتَيْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ. فَخَطَبْتُهَا إِلَى أَبَوَيْهَا. وَأَخْبَرْتُهُمَا بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ. فَكَأَنَّهُمَا كَرِهَا ذٰلِكَ. قَالَ فَسَمِعَتْ ذٰلِكَ الْمَرْأَةُ، وَهِيَ فِي خِدْرِهَا، فَقَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمَرَكَ أَنْ تَنْظُرَ، فَانْظُرْ. وَإِلَّا فَأَنْشُدُكَ. كَأَنَّهَا أَعْظَمَتْ ذٰلِكَ. قَالَ فَنَظَرْتُ إِلَيْهَا فَتَزَوَّجْتُهَا. فَذَكَرَ مِنْ مُوَافَقَتِهَا.

في الزوائد: إسناده صحيح. وقد روى الترمذيّ وغيره بعضه.

TERCEMESİ

1866) "... El-Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(10) Hâl tercemesi 41. hadis bölümünde geçmiştir.

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak, nikâhlamak istediğim bir kadını O'na anlattım. Buyurdu ki:

«Git o kadına bak. Çünkü bakman, (evlendiğinizde) aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur.» Bunun üzerine ben Ensâr (Radıyallâhü anhümâ)'dan olan bir kadına gidip onu babası ile anasından istedim. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kızı görmekliğimle ilgili) buyruğunu onlara haber verdim. Bana öyle geliyor ki kızın babası ve anası kızı görmek teklifinden hoşlanmadılar. El-Muğîre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Kız örtüsü içinde olduğu halde (yapılan) konuşmayı işitti ve bana hitâben:

"Eğer Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin (bana) bakmanı emir etmiş ise, (bana) bak. Aksi takdirde, Allah'a yemin ederek senin bana bakmamanı isterim, dedi. Bana öyle geliyor ki kız benim ona bakmamı izam etti. El-Muğîre (Radıyallâhü anh): Sonra ben ona baktım ve onunla evlendim, demiştir. Râvi demiş ki: (El-Muğîre bu kızla evlendikten) sonra aralarındaki ittifak ve anlaşmadan (târifi güç memnûniyetini) anlattı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahhitir. Tirmizî ve başkası bu hadîsin bir kısmını rivâyet etmişlerdir.

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsi Zevâid türündendir. Eldeki sünenin üç çeşit baskısının hepsinde hadîsin ilk râvisi 'Muhammed bin Seleme' olarak yazılıdır. Araştırmalarıma rağmen sahâbîler (Radıyallâhü anhümâ) arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hadis rivâyet etmiş bu isimli bir sahâbînin adına rastlıyamadım. Sonra Tirmizî'nin Nikâh Kitabının "İstenilecek kadına bakmak hakkında gelen hadîsler" bâbındaki;

وَفِي الْبَابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ ifâdesinin şerhinde Tuhfe'de bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin aynen rivâyet edildikten sonra bu hadîsin Ahmed, İbn-i Mâceh, İbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından rivâyet edildiği ve İbn-i Hibbân ile Hâkim'in bu hadîsin sahîh olduğunu söyledikleri... ifâdesine rastladım. Bu nedenle râvî'nin Muhammed bin Mesleme (Radıyallâhü anh) olduğu kanısına vardım. Ve Tercemede böyle yazdığım gibi eldeki Sünenin 'Seleme' kelimesini 'Mesleme' olarak tashih ettim. İnşaallah hatâya düşmüş ol-

muyorum. Biraz sonra bu sahâbî'nin yazılacak olan hâl tercemesinde görüleceği üzere onun baba babasının adı 'Seleme' olduğu için senedde Sahâbînin, dedesine izâfeten 'Muhammed bin Seleme' ifâdesi kullanılmış, denilebilir ise de bu ihtimal uzaktır. Matbaa hatâsıdır, demek daha yakın ihtimaldir.

Hadisteki "**Hıtba**" evlenme talebinde bulunmaktır.

Hadiste fiili geçen "**Tahabbü**"î gizlenmek ve saklanmak, demektir.

Hadîs, erkeğin evlenmek istediği kız veyâ dul kadına bakmasının meşrûluğuna ve bunu gizlice yapmakta da sakınca bulunmadığına delâlet eder. Bu husustaki geniş bilgi son hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

Bu bâbın ikinci hadîsi olan Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini notta belirtildiği gibi İbn-i Hibbân da rivâyet etmiştir. Tuhfe'de beyân edildiğine göre bunlarla beraber, Dârekutnî ve Hâkim de bu hadîsi Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Yine notta belirtildiği gibi bu hadîsi Tirmizî, el-Muğîre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Bundan sonraki müellifimizin hadîsinin notunda da bu hadîsin bir kısmının Tirmizî de rivâyet edildiği ifâde edildiği için Tirmizî de mevcut kısmı bu-

---

Muhammed bin Mesleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Muhammed bin Mesleme bin Seleme bin Hâlid bin Adî el-Evsî el-Ensârî Ebû Abdirrahman, Abdü'l-Eşhel kabîlesinin halîfi'dir. Câhiliyyet devrinde, Muhammed ismini alanlardandır. Peygamber (S.A.V.) bâzı savaşlara çıktığında Onu Medîne'de kendine halife olarak bırakırdı. Cemel ve Sıffîn olayları gibi Sahâbîler arasında ilâhî bir takdir, diye ifâde etmek istediğim müessif fitnelerden uzak duran sahâbîlerdendir. Medîne-i Münevvere'de Mus'ab bin Umeyr (R.A.)'ın eliyle müslümanlık şerefine erişen bahtiyar sahâbîlerdendir. Hicreti Nebevî'de Peygamber (S.A.V.) Ensâr-ı Kirâm ile Muhâcirîn-i Izâm arasında kardeşlik akdini yaparken bu zât ile Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh (R.A.) arasında kardeşlik kurmuştur. Uhud savaşı yenilgisinde Peygamber (S.A.V.)'in yanında durmak sebâtını gösterenlerdendir. Tebük seferinde Peygamber (S.A.V.) O'nu Medîne'de halîfe olarak bıraktığı için bu sefer hâriç, bütün savaşlara Peygamber (S.A.V.)'in berâberinde katılmıştır. O, Peygamber (S.A.V.)'in can düşmanlarından olduğu bilinen Ka'b bin el-Eşref'i öldürenlerden birisidir.

Bu zâtın 16 hadîsi vardır. Buhârî onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanları da onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri, el-Muğîre bin Şu'be, Sehl bin Ebî Hasme ve Câbir'dir. Medîne'de yerleşmiş, hicretin 77. yılında vefât etmiştir. (Hulâsa : Sah. 359 ve el-Menhel cild 5, sah. 139)

raya almayı uygun buldum. Oradaki farklı bir senedle rivâyet edilen hadîs şöyledir:

... عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِى عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ اَنَّهُ خَطَبَ اِمْرَأَةً فَقَالَ النَّبِىُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْظُرْ اِلَيْهَا فَاِنَّهُ اَحْرٰى اَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا

"... **Bekir bin Abdillah el-Müzenî'den O da el-Muğîre bin Şu'be** (Radıyallâhü **anh**)'den **rivâyet ettiğine göre el-Muğîre bir kadınla evlenmek istemiş, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **O'na**:

«Kadına bak. Çünkü aranızda ülfet ve mahabbetin devamlılığı için bakman daha uygundur.»"

E n e s (Radıyallâhü anh) ve e l - M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerinde bulunan ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğuna âit metin içinde geçen; فَاِنَّهُ اَحْرٰى اَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا ve; فَاِنَّهُ اَجْدَرُ اَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا cümleleri aynı mânâyı ifâde ederler. T i r - m i z î bu cümleyi: "**Çünkü senin kadını görmen, aranızda mahabbetin devamı için daha uygun ve lâyıktır.**" diye yorumladığı için tercemede bu mânâyı seçtim. **Tuhfe** yazarı da en-Nihâye'den naklen beyan ettiği mânâ, T i r m i z î 'nin verdiği mânâya uygundur.

S i n d î de: Cümledeki; يُؤْدَمُ fiilinin masdarı **'Edm'** veya **'İdâm'** tevkif ve telif, demektir. Yâni "Senin kadına bakman aranızda ülfet ve anlaşmanın sağlanması için daha uygundur." demek kasdedilmiştir, demiştir. Görüldüğü gibi iki yorum arasında bir fark yoktur, denilebilir.

Notta N e s a î 'nin e l - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bildirilen hadîs metni T i r m i z î 'deki metne benzer. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de mânâ bakımından e l - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'ın T i r m i z î '-deki hadis metnine benzer.

S i n d î 'nin beyânına göre e l - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'ın son hadîsindeki; وَهِىَ فِى خِدْرِهَا = "**Ve kadın örtüsü içinde olduğu halde...**" cümlesi o kadının kız olduğu mânâsı çıkar. e l - M u - ğ î r e (Radıyallâhü anh) bu cümle ile bunu demek istemiş, demiştir.

EVLENMEK MAKSADI İLE KADINA BAKMAK İLE İLGİLİ BİLGİLER VERELİM:

Gerek yukarda rivâyet edilen hadîsler ve gerekse benzer hadîsler, evlenmek maksadı ile erkeğin kadına bakmasının meşrûluğuna delâlet ediyorlar. Bu hususta âlimler müttefiktir.

Müslim'in bu bâbın benzer başlığı altındaki hadîslerinin şerhi bölümünde Nevevî şöyle der:

"Hadîsler, nikâhlanmak istenen kadının yüzüne bakmanın müstehablığına delâlet ederler. Bizim, (yâni Şâfiî mezhebi) Ebû Hanîfe ve diğer Kufîler'in mezhebi, Mâlik ve Ahmed'in mezhebleri ve âlimlerin cumhûrunun mezhebi budur.

Kadı Iyâz bâzı âlimlerin bunun mekruh olduğunu söylediklerini nakletmiş ise de bu görüş hatâhdır. Çünkü hadîslerin açık hükmüne muhâliftir. Ayrıca alış - veriş ve benzerî işler için ihtiyaç duyulduğunda kadının yüzüne bakmanın câizliğine Ümmet icmâ etmiştir. Bu bakımdan da mezkûr görüş hatâlıdır.

Evlenilmek istenen kadının yalnız bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakılır. Başka uzuvlarına bakılmaz. Bizim mezhebimiz ve âlimlerin çoğunun mezhebi budur.

Yine bizim mezhebimiz ile Mâlik, Ahmed ve Cumhur'un mezheblerine göre bu maksatla kadına bakmanın câizliği için kadının rızâsı şart değildir. Ona haber verilmeden de bakılabilir. Mâlik'ten yapılan zayıf bir rivâyete göre, kadının izini olmadan ona bakmak câiz değildir. Ama bu görüş müteaddit nedenlerle zayıftır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bakma tavsiyesinde bulunurken bir kayıt koşmamıştır. Diğer taraftan kadın bâkire ise bakılmasına müsaade vermekten utanabilir. Müsaade istemek iki taraf için de icâbında sakıncalar ve aldanmalar doğurabilir. Örneğin: Erkek onu beğenmediği takdirde, o kırılır ve üzülür. Bunun içindir ki kızı istemeden ona bakmak müstehabtır.

Adamın kadına bakması imkânsız olduğu takdirde adamın güvendiği bir kadını bu iş için gönderip bilgi toplaması müstehabtır."

El-Menhel'in Tekmile yazarı Nevevî'nin yukardaki sözlerini nakletmekle beraber, İbn-i Kudame'den de aynı konu etrafında geniş bilgi aktarmaktadır. Ben bunun bir bölümünü buraya aktarmayı yararlı görüyorum:

"Adam evlenmek istediği kadına ihtiyaç duyulduğunda mükerrer bakabilir. Fakat erkek ile kadın yalnız olarak bir yerde bulunamazlar. Çünkü bir erkekle, mahremi olmayan bir kadının halvette durmaları haramdır. Şer'i şerif, bakmaktan başka bir şeye cevaz vermemiştir. Bu îtibarla müstakbel eşlerin yalnız başlarına buluşmaları, görüşmeleri, genel yasak hükmün içinde kalır. Aynı zamanda sakıncalı bir durumun doğmasından emin olunamaz. Bir erkek yabancı bir kadınla yalnız duramazlar. Çünkü bu halde onların üçüncü arkadaşı şeytan olur, mânâsını ifâde eden hadîs vardır."

ERKEĞİN EVLENMEK İSTEDİĞİ KADINA BAKMASIYLA İLGİLİ DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞLERİ

Abdurrahman el-Cezîrî'nin dört mezhebin Fıkhına âit kitabının dördüncü cildindeki **"Nikâh Kitabı"**nın baş kısmında şöyle der :

1. Hanefî mezhebine göre nikâh akdinden önce, erkeğin, evleneceği kadına bakması mendubtur. Ancak, kadının kendisine verilebileceğini bilmesi şarttır. İstediği takdirde, isteğinin reddedileceğini bilen erkeğin o kadına bakması helâl değildir. Bunun hikmeti şudur : Evlenme niyeti ve tarafların birbirine râzi olmasının gerçekleşmesi amacıyla erkeğin kadına bakması girişimi doğru ve sıhhatlı bir girişim olur. Evlenme kasdı olmaksızın sırf kadınlara bakmak gâyesi ile girişilen bakmak işi haramdır.

2. Şâfiî mezhebine göre bir kadınla evlenmek isteyen adamın, onun yüzüne ve bileklerine kadar ellerine bakması câizdir. Bu bakış şehvetle de olsa veyâ ona âşık olmaya sebebiyet verse bile câizdir. Çünkü bu duygular, evlenmelerine vesîle olabilir. Amaç da buna yöneliktir. Kadına gelince o da erkeğin avret sayılan diz kapağı ile göbek arası hâriç, bedenin başka yerlerine bakmak fırsatını bulursa bakması sünnettir. Çünkü onun da erkeğin vücûdundan beğenip beğenmiyeceği kısımlar olabilir. Şâyet erkek, kadına bakma fırsatını bulamaz veyâ bundan sıkılırsa, kadını görüp durumunu anlatacak emin bir kimseyi gönderebilir. (Göndereceği kimse kadına nâmahrem sayılmayan bir erkek veyâ herhangi bir kadın olabilir.) Çünkü bakmak veyâ baktırmaktan gâye, eşler arasında ülfet ve sevgi ile uyuşmanın sağlanması ve devam ettirilmesidir. Bu gâye hangi yolla temin edilebilirse bu meşrû yol normaldir. Bu hükmün delîli el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir.

(Hadîs bu bâbta geçtiği için bunu burada tekrarlamaya lüzum görmedim.)

3. Mâlikîler'e göre istenecek kadının bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakmak onunla evlenmek isteyen erkek için mendubtur. Tâ ki kadının güzelliğinin matluba uygun olup olmadığını erkek anlasın. Bu bakmanın meşrûluğu birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartlardan birisi, erkeğin lezzet ve şehvet kasdı ile bakmamasıdır. İkincisi: Kadın erginlik çağına varmış ise kendisinin, varmamış ise velîsinin, bu erkeğin evlenme talebine râzi olduklarının erkek tarafından muhakkak bilinmesi şarttır. Bilinmez ise bakmak, bir fitneye sebebiyet verdiği takdirde, haram, sebebiyet vermediği takdirde mekruhtur. Üçüncüsü: Erkeğin bakacağının kadın tarafından bilinmesi şartıdır. Kadın habersiz ise erkeğin ona bakması helâl değildir.

4. Hanbelî mezhebine göre, istenilecek kadının yüzüne, boynuna ve eline bakmak istekli erkek için mübahtır. Ancak, isteğin kadın tarafından reddedilmemesinin erkek tarafından kuvvetle sanılması ve bakılırken erkek ile kadının halvette olmamaları şarttır. Çünkü bir erkekle yabancı bir kadının yalnız iken bir yerde bulunmaları sakıncalıdır. Erkeğin evlenmek niyeti ile bir kadına bakmasının mübahlığı için onun kadından veyâ velîsinden izin istemesi şart değildir. Hattâ kadının haberi olmadan erkek bakabilir ve gerek duyarsa defâlarca bakabilir."

Bu konuda daha geniş izahat için Fıkıh kitablarına mürâcaat etmek gerekir.

(١٠) باب لا يخطب الرجل على خطبة أخيه

10 — ADAM (DİN) KARDEŞİNİN BİR KADINA (EVLENMEK İÇİN) İSTEKLİ ÇIKMASI ÜZERİNE (O KADINA) TÂLİP OLMASIN, BÂBI

١٨٦٧ — حدثنا هشام بن عمار، وسهل بن أبي سهل. قالا: ثنا سفيان بن عيينة، عن الزهري، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا يخطب الرجل على خطبة أخيه».

TERCEMESİ

1867) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adam, (din) kardeşinin bir kadına (evlenmek için) istekli çıkması üzerine (o kadına) tâlip olmasın.»"

١٨٦٨ – حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَخْطُبِ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ » .

TERCEMESİ

1868) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adam, din kardeşinin bir kadına (evlenmek için) istekli çıkması üzerine (o kadına) tâlip olmasın.»"

١٨٦٩ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ بْنِ صُخَيْرٍ الْعَدَوِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي » فَآذَنَتْهُ . فَخَطَبَهَا مُعَاوِيَةُ وَأَبُو الْجَهْمِ بْنُ صُخَيْرٍ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَمَّا مُعَاوِيَةُ فَرَجُلٌ تَرِبٌ لَا مَالَ لَهُ . وَأَمَّا أَبُو الْجَهْمِ فَرَجُلٌ ضَرَّابٌ لِلنِّسَاءِ . وَلَٰكِنْ أُسَامَةُ » . فَقَالَتْ بِيَدِهَا هَٰكَذَا : أُسَامَةُ . أُسَامَةُ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « طَاعَةُ اللهِ وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكِ » قَالَتْ : فَتَزَوَّجْتُهُ فَاغْتَبَطْتُ بِهِ .

TERCEMESİ

1869) "... Fâtıma bint-i Kays (el-Kureşiyye) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:

«Senin (boşanmadan dolayı devam eden) iddetinden çıktığın zaman (iddetinin bittiğini) bana haber ver.» buyurdu. (İddeti bittikten) sonra Fâtıma O'na haber verdi. Sonra Muâviye (bin Ebî Süfyân), Ebü'l-Cehm bin Suhayr ve Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhüm) Fâtıma'yı nikâhlamak için istekli çıktılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (anılan istekliler hakkında Fâtıma'ya):

«Muâviye'ye gelince (o), hiç malı olmayan fakir bir adamdır. Ebü'l-Cehm'e gelince (O,) da kadınları çok dövücü bir adamdır. Ve lâkin Üsâme (ile evlenmen iyidir)» buyurdu. Bunun üzerine Fâtıma:

'(Üsâme'yi beğenmediğini belirtmek üzere) eliyle şöyle işâret ederek: Üsâme, Üsâme' dedi. (Fâtıma'nın Üsâme ile evlenmeye taraftar olmaması üzerine) **Resûlullah** (Sallallah üAleyhi ve Sellem), **Fâtıma'ya:**

«Allah'a itâat ve Resûlüne itâat senin için hayırdır.» buyurdu. Fâtıma, demiştir ki: Bunun üzerine ben Üsâme ile evlendim de onunla mutlu oldum. (Veyâ durumuma kadınlarca gıbta edildi.)"

İ Z A H I

Bu bâbtaki hadîsleri **Kütüb-i Sitte** sahibleri ve diğerleri rivâyet etmişlerdir. Bunlardan F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi bâzı rivâyetlerde daha uzundur.

E b û H ü r e y r e ve İ b n - i Ö m e r'in hadîsleri bir erkeğin bir kadınla evlenmek üzere istekli çıktıktan sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının yasak olduğuna delâlet ederler. Hadîslerdeki 'kardeş' kelimesinden din kardeşi mânâsı kastedilmiştir. Bu iki hadîsin zâhiri hükmü budur.

F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ise birden fazla müslüman erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının câizliğine delâlet eder.

Yukardaki üç hadîs muvâcehesinde, İslâm âlimlerinin görüşleri hakkında T i r m i z î bu bâbın başlığının benzeri başlık altında rivâyet ettiği E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) ve F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîslerini rivâyet ederek şöyle der:

"E b û H ü r e y r e'nin hadîsi hasen, sahîhtir. M â l i k b i n E n e s: Bir erkeğin istekli çıktığı kadına başka erkeğin istekli çıkmasının yasaklanmasının mânâsı şudur: Bir erkek bir kadınla evlenmek isteğinde bulunur, kadın da onunla evlenmeye râzi olunca başkasının o kadına istekli çıkması yasaktır, demiştir.

Ş â f i î de: Bizce bu hadîsin mânâsı şöyledir: Bir erkek bir kadınla evlenmek isteğinde bulunur, kadın da rızâ gösterir ve ona temâyül ederse o kadına başka erkeğin çıkması câiz değildir. Fakat kadının rızâsı veyâ ilk istekliye temâyül etmesi bilinmeden önce, başkasının aynı kadınla evlenme isteğinde bulunmasında hiç bir beis yoktur. Hadîsin böyle yorumlanmasının delîli F â t ı m a b i n t - i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin mânâsı bizce şöyledir: F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) kendisine istekli çıkan sahâbîlerden birisiyle evlen-

meye rızâ gösterdiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermemiştir. Eğer O'na haber vermiş olsaydı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın rızâ gösterdiği sahâbîden başkasıyla evlenmesine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir işârette bulunmadı, demiştir."

El-Menhel'in Tekmilesi yazarı Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini açıklarken geniş bilgi vermiştir. O bilginin bir kısmını buraya aktaralım:

1. Mâlik, el-Muvattâ' da: Bu hadîsin yorumu kanımızca şöyledir: Erkek kadına istekli çıkar, kadın da ona temâyül eder, muayyen bir mihir üzerinde ittifak ederler ve birbirleriyle evlenmeye rızâ gösterirler. İşte durum bu dereceye vardıktan sonra başka bir erkeğin aynı bir kadınla evlenmeye istekli çıkmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır. Fakat bir erkek bir kadına istekli çıkar da aralarında henüz bir muvafakata varılmamış ve kadın o erkekle evlenmeye temâyül göstermemiş iken başka erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının yasaklığı kastedilmemiştir, demiştir.

2. Hanbelîler'den İbn-i Kudeme: Evlenilmek istenilen kadının durumu şu üç kısma ayrılır:

I — İstekli çıkan erkeğe kadın olumlu cevap verir veyâ velîsine olumlu cevap yâhut nikâhını kıydırmak için izin verir. Bu halde başka erkeğin aynı kadına istekli çıkması haramdır. Çünkü böyle bir davranış müslümanlar arasında düşmanlığın sokulmasına ve ilk isteklinin işini bozmaya sebebiyet verir. Biz bu hüküm husûsunda ilim ehli arasında herhangi bir ihtilâfın bulunduğunu bilmiyoruz. Ancak bâzı âlimler bu hadîsteki yasaklamayı mekruhluk mânâsına yorumlamışlar ise de açık olan hüküm haramlık mânâsına yorumlamaktır.

II — Kadın istekli çıkan adamla evlenmeyi reddeder veyâ temâyül göstermez, bu takdirde başka erkeğin o kadına istekli çıkması câizdir. Çünkü Ahmed ve Müslim'in rivâyetindeki Fâtıma Bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi meâlen şöyledir:

"**Fâtıma bint-i Kays** (Radıyallâhü anhâ) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vararak Muâviye** (Radıyallâhü anh) **ve Ebû Cehm** (Radıyallâhü anh)'ın **kendisine evlenme teklifinde bulunduklarını anlatmış, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«**Muâviye'ye gelince o hiç malı bulunmayan fakir bir adamdır. Ebû Cehm** (Radıyallâhü anh)'a **gelince o asâsını omuzundan hiç in-**

dirmez (Yâni kadınları çok döver). **Sen Üsâme bin Zeyd** (Radıyallâhü anhümâ) **ile evlen.»"**

Bu rivâyette görüldüğü gibi Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Muâviye (Radıyallâhü anh) ve Ebû Cehm (Radıyallâhü anh)'ın kendisiyle evlenmek istediklerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdikten sonra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun Üsâme ile evlenmesini tavsiye etmiştir.

III — İlk istekli erkeğe kadın açıkca olumlu cevap vermemekle beraber taraftarlığı ve rızâsı hâlinden veyâ başka belirtilerden anlaşılır. Bu takdirde hüküm birinci kısmın hükmü gibidir. Yâni başka erkeğin ona istekli çıkması helâl değildir. Ahmed'in sözünün zâhiri böyledir. Çünkü birbiriyle evlenmek isteyenlerin bâzısına temâyül ettiği zaman başka erkeğin istekli çıkması helâl değildir. Temâyül bâzen açığa vurulur, bâzen de îmalı olur, demiştir.

Kâdı Iyaz: Ahmed'in sözünün zâhirine göre üçüncü kısımda başka erkeğin istekli çıkmasının mübahlığıdır. Şâfiî'nin cedid mezhebi de budur. Bunların delîli de Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir.

3. Şâfiîler'den Nevevî: İlk istekli erkeğe olumlu cevap açıkca verilip erkek de caymaz ve başka erkeğin de istekli çıkmasına izin vermediği zaman ilk istekliden başkasının aynı kadına istekli çıkmasının haramlığı husûsunda âlimler icmâ etmişlerdir, demiştir."

4. Hanefî Fıkıh Kitablarından **Dürr-i Muhtar** müellifi: Bir erkek bir kadınla evlenmek ister, başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rızâ gösterirse onun o kadmı istemesinde bir sakınca yoktur, demiştir. Kadınların iddetlerine âit bölümün **"El-Hidâd"** faslındaki bu ifâdenin hâşiyesinde İbn-i Âbidîn şöyle der:

Müellif'in **«Başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rızâ gösterirse»** kaydını **el-Bahr** Müellif'i Şâfiîler'den nakletmiş ve şöyle demiştir: Ben bu kaydı mezhebimizin âlimlerine âit olarak bir yerde görmedim. Bu kaydın delîli;

وَلَا يَخْطُبُ اَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ اَخِيهِ hadîsidir. Bu hadîs sahîhtir. Şâfiîler, bu hadîsi ilk istekli erkeğin, başka erkeğin istekli çıkmasına izin vermemesi şartına bağlamışlardır.' Yâni kadmı isteyen ilk

erkeğin başka erkeklerin de aynı kadına istekli çıkmasına izin vermemesi şartı koşulur. Bizce de naklolunan hüküm budur. Nitekim ez-Zâhire'de: Bir erkeğin bir kadınla evlenmek için istekli çıkmasından sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy buyurmuştur. Bu nehiyden maksat, kadının ilk istekliye kalben temâyül etmesidir. Et-Tâtarhaniye'nin "Babü'l-Kerâhet" bölümünde böyle denmiştir.

Kadın ilk istekliye karşı susarsa başka erkeğin istekli çıkıp çıkmıyacağı husûsundaki iki kavil Şâfiî âlimlere âittir. İbn-i Âbidîn bu cümle ile ilgili olarak: Ben derim ki; bâzı karînelerde kadının kalben ilk istekliye taraftar olduğu bilinmezse ikinci erkeğin istekli çıkabileceğine dâir Şâfiîler'ce tercih edilen kavil açıktır. Ama kadının ilk istekliye kalben taraftar olduğu bâzı karînelerle bilinirse bu eğilim, açıkca belirtilen rızâ gösterme mesâbesindedir. Yâni bu takdirde ikinci erkeğin istekli çıkmasının câizliği kavli tercih edilmemelidir."

Tekmile yazarı şu bilgiyi de vermiştir:
"Kadın ilk istekli erkeğe olumlu cevap verdiği halde başka erkek aynı kadına istekli çıkıp onunla evlenirse Nevevî'nin beyânına göre kadınla evlenen ikinci istekli günah işlemiş olur. Bununla beraber Cumhur'un mezhebine göre kıyılan nikâh feshedilmez.

Mâlik'in meşhur mezhebine göre henüz zifafa girilmemiş ise nikâh feshedilir.

Mâlik'in meşhur olmayan bir rivâyetine ve Dâvûd-i Zâhirî'nin mezhebine göre duhul olsun olmasın nikâh feshedilir, demiştir."

İlk iki hadîsteki "Kardeş" kelimesinden maksadın din kardeşi olduğunu yukarda belirtmiştik. Şu halde hadîsteki yasaklama hükmün ilk isteklinin müslüman olması hâline mahsustur. Bir zimmî erkek bir zimmî kadını istedikten sonra müslüman bir erkeğin o kadına istekli çıkmasında sakınca yoktur. Evzâî, İbn-i Münzir ve Hattâbî böyle demişlerdir. Fakat cumhur bu hüküm hakkında zimmî erkeği müslüman erkek gibi kabul etmişlerdir.

EBÛ HÜREYRE (RADIYALLAHÜ ANH) VE İBNİ-İ ÖMER (RADIYALLAHÜ ANH)'IN HADİSLERİNİN FIKIH YÖNÜ:

1. Bir erkek bir kadına istekli çıktıktan sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkması haramdır. Bu husustaki gerekli bilgi ve tafsilât yukarda verilmiştir.

2. Hadîsteki yasaklama hükmü ilk istekli erkeğin müslüman olması hâline mahsustur. Bu hüküm hadîslerdeki 'Kardeşi' kelimesinden çıkarılır. Buna âit fıkıhçıların görüşleri de yukarda anlatıldı.

3. Bu hadîsler delîl gösterilerek aynı hükmün kadınlar hakkında da mevcut olduğu söylenmiştir. Meselâ: Bir kadın bir erkekle evlenmek ister ve isteğini erkeğe iletir. Erkek de kadına olumlu cevap verir. Taraflar evlenme hazırlığı işine girdikten sonra başka bir kadın o erkekle evlenmek ister ve onu ilk kadından caydırmaya çalışır, erkek de birden fazla kadınla evlenmeme kararındadır. İşte bu durumda ikinci kadının giriştiği iş haram sayılır. Fakat erkek her iki kadınla da evlenmek niyetinde ise ikinci kadının istekli çıkmasında bir sakınca yoktur.

Hadîslerin fıkıh yönüne âit yukardaki bilgi el-Menhel'in tekmilesinden naklen verilmiştir. Yazar yukardaki üçüncü maddeyi Fethü'l-Bârî'nin 9. cildinin 158. sayfasından naklettiğini beyan etmiştir.

F â t ı m a b i n t - i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsiyle ilgili izaha geçelim:

E b û D â v û d **"Boşanan kadının nafakası"** bâbında bu hadîsi müteaddit senedlerle uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmiştir. Kütüb-i Sitte yazarlarının, M â l i k, T a h a v î ve B e y h a k î'nin de rivâyet ettikleri bu hadîsin bâzı rivâyetlerinde belirtildiği gibi F â t ı m a b i n t - i K a y s (Radıyallâhü anhâ) E b û A m r b i n H a f s (Radıyallâhü anh) ile evli iken kocası kendisini boşamıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'ya iddetini İ b n - i Ü m m i M e k t û m (Radıyallâhü anh)'ın evinde doldurmasını emretmiş ve iddetini bitirdikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat etmesini emir buyurmuştu. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) boşanma iddetinden çıktıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e durumu arzetmiş ve müellifin rivâyetine göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh), E b ü ' l - C e h m (Radıyallâhü anh) ve Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın kendisiyle evlenmek

isteğinde bulunduklarını arzetmiştir. Bâzı rivâyetlerde Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın ismi istekliler arasında geçmemiştir. M ü s l i m'in rivâyetinde de geçmiştir. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) isteklilerden hangisi ile evlenmesi konusunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e danışmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de isteklilerin durumlarını beyân buyurmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'ın fakir olduğunu beyan etmiş, (bâzı rivâyetlerde görülen az lâfız değişikliği mânâyı değiştirmez) bu sebeple o değişiklikleri burada belirtmeyi gerekli görmüyorum.

İsteklilerden E b ü'l - C e h m (Radıyallâhü anh)'ın da kadınları çok dövücü olduğunu belirtmiştir. Bâzı rivâyetlerde: **«Ebü'l-Cehm asâsını omuzundan indirmez.»** buyurulmuş ki, bu ifâde müellifin rivâyetindeki ifâdenin mânâsını verir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmesini uygun görmüş, bâzı rivâyetlerde; إنْكِحِي أُسَامَةَ = **«Üsâme ile evlen.»** ifâdesi buyurulmuştur. Fakat F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmeye taraftar olmadığını belirtmek istemiştir. Tekmile yazarının beyânına göre F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın bu tekliften hoşlanmayışının sebebi Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın çok siyah tenli ve azadlı köle olmasıydı. Fakat Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın dindarlığı, fazîleti ve güzel huyları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mâlûmu olduğu için F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın yararına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu tavsiyede bulunmuştur. Hadîsin son kısmında belirtildiği gibi bu tavsiyeye riâyetin F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) için hayırlı olduğu buyurulduktan sonra, F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmiş ve sonra bu evliliğin onu mutlu kıldığını ve bâzı kadınların onun hâline imrendiklerini ifâde etmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Tekmile yazarı bu hususta ezcümle şöyle der:

"1. Bir kimsenin durumu hakkında istişâre edildiği zaman danışılan zâtın durumu sorulan kişi hakkında bildiği kusurlarını söylemesi meşrûdur. N e v e v î, el-Ezkâr'da: Bilmiş ol ki; gıybet yâni bir müslümanı hoşlanmadığı durum ve kusurlarıyla anmak ha-

ram ise de maslahat için bâzı hallerde mübahtır. Dînen meşrû sayılan sıhhatlı bir amaca ulaşmak ancak ilgili şahsın sorularını anlatmakla mümkün ise o takdirde yapılan gıybet mübahtır. Gıybet etmeyi meşrû maslahat için mübah kılan sebepler çoktur. Bunlardan birisi zulme uğrayan kişinin uğradığı zulmü yetkili zâtlar huzûrunda anlatmasıdır, demiştir.

2. Kişiyi kendisi için yararlı olan işe teşvik etmesi müstehabtır. Kişi o işten hoşlanmasa dâhi ona doğru yolu göstermek müstehaptır. Çünkü o bu yararları idrak etmeyebilir. Tabiî nasihat eden zât bu yararları müdrik fazîlet ehlinden olduğu zaman ona uyulmalıdır.

3. Fazîlet ehlinin nasihatını kabul etmeli. Çünkü iyi bir sonuca ulaşılması umulur. Nitekim Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ilk anda Üsâme (Radıyallâhü anh) ile evlenmeden hoşlanmamış sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nasihatını kabul edip Üsâme (Radıyallâhü anh) ile evlenince son derece memnun ve mutlu olduğunu belirtmiştir. Hattâ Müslim'in rivâyetinde:

"**Ben Üsâme (Radıyallâhü anh) ile evlendim. Allah Üsâme (Radıyallâhü anh) ile beni şereflendirdi ve ikram etti.**"

4. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak ve takvâdan ayrılmamak insanın makâmını yüceltir. O insan azadlı köle bile olsa bu durum değişmez. Çünkü Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Arapların en şerefli kabîlesi olan Kureyşler'den idi. Üsâme (Radıyallâhü anh) ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzadlı kölesi idi. Takvâsı ve üstün sâlihliği, meziyetiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sevgisine mazhar olmuştur.

5. Boşanan kadın henüz iddetini bitirmemiş iken ona açıkca istekli çıkmak câiz değil ise de imâ yoluyla istekli çıkmak câizdir. Çünkü bâzı rivâyetlere göre Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) iddetinden çıkınca isimleri anılan sahâbîlerin kendisiyle evlenmek arzûsunda olduklarını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiştir. Kadın iddetinden çıkmadıkça ona açıkca istekli çıkmak câiz değildir."

Hadîste Anılan Zâtların Hâl Tercemeleri

Muâviye (R.A.)'ın hâl tercemesi dokuz nolu, Üsâme bin Zeyd (R.A.)ın ki 795 nolu ve Fâtıma Bint-i Kays (R.A.)'nınki 1789 nolu hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir. Buraya mürâcaat edilebilir.

(١١) باب استئمار البكر والثيب

11 — BÂKİRE VE DUL KADINDAN (NİKÂH İÇİN) EMİR İSTEMEK BÂBI

١٨٧٠ — حدثنا إسماعيل بن موسى السدي. ثنا مالك بن أنس، عن عبد الله ابن الفضل الهاشمي، عن نافع بن جبير بن مطعم، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «الأيم أولى بنفسها من وليها. والبكر تستأمر في نفسها» قيل: يا رسول الله! إن البكر تستحي أن تتكلم. قال «إذنها سكوتها».

TERCEMESİ

1870) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Dul kadın, nefsinin evlenmesi husûsunda velîsinden daha çok hak sâhibidir. Bâkire de nefsi (nin evlenmesi) hakkında emri (= izni) istenir.»

Denildi ki:

'Yâ Resûlallah! Şüphesiz, bâkire, konuşmaktan hayâ eder.

Efendimiz buyurdu ki:

«Bâkirenin izni onun susmasıdır.»"

١٨٧١ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم ثنا الأوزاعي. حدثني يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «لا تنكح الثيب حتى تستأمر. ولا البكر حتى تستأذن، وإذنها الصموت».

Ebü'l-Cehm (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Ebü'l-Cehm bin Suhayl'in adı Âmir veyâ Ubeyd bin Huzeyfe el-Kureşî Mekke'nin fetih yılı müslümanlığı kabul etmiş, Kureyş'in saygı değer öncülerinden idi. Asabî mizaçlıydı. Nakışlı bir yönlü, siyah elbiseyi Peygamber (S.A.V.)'e hediye eden zât budur. Fakat Şam mâmulü bu elbise Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine iâde edilmiştir. Mâlik ve Tahavî'nin Âişe (R.A.)'dan rivâyet ettikleri hadîste belirtildiği gibi elbisedeki işlemeler Peygamber (S.A.V.)'ı meşgul etmiş olmasaydı, Peygamber (S.A.V.) bunu iâde ederken Ebü'l-Cehm (R.A.)'ın inbican ma'mulü olan nakışsız bir elbisesini istemiş ve bu elbise hediye edilmiştir. (El-Menhel cild 6. sah. 10 ve Tekmile cild 4, sah. 313)

T E R C E M E S İ

1871) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Dul kadın, kendisinin açık emri alınmadıkça nikâh olunmaz. Bâkire de izni alınmadıkça nikâh olunmaz ve onun izni, susmasıdır.»"

١٨٧٢ — حدثنا عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيُّ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ عَدِيٍّ الْكِنْدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الثَّيِّبُ تُعْرِبُ عَنْ نَفْسِهَا، وَالْبِكْرُ رِضَاهَا صَمْتُهَا».

في الزوائد: رجال إسناده ثقات إلا أنه منقطع. فإن عديا لم يسمع من أبيه عديّ بن عميرة. يدخل بينهما العرس بن عميرة. قاله أبو حاتم وغيره. لكن الحديث له شواهد صحيحة.

T E R C E M E S İ

1872) "... Adiy (bin Amîre) el-Kindî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Dul kadın, nefsinin arzûsunu açıkca söyler. Bâkire de rızâsı onun susmasıdır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râviler sıka zâtlardır. Ancak sened munkatidir. Çünkü râvi Adî (bin Adî) babası Adî bin Amire (R.A.)'den hadîs işitmemiştir. İkisinin arasına el-Urs bin Amre girer. (Ki aracı olan el-Urs, senedde yoktur. Bunu Ebû Hâtim ve başkası söylemiştir. Lâkin bu hadîs için sahîh şâhidler vardır.

İ Z A H I

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Şâfiî, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhaki de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki "El-Eyyim" kelimesi Arap dilinde eşi olmayan bekâr veyâ dul erkek ve kadın mânâsında kullanılır. Fakat bu hadîste dul kadın mânâsında kullanılmıştır. Burada bâkireye karşılık kullanıldığı için hadîsin zâhirine göre kocasının ölümü veyâ boşaması dolayısıyla dul kalmış kadın demektir.

Hadîs dul kadının evlenmesi husûsunda velîsinden daha çok hak ve yetki sâhibi olduğuna delâlet eder. Bu nedenle onun emri olmadan velîsi tarafından nikâhı yapılamaz. Bu hükümle ilgili hadîsdeki

ifâde dul kadının evlenmesi husûsunda velîsinin de hak sahibi olduğuna fakat kadının hakkının onunkinden fazla olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki velî o dul kadını kendisine denk bir erkekle evlendirmek isterse fakat kadın kabul etmezse velîsi tarafından icbar edilemez. Şâyet dul kadın kendisine denk bir erkekle evlenmek isteyip velîsi imtina ederse velî icbar edilir. Buna rağmen velî ısrarda bulunursa kadı tarafından o kadının nikâhı kıyılır. N e v e v î fıkıhçıların bu hükmünün bu hadîsten alındığını M ü s l i m'in şerhinde açıklamıştır.

Bâkire kadının evlenmesi için velîsi tarafından izin istenen bâkirenin izin istendiğinde susması dînen izin sayılır.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **Kütüb-i Sitte** sahibleri rivâyet etmişlerdir.

A d î (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir. Fakat notta belirtildiği gibi sahîh şâhidleri vardır. Görüldüğü gibi onun hadîsindeki hüküm daha önce geçen İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerindeki hükümlerin aynısıdır.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerden anlaşıldığı gibi dul kadının nikâhının yapılması onun açık emir ve müsaadesine bağlıdır. Muvâfakatı istendiğinde susması yeterli sayılamaz. Fakat bâkire kadının nikâhının yapılması için izni istendiğinde dille izin vermesi şart değildir, susması kâfidir.

Yukardaki hadîslerden bahis konusu edilen bâkire ve dul kadından maksat, erginlik çağına varmış olan kadınlardır. Henüz bu çağa varmamış olanlardan izin almak anlamsızdır. Bu çağa gelmemiş olan bâkire veyâ dul kızların nikâhları ile ilgili hükümler bundan sonra gelecek olan 13. ve 14. bâblardaki hadîsler bölümünde anlatılacaktır.

Burada bâzı noktalar hakkında âlimlerin görüşlerini belirtmek gerekir. Şöyle ki :

1. Erginlik çağma varmış olan bâkire kızdan izin alınmadan,
2. Erginlik çağına varmış olup dul olan kadından izin alınmadan, babaları tarafından velî sıfatıyla akdedilecek nikâhın hükmü nedir? Bu husustaki âlimlerin görüşlerini anlatalım :

El-Menhel'in Tekmile yazarı E b û D â v û d'un "İsti'mâr" bâbındaki E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) ve İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri şerhinde ezcümle şöyle der :

1. Erginlik çağına varmış olan bâkire kızlardan izin alınmadan babaları tarafından nikâhları kıyıldığı takdirde, kıyılan nikâhın sahîh olup olmadığı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. İlim ehlinin ekserisinin görüşüne göre, kız, yapılan nikâha rızâ göstermediği takdirde o nikâh hükümsüzdür.

Medîne ehlinin bâzısına göre babanın kıydırdığı nikâhtan bâkire kız hoşlanmasa bile o nikâh câizdir. Mâlik, Şâfiî, İbn-i Ebî Leylâ, el-Leys, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur.

2. Erginlik çağına ermiş olan dul kadından müsaade alınmadan yapılan nikâh tüm âlimlerce hükümsüzdür. Dul kadının babası ondan müsaade almadan nikâhını kıydırdıktan sonra durumu duyan kızı rızâ göstermezse yine nikâh tüm âlimlerce hükümsüzdür.

Hadîslerdeki dul kadın tâbirinden maksat sıhhatlı veyâ fâsit bir evlenme yâhut vat-ı şüphe ile bâkireliği giderilmiş olan kadın mânâsı kastedilmiştir. Yine hadîslerdeki bâkire tâbirinden maksat, bâkirelik zarı her hangi bir temasla giderilmemiş veyâ atlama, aşırı kan akma gibi hastalıkla bâkireliği zâil olmuş olan kadın, demektir.

Gayri meşrû cinsel temasla kızlığı bozulmuş olan kadın bâkire hükmüde mi, dul hükmünde mi?

Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:

1. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre bu kadın bâkire hükmündedir.

2. Şâfiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre bu kadın dul kadın hükmündedir.

Bâkire kadının susması ve hiç bir şey söylememesi hâlindeki hüküm husûsunda da şöyle bir ihtilâf vardır:

1. Mâlikîler'e göre, bâkire kadından izin istendiğinde bir şey söylemeden kaçarsa veyâ ağlarsa, yâhut oturduğu yerden kalkarsa veyâ hoşlanmadığına delâlet eden bir belirtisi bulunursa, izin ve rızâsının olmadığı anlaşılır ve nikâhı kıyılamaz.

2. Şâfiîler'e göre mezkûr hareketlerin hiç birisi nikâh kıymaya mâni değildir. Ancak bâkire, ağlayıp, bağırırsa ve buna karşı olduğunu davranışları ile bildirirse o zaman iznin olmadığı anlaşılır.

(١٢) باب من زوّج ابنته وهى كارهة

12 — (ERGİNLİK ÇAĞINA ERMİŞ BÂKİRE VEYÂ DUL) KIZI HOŞLANMADIĞI HALDE ONU EVLENDİREN BABA(NIN KIYDIRDIĞI NİKÂHA AİT) BÂB

١٨٧٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ؛ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَهُ: أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ يَزِيدَ، وَمُجَمِّعَ بْنَ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيَّيْنِ أَخْبَرَاهُ: أَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ يُدْعَى خِذَامًا أَنْكَحَ ابْنَةً لَهُ. فَكَرِهَتْ نِكَاحَ أَبِيهَا. فَأَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَذَكَرَتْ لَهُ. فَرَدَّ عَلَيْهَا نِكَاحَ أَبِيهَا. فَنَكَحَتْ أَبَا لُبَابَةَ ابْنَ عَبْدِ الْمُنْذِرِ.

وَذَكَرَ يَحْيَى أَنَّهَا كَانَتْ ثَيِّبًا.

TERCEMESİ

1873) "... Ensâr'dan olan Abdurrahmân bin Yezîd ile Mücemmî' bin Yezîd *(Radıyallâhü anhümâ)* (isimli iki kardeş)'den rivâyet edildiğine göre:

Onlardan Hizâm (Radıyallâhü anh) **isimli bir adam** (Hansâ adındaki) **kızının nikâhını yapmış, sonra kız babasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmıyarak Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına varıp** (durumu) **O'na anlatmıştır. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kızın babasının yaptığı nikâh işini iptal buyurmuş, kız da bundan sonra Ebû Lübâbe bin Abdi'l-Münzir** (Radıyallâhü anh) **ile evlenmiştir.**

Râvi Yahyâ o kızın dul olduğunu anlatmıştır."

İZAHI

Şâfiî, Ahmed, Buhârî, Sünen sahipleri, Beyhakî ve Dârekutnî bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Son hadîsin râvisi Adî el-Kindî'nin Hâl Tercemesi

Adî el-Kindî (R.A.)'ın babasının adı Ümeyye'dir. Sahâbî olan bu zâtın 10 hadîsi vardır. Müslim, onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvileri Adî ve el-Aras isimli iki oğlu ile Kays bin Ebî Hâzim'dir. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Vakıdî'nin dediğine göre hicretin 40. yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 264)

E b û D â v û d ' un rivâyetinde kızın dul olup isminin de H a n s â olduğu ve râvi A b d u r r a h m a n ile M ü c e m m î ' (Radıyallâhü anhüm)'ün iki kardeş oldukları belirtilmiştir. Bâzı rivâyetlere göre kızın babasının ismi H ı d â m ' dır.

H ı d â m veyâ H i z â m (Radıyallâhü anh) A m r b i n A v f oğullarından H a l i d e l - E n s â r î (Radıyallâhü anh)'ın oğludur. Müellif'in rivâyetinde Y a h y â ' nın belirttiği diğer bâzı rivâyetlerde de H a n s â (Radıyallâhü anhâ)'nın dul olduğu belirtilmiştir. S e v r î ' nin rivâyetinde bâkire olduğu ifâdesi var ise de zayıftır. Tercih edilen rivâyet onun dul olduğuna dâir olan rivâyettir.

Tekmile yazarı şöyle der:

H a n s â (Radıyallâhü anhâ)'nın dul olduğu rivâyeti daha kuvvetlidir. Nitekim A b d ü r r e z z â k, E b û B e k i r b i n M u h a m m e d ' den tahriç ettiğine göre Ensâr-ı Kirâm'dan bir adam H a n s â b i n t - i H i d â m (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş sonra adam U h u d savaşında şehid edilince H a n s â (Radıyallâhü anhâ)'nın babası başka bir adamla onu evlendirmiş, nikâhının yapıldığından haberdar olunca H a n s â (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat ederek:

(Yâ Resûlallah!) **Babam benim nikâhımı yapmış. Halbuki çocuğumun amcası** (ile evlenmem) **bana daha sevimlidir, demiştir.**

İşte yukarıdaki rivâyet H a n s â (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk kocasından çocuğunun olduğuna ve ilk kocasının Ensâr'dan olduğuna delâlet eden ilk kocasının ismi E n i s b i n K a t â d e (Radıyallâhü anh) idi.

H a n s â (Radıyallâhü anhâ)'nın babasının kendi başına H a n s â (Radıyallâhü anhâ)'yı verdiği kocanın ismine rastlıyamadık.

H a n s â (Radıyallâhü anhâ) babasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmıyarak durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o nikâhı iptal etmiş, H a n s â (Radıyallâhü anhâ) da bundan sonra E b û L ü b â b e (Radıyallâhü anh) ile evlenmiştir.

Hadîsin Fıkıh yönü ve erginlik çağına varmış kız veyâ dul kadının hoşlanmamasına rağmen babası tarafından nikâhının kıyılmasıyla ilgili âlimlerin görüşleri bu bâbta rivâyet edilen hadîslerin sonunda anlatılacaktır.

١٨٧٤ – حدّثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ كَهْمَسِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: جَاءَتْ فَتَاةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَتْ: إِنَّ أَبِي زَوَّجَنِي ابْنَ أَخِيهِ لِيَرْفَعَ بِي خَسِيسَتَهُ، قَالَ، فَجَعَلَ الْأَمْرَ إِلَيْهَا. فَقَالَتْ: قَدْ أَجَزْتُ مَا صَنَعَ أَبِي. وَلَٰكِنْ أَرَدْتُ أَنْ تَعْلَمَ النِّسَاءُ أَنْ لَيْسَ إِلَى الْآبَاءِ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ.

في الزوائد: إسناده صحيح. وقد رواه غير المصنف من حديث عائشة وغيرها.

TERCEMESİ

1874) "... İbn-i Büreyde (Abdullah)ın babası Büreyde (11) (bin el-Husayb) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Gene bir kız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına gelerek:**

Babam hakirliğini benimle giderip yükselmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi, diye şikâyette bulundu. (Büreyde) **demiştir ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (**yapılan nikâhın kabul veyâ redd**) **işini kıza verdi. Bunun üzerine kız:**

Ben babamın yaptığı işi kabul ettim. Velâkin babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahihtir. Müellif'ten başkası bu hadisi Âişe (R.A.) ve başka sahâbiden rivâyet etmişlerdir.

Hâl Tercemeleri

Hadiste isimleri geçenlerden Abdurrahman bin Yezid bin Câriye el-Ensârî Ebû Muhammed el-Medenî (R.A.) Ömer bin el-Hattâb (R.A.)'ın oğlu Âsım (R.A.)'ın ana bir kardeşidir. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken doğmuş ve Hansâ (R.A.)'dan bu hadisi rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyeti bu şekildedir. Abdurrahman (R.A.)'ın bu olayı Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet ettiği de söylenmiştir. Kendisi ayrıca amcası Mücemmi' bin Câriye, Ömer bin el-Hattâb, Ebû Eyyub ve başkalarından da rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise Abdullah bin Ab dillah bin Su'lebe, Zührî, Abdullah bin Muhammed bin Akil, Kâsım bin Muhammed ve bir cemâattır. İbn-i Sâd onu sıkâ sayarak hadislerinin az olduğunu söylemiş, İbn-i Hibbân da onu sıkâlar arasında zikretmiş, el-Askerî ise onu Peygamber zamanında doğmuş olanların fazileti bölümünde anmıştır. Hicretin 93. yılı ve-

(Devâmı 252.ci Sahifede)

(11) Hâl tercemesi 149 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

١٨٧٥ – حدثنا أبو السقر يحيى بن يزداد العسكري . ثنا الحسين بن محمد المروروذي . حدثني جرير بن حازم ، عن أيوب ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ أن جارية بكرا أتت النبي ﷺ فذكرت له أن أباها زوجها وهي كارهة . فخيرها النبي ﷺ .

حدثنا محمد بن الصباح . أنبأنا معمر بن سليمان الرقي ، عن زيد بن حبان ، عن أيوب السختياني ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ، عن النبي ﷺ ، مثله .

TERCEMESİ

1875 "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bâkire genç bir kız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek, kendisi hoşlanmadığı halde babasının onun nikâhını kıydığını Efendimize anlattı. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu** (yapılan nikâhın **kabul** veyâ reddi için) **muhayyer kıldı.**

(İbn-i **Mâceh demiştir ki**) : **Bu hadîsin mislini İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anh) **vâsıtasıyla Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den ... râviler senedi ile Muhammed bin es-Sabbah da bize tahdis etmiştir.**

Hâl Tercemeleri .... (Baştarafı 251.ci Sahifede) fât ettiği söylenmiştir. Müslim hâriç Kütüb-i Sitte yazarları rivâyetlerini almışlardır.

Hadîste ismi geçen Mücemmi' bin Yezîd bin Câriye el-Ensârî (R.A.) yukarda hâl tercemesi verilen Abdurrahman (R.A.)'ın kardeşidir. Utbe bin Üveym bin Sâide ve Hansâ bint-i Hizâm'dan rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Yâkub, Kâsım bin Muhammed ve İkrime bin Seleme bin Rabîa'dır. Bu zât Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Kur'an-ı bir araya cem edenlerden olan Mücemmi' (R.A.)'ın erkek kardeşinin oğludur. Bu zâtın Peygamber (S.A.V.)'in sohbetine kavuştuğunu söyleyenler yanılmışlardır. Sahâbîlik şerefine mazhar olan bu zât değil, bunun amcası olan Mücemmî' bin Câriye (R.A.)'dir. (Mücemmî bin Câriye (R.A.)'ın hâl tercemesi 1536 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.)

Hansâ bint-i Hıdam veyâ Hizâm bin Hâlid el-Ensârî, Amr bin Avf oğulları kabîlesindendir. Ensâr'ın Evs kabîlesindendir. Ebû Lübâbe (R.A.) ile evlenmiştir. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî bir tanesini rivâyet etmiştir. Râvisi Mücemmî 'bin Yezîd bin Câriye'dir. (El-Menhel Tekmilesi C. 3, Cah. 271 ve Hulâsa 490)

Ebû Lübâbe (RA..)'ın hâl tercemesi 1084 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

İ Z A H I

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi ayni hadîsi başka hadîsçiler, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve başka sahâbîden rivâyet etmişlerdir.

T i r m i z î 'nin Nikâh bölümünün **"Bâkire ve dul kadından izin istemek"** bâbındaki hadîsler şerhinde e l - A h v e z î 'nin beyânına göre bu hadîsi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan N e s â î rivâyet etmiştir. Oradaki hadîs meâlen şöyledir:

"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre genç bir kız Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına girerek:

Ben hoşlanmadığım halde babam, hakîrliğini benimle giderip yükselmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi, demiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) kıza:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelinceye kadar otur, demiş, sonra (Efendimiz gelince) kız, durumu O'na anlatmış, bunun üzerine Efendimiz kızın babasına haber gönderip çağırtmış ve (yapılan nikâhın kabul veyâ red) işini kıza bırakmıştır. Bunun üzerine kız:

Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben babamın yaptığını kabullendim. Lâkin babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi."

B e y h a k î : 'N e s â i 'nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği bu hadîs mürseldir. Çünkü onun senedinde A b d u l - l a h b i n B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) doğrudan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet etmiştir. Halbuki, İ b n - i B ü - r e y d e (Radıyallâhü anh), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan hadîs işitmemiş, demiştir.

A h m e d 'in de kendi Müsnedinde bu hadîsi rivâyet ettiği, e l - A h v e z î tarafından bildirilmiştir.

S i n d î : Bu hadîs, yapılan nikâhın sahîh olduğuna, ancak kızın bu nikâhı reddedebileceğine delâlet eder, demiştir.

Hadîs'in senedindeki İ b n - i B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) A b d u l l a h isimli olduğu N e s â î 'nin rivâyetinden anlaşılır. B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın Â m i r isimli başka oğlu da vardır.

Hadîsdeki "Hasiset", hakîrlik ve denîlik demektir. İzzet ve şerefin karşıtıdır.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müellifimiz iki sened ile rivâyet etmiştir. Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. İbnü'l-Kattân, bu hadîsin sahîh olduğunu bildirmiştir.

Bu bâbta rivâyet edilen ilk hadîs gibi ikinci ve üçüncü hadîsler de, bir babanın erginlik çağına gelmiş kızının muvafakatını ve rızâsını almadan nikâhını kıymaya yetkili olmadığına ve yaptığı takdirde kıyılan nikâhın kabul veyâ red yetkisinin kıza âit olduğuna delâlet ederler.

Erginlik çağına varmış olan bâkire veyâ dul kızdan izin almadan babası tarafından akdedilen nikâhın sahîh olup olmadığı husûsundaki âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta izah etmiştim. Burada ise erginlik çağına varmış olan bâkire veyâ dul kadın hoşlanmadığı halde babası tarafından akdedilen nikâhının sahîh olup olmadığı husûsundaki âlimlerin görüşlerini anlatalım. Buna geçmeden önce okuyucuların zihinlerinin karışmaması için şu noktayı belirteyim: Evlenecek kızdan izin almamak ayrı bir şeydir, onun hoşlanmaması ayrı bir şeydir.

BÂKİRE OLUP ERGİNLİK ÇAĞINA VARMIŞ BİR KIZ İSTEMEDİĞİ HALDE BABASI TARAFINDAN EVLENDİRİLEBİLİR Mİ?

El-Menhel'in Tekmile yazarı (1875 nolu) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini açıklarken şunları söyler:

"Bu hadîsdeki bâkire kız (1873 nolu) hadîste geçen Hansâ bint-i Hizâm (Radıyallâhü anhâ)'dan başka bir kadındır. Kız evlenmek istemediği halde babası tarafından nikâhı yapılmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapılan nikâhın kabul veyâ iptâl yetkisini kıza bırakmıştır.

Bu hadîs bir babanın erginlik çağına varmış bâkire kızını evlendirmeye yetkili olmadığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşleri şöyledir:

1. Hanefîler, Evzâî, Sevrî ve bir rivâyete göre Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Tirmizî; İlim ehlinin ekserisinin böyle hükmettiklerini anlatmıştır.

Bu grubtaki âlimlerin delîlleri, İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın yukardaki hadîsi, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın (1871 nolu) hadîsi ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın 1870 nolu) hadisidir. Bir de şu delîlleri vardır: Eğer durumu anlatılan kızın bir malı olmuş olsa ondan izin almadan babasının o malda tasarruf yetkisi yoktur. Bunun gibi, kızın izni olmadan babası onu evlendiremez.

2. M â l i k, Ş â f i î, (e l - L e y s, İ b n - i E b î L e y l â) ve İ s h a k: Bir baba erginlik çağına varmış olan bâkire kızını isteği dışında evlendirebilir, demişlerdir. A h m e d'den de böyle bir rivâyet vardır. Bunların delili: A h m e d, N e s â î, E b û D â v û d ve B e y h a k î'nin rivâyet ettikleri İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh)'ın şu merfu hadîsidir:

اَلثَّيِّبُ اَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ يَسْتَأْمِرُهَا اَبُوهَا

«Dul kadın nefsinin evlenmesi husûsunda velîsinden daha fazla hak sahibidir. Bâkire de (evlenmesi için) babası ondan izin ister.»

Bu grubtaki âlimler; Yukardaki hadîsten anlaşılıyor ki, dul olmayan kadın evlenme husûsunda velîsinden fazla hak sahibi değil ve velîsi ondan daha yetkilidir. Hadîsdeki velî'den maksat babadır. Çünkü kızına karşı şefkatı tamdır. Baba ölmüş ise kızın baba babası bu hükmündedir. Hadîslerde geçen **«Bâkire kızdan emir (izni) istenir.»** meâlindeki hüküm müstahablık içindir. Nitekim A h m e d, E b û D â v û d, B e y h a k î ve Ş â f i î'nin rivâyet ettikleri İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın şu merfu hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); آمِرُوا النِّسَاءَ فِى بَنَاتِهِنَّ = **«Karılarınıza kızları(nın evlendirilmesi) hakkında danışınız»** buyurmuştur. Ş â f i î: Kızların evlendirilmesinde anneler için hiç bir yetki bulunmadığı husûsunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Bu hadîsdeki emir müstahablık içindir. Maksat annelerin gönül hoşluğunu sağlamaktır, demiştir.

B e y h a k i (1875 nolu) İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine cevâben: Bu hadîste mezkûr bâkire kız, Küf'ü (yâni dengi) olmayan bir erkekle nikâhı kıyıldığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu muhayyer kılmış, demiştir.

E l - H â f ı z da: B e y h a k î'nin cevâbı, îtimada şâyan bir cevabtır. Özel bir olaydır, umumî bir hüküm ifâde etmez, demiştir.

Birinci gruptaki âlimler, ikinci grubun delîllerine şöyle cevap vermişlerdir:

a) İkinci grubun dediği İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın merfu' hadîsindeki; **«Dul kadın evlenmesi husûsunda velîsinden daha çok (yetki) sahibidir»** ifâdeden çıkarılan **«Dul olmayan kadın velîsinden daha çok hak sahibi değil, velîsi daha çok hak (yetki) sahibidir.»** hükmü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın (1871 nolu) hadîsin açık hükmüne ters düşer.

b) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) (1875 nolu) hadîsindeki bâkire kızın, babası tarafından, küf'ü (dengi) olmayan bir erkeğe nikâhını kıydığı sözü hiç bir delîli olmayan mücerred bir iddiâdır. Bilâkis bu hadîsin zâhirine göre kız, nikâhının kıyıldığı kocadan hoşlanmadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından muhayyer kılınmıştır. Muhayyerlik işi kocasının denk ve küf'ü olmaması nedeniyle olmamıştır.

El-Allâme es-San'ânî de: Beyhakî ve el-Hâfız'ın yukardaki sözlerini bağlı bulundukları Şâfiî mezhebini savunmak kâbilinden telâkkî ediyorum. Beyhakî'nin yorumu bir delîle dayanmıyor. Eğer küf'ü, yâni emsal olmamak nedeni söz konusu olsaydı, kız bunu anlatacaktı. Halbuki sadece hoşlanmadığını anlatmıştır. El-Hâfız'ın dediği: Bu özel bir olaydır, umumî bir hüküm ifâde etmez, sözü de sıhhatli değildir. Bilâkis bu hüküm umumidir. Çünkü illeti kızın hoşlanmayışıdır. Nerede hoşlanma durumu olursa bu hüküm sâbittir, demiştir.

İbn-i Hazm ise: İkinci grubun bildiğimiz tek dayanağı babanın henüz erginlik çağına varmamış olan kızının nikâhını kıyabildiğine dâir (1876 nolu gibi) hadîslerdir. Onlar derler ki mâdem ki baba küçük yaştaki kızının nikâhını kıyabilir. O halde bu hüküm yetişkin kız için de câizdir, demiştir."

Tuhfe yazarı da yukardaki bilgileri daha genişçe naklettikten sonra: İbn-i Mâceh'in (1874 nolu) Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın merfu' hadîsi de birinci grubun görüşünü teyid eder mâhiyettedir. Çünkü hadîsteki "Fetât" kelimesi genç kız ve kadın anlamını ifâde eder ki bu ifâdenin şümulüne bâkire de dul da girer. Nesaî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği benzeri hadîs mürsel ise de İbn-i Mâceh'in ki muttasıldır, demiştir.

DUL OLUP YETİŞKİN BİR KIZ İSTEMEDİĞİ HALDE BABASI TARAFINDAN ONUN NİKÂHI KIYILABİLİR Mİ?

1873 nolu Hansâ (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili hadîs, dul bir kadının rızâsı alınmadan babası tarafından nikâhının kıyılamıyacağını ve kıyılsa dâhi reddedilmeye mahkûm olduğuna delâlet eder.

El-Menhel'in Tekmile yazarı "Dul kadının evlenmesi" bâbında rivâyet olunan bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:

"Bütün ülkelerdeki fetvâ yetkilisi imamlar, bir babanın, dul kızından muvâfakat ve rızâsını almadan, nikâhını kıyamıyacağı husûsunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Hasan-ı Basrî ve en-Nahaî muhâlif kalmışlardır. Hasan-ı Basrî:

Bir baba, dul olan kızının nikâhını, ondan muvâfakat almadan, hattâ isteksiz olduğunu bilse bile yapabilir, demiştir. En-Nahaî de eğer dul kız babasının yanında barınmış olup bakımı altında ise, ondan muvâfakat istemeden, babasının kıyacağı nikâh sahihtir. Şâyet, dul kız babasından ayrı oturuyor veyâ uzak bir yerde bulunuyorsa babası onun rızâsını isteyip öylece nikâhını kıyabilir, demiştir."

Gerek Hansâ (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili mezkûr hadîs ve gerekse dul kadınların nikâhı ile ilgili diğer sahîh hadîsler bu iki âlimin görüşünü reddeder. Hansâ (Radıyallâhü anhâ)'nın dul olduğu Ebû Dâvûd'un ve başkaların rivâyetinde açıklanmıştır. Bu hususla ilgili bilgili kısmen o hadisin izahı bölümünde verilmiştir.

YETİŞKİN DUL KADININ İZNİ ALINMADAN VELİSİ TARAFINDAN KIYILAN NİKÂHININ HÜKMÜ NEDİR?

Tekmile yazarı yukardaki bölümün devâmında bu husûsta da şöyle der:

"Bu (1873 nolu) hadîsle hükmeden âlimler izni alınmadan velisi tarafından nikâhı akdedildikten sonra, durumdan haberdar olup

kabul eden dul kadının kıyılmış olan nikâhının câizliği husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Hanefîler: Dul kadın, yapılmış olan nikâhı kabullenirse, nikâh câiz sayılır. İptâl ederse nikâh hükümsüz sayılır, demişlerdir.

2. Şâfii, Ahmed ve Ebû Sevr: Dul kadın, yapılmış olan nikâhı kabullense bile nikâh hükümsüzdür. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hansâ (Radıyallâhü anhâ)'nın yapılmış olan nikâhını reddetmiştir, derler.

3. Mâlikîler: Velî durumdaki şahıs dul ve bâkire bir kadından izin almadan nikâhını kıyar, sonra kadın durumdan haberdar edilirse bakılır: Eğer bu kadın, şehirde ise ve rızâsının alınması kolay olup durumu duyduktan sonra yapılmış olan nikâhı reddettim gibi bir harekette bulunmadan nikâhı kabul ve tasvip ederse, nikâhtan sonra alınacak izni geçerlidir ve nikâh da bu iznin alınması ile tamamlanmış olur. Şâyet, kadın o şehirde değil, veyâ kabul etmesi ihtimâli zayıf ise yâhut durumdan haberdar olur olmaz henüz muvâfakat ve iznini almak gibi yollara baş vurulmamış iken, yapılan nikâhı reddetmiş ise, yapılan nikâh akdi, akit sayılmaz, dolayısıyla kadının boşanmasına da mahal kalmaz, demişlerdir."

Nevevi de Müslim'in "Dul kadından nikâh husûsunda açık izin istenir" bâbındaki hadîsler şerhinde şunu söyler:

"Nikâhı akdedecek velî baba olsun, başkası olsun dul kadının nikâhını akdedebilmek için kadının kendi diliyle ve açıkça izin vermesinin gerekliliği husûsunda ihtilâf yoktur. Çünkü daha önce evlenip erkekle yaşadığı için bâkire kadar sıkılganlığı kalmamış olur. Bir kadının dul sayılması husûsunda bâkireliğinin sahih veyâ bâtıl bir evlenme veyâ vad-ı şüphe (yâni bir erkek o kızı kendi karısı zan ederek, kız da o erkeği kendi kocası zannı ile yapılan cinsî temas) ile veyâ zinâ ile bâkireliğinin giderilmesi arasında bir fark yoktur. Hangi şekilde bâkireliği zâil olmuş ise dul sayılır. Fakat kadının yüksek bir yerden atlaması, yaşının ilerlemesi, parmak gibi bir şeyin tenâsül uzvuna sokması ile bâkireliği zâil olan yâhut livata ile temas edilmiş olan bir kadını dul hükmünde sayılıp sayılmaması mes'elesi ihtilâflıdır. En kuvvetli kavle göre dul sayılır, demiştir.

(١٣) باب نكاح الصغار يزوجهن الآباء

13 — ERGİNLİK ÇAĞINA VARMAMIŞ KIZLARININ NİKÂHINI KIYAN BABALARIN AKDETTİKLERİ NİKÂH(IN HÜKMÜNÜN BEYANI) BÂBI

١٨٧٦ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ . فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ . فَنَزَلْنَا فِي بَنِي الْحٰرِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . فَوُعِكْتُ . فَتَمَرَّقَ شَعَرِي حَتَّى وَفَى لَهُ جُمَيْمَةٌ . فَأَتَتْنِي أُمِّي أُمُّ رُومَانَ ؛ وَإِنِّي لَفِي أُرْجُوحَةٍ وَمَعِي صَوَاحِبَاتٌ لِي . فَصَرَخَتْ بِي . فَأَتَيْتُهَا وَمَا أَدْرِي مَا تُرِيدُ . فَأَخَذَتْ بِيَدِي فَأَوْقَفَتْنِي عَلَى بَابِ الدَّارِ . وَإِنِّي لَأَنْهَجُ حَتَّى سَكَنَ بَعْضُ نَفَسِي . ثُمَّ أَخَذَتْ شَيْئًا مِنْ مَاءٍ فَمَسَحَتْ بِهِ عَلَى وَجْهِي وَرَأْسِي . ثُمَّ أَدْخَلَتْنِي الدَّارَ . فَإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَيْتٍ . فَقُلْنَ : عَلَى الْخَيْرِ وَالْبَرَكَةِ ، وَعَلَى خَيْرِ طَائِرٍ . فَأَسْلَمَتْنِي إِلَيْهِنَّ . فَأَصْلَحْنَ مِنْ شَأْنِي . فَلَمْ يَرُعْنِي إِلَّا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ضُحًى فَأَسْلَمَتْنِي إِلَيْهِ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ .

TERCEMESİ

1876) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben altı yaşımda bir kız iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni nikâh eyledi. (Üç sene sonra) biz Medine'ye hicret ettik. El-Hâris bin el-Hazreç oğullarının konağına indik. Sonra ben sıtmaya tutuldum. Bu nedenle saçım döküldü. (Bu hastalığı atlattıktan sonra) saçım gürleşti. Öyle ki uzayıp omuzlarıma döküldü. (Bir gün) Ben kız arkadaşlarımla beraber salıncakta oynarken annem Ümmü Rûmân benim yanıma gelip beni çağırdı. Bunun üzerine ben annemin yanına geldim. Annemin ne etmek istediğini bilmiyordum. Annem elimi tuttu. (Hızlıca eve doğru yürüdük) Nihâyet evimizin kapısı önünde beni durdurdu. Ben yorgunluktan sık sık soluyordum. Soluğum yatışıncaya kadar orada durdurdu, sonra annem biraz su alarak onunla yüzümü ve başımı sıvazlayıp bunun akabinde beni

eve koydu. Evin bir odasında bulunan Ensâr'dan bir kadın grubu ile âniden karşılaştım. Bunlar (bana) :

Hayır ve bereket üzerine ve nasîbin en hayırlısına (kavuştun veyâ kavuşasın) **dediler. Annem beni bunlara teslim etti. Bunlar da benim** (başımı yıkadılar ve) **kılık kıyâfetimi düzleyip süslediler.** (O âna kadar hatırıma bir şey gelmediği için) **beni hiç bir şey sıkmadı. Ancak Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i kuşluk zamanı habersiz görünce sıkıldım. Biraz sonra kadınlar beni O'na teslim ettiler. O gün ben dokuz yaşında bir kız idim."**

١٨٧٧ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا أَبُو أَحْمَدَ . ثنا إِسْرَائِيلُ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ عَائِشَةَ وَهِيَ بِنْتُ سَبْعٍ . وَبَنَى بِهَا وَهِيَ بِنْتُ تِسْعٍ . وَتُوُفِّيَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً .

فى الزوائد : إسناده صحيح على شرط الشيخين . إلا أنه منقطع . لأن أبا عبيدة لم يسمع من أبيه . قاله شعبة وأبو حاتم وابن حبان فى الثقات . والترمذىّ فى الجامع . والمزىّ فى الأطراف . وغيرهم . والحديث قد رواه النسائىّ فى الصغرى من حديث عائشة .

TERCEMESİ

1877) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Âişe (Radıyallâhü anhâ) **yedi yaşında bir kız iken Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu nikâhlamıştır. Ve Âişe dokuz yaşında iken Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onunla zifâfa girmiştir. Ve Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **18 yaşında iken Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât etmiştir."**

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu hadîsin isnadı Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak bu isnad munkatidir. Çünkü râvi Ebû Übeyde, babası (Abdullah)'dan hadis işitmemiştir. Bu durumu Şu'be, Ebû Hâtim ve İbn-i Hibbân sıkalar bölümünde söylemişlerdir. Tirmizî de el-Câmi'de, el-Müzzî'de el-Etrâf'ta ve bunlardan başka zâtlarda bunu söylemişlerdir. Bu hadîsi Nesaî küçük süneninde Âişe (R.A.)'den rivâyet etmiştir.

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)**'nın hadîsini Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs'e göre Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **annemiz ile nikâhı akdedilirken Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **altı yaşında idi.**

A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid türündendir. N e s a î aynı hadîsi Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet etmiştir. M ü s l i m de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan bunun benzerini rivâyet etmiştir. Bu hadîs'e göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) yedi yaşında iken nikâhı kıyılmıştır.

B u h â r î, M ü s l i m E b û D â v û d, N e s a î ve B e y h a k î'nin yine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettikleri benzer bu hadîsin benzeri bir hadîste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm nikâhı akdedilirken altı veyâ yedi yaşında olduğu bildirilmiştir.

Görüldüğü gibi nikâh akdi yapılırken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm yaşının altı veyâ yedi olduğu husûsunda değişik rivâyetler vardır. Rivâyetlerin ekserisine göre altı yaşında iken nikâh akdedilmiştir. N e v e v î bütün rivâyetlerin arasını şu şekilde bulmuştur: Nikâh akdi yapılırken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) altı küsur yaşında idi. Rivâyetlerin ekserisinde küsurat atılarak altı yaş denmiş, bâzı rivâyetlerde küsurat tam gibi sayılarak yedi yaş denmiştir.

El-Menhel'in **Tekmile** yazarı "**Küçük yaştaki kızların nikâhı**" bâbında aşağıdaki bilgileri vermiştir:

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicretin birinci yılı Ş e v v â l ayında Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş yâni zifâfa girmiştir. Bir kavle göre hicretten 17 ay sonra Ş e v v â l ayında zifâf olmuştur. Birinci kavil Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nın bu bâbtaki hadîsine daha uygundur.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'yı rüyâda ipekli bir elbise içinde görmüştü. Sonra annemiz H a t î c e (Radıyallâhü anhâ) vefât ettikten üç yıl sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile nikâhı kıyılmıştı. H a t î c e (Radıyallâhü anhâ)'nın vefâtı hicretten üç yıl önce vukû bulmuştu. **El-İstiâb**'da bu hususta anlatılanların en sıhhatlısı budur, demiştir.

T a b a r â n î'nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"**Hatîce** (Radıyallâhü anhâ) **vefât edince Osman bin Mazûn** (Radıyallâhü anh)'ın **hanımı Havlete bint Hakîm** (Radıyallâhü anh) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e gelerek**:

Yâ Resûlallah evlenmiyecek misin? diye sormuş. Efendimiz:
«Kim (ile)?» diye karşılık vermiştir. Havlete:
Dilersen kız ile, dilersen dul ile (evlen) diye cevap vermiş. Efendimiz:

«Kız kimdir?» diye sorunca Havlete: Allah'ın yarattıklarından senin en çok sevdiğin Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın kızı Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dir, diye cevap vermiştir. Efendimiz:

«Dul kadın kimdir?» diye sorunca Havlete: Sevde bint-i Zam'a (Radıyallâhü anhâ)'dır, sana îman edip izini tâkip eder, diye cevap vermiştir. Efendimiz:

«O halde git onlara anlat.» Bunun üzerine Havlete Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in evine gidip Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın annesini bularak:

Ey Ümmü Rumân Allah size ne büyük hayır ve bereket idhâl etti? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi zâtına istemek için beni gönderdi, demiş. Ümmü Rumân da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ı beklemek isterim. Çünkü hemen gelecek demiş, biraz sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) gelince Havlete aynı sözü ona da söyleyince Ebû Bekir (Radıyallâhü anh):

Kızım ona olur mu. Çünkü kardeşinin kızıdır? diye sormuş. Havlete dönüp durumu Efendimize anlatınca Efendimiz:
«Ebû Bekir'e dön ve ona deki sen dinde benim kardeşimsin ben de senin kardeşinim ve senin kızın bana olur» buyurmuş, Havlete tekrar Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın yanına vararak durumu aydınlatınca nikâh akdi yapılmıştır. (12)

KÜÇÜK YAŞTAKİ KIZLARIN NİKÂHININ YAPILMASI HUSÛSUNDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

N e v e v î bu bâbın ilk hadîsini açıklarken şu bilgileri vermiştir: "Bu hadîs erginlik çağına varmamış olan bâkire kızın izni olmaksızın baba tarafından nikâhının kıyılmasının câizliğine açıkca delîldir. Çünkü küçük yaştaki kızdan izin almak anlamsızdır. Bizce baba yokken baba babası da aynı yetkiye sahiptir.

Müslümanlar babanın küçük yaştaki kızının nikâhını yapabileceği husûsunda icmâ etmişlerdir. Bu kız erginlik çağına varınca I r a k âlimlerine göre muhayyerdir, dilerse nikâhını feshedebilir.

---

(12) Âişe (R.A.)'nın kısa hâl tercemesi 47 nolu hadis izahında geçmiştir.

M â l i k, Ş â f i î ve diğer H i c a z Fıkıhçılarına göre kız erginlik çağına varınca nikâhı feshedemez.

Baba ve onun babasından başka hiç bir velî küçük yaştaki kızın nikâhını yapamaz. Ş â f i î, S e v r î, M â l i k, A h m e d, İ b n - i E b î L e y l â, E b û S e v r ve Cumhur'un kavli budur. Bunlara göre böyle bir nikâh sahîh değildir.

E b û H a n î f e, E v z â î ve başka bâzı selef âlimlerine göre tüm velîler bu yetkiye sahiptir, yapılan nikâh sahîhtir ve kız bâliğa olunca nikâhını feshedebilir. Yalnız E b û Y û s u f ' a göre kızın fesih yetkisi yoktur.

Âlimlerin cumhûru velî durumunda olmayan yabancı vâsinin böyle bir yetkiye sâhip olmadığı husûsunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Ş ü r e y h, U r v e ve H a m m â d onun da yetkili olduğunu söylemişlerdir. H a t t â b î de bu kavli M â l i k ' ten rivâyet etmiştir.

Ş â f i î ve arkadaşları: Bir kız erginlik çağına varmadıkça babası veyâ baba babasının onu evlendirmemesi müstehabtır. Bu yaşa varıp onun iznini almak daha iyidir. Tâ ki kız, hoşlanmadığı halde kocanın esiri durumuna düşmesin, demişlerdir. Bunların bu sözü bu hadîs'e muhâlif değildir. Çünkü bunların maksadı kız için apaçık bir yarar olmayınca erginlik çağından önce evlendirmemektir. Ama geciktirme ile bu açık yararın kaçırılmasından korkulursa nikâh yapılmalıdır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhı mes'elesi de böyle olmuştur. Bu endişe hâlinde evlendirmek müstehaptır.

Küçük yaşta iken nikâhı kıyılan düğün ve zifâf çağı sorusuna gelince, kızın velîsi ile kızı nikâhlayan koca, düğün ve zifâf yapılması kıza hiç bir zarar vermiyeceği husûsunda ittifak ederlerse zifâf cihetine gidilir. Bunlar arasında bu konuda ihtilâf varsa âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir:

1. E b û H a n î f e, Ş â f i î ve M â l i k ' e göre zifâf için ölçü kızın cinsel ilişkiye gücünün yetmesidir. Bu gücün yaşı husûsunda bütün kızlar aynı durumda olmazlar. Bunu belirli bir yaşa bağlamak mümkün değildir. En sahîh görüş budur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde bir yaş tahdidi yoktur. Dokuz yaşına henüz varmamış olmakla beraber çabuk gelişmesi nedeni ile cinsel temâsa gücü yeten bir kız için bu hadîste bir engel olmadığı gibi yaşı dokuzu geçer olup gücü yetmediği halde zifâfın yapılmasına dâir bir izin ve müsâade hükmü de yoktur.

Dâvûdî: Âişe (Radıyallâhü anhâ) dokuz yaşına vardığında güzelce gelişmiş durumda idi, demiştir."

Bilindiği gibi sıcak iklimlerde kızlar erken gelişir, bolluk içinde yetişen kızlardan, bilhassa etli iyi gıda alan kızlardan dokuz yaşında aybaşı âdeti gören kızlar da olabilir.

KÜÇÜK YAŞTAKİ DUL KIZIN NİKÂHININ KIYILMASINA ÂİT HÜKÜM HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:

"1. Ebû Hanîfe ve Evzâi'ye göre henüz erginlik çağına varmamış olan dul kızın nikâhı velisi tarafından yapılabilir. Kız bülûğ çağına varınca nikâhını feshetmek veyâ kabul etmek husûsunda muhayyer kılınır, demişlerdir.

2. Şâfii, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre böyle bir kızın nikâhını kıymaya hiç bir velî yetkili değildir. Ancak kız erginlik çağına varıp açıkca izin verince nikâhı kıyılabilir.

3. Mâlik: Bu küçük dul kızın küçük bâkire kız gibi babası tarafından nikâhı yapılabilir, demiştir.

Nevevî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın 1876 nolu hadîsi ile ilgili olarak verdiği geniş bilgiden şu birkaç noktayı belirtmek isterim:

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yı götürmeye gelen Ensâr'dan bir kadın grubunun ona hitâben söyledikleri sözler, çıkarılan gelin ve damat için hayır bereket ve iyi nasîbe kavuşmalarına duâ etmenin müstehablığına delâlet eder.

Çıkarılacak gelinin yıkatılması, temizletilmesi, süsletilmesi ve onu çıkarmak için kadınların toplanmasının müstehablığı hükmü de hadîsten çıkarılır. (Bunda bir çok yarar vardır, diyen Nevevî bunları sıralamış ise de çoğu toplumun mâlûmu olduğu için buraya aktarmaya hâcet görmedim.)

Hadîs gelin ile damadın gündüz zifâfa girmelerinin câizliğine delâlet eder.

(١٤) باب نكاح الصغار يزوجهن غير الآباء

14 — BABALARINDAN BAŞKA KİMSELERİN KIYDIKLARI KÜÇÜK YAŞTAKİ (BÂKİRE VEYÂ DUL) KIZLARIN NİKÂH(IN HÜKMÜNÜN BEYANI) BÂBI

١٨٧٨ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا عبد الله بن نافع الصائغ. حدثني عبد الله بن نافع، عن أبيه، عن ابن عمر؛ أنه حين هلك عثمان بن مظعون ترك ابنة له. قال ابن عمر: فزوجنيها خالي قدامة، وهو عمها، ولم يشاورها. وذلك بعد ما هلك أبوها. فكرهت نكاحه، وأحبت الجارية أن يزوجها المغيرة بن شعبة، فزوجها إياه.

في الزوائد: إسناده موقوف. وفيه عبد الله بن نافع، مولى ابن عمر، متفق على تضعيفه.

TERCEMESİ

1878) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Osman bin Maz'un (13) (Radıyallâhü anh) **vefât ettiği zaman,** (geride yetim) **bir kızını bıraktı. İbn-i Ömer :**

Kızın amcası olan dayım Kudame (bin Maz'un) (Radıyallâhü anh) **ona danışmadan nikâhını bana yaptı. Bu** (nikâh) **işi kızın babasının ölümünden sonra oldu. Kız, amcasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmadı ve el-Muğîre bin Şu'be** (Radıyallâhü anh) **ile evlendirmesini arzuladı.** (Kız bülûğ çağına vardıktan) **sonra amcası onu el-Muğîre** (Radıyallâhü anh) **ile evlendirdi."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı mevkuftur. Ve İbn-i Ömer (R.A.)'ın mevlâsı Nâfi'in oğlu Abdullah isimli râvi senedde bulunuyor ki onun zayıflığı üzerinde ittifak vardır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadisi Ahmed ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin **"Yetim kızı zorla evlendirmek"** bâbındaki hadîslerin şerhi bölümünde **Tuhfe yazarı** Ahmed ile Dârekutnî'nin rivâyet ettikleri bu hadîsi daha

(13) Hâl tercemesi 1456 nolu hadis bölümünde geçmiştir.

uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. O rivâyet merfu' hükmünde olup meâli şöyledir:

... **İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ)**'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:**

Osmân bin Maz'un (Radıyallâhü anh) **vefât etti ve Havle bint-i Hakîm bin Ümeyye bin Hârise bin el-Evkas isimli karısından doğma bir kızını bıraktı.** (Yâni yetim bir kızı kaldı.) **Osman bin Maz'un,** (o kız için) **kardeşi Kudame** (bin Maz'un) (Radıyallâhü anhümâ)**'yı vasî tâyin etmiş idi. Osman ve Kudame benim dayılarımdı. Ben de Osman bin Maz'un'un kızını** (dayım) **Kudâme'den istedim. Kudâme de nikâhımızı kıydı. Sonra el-Muğîre bin Şu'be** (Radıyallâhü anh), (kızın anasının yanına) **girerek onu mala rağbet ettirdi. Bunun üzerine kızın anası ona kanmak istedi. Kız da anasının arzûsuna uydu. Bunun üzerine kız ile anası** (benden) **imtinâ ettiler. Nihâyet onların işi Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e intikal etti. Bunun üzerine Kudâme:**

Yâ Resûlallah! Bu, benim erkek kardeşimin kızıdır. Kardeşim beni ona vasî tâyin etti. Ben de onunla halasının oğlunun nikâhını kıydım. Ben ne küf'ülük (emsallik) **ne de yararlılık husûsunda onun hakkında bir kusur işlemedim. Lâkin o, bir kadındır. Ve sırf anasının arzûsuna uydu, dedi. İbn-i Ömer demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«O, yetim bir kızdır. (Erginlik çağına varıp) **izni olmadan nikâhı yapılamaz» buyurdu. İbn-i Ömer:**

"Vallahi, ben onu nikâhladıktan sonra (böylece) **benimle alâkasını kesti.** (Bülûğ çağına vardıktan) **sonra onu el-Muğîre bin Şu'be ile evlendirdiler."**

T i r m i z î de aynı bâbta: 'İlim ehli, erginlik çağına varmamış olan (dul veyâ bâkire) yetim bir kızın nikâhının kıyılıp kıyılmaması husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: Âlimlerin bir kısmı, yetim kızın nikâhı kıyıldığı takdirde, kız bülûğ çağına varıncaya kadar bu nikâh mevkuf (durdurulmuş) olur. Kız bülûğ çağına varınca o nikâhı kabul veyâ fesih etmek husûsunda serbesttir, görüşünü beyan etmişlerdir. Tabiîlerin bâzısının ve başka bir kısım âlimlerin kavli de budur. Bâzı âlimler de: Bülûğ çağına varmadıkça yetim kızın nikâhı yapılamaz. Ve nikâh husûsunda muhayyerlik yoktur, demişlerdir. S ü f y â n - ı S e v r î, Ş â f i î ve onlardan başka bâzı âlimlerin kavli budur, demişlerdir. A h m e d ve İ s-

h a k da: Yetim kız dokuz yaşına varınca nikâhı kıyılır, o da râzi olursa, nikâh câizdir. Sonra bülûğ çağına vardığında onun muhayyerlik hakkı yoktur, demişlerdir. Bu iki âlim Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1876 nolu) hadîsini delîl göstermişlerdir. Ayrıca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın: **"Bir genç kız dokuz yaşına girince artık o, kadındır."** meâlindeki eserini de delîl göstermişlerdir, demiştir.

ERGİNLİK ÇAĞINA VARMAMIŞ BÂKİRE VEYÂ DUL YETİM KIZIN NİKÂHINI VELÎSİ VEYÂ VÂSİSİ KIYABİLİR Mİ?

Bu bâbta Müellif'imizin rivâyet ettiği ve A h m e d ile D â - r e k u t n î'nin daha geniş bir metin hâlinde rivâyet edip meâlini yukarıya aldığım İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre nikâhı geçersizdir.

Bu husûstaki âlimlerin görüşlerini yukarda T i r m i z î'den naklen beyân ettim.

El-Menhel'in Tekmile yazarı da E b û D â v û d'un **"İstîmar"** bâbı ile **"Küçük kızların tezvîci"** bâbında rivâyet olunan hadîslerin açıklaması bölümünde bu husûsu uzun uzun anlatmıştır. Ben oralardaki bilgilerin bir kısmını özetliyerek buraya aktarmayı uygun buldum.

1. E b û H a n î f e'nin arkadaşları, E v z â î ve başka bâzı âlimler: Yetim kızın velîleri onun nikâhını kıyabilirler. Kız bülûğ çağına varınca nikâhını feshedebilir, demişlerdir. Bunlardan yalnız E b û Y û s u f'a göre, kız bâliğ olunca feshedemez, demiştir. Bunların bir delîli:

وان خفتم الاتقسطوا فى اليتامى فانكحوا ما طاب لكم... = **«Ve yetim kızlar(la evlendiğiniz zaman onlar) hakkında adâlete riâyet edemiyeceğinizden korkarsanız,** (onlarla evlenmeyip) **sizin için helâl olan kadınlarla... evleniniz.** (14)

Bu âyet, erginlik çağına varmamış dul veyâ bâkire yetim kızın babadan başka velîleri tarafından nikâhının kıyılabileceğine delâlet eder. Çünkü bu âyette geçen "**Yetâmâ**" kelimesi "**Yetime**"nin çoğuludur. "**Yetîme**" kelimesinin hakîki mânâsı erginlik çağına ermemiş babasız bâkire veyâ dul kız demektir. Âyet, yetim kızın me-

---

(14) Nisâ sûresi, âyet: 3

hir husûsunda aldatılmaması şartıyla nikâhının kıyılmasına izin vermiştir. Şu halde böyle kızın nikâhı kıyılamaz, diyenler kuvvetli bir delîle muhtaçtırlar.

(Tuhfe yazarı da yukardaki âyetten çıkarılan bu hükümle ilgili bilgiyi el-Hâfız'dan naklen vermiştir.)

2. Şâfiî, Sevrî, Mâlik, Ahmed ve Cumhur'a göre böyle bir yetim kızın baba babasından başka hiç bir velîsi onun nikâhını kıyamaz. Kıyarsa hükümsüz ve bâtıldır. Ancak erginlik çağına varınca nikâhı kıyılabilir. Bunların delîli Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri şu hadîstir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُسْتَأْمَرُ الْيَتِيمَةُ فِي نَفْسِهَا فَإِنْ سَكَتَتْ فَهُوَ إِذْنُهَا وَإِنْ أَبَتْ فَلَا جَوَازَ عَلَيْهَا

"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Yetim kızın evlenmesi husûsunda izni istenir. Eğer (izni isteninc) **susarsa onun susması** (nikâhının kıyılması için) **izindir. Eğer** nikâhtan açıkça veyâ bir belirtiyle) **imtinâ ederse onun üzerinde** (nikâh kıymaya) **cevaz yoktur.»**"

Şâfiî bu hadîsin zâhirini delîl göstermiştir. Bu grubtaki âlimlere göre hadîste geçen "Yetîme" kelimesinden maksad erginlik çağına varmış olan babasız kızdır. Bu çağa varmadan önce yetim sayıldığı için bu ifâde kullanılmıştır. Bu kelime ile küçük yaştaki yetim kız mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü bu çağdaki bir küçükten izin almak mânâsızdır.

3. Ahmed ve İshak'a göre yetim kız dokuz yaşına vardığında nikâhı kıyılıp kendisi de rızâ gösterirse kıyılan nikâh câizdir ve bülûğ çağına varınca nikâhın kabul veyâ feshi husûsunda muhayyerlik hakkı yoktur. Bunların delîli Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın (1876 nolu) hadîsidir. Lâkin bu hadîs onlar için delîl olamaz. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) dokuz yaşında iken bülûğ çağına varmış idi.

Âlimlerin cumhûru bülûğ çağına varmamış yetim kızın nikâhının vasî tâyin edilmiş yabancı kişi tarafından da kıyılamıyacağına ittifak etmişlerdir. Yalnız Şüreyh, Urve, Hammâd ve Mâlik bin Enes: Vasî bülûğ çağına varmamış yetim kızın nikâhını kıyabilir, demişlerdir.

Rey ehli de: Vasi yetimin velîsi ise nikâhını kıyabilir. Çünkü kız bülûğ çağına varınca kıyılan nikâhı feshedebilir, demişlerdir."

(١٥) باب لا نكاح إلا بولي

15 — 'VELÎ (DEN İZİN) SİZ HİÇ BİR NİKÂH OLAMAZ' BÂBI

Velî: Arap dilinde düşman kelimesinin karşıtıdır. Din istilahında, ise erginlik çağına varmış, hür ve müslüman olup başkasının malında veyâ evlendirilmesinde dînen yetkili olan kişidir. Bu târiften anlaşıldığı gibi çocuk, deli, bunak, köle ve gayr-i müslim bir kimse bir müslümanın nikâhı husûsunda velî olamaz.

Nikâh için velî olmanın nedenleri, akrabalık, bir câriyeye mâlik olmak, câriye'yi azâd etmiş olmak ve devlet başkanı veyâ onun yetkili kıldığı kimse olmak'tır. Bu dört neden hakkında gerekli bilgiyi verelim :

1. AKRABALIK NEDENİ İLE VELÎ SAYILANLAR :

Sünen-i Ebû Dâvûd'un "Velî" bâbında **Tekmile** yazarı şöyle der :

A) a. Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline ve Şâfii ile Ahmed'e göre hür kadının velîsi onun öz babasıdır.

b. Mâlik, Ebû Yûsuf, İshak bin Rahaveyh ve İbn-i Münzir'e göre kadının velîsi onun öz oğludur. Oğul, babadan öncelikle velîlik yetkisine sahibtir. Ebû Hanîfe'den olan bir rivâyet de böyledir. Çünkü mîras konusunda oğul, babadan kuvvetlidir.

a. grubunun delîli ise şudur : Kadınm babası, görüşçe daha mükemmel, şefkatça daha şiddetlidir. Bunu, kadının oğluna nazâran öne almak gerekir. Bir de şu var ki : Baba, veyâ sefih yâhut küçük evlâdının velîsidir. Şu halde nikâh vesâir husûslarda da velî olmak onun hakkıdır.

B) a. Kadının öz babası yok ise Şâfii ve Ahmed'den yapılan bir rivâyete göre baba babası velîdir. Kadının öz oğluna tercih edilir.

b. Mâlik, Ebû Yûsuf, İshak, İbn-i Münzir ve bir rivâyete göre Ebû Hanîfe ve Ahmed: Kadının oğlu, babadan önce olduğu gibi baba babadan önce de velîlik hakkına sahibtir, demişlerdir.

c. A h m e d ile M â l i k ' ten alınan başka bir rivâyete göre kadının erkek kardeşi, kadının baba babasından önce velîlik hakkına sahibtir.

C) a. Kadının babası ve baba babası... yok ise H a n e f î âlimleri ile M â l i k ve A h m e d ' e göre, kadının oğlu, o yoksa oğlunun oğlu... kadına yakınlık sırasına riâyet etmek şartı ile velîdirler.

b. Ş â f i î : Kadının oğlu ve oğlunun oğlu... velîlik hakkına sahip değildir. Meğer **'Hâkimlik'** veyâ câriye olan anasını satın almakla hürriyetine kavuşturmuş ise **'Mevlâlık'** sıfatını hâiz ise velî olur. Artık velîlik sıfatı oğulluk değil, hâkimlik veyâ mevlâhk nedenine dayanır.

D) a. Kadının babaları ve oğulları yok ise H a n e f i l e r ile Ş â f i î ve M â l i k ' e göre kadının ana baba bir erkek kardeşi velîlik hakkını hâiz olur. A h m e d ' in sahîh kavli de budur.

b. A h m e d ' in meşhur kavli ile Ş â f i î ' nin kadim (eski) kavline ve E b û S e v r ' e göre kadının yalnız baba bir erkek kardeşi a şıkkındaki kardeştén farksızdır.

Bunlar da yok ise kadının erkek kardeşinin oğulları, oğullarının oğulları... bunlar da yok ise kadının amcası, o da yok ise onun oğulları ve oğullarının oğulları bu sıraya göre velîlik hakkına sahiptirler. Bunlardan aynı derecede olup birisi baba ve ana bir, diğeri de yalnız baba bir durumu olursa yukarda kardeşler hakkında anlatılan âlimlerin görüşleri bunlar hakkında da aynidir.

E) a. E b û H a n î f e ' den yapılan meşhur rivâyete göre ferâiz ilminde "Asaba — 15 —" ismi verilen yakını olmayan kadının velîsi, onun anası, kız kardeşi, teyzesi, ana bir erkek kardeşi, dayısı, anasının amcası gibi yakınlarıdır. E l - K î s â n î : Eğer kadının asaba sayılan yakını bulunmazsa, anası, kız kardeşi ve teyzesi gibi erkek veyâ kadın tüm yakınları velî durumda olur, kadının nikâhını kıyabilirler. Şu şartla ki : Nikâhı kıyan kadın veyâ erkek, nikâhını kıydığı kadının mirasçısı olsun. Mirasçılık sırasına göre velîlik hakkı verilir, demiştir.

— 15 — Asaba, ölünün yakınlarından belirli hissesi olanlardan artan ölünün malını alan ve pak sahibi mirasçı yok ise ölünün malının tamamını alan mirasçılardır.

E b û H a n î f e'den diğer bir rivâyete göre, kadının ölümü hâlinde onun malının belirli bir payını alan veyâ asaba durumunda olan her mirasçısı onun nikâhını kıymak husûsunda velîsi sayılır.

b. M â l i k, Ş â f i î, A h m e d ve bir rivâyetinde E b û H a n î f e : Yalnız ana bir erkek kardeş, dayı, kadının anasının amucası ve anasının babası gibi asaba sayılmayan akrabaları kadının velîsi olmazlar.

2. CÂRİYE SAHİBİ OLMAK NEDENİ İLE VELÎ SAYILANLAR

Câriyenin nikâhını kıymak yetkisi onun sahibine âittir. Efendisi yok ise, efendisinin bizâtihî asabası sayılan babası, baba babası, oğlu, oğlunun oğlu, erkek kardeşi gibi yakınları o câriyenin velîsi durumundadırlar. Bu husûsta âlimler ittifak hâlindedir.

3. CÂRİYEYİ AZAT ETMİŞ OLMAK NEDENİ İLE VELÎ SAYILANLAR

Âzat edilen câriyenin birinci maddede anlatılan yakınları yok ise onu âzat etmiş olan kişi nikâh husûsunda onun velîsidir. O da yok ise veyâ kadın, kâfir gibi velî olma şartlarını taşımıyorsa onun asabası sayılan yakınları birinci maddedeki sıraya göre velîsi sayılırlar.

(İkinci ve üçüncü maddedeki durumlar bugün için hiç karşılaşılmayan hususlar olduğu için bunu kısa kesmeyi uygun buldum.)

•

4. DEVLET BAŞKANI VEYÂ YETKİLİ KILDIĞI KİMSE OLMAK

Kadının anılan velileri bulunmaz veyâ onu evlendirmekten (haksız yere) imtina ederlerse Devlet başkanı veyâ yetkili kıldığı kimse onun nikâhını kıyar. Yâni onun velîsi olur. Bu husûsta âlimler müttefiktir."

Bu husûslarda geniş mâlûmat isteyen Fıkıh kitaplarına mürâcaat etsinler.

١٨٧٩ — حدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ . ثنا مُعَاذٌ . ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَيُّمَا امْرَأَةٍ لَمْ يُنْكِحْهَا الْوَلِيُّ ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ . فَإِنْ أَصَابَهَا ، فَلَهَا مَهْرُهَا بِمَا أَصَابَ مِنْهَا . فَإِنِ اشْتَجَرُوا ، فَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ » .

TERCEMESİ

1879) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Herhangi bir kadın ki velisi onun nikâhının kıyılmamasına izin vermemiş ise onun nikâhı bâtıldır, onun nikâhı bâtıldır, onun nikâhı bâtıldır. (Veliden izinsiz kıyılan nikâhtan) **sonra eğer kocası onunla cinsel temasta bulunursa, bu teması sebebi ile ona mehri** (nin ödenmesi lüzumu) **vardır. Eğer veliler,** (kadının nikâhını engelleyecek derecede evlendirme işinde) **ihtilâfa düşerlerse artık sultan, hiç bir velisi olmayanın velisidir.»"**

İZAHI

Şâfiî, Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî, ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadisin: لَمْ يُنْكِحْهَا الْوَلِيُّ cümlesi yerine Ebû Dâvûd'un rivâyetinde; نَكَحَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهَا = **«velilerin izni olmaksızın nikâh akdini bizzat kıyan kadın»** ifâdesi ve Tirmizî'de: نَكَحَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ وَلِيِّهَا = **«velisinin izni olmaksızın nikâh akdini bizzat kıyan kadın»** cümlesi bulunur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veliden izin alınmadan kıyılan nikâhın bâtıl olduğunu tekit için üç defa tekrarlamıştır.

Hadisin: فَإِنْ أَصَابَهَا cümlesi yerine Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da: فَإِنْ دَخَلَ بِهَا = **«Eğer kocası ona duhul ederse** (cinsi temasta bulunursa)**»** cümlesi kullanılmıştır. İki cümlenin mânâsı aynıdır.

Nikâh bâtıl sayılmakla beraber kocası, kadının mehirini ödemekle mükellef tutulmuştur. Çünkü bu nikâha binâen yapılan cinsî münâsebet, vat-ı şüphe (16) hükmündedir.

Hadisin: فَإِنِ اشْتَجَرُوا fıkrasının mânâsı şöyledir:

---

(16) Yabancı bir erkekle bir kadın, bir birinin eşi oldukları zannı ile yaptıkları cinsel temas.

"Eğer veliler nikâh akdinin yapılmasına mânî olacak bir tarzda nizâ ve ihtilâfa düşerlerse nikâh akit işi sultana veyâ yetkili kıldığı vekîline intikal eder, onlar nikâh akdini yaparlar ve bu durumda mevcut veliler yok hükmündedirler."

Mecmeu'l-Bihâr'da : Velîlerin ihtilâfa düşmelerinden maksat nikâh akdine engel olmalarıdır. Nikâh akdinin hangi velîye âit olduğu konusunda velîlerin ihtilâfa düşmeleri kastedilmemiştir. (Velîlerin öncelik sırası mâlûmdur. Bu husûsta ihtilâfa düşmeleri söz konusu değildir.) Eğer aynı sıraya dâhil bir kaç velî varsa (meselâ kadının velîsi durumunda bir kaç erkek kardeşi bulunursa) ve her kardeş ben nikâh akdini yapacağım diye ihtilâfa düşerlerse, kadının yararları görüşü noktasından hareketle bunlardan hangisi önce nikâh akdini yaparsa onunki muteberdir. Bundan sonra diğer velîler tarafından kadının başka erkekle yapılan nikâh akitleri hükümsüzdür, denilmiştir.

Hadîsten çıkan Fıkıh hükümleri ve bu husustaki âlimlerin görüşleri ile ilgili geniş bilgi bu bâbın son hadisinin izahı bölümünde inşâallah verilecektir.

١٨٨٠ — حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ وَعَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ » .

وَفِي حَدِيثِ عَائِشَةَ « وَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ » .

فى الزوائد : فى إسناده الحجاج ، وهو ابن أرطاة ، مدلس . وقد رواه بالعنعنة . وأيضا لم يسمع من عكرمة . وإنما يحدث عن داود بن الحصين عن عكرمة . قاله الإمام أحمد . ولم يسمع حجاج من الزهرى ، قاله عباد بن الزهرى . فقد تابعه عليه سليمان بن موسى ، وهو ثقة ، عن الزهرى عن عروة عن عائشة بلفظ « أيما امرأة نكحت بغير إذن وليها فنكاحها باطل » الحديث . كما رواه أصحاب السنن اهـ .

قال السندى : قلت : ولأهل الحديث ، فى هذا الإسناد أيضا ، تكلم .

TERCEMESİ

1880) "... Âişe ve İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûllullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Velî(den izin)siz hiç bir nikâh olamaz.»

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın merfu hadîsinde şu ilâve vardır. «Sultan, hiç bir velîsi olmayanın velîsidir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: 'Bunun isnadındaki Haccâc, İbn-i Artat olup tedlisçidir ve bu hadîsi an'ana ile rivâyet etmiştir. Bu da var: Kendisi İkrime'den hadîs işitmemiştir. O, ancak Dâvûd bin el-Husayn aracılığı ile İkrime'den rivâyette bulunur. Bu durumu İmam Ahmed söylemiştir. Abbâd bin Zührî'nin dediğine göre Haccâc Zührî'den de hadîs işitmemiştir. Lâkin sıka olan Süleyman bin Musâ Zührî'den (1879 nolu) hadisin senedi ve metnini rivâyet etmekle Haccac'a mutabi olmuştur. Sünen sahipleri 1879 nolu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Sindî: Ben diyorum ki, 1879 nolu hadisin isnadının sıhhatlı olup olmadığı husûsunda hadisçiler konuşmuşlardır, demiştir.

١٨٨١ – حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب . ثنا أبو عوانة . ثنا أبو إسحاق الهمداني ، عن أبي بردة ، عن أبي موسى ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لا نكاح إلا بولي » .

TERCEMESİ

1881) "... Ebû Mûsa (el-Eş'ârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Velî(den izin)siz hiç bir nikâh olamaz.»"

١٨٨٢ – حدثنا جميل بن الحسن العتكي . ثنا محمد بن مروان العقيلي . ثنا هشام ابن حسان ، عن محمد بن سيرين ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لا تزوج المرأة المرأة . ولا تزوج المرأة نفسها . فإن الزانية هي التي تزوج نفسها » .

في الزوائد : في إسناده جميل بن الحسن العتكي . قال فيه عبدان : إنه فاسق يكذب ، يعني في كلامه . وقال ابن عدي : لم أسمع أحدا تكلم فيه غير عبدان ، إنه لا بأس به ، ولا أعلم له حديثا منكرا . وذكره ابن حبان في الثقات . وقال : يغرب . وأخرج له في صحيحه هو ابن خزيمة والحاكم . وقال مسلمة الأندلسي : ثقة . وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

1882) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kadın kadının nikâhını kıyamaz. Kadın kendi nefsinin nikâhını da kıyamaz. Çünkü şüphesiz, zâniye kadın, kendi nefsinin nikâhını kıyan kadındır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadında bulunan râvi Cemil bin el-Hasan el-Atakî, hakkında Abdân : (Konuşmasında) yalan söyleyen bir fâsıktır, demiştir. İbn-i Adî de : Abdâl'dan başka Cemil aleyhinde konuşan hiç bir kimseyi duymadım. Şüphesiz onun rivâyetinde hiç bir beis yoktur ve onun münker bir hadîs rivâyet ettiğini bilmiyorum, demiştir. İbn-i Hibbân de : Cemil'i sıkalar arasında zikrederek : O garîb hadîsler rivâyet eder, demiştir. İbn-i Hibbân kendi sahîhinde, İbn-i Huzeyme ve el-Hâkim onun rivâyet ettiği hadîsleri zikretmişlerdir. Mesleme el-Endülüsî de : O, sıkadır, demiştir. Senedin diğer râvileri sıka zâtlardır.

İZAHI

1879 nolu hadîs metninin izahını onun tercemesinden sonra yaptık.

Zevâid türünden olan 1880 nolu hadîsi müellifimiz, Âişe (Radıyallâhü anhâ) ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Ancak seneddeki râvi Haccâc'ın ne Zührî'den ne de İkrime'den hadîs işitmediği notta belirtilmiştir. Yine orada belirtildiği gibi bu hadîsin benzeri olan 1879 nolu hadîsin senedinde Haccâc yerine Süleyman bin Mûsâ, Zührî'den rivâyet etmiştir. Böylece senedi muttasıl 1879 nolu hadîs, bu hadisi takviye etmiş olur.

Bu hadisin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edilen merfu metninin : وَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لاَوَلِيَّ لَهُ cümlesi bundan önceki hadîs metninde bulunduğu ve bu cümlenin gerekli mânâsı orada anlatıldığı mâlûmdur.

Hadîs metninin ilk cümlesi ise 1881 nolu Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen merfu hadîs metninin aynısıdır. Biraz sonra mânâsını açıklıyacağım.

1881 nolu Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Senedleri müteaddit ve muhteliftir.

Hadîs iki şekilde mânâlandırılabilir :

Birincisi : "Velî'den izinsiz kıyılan nikâh şer'an akdedilmiş ve gerçekleşmiş olmaz."

İkincisi: "Veliden izinsiz kıyılan nikâh sahîh değildir, bâtıldır." Birinci mânâya göre nikâh akdi gerçekleşmez. İkinci mânâya göre böyle bir akid yapılmış olsa bile hükümsüz ve bâtıldır. İkinci mânâ 1879 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin mânâsını aynen ifâde etmiş olur.

YUKARDAKİ ÜÇ HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

T i r m i z î, benzer başlıkla açtığı bâbta (1879 nolu) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'nın hadîslerini ve başka bilgileri naklettikten sonra şöyle der:

"**Ashâb-ı Kiram'dan Ömer bin el-Hattâb, Alî bin Ebî Tâlib, İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anhüm)'ün **dâhil olduğu bir sahâbî cemâatı, Tabiîlerden Saîd bin el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Şüreyh, İbrâhim Nahaî, Ömer bin Abdilaziz** ve **başkalarının yer aldığı fıkıhçıların bir kısmı «Veliden izinsiz nikâh olmaz»** meâlindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsi ile amel etmişlerdir.

S ü f y â n - ı S e v r î, E v z â î, M â l i k, İ b n - i M ü b â r e k, Ş â f i î, A h m e d ve İ s h a k da bu hadîsle hükmetmişlerdir."

Tuhfe yazarı da geniş bilgi vermiştir. Bir kısmını buraya aktarmakla yetinelim:

"Nikâh kıymak için velînin bulunmasının veyâ kendisine bir erkek vekil tâyin etmesinin şart olup olmadığı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Cumhur bunun şart olduğuna hükmederek kadın kendi nikâhını asla akdedemez, demişler. Ve bu bâbtaki hadîsleri delîl göstermişlerdir.

E b û H a n î f e ise: Velînin nikâhı akdetmesi veyâ bir erkeği bu iş için vekil etmesi asla şart değildir. Kadın velîsinden izinsiz olarak kendi nikâhını bizzat akdedebilir. Ancak evlenecek erkeğin ona küf'ü (= denk ve emsâl) olması şarttır. (Kadın kendisine küf'ü olmayan yâni Fıkıhta anlatılan ölçülere göre, dun ve aşağı sayılan bir erkekle nikâhlanırsa, kadının velîsi îtiraz etme hakkına hâizdir.)

E b û H a n î f e bu görüşünde nikâh akdini satış akdine kıyaslıyarak: Kadın kendi malını velîsinden izin almadan satabildiği gibi nikâhını da kıyabilir, demiş ve bu bâbta rivâyet edilen hadîsle-

rin erginlik çağına varmamış olan kızlara âit olduğu yorumunda bulunmuştur. Umumî hükümlerin kıyas yolu ile husûsîleştirilmesi işi, usûl ilminde uygulanan bir metotdur."

Tuhfe yazarı bu arada başka bilgiler ve nakiller yaptıktan sonra Cumhur'un görüşüne taraftar çıkmıştır.

Ebû Dâvûd'un sünenin şerhi Tekmile yazarı "Velî" bâbında rivâyet olunan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın (1879 nolu) hadîsinin fıkıh yönünü anlatırken özetle şöyle der:

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER VE ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

"A) a. Velînin izni olmaksızın kadın kendi nikâhını kıyamaz. Şâyet kıyarsa velînin tasvibi alınmadıkça yapılmış olan akid durdurulur. Henüz velînin tasvibi alınmamış iken eşler zifâfa giremezler, cinsel temasları haram bir temastır. Eşlerden birisi ölürse ondan mirasçı olamaz. Kadının nikâhladığı erkek küf'ü olsun olmasın farketmez.

İbn-i Sîrîn, Kâsım bin Muhammed, Hasan bin Sâlim, Muhammed bin el-Hasan ve Ebû Yûsuf'un son kavli böyledir.

Bunların delîli bu hadîsdeki "O kadının nikâhı bâtıldır." meâlindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğudur.

Diğer bir delîl şudur: Nikâh akdinde velîlerin bir hakkı vardır. Çünkü onların itiraz ve fesih yetkileri vardır. Nikâh akdinde hakkı olmayan bir kimse nasıl o nikâhı feshetme hakkına sâhip olur. Bir insanın hakkında tasarruf edebilmek ancak onun iznine bağlıdır.

b. Ebû Hanîfe ve ilk kavlinde Ebû Yûsuf: Erginlik çağına varmış, akıllı ve hür bir kadın, velîsinden izin almadan kendi nikâhını kıyabilir ve evlendiği erkek onun küf'ü olup nikâh akdi mehr-i misil (= kadının anası, halası ve teyzesi gibi yakınlarının mehir değerinden noksan olmayan mehir) ile kıyıldığı takdirde o nikâh gereği yâni zifaf işi infaz edilir. Velînin tasvibi için beklemeye gerek yoktur. Çünkü kadın kendi öz hakkında tasarruf etmiş olur.

Bunların bir delîli de; فلا تعضلوهن ان ينكحن ازواجهن... «... kadınların kocalarını nikâhlamalarına mâni olmayınız...» (17) âyetidir. Âyette nikâh fiili kadınlara isnat edilmiştir.

(17) Bakara : 222

Diğer bir delîl (1870 nolu) İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. Çünkü o hadîste velîlik hakkı kadın ile velîsi arasında müşterek kılınmış ve kadının hakkının daha fazla olduğu bildirilmiştir.

Şâyet kadın kendisinden dun ve küf'ü olmayan bir erkekle nikâhını kıymış veyâ mehri, emsalinin mehirinden noksan tutulmuş ise velîsi o nikâh akdini feshedebilir, demişlerdir.

c. Ş â f i i, A h m e d, meşhur kavline göre M â l i k, İ s - h a k ve başkaları: Kadın nikâh akdini yapamaz, demişlerdir.
Bunların delîli ise (1879, 1880 ve 1881 nolu) hadîslerdir.

B) Kadının velîsi nikâh akdinden imtina ederse sultan veyâ yetkili kıldığı kimse nikâh akdini yapar.

E b û H a n î f e ile E b û Y û s u f: Eğer kadın küf'ü olan bir erkekle ve mehr-i misil ile nikâhının kıyılmasını velîsinden talep edip velîsi imtina ederse kadının bizzat yapacağı nikâh akdi sahîhtir. Velî duruma muttali olup işi tasvip etmez ve yetkili devlet adamına baş vurursa E b û Y û s u f ' a göre devlet yetkilisi velî yerine tasvip eder. M u h a m m e d ' e göre devlet yetkilisi nikâh akdini tazeler."

Tekmile yazarı yukardaki âlimlerin gösterdikleri delilleri ve başka delîlleri nakledereк grupların yek diğerine verdikleri cevaplarını uzunca nakletmiş ise de çok yer tutar endişesi ile bunu aktarmaktan sarfı nazar ettim.

E l - H â f ı z: Âlimler nikâh akdi için kadının velîsinin şart olup olmadığı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhûra göre şarttır. Delîlleri bu bâbtaki hadîslerdir. Ashâb-ı Kirâm (Radıyallâhü anhüm)'den bu hükme muhâlefet eden kimseyi bilmiyoruz. Buna göre kadın kendi nikâhını asla kıyamaz. E b û H a n î f e ise: Nikâh akdi için velî asla şart değildir. Ondan izinsiz olarak kadın, küf'ü olan bir erkekle nikâhını bizzat kıyabilir, demiş ve nikâh işini satış akdine kıyaslamıştır. Çünkü kadın satış akdinde müstakildir. Velînin iznini şart koşan hadislere gelince E b û H a n î f e bunları küçük yaştaki kızlar için yorumlamıştır. Hadîslerdeki umumî bu kıyaslama ile hususîleştirmiştir. Böyle yapmak usul ilminde câiz görülmüştür, demiştir.

H a n e f î l e r ' in bu hususta Kitab ve Sünnet'den de delîl gösterdikleri yukarda kısmen belirtilmiştir.

1882 nolu E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîs de kadının ne kendi nefsinin ne de başka kadının nikâhını akdedemiyeceğine delâlet eder.

Kadının kendi nefsinin nikâhını bizzat akdedip edemiyeceği husûsundaki âlimlerin görüşlerini yukarda A) işâretli bölümün a. b ve c maddelerinde izah etmiştik.

Bir kadının başka bir kadının nikâhını akdedip edemiyeceği husûsundaki âlimlerin görüşleri, kadının kendi nefsinin nikâhını akdetmesi hakkındaki ilim ehlinin görüşlerinin aynısıdır. Yâni bir kadın başka bir kadından veyâ onun velîsinden izin alarak nikâh akdini yapabilir mi? (Takrir verebilir mi) yapamaz mı? Bu husus için âlimlerin verdikleri fetvâ yukardaki A bölümünün a. b ve c maddelerinde anlatılan fetvâların aynısıdır. Oraya mürâcaat edilmelidir.

Hadîsin son cümlesi olan : فَإِنَّ الزَّانِيَةَ هي التي تزوج نفسها ifâdesinin yorumu hakkında S i n d î şöyle der:

"Yâni : Kadının kendi nikâh akdini şahsen yapması yâni oturup takrir vermesi zâniye kadının şiârındandır. Artık şer'î nikâhta kadının oturup şahsen takrir vermesi uygun değildir.

(Cümle böyle yorumlanınca, en uygun yolun kadının kendi velîsine usulü dâiresinde izin vermesi ve velîsinin nikâh akdinde takrir vermesidir. Veyâ ikisinin usulü dâiresinde izin ve vekâlet verecekler başka bir erkeğin nikâh akdinde bunlar adına bulunmasıdır.)
S i n d î, yukardaki yorumu yaptıktan sonra, kadının kendi nikâh akdini yapmasını câiz gören âlimlere göre cümlenin şöyle yorumlanabileceğini söyler:

"Bu hadîs, şâhidler olmaksızın kendi nefsinin nikâhını bir erkekle akdeden kadın hakkındadır. Son cümle bu yoruma delîl gösterilebilir. Çünkü zâniye kadın, şâhidlerin huzûrunda nikâhını akdetmez. T i r m i z î'nin İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den hem merfu hem mevkuf olarak rivâyetle mevkuf olan rivâyeti tercih ettiği; اَلْبَغَايَا الَّتِى يُنْكِحْنَ اَنْفُسَهُنَّ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ **«Fâhişeler ve zâniyeler, şâhidler olmaksızın kendi nefislerinin nikâhını kıyan kadınlardır»** hadîsi de bu yorumu teyid eder.

Veyâ hadîsdeki yasaklama mekruhluk mânâsına yorumlanır."

Miftâhü'l-Hâce yazarı da bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:

"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsini Beyhakî de rivâyet etmiştir. İbn-i Kesir: Sahih olanı bu hadîsin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) üzerine mevkuf olduğudur, demiştir.

El-Hâfız da: Bu hadisin râvileri sıka zâtlardır. Dârekutnî bir sözünde: Biz derdik ki: 'Kendi nefsinin nikâhını kıyan kadın, zâniyedir.' demiştir. El-Hâfız sözlerine devamla: Dârekutnî'nin bu sözünden anlaşılıyor ki, hadîsin son cümlesi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın sözüdür. Beyhaki bu hadîsi iki senedle rivâyet etmiştir. Birisi mevkuf, diğeri merfudur, demiştir."

(١٦) باب النهى عن الشغار

16 — ŞİĞAR (SÛRETİYLE NİKÂH)IN YASAKLANMASI BÂBI

Şiğâr: Bu kelime Arap dilinde kaldırmak, boşalmak ve başka mânâlara gelir.

Fıkıh ıstılahında değiş - tokuş yapmak sûretiyle mehirsiz evlenmektir. **Tekmile** yazarı; **Şiğârı** şöyle târif ediyor; **Şiğâr**, bir erkeğin diğer bir **erkeğe**: **Şiğar** yolu ile ikimiz de evlenelim: Yâni sen kız kardeşini veyâ kızını yâhut velîsi olduğun bir kadını benimle evlendir. Buna karşılık ben de kız kardeşimi veyâ kızımı yâhut velîsi bulunduğum bir kadını seninle evlendireyim. Her iki nikâh da mehirsiz olsun. Artık her kadının bıd'ı (yâni kadınlık kıymeti) diğer kadının bıd'ı (kadınlık kıymeti) karşılığı olur.

Şu târife göre şöyle diyebiliriz; **Şiğâr**; Değiş - tokuş yolu ile mehirsiz olarak iki erkeğin birbirinin kızıyla veyâ velîleri oldukları başka kadınlarla evlenmeleridir. Bu tür evlenmelerde mehir hakkı kaldırıldığı için böyle evlenmeye kaldırma mânâsını ifâde eden '**Şiğâr**' ismi verilmiştir. Şöyle de denilebilir: Şiğarın bir sözlük mânâsı da boşalmaktır. Bu nevi evlenmeler mehirden boşalmış durumda olduğu için bu isim verilmiştir.

Müslim'in "**Şiğâr nikâhının tahrimi**" bâbında Nevevî şöyle der: 'Âlimler, kız kardeşlerin, erkek kardeşin kızlarının, halaların, amca kızlarının ve câriyelerin '**Şiğâr**' yolu ile (değiş - tokuş yapmak sûretiyle) evlenmelerinin aynen öz kızların evlenmeleri hükmünde saymışlardır. Bu nasıl haram ise diğeri de haramdır. Şiğâr sûretinin en açık misali şudur: Sen kızını benimle evlendirmen üze-

re (ve bu şartla) ben kızımı seninle evlendirdim. Her kızın kadınlık değeri diğerinin mehir karşılığıdır. Adam da: Kabul ettim, der.'

١٨٨٣ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الشِّغَارِ. وَالشِّغَارُ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ: زَوِّجْنِي ابْنَتَكَ أَوْ أُخْتَكَ ، عَلَى أَنْ أُزَوِّجَكَ ابْنَتِي أَوْ أُخْتِي . وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ .

T E R C E M E S İ

1883) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **şiğar** (yolu ile nikâhı) **yasaklamıştır. Şiğar, bir adamın bir adama şöyle demesidir:**

Kızımı veyâ kız kardeşimi seninle evlendirmem üzere, sen kızını veyâ kız kardeşini benimle evlendir. Aralarında mehir de yoktur."

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Ş â f i î bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î, şiğarın târifine âit metni rivâyet etmemiştir. Ş â f i î ve **Kütüb-i Sitte** yazarlarının rivâyetlerinin çoğunda **Şiğar**'ın târifine âit metin şöyledir:

وَالشِّغَارُ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الآخَرُ ابْنَتَهُ لَيْسَ بَيْنَهُمَا صِدَاقٌ

Şiğar: Aralarında mehir olmadığı halde başkası, kızını onunla evlendirmek üzere adamın kendi kızını evlendirmesidir."

Şiğar'ın târifine âit metin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mi, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'a mı, yoksa İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın râvisi N â f i ' e mi âit olduğu kesinlikle bilinmemektedir. E b û D â v û d ' un rivâyetine göre bu târif N â f i ' e âittir.

Ez-Zerkanî: 'Bu hadîsi M â l i k ' den rivâyet eden râvilerin ekserisi bu târifin kime âit olduğunu belirtmemişlerdir. Bunun içindir ki Ş â f i î: Şiğar'ın târifine âit metin Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu mu, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın sözü mü yoksa N â f i ' in sözü müdür? bilemiyorum, demiştir. Ş â f i i ' nin bu sözünü B e y h a k î nakletmiştir. H a t î b ve başkası bu târifin M â l i k ' e âit olduğunu söylemişlerdir.'

E l - B â c i de : Hadîsin : نَهَى عَنِ الشِّغَارِ cümlesi âlimlerin ittifakı ile merfu hadîstir. Şiğar'ın târifine âit metin ise N â f i ' in sözüdür, demiştir. Şiğar'ın târifine âit metnin râvi'ye âit olduğu tahakkuk etmedikçe, hadîsten olduğunu söylemek uygundur. Çünkü hadisin zâhiri bunu gösterir, demiştir.'

K u r t u b î de : 'Şiğar'ın târifi sahîh olup lügat ehlinin anlattıkları târife tamâmen uyuyor. Artık bu târif merfu ise ne a'lâ. Eğer sahâbî'nin sözü ile yine makbuldür. Çünkü bunun en iyi bileni, hadîsi rivâyet eden sahâbî'dir,' demiştir.

İslâmiyet'ten önce akrabalar arasında bu yolda kızlarını, kız kardeşlerini ve diğer yakın kadınları değiş - tokuş etmeleri yaygın bir âdet idi. Mehir de alınmazdı. Verilen kadın, alınan kadının mehiri yerine, alınan kadın da verilen kadının mehiri yerine sayılırdı. Böylece mehirsiz evlenmek cereyan ederdi. İslâmiyet bu kötü âdeti kaldırmıştır. Çünkü mehir evlenen kadının öz hakkıdır. Ne babasının ne de başka velîsinin hakkı değildir. Bu hak çiğnenmiş oluyordu.

Gerek bu hadîs ve gerekse bundan sonra gelen hadîsler ve müellifin rivâyet etmediği başka sahîh hadîsler bu tür nikâhın haramlığına delâlet ederler. Ancak haram olmasına rağmen böyle kıyılan nikâhların sahîh olup olmadığı husûsunda fıkıhçılar arasında ihtilâf vardır. Tekmile yazarı bu hadîsin fıkıh yönünü anlatırken şöyle der :

"Bu hadîs, şiğar sûretiyle yapılan nikâhın haram kılındığına delâlet eder. Âlimler bu hüküm üzerine icmâ etmişlerdir. Fakat kıyılan nikâhın sahîhliği ve bozukluğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1. H a n e f i l e r, S e v r î, M e k h u l, A m r b i n D i n â r, Z ü h r î ve E l - L e y s b i n S a ' d : Nikâh akdi sahîhtir. Çünkü : فانكحوا ماطاب لكم من النساء = "Hoşunuza giden (ve size helâl olan) kadınlarla evlenebilirsiniz." (18) âyetinin hükmü umu-

(18) Nisâ : 3

midir. Ancak nikâh mehirsiz olarak akdedilmiş olmasına rağmen mehr-i misil ödemek vâcibtir. Mehirsizlik yüzünden doğan bozukluk nikâh akdinin bozukluğunu ve iptalini gerektirmez. Bu da şarap veyâ domuz gibi haram olan bir madde mehir kabul edilerek kıyılan nikâh gibidir, demişlerdir.

Bu grubtaki âlimler, bu bâbta rivâyet edilen hadîslere cevâben: Hadîslerdeki yasaklama hükmü nikâhın mehirsiz yapılması ve bir kadının 'Bıd'ı' yâni kadınlığının kıymetinin mehir yerine koyulması nedeni iledir. Biz mehirsizlik işini iptal ediyoruz ve mehr-i mislin ödenmesini zorunlu kılıyoruz. Artık kıyılan nikâh akdi, mehir olmaya elverişli olmayan bir şeyin mehir gösterilerek kıyılan bir nikâh akdi mâhiyetini arzeder. Bu itibarla, akit sahîhtir. Onda anılan elverişsiz Bıd'ı yerine mehr-i misil ödenir, demişlerdir.

2. Şâfiî, Ahmed, İshak ve bir çok âlim: Şiğar yolu ile kıyılan nikâh akdi bâtıldır. Çünkü hadîsler bu tür nikâhları yasaklamıştır, demişlerdir.

3. Mâlik: Kıyılan şiğar yollu nikâhtan sonra cinsel temas olsun olmasın nikâh fesih edilir, demiştir. Ondan yapılan bir rivâyete göre, cinsel temas yapıldıktan sonra artık nikâh feshedilmez. Daha önce ise fesih edilir.

Hadîslerin zâhiri 2. grubun görüşüne delâlet eder.

Ebü'l-Hasan el-Hanefî es-Sindî: 'Hadîslerdeki yasaklama, bu tür nikâhın meşrû olmadığına âlimlerin ittifâkı ile yorumlanmıştır. Çünkü Tirmizî'nin İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ederek hasen - sahîh olduğunu söylediği merfu bir hadîste: لَاشِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ = «İslâm'da şiğar (sûretiyle) **nikâh kıymak yoktur.»** buyurulmuştur. Müellif yâni İbn-i Mâceh'de ayni hadîs metnini Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak râvileri sıka olan sahîh bir sened ile rivâyet etmiştir. Bu hadîsin sahîh şâhidleri de vardır.

Cumhur'a göre böyle kıyılan nikâh bâtıldır. Biz Hanefîler'e göre böyle kıyılan nikâh 'Şiğâr' olarak kalmaz. Mehr-i misil lâzımdır ve böylece 'Şigâr' olmaktan çıkar. Lâkin açık olan budur ki, 'Şiğâr'ın meşrû olmaması, o nikâh akdinin bâtıl sayılması ve kıyılmamış olarak kabul edilmesidir. Başka bir nikâh akdi olarak kabul edilmesi değildir. Bu nedenle cumhûrun görüşü, daha isâbetlidir,' demiştir.

١٨٨٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يحيى بن سعيد وأبو أسامة ، عن عبيد الله ، عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ عن الشغار .

TERCEMESİ

1884) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **şiğâr** (şekli ile nikâh yapmay)ı **yasaklamıştır.**"

١٨٨٥ – حدثنا الحسين بن مهدي . أنبأنا عبد الرزاق . أنا معمر عن ثابت ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لا شغار في الإسلام » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات وله شواهد صحيحة .

TERCEMESİ

1885) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İslâm'da şiğâr (şekli ile nikâh yapmak) **yoktur.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahih olup râvileri sıkâ zâtlardır. Bu hadîs için şâhid olan sahîh başka hadîsler vardır.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Müslim ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs bir önceki hadîs metninin baş kısmının aynısıdır. Orada gerekli bilgi verilmiştir.

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise notta da belirtildiği gibi Zevâid türünden olup senedi sahîh, râvileri de sıka zâtlardır. Şiğar'ın yasaklığına dâir bu bâbta rivâyet edilen hadîsler ile benzeri sahîh hadîsler, bu hadîs için şâhid durumundadırlar. Ayrıca Tirmizî, Ahmed ve Nesaî'nin İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet ettikleri uzunca bir hadîste: ولا شغار في الإسلام = «... Ve İslâmda şiğâr (şekil ile nikâh

yapmak) **yoktur.»** buyurulmuştur. Tirmizi, İmrân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini teyid eden ve **'Tâbi'** ismi verilen hadîs de vardır. (19)

(١٧) باب صداق النساء.

17 — KADINLARIN SADÂK (= MEHİR) BÂBI

Sadâk ve **Sıdak**: Evlenen kadının mehiri demektir. Tekil olan bu kelimenin çoğulu **'Suduk'**tur. Hicâz halkı mehire **'Saduka'** derler. Bunun çoğulu ise **'Sadukat'**dır. Kelimenin tekili ve çoğulu başka şekillerde de gelmiş. Fakat bu kadarlık bilgi ile yetinelim.

Evlenen kadının mehirinin meşrûluğu **Kitab, Sünnet** ve **İcmâ** ile sâbittir. Nisâ sûresinin 24. âyetinin bir kısmı buna âittir. Kezâ bu bâbta rivâyet edilen hadîsler ve benzerî başka sahîh hadîsler de nikâh dolayısıyla kadının mehir almasının meşrûluğu husûsunda tâm müslümanlar icmâ etmişlerdir.

١٨٨٦ — حدثنا محمد بن الصباح . أنبأنا عبد العزيز الدراوردي ، عن يزيد ابن عبد الله ابن الهاد ، عن محمد بن إبراهيم ، عن أبي سلمة ؛ قال : سألت عائشة : كم كان صداق نساء النبي ﷺ ؟ قالت : كان صداقه في أزواجه اثنتي عشرة أوقية ونشا . هل تدري ما النش ؟ هو نصف أوقية . وذلك خمسمائة درهم .

TERCEMESİ

1886) "... Ebû Seleme (20) (bin Abdirrahman bin Avf) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye:

— **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **eşlerinin mehiri ne kadar idi? diye sordum. Âişe:**

— O'nun eşleri hakkındaki mehiri 12 okiyye ve bir neşş idi. Neşşin ne olduğunu biliyor musun? O, yarım okiyyedir. O (on iki buçuk okiyye) **de beşyüz dirhem** (gümüş)**tür, diye cevap verdi."**

---

(19) Bir hadisin metninden ayrı bir metinle rivâyet edilip onun mânâsını ifâde eden hadis'e **'Şâhid'** denilir. Aynı metin başka bir veyâ birden fazla râviler tarafından rivâyet edilirse ilk hadis'e **'Mutâba'aleyh'** diğerine de **'Tâbi'** denir.

(20) Hâl tercemesi 1328 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

İ Z A H I

Ş â f i î, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î, B e y h a k î ve D â r i m î de bunu, mânâyı etkilemeyen az kelime farkı ile rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde: وَذَلِكَ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ = **"O da beşyüz dirhem (gümüş)dür."** cümlesi yoktur.

Hadîs şârihlerinin beyan ettiği gibi buradaki okiyye ile hicâz okiyyesi kastedilmiş ki kırk dirhem demektir. 12,5 okiyye 500 dirhem eder.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin mehirlerinin 500'er dirhem olduğuna delâlet eder. Mü'minlerin anneleri olan muhterem zevcelerin çoğunun mehrinin bu kadar olduğu, bâzılarının böyle olmadığı sâbit olduğu için bu hadîs zevcelerin çoğunun mehirlerinin 500 dirhem gümüş olduğu yolunda yorumlanmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinden Ü m m ü H a b î b e b i n t - i E b î S ü f y â n (Radıyallâhü anhâ)'nın mehirinin dört bin dirhem olarak H a b e ş i s t a n kralı N e c â ş î (Radıyallâhü anh) tarafından teberru mâhiyetinde ödendiği, E b û D â v û d, A h m e d, N e s a î ve B e y h a k î tarafından rivâyet edilen Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ile sâbittir. Kezâ S a f i y y e b i n t - i H a y e y b i n A h t a b (Radıyallâhü anhâ) adlı mü'minlerin annesinin mehiri, onu câriyelikten azâd buyurmak olmuştur. Yine annelerimizden C ü v e y r i y e b i n t e l - H â r i s (Radıyallâhü anhâ), S â b i t b i n K a y s (Radıyallâhü anh)'ın câriyesi idi. Âzad olmak için efendisi ile kad-ı kitâbet yâni belirli bir meblâğ para veyâ mal vermek karşılığında âzad olma akdini yapmış idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vâki mürâcaatı üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yerine gerekli ödemeyi yaptı ve ödenen meblâğ üzerine nikâh akdi yapılmakla C ü v e y r i y e (Radıyallâhü anhâ) hane-i saâdet ehlinden olma şerefine kavuşmuş oldu.

Dirhem hakkında geniş bilgi 1791 nolu hadis bahsinde geçmiştir. (21)

Okiyye hakkında da gerekli bilgi 1793 - 1794 nolu hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir.

---

(21) **Bir dirhem-i örfî 3,12 gr. Veyâ 3.207 gramdır. Bir dirhem-i şer'î de 2,457 gramdır. Bâzılarına göre 2,8 gramdır.**

12,5 okiyye 500 dirhem olduğuna göre 500 sayısı dip notunda gösterilen gram ile çarpılınca elde edilen sayı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem hanımlarının çoğunun mehirinin kaç gram gümüş olduğunu gösterir.

١٨٨٧ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون، عن ابن عون. ح وحدثنا نصر بن علي الجهضمي. ثنا يزيد بن زريع. ثنا ابن عون، عن محمد بن سيرين، عن أبي العجفاء السلمي؛ قال: قال عمر بن الخطاب: لا تغالوا صداق النساء. فإنها لو كانت مكرمة في الدنيا، أو تقوى عند الله، كان أولاكم وأحقكم بها محمد ﷺ. ما أصدق امرأة من نسائه ولا أصدقت امرأة من بناته أكثر من اثنتي عشرة أوقية. وإن الرجل ليثقل صدقة امرأته حتى يكون لها عداوة في نفسه. ويقول: قد كلفت إليك علق القربة، أو عرق القربة.

وكنت رجلا عربيا مولدا، ما أدري ما علق القربة، أو عرق القربة.

TERCEMESİ

1887) "... Ebü'l-Acfâ es-Sülemî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)* şöyle söyledi, demiştir :

(Ey Mü'minler!) Kadınların mehiri (ni çoğaltmak) husûsunda aşırı gitmeyiniz. Çünkü bunda aşırı gitmek, eğer dünya (hayatın) da övülecek bir şey veyâ Allah katında bir takvâ olmuş olsaydı, buna en çok hakkı ve en liyakatlı olanınız Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olacaktı. (Halbuki) O, (muhterem) hanımlarından hiç bir kadının mehirini on iki okiyyeden fazla yapmamış ve O'nun kızlarından hiç bir kadının mehri on iki okiyyeden fazla yapılmamıştır.

Şüphesiz adam, karısının mehirini gerçekten o kadar ağır görür ki nihâyet karısına (karşı) içinde bir düşmanlık olur ve (karısına) : Senin (ile evlenmek) için alaku'l-Kırba (= kırba ipi) veyâ araku'l-Kırba (= kırba teri) ne varıncaya kadar her şeyin külfetine girdim, der.

(Ebü'l-Acfâ (Radıyallâhü anh) demiştir ki :) Ve ben doğumumdan Arap bir adam idim. (Buna rağmen) Ömer'in dediği 'Alaku'l-Kırba veyâ Araku'l-Kırba'nın ne (demek) olduğunu anlıyamadım."

İ Z A H I

T i r m i z î, E b û D â v û d, N e s â î, B e y h a k î, D â - r i m î ve H â k i m de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin . وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُثَقِّلُ صَدُقَةَ cümlesinden itibâren sonuna kadar olan kısmı T i r m i z î ve E b û D â v û d'da yoktur. N e - s a î ve B e y h a k î'de vardır. T i r m i z î hadîsin hasen - sahîh olduğunu, H â k i m de hadîsin senedinin sahîh olduğunu söylemiştir. Ayrıca başka bir sened ile İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ederek, hadîsin müteaddit rivâyetleri bulunduğunu söylemiştir.

Rivâyetlerin ekserisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının ve kızlarının mehirlerinin on iki okiyye olduğu bildirilmiştir.

Menhel'in Tekmile yazarının beyânına göre İ b n - i S î r î n'-den olan bâzı rivâyetlerde "on iki buçuk okiyye" geçiyor.

Tekmile yazarı şöyle der:

"Eğer bu rivâyet, mahfuz ise E b û S e l e m e (Radıyallâhü anh)'ın Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği (1886 nolu) hadîse mutâbık olur.

Son rivâyet mahfuz olmasa bile bu hadîs ile Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsleri arasında bir muhâlefet yoktur. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin açıklaması bölümünde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının çoğunun mehirinin 12,5 okiyye olduğu kastedilmiştir. Bâzı hanımlarının mehiri başka türlü olmuştur."

Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde ezcümle şöyle der:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ü m m ü H a b î - b e (Radıyallâhü anhâ) adlı hanımının mehirinin dört bin dirhem olduğuna dâir olan rivâyet, Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in sözünden müstesnâdır. Çünkü Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nın mehirini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tâyin etmemiş ve vermemiştir. N e c â ş i (Radıyallâhü anh) H a b e ş i s - t a n'da kendi kesesinden ödemiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh) ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilen mehir miktarını belirtmek istemiştir.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi arasında görülen zahirî ihtilâfa gelince Ö m e r

(Radıyallâhü anh) okiyyelerin küsuratını hesaba katmamış, onun için on iki okiyye demiştir. Yâhut Ö m e r (Radıyallâhü anh) Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nın mehir durumuna ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın dediği yarım okiyye fazlalığına muttali olmamıştır, denilebilir.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın: **"Kadınların mehirlerini çoğaltmak husûsunda aşırı gitmeyin"** sözü;

وان اردتم استبدال زوج مكان زوج وآتيتم احدا هن قنطارًا فلا تاخذوا منه شيئا

"ve eğer bir karı yerine başka bir karı almak isterseniz, onlardan birisine çok mal (mehir) **vermiş olduğunuz halde bile artık ondan bir şey** (geri) **almayınız"** (22) âyetine **aykırı** düşmez. Çünkü âyet-i kerîme çok mehir vermenin câizliğine delâlet eder. Daha fazîletli olduğuna delâlet etmez. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise mehirin en fazîletlisinin ne kadar olduğunu beyan eder.

El-Mirkat'ta beyan edildiğine göre bâzı rivâyetlerde şöyle denilmiştir:

"Ömer (Radıyallâhü anh) **kadınların mehirlerini kırk okıyyeden fazlalaştırmayın. Kim fazlalaştırırsa ben fazlasını Beytülmâla atarım, demiş. Bunun üzerine bir kadın, Ömer'e:**

(Yâ Ömer!) **Senin böyle yapmaya hakkın yoktur, demiş. Ömer** (Radıyallâhü anh) **kadına:**

— Niçin (hakkım yok)? **diye sorunca, kadın yukardaki âyeti okumuş. Bunun üzerine Ömer** (Radıyallâhü anh) :

— **Bir kadın isâbet etti, bir erkek** (yâni kendisi) **hatâ etti, demiştir."** Tuhfe'den yapılan nakil burada sona erdi.

Hadîsin son kısmındaki **"Nihâyet adamın karısına** (karşı) **içinde bir düşmanlık olur."** cümlesinin şerhinde S i n d î şöyle der:

"Yâni fazla mehir adama ağır geldiği için bunu öderken veyâ bunu düşünürken kalbinde karısına karşı bir düşmanlık duyar."

(22) Nisâ : 20

Hadîsin "**Alaku'l-Kırba** veyâ **Araku'l-Kırba**" kelimelerinin açıklaması ve bununla kastedilen mânâ hakkında S i n d î şöyle der:

"**Alak:** Kırbaya bağlanan ip demektir. Cümleden kastedilen mânâ şudur: 'Ey karı! Ben senin mehrin için kırbanın ipine varıncaya kadar her külfete katlandım.'

'**Araku'l-Kırba**' da rivâyet edilmiştir.

Arak: Ter ve terlemek mânâsını ifâde eder. '**Araku'l-Kırba**'dan maksat kırbanın suyunun akmasıdır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur: ('Ey karı!) Ben senin (mehrin) için o kadar külfete katlandım ki kırbadan su aktığı gibi ter döktüm.'

Bâzılarına göre '**Araku'l-Kırba**'dan maksat kırbayı sırtında taşıyanın terlemesidir. Cümlenin mânâsı da şöyle olur: «...kırbayı sırtında taşıyanın terlemesi gibi terleme külfetine katlandım.'

Bir kavle göre bu kelime ile kırbanın terlemesi kastedilmiştir. Kırbanın kendisinin terlemesi muhaldir. Cümleden maksat şudur: Kırbanın terlemesi çok çetin külfete katlanmaktır.

Sıhah'ta şöyle denmiştir:

'E l - A s m a î: Falan adamdan Araku'l-Kırba'ya rastladım, denilir. Yâni ondan çok zorluklar ile karşılaştım. Ben bu tâbirin aslını bilemiyeceğim, demiştir.

E l - A s m a i'den başkası da şöyle demiştir: Araku'l-Kırbâ'dan maksat kırbayı sırtında taşıyanın terlemesidir. Bunun aslı da şudur: Kırba taşıyıcısı câriyeler ve yardımcısı bulunmayan kimseler su dolu kırbaları sırtlarında taşırlar. Bâzen de eşraftan olanlar, mecburiyet karşısında kırbayı sırtında taşımak ihtiyacını duyarlar. Hem alışkın olmadıkları için onlara zor gelir. Hem de halktan utanırlar. Bu nedenlerle ter dökerler. İşte bunun için Araplar; derler ki: Senin için '**Araku'l-Kırba**' külfetine katlandım. **Araku'l-Kırba** yerine **Alaku'l-Kırba** da kullanılır, demiştir.'

Râvi E b ü ' l - A c f â (Radıyallâhü anh)'ın: 'Ben **Alaku'l-Kırba** veyâ **Arâku'l-Kırba**'nin ne (demek) olduğunu anlıyamadım' sözünü söylemesinin sebebi bu tâbirin pek kullanılmamasıdır."

N e s a i'nin rivâyetinde E b ü ' l - A c f â (Radıyallâhü anh): وَكُنْتُ غُلَامًا عَرَبِيًّا مُوَلَّدًا 've ben henüz erginlik çağına varmamış, nesllen Arap bir gençtim' demiştir. S i n d î onun hâşiyesinde: Yâni yaşım küçük olduğu için bu tâbir ile neyin kastedildiğini anlıyamadım, demek istediğini söylemiştir.

١٨٨٨ – حدّثنا أبو عمر الضرير وهنّاد بن السّري. قالا: ثنا وكيع عن سفيان، عن عاصم بن عبيد الله، عن عبد الله بن عامر بن ربيعة، عن أبيه؛ أنّ رجلا من بني فزارة تزوّج على نعلين. فأجاز النّبيّ ﷺ نكاحه.

TERCEMESİ

1888) "... Abdullah bin Âmir bin Rebîa'nın babası (Âmir bin Rebîa) (23) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Benî Fezâre (kabîlesin)den bir erkek (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerinde nikâhını kıydı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun (kıyılan) nikâhını câiz (mûteber) saydı."

İZAHI

Tirmizî ve Ahmed de bu hadîsi rivâyet etmişler, Tirmizî hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî'deki rivâyete göre Benî Fezâre'den bir kadın (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerine nikâhlanmıştır. Oradaki hadîsin meâli şöyledir:

"... Abdullah bin Âmir bin Rebîa'nın babası (Âmir bin Rebîa) (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edildiğine göre Benî Fezâre (kabîlesin)den bir kadın (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerine evlendi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadına:

— "Sen varlıklı olduğun halde (mehir olarak) bir çift ayakkabı karşılığında nefsini(n karılığından yararlanmayı) vermeye râzı oldun mu?" diye sordu. Kadın da:

Ebü'l-Acfâ (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Bu zâtın adı Herm bin Nesîb'dir. Adının Nesîb bin Herm olduğunu söyleyenler de vardır.

Kendisi, Amr bin el-Âs (R.A.) ve onun oğlu Abdullah (R.A.)'den hadis rivâyet etmiştir. Râvileri ise, el-Hâris bin Hasîyra, Sâlih bin Cübeyr eş-Şâmî, Muhammed bin Cübeyr, Muhammed bin Sîrîn ve başkalarıdır. İbn-i Muîn, Dârekutnî ve İbn-i Hibbân onu sıka saymışlardır. Dört sünen sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel Tekmilesi cild 3, Sah. 281)

Mehrin miktarı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde anlatacağım.

---

(23) Hâl tercemesi 907 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

— **Evet, diye cevap verdi.** (Râvi demiş ki) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de o nikâhı câiz** (mûteber) **saydı.**"

Tuhef yazarı şöyle der:

"El-Hâfız, **Bülüğu'l-Merâm'da** Tirmizî'nin bu hadîsin sahîh olduğuna dâir sözünü naklettikten sonra, bu husûsta ihtilâf vardır, demiştir.

Seneddeki râvi Âsım bin Ubeydullah'ın İbn-i Muîn ve İbn-i Hibbân tarafından zayıf görüldüğünü İbnü'l-Cevzî'nin söylediği el-Hâfız ez-Zeylaî'den nakledilmiştir."

Bu hadîsin zâhirine göre mehirin en azı belirli bir miktar ile tâyin edilmiş değildir.

Mehirin en azı belirli bir miktara bağlıdır, diyen âlimler, bu ve benzerî hadîsleri peşin ödenen ve (mehir-i muaccel) ismi verilen mehir mânâsına yorumlamışlardır.

Yeri geldiğinde peşin ve vâdeli mehir çeşitleri hakkında gerekli izah yapılacaktır. Sâdece şu noktayı belirtmekle yetineyim: Bâzen mehirin bir kısmı peşin ödenmek bir kısmı da şu kadar vâde ile ödenmek üzere nikâh kıyılır. Peşin olan mehire **"Mehir-i muaccel"** vâdeli olan mehire de **"Mehir-i müeccel"** denilir.

MEHİRİN EN AZ MİKTARI HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

El-Menhel'in Tekmile yazarı şöyle der:

Mehirin az bir miktar olabileceği husûsunda âlimler müttefiktir. Ancak en az mehirin sınırı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Hanefîler'e göre mehirin en az 10 dirhem gümüş veyâ buna müsâvî bir maldır. Bunların bir delîli Dârekutnî'nin Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği; لَا يَكُونُ مَهْرٌ أَقَلَّ مِنْ عَشَرَةِ دَرَاهِمَ = **"Hiç bir mehir on dirhem** (gümüş) **den daha az olamaz."** eserdir. Diğer bir delîl de Dârekutnî ve Beyhakî'nin Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettikleri şu mealdeki merfu bir hadîstir:

«Kadınları, küfü'leri olanlardan başkaları ile evlendirmeyin. Velîlerinden başkası onları evlendirmesin ve on dirhem (gümüş) **den az hiç bir mehir yoktur."**

Ancak bu iki hadîs de zayıftır. (Tekmile yazarı zayıflık nedenlerini uzunca anlatmış ise de buraya aktarmaya gerek görmedim. İsteyenler Ebû Dâvûd'un "Mehirin azlığı" bâbına âit Tekmile şerhine mürâcaat edebilirler.

2. Mâlikîler: Mehirin en az miktarı bir bölü dört miskal altın, veyâ üç dirhem gümüş yâhut bu değerde bir maldır, demişlerdir.

Mâlik: Kadının bir bölü dört miskal altından az bir mehirle nikâhlanabileceği görüşünde değilim. Hırsızın elinin kestirilmesini gerektiren meblâğ da budur, demiştir.

İbn-i Veheb müstesnâ, Mâlik'in bütün arkadaşları onun görüşündedirler.

3. Şâfiî, Ahmed, İshak, Sevrî ve Evzâî: Satın alman bir mala bedel olmaya elverişli her şey veyâ ücret olmaya müsâit her şey mehir olabilir, demişlerdir.

Bunların bir delîli (1889 nolu) Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. Mehirin az ve çok olabileceğine dâir hadîsleri de bu grub delîl göstermiştir.

Nevevî, Müslim'in "En az mehir" bâbında şöyle der:

"İşlerinde el-Leys bin Sa'd, İbn-i Elî Leylâ, Dâvûd-i Zâhirî, hadîsçilerin fıkıhçıları ve Mâlik'in arkadaşlarından İbn-i Veheb'in bulunduğu Selef ve Halef âlimlerinin cumhûrunun mezhebi budur ki: Evlenecek erkek mehir olabilir. Ayakkabı, demir yüzük gibi şeyler de mehir olabilir. Cumhûrun bu mezhebinden başka mezheblerin bu konu hakkındaki görüşleri Sünnet (sâbit hadîs)e muhâliftir. Çünkü sahîh ve sarih olan"; فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ = «Şu halde demirden bir yüzük bile olsun (mehir olarak) bir şey temin etmeye çalış.» (24) hadîs diğer mezhebleri yenen bir delîldir, demiştir."

Tekmile yazarı cumhûrun görüşünü yansıtan üç grubun gösterdikleri başka hadîsleri de nakletmiş ise de bunları buraya aktarmaya lüzum görmedim.

(24) Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahipleri rivâyet etmişlerdir. Uzunca metnin bir parçası burada anılmıştır. (1889 nolu) hadîstir.

MEHİRİN EN ÇOK MEBLÂĞI İÇİN BİR SINIR VAR MI?

El-Cevap hayır. Bunun için bir sınır yoktur. En efdalı 1886 ve 1887 nolu hadîslerde geçtiği gibi 500 dirhem gümüştür. Bundan fazlası olması da câizdir. Çünkü 1887 nolu hadîsin izahı bölümünde geçen N i s â sûresinin 20. âyeti, mehirin daha fazla olabileceğine delâlet eder.

١٨٨٩ — حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ؛ قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «مَنْ يَتَزَوَّجُهَا؟» فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «أَعْطِهَا وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ» فَقَالَ: لَيْسَ مَعِي. قَالَ «قَدْ زَوَّجْتُكَهَا عَلَى مَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ».

T E R C E M E S İ

1889) "... Sehl bin Sa'd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir kadın (evlenmek teklifi ile) **Peygamber** (**Sallallahü** Aleyhi ve Sellem)'e **geldi. Efendimiz:**

— **«Kim bu kadınla evlenmek ister?» diye sordu.**

Biraz sonra bir adam:

— **Ben, dedi. Bunun üzerinde Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adama: Demirden bir yüzük bile olsa kadına** (mehir olarak bir şey) **ver buyurdu. Sonra adam Efendimize demirden bir yüzüğüm** (bile) **yoktur.** (hiç bir şey bulamadım) Dedi. Efendimiz adama:

— **«Kur'an'dan ezberindeki** (sûreleri kadına öğretmen şartı) **üzerine seni onunla tevziç ettim.** (Evlendirdim.)**» buyurdu."**

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri ve B e y h a k î bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadîs metni Müellifinkinden uzundur.

Uzun olan rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen kadın kendi nefsini (mehirsiz olarak) efendimiz'e vermek teklifinde bulunmuş ve ayakta dikelip durmuş, efendimiz bir cevap vermemiş, bunun üzerine orada bulunan sahâbîlerden birisi:

Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **eğer senin ona ihtiyacın yok ise onu benimle** evlendir, **demiş, efendimiz de adama:**

«Senin ona verebileceğin bir mehir var mı?» diye sormuş, adam da:

Şu üstümdeki elbiseden başka hiç bir şeyim yoktur, deyince, efendimiz adama:

«Eğer sen, üstündeki elbiseyi ona verirsen elbisesiz oturursun. Sen başka bir şey bulmaya çalış» buyurmuş, adam, hiç bir şey bulamıyacağını söyleyince Efendimiz, adama:

فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ **= «Şu halde demirden bir yüzük bile olsun bir şey temine çalış.» buyurmuş. Adam gidip araştırmış da hiç bir şey bulamayınca Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adama:**

«Kur'an'dan senin ezberinde bir şey var mı?» diye sormuş, adam da:

Evet. Şu ve şu sûreler ezberimdedir, diyerek bâzı sûrelerin isimlerini söylemiş ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adama:**

«Kur'an'dan ezberindeki sûreler(i ona öğretmen şartı) **ile seni onunla tezvic ettim.** (Evlendirdim.)**» buyurmuştur.**

Uzun metnin ihtivâ ettiği fıkhî hükümler yoktur. Ben Müellifimizin rivâyet ettiği metnin ihtivâ ettiği hükümleri özetliyerek anlatmakla yetineceğim. Bu konuya geçmeden önce şunu belirteyim:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat eden kadının ismini araştırmama rağmen rastlıyamadım. Kezâ kadınla evlenen sahâbînin ismini de bir yerde göremedim. T a b a r â n î'nin rivâyetinden, adamın Ensâr-ı Kirâm'dan olduğu anlaşılıyor.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

"Tekmile yazarı şöyle der:

1. Hadîs, nikâh için bir şeyin mehir olarak verilmesinin gerektiğine delâlet eder. Âlimler hür bir kadının mehirsiz olarak nikâh edilemiyeceği husûsunda icmâ etmişlerdir.

2. Mehirin nikâh akdinde belirtilmesi evlâdır. Çünkü, mehir husûsunda ilerde bir nizaın çıkması önlenmiş olur. Hem de kadının yararı bundadır. Zîra nikâh kıyıldıktan sonra ve henüz cinsel temas yapılmamış iken boşama vuku bulursa nikâh akdinde anılan mehirin yarısı kadının hakkı olarak ödenir.

3. Mehirin bir an önce ödenmesi müstehabtır.

4. Hadîsin zâhirine göre demir yüzük takınmak câizdir. Bunda bir kerâhet yoktur. Fakat cumhûra göre demir yüzük takınmak câiz değildir. Çünkü Ebû Dâvûd'un 'Yüzük kitabı'nın 'Demir yüzük' bölümünde:

"Büreyde (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre bir adam, parmağında demirden ma'mul bir yüzük takınmış olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelmiş, Efendimiz, adama:

«Ne oluyor? ben senin üstünde cehennem ehlinin (takındığı) hülye (= huliyatın tekilidir.) görüyorum,» buyurmuştur."

Cumhur, Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine cevâben: Bu hadîs demir yüzük takınmanın yasaklanmasından önce buyrulmuş veyâ hadîsten maksad, mehir için behemhal bir şeyin ödenmesidir, demişlerdir.

Bu husûs için ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlerin Fıkıh kitablarına mürâcaatları gerekir.

5. Hadîs, Kur'an'ı öğretmenin mehir olabileceğine delâlet eder. Şâfiî ve bir rivâyetinde Ahmed böyle hükmetmişlerdir.

Hanefîler, Mâlik, El-Leys, İshak, Mekhul ve bir rivâyetinde Ahmed: Kur'an-ı öğretmek mehir olamaz. Mehirin bir mal olması gerekir, demişlerdir.

İbn-i Kudâme: 'Bu âlimlerin böyle hükmetmelerinin delîli: Nisâ sûresinin 24. âyetindeki; أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ = "Kadınlar (ile evlenmey)i mallarınızla istemeniz..." ve bunu takip eden 25. âyetinde; ومن لم يستطع منكم طولا ان ينكح المحصنات المؤمنات = "Ve sizden her kimin hür kadınlarla evlenmeye mâlî yönden gücü yetmezse..." nazm-ı celîlleridir.

Son âyette geçen "Tavl" mal demektir, demiştir."

Tekmile yazarı bu grubun başka delîllerini de zikretmiş. Daha sonra şöyle demiştir:

"Bu grubtaki âlimler (1889 nolu) Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini şöyle yorumlamışlardır: Kadınla evlenmek isteyen adam Kur'an ehli olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiştir: "Sen Kur'an ehlinden olduğun için bu kadınla seni evlendirdim."

Bir de şu vardır: Hadîste "Kur'an-ı öğretmek" ifâdesi yoktur. Yâhut bu hüküm o adama mahsustur.

H a t t â b î : Hadîs, Kur'an öğretmek için ücret almanın câizliğine delâlet eder. Eğer hadisten kastedilen mânâ: Adamın Kur'an ehli oluşu dolayısıyla mehirsiz olarak kadının onunla evlendirilmesi, olmuş olsaydı, mehirsiz evlendirmek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e münhasır bir yetkiye dayanmış sayılırdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den başka hiç bir kimse mehirsiz evlendirme yetkisine sahip değildir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama: Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı? şeklinde yönelttiği sorudan bunu öğretmeyi mehir yapmayı kasdetmemiş olsaydı, bu soru anlamsız kalırdı. Çünkü Kur'an'dan bir kısmını ezberlemiş olanı evlendirmek câiz olduğu gibi, Kur'an'ı iyi okuyamayanı evlendirmek de câizdir. Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadının mehrini bir süre sonra ödemek üzere adama borç eylediği de yoktur. Yukarda belirtilen nedenlerle açık olan durum şudur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'an-ı öğretmeyi kadın için mehir kılmıştır', der.

(Tekmile yazarı daha sonra H a t t â b î ' nin görüşünün paralelinde görüşlerini beyan eden B e y h a k î ve İ b n ü ' l - K a y y ı m ' ın kavillerini nakletmiştir.)

6. Hadîs: «**Seni falan kadınla tezvic ettim**» sözü ile nikâh akdinin gerçekleştiğine delâlet eder. 'Tezvic' kelimesi yerine '**İnkâh**' kelimesi kullanılırsa hüküm aynıdır. **Tezvic** veyâ **İnkâh** masdarlarından alınma mâzi fiilleri ile nikâh akdinin yapılabileceği husûsunda âlimler ittifak hâlindedirler. Çünkü bu iki masdardan türeme fiiller Kitab ve Sünnet'te vârid olmuşlardır.

BU HUSÛSTAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Ş â f i i , Z ü h r î ve İ b n ü ' l - M ü s e y y e b ' e göre nikâh akdi ancak bu masdarlar veyâ bunlardan türeme fiillerle yapılır. Başka kelimelerle olmaz. Tarafların böyle akid yapmaları zarûrîdir.

2. Âlimlerin cumhûruna göre, nikâh akdi mezkûr kelimelerle olduğu gibi hibe, temlîk, satmak ve sadaka etmek kelimeleri ve bunlardan türeme mazi fiilleri ile de olabilir.

3. M â l i k î l e r ' e göre hibe kelimesi ile nikâh akdi yapıldığında, kadının mehiri anılırsa akid sahîhtir. Aksi takdirde sahîh değildir.

Sattım, helâl ettim, verdim gibi hayat boyunca devamlılığı ifâde eden fiiller ile nikâh akdi yapılırsa, Mâlikîler'den bâzılarına göre nikâh akdinde mehir anılırsa akid sahîhtir. Anılmazsa sahîh değildir. İbn-i Rüşd'e göre bu kelimelerle kıyılan nikâh bâtıldır.

Hayat boyunca devamlılığı ifâde etmeyen kiralamak gibi kelimelerle akdedilen nikâh ise ittifakla bâtıldır."

١٨٩٠ – حدثنا أبو هشام الرفاعي محمد بن يزيد. ثنا يحيى بن يمان. ثنا الأغر الرقاشي، عن عطية العوفي، عن أبي سعيد الخدري؛ أن النبي ﷺ تزوج عائشة على متاع بيت، قيمته خمسون درهما.

في الزوائد: في إسناده عطية العوفي ضعيف.

TERCEMESİ

1890) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'yı (mehir olarak) **50 dirhem** (gümüş) **kıymetindeki ev eşyası üzerine nikâhladı."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvi Atiyye el-Avfî zayıftır.

(١٨) باب الرجل يتزوج ولا يفرض لها فيموت على ذلك

18 — ADAM, KARISI İÇİN (BİR MEHİR) TÂYİN ETMEDEN NİKÂHI KIYAR, SONRA MEHİR DURUMU BÖYLE İKEN ÖLÜR, BÂBI

١٨٩١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الرحمن بن مهدي، عن سفيان، عن فراس، عن الشعبي، عن مسروق، عن عبد الله؛ أنه سئل عن رجل تزوج امرأة فمات عنها، ولم يدخل بها، ولم يفرض لها. قال فقال عبد الله: لها الصداق ولها الميراث وعليها العدة. فقال معقل بن سنان الأشجعي: شهدت رسول الله ﷺ قضى في بروع بنت واشق بمثل ذلك.

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الرحمن بن مهدي ، عن سفيان ، عن منصور ،
عن إبراهيم ، عن علقمة ، عن عبد الله ، مثله .

TERCEMESİ

1891) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, kendisine :

Bir adam bir kadınla evlenmiş, sonra adam duhul (= kadınla cinsel münâsebet)**de bulunmamışken,** (nikâh akdinde bir) **mehir de tâyin etmemişken ölmüş, meselesi sorulmuştur.**

Râvi demiştir ki Abdullah (Radıyallâhü anh) :

Kadına, mehir(i misil hakkı) **var, kadına** (kocasından) **miras** (hakkı) **vardır. Ve kadın üzerinde iddet vardır, demiştir.** (Abdullah'ın bu fetvâsından) **hemen sonra Ma'kıl bin** Sinân **el-Eşcaî** (Radıyallâhü anh) :

Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) **hakkında Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in aynen böyle hüküm buyurduğuna şâhid oldum, demiştir.**

Müellif bu hadîsi kısmen değişik ikinci bir senedle de rivâyet etmiştir."

İZAHI

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de bu hadîsi, mânâyı etkilemeyen az lâfız farkı ile rivâyet etmişlerdir.

Müellif'in zikrettiği iki senede göre bu hadîsi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den hem Mesrûk hem de Alkame rivâyet etmişlerdir.

Hadîste, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) soruyu cevaplandırırken, verdiği hükmün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alındığını söylemediği için hadîs mevkuf sayılır. Ancak onun verdiği cevâbın aynısının Birvâ (Radıyallâhü anh) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verildiğine Ma'kıl bin Sinân (Radıyallâhü anh) şehâdet edince hadîs mevkufluktan çıkarak merfu' olmuştur.

Hadîsdeki "Duhûl"den maksat cinsel temastır. Zayıf bir kavle göre bundan maksat halvete girmektir. Yâni damat ile gelin yalnız

başlarına kapalı bir yerde buluşmaları duhul sayılır, zifâfa girdikten sonra cinsel temas olmasa bile duhul hükmü vardır.

Hadîsdeki "Farz"dan maksat mehir miktarının damat tarafından tâyin ve takdir edilmesidir. Tabiî kadının veyâ yetkili velîsinin buna rızâ göstermesi şarttır.

İddet: Kocası ölen veyâ boşanan kadının bekleme süresidir. Bu süre bitmedikçe kadın başka bir erkekle evlenemez. İddetle ilgili bir çok hüküm vardır. Talâk kitâbında yeri geldikçe ilgili hükümler anlatılacaktır.

Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür.

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a sorulan mes'elenin mâhiyeti tercemeden de anlaşıldığı gibi şudur:

Bir adam, bir kadınla evlenirken vereceği mehir miktarı tâyin edilmiyor. Adam henüz kadınla cinsel temas yapmadan ölüyor. Kadının mehir ve mirasçılık hakkı var mı? Kezâ duhul olmadığına göre kadın iddet denilen sürece beklemekle mükellef mi? İddetle ilgili hükümlere tâbi mi, değil mi?

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) verdiği cevapta; kadına mehir ödenecek, kocasının malına mirasçıdır: Ve iddete tâbidir hükmünü vermiştir.

Ödenecek mehir, mehr-i misildir. Yâni kadının anası, teyzesi, halası ve kız kardeşleri gibi yakınlarının mehiri ne kadar ise onunki de böyle hesaplanarak ölen kocasının malından ödenir.

Kadının miras hakkına gelince ölen kocasının başka eşlerinden bile olsun çocuğu varsa, kadına 8'de bir hisse, çocuğu yok ise 4'de bir hisse ödenecektir.

İddet de yukarda anlattığım gibi dört ay on günlük bekleme süresidir.

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) böyle hüküm verdiğinde orada bulunan Ma'kil bin Sinân (Radıyallâhü anh) onun verdiği hükmün isâbetli olduğunu belirtmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) adlı kadın hakkındaki ayni hükümleri verdiğini beyan etmiştir.

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim'in Abdullah bin Utbe (Radıyallâhü

anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre bu hadîste söz konusu edilen mes'ele hakkında Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat edenler, bir kaç defa ona mürâcaat ettikten sonra İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh):

"Ben bu kadın hakkında derim ki: Kadının akrabası olan kadınların mehiri gibi ne onlarınkinden fazla ne de noksan bir mehir bu kadının hakkıdır. (Kocasından) mirasçılık da onun hakkıdır. Kadın üzerine iddet de vardır. Eğer (verdiğim) bu hüküm doğru ise Allah'(ın tevfikin)dendir. Şâyet hatâlı (bir hüküm) ise ben(im ilmimin eksikliğin)den ve şeytan(ın karıştırmasın)dandır. Allah ve Resûlü (bu fetvamdan ve hatâdan) berîdir, demiş. Bunun üzerine (orada bulunanlardan) el-Cerrâh ve Ebû Sinân'ın dâhil olduğu Eşcâ kabîlesinden bir kaç zât (Radıyallâhü anhüm) **ayağa kalkarak:**

Ey İbn-i Mes'ûd! Biz şâhidlik ederiz ki Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) **hakkında Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bizim içimizde senin verdiğin hüküm gibi hüküm buyurdu ve Birvâ'ın kocası Hilâl bin Mürre el-Eşcaî** (Radıyallâhü anh) **idi, dediler. Râvi demiştir ki, bunun üzerine İbn-i Mes'ûd** (Radıyallâhü anh) **verdiği hükmün Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in buyurduğu hükme uygunluğu nedeni ile son derece sevindi."**

Nikâh akdinden sonra ve henüz mehir tâyin edilmemiş iken kocası ölen bir kadın, duhul yâni cinsî münâsebet olmamış olsa bile mehir-i misilin tamamına müstehaktır. Hadîs buna delâlet eder.

BU HUSUSTAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. İbn-i Mes'ûd, Hanefî âlimleri, İshak, Ahmed ve Cedîd (= yeni, yâni son) kavlinde Şâfiî bu hadîsle hükmetmişlerdir.

2. Evzâî, el-Leys, Mâlik ve Kadim (= eski) kavlinde Şâfiî: Kadın mehir almayı hak etmemiştir. Çünkü mehir kadınlığından yararlanma karşılığıdır. Adam onun kadınlığından yararlanmadığı için bu istihkak gerçekleşmiş olmaz demişlerdir.

Tirmizî bu hadîsin hükmü ile ilgili olarak şöyle der:

"İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi hasen-sahîhtir. Bir kaç sened ile ondan rivâyet edilmiştir. İlim ehlinin bâ-

zısı bu hadîsle amel etmiştir. Sevrî, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur.

Alî bin Ebî Tâlib, Zeyd bin Sâbit, İbn-i Abbâs ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün dâhil olduğu bir grup âlim: Bu durumdaki bir kadın, kocasından mirasçıdır. İddeti gereklidir. Mehir hakkı ise yoktur, demişlerdir. Şâfiî'-nin (ilk zamanlardaki) kavli de budur. Şâfiî: Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi sâbit olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edilen hadîs, delîl olurdu, demiştir. Şâfiî'den rivâyet edildiğine göre kendisi Mısır'da bu (ilk) kavlinden dönerek Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ile hüküm etmiştir."

Tekmile yazarı ikinci grubun delîllerini bir bir zikretmiş ve cumhur sayılan birinci grubun bu delîllere vâki itirazlarını beyan etmiştir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN DİĞER HÜKÜMLER

1. Mehir anılmadan kıyılan nikâh akdi sahîhtir. Bunda âlimler müttefiktir.

2. Nikâh akdinden sonra henüz duhul yâni cinsel temas yapılmamışken ve mehir miktarı tâyin edilmediği halde kocası ölen bir bir kadın kocasının malına mirasçıdır. Bu hususta âlimler müttefiktir.

Mehir miktarı maddede durumu belirtilen kadın, henüz duhul olmamış olsa bile kocasının ölümü dolayısıyla iddete tâbidir. Bu iddet dört ay on gündür. Bu hususta âlimler müttefiktir.

Mâ'kil bin Sinân (R.A.) ve Birvâ' bint-i Vâşık (R.A.)'nın Hâl Tercemeleri

Mâ'kil bin Sinân bin Mazhar el-Eşcaî Ebû Muhammed (R.A.) sahâbîdir. Künyesinin Ebû Abdirrahman olduğu da söylenmektedir. Bir kavle göre künyesi Ebû Sinân'dır. Bu zât Mekke fethinde kavminin sancaktarı olarak bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den bu hadîsi rivâyet etmiştir. Kendisinden hadîs rivâyet edenler ise Mesrûk el-Esved, Abdullah bin Utbe bin Mes'ud, Alkame, Nâfî, bin Cübeyr bin Mutim ve başkalarıdır. Hicretin 63. yılı Harre'de katledilmiştir.

Birvâ' bint-i Vâşik (R.A.)'nın adı hadîsçilerce 'Birva'dır. Lügat âlimlerince 'Berva'dır. El-Eşcaîyye el-Kilabiyye'dir. Hilâl bin Mürre (R.A.)'ın karısıdır. (El-Menhel Tekmilesi Cild 3, Sah. 301)

(١٩) باب خطبة النكاح

19 — NİKÂH AKDİNİN HUTBESİ(NİN BEYANI) BÂBI

١٨٩٢ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا عيسى بن يونس . حدثني أبي عن جدي أبي إسحاق ، عن أبي الأحوص ، عن عبد الله بن مسعود ؛ قال : أوتي رسول الله ﷺ جوامع الخير ، وخواتمه . أو قال فواتح الخير . فعلمنا خطبة الصلاة وخطبة الحاجة . خطبة الصلاة : التحيات لله والصلوات والطيبات . السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته . السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين . أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله . وخطبة الحاجة : أن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا . من يهده الله فلا مضل له . ومن يضلل فلا هادي له . وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له . وأشهد أن محمدا عبده ورسوله . ثم تصل خطبتك بثلاث آيات من كتاب الله : يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته . إلى آخر الآية . واتقوا الله الذي تساءلون به والأرحام إلى آخر الآية . اتقوا الله وقولوا قولا سديدا يصلح لكم أعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم . إلى آخر الآية .

TERCEMESİ

1892 "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den; (Ya) şöyle demiştir:

Her hayrı içine alan veciz sözler ve her hayrın sonuçları(na âit en edebî konuşmalar) veyâ böyle demiştir: Her hayrın başlangıçları(na dâir en edebî) sözler, (Allah tarafından) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verildi. O da bize namaz(ın sonunda okunan) teşehhüdü ve (nikâh akdi ile benzeri) hâcet(in başlangıç) hutbesini öğretti. Namaz teşehhüdü şudur:

التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين اشهد ان لااله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله

(Nikâh akdi ve benzeri) hâcet(in başlangıç) hutbesi de şudur:

اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنْ لَااِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Sonra (bu) hutbene, Allah'ın kitabından şu üç âyeti sonlarına kadar eklersin:

يا ايها الذين امنوا اتقوا الله حق تقاته...

واتقوا الله الذى تساءلون به والارحام.

اتقوا الله وقولوا قولا سديدا يصلح...

İ Z A H I

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesaî, Dârimî ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler kısadır. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Hâcet hutbesinin metninin bitiminde:

ثُمَّ تَصِلُ خُطْبَتَكَ بِثَلَاثِ اٰيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ = "Sonra bu hutbene Allah'ın kitabından şu üç âyeti eklersin" cümlesi olmaksızın mezkûr hutbesi bittikten sonra; وَيَقْرَأُ ثَلَاثَ اٰيَاتٍ = "ve Efendimiz üç âyet okur," ifâdesi ilę hadîs son buluyor. Daha sonra Tirmizî şöyle der: Râvi Abser bin el-Kâsım: Süfyân-ı Sevrî bu âyetlerin şunlar olduğunu açıklamıştır, diyerek mezkûr âyetleri nakletmiştir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Hutbe: Yapılan konuşma, söz söylemek, va'z etmek, yapılan dînî konuşma ve başka mânâlara da gelir. Cumâ ve bayram günleri yapılan dînî konuşmalara da anılan lügat mânâlarından dolayı **Hutbe** denilir.

Namaz sonunda okunan Teşehhüd'e de **Hutbe** denilir. Bu sebeple İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) bu hadîsinde Peygam-

ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara namaz hutbesini öğrettiğini bildirmiştir. Namaz hutbesinden maksadı namazda okunan teşehhüd'dür.

Cevâmiül'-Hayr: Hayrın bütün nevîlerini içine alan veciz sözler, demektir. **Cevâmi:** Câmi'in çoğuludur. Câmi, çok mânâ içeren az sözdür ki buna veciz de denilir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşsiz bir edip idi. Arapların en üstün edebiyatçısı, en fesâhatlisi ve belâğatta en kuvvetlisi idi. Nitekim sahîh bir hadîste; أَنَا أَفْصَحُ الْعَرَبِ وَلاَفَخْرَ = **«Ben Arapların en fasihîyim. Bununla da iftihar etmem.»** buyurmuştur. Başka bir sahîh hadîste: أُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ = **«Bana (Allah tarafından) Cevâmiü'l-Kelîm verildi.»** buyurmuştur.

Az sözle, çok mânâlar ifâde eden dünyanın en üstün şahsiyyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir.

Gerek namazda okunan teşehhüd ve gerekse hâcet hutbesi bu fesâhat, belâğat ve edebiyat gücünün birer canlı örneğidir. Görüldüğü gibi bunlar kısa birer sözlerdir. Ama mânâları gereği gibi anlatılırsa sahîfeler, hattâ cildler doldurur ve hayrın bütün nevîlerini ihtivâ ettiği rahatlıkla anlaşılır.

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu üstün meziyetini belirtmek istemiştir.

Havâtim: Hâtem, Hâtîm ve hâtime'nin çoğuludur. Değişik mânâlara gelir. Burada Sonuçlar mânâsı kastedilmiştir. Namaz bir hayırdır. Namazın sonunda okunan teşehhüd'de bu hayrın bir sonucudur. Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verilen ve öğretilen veciz bir söz dizisidir. Efendimiz de bir üstün hayır olan namaz ibâdetinin bu güzel sonucu yâni teşehhüd'ü ümmetine öğretmiştir.

Fevâtih: Fâtiha'nın çoğuludur. Fâtiha ise bir şeyin başlangıcı demektir. Kur'an'ın ilk sûresine de bu nedenle Fâtiha adı verilmiştir. Bu kelimelerin başka mânâları var ise de burada kastedilen mânâ başlangıç mânâsı olduğu için diğer mânâları anlatmaya gerek görmüyorum.

Nikâh ve başka hayırlı işlerin başlangıcında okunması meşrû olan ve bu hadîste anılan hutbe de Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e öğretilen veciz bir söz dizisidir. Efendimiz de bunu ümmetine öğretmiştir.

Hülâsa Havâtimü'l-Hayr: Her nevî hayırlı işlerin bitiminde söylenen en veciz sonuçlarıdır. Teşehhüd bunun bir örneğidir.

Fevâtihü'l-Hayr de: Her nevî hayırlı işlerin başlangıcında söylenen en veciz takdim konuşmalarıdır. Nikâh akdinin başında okunması meşrû kılınan ve hâcet hutbesi ismi verilip bu hadîste anılan sözler bunun bir misâlidir.

Hadîsin tercemesinde **"Veyâ böyle demiştir"** sözü râvinin tereddüdünden ileri gelmiştir. Yâni İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'a **"Cevâmiü'l-Hayr ve Havâtimeh"** ifâdesini kullanmış, ya da **"Fevâtiha'l-Hayr** ifâdesini kullanmıştır.

Bu iki ifâdenin taşıdığı mânâ tercemede özlü verilmiş, yukarıda da ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Hadîste geçen **'Hâcet'** kelimesi ile nikâh akdi işi kastedilmiş olabilir. Bâzı âlimler böyle yorumlamışlardır. Bu kelime ile yalnız nikâh akdi değil, her çeşit hayırlı ihtiyaç ve iş kastedilmiş olabilir. Çünkü böyle yorum yapanlar da vardır.

E b û D â v û d'un süneninde İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'den yapılan bir rivâyette: فِى خُطْبَةِ الْحَاجَةِ فِى النِّكَاحِ وَغَيْرِهِ **"Nikâh akdi ve başka şeylerdeki hâcet hutbesinde..."** ifadesi bulunuyor. Bunun için Ş â f i i: Nikâh, satış ve diğer bütün akidlerde hutbe okumak sünnettir, demiştir.

Tekmile yazarı da: Bu hadîs, nikâh ve diğer önemli akidlerde anılan hutbeyi okumanın müstehaplığına delâlet eder. Bu hususta muhâlif kalan bir âlimin bulunduğunu bilmiyorum, demiştir.

Hadîste geçen teşehhüd kısmı, Müellifimizin rivâyet ettiği 899 nolu İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçmiştir. Onunla ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir. Tekrarlamaya ihtiyaç yoktur.

Hadîste geçen Hâcet hutbesinin mânâsını verelim:
Hutbenin Meâli:
«Şüphesiz her türlü hamd Allah'a mahsustur. Biz O'na hamd ederiz. (Emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak için) **O'ndan yar-**

dım dileriz. (Tüm günahlarımız için) O'ndan mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülerin(i işlemek)den Allah'a sığınırız. Allah bir kimseyi (hidâyete ve iyi amele) muvaffak kılarsa, artık hiç bir kimse onu delâlete götürmeye muktedir olamaz ve Allah bir kimsenin şakâvetini (= mutsuzluğunu) takdir ederse, artık hiç bir kimse onu hidâyete erdirmeye muktedir olamaz. Ben dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki Allah'tan başka tapınmaya lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir, hiç bir ortağı yoktur. Yine dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki; Muhammed Allah'ın (en sevgili) kulu ve (en son - en büyük) elçisidir.»

Hâcet hutbesinin sonuna eklenen üç âyetin tamamı ve meâlleri :

يا ايها الذين امنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون

"Ey İman etmiş olanlar! Allah'a bihakkın takvâ ile ittika edin (= O'na şükredip nankörlük etmeyin, itâat edip günah işlemeyin, O'nu anın, unutmayın) ve (ölünceye kadar müslümanlık dîninden ayrılmayın). Ancak müslümanlar olarak ölünüz." (25)

يا ايها الناس اتقوا ربكم الذى خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منها رجالا كثيرا ونساءً واتقوا الله الذى تساءلون به والارحام ان الله كان عليكم رقيبا

"Ey insanlar! O rabbinizden korkun ki, sizi bir nefis (Âdem)den yarattı. Ve ondan da karısını yarattı. O ikisinden de bir çok erkekler ve kadınlar türetti. Ve O Allah'tan korkunuz ki, O'nun (adıy)la biribirinizden dilekte bulunursunuz, rahimler (yakınlarınızın haklarına riâyetsizlik)den de sakınınız. Şüphesiz Allah üzerinizde murakıptır." (26)

يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وقولوا قولا سديدا يصلح لكم اعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما

"Ey îman etmiş olanlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle yaparsanız) O, sizin için amellerinizi islâh eder ve sizin için günahlarınızı bağışlar. Her kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse şüphesiz büyük bir zafere ermiş olur." (27)

Yukarıda âyetlerin özlü mânâlarını sunmakla yetindim. Bunların açıklaması için tefsîr kitablarına bakılabilir.

(25) Âl-i İmrân : 102
(26) Nisâ : 1
(27) Ahzâb : 70-71

١٨٩٣ – حدثنا بكر بن خلف، أبو بشر. ثنا يزيد بن زريع. ثنا داود
ابن أبي هند. حدثني عمرو بن سعيد، عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ
قال «الحمد لله نحمده ونستعينه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا،
من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده
لا شريك له، وأن محمدا عبده ورسوله. أما بعد».

TERCEMESİ

1893) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hutbenin başında:)

الحمد لله نحمده ونستعينه ونعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا
من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادى له واشهد ان لااله الا الله وحده
لاشريك له وان محمدا عبده ورسوله اما بعد

buyurdu."

İZAHI

N e s a î bu hadîsi **"Nikâh akdedilirken müstehab olan sözler"** bâbında rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyetin baş kısmında şu ilâve vardır:

"Bir adam bir şey hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile konuştu.** (Konuşmadan) **sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şunu buyurdu."**

Bu ilâveden sonra buradaki hutbe rivâyet olunmuştur.

Oradaki rivâyete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hayırlı işin başlangıcında bu hutbeyi îrad buyurmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma hutbelerinin başında da bu mübârek sözleri buyurduğu E b û D â v û d, T i r m i z î, ve N e s a î'nin İ b n-i M e s'u d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadîsten anlaşılıyor. Bâzı rivâyetlerde bu hutbeye biraz ilâve vardır.

S i n d î, İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin hâşiyesinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mübârek sözleri hutbede buyurduğunu kaydetmiştir.

Bu rivâyetlerin tümünden anlaşılıyor ki, Peygamber (Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem) **Cuma** ve **Bayram** hutbeleri olsun, nikâh ve başka işlere âit konuşmalar olsun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hitâbetlerinin başlangıcında bu mübârek sözleri söyler, sonra asıl konuya geçerdi.

Bu hadîste anılan hutbenin bitimindeki; أَمَّا بَعْدُ sözü, konuşmanın başlangıcı ile asıl konuya girişi bir birinden ayırmak için Arap dilinde kullanılması âdet olan bir ifâdedir. Bu nedenle bu ifâdeye **'Fasl-ı Hitâb Edâtı** = Konuşmanın bir kısmını diğer bir kısmından ayırma edatı' denilir.

Bu ifâde bâzen de konuşmanın bir konusundan diğer bir konusuna geçişte kullanılır. Bundan gâye muhatabların dikkatini çekmektir.

Bu ifâdenin tercemesi "Bu söylenen sözlerden sonra söylenecek söze (veyâ yapılacak işe) gelince" şeklinde yapılabilir. Türkçemizde bu ifâde yerine bâzen "İmdi" kelimesi kullanılır.

Hadîs, her hayırlı işle ilgili yapılan konuşmaya bu mübârek sözlerle başlamanın müstehablığına delâlet eder.

١٨٩٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَمُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ قَالُوا: ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ قُرَّةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ، لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ، أَقْطَعُ».

قال السندىّ : الحديث قد حسّنه ابن الصلاح والنووىّ . وأخرجه ابن حبان فى صحيحه . والحاكم فى المستدرك .

TERCEMESİ

1894) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«(Allah'a) **Hamd** (etmek) **ile başlanılmayan her** önemli şey (bereketi) **kesilmiş** (veyâ noksan bir şey) **dir.**»"

Not : Sindî, şöyle demiştir : İbnü's-Salâh ve Nevevî bu hadîsin hasen olduğunu söylemişler, İbn-i Hibbân kendi sahîhinde, el-Hâkim de el-Müstedrek'te bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

İ Z A H I

Bu hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd ve Nesai yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Oradaki hadis metni şöyledir:

كُلُّ كَلاَمٍ لاَيُبْدَأُ فِيهِ بِحَمْدِ اللهِ فَهُوَ أَجْذَمُ = **«Allah'a hamd** (etmek) **ile başlanılmayan her konuşma** (bereket) **kesilmiş** (veyâ noksan bir şey)**dir.»** Bu rivâyetin isnadının sahîh olduğu **Câmiüs'-Sağîr** şerhi **Sirâcü'l-Münîr**'de bildirilmiştir. Bâzı rivâyetlerde **"Eczem"** veyâ **"Akta'"** kelimeleri yerine **"Ebter"** kelimesi bulunur. Hepsinden kastedilen mânâ: "Bereketsiz veyâ noksan" demektir.

Tirmizî de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak şu hadîsi rivâyet ederek hasen - garîb olduğunu söylemiştir: كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُّدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ = **«İçinde teşehhüd bulunmayan her hutbe** (= konuşma) **kesilmiş** (veyâ cüzzâm hastalığına tutulmuş) **el gibidir.»**

Tirmizî'nin şerhi **Tuhfe**'de bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle deniliyor:

"Turbeştî: Teşehhüd'ün asıl mânâsı şehâdet kelimesidir. Başka bir rivâyette **"Teşehhüd"** kelimesi yerine **"Şehâdet"** kelimesi bulunur. **Şehâdet:** Kesin haberdir. Kesin haberlerin en doğrusu ve en azametlisi Allah Teâlâ'ya hamdetmektir, demiştir.

'El-Erbaîn El-Büldaniyye' kitabının başında müellifi el-Hâfız Abdülkadir er-Ruhâvî: Bu hadîsin başka metinlerle yapılan rivâyetleri de vardır. Bunlardan birisinde: **«Besmele ile başlanılmayan her önemli şey** (bereketten) **kesilmiş** (veyâ noksan)**dir.»** hadîsidir, demiştir.'

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesai, İbn-i Hibbân, Hâkim, Dârekutnî, Beyhakî ve başkalarının Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri ve senedleri müteaddit olan hadisin bâzı rivâyetlerinde önemli her şeyin başında hamd etmek, diğer bâzı rivâyetlerde besmele çekmek, bir kısım rivâyetlerde her konuşmanın başında hamdetmek isteniyor.

Sindî müellifin hadîsinin hâşiyesinde şöyle der:

'Bâzı âlimler hadîsdeki hamd etmeyi Allah'ı anmakla yorumlamışlardır. Çünkü bâzı rivâyetlerde 'Besmele çekmek' diğer bir kısım rivâyetlerde 'Allah'ı anmak' ile başlanılmayan her şeyin noksan ve-

yâ bereketsiz olduğu bildirilmiştir. Bütün rivâyetlerin arasını bulmak için 'Allah Teâlâ'yı anmak' yorumunu yapmak en uygun olanıdır.'

Önemli işlerden maksat haram veyâ mekruh olmayan meşrû şeylerdir. Bu şeyler, konuşmak, hutbe okumak, bir iş yapmak gibi hususların tümünü kapsar.

Müellif bu hadîsi hutbe bâbında zikretmekle, hutbenin başında hamd etmeyi ve Allah Teâlâ'yı anmayı kasdetmiştir.

Bu bâbtaki hadîsler, nikâh akdinin başında ve diğer önemli işlerin başında hutbe okumanın müstehablığına delâlet ederler. Çünkü yukarda metni ve meâli verilen hutbede Allah'a hamdetmek, O'ndan yardım ve mağfiret dilemek, şerlerden O'na sığınmak, kelime-i şehâdet ve daha başka meziyetler ve hayırlar toplanmış durumdadır. Böyle meziyetleri içine alan bir zikir manzumesi ile başlanılan işler bereketli ve tam olur. Bunsuz yapılan işler ise bereketsiz ve noksan olur. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tavsiyesine riâyet edilmemiş olur.

Tirmizî'de bildirildiği gibi hutbesiz kıyılan nikâh akdi bâzı âlimlerce câiz sayılmıştır. Süfyân-ı Sevrî ve başka âlimler böyle demişlerdir. Çünkü Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin Benî Süleym kabilesinden (Abbâd isimli) bir adam (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:

"**Ben Abdülmuttalib'in kızı Ümâme** (Radıyallâhü anhâ) **ile evlenmek istediğimi Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arz ettim. O da hutbe olmaksızın nikâhımızı akdetti.**"

Zâhiriyye mezhebine mensup âlimler nikâh akdi için hutbe okumanın vâcipliğine hükmetmişlerdir.

Cumhur'a göre nikâh akdinde hutbe okumak müstehabtır.

(٢٠) باب إعلان النكاح

20 — EVLENMEYİ DUYURMAK BÂBI

١٨٩٥ — حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَالْخَلِيلُ بْنُ عَمْرٍو . قَالَا : ثنا عِيسَى ابْنُ يُونُسَ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ إِلْيَاسَ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَعْلِنُوا هٰذَا النِّكَاحَ ، وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالْغِرْبَالِ » .

في الزوائد : في إسناده خالد بن إلياس أبو الهيثم العدوى. اتفقوا على ضعفه. بل نسبه ابن حبان والحاكم وأبو سعيد النقاش إلى الوضع .

TERCEMESİ

1895) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bu evlenme işini (halka) duyurun ve bunun için def çalınız.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âlimler bunun senedindeki râvi Hâlid bin İlyâs Ebü'l-Heysem el-Adevî'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Hattâ, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Ebû Said en-Nakkaş onun mevzu hadislerinin bulunduğunu söylemişlerdir.

١٨٩٦ — حدّثنا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا هُشَيْمٌ ، عَنْ أَبِي بَلْجٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاطِبٍ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَصْلُ بَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ ، الدُّفُّ وَالصَّوْتُ فِي النِّكَاحِ » .

TERCEMESİ

1896) "... Muhammed bin Hâtıb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Helâl (birleşme) ve haram (birleşme) arasındaki fark, evlenmekte def çalmak ve duyurmaktır.»"

İZAHI

İlk hadis Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi senedindeki râvi Hâlid de zayıftır. Fakat Tirmizi de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan bu hadîsin benzerini, hattâ bir mislini "Nikâh ilânı" bâbında başka bir sened ile rivâyet etmiştir. Oradaki merfu' hadis şöyledir: أَعْلِنُوا هٰذَا النِّكَاحَ وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالدُّفُوفِ

«Bu evlenme işini (halka) duyurun. Nikâh akdini de mescidlerde kıyınız. Ve bunun için defler çalınız.» Tirmizi bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.

Görüldüğü gibi Tirmizi'nin rivâyetinde evlenmenin duyurulması, bu maksatla deflerin çalınması emredilmiş ve Müellifimizin rivâyetine ilâveten nikâh akdinin mescidlerde kıyılması emredilmiştir.

Tuhfe yazarı şöyle der: 'Elimizde bulunan Tirmizi nüshalarında bu hadîsin hasen - garîb olduğu kaydı mevcuttur. El-Mişkât ve en-Neyl'de Tirmizi'nin bu hadîsi rivâyet edilmiş, ancak oralardaki beyâna göre Tirmizi, bu hadîsin garîb olduğunu

söylemiş, hasen olduğunu söylememiştir. **El-Mişkât** ve **en-Neyl** sahiplerinin ellerindeki Tirmizî nüshalarının sahîh nüshalar olduğu kanaatı hâkimdir. Çünkü Tirmizî bu hadîsin senedindeki Îsâ bin Meymun'un zayıf olduğunu söylemiştir. El-Hâfız da el-Fetih'te bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir.

'Ahmed, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim'in de, 'Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri benzer bir hadîste; أَعْلِنُوا النِّكَاحَ = **«Evlenme işini duyurun.»** buyurulmuştur. O rivâyette; وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالدُّفُوفِ = **«Ve evlenme işi için defler çalınız.»** cümlesi yoktur.

Hadîsdeki **"Ğırbâl"** kelimesinin asıl mânâsı **"Kalbur"**dur. Def, kalbur şeklinde olup bir yüzü deri ile kaplı olduğu için **"Ğırbâl"** tâbiri kullanılmış ve **"Def"** mânâsı kastedilmiştir.

Muhammed bin Hâtıb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Nesaî, Ahmed ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, Muhammed bin Hâtıb (Radıyallâhü anh)'ın henüz erginlik çağına varmamış, küçük bir genç iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüğünü beyan etmiştir.

Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"El-Cezerî, en-Nihâye'de: Bu hadîsten maksat, evlenme işinin duyurulmasıdır. Bu da evlenme işini halk arasında yaymaktır, demiştir.

El-Kaârî, el-Mirkât'ta: 'Yâni evlenme işini anlatmak, teşhir etmek ve def çalmak istenmiştir. Çünkü böylece evlenme işi ilân edilmiş olur. İbnü'l-Melîk: Çiftlerin helâl birleşmesi ile haram birleşmesi arasındaki farkın, yalnız evlenmede def çalmak ve duyurmaktan ibâret olduğu kastedilmemiştir. Çünkü nikâh akdedilirken şâhitlerin hazır bulunması ile helâl birleşme, haram birleşmeden ayırdedilmiş olur. Hadîsten maksat evlenme işinin ilân edilmesine teşviktir. Tâ ki halktan gizli kalmasın. Şu halde def çalmak ve toplanan halkın mübah şiirleri yüksek sesle ve makamla okumaları ile evlenme işinin duyurulması sünnettir, demiştir. **Şerhü's-Sünne**'de şöyle denilmiştir: Hadîsin mânâsı, evlenme işinin ilân edilmesi ve halk arasında bundan bahsedilmesidir. Hadîsdeki **"Savt"** kelimesi ile halkın evlenme işinden haberdar olup kendi aralarında konuşması kast-

edilmiştir. Makamla ve yüksek sesle şiir söylenmesi değildir,' diye bilgi vermiştir.

Tuhfe yazarı daha sonra şöyle der:

Bence açık olan şudur ki: Hadîsdeki "Savt" kelimesinden maksad, mübah olan nağme ile söz söylemektir. Çünkü düğünlerde def çalgısı eşliğinde makamla şiir söylemek câizdir. Er-Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü anhâ)'in hadîsi buna delâlet eder. Tirmizî ve Buharî bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.'

Tuhfe'nin bahsettiği er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ)'in hadîsi müellifimiz tarafından rivâyet edilen 1897 nolu hadîstir.

Hadîsin: أَعْلِنُوا هٰذَا النِّكَاحَ = «Bu nikâh işini duyurunuz.» cümlesi ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şöyle der:

Yâni; nikâh akdini şâhitlerin huzûrunda kıyınız, diye yorum yapılabilir. Bu takdirde hadîsdeki emir vâciblik içindir. Hadîsin bu cümlesinden maksad, evlenme işinin açıktan yapılıp teşhir edilmesi olabilir. Bu takdirde cümledeki emir müstehablık içindir.

Nikâh için deflerin çalınması ile ilgili hadîsdeki emre gelince; bâzı Fıkıhçılar: Deflerden maksad, pulsuz olan deflerdir, demişlerdir. İbnü'l-Hümâm böyle anlatmıştır.

El-Hâfız da: Defleri çalmakla ilgili hadîsdeki emir, erkeklere âit olduğundan dolayı düğünlerde def çalmanın kadınlara mahsus olmadığı söylenmişse de, bu söz zayıftır. Düğünlerde def çalmakla ilgili kuvvetli hadîslerdeki izin, kadınlara âittir. Artık bu hükümde erkekler kadınlara hadîslerdeki izin, kadınlara âittir. Artık bu hükümde erkekler kadınlara kıyaslanamaz. Çünkü kadınlara benzemek yasaklığı umumîdir, demiştir.

Tuhfe yazarı, el-Hâfız'ın yukarıdaki sözünü naklettikten sonra: Ben derim ki: Düğünlerde söylenmesi mübah kılınan makamla söz söylemek de kadınlara mahsustur. Erkekler için câiz değildir, demiştir.

Evlenme, çocukları sünnet etme ve dinî bayram günlerinde def çalmak ve nağme ile söz söylemek hakkındaki Fıkıhçıların görüşlerini Müellifimizin 1302 ve 1303 nolu hadîslerin şerhinde özetle beyan etmiştik. Oraya mürâcaat edilebilir. Ayrıca bu bâbtan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izâhı bölümünde bu konuda biraz bilgi verilecektir.

(٢١) باب الغناء والدف

21 — GINÂ' (= NAĞME VE YÜKSEK SESLE ŞİİR SÖYLEMEK) ve DEF (ÇALMAK) BÂBI

١٨٩٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون. ثنا حماد بن سلمة، عن أبي الحسين (اسمه خالد المدني) قال: كنا بالمدينة يوم عاشوراء. والجواري يضربن بالدف. ويتغنين. فدخلنا على الربيع بنت معوذ. فذكرنا ذلك لها. فقالت: دخل علي رسول الله ﷺ صبيحة عرسي وعندي جاريتان يتغنيان وتندبان آبائي الذين قتلوا يوم بدر. وتقولان، فيما تقولان: وفينا نبي يعلم ما في غد. فقال «أما هذا، فلا تقولوه. ما يعلم ما في غد إلا الله».

TERCEMESİ

1897) "... Hâlid el-Medenî isimli Ebü'l-Hüseyn *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Biz bir âşure günü Medîne(-i Münevvere)'de idik. Câriyeler, def çalıp nağme ile söz söylüyorlardı. (Bu durumu yadırgadığımız için) Biz er-Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü anhümâ)'nın yanına girdik de câriyelerin durumunu ona anlattık. Kendisi bize şöyle dedi: Ben, gelin olduğumun kuşluk vaktinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenme törenime gelerek odama girdi. O sırada iki kızcağız def çalgısı eşliğinde nağme ile söz söylüyor ve Bedir savaşında şehid edilen babalarımın menkıbelerini anıyorlardı. Bu kızcağızlar söyledikleri sözler arasında: İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber de vardır, diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradakilere) :

«Bu söze gelince bunu söylemeyiniz. Yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez.» buyurdu."

Muhammed bin Hâtıb (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Muhammed bin Hâtıb bin el-Hars bin Muammer bin Habîb bin Veheb bin Huzâfe bin Cümh el-Cümhî Ebü'l-Kâsım, sahâbîdir. Alî bin Ebî Tâlib (R.A.)'den hadîs rivâyet etmiştir. Tirmizî, Nesaî ve İbn-i Mâceh yanında onun iki hadîsi vardır. Râvileri ise İbrâhim ve el-Hars adlı iki oğlu ile Semmâk bin Harb ve bir cemâattır. Hicretin 74. yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 332)

İZAHI

Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Tirmizî'nin rivâyetinde bu hadîsin baş kısmında bulunan râvi Hâlid (Radıyallâhü anh)'a âit sözler yoktur. (28)

Rivâyetlerde mânâyı etkilemeyen bâzı kelime değişiklikleri vardır. Bu değişiklikleri anlatmaya gerek görmüyorum. Zâten bunu anlatmak bir hayli yer alır.

Müellifin rivâyet ettiği hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:

Gınâ' ve Teğannî: Yüksek sesle ve nağme ile şiir söylemektir. Bu şiir, söyleyiciye âit olabildiği gibi başkasına da âit olabilir.

Def: Kalbur şeklinde olup, bir yüzüne deri çekilmiş ve diğer yüzüne deri çekilmiş ve diğer yüzü açık olan çalgı âletidir.

Câriye: Hür olmayan kadın ve hür olan genç kız demektir. Bu kelimenin çoğulu **Cevârî**'dir.

Nudbe: Ölünün hasletlerini ve iyiliklerini sayıp anmaktır.

Âşure günü: Muharrem ayının onuncu günüdür. Yüce dinimizce kutsal sayılan mübârek bir gündür.

Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü anhâ)'nın evlendiği zâtın isminin Eyâs bin el-Bükeyr el-Leysî olduğu ve sahâbîlik şerefine mazhar olduğu İbn-i Sa'd tarafından beyan edilmiştir.

Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü anhümâ)'nın evlendiği zâtın isminin Eyâs bin el-Bükeyr el-Leysî olduğu ve sahâbîlik şerefine mazhar olduğu İbn-i Sa'd tarafından beyan edilmiştir .

Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ)'nin Bedir savaşında şehid edilen ve hadîste "**babalarım**" diye geçen zâtların, Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ)'nin babası Muavviz (Radıyallâhü anh) ve amcaları Muâz (Radıyallâhü anh) ile Avf (Radıyallâhü

(28) Rubeyiy' (R.A.)'nin hâl tercemesi 390 nolu hadîste geçmiştir. Onun râvisi Hâlid el-Medenî hakkında Hulâsa'nın 100. sahifesinde şöyle denmiştir: Hâlid bin Zekvân el-Medenî'nin künyesi Ebü'l-Hasan veyâ Ebü'l-Hüseyn'dir. Rubeyyi' (R.A.)'nın râvisidir. Kendisinden de Bişr bin el-Mufaddal rivâyette bulunmuştur. İbn-i Muîn onun sıka olduğunu söylemiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir.

anh) oldukları e l - H â f ı z tarafından beyan edilmiştir. Hepsine **"babalarım"** ifâdesi kullanılmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), R u b e y y i' (Radıyallâhü anhâ)'nin gelin olduğu geceyi tâkip eden gün kuşluk zamanı R u b e y y i' (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına gittiği, B u - h â r î ve T i r m i z î'nin rivâyetinden açıkca anlaşılmaktadır. Müellifin rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun odasına girdiğinde odada iki câriye, yüksek sesle şiirler söyleyip B e d i r savaşında şehid edilen, gelinin babalarının hasletlerini ve iyiliklerini yâd ediyorlardı. B u h â r î ve T i r m i z î'nin rivâyetinden; câriye sayısının ikiden fazla olduğu ve def çalgısı eşliğinde şiir söyledikleri anlaşılmaktadır. B u h â r î ve T i r m i - z î'nin rivâyetlerinde **"Cüveyriyât : Câriyecikler"** tâbiri kullanılmıştır. **Tuhfe** yazarının beyânına göre bu câriyelerden maksad, Ensâr-ı Kirâm'ın kızcağızları imiş. Hürün, karşıtı olan câriye mânâsı kastedilmemiştir. Yine **Tuhfe**'nin naklettiği bir kavle göre bu kızcağızlar, şehvet yaşına henüz gelmemiş küçük yaştaki kız çocukları imiş.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gelinin odasına girdikten sonra da kızcağızlar çalgı ve şiirlerine devam etmişler, bu arada **"ve içimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır."** demişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu söze karşı çıkarak öyle söylememelerini ve yarın ne olacağını Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediğini buyurmuştur.

B u h â r î ve T i r m i z î'nin rivâyetine göre bu sözü câriyelerden birisi söylemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle söylememesini emrettikten sonra : وَقُولِى مَاكُنْتِ تَقُولِينَ = **«Ve evvelce söylemiş olduklarını söyle.»** buyurmuştur. Bu cümle T i r m i - z î'de : وَقُولِى الَّتِى كُنْتِ تَقُولِينَ قَبْلَهَا **«Ve bu sözden önce söylemiş olduklarını söyle.»** şeklindedir.

B u h â r î ve T i r m i z î'deki bu ilâve, içinde mübalâğa olmayan mersiyeleri dinlemenin câizliğine delâlet eder.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Düğün ve kutsal günlerde kadınların def çalmaları ve yüksek sesle şiir söylemeleri câizdir. Bu husustaki ayrıntılı bilgi, müellifin 1303 nolu hadîsinin izahı bölümünde geçmiştir.

2 — Bir fitne tehlikesi olmadığı takdirde kadınların söyledikleri şiirleri ve def çalgısını dinlemek câizdir. Ancak hadîsten çıkarılan hüküm, mübalâğaya kaçmadan ölülerin meziyetlerini anlatmaya âit şiirlere mahsustur.

3 — Allah'tan başka hiç kimse yarın ne olacağını bilemez. Bir Peygamber, ancak Allah tarafından kendisine bildirilen gelecekdeki şeyleri bilebilir.

4 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, gelinin odasına girmesi ve oradaki kızcağızların çalgı ve şiirlerini dinlemesi, umumî bir mübahlık hükmünü vermez. Yâni gelinin mahremi olmayan erkeklerin, gelin ile çevresinde bulunan kadınların odasına gidip oturması hükmü çıkarılamaz. Çünkü O, büyük ve eşsiz bir şahsiyet idi. En ufak bir fitne tehlikesi söz konusu değildi. Ayrıca gelinin yüzünün açık olduğuna dâir bir kayıt, hiç bir rivâyetde yoktur. O zamanın örf ve âdeti icabı olarak gelinlerin yüzleri örtülü idi. Yukarıda anlatıldığı gibi gelinin yanındaki kızlar da küçük yaştaki çocuklarda ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odaya girdiğinde gelinin bir perde arkasında bulunmuş olması muhtemeldi. Nitekim hadîsin bâzı şârihleri böyle demişlerdir. Muhtemelen bu düğün, kadınların tamamen örtünmelerine âit âyetlerin inişinden önce vukû' bulmuştur.

١٨٩٨ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ أَبُو بَكْرٍ، وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ. تُغَنِّيَانِ بِمَا تَقَاوَلَتْ بِهِ الْأَنْصَارُ فِي يَوْمِ بُعَاثٍ. قَالَتْ وَلَيْسَتَا بِمُغَنِّيَتَيْنِ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَبِمَزْمُورِ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ النَّبِيِّ ﷺ؟ وَذَلِكَ فِي يَوْمِ عِيدِ الْفِطْرِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَا أَبَا بَكْرٍ! إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا. وَهَذَا عِيدُنَا».

TERCEMESİ

1898) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir defa ensâr kızlarından iki kızcağız (def çalgısı eşliğinde) Buâs savaşında ensâr'ın yekdiğeri hakkında söyledikleri şiirleri nağme ile ve yüksek sesle benim yanımda okurlarken (Babam) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) odama girdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: ve bu iki kız şarkıcı değillerdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh):

(Bu ne hâl?) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in odasında şeytan mezmûru mu? diyerek beni azarladı. Bu iş fıtır bayramı gününde idi.** (Odamdaki yatağına uzanıp mübârek yüzünü çevirmiş vaziyette bulunan) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bunun üzerine** (Ebû Bekir) (Radıyallâhü anh)'a dönerek) :

«Yâ Ebâ Bekir! (Onlara ilişme.) **Şüphesiz her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır.» buyurdu."**

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir. Tercemede parentez içi ifâdeler, Buhârî ve Müslim'deki rivâyetlerden alınmadır.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Buâs: Medîne'de oturan Evs ile Hazreç kabîleleri arasında 120 yıl kadar süren savaşların vuku bulduğu bir kalenin ismidir. Evs ve Hazreç kabîlelerinin, aslen Yemen'li olup câhiliyyet devrinde Medîne'ye yerleşmiş, kardeş oğullarından oluşan iki topluluk olduğu mâlûmdur. Bu iki topluluk arasında süre gelen savaşlar hicretten 3 yıl öncesine kadar aralıklı devam etmiştir. Zaman zaman vuku bulan savaşlara bir takım isimler verilmiş ve son savaş Buâs kalesi çevresinde vuku bulduğu için o savaşa Buâs savaşı ismi verilmiştir. Bâzen de 120 yıllık savaşa Buâs savaşı ismi verilir. Nihâyet meşhur Aka-be görüşmeleri neticesinde İslâmiyeti kabul eden Evs ve Hazreç kabîleleri arasında süre gelen savaşlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bereketi ve Allah'ın inayetiyle son bulmuş, ondan bu yana düşmanlık yerine samîmi sevgi ve saygı hâkim olmuştur. Bu hususta geniş ma'lumat için İslâm tarihine âit kitaplara mürâcaat edilmelidir.

Mezmûr ve Mizmâr: Düdük, ney ve kaval gibi üfürülmekle çalınan çalgılar, bunları çalma işi, ıslık çalma anlamlarına gelir. Bir de makamla şiir okuma mânâsına gelir.

Kastalânî'nin beyânına göre burada makamla şiir okumak veyâ def çalmak mânâsı kastedilmiştir. Çünkü hadîslerde belirtildiği gibi câriyeler, def çalgısı eşliğinde şiir okumuşlardır. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın bu işi şeytan işi olarak vasıflandırması sebebine gelince; Bu gibi şeylerin kalbi meşgul etmesi ve Al-

lah'ı anmaktan alıkoymasıdır. Kalbin Allah'tan gâfil kalması ise şeytandan ileri gelir. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh), her çeşit eğlence ve makamla şiir okumanın haram olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, câriyelerin def çalıp makamla şiir okumalarına müsaade ettiğini bilmediği için karşı çıkmıştır. Bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına girdiğinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i uzanmış olarak görmüş ve uykuda olduğunu zannetmiş. Bu nedenle müdâhale işini kendisine âit olarak telâkki etmiştir.

N e v e v î: E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'in bu müdâhalesinden çıkarılan netice, büyük zâtların ve fazîlet ehlinin bulunduğu yerlerde günah sayılmayan oyun ve eğlencenin uygun olmaması; keza büyük zâtların mâiyetinde bulunan bir kimsenin büyük zâtların meclislerine lâyık olmayan bir durumu gördüğü zaman buna karşı çıkabileceği, bu çıkışın orada bulunan büyük zâta karşı saygısızlık sayılmamasıdır. Bilâkis bu tür müdahaleler, büyüğe karşı duyulan saygı ve ta'zimin gerektirdiği bir edep görevidir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câriyelerin yaptığı işi mübah gördüğü için mâni olmamış, ancak câriyelerin sıkılıp bu işi bırakmamaları ve onları dinlememek için uzanıp mübârek yüzünü çevirmiş ve bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi üzerine bir şey örtmüştür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hareketi O'nun güzel huyluluğundan, halimliliğinden ve şefkatinden ileri gelmiştir, der.

K a s t a l â n î 'nin beyânına göre câriyeler, ensârın henüz erginlik çağına varmamış olan kızcağızları idi. Fakat bâzı şârihlere göre câriyeler, ensârın erginlik çağına varmış olan câriyeleri idi. Çünkü Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin rivâyetine nazaran câriyelerden birisi H a s s â n b i n S â b i t (Radıyallâhü anh)'in câriyesi imiş ve bunlardan birisinin ismi A m â m e imiş. Diğerinin ismi hakkında bir kayda rastlamadım.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'e verdiği cevaptan çıkarılan hüküm, bayramlarda def çalmanın ve uygunsuz şeylere tahrik edici olmamak kaydıyla nağme ile şiir söylemenin câiz olduğudur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin **"Bu iki kız şarkı söylemeyi san'at ve âdet edinmiş kızlar da değildiler."** sözü bu olayda nefsi tahrik edici bir durum olmadığına delâlet eder.

Nağme ve makamla şiir söyleme hakkında âlimlerin görüşlerini N e v e v î bu hadîsin şerhinde özetle şöyle anlatır:

"Nağme ve makamla şiir ve benzerî sözleri yüksek sesle okumak hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:

1 — Hicâz âlimlerinden bir cemâat bunu mübah saymışlar. M a - l i k ' ten bir rivâyet de böyledir.

2 — E b û H a n î f e ve I r a k âlimleri, bunu haram saymışlardır.

3 — Ş â f i î ve meşhur kavlinde M â l i k, bunu mekruh saymışlardır.

Câiz olduğunu söyliyen âlimler, bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Haram veyâ mekruh olduğunu söyliyenler ise şöyle cevap vermişlerdir: Hadîsdeki gınâ bir fitneye sebep olmıyan savaş ve kahramanlıkla ilgili şiirleri okumaktan ibârettir. Şehvetleri harekete getirip bir kötülüğe sebebiyet verecek veyâ uygunsuz bir harekete ve tembelliğe yol açacak gınâ tamâmen ayrı bir şeydir.

K a d ı I y â z: Hadîste anılan iki câriyenin okudukları şiirler, savaş şiirleri ve kahramanlık ile zafere âit sözlerdi. Bu tür şiirler, câriyeleri bir şerre teşvik etmez nitelikteydiler. Onların okudukları şiirler, âlimler arasında ihtilâf konusu olan gınâ çeşidinden değildir. Onların yaptığı iş, anılan konuya âit şiirleri yüksek sesle okumaktı. Bunun için Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) onların şarkıcı kızlar olmadıklarını beyan etmiştir. Çünkü şarkı ve benzerî sözleri makamla ve yüksek sesle söylemeyi san'at hâline getiren şarkıcı kadınlar, söyledikleri sözlerle nefisleri kötülüğe tahrik eder, uygunsuz durumlara yol açar ve fitnelere sebep olabilir. Nitekim, şarkı söylemek, zinânın basamağıdır, denilmiştir. Ayrıca bu câriyeler şarkı söylemeyi san'at edinmedikleri için sakıncaları doğuracak jestler, mimikler v.s. şehvet ve dikkat çekici hareketleri becerecek durumda değildirler. Araplar şiir söylemeye gınâ ismini verirler. Bu ise âlimler arasında ihtilâf konusu değildir. Bilâkis mübahtır. Sırf nağme ile ve makamla şiir okumayı sahâbîler câiz görmüşlerdir, demiştir."

Şarkı söylemek ve def gibi çalgıları çalmakla ilgili dört mezhep âlimlerinin görüşlerini 1303 nolu hadîsin şerhinde kısaca anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek görmüyorum. Geniş bilgi isteyenler Fıkıh kitaplarına mürâcaat etsinler.

١٨٩٩ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا عيسى بن يونس . ثنا عوف عن ثمامة ابن عبد الله ، عن أنس بن مالك ؛ أن النبي ﷺ مر ببعض المدينة . فإذا هو بجوار يضربن بدفهن ويتغنين ويقلن :

نحن جوار من بني النجار يا حبذا محمد من جار

فقال النبي ﷺ « الله يعلم إني لأحبكن » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1899) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir defâ Medîne**(-i Münevvere)'**nin bâzı yerlerinden geçti de âniden bir kaç kızcağızla karşılaştı. Kızlar def çalıyor, nağme ile şiirler okuyor ve:**

نحن جوار من بني النجار ياحبذا محمد من جار

Biz Neccâr oğullarının kızlarıyız. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ne iyi komşudur, diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **o kızcağızlara:**

«Allah biliyor ki cidden ben de sizleri seviyorum.» buyurdu."

Not: Bunun isnadının sahîh, râvilerinin de sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Beni Neccâr kabilesi, Ensâr-ı Kirâm'dan, büyük bir kabîledir. Bu kabilenin babasının ismi, Teymü'l-Lât olup, Neccâr lâkabıyla tanınmıştır. Neccâr, marangoz demektir. Denildiğine göre keserle sünnet olduğu için O'na bu lâkap verilmiştir. Bu kabîle, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesi Hz. Abdülmuttalib'in dayılarıydı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'den Medîne'ye hicret buyurduğunda, bu kabîleden olan Ebû Eyyub Hâlid bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın evine misâfir olmuştur. Siyer kitaplarında anlatıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesi Ebû Eyyub (Radıyallâhü anh)'ın kapısı önünde çöktüğü za-

man Neccâr oğullarının kızları çıkıp def çalmışlar, şiirler okumuşlar ve bu hadîste geçen şiiri söylemişlerdir. **Şerefü'l-Mustafâ** adlı kitapda da bu durum anlatıldıktan sonra şöyle deniliyor:

"**Neccâr oğullarının kızcağızları bu şiiri okuyunca Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onlara:**

«Beni seviyor musunuz?» buyurmuş. **Onlar: Evet yâ Resûlallah!** **deyince; Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **üç kez; «Vallâhi ben de sizleri seviyorum.» buyurmuş, bir rivâyete göre de: «Allah biliyor ki, ben sizi seviyorum.» buyurmuştur."** Tabarî'nin rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): **«Allah biliyor ki, benim kalbim sizi seviyor.»** buyurmuştur.

Yukardaki bilgilere bakılırsa bu hadîste Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği durum, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicret buyurduğunda Medîne-i Münevvere'ye şeref verdiği gün vuku' bulmuştur. Bu hususta İbn-i Mâceh'in elde mevcut sünen hâşiyeleri Sindî ve **Miftahü'l-Hâce**'de bir kayda rastlamadım.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kûba'dan Medîne'ye teşrifi hakkında hadis ve siyer kitaplarında geniş bilgi vardır. Ben Buhârî'nin **'Hicret Bâbı'nda** Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyete göre, bu tarihî yolculuğu özlü olarak anlatmakla yetineceğim. Şöyle ki:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kûba'da 14 gece kaldıktan sonra dayıları olan Neccâr oğullarına haber verdi. Onlar da silâhlarını kuşanarak geldiler. Diğer Ensâr-ı Kirâm'ın yolladığı haber üzerine onlar da silâhlı olarak geldiler. Gelenlerin tümü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e selâm verdiler. Sonra Medîne'ye hareket edileceği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın develeri etrafında toplanan silâhlı Ensâr-ı Kirâm, onlara: Düşmanlarınızdan emîn dostlarınız da emrinizde olarak develerinize bininiz, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesine bindi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de O'nun arkasında deve üzerindeki yerini aldı. Böylece Medîne yoluna çıkıldı. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kasvâ adlı devesi üzerinde, Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) peşinde, Ensâr-ı Kirâm onları kuşatmı olarak Medîne'ye hareketleri hâlâ gözümün önündedir.

Siyer kitaplarında anlatıldığı gibi bu mübârek kâfile R â n û - n a ' da C u m a namazını kıldıktan sonra M e d î n e ' ye hareket etti. M e d î n e ' nin dışına kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i karşılamaya gelen ve yolun iki tarafını dolduran halkın: Peygamber geldi, Peygamber geldi şeklindeki sevgi tezâhürleri arasında kafile M e d î n e ' ye doğru ilerliyordu. M e d î n e dolayları E v s ve H a z r e ç kabîleleri ile çevrili olduğundan, yanından geçilen her kabîle temsilcileri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in K a s v â adlı devesinin yularına sarılarak: **Yâ Resûlallah! Bize konuk olun, size saygılı, düşmanlarınızı yenmeye muktedir kabîlemize misâfir olunuz,** diye tekliflerde bulunuyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«**Deveyi kendi hâline bırakınız. O me'murdur. Emredildiği yere gider, yolunu açınız.**» buyurarak onların gönüllerini alıyor. Ve müsâade istiyordu. Nihâyet N e c c â r oğullarının yurduna varıldığında onların temsilcileri K a s v â ' nın çevresini sararak: Dayınızın evine buyurunuz, diye dâvet ediyorlar, bir taraftan da N e c - c â r oğullarının küçük yaştaki kız çocukları defler çalarak şiirler okuyorlardı. Okudukları şiirler içerisinde, bu hadîste anılan beyit de geçiyordu. M e d î n e şehrine girilince son derece sevinen halk coşmuştu. Kadınlar, damların üstünde: Peygamber geldi, Peygamber geldi, diye seviniyorlar ve şiirler okuyorlardı. Bu sevinç tezâhürleri içinde yürüyen K a s v â , nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin yapıldığı arsaya varılınca oraya çöktü. Fakat efendimiz deveden inmedi. Biraz sonra deve kalktı, biraz gittikten sonra E b û E y y û b H â l i d b i n Z e y d (Radıyallâhü anh)'in evinin önüne vardığında yere çöktü ve boynunu yere koyup bağırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devenin üstünden inip N e c c â r oğullarından olan bu bahtiyar sahâbîye misâfir oldu. Bu zâtın hâl tercemesi 318 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

١٩٠٠ — حدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَنْبَأَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ . أَنْبَأَنَا الأَجْلَحُ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : أَنْكَحَتْ عَائِشَةُ ذَاتَ قَرَابَةٍ لَهَا مِنَ الأَنْصَارِ . فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ «أَهْدَيْتُمُ الْفَتَاةَ؟» قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ «أَرْسَلْتُمْ مَعَهَا مَنْ يُغَنِّي؟» قَالَتْ : لَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ الأَنْصَارَ قَوْمٌ فِيهِمْ غَزَلٌ . فَلَوْ بَعَثْتُمْ مَعَهَا مَنْ يَقُولُ : أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ ، فَحَيَّانَا وَحَيَّاكُمْ » .

في الزوائد : إسناده مختلف فيه من أجل الأجلح وأبي الزبير يقولون إنه لم يسمع من ابن عباس . وأثبت أبو حاتم أنه رأى ابن عباس .

TERCEMESİ

1900) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Âişe (Radıyallâhü anhâ), **yakını olan bir kızı Ensâr'dan bir adam ile evlendirdi.** (Gelin götürüldükten sonra) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geldi ve** (orada bulunanlara) :

— **«Genç kızı** (damadın evine) **gönderdiniz** (mi?)**» buyurdu. Sahâbiler :**

— **Evet, dediler. Efendimiz :**

— **«Def çalıp nağme ile şiir söyleyecek bir kızcağızı gelinle beraber gönderdiniz** (mi?)**» buyurdu.** Âişe (Radıyallâhü anhâ) :

— **Hayır, dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Şüphesiz Ensâr, içlerinde gazel** (âdeti) **bulunan bir kavimdir. Keşki onlara :** أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ فَحَيَّانَا وَحَيَّاكُمْ = **«Size geldik, size geldik. Artık Allah bize de, size de uzun ömür versin, diyecek bir kızcağızı gelinle beraber göndereydiniz.» buyurdu."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi el-Eclah ve Ebü'z-Zübeyr dolayısıyla bunun senedi hakkında ihtilâf vardır. Âlimler, Ebü'z-Zübeyr'in İbn-i Abbâs (R.A.)'den hadis işitmediğini söylerler. Ebû Hâtim de onun İbn-i Abbâs (R.A.)'ı gördüğünü isbatlamıştır.

İZAHI

Bu hadis Zevâid türündendir. Hadiste geçen 'Gazel' kelimesinin mânâsı, kadınların kendi aralarında sohbet etmeleridir.

Hadisin : اهد يتم الفتاة cümlesindeki fiil "Ehdeytüm" veyâ "Ehedeytüm" şekillerinde okunabilir. Birinci okuyuşa göre soru edâtı takdir edilir. Çünkü cümlede soru edatı yoktur. İkinci okuyuşa göre fi'lin başındaki hemze, soru edâtıdır. Biz, birinci okuyuşu tercemede esas aldığımız için soru anlamının karşılığını parantez içine aldık. **«Genç kızı hediye ettiniz mi?»** mânâsını ifâde eden bu cümleden maksat : **"Gelini damadın evine gönderdiniz mi?"** demektir.

Buradaki rivâyete göre gelin edilen kız, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın yakınıdır.

Bu hadîsin bir benzerini B u h â r î, yine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet etmiştir. Oradaki hadîs, meâlen şöyledir:

"**Âişe** (Radıyallâhü anhâ) (yanında yetiştirdiği) **bir kadını Ensâr'dan bir adam ile evlendirdi.** (Gelin götürüldükten sonra) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yâ Âişe! Yanınızda def çalgısı ve şiir söyleme eğlencesi yok (mu?) **idi. Çünkü Ensâr oyundan hoşlanırlar.» buyurdu."**

K a s t a l â n î, bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin gelin ettiği kız, onun yetiştirdiği bir yetimdi. Nitekim T a b e r â n î'nin el-Evsât'ında böyle rivâyet edilmiştir. İ b n - i M â c e h'in rivâyetinde de kızın, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yakını olduğu bildirilmiştir.

E b ü ' ş - Ş e y h'in rivâyetinde ise; kızın Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bacısının kızı veyâ bir yakını olduğu belirtilmiştir.

Üsdü'l-Ğâbe'de, kızın adının e l - F â r i a b i n t - i E s' a d b i n Z ü r â r e olduğu ve damadın isminin N e b i t b i n C â b i r e l - E n s â r î olduğu belirtilmiştir.

Ş e r i k'in rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Def çalan ve nağme ile şiir söyleyen bir câriyeyi gelinle berâber gönderdiniz mi?» diye sormuştur.

Bu hadîs de düğünde def çalmanın ve şiir söylemenin meşrûluğuna delâlet eder.

١٩٠١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا الْفِرْيَابِىُّ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ أَبِى مَالِكٍ التَّمِيمِىِّ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ ، فَسَمِعَ صَوْتَ طَبْلٍ فَأَدْخَلَ إِصْبَعَيْهِ فِى أُذُنَيْهِ . ثُمَّ تَنَحَّى . حَتَّى فَعَلَ ذٰلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ قَالَ : هٰكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

فى الزوائد : ليث بن أبى سليم ضعفه الجمهور . ووقع عند ابن ماجة (بن مالك) وهو وهم من الفريابى . والصواب (ثعلبة بن سهيل ، أبو مالك) كما قاله المزى فى التهذيب والأطراف . والحديث رواه أبو داود فى سننه بسنده عن نافع عن ابن عمر . إلا أنه لم يقل : صوت طبل . وقال بدله مزمار والباق نحوه .

TERCEMESİ

1901) "... Mücâhid (29) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(29) **Mücâhid bin Cebr Mevle's-Sâib bin Ebî's-Sâib Ebü'l-Haccâc el-Mekkî, Kırâat ve Tefsir ilimlerinde önder bir tâbii'dir. İbn-i Abbâs, Ümmü Seleme, Ebû**

(Devâmı 327.ci Sahifede)

Ben, (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın beraberinde idim. Bir davul sesini işitti. Bunun üzerine iki parmağı(nın uçları)nı kulaklarına soktuktan sonra oradan uzaklaştı. Hattâ bunu üç defa yaptı. Sonra dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapmıştır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvi Leys bin Ebî Selim'in zayıflığı husûsunda cumhur ittifâk etmiştir. Senedin diğer râvisi Sa'lebe ise İbn-i Mâceh'in rivâyetinde (İbn-i Mâlik) diye geçmiştir. Bu da Sa'lebe'nin râvisi el-Firyâbi'nin yanılgısıdır. El-Müzzî'nin et-Tehzib ve el-Etraf'ta dediği gibi bunun doğrusu (Sa'lebe bin Süheyl Ebû Mâlik)'dir. Ebû Dâvûd bu hadîsi kendi sünenin-de, senedi ile beraber Nâfi aracılığı ile İbn-i Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Yalnız şu fark var ki, Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Nâfi «Davul sesi» dememiş, bunun yerine «Mizmâr (sesi)» demiştir. Hadîsin kalan kısmı buradakinin mislidir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi bu hadîsin senedinde zayıf bir râvi var ise de Ebû Dâvûd bu hadîsin bir benzerini değişik bir sened ile rivâyet etmiştir. Ancak müellifimizin hadîs metninde 'Tabl = Davul' kelimesi bulunur. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu kelime yerine 'Mizmâr' kelimesi bulunur. Mizmâr'ın târifi 1898 nolu hadîsin izahında geçmiştir.

Bu hadîs, davul veyâ üflemekle çalınan kaval ve zurna gibi çalgı âletlerinin sesini dinlemenin yasaklığına delâlet eder. Ancak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın işittiği sesin evlenme veyâ dinî bayram gibi bir sevinç günü münâsebeti ile mi, yoksa başka bir sebeple mi çalınan davul veyâ mizmâr sesi olduğu husûsunda bir bilgiye rastlıyamadım.

Sindî bu hadîsin hâşiyesinde: Bu hadîs, davul sesini dinlemenin mekruhluğuna ve bundan sakınmanın uygunluğuna delâlet eder, demekle yetinmiştir.

ÇALGILARI ÇALMAK VEYÂ DİNLEMEK HAKKINDAKİ DÖRT MEZHEB ÂLİMLERİNİN GÖRÜŞLERİ

'Abdurrahman el-Cezîrî'nin Fıkıh kitaplarının 'El-Hazar ve'l-İbaha' bölümünde bu konu hakkında verilen bilginin özeti şöyledir:

Mücâhid .... (Baştarafı 326.cı Sahifede)
Hüreyre, Câbir ve Âişe (R.A.)'den rivâyette bulunmuş, kendisinden de İkrime, Atâ, Katâde, el-Hakem bin Uteybe, Eyyub ve bir cemâat rivâyet etmiştir. İbn-i Muîn ve Ebû Zur'a onu sıka saymışlardır. Kütüb-i Sitte'de rivâyetleri vardır. Hicretin 21. yılı doğup 102 veyâ 103. yılı Mekke'de secdede iken vefât etmiştir. (Hulâsa: 369)

"1 — H a n e f î l e r: Tanbur, kanun, zurna, borazan ve benzerî çalgıları çalmak tahrimen mekruhtur, demişlerdir.

(H a n e f î l e r'den, e l - H a s a n, evlenme düğününde pulsuz def çalmayı mübah saymıştır.)

2 — Ş â f i î l e r: Evlenme ve sünnet düğünlerinde, dinî bayram günlerinde ve bunlara benzer sevinç zamanlarında def çalmak câizdir, demişlerdir. (Diğer çalgılar câiz değildir.)

3 — M â l i k î l e r: Evlenmeyi ilân etmek için pulsuz def, davul, borazan, ney ve kaval çalmak câizdir. Ancak bunları çalmak fazla eğlenceye yol açarsa câiz değildir. Bu hüküm erkekler ve kadınlar için aynidir, demişlerdir. Bâzı M â l i k î âlimler, evlenme düğününde olduğu gibi diğer sevinç günlerinde de, anılan âletleri çalmak câizdir, demişlerdir.

4 — H a n b e l i l e r'e göre her türlü çalgıyı çalmak câiz değildir."

Yukarıda anlatılan hüküm, dinleyiciler için de aynidir.

Notta durumu söz konusu olan râvi S a ' l e b e b i n S ü h e y l E b û M â l i k e t - T u h a v î e t - T e m i m î e l - K u f î, R e y'de yerleşmiştir. Z ü h r î ve e l - L e y s b i n E b î S e l î m'den rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise C e r î r b i n A b d i l h a m i d ve E b û U s â m e'dir. İ b n - i M u i n onu sıka saymıştır. T i r m i z î ve İ b n - i M â c e h onun rivâyetlerini almışlardır. (30)

(٢٢) باب في المخنثين

22 — MUHANNESİN (= KADINLAŞAN ERKEKLER) HAKKINDA BİR BÂB

Muhannesin, kelimesi **Muhannes**'in çoğuludur, kadınlaşan erkekler demektir. Bu da orta oyununda yapıldığı gibi, erkeğin, sesini kadın sesi gibi inceltmesi, kadın gibi kırıla döküle yürümesi ve davranışları ile huyları yönünden kadın gibi görünmesidir.

M ü s l i m'in 'Selâm' kitabının **'Muhannesi, yabancı kadınların yanına gitmekten menetmek'** bâbında rivâyet olunan Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin şerhinde N e v e v î şöyle der:

---

(30) **Hulâsa: 57**

"Lügat âlimleri: **Muhannes** ve **Muhannis**: Huyları, konuşması ve hareketleri bakımından kadınlara benzeyen erkektir. Bu benzeyiş bâzen yaratılıştandır. Bâzen de sun'idir, demişlerdir.

Din âlimleri de: Muhannes iki kısımdır:

Bir kısmı yaratılıştan böyledir; konuşmasında, durum ve davranışlarında, huylarında ve görünüşte kadınlara benzetme kasdı kat'iyyen yoktur. Allah Teâlâ onu öyle yaratmıştır. Böyle olan **Muhannes** bu durumundan dolayı günahkâr sayılmaz, kınanmaz ve yerilmez. Çünkü ma'zurdur, bir rolü yoktur.

Diğer bir kısım **Muhannes** var ki ;yaratılışında böyle bir hali yoktur, kasıtlı olarak; huylarında, durum ve davranışlarında, konuşmalarında, kılık ve kıyafetinde kendisini kadınlara benzetir. İşte sahîh hadîslerde lânetlenen **Muhannes** bu kısma girendir."

١٩٠٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا. فَسَمِعَ مُخَنَّثًا وَهُوَ يَقُولُ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ : إِنْ يَفْتَحِ اللهُ الطَّائِفَ غَدًا، دَلَلْتُكَ عَلَى امْرَأَةٍ تُقْبِلُ بِأَرْبَعٍ وَتُدْبِرُ بِثَمَانٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَخْرِجُوهُ مِنْ بُيُوتِكُمْ».

TERCEMESİ

1902) "... Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

(Tâif'in muhasarası esnasında) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun yanına girmiş. O sırada** (Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye (Radıyallâhü anh) ve kölesi Muhannes orada idiler.) **Muhannes'in Abdullah bin Ebî Ümeyye** (Radıyallâhü anh)'**a şöyle söylediğini efendimiz işitti: Eğer Allah yarın Tâif'in fethini müyesser eylerse ben sana öyle bir** (genç) **kadın göstereceğim** (yâni senin için yakalıyacağım) **ki** (semizlikten karnı) **dört büklüm karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner.**

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«(Ey Mü'minler!) **bu herifi evlerinizden çıkartınız.» buyurdu.**"

İZAHI

B u h â r î, M ü s l i m ve İ b n - i H i b b â n **da** bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunun bir benzerini M ü s l i m, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan da rivâyet etmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Buhârî'deki buyruğu: لَايَدْخُلَنَّ هٰؤُلَاءِ عَلَيْكُنَّ = **«Bu kabil herifler bir daha siz kadınların yanına sakın girmesinler.»** şeklindedir. Müslim'in rivâyetindeki ise: لَايَدْخُلْ هٰؤُلَاءِ عَلَيْكُمْ = «(Ey Mü'minler!) **bu kabil herifler bir daha yanınıza sakın girmesinler.»** şeklindedir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sefere çıktığı zaman hanımlarını sırayla beraberinde götürürdü. Mekke fethi seferinde sıra annelerimiz Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ve Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'ya geldiği için onları götürmüştü. Tâif'e de beraber gitmişlerdi. Muhannes Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın kardeşi Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın kölesi olduğu ve erkekliği olmadığı için efendisiyle beraber Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına girmesinde bir sakınca görülmemişti. Nitekim Hattâbî: Muhannes'in kadınlara temâyül edecek erkeklik duygusu yoktu. Erlik duygusu bulunmadığı için kadınların saklanması gereken erkeklerden müstesna sayılanlardan idi, demiştir.

Bu hadîsin benzeri olup Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği bir hadîsin baş kısmında:

Âişe (Radıyallâhü anhâ): **"Muhannes Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in eşlerinin yanlarına girerdi. Çünkü onu erlik duygusu bulunmayanlardan sayıyorlardı. Sonra bir gün Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **zevcelerinden birisinin yanına girmiş, Muhannes orda imiş ve bir kadını vasıflandırıyormuş..."** diyerek buradaki hadîsin devamının benzerini rivâyet etmiştir.

Nevevî bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"Muhannes'in ilk zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin odalarına girmesinin sebebi bu hadîste beyan edilmiştir. Sebep şu idi: Herkes onun erlik duygusunun bulunmadığına ve bu sebeple kadınların odalarına girmesinin mübahlığına inanıyordu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan bu kötü lâfları işitince erlik duygusunun bulunduğu ve bu duygusunu sakladığı anlaşıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun girmesini yasakladı. Ve kadınların da muhanneslere görünmesini yasaklıyarak böylelerin erlik duygusu olup kadınlara rağbet eden erkekler hükmünde oldukları beyan edilmiş oldu.

Hadımlaşmış veyâ tenâsül uzvu kesilmiş olan erkeklerin hükmü de böyledir.

Hadîste anılan köle Muhannes'in ismi hakkında ihtilâf vardır. K â d ı I y â z ' ın dediğine göre en meşhur kavle nazaran onun adı H i t ' dir. Adının H i n b olduğu rivâyeti de vardır. Hinb ahmak demektir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seferden M e d î n e ' ye döndükten sonra bu adamı sürgün etmiştir. Âlimler onun M e d î n e ' den sürgün edilmesinin üç nedene dayandığını söylemişlerdir.

Birincisi : Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinde anlattığı gibi bu herif erlik duygusunu gizliyordu. Herkes onu bu duygudan yoksun sanıyordu.

İkincisi : Bu herifin kadınların güzelliklerini erkeklerin huzûrunda anlatması idi. Halbuki bir kadının kendi kocasına bile başka kadının güzelliklerini anlatması yasaklanmıştı. Artık bir erkeğin başka erkeklere bir kadının güzelliklerini anlatması nasıl olur?

Üçüncüsü : Kadınların çoğunun bile göremiyeceği başka kadınların vücut çizgilerini hattâ kadınların karınlarındaki büklüm sayılarını bile sayacak derecede ahlâksızlığı meydana çıkmış idi."

E b û D â v û d ' un E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre; Muhannes bir defasında ellerini ve ayaklarını kınayla boyamıştı. Bu hâliyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna getirilerek :

Yâ Resûlallah! Bu adam kendini kadınlara benzetiyor, diye şikâyet edilmişti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tarafından Bakî'a sürülmüştü. Ey Allah'ın Resulü! Bu adamı niçin öldürmüyorsunuz? denilince namaz kılanı öldürmek yasak,** diye cevap buyurulmuştu.

Sürülen bu herifin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra tekrar M e d î n e ' ye gelmek için vâki mürâcaatı E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) tarafından reddedilmiş, Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti devrinde fakirlik ve yaşlılık mâzeretlerini ileri sürerek M e d î n e ' ye dönmek için tekrar mürâcaatta bulununca halîfe Ö m e r (Radıyallâhü anh) onu yalnız C u m a günleri M e d î n e ' ye gelip halktan ihtiyacını temin ederek aynı gün geri gitmek şartıyla müsaade etmişti.

Muhannes'in Abdullah (Radıyallâhü anh)'a târif ettiği kadının Tâif'li Gaylan'ın kızı olduğu Buhârî'nin **'Libâs'** kitabının **"Kendilerini kadınlara benzeten erkekleri evlerden çıkartmak"** bâbında rivâyet ettiği aynı hadîste belirtilmiştir. Kastalânî kadının isminin de Bâdiye veyâ Bâniye olduğunu ve kadının dedesinin isminin de Seleme olduğunu söylemiştir.

Muhannes'in **"... kadın dört büklüm karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner."** sözünün mânâsı şudur: "O genç kadının semizliğinden dolayı karnı dört büklümdür. Büklümler onun böğrüne kadar uzanır. Bu nedenle arkadan bakıldığı zaman büklümler iki taraftan taşarak sekiz büklüm görünür."

Hadîsin sonundaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri umumîdir. Yalnız o muhannes'e mahsus değildir. Bu nedenle muhanneslerin hiç birisini evlere sokmamak gerekir. Nevevî: Yumurtaları çıkarılan veyâ tenâsül uzvu kesilmiş olanlar da bu hükme tâbidir, böylelerini evlere almak yasaktır, demiştir.

TÂİF GAZVESİ

Huneyn savaşında hezîmete uğrayan düşman kuvvetlerinin bir kısmı Tâif'te toplanmıştı. Bunun için hicretin sekizinci yılı Şevvâl ayında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâif'e hareket buyurdu. Mekke'nin güneyinde olup 88 km. mesâfede bulunan Tâif şehri o târihlerde eski bir kale ile çevrili idi. Tâifliler ile bu kaleyi onarıp içine çekilmişlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâif'e hareket etmeden önce Hâlid bin el-Velîd (Radıyallâhü anh)'ın komutasında bin kişilik bir kuvveti oraya göndermişti. Tâif kalesi muhasara edildi ve bu muhasara yirmi gün kadar sürdü. Kale çok muhkem olduğu için muhasaranın uzatılmasından vaz geçildi. Bir yıl sonra Tâif'liler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir hey'et göndererek müslümanlığı kabul ettiler.

١٩٠٣ – حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب . ثنا عبد العزيز بن أبي حازم ، عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ لعن المرأة تتشبه بالرجال ، والرجل يتشبه بالنساء .

في الزوائد : إسناده حسن . لأن يعقوب بن حميد مختلف فيه . وباقي رجاله موثقون . والحديث رواه أبو داود بلفظ قريب من هذا اللفظ .

TERCEMESİ

1903) Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendini (kasden) erkeklere benzeten kadına ve kendini (kasden) kadınlara benzeten erkeğe lânet etmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin isnadı hasendir. Çünkü râvi Yâkub bin Hümeyd'in sıkalığı husûsunda ihtilâf vardır. Kalan râviler sıka zâtlardır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi buna yakın lâfızlarla rivâyet etmiştir.

١٩٠٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَرْثِ. ثنا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ. وَلَعَنَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ.

TERCEMESİ

1904) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerden kendilerini (kasden) kadınlara benzeten erkeklere ve kadınlardan kendilerini (kasden) erkeklere benzeten kadınlara lânet etmiştir."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin benzerini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

Buhârî ve Tirmizî'deki hadîs metni şöyledir:

عَنْ إِبْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ

"... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerden muhannes (= kasden kendisini kadınlara benzeten)lere ve kadınlardan müstereccile (= kasden kendisini erkeklere benzeten)lere lânet etmiştir." Buhârî'nin rivâyetinde şu ilâve vardır:

وَقَالَ اَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ قَالَ فَاَخْرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُلاَنًا وَاَخْرَجَ عُمَرُ فُلاَنًا

"... Ve buyurdu ki: "Bu kabil adamları evlerinizden kovunuz." İbn-i Abbâs demiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) falanı çıkardı. Ömer (Radıyallâhü anh) de filânı çıkardı."

Kendisini kasden kadınlara benzeten ve Muhannes adı verilen erkek hakkında gerekli bilgi bu bâbın başında, ayrıca ilk hadîsin izahı bölümünde verilmişti.

Müstereccile yâni kendisini kasden erkeklere benzeten kadına gelince; bu benzetiş kadının, konuşmasında, durum ve davranışlarında kendisini erkek gibi göstermesi ile oluşur.

Kastalânî bu benzetişe misâl olarak kadının silâh kuşanmasını göstermiştir.

Tuhfe yazarı da benzetişe misâl olarak kadının kılık kıyâfetinde, hâl ve hareketlerinde, yürüyüşünde, yüksek sesle konuşmasında erkek gibi davranmasını göstermiş ve: Kadının görüş ve ilim sahasında erkekler gibi olması sakıncalı değildir. Nitekim en-Nihâye'de rivâyet edildiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın görüşü, isâbetlilik yönünden erkeklerin görüşleri gibi idi, demiştir.
Tuhfe yazarı bu arada şöyle der:
"Taberî demiş ki hadîsten kastedilen mânâ şudur: Kadınlara mahsus kılık, kıyâfette ve süslemede onlara benzemek erkekler için câiz değildir. Keza erkeklere mahsus kılık, kıyâfette ve süslemede, onlara benzemek kadınlar için câiz değildir.

El-Hâfız da: Keza konuşmada ve yürüyüşte erkeklerin kadınlara veyâ kadınların erkeklere kendilerini benzetmeleri câiz değildir. Kıyâfet husûsunda her memleketin örf ve âdeti aynı değildir. Bâzı memleketlerde erkekler de entari giyer ama kadınları örtünmek ve erkeklerden kaçınmakla ayırdedilirler.

Konuşma ve yürüyüş tarzı bakımından olan benzeyiş kasıtlı olduğu takdirde kötü ve yasaktır. Doğuştan, sesinde veyâ yürüyüşün-

de bir benzeyişi bulunan bir kimseye gelince o, bu benzeyişi terketmek için gayret göstermek ve çalışmakla memurdur. Gayret etmediği takdirde, hadîsin hükmüne girmiş sayılır ve sorumludur. Bilhassa bu hâlinden menmun ise elbette lânete müstehak olmuş olur. Bu ayırım hadîsin "**Müteşebbihin** = kendilerini benzetenler" lâfzından açıkca anlaşılıyor.

Doğuştan Muhannes yâni kadınlara yukarıda anılan hususlarda benziyen bir kimse, bu hâlinden dolayı kötülenmez, diyen N e v e v î gibi âlimlerin sözü bu hâli bırakmaya muktedir olmayanlara âit olarak yorumlanır. Kişi tedriçen bile bu hâlini bırakmaya muktedir olduğuna rağmen özürsüz olarak bir gayret göstermezse gâyet tabiî hadis hükmünce yerilmeye mâruzdur, demiştir."

La'net: Hayır ve mutluluktan ve Allah'ın rahmetinden uzaklığı dilemektir. "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **lânet etti" cümlesinin mânâsı:** "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kişinin Allah'ın rahmetinden, hayır ve mutluluktan uzaklığını diledi."** demektir.

(٢٣) باب تهنئة النكاح

23 — NİKÂH TEBRİKİ (İÇİN SÖYLENMESİ MÜSTEHAB DUANIN BEYÂNI) BÂBI

١٩٠٥ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ ، عَنْ سُهَيْلِ ابْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَّأَ قَالَ « بَارَكَ اللَّهُ لَكُمْ . وَبَارَكَ عَلَيْكُمْ . وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ » .

T E R C E M E S İ

1905) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (evlenenleri) tebrik etmek (veyâ onların uyum ve düzenleri) için duâ ettiği zaman şöyle derdi:

«Allah sizler için bereket versin, O'nun bereketi üzerinizde olsun ve O ikinizi hayır içerisinde bir araya getirsin.»"

İ Z A H I

T i r m i z î, E b û D â v û d ve B e y h a k î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde hadîsin baş kısmı; إذا رَفَّأ الانسانَ إذا تَزَوَّجَ = "... adamı, evlendiği zaman tebrik etmek (veyâ uyum ve düzeni) için duâ ettiği zaman ..." şeklindedir. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâsı;

بَارَكَ اللهُ لَكَ وَبَارَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ = "Allah senin için bereket versin. O'nun bereketi senin üzerinde olsun. Ve o ikinizi hayır içerisinde bir araya getirsin." şeklindedir. Tirmizî'nin rivâyetinde bu duâ metninde; لَكَ = "senin için" sözü yoktur. Diğer kısım aynıdır.

Hadîsdeki "Reffaa" fiili "Terfî" mastarından türeme mâzi fiildir. Evlenenlerin uyum ve düzen içinde yaşamalarını dilemek mânâsında kullanılır. Bâzı âlimler, bu fiilin evlenenleri kutlamak anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Ben tercemede her iki mânâyı dikkata alarak parentez içi ifâde ile durumu belirtmek istedim.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Evlenenleri tebrik etmek ve mutlu yaşamaları için duâ etmek müstehabtır.

2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi duâ etmek daha faziletlidir.

3. Eşler için yapılacak en iyi duâ onlara bereket dilemektir. Çünkü bereket kelimesinin anlamı geniştir. Muhabbet, uyum, düzen ve bağlılık gibi hayrın tüm çeşitlerini içine alır.

١٩٠٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . ثنا أَشْعَثُ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ تَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي جُشَمٍ . فَقَالُوا : بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ . فَقَالَ : لَا تَقُولُوا هٰكَذَا . وَلٰكِنْ قُولُوا ، كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ وَبَارِكْ عَلَيْهِمْ » .

TERCEMESİ

1906) "... Akıl bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi (Basra'da) Benî Cüşem kabîlesinden bir kadınla evlenmiş. Bunun üzerine halk, onun için uyum ve oğlan çocuklar, dileğinde bulunmuşlar. Kendisi halka:

— Böyle söylemeyin. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği gibi şöyle söyleyin, demiştir:

«Allah'ım! Onlara bereket ver ve senin bereketin onların üzerinde olsun.»"

İ Z A H I

N e s a î ve B e y h a k î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

H a t t â b î şöyle demiştir: Evlenenlere, uyum ve oğlan çocuklar, dilemek Arapların âdetlerinden idi. Bu dileği; بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ sözü ile ifâde ediyorlar idi. Bu cümlede geçen **'Rifâ'** kelimesi **'Refv'** kelimesinden alınmadır. **Refv** iki mânâya gelir: Bu mânâlardan birisi, teskin etmek yâni sükûnete kavuşturmak, demektir. Diğer mânâ ise uyum, düzen ve anlaşmak, demektir.

A k î l (Radıyallâhü anh) halkın, câhiliyyet devri âdetlerinden olan böyle dilekte bulunmalarına karşı çıkmıştır. Çünkü bu söz, duâ niyetiyle değil, uğurlu bir söz olduğu inancı ile kullanılırdı. Bir de şu var ki bu sözde kız çocuklardan nefret duymak anlamı vardır. Câhiliyyet devri insanları kız çocukları hakir görüyor, hattâ diri diri toprağa gömüyorlardı. İslâmiyet bu kötü duyguyu silmiş süpürmüştür. İşte bu nedenle böyle söz söylemeye karşı çıkan A k î l (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibi duâ edilmesini istemekle halkı aydınlatmıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Câhiliyyet devri âdetine göre, evlenenler için dilekte bulunmak meşrû değildir.

2. Hatâlı hareket edenleri uyarmak gerekir. Onlara doğru yol gösterilmelidir.

3. Evlenenler için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibi duâ etmek müstehabtır.

Râvi Akîl. (Radıyallâhü anh) bin Ebî Tâlib bin Abdilmuttalib bin Hâşim el-Hâşimî Ebû Yezîd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası Ebû Tâlib'in oğludur. Hazreti Alî (Radıyallâhü anh)'den yaşca yirmi yıl büyüktü. Hudeybiye *seferinden önce müslüman ol*du ve Mû'te savaşına katıldı. Rivâyete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Hayber'in mahsulünden her yıl 120 vesk (31) verirdi. Birkaç hadîsi vardır. Râvileri oğlu Muhammed, Hasan-ı Basri ve Atâ'dır. Nesaî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti devrinde vefât etmiştir. (32)

(٢٤) باب الوليمة

24 — VELÎME (= DÜĞÜN YEMEĞİ) BÂBI

Tirmizî'nin bu bâbındaki hadîslerin şerhinde **Tuhfe** yazarı şöyle der:

"Lügatçılar, Fıkıhçılar ve başka âlimler demişler ki velîme, evlenme düğünü münâsebetiyle verilen yemeğe denilir. Bu kelime **'Velm'** kökünden alınmadır. **Velm** ise toplamak demektir. Damat ve gelin bir araya geldikleri için bu münâsebetle verilen yemeğe **'Velîme'** denilmiştir.

Âlimler yemek ziyâfetlerini şu sekiz çeşide ayırmışlar:

1. **Velîme**'dir.
2. **Hurs**: Doğum münâsebetiyle verilen ziyâfettir.
3. **İ'zâr**: Sünnet düğünü vesiylesi ile verilen ziyâfettir.
4. **Vekîre**: Binâ yapmak nedeni ile verilen ziyâfettir.
5. **Nakîa**: Misâfir için verilen ziyâfettir.
6. **Akîka**: Çocuğun doğumunun yedinci günü verilen ziyâfettir.
7. **Vadıyma**: Bir musîbet başa geldiğinde musîbet sahibi tarafından verilen ziyâfettir. Bu câiz değil, hattâ haramdır.
8. **Me'dube** ve **Me'debe**: Her hangi bir sebep olmaksızın verilen ziyâfettir.

(31) Bir vesk 60 sa'dır. Bir sa'ın kaç kg.a tekâbül ettiğini 1794 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Kesirleri hâriç âlimlerin takdirlerine göre bir sa', 3,244 veyâ 2,130 yâhut 2,140 kg.dır.

(32) Hulâsa: 269, 270

E l - H â f ı z el-Fetih'te: Yukardaki ziyâfet çeşitlerini sayanlar 'Hızak' denilen ziyâfet nevini hesaba katmamışlar. Bu ziyâfet ise çocuğu sütten kesmek veyâ hatim indirmek vesiylesiyle verilen yemektir, demiştir."

١٩٠٧ — حدّثنا أحمد بن عبدة . ثنا حمّاد بن زيد . ثنا ثابت البناني عن أنس ابن مالك ؛ أنّ النبيّ ﷺ رأى على عبد الرحمن بن عوف أثر صفرة . فقال « ما هذا ؟ أو مه » فقال : يارسول الله ! إنّي تزوّجت امرأة على وزن نواة من ذهب . فقال « بارك الله لك . أولم ولو بشاة » .

TERCEMESİ

1907) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) **Abdurrahman bin Avf** (Radıyallâhü anh)'ın **üzerinde** (kadınlara mahsus güzel kokulardan) **sufra** (kokusunun) **izini gördü ve** (Ona):

— «**Bu** (koku izi) **nedir?**» **veyâ** «**Nedir?**» **buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahman bin Avf:**

— **Yâ Resülallah!** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ben** (mehir olarak) **bir nevât** (= çekirdek) **ağırlığında altın üzerinde bir kadınla evlendim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz** (Ona):

— «**Bir koyun** (kesmek sûreti) **ile de olsun velîme** (ziyâfetini) **ver.**» **buyurdu.**"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi bu hadîsi az lâfız farkı ile rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler uzun olup hicret zamanında Muhâcirler ile E n s â r (Radıyallâhü anhüm) arasında kurulan kardeşlik dolayısıyla A b d u r r a h m a n b i n A v f (Radıyallâhü anh) ile E n s â r'dan S a'd b i n e r - R e b i (Radıyallâhü anh) arasında kurulan kardeşlikten, S a'd (Radıyallâhü anh)'ın fedakârlık teklifinden ve A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh)'ın buna ihtiyaç duymayıp çalışmak isteğiyle rızkını kazanma yolunu tercih etmesinden bahsedilmektedir.

Hadîste geçen "Sufra" kadınlara mahsus güzel kokuların bir çeşididir. Sürüldüğü ve dokunduğu yerde rengi kalır.

N e v e v î : 'Bâzı rivâyetlerde; أَثَرُ صُفْرَةٍ = "Sufra eseri" yerine; = "Za'faran (denilen güzel kokunun) rengi" ifâdesi vardır. (E b û D â v û d'un rivâyeti böyledir.) Bu hadîsin sahîh ve doğru mânâsı şudur: A b d u r r a h m a n b i n A v f (Radıyallâhü anh)'ın elbisesine, geline mahsus za'faran ve başka tür güzel bir kokunun eseri bulaşmıştır. A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh) bu kokuyu sürünmemiştir. Bu bulaşma da onun kasdı olmaksızın vuku' bulmuştur. Çünkü erkeklerin za'feran denilen ve kadınlara mahsus güzel kokuyu kullanmaları sahîh hadîslerle yasaklanmıştır. Kezâ kadınlara mahsus sâir güzel kokuları sürünmekten erkekler men edilmişlerdir. Ayrıca erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri de yasaklanmıştır. Yukarda belirtilen nedenlerle hadîsin doğru mânâsı budur. K â d ı I y â z ve Muhakkik âlimler bu mânâyı tercih etmişlerdir.

Bâzıları demişler ki güveği için, kadınlara mahsus güzel kokuyu sürünmeye ruhsat verilmiştir. E b û U b e y d'in anlattığı bir eserde düğün günlerinde güveğiye ruhsat verdikleri belirtilmiştir.

Bâzılarına göre ise: Muhtemelen A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh)'ın üzerindeki koku eseri az olduğundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hâline itiraz etmemiştir, diye bilgi vermiştir.'

Hadîsdeki 'Nevât' kelimesini 'Çekirdek', diye terceme ettim.

El-Menhel Tekmilesinde şöyle denilmiştir:

"Bir nevât altın, beş dirhem gümüş değerindeki altın miktarıdır. H a t t â b î kesinlikle böyle hükmetmiştir. E l - E z h e r î de bu kavli seçmiştir ve K â d ı I y â z bu kavli âlimlerin ekserisinden nakletmiştir. B e y h a k î'nin bir sened ile K a t â d e'den rivâyet ettiği: 'Altından bir nevât, beş dirhem gümüş kıymetindeki altın miktarıdır,' eseri de bu kavli te'yid eder.

Bir kavle göre bir nevât altın beş dirhem altın ağırlığından ibarettir. İ b n - i K u t e y b e bu kavli nakletmiştir. İ b n - i F â r i s bu kavle kesin karar vermiştir. B e y z â v î de: Zâhir olan kavil budur, demiştir.

Bâzı M â l i k î l e r: M e d î n e - i M ü n e v v e r e halkı yanında bir nevât, dinârın dörtte biridir, demişlerdir.

Ş â f i î ise, bir nevât'ın beş dirhem gümüş değerindeki altın miktarı olduğunu söylemiştir."

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bereket duâsında bulunmuştur. Bâzı rivâyetlerde şu ilâve vardır: "**Abdurrahman** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki:** (Peygamber'in duâsı sayesinde) **artık öyle oldu ki: Ben bir taşı kaldıracak olsam onun altından ya altına ya da gümüşe rastlıyacağımı ümid eder durumda kendimi görüyordum.**"

E l - H â f ı z ' ın beyânına göre; "Enes (Radıyallâhü anh)'den **rivâyet edildiğine göre Abdurrahman** (Radıyallâhü anh), **vefât edince dört karısı var idi. Her birisine düşen miras hissesinin yüz bin dinâr olduğunu gördüm, demiştir.**" Karılarının dördünün aldığı hisselerin toplamı A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh)'den kalan malın sekizde biridir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona velîme ziyâfetini vermesini emretmiş ve tek bir koyun ile olsun velîme vermesini istemiştir. A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh), evlendiği zaman mâli durumu iyi değildi. Bâzı rivâyetlerden bu durum anlaşılıyor. Nitekim bâzı rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yardımı ile kendisi velîmesini verebilmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Hadîsin zâhirine göre güveği, kadınlara mahsus güzel kokuları düğün günlerinde sürünebilir. Ancak bu hadîsten bu hükmün çıkarılamıyacağı muhakkik âlimlerce beyan edildiğini yukarda N e v e v î ' den nakletmiştim. Bu beyâna göre gelinin süründüğü güzel koku güveyi olan A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh)'a bulaşmıştır. Bâzı âlimlere göre bu düğün, kadınlara mahsus güzel kokuların erkekler için yasaklanmadan önce vuku bulmuştur. Çünkü bu düğün hicretin ilk zamanlarına rastladığı B u h â r î ' nin uzun rivâyetinden anlaşılıyor. Anılan kokuların erkekler için yasaklığını rivâyet eden sahâbîlerin çoğu sonradan hicret etmiştir.

Tekmile yazarı âlimlerin vermiş oldukları başka cevapları da sıralamıştır. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

E b û H a n î f e , Ş â f i î ve onlara tâbi olan âlimler anılan kokuların erkekler tarafından kullanılmasının yasaklığına hükmetmişlerdir.

M â l i k î l e r ' e göre erkeklerin bu nevî kokuları elbiselerine sürmeleri câizdir. Vücutlarına sürmeleri câiz değildir.

Bâzı âlimler de güveyi düğün günlerinde bu tür kokuları sürünebilir, demişlerdir.

2. Evlenmede mehir ödemek meşrûdur. (Bu hususta geniş ma'lumat 1886 - 1890 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir.)

3. Hadîsin zâhirine göre evlenme düğünü münasebetiyle velîme ziyâfetini vermek vâcibtir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir. Fakat selef ve halef âlimlerinin cumhûruna göre velîme ziyâfeti sünnettir. Hadîsdeki emir müstehablık içindir.

Bu ziyâfetin ne zaman verilmesinin daha faziletli olduğu husûsunda ihtilâf vardır. İmamların tümüne göre gerdeğe girildikten sonra verilmesi müstehabtır.

Mâlikîler'in bir kısmına göre gelin getirildiği zaman önce ziyâfet verilmesi sonra gerdeğe girilmesi müstehabtır. Halkın bu günkü uygulaması böyledir.

4. Güveyiye bereket duâsını yapmak müstehabtır. (Bu hususta geniş ma'lumat bundan önceki bâbta verilmiştir.)

5. Bu ziyâfeti imkân nisbetinde bol yapmalıdır. Cumhûra göre bu ziyâfetin en azı veyâ en çoğu için bir sınır yoktur. Herkes gücü nisbetinde yemek verir.

١٩٠٨ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَوْلَمَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ. فَإِنَّهُ ذَبَحَ شَاةً.

Abdurrahman bin Avf'ın Hâl Tercemesi

Abdurrahman (R.A.) bin Avf bin Abd-i Avf Ebû Muhammed, Bedir ve diğer tüm savaşlarda Peygamber (S.A.V.)'in refâkatinde bulunmuştur. Cennetle müjdelenen 10 sahâbîden biridir. Habeşistan ve Medîne hicretlerinin şerefine kavuşmuş olan bu büyük sahâbî'nin faziletleri ve meziyetleri çoktur. İslâm ordusunun cihazlanmasına büyük maddî yardımlarda bulunmuştur. Buhârî'nin anlattığına göre bu zât, Bedir savaşına katılmış olan her zât için 400 dinâr vâsiyet etmiştir. Bu vâsiyet edildiğinde Bedir gazilerinden 100 zât hayatta idi. Hz. Alî (R.A) : Abdurrahman gökte ve yerde emîn bir zâttır, demiştir.

Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet ettiği 65 hadîsinden ikisini Buhârî ve Müslim ittifakla ve beş tanesini Buhârî münferiden rivâyet etmiştir. Râvileri İbrâhim, Hümeyd, Musab ve Ebû Seleme adlı oğulları ile İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Enes bin Mâlik (R.A.) ve bir çok zâtlardır. Hicretin 32. yılı 75 yaşında iken vefât etmiş, Hz. Osman (R.A.) onun cenâze namazını kıldırmış ve cenâze Bakî'a defnedilmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri ve başka hadîsçiler onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cild 2, sah. 116)

T E R C E M E S İ

1908) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Zeyneb (bint-i Cahş) (Radıyallâhü anhâ) için velîme ziyâfeti verdiği kadar karılarından hiç birisi için velîme ziyâfeti verdiğini görmedim. Çünkü Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın velîmesinde bir koyun (keserek) ziyâfet verdi."

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m ve A h m e d de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٩٠٩ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَدَنِيُّ، وَغِيَاثُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّحَبِيُّ. قَالَا: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ. ثنا وَائِلُ بْنُ دَاوُدَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَوْلَمَ عَلَى صَفِيَّةَ بِسَوِيقٍ وَتَمْرٍ.

T E R C E M E S İ

1909) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zevcesi) Safiyye bint-i Huyey (Radıyallâhü anhâ) (33) için kavud ve kuru hurma ile velîme ziyâfetini verdi."

İ Z A H I

A h m e d, T i r m i z i ve E b û D â v û d da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ve M ü s l i m'in uzun bir metin

Zeyneb bint-i Cahş (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Zeyneb bint-i Cahş (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in halası Ümeyme bint-i Abdü'l-Muttalib'in kızıdır. Hicretin 3. yılı dul olarak Peygamber (S.A.V.) ile evlenme şerefine kavuşmuştur. Onbir hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim iki hadîsini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Râvileri kardeşi Abdullah'ın oğlu Muhammed ile Zeyneb bint-i Ebi Seleme'dir. Âişe (R.A.): **«Ben dindarlıkta ve takvâda ondan daha hayırlı, sözünde daha sadık ve akrabalarına daha iyi davranan bir kadın görmedim»**, diyerek onu övmüştür. Peygamber (S.A.V.)'in ilk vefât eden ve müslümanlardan cenâzesi sal tahtası üzerine konan ilk ölüdür. Hicretin 20. yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 491)

(33) Hâl tercemesi 1779 nolu hadîste geçmiştir.

hâlinde rivâyet ettikleri bu hadîste verilen velîme ziyâfetinin hays denilen bir yemek olduğu belirtilmiştir. Buhârî'nin rivâyetinde kuru hurmanın da bulunduğu belirtilmiştir. Orada râvi der ki: **"Enes'in kavudu da saydığını zannederim."**

Hays Araplar arasında bilinen bir yemek çeşididir. Bu yemekte çekirdeği çıkarılmış hurma, yağ, yoğurt kurusu bulunur. Bâzen buna kavud da karıştırılır.

El-Karî', el-Mirkât'ta: Safiyye (Radıyallâhü anh) için verilen velîme ziyâfetinde kuru hurma, kavud ve hays yemeği bulunduğu anlaşılıyor. Her râvi bunlardan bildiğini rivâyet etmiştir. Böylece rivâyetler birleştirilmiş olur, demıştir.

Buhârî'nin bir rivâyetine göre bir sofra serilmiş sofraya kuru hurma, kurutulmuş yoğurt ve yağ getirilmiştir. İşte velîme ziyâfeti getirilen bu maddelerden oluşmuştur.

El-Hâfız el-Fetih'te: Bu rivâyet ile hays yemeği rivâyeti arasında ihtilâf yoktur. Çünkü anılan maddeler hays yemeğini meydana getiren parçalardır. Lügat ehli demişler ki hays yemeği şöyle yapılır: Kuru hurmaların çekirdekleri çıkarılır sonra hurmalar kurutulmuş yoğurt veyâ un yâhut kavud ile karıştırılır. Lügat ehli bu yemeği böyle târif etmişlerdir. Eğer bu yemeğe yağ karıştırılsa bundan dolayı yemeğin ismi değişmiş olmaz, demiştir.

Tuhfe yazarının dediği gibi **Kamus'ta** hays yemeğinin târifi yapılırken bu yemeğe yağın katıldığı anlatılıyor.

Hadîs, velîme ziyâfetinin ekmeksiz ve etsiz yemekle de olabildiğine delâlet eder.

١٩١٠ — حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ أَبُو خَيْثَمَةَ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جَدْعَانَ،
عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : شَهِدْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَلِيمَةً. مَا فِيهَا لَحْمٌ وَلَا خُبْزٌ.
قَالَ ابْنُ مَاجَةَ : لَمْ يُحَدِّثْ بِهِ إِلَّا ابْنُ عُيَيْنَةَ.

TERCEMESİ

1910) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in bir velîme ziyâfetinde bulundum. O ziyâfette ne et vardı ne de ekmek vardı.**

İbn-i Mâceh demiştir ki : Bu hadîsi (Süfyân) **bin Uyeyne'den başka hiç bir kimse rivâyet etmemiştir."**

İ Z A H I

Mü'minlerin anası S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın velîmesi ile ilgili olarak B u h â r î ' nin E n e s (Radıyallâhü anh)'-den yaptığı rivâyetlerin birisinde E n e s (Radıyallâhü anh);

وما كان فيها من خبز ولا لحم = "... **ve Safiyye** (Radıyallâhü anhâ)'**nın velîme ziyâfetinde ne ekmek vardı ne de et ...**" demiştir.

1910 nolu hadîste sözü edilen velîmenin S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın velîmesi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu hususta başka bir kayda rastlamadım.

١٩١١ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا الْفَضْلُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتَا : أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نُجَهِّزَ فَاطِمَةَ حَتَّى نُدْخِلَهَا عَلَى عَلِيٍّ . فَعَمَدْنَا إِلَى الْبَيْتِ . فَفَرَشْنَاهُ تُرَابًا لَيِّنًا مِنْ أَعْرَاضِ الْبَطْحَاءِ . ثُمَّ حَشَوْنَا مِرْفَقَتَيْنِ لِيفًا . فَنَفَشْنَاهُ بِأَيْدِينَا . ثُمَّ أَطْعَمْنَا تَمْرًا وَزَبِيبًا وَسَقَيْنَا مَاءً عَذْبًا وَعَمَدْنَا إِلَى عُودٍ ، فَعَرَضْنَاهُ فِي جَانِبِ الْبَيْتِ لِيُلْقَى عَلَيْهِ الثَّوْبُ وَيُعَلَّقَ عَلَيْهِ السِّقَاءُ . فَمَا رَأَيْنَا عُرْسًا أَحْسَنَ مِنْ عُرْسِ فَاطِمَةَ .

في الزوائد : في إسناده الفضل بن عبد الله ، وهو ضعيف ، وجابر الجعفي متهم .

T E R C E M E S İ

1911) "... (Efendimizin eşlerinden) Âişe ve Ümmü Seleme (Hind bint-i Ebî Umeyye) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan ; Şöyle demişlerdir :

(Alî bin Ebî Tâlib ile Efendimizin kızı Fâtıma (Radıyallâhü anhümâ)'**nın düğününde) Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ)'**nın gelinlik hazırlığını yapıp onun Alî** (Radıyallâhü anh)'**ın odasına götürmemizi emretti. Bunun üzerine biz Alî** (Radıyallâhü anh)'**ın odasına gittik ve Bathâ** (34) **tarafların-**

(34) Bathâ geniş tabanlı, kumlu ve çakıllı dereye denilir.

dan (getirilen) **yumuşak toprağı odaya yaydık. Sonra ellerimizle dittiğimiz hurma kabuğunun elyafı ile iki yastık doldurduk. Daha sonra velîme ziyâfeti olarak kuru hurma ve kuru üzüm yedirdik, güzel bir su içirdik. Sonra üstüne elbise atılacak ve su kabı asılacak bir ağaç parçasını getirip odanın bir kenarına koyduk. Biz, Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ)'**nın düğününden daha güzel bir düğün görmedik.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan râvi el-Fadl bin Abdillah zayıftır, (Şii mezhebinin ileri gelen âlimlerinden olan) râvi Câbir el-Ca'fî de zayıflıkla itham edilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs, F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) ile A l î (Radıyallâhü anh)'in düğününde verilen yemeğin kuru hurma ve kuru üzüm olduğuna delâlet eder. Müellif bu maksatla bu hadîsi bu bâbta zikretmiştir.

El-Mevâhibü'l-Ledünniye'de nakledilen bâzı rivâyetlerde ise bu bahtiyar eşlerin velîmesinde zeytin ve kuru hurma bulunduğu, diğer bir kısım rivâyetlerde de velîmelerinde kuru hurma ile kurutulmuş yoğurttan yapılan **Hays** isimli yemek bulunduğu ifâde edilmiştir.

A l î (Radıyallâhü anh) ile F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhları en sıhhatlı görülen rivâyete göre hicretin birinci yılı **R e c e b** ayında kıyılmıştır. Bir kavle göre aynı yılın **R a m a z a n** ayında kıyılmıştır. E l - H â f ı z M u g o l t â y î'nin dediğine göre aynı yılın Z i ' l - h i c c e ayında düğünleri yapılmıştır.

T a b e r î ise: Hicretin ikinci yılı S a f e r ayında nikâhları kıyılmış ve hicretin 22'nci ayının başlarında Z i ' l - h i c c e'de düğünleri yapılmıştır, der.

Bu hususlarda Siyer kitablarında başka rivâyetler de vardır. Evlenmeleri ile ilgili geniş ma'lumat isteyenler Siyer kitaplarına mürâcaat etsinler.

H z. A l î (Radıyallâhü anh)'ın fazîleti (114 - 121) nolu hadîsler bahsinde ve H z. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi de 771 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir.

Hadîs, en aziz ve çok değerli bu güveyi ile gelinin sade hayatlarına ve sâde düğünlerine işâret eder. Evlenmek ve düğün yapmak üzere bir sürü masraflara, ağır külfetlere, hattâ borçlar altına giren veyâ sokturulan müslümanlar bu hadîsten ibret dersini almalıdırlar. Cenab-ı Hak cümlemize şuur ihsan eylesin. Âmin.

١٩١٢ - حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ . حَدَّثَنِي أَبِي
عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ قَالَ : دَعَا أَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ رَسُولَ اللهِ ﷺ إِلَى عُرْسِهِ .
فَكَانَتْ خَادِمَهُمُ الْعَرُوسُ . قَالَتْ : تَدْرِي مَا سَقَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ؟ قَالَتْ : أَنْقَعْتُ
تَمَرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ . فَلَمَّا أَصْبَحْتُ صَفَّيْتُهُنَّ فَأَسْقَيْتُهُنَّ إِيَّاهُ .

TERCEMESİ

1912) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan (35) ; Şöyle demiştir :

Ebû Üseyd es-Sâidî (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i düğününe dâvet etti. Gelin (velîme yemeğini hazırlamak işinde) onlara hizmet ediyordu. Gelin :

Ey Sehl! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne içirdiğimi biliyor musun? dedikten sonra : Ben (Tevr denilen kab içinde) geceden bir kaç tane kuru hurma ıslattım. Sabah olunca hurmaları süzdüm ve bunun şırasını O'na içirdim, demiştir."

İZAHI

Buhârî ve Müslim de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh)'ın adı Mâlik bin Rabîa'dır. Evlendiği kadın ise Ümmü Üseyd bint Veheb bin Selâmet (Radıyallâhü anhâ)'dır.

Gelin'in hizmet etmesi husûsunda Nevevî: Bu hizmet kadınların örtünmesi ve erkeklerden sakınması hakkındaki ilâhi emrin gelişinden önceki zamana âit olarak yorumlanır. Kadının örtülü olarak erkeklere hizmet etmiş olması yorumu uzak bir yorumdur, demiştir.

Bâzı rivâyetlerde, gelinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne içirdiğine dâir soru sahibi Sehl (Radıyallâhü anh)'dır.

Parentez içine aldığım 'Tevr' kelimesi Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde vardır. Bu kelime Arap dilinde bakır kab, çömlek, desti ve taştan oyulmuş çanak anlamlarına gelir. Buhârî bu hadîsi müteaddit yerlerde rivâyet etmiştir. Velîme bölümündeki

(35) Sehl (R.A.)'ın hâl tercemesi 164 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

rivâyetinde "**Taştan bir tevr**" yâni '**taştan oyulmuş bir kab**' diye geçer.

Hadisdeki "**Enka'tu**" fiilinin alındığı "**İnka'**" masdarı kuru üzüm veyâ hurmayı ıslatıp hoşaf ve şıra yapmak, demektir.

Geceden ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi.

N e v e v î : Kuru üzüm veyâ kuru hurma şırası ve hoşafının tadı bozulmadıkça ve kükremedikçe ümmetin icmaı ile içilebilir, demiştir. Kükreyip tadı değiştikten sonra, kaymağını ve tortusunu atmasa bile âlimlerin çoğuna göre artık içilmez. Şarap hükmüne girmiş olur. E b û H a n î f e : Bunun şarap hükmüne girmesi için kükreyip tadının değişmesi yanında kaymağını atması da şarttır, demiştir.

Şunu söylemekle yetineyim: Şerhoşluk verdiği takdirde âlimlerin icmaı ile içilemez. Bu husustaki geniş ma'lumat "**Eşribe**" kitabında inşâallah verilecektir.

Bâzı rivâyetlerde: Sabahleyin velîme yemeği verildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hurma şırasının ikram edildiği belirtilmiştir. Şu halde E b û Ü s e y d (Radıyallâhü anh)'ın velîme ziyâfeti gerdeğe girildikten sonraki gün verilmiştir. Yemekten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e özel bir ikram mâhiyetinde şıra içirilmiştir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Velîme ziyâfetine büyükleri de dâvet etmek müstehabtır.
2. Büyükler dâvete icâbet etmelidir. Bu husûsta gerekli bilgi bundan sonraki bâbta anlatılacaktır.
3. Kuru hurma şırası (yukarıda anlatılan şartlar dâhilinde) içilebilir.
4. Misâfirler içinden büyüklere özel ikramda bulunmak meşrûdur. Bilhassa o büyüğe yapılan ikram diğer misâfirleri sevindirirse bu ikram daha faziletli olur.

Ebû Üseyd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ebû Üseyd'in adı Mâlik bin Rebîa bin el-Beden veyâ el-Bedin bin Amr bin Avf bin Hârise bin Amr el-Hazreç el-Ensârî es-Sâidî'dir. Bedir savaşına katılmış sahâbîlerdendir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet ettiği 28 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim iki hadîsini ittifakla, iki hadîsini Buhârî ve bir hadîsini Müslim, münferid olarak rivâyet etmişlerdir. Râvileri, Enes bin Mâlik, Ebû Seleme, bunun oğlu el-Münzir, Abbâs bin Sehl ve Abdülmelik bin Saîd'dir. Hicretin 60. yılı vefât ettiği söylenmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel: Cild 4, Sah. 74)

(٢٥) باب إجابة الداعى

25 — (VELÎME ZİYÂFETİNE) DÂVET EDENE İCÂBET ETMEK BÂBI

١٩١٣ – حدثنا علىُّ بنُ مُحَمَّدٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِىِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ . يُدْعَى لَهَا الأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ . وَمَنْ لَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ .

TERCEMESİ

1913) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Yemeğin en fenası zenginlerin dâvet edilip fakirlerin terkedildiği (bu hâlin âdet edildiği) velîme yemeğidir. Kim (velîme ziyâfeti dâvetine) icâbet etmezse şüphesiz Allah'a ve Resûlüne isyan etmiş olur."

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Mâlik, Ahmed ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

Müellifin rivâyetinde hadîs Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Yâni onun sözü olarak görülmektedir. Müslim bunu hem mevkuf hem de merfu olarak rivâyet etmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözü olarak da rivâyet etmiştir. Bir hadîs mevkuf ve merfu olarak rivâyet edildiği zaman sahih mezhebe göre merfu hükmündedir.

Hadîs, zenginlerin çağırılması ve fakirlerin çağırılmaması âdet hâline getirilen düğün yemeğinin fenâ olduğunu hükme bağlamıştır. Böyle bir kötü âdet olsa bile Sindî'nin beyânına göre çağırılanın gitmesi gerekir. Hadîsin son kısmı buna delâlet eder.

Nevevî: Bu hadîsten kaştedilen mânâ halkın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra düğün ziyâfetleri gibi dâvetlerde zenginleri çağırıp fakirleri çağırmamaları, zenginlere yemeğin güzelliğini seçmeleri, onlara öncelik tanımaları, dâvet yerinde iyi yerleri onlara ayırmalarının ve benzeri şeylerin âdet hâline getirmelerinden haber vermektir, demiştir. Çünkü saâdet devrinde böyle bir durum olmamıştır.

Hadîs, velîme ziyâfetine özürsüz olarak icâbet etmeyenin günah işlemiş sayıldığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde anlatacağım.

١٩١٤ — حدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أنا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ثنا عُبَيْدُ اللّٰهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ « إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى وَلِيمَةِ عُرْسٍ، فَلْيُجِبْ » .

TERCEMESİ

1914) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

"Sizden birisi düğün yemeğine çağırıldığı zaman (dâvete) icâbet etsin."„

İZAHI

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Mâlik, Ahmed ve Dârimî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, düğün yemeği dâvetine icâbet etmenin gerekliliğine delâlet eder. Böyle dâvete icâbet etmenin hükmü hakkındaki âlimlerin görüşleri biraz farklıdır. Şöyle ki:

1. Hanefî âlimlerine göre düğün yemeği dâvetine icâbet etmek vâcibe yakın bir **Sünnet-i Müekkede**'dir. Delîl ise bu bâbtaki hadîslerdir. **El-İhtiyâr** da: Düğün yemeği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinden beri devam edegelen ve riâyet edilen önemli bir Sünnettir. Buna icâbet etmeyen günah işlemiş olur. Çünkü (1913 nolu) hadîste: **"Kim icâbet etmezse Allah'a ve Resûlüne isyan etmiş olur."** buyurulmuştur. Artık dâvet edilen kişi oruçlu ise icâbet eder ve duâ eder. Oruçlu değilse yemek yer ve duâ eder. Eğer yemek yemezse ve icâbet etmezse günaha girer ve dâvet sahibine eziyet etmiş olur. Diğer dâvetler böyle önemli değildir, denilmiştir.

Bâzı Hanefî âlimleri ise düğün yemeği dâvetine icâbet etmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir.

2. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheblerine mensup âlimler düğün yemeği dâvetine icâbet etmenin vâcibliğine, diğer dâvetlere icâbet etmenin müstehablığına hükmetmişlerdir.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Düğün yemeği dâvetine icâbet etmenin vâcipliğinin şartları şunlardır: Dâvet edici erginlik çağına var-

mış hür ve akıllı olacak, yalnız zenginleri dâvet edip fakirleri terketmemiş olacak, dâvet sahibi müslüman olacak, dâvet gerdeğe girildiği gün veyâ ertesi gün olacak, dâvet edilen kişi daha önce başka bir düğün yemeğine çağırılmamış olacaktır. Eğer iki dâvetiyeyi beraber alırsa, akrabalık bakımından daha yakını, akrabalık yoksa komşuluk bakımından en yakın olanı tercih edecektir. Bir de şu şart vardır: Dâvet edildiği yerde kendisinin gitmesiyle eziyet duyacak bir kimse olmayacaktır, demiştir.

Dâvet yerinde içki, haram çalgılar ve erkeklerle kadınların karışık evlenmesi gibi dinen yasak olan bir fiil veyâ durumun bulunduğunu bilen kimse dâvete icâbet edemez.

١٩١٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَادَةَ الْوَاسِطِيُّ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ ابْنُ حُسَيْنٍ أَبُو مَالِكٍ النَّخَعِيُّ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْوَلِيمَةُ أَوَّلَ يَوْمٍ حَقٌّ . وَالثَّانِي مَعْرُوفٌ . وَالثَّالِثُ رِيَاءٌ وَسُمْعَةٌ».

في الزوائد : في إسناده أبو مالك النخعي . وهو ممن اتفقوا على ضعفه . وقد رواه الترمذي في جامعه من حديث عبد الله بن مسعود .

TERCEMESİ

1915) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Düğün yemeği ilk gün haktır, ikinci gün meşrûdur, üçüncü gün riyâ ve gösteriştir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvi Ebû Mâlik en-Nahaî, zayıflıklarına âlimlerin ittifakla hükmettikleri râvilerdendir. Tirmizî kendi süneninde bu hadîs-i İbn-i Mes'ud (R.A.)'den merfu olarak rivâyet etmiştir.

İZAHI

Tirmizî'nin rivâyetindeki metin meâlen şöyledir:

«İlk günün (velîme) yemeği haktır. İkinci gününün yemeği sünnettir. Üçüncü günün yemeği gösteriştir. Kim gösteriş yaparsa Allah onu (kıyâmet gününde) teşhir eder.»

Düğün yemeğinin verilmesinin vâcibliğine hükmedenler, hadîsdeki "**Hak**" kelimesini sâbit yapılması lâzım ve vâcib mânâsına yorumlamışlardır.

Velîme yemeğinin verilmesinin sünnet olduğuna hükmeden Selef ve Halef âlimlerinin cumhûru hadîsdeki "Hak" kelimesini şöyle yorumlamıştır: Yâni bu ziyâfeti vermemek uygun bir şey değildir. Yapılması ziyâdesiyle matlubtur. Sünnet-i Müekkede'dir.

Bu ziyâfet ikinci günü verilirse meşrû ve sünnettir. Üçüncü gün yapılırsa riyakârlık ve gösteriş için yapılmış olur, yâni mekruhtur. Dinî yönden yararlı değildir. Onda sırf iftihar bulunmuş olur.

Hadîsdeki ilk günden maksat gerdeği tâkip eden gündür.

Tıybî: İlk günkü dâvete icâbet etmek vâcibtir. İkinci günküne icâbet etmek müstehabtır. Üçüncü günküne icâbet etmek mekruh, hattâ haramdır, demiştir.

El-Karî: Mâlik'in bâzı arkadaşları düğünden sonra yedi güne kadar ziyâfet vermek müstehabtır, demişler ise de bu hadîs onların kavlini reddeder, demiştir.

Buhârî kendi sahîhinde düğün yemeğinin düğünün son gününden itibâren yedi güne kadar verilmesinin câizliğine taraftar çıkarak bunun için özel bir bâb açmış ve bu hadîsin zayıflığına böylece işâret etmiştir.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Bu hadîs için şâhid durumunda olan hadîsleri zikrettikten sonra: Bu hadîslerin her birisinin senedinin sahîhliği husûsunda itiraz var ise de bunların tümünden öyle bir kuvvet meydana gelir ki hadîsin bir aslının bulunduğuna delâlet eder. Şâfiî ve Hanbelî âlimleri bu hadîsle amel etmişler Mâlikîler ise Buhârî'nin taraftar olduğu görüşü benimsemişlerdir... demişlerdir.

Ebû Dâvûd ve Nesaî bu hadîsin bir benzerini Züheyr bin Osman (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

(٢٦) باب الإقامة على البكر والثيب

26 — (EVLİ İKEN TEKRAR EVLENEN ADAMIN SON ALDIĞI) BÂKİRE VE DUL KADININ YANINDA İKAMET (EDECEĞİ SÜRENİN BEYÂNI) BÂBI

١٩١٦ — حدثنا هنّاد بن السّريّ . ثنا عبدة بن سليمان عن محمّد بن إسحاق ، عن أيّوب ، عن أبي قلابة ، عن أنس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إنّ للثّيّب ثلاثًا ، وللبكر سبعًا » .

TERCEMESİ

1916) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz (son nikâhlanan) dul kadın için üç gece ve bâkire kız için yedi gece (ikâmet hakkı) vardır.»"

١٩١٧ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يحيى بن سعيد القطان عن سفيان ، عن محمد بن أبي بكر ، عن عبد الملك (يعني ابن أبي بكر بن الحرث بن هشام) ، عن أبيه ، عن أم سلمة ؛ أن رسول الله ﷺ لما تزوج أم سلمة أقام عندها ثلاثا . وقال « ليس بك على أهلك هوان . إن شئت ، سبعت لك . وإن سبعت لك ، سبعت لنسائي » .

TERCEMESİ

1917) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Ümmü Seleme** (yâni kendisi) **ile evlendiği zaman, yanında** (üst üste) **üç gece ikâmet etti** ve (ikâmet süresini kısa tutmasının sebebinin sırayla diğer zevcelerinin yanında kalması gereği olduğuna işâret etmek üzere) **ona şöyle buyurdu:**

«Senin ehlin yanında seninle ilgili bir önemsizlik yoktur. Dilersen senin için (ikâmet süremi) **yedi geceye tamamlarım. Eğer senin için yedi geceyi tamamlarsam,** (diğer) **karılarımın her birisi yanında yedişer gece ikâmet ederim.»"**

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Hadis bâzı rivâyetlerde Enes (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Diğer bâzı rivâyetlerde ise:

"Enes (Radıyallâhü anh) **şöyle demiştir: Sünnet şudur ki** (evli olan) **adam bâkire bir kızla evlendiği zaman onun yanında yedi ge-**

ce ikâmet eder. **Dul bir kadınla evlendiği zaman onun yanında üç gece ikâmet eder.**" Buhârî'nin rivâyeti böyledir. Bu rivâyet de merfu hükmündedir. Çünkü sahâbînin: "Sünnet şudur, şu iş sünnettendir." gibi sözleri "Peygamber şöyle buyurdu" hükmündedir.

Dârimî ve Beyhakî ise müellifimiz gibi rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîsin fıkıh yönünü sonradan anlatmak üzere Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsine bakalım.

Bu hadîsi Müslim, Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya buyurduğu; لَيْسَ بِكِ عَلَى أَهْلِكِ هَوَانٌ cümlesindeki «Senin ehlin»den maksat Zât-ı Nebevîleri olabilir. Çünkü karı ile koca biribirisinin ehlidir. Bu ifâde böyle yorumlanırsa cümlesinin mânâsı şöyle olur: "(Ey Ümmü Seleme!) **Senin yanında yalnız üç gece kalmakla yetinmemin sebebi benim yanımda önemsiz olman ve sana istekli olmamam değildir.**"

Cümledeki "**Ehil**" kelimesiyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın kabîlesi kastedilmiş olabilir. Bu takdirde cümleden kastedilen mânâ şöyledir:

"(Ey Ümmü Seleme) **Senin yanında yalnız üç gece kalmakla yetinmem** nedeniyle **senden ötürü kabîlene bir hakâret olmaz.**"

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yanında üç günü tamamladıktan sonra mı zifaftan bir gün sonra mı söylediği husûsunda Müellifimizin rivâyetinde bir sarâhat yoktur. Mâlik, Şâfiî ve Müslim'in rivâyetine göre gerdeği tâkip eden günün sabahı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bunu söylemiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre üç gün ikâmet ettikten sonra söylemiştir. Rivâyetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bunu ikinci veyâ üçüncü günü söylemiş olması da muhtemeldir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya bu iki şıktan dilediğini seçebileceğini beyan buyurduktan sonra Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın üç günlük ikâmetten sonra sırayla arkadaşlarının yanında kalma şıkkını tercih ettiği Mâlik, Şâfiî ve Müslim'in rivâyetinde belirtilmiştir.

N e v e v î: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ü m m ü S el e m e (Radıyallâhü anhâ)'ya hakkını beyan buyurmuş ve üç gün ikâmetle yetinildiği takdirde bütün zevcelerin yanında sırayla birer gece kalınacağı şâyet üç günlük ikâmetle yetinilmeyip yedi gün kalındığı takdirde diğer zevcelerin her birisinin yanında yedişer gün kaldıktan sonra sıranın Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'ya geleceğini bildirmiş ve bu iki şıktan birisini seçmek için Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'yı serbest bırakmıştır. Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) üç gün ikâmetle yetinmek şıkkını tercih etmiştir. Çünkü yedi günlük ikâmet bir yönden daha iyi ise de bu takdirde diğer arkadaşlarının her birisinin yanında yedişer gün kalındıktan sonra ancak kendisine sıra geleceği yönünden pek kârlı olmazdı. Çünkü ona sıra geç gelecekti,' demiştir.

ÜMMÜ SELEME (RADIYALLÂHÜ ANHÂ)'NIN HADÎSİNDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Erkek, karısının hakkını onun anlıyabileceği bir dil ile anlatmalıdır.

2. Birden fazla karısı olan kişi bunlar arasında adâletli davranmalıdır.

3. Evli iken dul bir kadınla evlenen adam o dul kadını üç günlük ikâmet ile yedi günlük ikâmet arasında serbest bırakmalıdır. Şâyet üç günlük ikamet ile yetinilir ise bundan sonra sırayla karılarının yanında birer gece kalınır. İkâmet süresi yedi güne çıkarıldığı takdirde diğer karıların her birisinin yanında yedişer gün kalınır.

a) Ş â f i î, A h m e d ve cumhur'un kavli budur.

b) M â l i k: Sonradan nikâhlanan dul kadın için muhayyerlik yoktur. Onun hakkı yalnız üç gündür, diyerek E n e s (Radıyallâhü anh)'ın 1916 nolu hadîsiyle amel etmiştir. Ona göre Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hüküm olması muhtemeldir. Böyle bir ihtimal varken Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi delîl olamaz.

c) H a n e f î l e r ' e göre adam son aldığı dul kadın yanında üç gece ikâmet ederse diğer karılarının her birisinin yanında üçer gece ikâmet edecek. Şâyet yedi gece ikâmet ederse diğerlerinin her birisinin yanında yedişer gece ikâmet edecektir. Çünkü Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karıları arasında adâletli taksimat yapardı. Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde:

«Eğer senin yanında yedi geceyi tamamlarsam (diğer) karılarımın her birisinin yanında yedişer gece kalırım» buyurulmuş. H a n e f î l e r'e göre bunun mânâsı şudur: "Ben senin ile diğer karılarım arasında adâletli davranırım. Senin yanında yedi gece kaldığım gibi onların yanında da yedişer gece kalırım." Kezâ onun yanında 3 gece ikâmet edince diğerlerinin yanında da üçer gece kalmasının gerekliliği mânâsı çıkar.

Cumhur şöyle cevap vermiştir: Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri arasındaki eşitlik hükmü yalnız yedi gece ikâmet hakkındadır. Üç günlük ikâmeti buna kıyaslamak nass karşısında kıyas yapmak demektir ki, böyle bir kıyaslama mûteber değildir. Zâhir olan cumhur'un kavlidir.

Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) dul iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla evlenmiştir. Hâl tercemesi 600 nolu hadîste geçmiştir.

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden çıkarılan hüküm şudur: Evli bir adam tekrar evlendiğinde sonradan evlendiği kadın dul ise onun yanında üç gece ikâmet eder. Sonra mevcut karılarının hepsinin yanında adâletli bir şekilde sıra ile ikâmet eder. Sonradan evlendiği kadın bâkire ise onun yanında yedi gece ikâmet eder. Ondan sonra sırayla ve adâletli bir şekilde hepsinin yanında ikâmet eder.

Tuhfetü'l-Ahvezî'de şöyle denilmiştir:

"Yukardaki hüküm (yâni anlattığım hüküm) Ş â f i î, A h m e d, İ s h a k ve Cumhur'un kavlidir.

N e v e v î, M ü s l i m'in şerhinde: 'Bu hadîs yeni evlenilen kadın için özel bir hak bulunduğuna delâlet eder. O hak şudur: Eğer bâkire ise onun yanında yedi gün ve gece üst üste ikâmet edilir. Sonra mevcut karılar arasında nöbetle ikâmet etmeye başlanılır. Nöbet işi hesaplanırken onun yanında kalınan yedi günlük süre müstesna tutulur. Eğer sonradan alınan kadın dul ise bu kadın serbesttir. Dilerse ilk üç gece onun yanında ikâmet edilir, sonra mevcut kadınlar arasında adâletli nöbet işine başlanılır. Onun yanında kalınan üç günlük süre nöbet işinden müstesna tutulur. Şâyet bu dul kadın yedi gün ikâmet şıkkını tercih ederse kocası ona uyar. Bu süre bittikten sonra diğer karıların her birisinin yanında yedişer gün ikâ-

met edildikten sonra sıra bu dul kadına gelir. Ş â f i î ve ona muvafakat edenlerin mezhebi budur. Sahîh hadîslerle sâbit olan hüküm de budur. M â l i k, A h m e d, İ s h a k, E b û S e v r, İ b n - i C e r î r ve Cumhur'un kavli budur', demiştir.

H a n e f î imamlarından M u h a m m e d, kendi Muvatta'ında Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)nın hadîsini rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyet şöyledir: «(Ey Ümmü Seleme) dilersen senin yanında yedi gün ikâmet ederim ve diğer karılarımın yanında da yedişer gün kalırım. Dilersen senin yanında üç gün kalırım ve (sonra) dolaşmaya başlarım.» buyurulmuş. Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) : (Benim yanımda) üç gün (ikâmet et) demiştir."

İ m a m M u h a m m e d bu hadîsi rivâyet ettikten sonra: Biz bununla amel ederiz. Eğer onun yanında yedi günü tamamlarsa diğerlerinin yanında da yedişer gün kalır. Ona diğerlerinden fazla bir hak vermez. Eğer onun yanında üç gün kalırsa diğerlerinin yanında da üçer gün kalır. E b û H a n î f e'nin ve bizim mezhebimizin bütün Fıkıhçılarının kavli budur, demiştir."

Tuhfe yazarı cumhur'un mezhebine taraftar çıkarak H a n e f î âlimlerin yeni karı ile eski karı arasında ve bâkire ile dul kadın arasında ikâmet bakımından bir farkın bulunmadığı yolunda verdikleri hükmün hadîslerin zâhirine uymadığını söylemiştir. Daha sonra İ m a m M u h a m m e d'in **Muvatta'** üzerinde yazılmış olan **'Et-Ta'liku'l-Mümecced'** adlı kitaptan uzunca bir parçayı nakletmiştir. Bu eserin sahibi de cumhur'un görüşüne taraftar çıkmıştır.

(٢٧) باب ما يقول الرجل إذا دخلت عليه أهله

27 — KARISI, YATAĞINA GİRECEĞİ ZAMAN ADAMIN SÖYLİYECEĞİ (DUÂ) BÂBI

١٩١٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَصَالِحُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْقَطَّانُ. قَالَا: ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى. ثنا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا أَفَادَ أَحَدُكُمُ امْرَأَةً أَوْ خَادِمًا، أَوْ دَابَّةً، فَلْيَأْخُذْ بِنَاصِيَتِهَا وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ! إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ مَا جُبِلَتْ عَلَيْهِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جُبِلَتْ عَلَيْهِ».

TERCEMESİ

1918) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz bir kadına, bir hizmetçi (= köle veyâ câriye)ye veyâ bir hayvana sahip olduğu zaman onun başının ön kısmından tutsun ve şöyle desin: Allah'ım! Ben bunun hayrından ve yaradılışındaki (huyları ile vasıfları)nın hayırlısından (nasibimi) şüphesiz senden diliyorum. Bunun şerrinden ve yaratılışındaki (huyları ile vasıfları)nın şerrinden sana sığınıyorum.»"

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunu mânâyı etkilemeyen az kelime değişikliği ile rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadîs metninde mevcut benzer duâdan önceki metin meâlen şöyledir:

"**«Biriniz bir kadınla evlendiği veyâ bir hizmetçi (köle veyâ câriye) satın aldığı zaman şöyle desin... ve biriniz bir deve satın aldığı zaman hörgücünün tepesinden tutsun ve bu (duâ)nın mislini söylesin.»**

Ebû Dâvûd demiş ki: Râvi Ebû Saîd şu ilâveyi de yapmıştır: «Sonra devenin başının kısmından tutsun ve kadın ile hizmetçi hakkında bereket için duâ etsin.»"

Hizmetçi diye terceme ettiğim hadîsdeki 'Hadım' kelimesinden maksat köle ve câriyedir.

Hadîsdeki emir müstehablık içindir. Bir kadınla evlenen, köle veyâ câriye satın alan veyâ hibe gibi yollarla elde eden veyâ bir hayvana sahip olan bir kimsenin bu duâyı yapması meşrû ve müstehabtır.

١٩١٩ — حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ. ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَتَى امْرَأَتَهُ قَالَ: اللَّهُمَّ! جَنِّبْنِي الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَارَزَقْتَنِي. ثُمَّ كَانَ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ، لَمْ يُسَلِّطِ اللهُ عَلَيْهِ الشَّيْطَانَ. أَوْ لَمْ يَضُرَّهُ».

T E R C E M E S İ

1919) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizden bir kimse karısının yanına (cinsel ilişki için) **yaklaşmak isterken:** "(Bismillâh) **Allah'ım! Şeytanı benden** (ve eşimden) **uzaklaştır ve şeytanı bize vereceğin** (zürriyet)den **uzak eyle" derse, sonra** (bu cinsel ilişkiden) **onların bir çocuğu olursa Allah Teâlâ şeytanı o çocuğa musallat etmez veyâ şeytan o çocuğa zarar veremez.»"**

İ Z A H I

N e s â î'den başka **Kütüb-i Sitte**'nin tümünde bu hadîs vardır. A h m e d de rivâyet etmiştir. Parentez içi ifâdeler diğer rivâyetlerden istifâde edilerek yazılmıştır.

Hadîsdeki duâ bâzı rivâyetlerde şöyledir: Önemine binâen aynen buraya geçiriyorum. Çünkü daha şümullü olup başında besmele de vardır: بِاسْمِ اللهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا

«Allah'ın ismi ile. Allah'ım! Şeytanı bizden uzaklaştır ve şeytanı bize vereceğin (zürriyyet)den **uzaklaştır.»**

Adam eşine yaklaşmak istediğinde, önce bu duâyı okumalı, sonra yaklaşmalıdır. Çünkü yaklaşırken okumak hadîsin emrine uymadığı gibi saygısızlık Duânın adâbına aykırıdır.

Anılan duâyı okuduktan sonra eşine yaklaşan ve bu yaklaşımdan olan çocuğa şeytanın zarar veremiyeceği veyâ Allah'ın o çocuğa şeytanı musallat ve hâkim etmiyeceği anlamını ifâde eden cümlelerdeki "Veyâ" ifâdesi râvi'nin tereddüdünden ileri gelmiştir. Bu cümlelerden; لَمْ يُسَلِّطِ اللهُ عَلَيْهِ الشَّيْطَانَ = **«Allah o çocuğa şeytanı musallat eylemez.»** cümlesi diğer rivâyetlerde yoktur.

Diğer cümle yâni **«Şeytan ona zarar veremez»** anlamını veren cümle ise diğer rivâyetlerde biraz farklı metin hâlindedir. Ama hepsinin ifâde ettiği mânâ ayni noktada birleşir.

B u h â r î ile M ü s l i m'in bir rivâyetlerinde ve E b û D â v û d'un rivâyetinde bu cümle: لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا = **«O çocuğa hiç bir zaman hiç bir şeytan zarar veremez.»** şeklindedir.

Hadîsin zâhirine göre o çocuğa şeytan hiç bir zarar veremiyecektir. Fakat âlimler bu cümleyi umumî mânâda tutmamışlardır. Bu hususta âlimler ittifak hâlindedir. Bu ittifakın sebebi, B u h â r î'-nin E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği şu meâldeki hadîs olabilir: **«Âdem oğullarından doğan her çocuk doğarken şeytan ona** dokunur ve **bu dokunmadan dolayı çocuk çığlık çıkararak bağırır.** Meryem ve oğlu İsâ (Aleyhisselâm) **bundan müstesnâdır.»** Şeytanın dokunması bir nevî zarardır. Ve çocuğun bağırmasına sebebiyet verir.

Âlimler, şeytanın zarar veremiyeceğine dâir cümleyi yorumlama şeklinde ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Bâzılarına göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Besmele ve anılan duâ bereketi ile şeytan, o çocuğa hâkim olamıyacak" ve çocuk, Allah Teâlâ'nın aşağıdaki âyette beyan buyurduğu kullardan olacaktır."

ان عبادى ليس لك عليهم سلطان = "(Ey Şeytan) Kullarımın üzerinde **senin bir hâkimiyetin olamaz. Ancak sana uyan sapıklar bundan müstesnâdır."** (36)

Bir kısım âlimlere göre cümleden kastedilen mânâ şudur: "Şeytan o çocuğu dîninden çıkaramıyacaktır. Veyâ çocuğun bedenine zarar veremiyecektir. Yâhut ona çarpamıyacaktır." Maksat, şeytan onu hiç bir günaha sokamıyacak, demek değildir.

Başka bir kavle göre, maksat, şeytanın o çocuğu büyük günahlara sokamıyacağıdır.

Diğer bir kavle göre maksat, çocuk büyüdükten sonra bir günah işlediği takdirde şeytan onu tevbe etmekten alıkoyamıyacaktır.

Başka çeşit yorumlar var ise de bu kadarını anlatmakla yetinelim.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Karı ile koca cinsel ilişkide bulunacaklarından biraz önce koca anılan duâyı okursa ve bu ilişkiden çocuk doğarsa, o çocuğun müslümanlık dîni üzerinde öleceği müjdesi verilmiştir.

2. Rızık yiyecek, giyecek ve içeceğe inhisar etmez. Allah Teâlâ'nın kullarına verdiği her nîmet rızıktır. Çocuk bir rızıktır. İlim ve ibâdetler de çocuk gibi birer rızıktır.

(36) Hicr: 42

3. Besmele ve duâya devam etmek o kadar müstehabtır ki; meşrû cinsel ilişki istendiğinde bile okunması müstehabtır.

4. Şeytandan ve zararlı her şeyin şerrinden Allah'a, O'nun ismine ve duâya sığınmalıdır.

5. Her çeşit hayra, insanı muvaffak eyleyen Allah Teâlâ'dır. Başarı ve kolaylık O'nun yardımı ile gerçekleşir.

6. Şeytan insanın beraberindedir. Ancak Allah'a zikir edildiği zaman şeytan uzaklaşır.

(٢٨) باب التستر عند الجماع

28 — (EŞLERİN) CİNSEL İLİŞKİDE ÖRTÜNME(YE RİÂYET ETMELERİNİN ÖNEMİ) BÂBI

١٩٢٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون، وأبو أسامة. قالا: ثنا بهز بن حكيم، عن أبيه، عن جده؛ قال: قلت: يارسول الله! عوراتنا. ما نأتي منها وما نذر؟ قال «احفظ عورتك. إلا من زوجتك أو ما ملكت يمينك» قلت: يارسول الله! أرأيت إن كان القوم بعضهم في بعض؟ قال «إن استطعت أن لا تريها أحدا، فلا ترينها» قلت: يارسول الله! فإن كان أحدنا خاليا؟ قال «فالله أحق أن يستحيي منه من الناس».

TERCEMESİ

1920) "... Behz bin Hakîm'in dedesi (Muâviye bin Hayda) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

— **Yâ Resûlallah! Avretlerimizin neresini örteriz (örtmemiz gerekir), neresini örtüsüz bırakırız (örtmeyebiliriz)? diye sordum. Efendimiz, (bana) :**

— **«Sen avretini (helâlın olan) karından veyâ câriyenden başka herkesten sakla!» buyurdu. Ben :**

— **Yâ Resûlallah! Eğer kavm kendi aralarında (karışık ve bir yerde) olsalar, (avretle ilgili hüküm nedir?) bana bundan haber ver, dedim. Efendimiz (bana) :**

— **«Avretini hiç kimseye göstermemeye gücün yeterse sakın avretini katiyyen gösterme!» buyurdu. Ben :**

— **Yâ Resûlallah! Eğer birimiz** (tek başına) **boş bir yerde olursa?** (hüküm nedir) **diye sordum. Buyurdu ki:**

— **«İnsanlara nazaran Allah'tan hayâ etmek daha vâcibtir.»**"

İ Z A H I

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Araştırmalarıma rağmen, **Kütüb-i Sitte**'nin diğerlerinde bu hadîs'e rastlamadım. **Câmiü's-Sağîr**'de zikredilen bu hadîsin A h m e d, H â k i m, B e y h a k î ve E b û Y a ' l a tarafından rivâyet edildiği bildirilmekle yetinilmiştir. Zâten B u h â r î ve M ü s l i m de M u â v i y e b i n H a y d a (Radıyallâhü anh) isimli sahâbî'den hadîs rivâyet edilmediğini bu hadîsin izahından sonra anlatacağım. Bu zâtın hâl tercemesinden de anlaşılıyor. Kanımca bu hadîs Zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.

Hadîs, adamın kendi avret mahallini örtmekle mükellef olduğuna, yalnız helâlı olan karısına ve helâlı olan câriyesine karşı örtmekle mükellef olmadığına delâlet eder. Tercemede parentez içinde (helâl olan) kaydını ilâve ettim. Çünkü bâzı hallerde adam karısına ve câriyesine karşı bile avret yerlerini açamaz. Meselâ: Vat-i şüphe yâni, kocasından başka bir adam bir kadını, kendi karısını sanarak, kadın da onu kendi kocasını sanarak cinsel münâsebette bulunup sonra yanıldıkları anlaşılınca evli olan bu kadın anılan cinsel ilişkiden dolayı iddet denilen sürece kocasından uzak kalmakla mükelleftir. Zîra hatâlı birleşim neticesinde kadın gebe çıkabilir. Kocası da bu süre henüz bitmemiş iken onunla birleşirse doğacak çocuğun kimden olduğu meçhul kalır. Bu sakıncanın giderilmesi için kadın iddete tâbidir. Ve bu sürece kocası ona yaklaşamaz ve avret yerini ona karşı açamaz.

Kezâ adam, dinden çıkmış câriyesine, putperest veyâ ateşperest câriyesine veyâ başka bir erkekle evli câriyesine yaklaşamaz, cinsel ilişkide bulunamaz. İşte böyle bir câriyeye karşı efendisi avret yerini açamaz.

Sahâbî'nin "**Kavm kendi aralarında olsalar**" cümlesi ile sorduğu soru iki şekilde yorumlanabilir. Şöyle ki:

Sahâbî'nin maksadı, adam, babası, anası, oğlu ve kızı gibi mahremi sayılan yakınları ile beraber bir yerde bulunsalar yine avret yerini örtmek mecburiyetinin bulunup bulunmadığını sormak, olabilir.

Onun maksadı, erkeğin erkeklerle veyâ kadının kadınlarla beraber olması hâlinde avret yerini örtmek mecburiyetinin olup olmadığını sormak olabilir.

Bu soruya Peygamber (Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem) tarafından verilen cevapta, kişinin olanca gücü ile avret yerini kimseye göstermemesi emrolunmuştur. Şu halde tedâvi gibi bir zarûret hâlinde ihtiyaca göre avret yeri açılabilir. Fazlası açılamaz.

Hadîsin son kısmında sorulan soruya verilen cevaptan, kişinin kendi başına ve yalnız olarak bir odada bile bulunduğu zaman avret yerini açmamasının uygunluğu, zîra Allah Teâlâ'ya karşı daha çok hayâlı davranmanın önemi anlaşılıyor. Allah Teâlâ her şeyi görür. Örtüler O'nun görmesine hâşa engel olamaz. Gâye Allah'tan saklanmak ve avret yerini ondan gizlemek değildir. Çünkü bu imkânsız bir şeydir. Gâye, Allah Teâlâ'nın emrine itâat etmek, O'nun rızâsına uygun hareket etmek ve sevdiğini yapmak üzere her yerde ve her zaman örtünmektir.

Erkeğin, erkeğe, mahremi olan kadınlara ve yabancı kadınlara karşı örtülü tutması gerekli avret yerleri ile kadının, kadınlara, mahremi olan erkeklere ve yabancı erkeklere karşı örtülü tutması gerekli avret yerleri ve karı - kocanın biribirinin avret yerlerine bakmaları hakkında geniş bilgi Müellifimizin 661 - 662 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.

١٩٢١ – حدّثنا إسْحَاقُ بْن وَهْبٍ الْوَاسِطِىُّ. ثنا الْوَلِيدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْهَمْدَانِىُّ. ثنا الْأَحْوَصُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ. وَرَاشِدُ بْنُ سَعْدٍ، وَعَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَدِيٍّ، عَنْ عُتْبَةَ ابْنِ عَبْدٍ السُّلَمِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ فَلْيَسْتَتِرْ وَلَا يَتَجَرَّدْ تَجَرُّدَ الْعَيْرَيْنِ».

فى الزوائد إسناده ضعيف لجهالة تابعيّه .

Muâviye bin Hayda (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Muâviye bin Hayda bin Muâviye bin Kuşeyr el-Kuşeyrî, Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivâyet eden bir sahâbîdir. Râvileri ise oğlu Hakîm, Urve bin Ruveym el-Lahamî ve Hamîd el-Yezenî'dir. İbn-i Sa'd : Onun, Peygamber (S.A.V.)'in yanına giderek sohbeti ile müşerref olduğunu, Efendimize bâzı sorular sorduğunu ve O'ndan hadîsler rivâyet ettiğini söylemiştir. Muhammed bin es-Sâib el-Kelbî de :

(Devâmı 364.cü Sahifede)

TERCEMESİ

1921) "... Utbe bin Abd es-Sülemî (37) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizden birisi karısına yaklaşmak (cinsel münâsebette bulunmak) **istediği zaman** (karısı ile beraber) **örtünsün**(ler) **ve yabanî eşeklerin çıplaklığı gibi soyunmasın**(lar.)**.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Hadîsi sahâbî'den rivâyet eden tâbiî meçhul olduğu için senedi zayıftır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin benzerini Taberânî, Beyhakî ve İbn-i Ebî Şeybe, Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. **Câmiü's-Sağîr**'de nakledilen hadîs metninin son cümlesi; وَلَا يَتَجَرَّدَانِ تَجَرُّدَ الْعَيْرَيْنِ **«Koca ile karısı yabanî iki eşeğin çıplaklığı gibi soyunamazlar.»** şeklindedir.

Nesaî de bunun benzerini Abdullah bin Sercis el-Müzenî (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı seneddeki tâbiî yâni Abdü'l-A'lâ bin Adî meçhul olduğu için isnadın zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak yukarda anlattığım gibi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Sercis (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen hadîsler bu hadîsin şâhidleri durumundadırlar. **Câmiü's-Sağîr** şerhinde hadîsin sahîh olduğu bildirilmiştir.

Hadîsdeki emir mendupluk içindir. Adam ve karısı kapalı ve kimsenin göremiyeceği bir yerde birleştikleri takdirde üstlerine bir şey örtmeleri menduptur. Ancak çocukları gibi başka bir kimsenin görebileceği bir yerde olurlarsa örtünmeleri vâcibtir. Örtüsüz birleşme-

---

Muâviye b. Hayde .... (Baştarafı 363.cü Sahifede) Babam bana dedi ki, ben Horasan'da Muâviye bin Hayda (R.A.)'a yetiştim. Horasan savaşında bulundu ve orada vefât etti, demiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesaî onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Müellifimiz de onun hadîslerini rivâyet etmiştir. (El-Menhel: Cild 9, Sah. 170)

---

(37) Hâl tercemesi 1604 nolu hadîsin dip notunda geçmiştir.

leri haramdır. Ayrıca başka bir kimsenin göreceği yerde birleşmeleri yasaktır. İslâm terbiye ve âdabına aykırıdır. Kötülüğe sebebiyet vermesi de ayrı mahzurdur.

Hadîsdeki "Ayr" kelimesini yabanî eşek diye terceme ettim. Bâzılarına göre evcil eşeğe de "Ayr" denilir. Çıplak birleşmeye eşeklerin örnek gösterilmesinin sebebi onun en ahmak hayvan oluşudur.

١٩٢٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع ، عن سفيان ، عن منصور ، عن موسى بن عبد الله بن يزيد ، عن مولى لعائشة ، عن عائشة ؛ قالت : ما نظرت ، أو ما رأيت فرج رسول الله ﷺ قط .

قال أبو بكر : قال أبو نعيم : عن مولاة لعائشة .

TERCEMESİ

1922) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in fercine katiyyen bakmadım veyâ bu yerini görmedim.**

Râvi Ebû Bekir demiştir ki: Ebû Nâim'in dediğine göre bu hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ)**'dan rivâyet eden râvi Âişe** (Radıyallâhü anhâ)**'nın kadın olan mevlâsıdır."**

İZAHI

Bu hadîs müellif'in 662 nolu hadîsinin aynısıdır. Orada belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid türündendir. İsnadı da zayıftır.

Hadîsin gerekli izahı orada yapılmıştır. Oraya mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

(٢٩) باب النهي عن إتيان النساء في أدبارهن

29 — MAK'ADLARINDA KADINLARA VARMAKTAN NEHİY BÂBI

١٩٢٣ – حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب . ثنا عبد العزيز بن المختار ، عن سهيل بن أبي صالح ، عن الحارث بن مخلد ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ؛ قال « لا ينظر الله إلى رجل جامع امرأته في دبرها » .

فى الزوائد : إسناده صحيح لأن الحارث بن مخلد ذكره ابن حبان فى الثقات. وباقى رجال الإسناد ثقات.
قال السندىّ : والحديث قد رواه أبو داود والترمذىّ بلفظ قريب من هذا .

TERCEMESİ

1923) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mak'adında karısıyla cimâ eden adama Allah (rahmet bakışı ile) **bakmıyacaktır."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: 'Bunun senedi sahihtir. Çünkü İbn-i Hibbân, râvi el-Hâris bin Muhalled'i sıkalar içinde zikretmiştir. Senedin kalan râvileri sıka zâtlardır.'

Sindî de: Ebû Dâvûd ve Tirmizî bu hadisi, buradaki metne yakın bir metinle rivâyet etmişler, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklanması ile ilgili olarak Sindî şöyle der:

Allah Teâlâ'nın bakmasından maksat, âhiret günü ilâhi rahmete müstehak kılınacak öncü mü'minler'e rahmet bakışıdır. Yâni bu kötü fiili işleyen bir kimse, mü'min olarak ölse bile anılan kâfile içinde yer alamıyacaktır. Hadîs böyle yorumlanınca bu fiili işleyen bir mü'minin ebedî olarak ilâhi rahmetten tamamen mahrum kılınacağı mânâsı çıkmaz. Böyle bir mânânın çıkarılması zâten hatâlıdır. Çünkü; ان الله لا يغفر ان يشرك به و يغفر مادون ذلك لمن يشاء = "Şüphesiz **Allah** (Teâlâ) **zâtına ortak koşulması** (günahı)**nı bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar..."** (38) âyeti Allah'ın küfürden başka günahları dilediği kimse için bağışlıyacağına delâlet eder. Bağışlaması rahmet bakışı ile olur. Allah'ın rahmeti olmadıkça hiç bir kimse Cennet'e giremez. Zerre miktarı îmanı olanların netice îtibarı ile yâni azabını çektikten sonra da olsa Cennetlik olduğu nasslarla sâbittir. Şu halde bu şeni fiili işleyen kişi mü'min ise, günahının cezâsını çektikten sonra veyâ Allah dilediği takdirde daha önce Cennetlik olabilir. Bu da ilâhi rahmet sâyesinde gerçekleşir. Hâl böyle olunca bu kötü fiili işleyenin, ilâhi rahmetten tamamen mahrum kılındığı mânâsı kastedilmemiş olur. Ve yukarıda anlatılan mânânın kastedildiği anlaşılır.

---

(38) Nisâ: 48

Notta **E b û D â v û d**'un ve **T i r m i z î**'nin bu hadîsi, buradaki metne yakın sözlerle rivâyet ettikleri söylenmişti.

E b û D â v û d, A h m e d ve **N e s a î**'nin **E b û H ü r e y r e** (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri hadîsin meâli şöyledir :

«Makadında karısına varan kimse mel'un (ilâhi rahmetten uzak)-**dır.»**

T i r m i z î'nin **İ b n - i A b b â s** (Radıyallâhü anhümâ)'dan merfu' olarak rivâyet ettiği hadîs ise meâlen şöyledir :

«Makadda bir erkeğe veyâ bir kadına varan adama Allah (rahmet nazarı ile) **bakmıyacaktır.»**

Hulâsa gerek müellifimizin ve gerekse diğer müelliflerin rivâyet ettikleri yukardaki hadîsler, adamın, helâlı olan karısıyla makadda cima' etmesinin şiddetli tehdidi mûcip, kötü ve çirkin bir fiil olduğuna delâlet ederler. Yabancı bir kadınla veyâ bir erkekle bu fiili işleyen kişi ise maazallah zinâ etmiş sayılır. Bu husustaki ayrıntılı bilgi için Fıkıh kitablarına mürâcaat gerekir. Müellifimizin 20. kitabında yeri geldiğinde biraz bilgi verilecektir.

Adamın kendi karısıyla makadda cimâ etmesi selef ve halef âlimlerinin cumhûru, tüm fıkıhçılar ve bütün hadîsçiler tarafından haram sayılmıştır. Delîlleri yukarıdaki hadîsler, bundan sonra gelen hadîsler ve benzeri hadîslerdir.

١٩٢٤ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ. أَنْبَأَنَا عَبْدُالْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ عَمْرِ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هَرَمِيٍّ ، عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ « لَا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ » .

فى الزوائد : فى إسناده حجاج بن أرطاة . وهو مدلس . والحديث منكر لايصح من وجه، كما ذكره غير واحد . ورواه الترمذىّ من حديث على بن طلق .

TERCEMESİ

1924) "... Huzeyme bin Sâbit (39) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

(39) Hâl tercemesi 315. hadîs bahsinde geçmiştir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **Üç kez** (üst üste) **"Şüphesiz Allah gerçeği bildirmeyi bırakmaz." buyurdu**(**ktan** sonra) : **"Mak'adlarında kadınlara varmayınız" buyurdu, demiştir."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Haccâc bin Ertât tedlisçidir. Hadis münker olup hiç bir yönden sahîh değildir.

(Hadîsin senedine âit) durumun böyle olduğunu söyleyen bir kişi değildir. T i r m i z î bu hadîsi A l i b i n T a l k (Radıyallâhü anh)'den (merfu' olarak) rivâyet etmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin buradaki senedi zayıf ise de Ş â f i i ayni hadîsi başka bir senedle H u z e y m e b i n S â b i t (Radıyallâhü anh)'den yine merfu olarak rivâyet ederek senedindeki râvilerin hepsinin sıka olduğunu söylemiştir. **Tekmile** yazarı E b û D â v û d ' un **Nikâh** kitabının 46. bâbında Ş â f i î ' nin uzunca rivâyetini naklettiği gibi **Tuhfe** yazarı da bu hadîsin A h m e d tarafından da rivâyet edildiğini söylemiştir.

Hadîsdeki **"İstihyâ"** kelimesinin asıl mânâsı utanmak ve sıkılmaktır.

Hadîsdeki **"Hak"tan** maksat, doğru ve gerçek, demektir. 'Haktan istihya etmek' utanmak nedeni ile hakkı söylemeyi bırakmaktır.

Allah Teâlâ'nın zâtı, utanmak ve sıkılmak gibi noksanlıklardan pâk ve nezih olduğu için **Kur'an-ı Kerîm**'de ve hadîslerde, Allah Teâlâ hakkında kullanılan **'İstihyâ'** ifâdesi 'Bir şeyi beyan buyurmayı bırakmak' anlamında yorumlanır. Şu halde **«Allah haktan istihya etmez»** cümlesinin zâhiri mânâsı "Allah hakkı ve gerçeği beyan buyurmaktan hayâ etmez ve sıkılmaz" şeklindedir. Hayâ ve sıkılma hâli yaratıklara mahsus bir zaaftır. Allah bundan münezzehtir. Bu cümle zâhirine göre değildir. Kastedilen mânâ özlü olarak tercemede bildirilmiştir. Daha açık bir ifâde ile bu cümleyi şöyle yorumlayabiliriz :

"Hayâ ettiğinden dolayı gerçeği söylemeyi terkeden kimse gibi Allah gerçeği söylemeyi terketmez. Gerçeği olduğu gibi beyan buyuruyor."

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şer'i hükümleri beyan etmekte sıkılmanın söz konusu olmadığını muhatablarına bildirmek, biraz sonra beyan buyuracağı şer'î hükmü açıklamanın bir vecîbe

olduğunu belirtmek ve muhatablarının dikkatini çekmek üzere mezkûr cümleyi üç defa tekrarlarmış sonra şer'i hükmü bildirmiştir.

Bu ve benzeri hadislerden ilham almış olarak mü'minler, söylenmesinden sıkılan bir şer'i hükmü anlatmak istedikleri zaman : 'Dinde hayâ yoktur.' derler ve ilgili hükmü anlatırlar.

Tirmizi'nin Ali bin Talk (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet ettiğine göre notta işâret edilen hadis uzun olup konumuzla ilgili cümleleri şöyledir :

...ولا تأتوا النساء في اعجازهن فان الله لا يستحي من الحق

«... Ve makadlarında kadınlarınıza varmayınız. (Bunu açıklıyorum.) Çünkü Allah gerçeği beyân etmeyi bırakmaz.»

Ebû Dâvûd da Ali bin Talk (Radıyallâhü anh)'ın mezkûr hadisini rivâyet etmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Şer'i hükmü bildirmek husûsunda çekingen ve utangaç olmamak gerekir. Böyle hükümleri münasip bir dille ve gerektiğinde anlatmak İslâmın titizlikle üzerinde durduğu hayâ adâbına aykırı değildir.

2. Makadlarından kadınlara varmak kocaları için de yasak ve haramdır.

١٩٢٥ — حدّثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ ، وَجَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : كَانَتْ يَهُودُ تَقُولُ : مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي قُبُلِهَا ، مِنْ دُبُرِهَا ، كَانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ . فَأَنْزَلَ اللهُ سُبْحَانَهُ : نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ .

TERCEMESİ

1925) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Yahudiler : Bir erkek bir kadının tenâsül uzvuna kadının makat tarafından varırsa** (bu birleşmeden doğan) **çocuk gözü şaşı olur, diyorlardı. Bunun üzerine Allah Sübhânehû :**

نساؤكم حرث لكم فأتوا حرثكم أنى شئتم = "Kadınlarınız sizin için bir ekin yeridir. Artık bu ekin yerinize (kadının rahim yoluna) nasıl isterseniz varabilirsiniz." (40) âyetini indirdi."

İ Z A H I

N e s a î hâriç **Kütüb-i Sitte** sahipleri bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Y a h u d i l e r, erkeğin, karısıyla arkadan yâni makadı tarafından kadının rahim yolu olan tenâsül organı ile normal cinsel ilişkide bulunduğu takdirde bu ilişkiden doğacak çocuğun gözü şaşı olduğuna inanıyorlar. Ve böyle söylüyorlardı. Onların iddiâsına göre bu şekilde yapılan cinsel ilişki doğacak bebeğin gözlerine zararlı ve dolayısıyla yasaktır. Cenâb-ı Hak hadîste anılan âyet-i kerîme'yi indirmekle onların îtikat ve iddiâlarının yanlış olduğunu, kadınla yapılan normal ilişkide, kadının sırt üstü veyâ yüzü koyun yâhut yanı üzerinde yatması, oturması veyâ başka şekilde durması doğacak çocuğa zararlı olmadığını ve bunda dinî bir sakınca bulunmadığını bildirmiştir

Âyet-i Celîle'de, kadınlar çocuk yetiştirme bakımından tarlaya benzetilmiştir. Evlenmenin asıl amacı insan neslinin devamı ve çoğalmasıdır. Amaç bu olunca, erkek karısıyla ancak çocuk yetiştirme yolu olan kadının tenâsül organı ile ilişki kurmaya yetkilidir. Âyet-i Kerîme, çocuk yetiştiren tarlanıza varabilirsiniz, hükmünü beyan etmek sûretiyle makadlarında kadınlara varılamıyacağına delâlet eder. Çünkü makadın çocuk yetiştirme tarlası olmadığı bilinmektedir.

Mezkûr âyetin iniş sebebinin başka olaylar olduğuna dâir rivâyetler de vardır. Geniş bilgi için Tefsir kitablarına baş vurmak gerekir.

(٣٠) باب العزل

30 — AZİL(İN HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

Azil: Arap dilinde bir şeyi yerinden ayırmaktır.

Fıkıhçıların dilinde: Cinsel ilişki zamanında kadının gebe kalmaması amacı ile erkeğin geri çekilerek suyunu dışarıya akıtmasıdır.

(40) Bakara: 223

١٩٢٦ – حدّثنا أَبُو مَرْوَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْعَزْلِ ؟ فَقَالَ « أَوَ تَفْعَلُونَ ؟ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا . فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ نَسَمَةٍ ، قَضَى اللهُ لَهَا أَنْ تَكُونَ ، إِلَّا هِيَ كَائِنَةٌ » .

TERCEMESİ

1926) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam azil'in hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sordu. Bunun üzerine Efendimiz:**

«Siz azil yapıyor musunuz? Bunu yapmamanızda bir zararınız yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'nın, olmasını (ezelde) **takdir buyurduğu her canlı behemehal olacaktır.» buyurdu."**

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da bunu rivâyet etmişlerdir. Ahmed ve Tirmizî de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetleri uzundur. Oralardaki rivâyetlere göre Beni Müstalik savaşının akabinde sahâbîler azil durumunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuşlar ve bu cevabı almışlardır.

Hadîsin; لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا çümlesi iki şekilde yorumlanmıştır. Bunlardan birisini tercemede sundum. Buna göre çıkarılan mânâ şudur: Azil işini terk etmenizden dolayı bir zararınız olmaz. Siz kadın gebe kalmasın diye azil yapıyorsunuz ve azil işini terk etmeniz hâlinde kadının gebe kalacağını ve böylece zararlı çıkacağınızı sanıyorsunuz. Halbuki durum böyle değildir. Çünkü bir canlının yaratılmasını Allah takdir buyurmuş ise o canlı mutlaka hayat bulacaktır. Sizin tedbiriniz takdiri bozmaz. Allah bir canlının olmasını takdir etmemiş ise siz olmasına çalışsanız bile olmasını sağlıyamazsınız.

Mezkûr cümlenin ikinci yorum şekli şudur: 'Azil yapmanızda bir zararınız yoktur. Yâni mânevî zarar olan günah yoktur." Bu takdirde mezkûr cümle ile azil yapmaya yine cevâz verilmiş olur. Ama azil tedbiri ile kadının gebeliğini önlemek sonucu elde edilmiyebilir. Çünkü Allah Teâlâ bir canlının hayat bulmasını takdir et-

miş ise o canlı mutlaka hayata kavuşacaktır. En basiti, erkeğin haberi bile olmadan ve farkına varmadan bir damlacık suyun rahme intikal etmesi ile cenîn oluşabilir. Bu yoruma göre Arapça gramerine vâkıf olanların mâlûmu olduğu üzere; أَنْ لاَ تَفْعَلُوا cümlesinde olumsuzluk için olan "Lâ" edatı zaid sayılır.

Azil yapmanın yasaklığına hükmeden âlimler ise;
لاَ عَلَيْكُمْ أَنْ لاَ تَفْعَلُوا ifâdesini iki ayrı cümle kabul ederek şöyle yorum yaparlar: "... Hayır. Azil yapmamanız üzerinize vâcibtir." Bu yoruma göre ikinci cümle birinci cümleyi te'kid ve takviye içindir.

Azil hakkındaki âlimlerin görüşlerini bu bâbın son hadîsinin izahı bölümünde bildireceğim.

Bu hadîs, azil yapmaktan vaz geçmenin daha iyi olduğuna ve azil yapılsa da yapılmasa da bir canlının yaratılması mukadder ise kimsenin bunu önliyemiyeceğine delâlet eder.

١٩٢٧ — حدّثنا هٰرُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : كُنَّا نَعْزِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ، وَالْقُرْآنُ يَنْزِلُ .

TERCEMESİ

1927) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta** ve **Kur'an** (âyetleri) **inmekte iken biz azil** (işini) **yapardık."**

İZAHI

B u h â r î, M ü s l i m ve T i r m i z î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m ' in rivâyetinde C â b i r (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken biz azil** (işini) **yapardık. Durum Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **ulaştı da O bizi** (azil işinden) **menetmedi."**

C â b i r (Radıyallâhü anh) şunu demek istiyor: Biz azil işine devam ediyorduk. O sıralarda Kur'an âyetleri inmeye devam ediyordu. Eğer yaptığımız azil işi yasak olsaydı konu hakkında ilâhi

vahiy inecekti. Böyle bir emrin indirilmemesi, yaptığımız işin câizliğine delâlet eder. Diğer taraftan biz bu işi yaparken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta idi. Eğer yaptığımız iş hatâlı bir şey olmuş olsaydı, O bizi menederdi. O'nun bizi men etmemesi de bu işin câizliğine delâlet eder.

Tuhfe yazarı bu hadîs'in şerhinde şöyle der:

"Her hangi bir hüküm üzerinde Allah ve Resûlü'nün takriri yâni yapılan işe karşı çıkmamaları, o hüküm için delîl sayılabilir. Hadîs buna delâlet ediyor. Çünkü eğer yapılan iş haram olsaydı Allah ve Resûlü, buna karşı çıkacaklardı. Tabiî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapılan işten haberdar olması şarttır. El-Fetih yazarının anlattığına usûl âlimlerinin ekserisinin mezhebi şudur: Bir sahâbî bir hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanına bağladığı (Meselâ Peygamber hayatta iken şöyle yapıyorduk dediği) takdirde, sahâbînin bu sözü, merfu hadîs hükmündedir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyuruğu hükmündedir. El-Fetih yazarı: Çünkü sahâbîler, karşılaştıkları sorunların çözümlenmesi ve şüphelerinin giderilmesi için dâima Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vururlardı. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapılan azil işinden haberdar olduğu ve buna karşı çıkmadığı anlaşılıyor. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumdan haberdar olduğu, müteaddit yollarla vârid olan hadîslerde açıkça belirtilmiştir, demiş ve **Müslim**'in rivâyet ettiği bu hadîsi nakletmiştir."

١٩٢٨ — حدثنا الحسن بن علي الخلال . ثنا إسحاق بن عيسى . ثنا ابن لهيعة .
حدثني جعفر بن ربيعة ، عن الزهري ، عن محرز بن أبي هريرة ، عن أبيه ، عن عمر
ابن الخطاب ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ أن يعزل عن الحرة إلا بإذنها .

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة وهو ضعيف .

TERCEMESİ

1928) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Hür kadının izni olmadıkça (kocası tarafından) ondan azil yapılmasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır.

Not: Bunun senedinde bulunan râvi İbn-i Lahîa'nın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivâyet etmiştir. Bu hadise göre adam hür karısı ile cinsel ilişkilerde bulunduğunda karısının izni olmadıkça suyunu dışarı akıtamaz. Fakat câriyesi ile ilişkide bulunduğu zaman câriyesinden izin almadan suyunu dışarı akıtabilir.

Tuhfe yazarının beyânına göre, B e y h a k î ve A b d ü r r e z z â k'ın tahriç ettikleri bir hadîste; "İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) : **Hür kadının izni olmadıkça ondan azil yapılması yasaklanmıştır, demiştir.**" İ b n - i E b î Ş e y b e'nin İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre kendisi câriyesinden azil yapıyormuş. B e y h a k î de İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den bunun mislini rivâyet etmiştir. Bu eserler müellifimizin hadîsini takviye ederler.

ÂLİMLERİN AZİL HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Tekmile yazarı 'Azil' bâbında şöyle der:

"Câriyelerden azil yapmak için sahâbîlerin bir kısmı ile tabiîlerin bir kısmı ruhsat vermişler, bir kısmı da mekruh görmüşlerdir. Rivâyet edildiğine göre; '**İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ) : **Azil husûsunda hür kadından izin istenir. Câriyeden izin istenmez, demiştir.**'

H a n e f î l e r, Ş â f i î ve A h m e d böyle hükmetmişlerdir.

M â l i k: Hür kadından izin almadıkça kocası ondan azil yal pamaz. Câriyeye gelince; Eğer nikâhlı karı ise efendisinden izin almadıkça kocası ondan azil yapamaz. Câriye bir erkeğin nikâhlısı olmayıp efendisinin emrinde ise efendisi onunla cinsel ilişkide bulunurken ondan izin almaksızın azil yapabilir, demiştir.

N e v e v î: 'Biz Ş â f i î l e r'e göre, kadın hür olsun, câriye olsun, azil işine rızâ göstersin, göstermesin her durumda azil mekruhtur. Bunun içindir ki A h m e d ve B e y h a k î'nin rivâyet ettikleri C u d a m e b i n t - i V e h e b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde azil durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulduğunda verilen cevapta; اَلْعَزْلُ الْوَأْدُ الْخَفِيُّ = «**Azil, diri olarak kız çocuğunu toprağa gömmenin sinsî bir şeklidir.**» buyurulmuştur. Çünkü diri diriye çocuğu toprağa gömmekle çocuk katledilmiş ol-

duğu gibi azil âdeti de doğum yolunu kesmektir. Bu sebeple arkadaşlarımız azil işini mekruh saymışlardır. Bunun haram olup olmadığı husûsuna gelince, bizim arkadaşlarımız: Adam, sahibi bulunduğu câriyesi ile cinsel temas yaptığında câriyesi râzı olsun olmasın, azil yapması haram değildir. Nikâhlanan câriyeden azil yapmanın hükmü de böyledir. Çünkü câriye sahibi, onunla yaptığı cinsel ilişkiden çocuğun doğması hâlinde artık o câriye satılamaz ve dolayısıyla sahibi zarara uğramış olur. Câriye ile evlenen adamın o câriyeden doğacak çocuğu, köle veyâ câriye sayılır. Bu nedenle adam zararlı çıkar. İşte bu zararların önlenmesi için câriyeden azil yapılması haram sayılmamıştır, derler.

Hür karıya gelince, eğer müsaadesi varsa kocası azil yapabilir. Müsaadesi yok ise bir kavle göre azil işi haramdır. En sahîh kavle göre mekruhtur.

Azilin yapılabileceğine delâlet eden hadîsler ile diğer hadîslerin arasını bulmak üzere, azilin yasaklanmasına dâir hadîslerdeki yasaklama, tenzihen mekruhluk mânâsına ,azilin yapılabileceğine dâir hadîsler de azilin haram olmadığına yorumlanmalıdır. Azilin yapılabileceğine delâlet eden hadîslerin mânâsı azil işinin mekruh olmaması, demek değildir.

Hür kadının izni olmadıkça ondan azil yapmanın haramlığına hükmeden âlimler: Hür kadından azil yapmak işinde kadının zararı vardır. Bu nedenle onun izni olmadıkça azil câiz değildir, demişlerdir,' diye bilgi vermiştir."

Tuhfe yazarı da şöyle der:

"**El-Fetih**'te anlatıldığına göre İbn-i Abdi'l-Berr: Hür kadının izni olmadıkça kocasının ondan azil yapamıyacağı husûsunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü cinsel ilişki kadının haklarındandır. Kadın kocasından bu hakkı isteyebilir. Örf ve âdette bilinen cinsel ilişki, azilsiz olarak yapılandır, demiştir. El-Hâfız, İbn-i Hubeyre'nin de İbn-i Abdi'l-Berr gibi bu hususta icmâ bulunduğunu söylediğini, nakletmiştir.

El-Hâfız daha sonra: Hür kadından azil için müsaade alınmasının esas olduğuna Ömer (Radıyallâhü anh)'ın (1928 nolu) hadîsi delâlet eder. Câriyeye gelince, eğer nikâhlanmış durumda ise o da hür kadın hükmündedir. Ancak kendisinden mi efendisinden mi? izin alınacağı husûsunda ihtilâf vardır. Eğer câriye nikâhlı değil ise efendisinin onunla ilişkide bulunduğunda azil için ondan izin istemesine gerek bulunmadığı husûsunda âlimler ittifak hâlindedir, demiştir."

H a n e f î fıkıh kitablarının beyânına göre hür kadından ve nikâhlı câriyenin efendisinden izin almadıkça kocaların azil yapmaları câiz değildir. Zaman bozukluğu gerekçesi ile zayıf bir kavle göre izinsiz azil yapılabilir. Adam, sahibi bulunduğu ve bir kimsenin nikâhı altında bulunmayan câriyesinden izin almadan ondan azil yapabilir.

DOĞUM KONTROLU HAKKINDAKİ HANEFÎ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Ed-Dürrül'-Muhtar'ın **Hazar ve ibaha kitabı**'nın **'Nazar ve mess'** bâbının sonunda azil mes'elesinin hükmü anlatılmıştır. Bu kitabın hâşiyesinde **İ b n - i Â b i d î n ,** azil mes'elesi hakkında bâzı nakiller yaptıktan sonra şöyle der:

"**Ez-Zahîre**'de: Erkeğin suyu kadının rahmine ulaştıktan sonra, kadın o suyu dışarı attırmak isterse, âlimler demişler ki: Cenîne ruhun girdiği süre olan 120 gün geçtiği takdirde kadın bunu yapamaz. Bu süre dolmadan önce kadının bunu yapıp yapmıyacağı husûsunda yetkili âlimlerimiz arasında ihtilâf olmuştur, denilmiştir.

El-Hanîye sahibi: Ben bu süre dolmamış iken kadına böyle mübahlık hükmünü vermeye karşıyım. Çünkü ihrama girmiş olan bir hacı adayı ihramda iken av avlanması yasak olduğu gibi avın yumurtasını da kıramaz. Kırsa tazminat öder. Çünkü o yumurta bir av hayvanının aslıdır. Bunun gibi rahime ulaşmış menî de bir ceninin aslını teşkil etmektedir. Bunu dışarıya attırmak en azından günahtır. Tabiî şer'î şerif'ce meşrû sayılan bir özür yok ise hüküm budur, demiştir. Tamamlayıcı bilgi **'İhyâü'l-Mevat'** kitabından biraz evvel gelecektir. Allah en iyi bilendir."

Dürrü'l-Muhtâr müellifi **'İhyâü'l-Mevat'** kitabının girişinden bir kaç satır önce **'El-Vehbaniyye'**den naklen aldığı nazım hâlindeki metinde şu beyitler de vardır:

وَيُكْرَهُ اَنْ تَسْقى لِاِسْقَاطِ حَمْلِهَا   وَجَازَ لِعُذْرٍ حَيْثُ لاَ يَتَصَوَّرُ

وَاِنْ اَسْقَطَتْ مَيْتًا فَفِى السِّقْطِ غُرَّةٌ   لِوَالِدِهِ مِنْ عَاقِلِ الْاُمِّ تُحْضَرُ

Mânâsı: Hamlini düşürmek için kadının ilâç içmesi tahrimen mekruhtur. Cenin henüz şekillenmeye başlamamış iken meşrû mâzeret için kadının ilâç içmesi câizdir.

Eğer kadın isteyerek ölü bir düşük düşürürse kadının yakınları tarafından sağlanan tazminat düşüğün babasına ödenir.

İ b n - i Â b i d î n yukardaki beyitlerle ilgili olarak şu bilgiyi sunar:

"El-Hâniyye'de: 'Cenîn henüz şekillenmeye başlamamış iken de bunu düşürmek günahtır. Ancak bir kâtil günahı kadar değildir, denilmiştir.

Anılan meşrû mâzeret şöyle olabilir: Emzikli kadında gebelik belirtisi görülür, onun sütü kesilir, süt anayı tutmaya çocuğun babasının maddî durumu elvermez ve emzikli çocuğun hayatı tehlikeye girerse, âlimler demişler ki, cenîn henüz kan pıhtısı veyâ et parçası hâlinde olup şekillenmeye başlamamış ve her hangi bir organı belirmemiş iken, kadın onu düşürmek için ilâç içebilir. Âlimler bunu 120 günlük süre ile takdir etmişlerdir. Anılan şartlar dâhilinde, düşürmenin câizliğinin sebebi emzikli çocuğu korumak için henüz şekillenmemiş bir düşüğü fedâ etmektir,' denilmiştir.

Cenîn şekillenmeye başlamış sayılması için el-Künye'de beyan edildiği gibi, cenînin parmak veyâ ayak yâhut da başka bir organının belirlenmesi veyâ cenîn üzerinde tüy bitmeye başlamasıdır.

Kadın isteyerek ve ilâç kullanarak veyâ başka bir şey yaparak şekillenmeye başlamış ölü bir cenîn düşürürse kadının yakınları, yakını yoksa kadın kendi malından 'Gurre' denilen beşyüz dirhem gümüşü tazminat olarak cenînin babasına öderler. (Bu maddî bir tazminattır. Kadının işlediği günah bir kâtil günahıdır. Bu günahı ve mânevî sorumluluğu ayrıdır. Bu tazminatla bağışlanmaz. Kadın kocasının muvâfakatı ile bu günahı işlemiş ise yine günah olmakla beraber 'Gurre' denilen tazminatın ödenmesi durumu yoktur.)

Kadın yine isteyerek ve bir ilâç kullanarak canlı bir cenîn düşürüp cenîn düştükten sonra ölürse, kadının yakınları tam diyet yâni bin dinâr altın veyâ 10 bin dirhem gümüşü çocuğun vârislerine ödiyecekler. Kadının yakınları yok ise kadının malından tahsil edilir. Kadın bu çocuğa mirasçı olamaz. Ayrıca bir köleyi satın alıp azad etmesi buna gücü yetmezse iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Kadın bir kâtil günahı işlemiş sayılır."

Yukarıdaki bilgiyi verirken kitabın 'Cenîn' bâbından naklen bâzı cümleler eklenmiştir. Bu konu çok geniştir. Tam bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

Ülkemizde doğum kontrolu namı altında bir çok yavrucakların canlarına pervâsızca kıyıldığı için önemine binâen yukardaki bilgiyi aktarmayı gerekli gördüm.

Bâzı mâzeretler dolayısıyla kadının gebe kalmaması için kocasının muvâfakatı ile ön tedbir alınması câizdir. Bu anlamda doğum kontrolünün sakıncası yoktur. Ama yukarda anlatılan durumlar, doğum kontrolünün sınırları dışına çıkılmış durumlardır.

Burada âcizâne gördüğüm korkunç bir rüyâmı sayın okuyucularıma bir hâtıram olması ve beni rahmetle anmalarına vesîle olması ümidi ile anlatmayı uygun buldum: 1976 yılında bir adam bana mürâcaat ederek, karısının tahminen bir aylık gebe olduğunu ve emzikli çocuğunun bulunduğunu söyliyerek bu gebelik hâlinin bir ilâç kullanılmak sûretiyle giderilmesi için fetvâ istedi. Gebelik süresinin bu kadar olduğunu ve mâzeretlerini dikkate alarak, ilâç kullanmasında dinî bir sakınca bulunmadığını söyledim. Bunu tâkip eden günlerde şöyle bir rüyâ gördüm:

Bir meydandayım. Orada içleri su ile dolu üstleri açık bidonlar vardı. Orada 7 - 8 yaşlarında gül ve top gibi çocuklar duruyor. Bâzı adamlar bu çocukların boyunlarından ve ayaklarından tutup bu çocukların başlarını bu bidonların içine daldırıp boğuyorlar. Ben de bu manzarayı üzüntülü olarak seyrediyorum.

Sayın okuyucularım! Ben bu korkunç rüyâyı gördükten sonra, çok korkmaya başladım ve gebelik süresi ne olursa olsun, bunu gidermek için artık fetvâ vermemeye kesin karar verdim. Ve derim ki, rüyâ ile şer'î mes'eleler için fetvâ verilmez. Ama yukarıya aldığım El-Hâniye adlı kitabın müellifinin fetvâsına bütün içimle katılıyorum. Çok ciddî ve meşrû bir hayatî mâzeret olmadıkça cenîn henüz kan pıhtısı hâline gelmemiş olsa bile bunu düşürmeye kalkışmak günahtır ve yasaktır. Ama gebeliği önleyici azil veyâ sağlığa zararlı olmayan ilâç kullanmak yâhut torba kullanmak kadın ile kocasının ortak muvâfakatı ile olursa bunda dinî bir sakınca yoktur.

(٣١) باب لا تنكح المرأة على عمتها ولا على خالتها

31 — 'KADIN NE HALASI ÜZERİNE NE DE TEYZESİ ÜZERİNE NİKÂHLANIR' BÂBI

١٩٢٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو أسامة، عن هشام بن حسان، عن محمد بن سيرين، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «لا تنكح المرأة على عمتها، ولا على خالتها».

TERCEMESİ

1929) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikâhlanır.»"

١٩٣٠ — حدثنا أبو كريب . ثنا عبدة بن سليمان ، عن محمد بن إسحاق ، عن يعقوب بن عتبة ، عن سليمان بن يسار ، عن أبي سعيد الخدري ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ ينهى عن نكاحين : أن يجمع الرجل بين المرأة وعمتها ، وبين المرأة وخالتها .

في الزوائد : في إسناده محمد بن إسحاق ، مدلس وقد عنعنه .

TERCEMESİ

1930) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Adamın, bir kadınla onun halasını, yine bir kadınla onun teyzesini birlikte nikâhı altında bulundurmasının yasaklığını Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin İshak tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir.

١٩٣١ — حدثنا جبارة بن المغلس . ثنا أبو بكر النهشلي . حدثني أبو بكر ابن أبي موسى ، عن أبيه ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لا تنكح المرأة على عمتها ولا على خالتها » .

في الزوائد : في إسناده جبارة بن المغلس .

TERCEMESİ

1931) "... Ebû Mûsâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikâhlanır.»"

Not: Bunun senedinde Cübâre bin el-Muğallis'in bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da ayni lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadîsin metin kısmi uzundur. Ayrıca ayni mânâyı ifâde eden başka bir hadîsi yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed, Nesaî ve Beyhakî rivâyet etmişlerdir.

Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet ettikleri bir hadîsin meâli şöyledir:

«Kadın kendi halası üzerine nikâhlanamaz. Hala kendi kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Kadın kendi teyzesi üzerine nikâhlanamaz. Teyze de kendi kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Ne büyük (olan hala ve teyze) küçük (olan kardeşlerin kızları) üzerine, ne de küçük, büyük üzerine nikâhlanır.»

Tirmizî, ayni hükümleri ifâde eden benzer bir hadîsi yine merfu olarak İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerinin hasen - sahîh olduğunu söyler. Tirmizî bu arada şöyle der:

"Bu hükümler hakkında Ali, İbn-i Ömer, Abdullah bin Amr (bin el-As), Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Üsâme, Câbir, Âişe, Ebû Mûsa ve Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anhüm)'den de hadîsler rivâyet edilmiştir.

Hadîslerin tümü, bir adamın bir kadın ve o kadının halasını veyâ teyzesini birlikte nikâhı altında bulunduramıyacağına delâlet ederler. Bütün âlimlerin uygulamaları ve hükümleri bu hadislerledir. Âlimlerden muhâlif kalan bir kimseyi bilmiyoruz. Bu hükümlere göre bir adam bir kadınla evli iken o kadının teyzesini veyâ halasını veyâ onun erkek kardeşinin kızını yâhut kız kardeşinin kızını alamaz. Yâni karısının sayılan yakınlarının hiçbirisi ile evlenemez. Evlense ikinci nikâhı hükümsüzdür. Bütün âlimlerin kavli budur."

Tuhfe yazarı da bu konuda rivâyet edilen bâzı hadîslerden söz ettikten sonra el-Hâfız'dan naklen başka sahâbîlerin de konu hakkında benzer hadîsleri rivâyet ettiklerini anlatır. Bu cümleden olarak El-Hâfız'ın şöyle dediğini bildirir:

'Bir kadınla halası veyâ teyzesinin bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulamıyacağına dâir hadîsi rivâyet eden sahâbîlerin sayısı onbeşi bulmuştur. Bu onbeş sahâbînin rivâyet ettikleri hadîs, İbn-i Ebî Şeybe, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, İbn-i Mâceh, Ebû Ya'la, el-Bezzâr, et-Taberânî, İbn-i Hibbân ve başka hadîsçiler yanında bulunmaktadırlar. Eğer sözü uzatmak endişesi olmasaydı ben bunların hepsini ayrıntılı olarak burada zikredecektim.

Tuhfe yazarı daha sonra İbnü'l-Münzir, İbn-i Abdi'l-Berr, İbn-i Hazm, Kurtubî ve Nevevî'nin bu hususta icmâ bulunduğunu söylediklerini ve yalnız Hâricîler'le Şiîler'den bir grubun bir de Basra fıkıhçılarından Osman el-Bettî'nin bu hükümlere muhâlif kaldıklarını ve bu muhâlefetin bir değer taşımadığını âlimlerden naklen beyan etmiştir. Zirâ bu hüküm sünnetle sâbit olmuş ve ilim ehli bu sünnetle (= hadîsle) amel etmek üzere ittifak etmişlerdir. Artık onlara muhâlif kalanın muhâlefetinin hiç bir zararı ve değeri olmaz.'

Hadîslerdeki «Kadının halası» ve «Kadının teyzesi» ifâdeleri umumî mânâda yorumlanmıştır. Yâni ister kadının öz halası olsun, ister kadının babasının veyâ baba babasının öz halası olsun hüküm aynidir. Kadın bu halalarının hiç birisi ile birlikte bir erkeğin nikâhı altında bulundurulamaz. Kezâ ister kadının öz teyzesi olsun, ister kadının anasının teyzesi olsun veyâ nenesinin teyzesi olsun hüküm aynidir. Kadın bu teyzelerinin hiç birisi ile birlikte aynı erkeğin nikâhı altında bulundurulamaz.

Bir erkeğin nikâhı altında birlikte bulundurulamıyacağını yukarda anlattığım iki kadından hangisinin nikâhı önce kıyılmış ise o nikâh muteberdir. Ondan sonra kıyılan nikâh bâtıl ve geçersizdir. Meselâ bir adam bir kadınla evli iken o kadının halası veyâ teyzesi ile evlenemez. Faraza nikâhını kıyarsa bu nikâh bâtıldır. Kezâ adam nikâhı altındaki karısının yeğeni durumunda olan onun erkek veyâ kız kardeşinin kızları ile evlenemez. Faraza nikâhını kıyarsa bu nikâh muteber ve geçerli değildir.

Şâyet bir adam, birlikte nikâhı altında bulundurması haram olan iki kadının nikâhını bir akitte ve birlikte kıyarsa, her iki nikâh da bâtıldır.

Birlikte bir erkeğin nikâhı altında bulundurulması haram olan kadınlar, ayrı ayrı zamanlarda aynı erkeğin nikâhı altında bulundurulabilirler. Meselâ bir adamın karısı ölürse veyâ adam onu ta-

mamen boşayıp iddeti de biterse adam bu kadının yukarıda anılan yakınlarından istediği bir kadınla evlenebilir. Nasıl ki karısı öldüğü veyâ onu boşayıp iddeti tamamlandıktan sonra adam kendi baldızı ile evlenebilir.

N i s â sûresinin 23. âyetinde nikâhlanması haram olan kadınlar bildirilmiştir. Âyet-i Celîle'nin meâli şöyledir:

"(Ey Mü'minler!) **size** (şu kadınlarla evlenmeniz) **haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt hemşireleriniz, karılarınızın anaları ve kendileri ile gerdeğe girmiş bulunduğunuz karılarınızdan yanınızda bulunan üvey kızlarınız. Şâyet üvey kızların anaları ile gerdeğe girmemiş iseniz o kızlarla evlenmenizde bir beis yoktur. Kendi sulblerinizden olan oğullarınızın karıları** (= gelinleriniz) **ve iki kız kardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız da — size haramdır —** (Câhiliyyet devrinde) **geçmiş olanlar müstesnâ. Şüphesiz Allah gafur ve rahîmdir.**"

Bu âyet-i celîle'yi tâkip eden 24. âyette evli kadınları da nikâhlamanın haramlığı bildirildikten sonra:

واحل لكم ما وراء ذلكم = "**Ve bunlar** (yâni 23 ve 24. âyetlerde bildirilen kadınlar)**dan başka kadınlar size helâl kılındı.**"

Bu âyetin zâhirine göre bir kadınla onun teyzesi veyâ bir kadınla onun halası bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulabilirler. Ş i i l e r'in ve H â r i c î l e r'in birer grubu ve Fıkıhçılardan O s m a n e l - B e t t î bu âyetin zâhirini tutmuşlardır. Fakat büyük bir hatâya düşmüşlerdir. Çünkü bu konuda 15 sahâbî'den rivâyet edilen hadîsler âyetin yukardaki cümlesinin hükmünü husûsîleştirmişlerdir. Bu bâbta kısmen anılan hadîslerde bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulması haram kılınan kadınlarla ilgili bu hüküm bütün sahâbîlerin icmaı, tabiîlerin icmaı ve bütün imamların ittifakı ile sabittir. Usul ilminin cumhûruna göre Kur'an âyetlerindeki hükümlerin ahad hadîsi ile hususîleştirilmesi câizdir. Çünkü Allah'ın kitabını insanlara açıklayan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Bu yetki ve kutsal görev yine Kur'an-ı Kerîm âyetleri ile Efendimize Allah tarafından verilmiştir. (41) Bu itibarla yukarıdan beri anlatılan hüküm hem sâbit ve meşhur hükmünü alan

---

(41) Bu durumu bildiren âyetlerden birisi Nahıl sûresinin 44. âyetidir.

sünnetle hem de icmâ ile sâbittir. Dört mezheb âlimleri bu hususta icmâ bulunduğunu tevsik etmişlerdir.

Tekmile yazarının Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın (1929 nolu) hadîsin izahını yaparken bu konu hakkında çok geniş ma'lumatı âlimlerden naklen vermiştir. Bu arada İbn-i Kudâme'den de şunu nakletmiştir:

'İbn-i Kudâme demiş ki: Bize ulaştığına göre Hâriciler'den iki adam Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh)'ın yanına çıkarak evli iken zinâ edeni recmetmek ve bir kadın ile onun halasını veyâ onun teyzesini birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulmasının haramlığı hükümlerine karşı çıkmışlar ve bu iki hüküm Allah'ın kitâbında yoktur, demişler. Bunun üzerine Halife Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) onlara:

— **Allah size kaç vakit namazı farz kılmış? diye sormuş. Onlar:**

— **Hergün ve gecede beş namaz, diye cevap vermişler. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) namazların rek'at sayısını sormuş, onlar da bunu doğru cevaplandırmışlar. Ömer (Radıyallâhü anh) onlara zekât miktarını ve nisabını sormuş, adamlar bunu da doğru cevaplandırınca, Ömer (Radıyallâhü anh) onlara:**

— **Peki bu verdiğiniz cevapları Kur'an'da bulabilir misiniz? diye sormuş. Onlar da:**

— **Hayır. Bunu Kur'an'da bulamayız, demişler. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) onlara:**

— **O halde bu cevaplara ve bilgilere nereden ve hangi kaynaktan vardınız? diye soru sorunca adamlar:**

— **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bunu yapmış ve ondan sonra da müslümanlar bunu yapmışlar, diye cevap vermişler. Ömer** (Radıyallâhü anh) :

— **Şu karşı çıktığınız hükümler de böyledir, demiştir.'**

Bir adam, karısı üzerine onun teyzesi, halası, kardeşinin kızları ve baldızı ile evlenemediği gibi sütten olan bu yakınları ile de evlenemez. Şâyet karısını boşarsa onun iddeti bitmedikçe yine bu yakınları ile evlenemez. Ancak onun iddeti bittikten sonra bu yakınlarından birisi ile evlenebilir. Kezâ karısı öldüğü takdirde bu yakınlarından birisi ile evlenebilir.

Daha geniş bilgi için Fıkıh kitablarına mürâcaat gerekir.

(٣٢) باب الرجل يطلق امرأته ثلاثا فتزوج فيطلقها قبل أن يدخل بها .

أترجع إلى الأول

32 — ADAM KARISINI ÜÇ TALÂKLA BOŞAR, KADIN DA BAŞKA ERKEKLE EVLENİR DE HENÜZ GERDEĞE GİRMEDEN (İKİNCİ) KOCASI DA ONU BOŞAR. KADIN İLK KOCASINA DÖNEBİLİR Mİ? (HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

١٩٣٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري . أخبرني عروة ، عن عائشة ؛ أن امرأة رفاعة القرظي جاءت إلى رسول الله ﷺ فقالت : إني كنت عند رفاعة . فطلقني فبت طلاقي . فتزوجت عبد الرحمن بن الزبير . وإن ما معه مثل هدبة الثوب . فتبسم النبي ﷺ فقال « أتريدين أن ترجعي إلى رفاعة؟ لا . حتى تذوقي عسيلته ويذوق عسيلتك » .

TERCEMESİ

1932) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Rifâa el-Kurazî'nin karısı (Temîme el-Kuraziyye) (Radıyallâhü anhümâ) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

— Yâ Resûlallah! Rifâa beni boşadı ve (üç talâkla) kesin boşadı. Sonra ben Kurazî Abdurrahman bin ez-Zebîr ile evlendim. Fakat Abdurrahman'ın erliği elbise saçağı gibi (gevşek)dir, (cinsel ilişki görevini yapamıyor) dedi. Onun bu sözü üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve sonra:

— «Sen Rifâa'ya dönmek mi istiyorsun? Sen diğer kocanın balcağızını tatmadıkça o da senin balcağızını tatmadıkça, bu olamaz.» buyurdu."

١٩٣٣ — حدثنا محمد بن بشار . ثنا محمد بن جعفر . ثنا شعبة عن علقمة بن مرثد ؛ قال : سمعت سلم بن زرير يحدث عن سالم بن عبد الله ، عن سعيد بن المسيب ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ ، في الرجل تكون له المرأة فيطلقها . فيتزوجها رجل فيطلقها قبل أن يدخل بها . أترجع إلى الأول ؟ قال « لا . حتى يذوق العسيلة » .

TERCEMESİ

1933) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e:

Bir adam, karısını boşar. Sonra başka bir adam o kadınla evlenir ve gerdeğe girmeden bu da onu boşar. Kadın ilk kocasına dönebilir mi? (onunla tekrar evlenebilir mi?) **diye soru soruldu.** (Bunun üzerine Resûl-i Ekrem) :

«Kadının ikinci kocası onun balcağızını tatmadıkça, (onun ilk kocasına dönmesi) **olamaz» buyurdu."**

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi ve A h m e d rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde az lâfız farkı var ise de bu farklılık mânâyı ve çıkan hükmü etkilemez.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini N e s a i de rivâyet etmiştir. Hadislerdeki **"balcağızı tatmak"** cinsel ilişkiden kinâyedir.

R i f â a (Radıyallâhü anh)'ın karısının ikinci kocası A b d u r - r a h m a n b i n e z - Z e b i r (Radıyallâhü anh)'dır. Bâzı yerlerde 'e z - Z ü b e y i r' şeklinde yapılan harekeleme işi yanlıştır. Doğrusu dediğim gibidir. S i n d i ve Tuhfe yazarı bu kelimeyi dediğim gibi tesbit etmişlerdir.

T i r m i z i, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini rivâyet ettikten sonra şöyle der: 'Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi hasen - sahihtir. Ashab-ı Kirâm ve diğer âlimler (Radıyallâhü anhüm) ittifakla demişler ki: Bir adam karısını üç talâkla boşar, sonra kadın başka bir erkekle evlenir ve son kocası onunla cinsel ilişkide bulunmadan boşarsa kadın ilk kocası ile tekrar evlenemez.'

Tuhfe yazarı da şöyle der:
"İ b n ü ' l - M ü n z i r: 'Âlimler, kadının ilk kocası ile tekrar evlenebilmesi için son kocasının onunla cimâ etmesi şartını koşmaya icmâ etmişlerdir. Yalnız S a i d b i n e l - M ü s e y y e b demiş ki: Kadının son kocası onunla cinsi münâsebette bulunmadıkça, kadının ilk kocası ile evlenemiyeceğini söylüyorlar. Ben derim ki: Son koca sıhhatlı bir şekilde kadınla evlenir ve ilk kocasına he-

lâl olması gibi bir hileyi düşünmeden normal bir evlilik hayatını sürdürmek niyeti ile nikâhını kıyar, sonra onunla cimâ etmeden boşarsa kadın ilk kocası ile tekrar evlenebilir. İbnü'l-Münzir Saîd bin el-Müseyyeb'in bu sözünü naklettikten sonra sözüne devamla: Sâîd'in bu sözüne katılan hiç bir kimseyi bilmiyoruz. Yalnız Hâricîler'den bir grup onun gibi söylemişler. Galiba Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîslerini işitmediği için Saîd bin el Müseyyeb böyle demiş ve Kur'an'ın zâhiri ile amel etmiştir. Fethü'l-Barî'de Saîd'in böyle söylemesi bu nedene dayandırılmıştır. Ben diyorum ki Saîd bin el-Müseyyeb'in bu ruhsatına karşı Hasan-ı Basrî de işi daha sıkı tutarak: İkinci kocanın yaptığı cinsel ilişkide menîsinin gelmesi şarttır, demiştir. İbn-i Battâl: Hasan bu şartında âlimlerden ayrılmıştır. Onun gibi bu şartı koşan fıkıhçı yoktur, demiştir,' şeklinde bilgi vermiştir."

Tekmile yazarı da bu hadîsin fıkıh yönü ile ilgili olarak şöyle der:

"Bir adam karısını üç talâkla boşadıktan sonra artık kadının ona helâl olmadığı, kadının normal evlilik hayatını sürdürmek üzere başka bir erkekle evlenip bu evlilikten kadınm ilk kocası ile tekrar evlenmesine imkân sağlamak amacı olmadan kıyılan nikâhtan sonra cinsel ilişkiden önce boşama vukû bulduğu takdirde kadmın tekrar ilk kocası ile evlenmesinin câiz olmadığı ve ancak cinsel ilişkiden sonra normal bir boşama vukû bulduğu takdirde kadınm ilk kocası ile evlenebileceği hükmüne hadîs delâlet ediyor.

El-Hâfız: Bu hadîs, kadın ile son kocası arasında cinsel temas vukû bulup daha sonra normal bir boşanma olursa kadının tekrar ilk kocası ile evlenebileceğine delâlet eder. Mâlikîler, bu ikinci koca ile evlenme ve boşanma işinde bir hilenin bulunmaması ve kadının tekrar ilk kocası ile evlenmesi gibi art bir düşüncenin bulunmaması şartını koşmuşlardır. Osman (Radıyallâhü anh) ve Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil nakledilmiştir.

Âlimlerin ekserisi: Eğer ikinci koca ile olan evlenme akdinde böyle bir şart sözkonusu edilmiş ise akid fasit sayılır. Aksi takdirde akit sahîhtir, demişler.

Âlimler kadının ikinci koca ile birleşmesi fasit bir akitle olmuş ise kadının ilk kocası ile evlenemiyeceği husûsunda ittifak etmişlerdir.

Şu noktayı da belirteyim: Hadîsdeki 'ikinci koca' diye terceme ettiğim adamdan maksat, ikinci koca değil, kadını üç talâkla boşa-

mış olan adamdan başka o kadınla evlenen her hangi bir kocadır. Bu koca ikinci olabildiği gibi üçüncü veyâ dördüncü... koca da olabilir. Meselâ : 3 talâkla boşanan bir kadın ikinci bir adamla evlenir ve ikinci kocası gerdeğe girmeden onu boşar. Kadın üçüncü bir kocaya varır. Üçüncü kocası gerdeğe girdikten sonra onu boşarsa, kadın ilk kocası ile evlenebilir. Faraza üçüncü kocası da gerdeğe girmeden onu boşarsa kadın yine ilk kocasına varamaz. Fakat dördüncü bir koca ile evlenip gerdeğe girdikten sonra boşanırsa ilk kocası ile evlenmesinde bir sakınca yoktur.

Üç talâkla kocasından boşanan bir kadının artık o kocaya haram olduğu ve başka bir erkekle evlenebileceği, evlendikten sonra yine üç talâkla boşandığı takdirde ilk kocası ile evlenebileceğine dâir hüküm bu bâbtaki hadîslerle sâbit olduğu gibi Bakara sûresinin 230. âyeti ile de sâbittir. Âyetin meâli şöyledir:

"Eğer adam karısını bir daha (yâni üç talâkla) boşarsa artık kadın kocasına helâl olmaz. Nihâyet kadın başka bir kocaya varır bu da onu boşarda kadın ile ilk kocası karı-koca haklarına riâyet edeceklerini zannettikleri takdirde yeniden birbiriyle evlenmelerinden dolayı onlar için bir günah yoktur. İşte bu hükümler Allah'ın kanunlarıdır. Allah bunları bilir bir kavm için beyan buyurur."

Görüldüğü gibi âyet-i celîle'de kadının ilk kocasına helâl olabilmesi için evleneceği başka bir koca ile gerdeğe girmesi şartı yoktur. Fakat sâbit ve sahîh olan bu bâbtaki hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu şartın bulunduğunu beyân buyuruyor. Kur'an-ı Kerîm'in açıklayıcısı durumunda bulunduğu Kur'an-ı Kerîm'le sâbit olan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu şartı koşmasından anlıyoruz ki âyet-i celîle'de bu şart melhuzdur. Bütün sahâbîler, tâbiîler ve tüm İslâm âlimlerinin bu hususta icmâ ettiklerini de yukarda anlattım.

Gerek âyet-i celîle ve gerekse bu hadîsi şerîflerin hükmünün bir takım hikmetleri bulunduğu muhakkaktır. Bu hikmetlerin başında boşamayı önlemek, âile yuvasının yıkılmasına sed çekmek hikmeti gelir. İslâm dîninde evlenmek hak olduğu gibi gerektiğinde boşanmak da meşrûdur. Boşanmanın yasaklanması normal değildir. Bâzen boşanmak, bir çok zararları önler ve iki taraf için de hayırlı olur. Boşanmış bir kadının hayat boyunca hiç bir erkekle evlenmemesi de anormal bir hüküm olduğu için yüce dînimiz böyle bir hüküm getirmemiş ve boşanan bir kadına başka bir erkekle evlenmesini meşrû kılmıştır. Bu hüküm gâyet tabiî ve mâkuldür. Kadın ile

son kocasının hayat boyunca boşanmamaları da anormal olduğu için İslâm dîni böyle bir hüküm koymamış ve herkes için bulunan boşanma yolunu ve hakkını bunlara da vermiştir. Bunlar günün birinde şer-i şerîfe uygun bir şekilde biribirisinden ayrılacak olurlarsa, erkek için evlenme hakkı bulunduğu gibi ikinci kocasından ayrılan kadın için de bu hak verilmiştir. Zâten kadına bu hakkın verilmemesi anormaldir. Çünkü o da bir insandır. Her kadın için mevcut hakkı ondan esirgemek bir zulümdür. Her kadın gibi son kocasından ayrılan kadın da başka bir erkekle evlenebilir. İslâm dîni, başka bir deyimle yukarıya meâlini aldığım âyet-i kerîme ve bu bâbtaki hadisler, bu kadının ilk kocası ile evlenmesini emretmeyip taraflar, karı - koca haklarına riâyet edecekleri kanaatına varırlarsa yine evlenebilirler, diye ruhsat ve müsaade vermiştir. Onları bu yola icbar etmemiş ve bu yolu onlara kapamamıştır, der. En âdilâne ve normal hüküm budur. Bu hükmün yadırganacak bir tarafı yoktur. Bu hükme ters düşen hükümler, anormal, hattâ bir zulüm sayılır.

Kadının eski kocasından çocukları olabilir, gönlü çocuklarından bir türlü kopmaz. Gerek kadın ve gerekse eski kocası eski ortak hayatlarında karşılaştıkları anlaşmazlıklarından, geçimsizlikten ve boşanmalarına sebebiyet veren hâl ve hareketlerden tamâmen pişmanlık duyup tekrar bir yuva kurmak isteyebilirler. Kendi arzu ve istekleri ile tekrar evlenme isteklerine engel olmak aklen de normal görülmez. İşte bu ve başka hikmetler nedeni ile yüce dinimiz bu kapıyı açık tutmuştur. Ama hiç bir zaman ne kadını ne de erkeği bu yola icbar etmediği gibi bu yolu tavsiye de etmemiştir. Hâl bu olunca, şer-i şerîfin bu hükmünün yadırganacak hiç bir yönü gösterilemez.

İslâmiyet bu hükmün istismar edilmesini de kesinlikle yasaklamıştır. Yâni eski kocasına helâl olsun, diye kadının başka bir erkeğe varıp üç - beş gün sonra kocasından ayrılıp tekrar eski kocasına varması yolunu kapamıştır. Hülle, denilen bu hileli yolun, İslâm dininde yeri yoktur. Bu bâbı tâkip eden bâbta rivâyet edilen hadîsler bu hile yoluna baş vuranlar için en ağır tehditleri ihtivâ eder.

(٣٣) باب المحلل والمحلل له

33 — MUHALLİL (= HULLECİ KOCA) VE MUHALLEL LEH (= KENDİSİ İÇİN HULLE YAPILAN KOCA) HAKKINDAKİ BÂB

Muhallil: Üç talâkla boşanmış bir kadının boşayan kocasına helâl olması niyeti ile veyâ boşamak şartı ile o kadınla evlenen adam'a

denilir. Buna **Muhill** ismi de verilir. Sözde kadını ilk kocasına helâl kılıcı olduğu için ona bu isim verilmiştir.

Muhallel Leh: Kendisi için bu iş yapılan kadının eski kocası, demektir. Lügat mânâsı 'kendisi için helâl kılınan' demektir. Sözde, boşadığı kadın başka bir koca ile evlendirilmek sûreti ile onun için helâl kılındığından ona bu ad verilmiştir. Bâbın başlığında geçen bu kelimelerin özlü karşılığını parentez içinde gösterdim. Bu kelimelerden kastedilen mânâyı da yukarda verdim. Hadîslerde de bu kelimeler geçeceği için terceme ederken, bâbın başlığındaki özlü ifâdeyi kullanacağım.

١٩٣٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو عَامِرٍ ، عَنْ زَمْعَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ سَلَمَةَ ابْنِ وَهْرَامٍ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ .

في الزوائد : في إسناده زمعة بن صالح ، وهو ضعيف . والحديث رواه النسائي والترمذي من حديث ابن مسعود . وقال : حديث حسن صحيح .

TERCEMESİ

1934) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hulleci** (koca)yı ve **kendisi için hulle yapılan** (koca)ı **lânetlemiştir.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki râvi Zam'a bin Sâlih zayıftır. Nesaî ve Tirmizî bu hadisi Abdullah bin Mes'ud (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.

١٩٣٥ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ الْوَاسِطِيُّ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ؛ وَمُجَالِدٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ .

TERCEMESİ

1935) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hulleci** (koca)yı ve **kendisi için hulle yapılan** (koca)yı **lânetlemiştir.**"

١٩٣٦ — حدّثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ بْنِ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ . ثنا أَبِي . قَالَ : سَمِعْتُ اللَّيْثَ

ابْنَ سَعْدٍ يَقُولُ : قَالَ لِي أَبُو مُصْعَبٍ مِشْرَحُ بْنُ هَاعَانَ ، قَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَعَارِ ؟ » قَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « هُوَ الْمُحَلِّلُ . لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ » .

في الزوائد : في إسناده مشرح بن هاعان . ذكره ابن حبان في الثقات . وقال : يخطئ ويخالف . وذكره في الضعفاء وقال : يروى عن عقبة بن عامر مناكير لا يتابع عليها . والصواب ترك ما انفرد به . وقال ابن يونس : كان في جيش الحجاج الذين رموا الكعبة بالمنجنيق . وقال أحمد : معروف . وقال ابن معين والذهبي : ثقة .

ويحيى بن عثمان بن صالح ، قال عبد الرحمن بن ابي حاتم : تكلموا فيه . وقال أبو يونس : كان حافظا للحديث ، وحدث بما لم يكن يوجد عند غيره .

TERCEMESİ

1936) "... Ukbe bin Âmir (el-Cühenî — 42 —) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

— **«(Ey ashâbım!) Ben size kiralık döl hayvanı bildirmiyeyim mi?» buyurdu. Sahâbîler:**

— **Bildir, Yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:**

— **«O (kiralık döl hayvanı) hulleci (koca)dır. Allah hulleci (koca)ya ve kendisi için hulle yapılan (kocay)a lânet etsin.» buyurdu."**

Not: Bu hadis Zevâid türündendir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ve Ukbe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir. Tirmizî ve Nesaî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi olarak ve başka senedle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyetinde 'Muhallil' kelimesi yerine 'Muhill' kelimesi kullanılmıştır. Her iki kelimenin aynı mânâyı ifâde ettiğini yukarda anlatmıştım. Tirmizî, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin hasen-sahîh olduğunu ve bu hadîsin müteaddit senedlerle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edildiğini söylemiştir.

— 42 — Hâl tercemesi 558 nolu hads bahsinde geçmiştir.

A l î (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î de rivâyet etmiştir.

Bir kimseyi lânetlemek, onun Allah'ın rahmetinden ve hayırdan uzaklaştırılmasını dilemek, demektir.

Tuhfe yazarı bu hadîslerin şerhinde şöyle der:

"K a d ı I y a z: Muhallil, başkasının üç talâkla boşamış olduğu karısının kocasına helâl olmasını ve tekrar onunla evlenebilmesini sözde sağlamak amacı ile ve o kadınla cinsel ilişkide bulunduktan sonra boşamak üzere onu nikâhlıyan adama denir. Sanki böyle yapmak yâni o kadını nikâhlayıp cinsel ilişkide bulunmakla, onu kocasına helâl edecekmiş.

Muhallel leh ise kadını boşamış olan kocasına denir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların ikisini de lânetlemiştir. Çünkü bu çirkin işte, insan şahsiyeti ve vakarı gider, izzeti nefis kalmaz ve kıskançlık duygusu körelir. Kadının kocası açısından görülen bu rezâletler açıktır. Hulleci koca yönüne gelince, o da rezil ve kepaze olur. Çünkü o da başka bir adamın gâyesi uğruna kendi nefsini kiraya vermiş ve ücret olarak kadınla cinsel ilişkide bulunmayı kabullenmiş olur. Çünkü kadının eski kocasına helâl olmasına ve cinsel temas yapmasına imkân sağlamak amacı ile kendisi kadınla ilişkide bulunur. Bu rezâlet nedeni iledir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hulleci kocayı kiralık döl hayvanına benzetmiştir, demiştir.

E l - H â f ı z da *et-Telhis*'te: 'Kocasından üç talâkla boşanan kadın' başka koca nikâhlarken boşıyacağını şart koşsa veyâ 'Bu kadınla evlendiğim zaman benden boş olsun' gibi bir şart koşsa, böyle bir şarta bağlı olarak kıyılan nikâhın bâtıl olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Şüphesiz hadîs umumî bir hüküm taşıdığı için, böyle bir şartla kıyılan nikâhı da kapsar. Başka tür nikâhı da kapsar.

E l - H â k i m ve T a b a r â n î'nin E b û Ğ a s s a n yolu ile "N a f î'den rivâyet ettiklerine göre:

"Bir adam İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya **gelerek şu soruyu sormuş: Bir adam karısını üç talâkla boşamış, adamın kardeşi de bu karı adamla tekrar evlenebilsin, amacı ile nikâhlamış. Fakat anılan amaç husûsunda ilgililer arasında hiç bir danışma, görüşme ve konuşma olmaksızın nikâh kıyılmıştır. Bu ikinci koca karıyı boşarsa, karı ilk kocası ile evlenebilir mi? İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anh),

Hayır. (Kadın ilk kocası ile evlenemez.) **Ancak başka bir adam** (hakiki anlamda evlenip) **beraber yaşamak amacı ile bu kadınla evlenir, sonra** (böyle hile söz konusu değil iken) **normal bir boşama olursa o zaman kadın ilk kocası ile evlenebilir. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken biz bu** (soruda anlatılan) **birleşmeyi gayri meşrû sayardık diyerek cevap vermiştir," şeklinde bilgi vermiştir."**

Tuhfe yazarı el-Hâfız'ın sözünü ve onun Hâkim ile Tabarânî'den naklen beyân ettiği İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini zikrettikten sonra şöyle der: Ez-Zeylâî, **Nasbu'r-Râye**'de açıkladığı gibi el-Hâkim, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisini **el-Müstedrek**'te rivâyet ederek sahih olduğunu söylemiştir.

Tirmizi, 1934 nolu İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin mislini İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'-den rivâyet ettikten sonra: 'İçlerinde Ömer bin el-Hattab, Osman bin Affân, Abdullah bin Amr bin el-As'ın da bulunduğu âlim sahâbiler ve tabiilerin fıkıhçıları bu hadisle amel etmişlerdir. Süfyân-ı Sevri, İbnü'l-Mübârek, Şâfii, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur. Cârûd bana şöyle dedi: Veki de böyle hükmediyordu ve rey ehlinin bu konudaki sözleri onların fetvâları içerisinden çıkarılıp atılmalıdır, diyordu.

Yine Veki demiştir ki: Süfyân: Bir adam, bir kadının eski kocası ile evlenebilmesini sağlamak niyeti ile o kadını nikâhladıktan sonra kadınla yaşamak ve onu nikâhı altında tutmak isterse (yâni eski kocası ile tekrar evlenmesi için kadını boşamak niyetinden cayarsa) adam yeniden ve sıhhatlı bir nikâh kıymadıkça kadını yanında tutması haramdır, demiştir. (Yâni hileli olarak kıyılan nikâhın hükümsüz olduğunu söylemiştir.)' der. Allah cümlesinden râzi olsun.

Tuhfe yazarı Tirmizi'nin yukardaki sözlerinin açıklaması bölümünde şu bilgiyi vermiştir:

"**Sübülü-s-Selâm**'da: 'Bu hadis (yâni İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın bu bâbtaki hadisi) hulleciliğin haramlığına delâlet eder. Çünkü, lânet ancak haram bir şey işleyen için olabilir. Haram olan her şey yasaktır. Yasaklama hükmü, kıyılan nikâhın bozukluğunu gerektirir. Âlimler, bu hileli nikâh için bir kaç misal getirmişlerdir. O misallerin bir kısmı şunlardır:

Birincisi: Hulleci koca karıyı nikâhlarken akid içinde, ben onu eski kocasına helâl ettirince (yâni onunla evlenip gerdeğe girdik-

ten sonra) bizim nikâhımız sona ermiş olsun, der. Böyle kıyılan nikâh akdi, geçici nikâh mâhiyetini arzeder ki böyle muvakkat nikâh yapılamaz.

İkincisi: Hulleci koca kadınla nikâhını akdederken; Bu kadını eski kocasına helâl ettireceğim zaman onu boşayacağım, der.

Üçüncüsü: Eski koca ile yeni koca hulle işinde antad kalırlar. Amaç, kadının yeni koca ile dâimî bir evlilik hayatı sürmesi değildir. Kadının tekrar eski kocasına helâl olmasını sözde sağlamaktır. Fakat nikâh akdedilirken bu amaçtan söz edilmiyor.

Hadisdeki lânetleme umumî ve şümullü olduğuna göre bu misallerin tümündeki nikâh akdinin bâtıl ve hükümsüz olması gerekir. Bu misallerin bir kısmında nikâh akdinin bâtıl sayılması husûsunda ihtilâf var ise de nikâhın sahih olduğunu söyleyenlerin elinde bir delil yoktur. Bu nedenle bu söz ile amel edilmemesi icap eder,' denilmiştir.

Hâfız Zeylai, **Nasbü'r-Râye**'de şöyle der:

'Hanefi Fıkıh kitablarından el-**Hidâye** sahibi bu hadîsi yâni "**Allah Muhallil'e ve Muhallel leh'e lânet eylesin**" hadîsini delil göstererek, hulle şartı ile kıyılan nikâhın mekruhluğunu söylemiştir. Halbuki hadîsin zâhiri böyle kıyılan nikâhın haramlığını gerektirir. Nitekim Ahmed'in mezhebi budur.'

Zeylâi'nin beyânına göre kıyılan nikâhın geçerli olduğuna hükmedenler şu noktaya dayanıyorlar: Hadîste hulleci kocaya **Muhallil** yâni kadını eski kocasına helâl ettiren, denilmiştir. Ona bu ismin verilmesi nikâh akdinin sahihliğine delâlet eder. Çünkü **Muhallil**, helâllığı gerçekleştiren, demektir. Eğer nikâh akdi bâtıl olsaydı, **Muhallil** ismi verilmezdi.

Tuhfe yazarı bundan sonra şöyle der:

"Şüphesiz, İmam Ahmed'in söylediği gibi böyle bir nikâh akdinin haramlığı, hadîsten anlaşılan açık hükümdür. Hulleci kocaya **Muhallil** isminin verilmesi adamın sanısına göredir. Çünkü üç talâkla boşanmış bir kadınla, boşamak niyeti veyâ şartı ile nikâh akdini yapan hülleci koca, kendisinin bu kadınla böyle bir nikâh akdini yapıp onunla cinsel temasta bulunmak sûreti ile kadını eski kocası için helâl ettirdiğini sanıyor. İşte bu sanısı dolayısıyla ona **Muhallil** ismi verilmiştir. Yoksa bu adam böyle yapmakla gerçekten kadını eski kocasına helâl ettirdiği için ona bu isim verilmiş değildir. 'İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın: **Biz bunu Resûlullah**

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **zamanında gayri meşrû bir birleşme sayardık'** meâlindeki hadîsi bu durumu aydınlatır." İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsinin sahîh olduğunu yukarda Hâkim'den naklen beyan etmiştik.

Sindî, Tirmizî'nin şerhinde: 'Rey ehli yâni Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının cevabı şöyledir: Rey ehlinin kavli bu hadîse muhâlif değildir. Çünkü lânetlemek, bâzen işin rezâleti ve erkeklik haysiyetinin yara alması nedeni ile olabilir. Hulleci kocaya **'Muhallil'** ismi verilmesi kıyılan nikâh akdinin sahîhliğine delâlet eder. Çünkü bu kelimenin mânâsı helâl ettirici, demektir. Eğer nikâh akdi sahîh olmazsa helâl ettirme durumu gerçekleşmez. Hadîste, kıyılacak nikâh akdinde, boşama şartının bulunmasından veyâ bulunmamasından söz edilmemiştir. Bu itibarla hulleci kocaya **'Muhallil** = Helâl ettirici' isminin verilmesi ile böyle yapanların lânetlenmesi noktalarının arasını bulmak ve hadîsdeki bu iki noktayı uzlaştırmak için lânetlemeyi böyle nikâh kıymayı haram kılmak mânâsına değil de işin çirkinliğine bağlayıp böyle yorumlamak gerekir. Hadîs böyle yorumlanınca, kadınm eski kocasına helâl ettirilmesi niyeti veyâ şartı ile kıyılan nikâhın bâtıl olduğuna bir delâlet olmaz,' demiştir.

Tuhfe yazarı Sindî'nin bu sözlerini naklettikten sonra: 'Lânetlemenin, böyle nikâh akdinin haramlığı için olmayıp işin rezaleti için olduğunu söylemek dayanaksız ve mücerret iddiadır. Bilâkis Allah'ın lâneti ancak yapılan işin haramlığı nedeni iledir. Hulleciye **Muhallil**, denilmesinin nikâh akdinin sahîhliğine delâlet etmediği yukarda anlatılmıştır,' demiştir.

Tuhfe yazarı daha sonra Hattâbî'den şunu nakletmiştir:

'Hattâbî, el-**Maâlim**'de: Kadın ikinci koca ile nikâhlanırken, kadının eski kocası ile yeni kocası arasında kadını boşamak şartı söz konusu edilmiş ise kıyılan nikâh bâtıldır. Çünkü muvakkat bir nikâh olmuş olur. Fakat böyle bir şart söz konusu edilmeyip, tarafların besledikleri niyet bu ise kıyılan nikâh mekruh sayılır. Eğer bu şekilde nikâh kıyılıp ikinci koca kadınla cinsel temasta bulunduktan sonra boşarsa, kadının iddeti bitince eski kocası ile evlenebilir. Bir çok âlim, tarafların kadının ikinci kocasından ayrılmasını şart koşmasalar bile böyle bir şeyi düşünmelerini ve kalblerinde niyet etmelerini mekruh saymışlardır. Yalnız bir tarafın böyle düşünmesinin hükmü de budur.

İbrâhim Nahai: İkinci koca, kadınla dâimi olarak evlilik hayatını sürdürmek amacını gütmedikçe, o kadınla bir süre ya-

şadıktan yâni cinsel ilişkide bulunduktan sonra onu boşasa, kadın eski kocası ile evlenemez. Eğer eski koca, yâni koca ve kadından birisinin niyeti kadının eski kocaya varması için bu nikâhı yapmak ise kıyılan nikâh bâtıldır. Ve kadın böyle bir nikâh ve birleşmeden sonra boşanmakla eski kocası ile evlenemez, demiştir.

Süfyân-i Sevrî: İkinci koca kadını eski kocasına helâl ettirmek niyeti ile onunla nikâhlandıktan sonra niyetini değiştirip kadını boşamamaya karar verirse, benim görüşüm ve uygun gördüğüm yol adamın kadından ayrı durup yeniden nikâhını kıymasıdır, demiştir.

Ahmed bin Hanbel de Süfyân gibi söylemiştir. Mâlik bin Enes de şöyle demiş: Durum ne olursa olsun derhal kadın ile ikinci koca birbirisinden uzaklaştırılır ve kadın eski kocası ile böyle bir nikâhtan sonra evlenemez,' diye bilgi vermiştir.

Tuhfe yazarı Hattâbî'den yukardaki bilgileri naklettikten sonra: Şâfii şöyle demiştir: Eğer ikinci kocanın nikâh akdinde her hangi bir şart söz konusu edilmezse kıyılan nikâh sahîhtir. Tarafların kablerindeki gizli niyet nikâh akdini bozmaz. Çünkü niyet hatıra gelen bir şeydir. Hatıra bir şeyin gelmesinden dolayı insan günah işlemiş sayılmaz. El-Hâfız el-Münzirî, et-Telhiz adlı kitabında Şâfii'nin böyle söylediğini nakletmiştir. Ben derim ki Şâfii'nin bu sözü hakkında da konuşulmuştur."

Tuhfetü'l-Ahvezî bundan sonra Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen ve bu konu ile ilgili eserlerini nakletmiştir. Bu eserlerden İbn-i Ebî Şeybe'nin tahriç ettiği birisinde Ömer (Radıyallâhü anh):

لاأوتى بمحلل ولا محلل له إلا رجمتهما = "Bana intikal ettirilecek her hulleci kocayı ve kendisi için hulle yapılan her kocayı recmedeceğim, demiştir."

Şâfii mezhebinin mutemed Fıkıh kitablarına göre, ikinci koca her hangi bir şartla kadını nikâhlarsa o nikâh bâtıldır. Böyle bir şart koşulmamakla beraber, kadının ikinci kocası tarafından boşanıp tekrar eski kocasına varması niyetini beslemek ise mekruhtur.

Hanefî fıkıh kitaplarından Fethü'l-Kadîr'de şöyle denilmiştir: 'İkinci koca kadını bir şart koşulmadan nikâhlarsa duruma bakılır. Eğer bu adam hulleci koca olarak tanınıyor ise yapılan iş tahrimen mekruhtur.'

Bu bâbta rivâyet olunan hadîsler yüce dinimizde Hulle'nin yeri olmadığına delâlet ederler. Konu hakkında daha geniş bilgi için Fıkıh kitaplarına mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

(٣٤) باب يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب

34 — SOY SEBEBİ İLE (NİKÂHLANMASI) HARAM OLANLAR, SÜT SEBEBİ İLE DE HARAMDIR, BÂBI

١٩٣٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَجَّاجِ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ» .

TERCEMESİ

1937) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Neseb (soy) sebebi ile (nikâhlanması) haram olanlar süt sebebi ile de haramdırlar.»"

İZAHI

Kütüb-i Sitte'nin tümünde bu hadîs vardır. Bâzı rivâyetlerde 'Neseb' kelimesi yerine 'Vilâdet' kelimesi bulunur. Asıl mânâsı doğum olan Viladet ve Velâdet kelimelerinden soy mânâsı kastedildiği için Neseb mânâsını ifâde eder. Bu hadîs bâzı rivâyetlerde meâlen şöyledir:

"Şüphesiz Allah, soy nedeni ile (nikâhlanmasını) haram kıldığı kimseleri süt nedeni ile de haram kılmıştır."

Neseb yâni soy birliği nedeni ile nikâhlanması haram olan kadınlar N i s â sûresinin 23. âyetinde sayılmışlardır. Âyet-i Celîle'nin meâlini 1931 nolu hadîsin izahı bölümünde bir münâsebetle sunmuştum. Bunu tekrarlamaya gerek gürmüyorum. Âyet-i Celîle'de sayılan kadınlarla ilgili özlü bilgi vermekle yetineceğim:

حرمت عليكم امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم الاية

Âyetinde soy nedeni ile ebedi olarak nikâhlanması haram kılınan kadınlar yedi grup'a ayrılır:

1. Anadır. Adam, kendi anası ile evlenemez. Büyük analar yâni baba anası, ana anası ve daha yukarı derecelerde kalan neneler, ana hükmündedir.

2. Kızıdır. Adam kendi kızı ile evlenemez. Oğlunun kızı, kızının kızı ve daha aşağı derecelerdeki kız torunlar, adamın öz kızı hükmündedir.

3. Ana - baba bir, yalnız baba bir veyâ yalnız ana bir kız kardeşlerdir. Adam kız kardeşleri ile evlenemez.

4. Haladır. Adam, babasının kız kardeşi ile evlenemez. Adamın dedesinin kız kardeşi ve daha yukarı derecelerdeki halalarının hükmü öz halanın hükmüdür.

5. Teyzedir. Adam anasının kız kardeşi ile evlenemez. Adamın ana anasının kız kardeşi ve daha yukarı derecelerdeki teyzelerinin hükmü de budur.

6. Erkek kardeşin kızıdır. Baba ana bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir erkek kardeşler arasında bu hususta bir fark yoktur. Bunların oğullarının kızları, kızlarının kızları ve daha uzak yeğenleri de öz kızları hükmündedir.

7. Kız kardeşinin kızıdır. Baba ana bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir kız kardeşlerinin hepsinin hükmü aynıdır. Kişi kız kardeşinin kızı ile evlenemiyeceği gibi kız kardeşinin oğlunun kızı veyâ kız kardeşinin kızının kızı ve daha uzak derecelerdeki kız yeğenlerin hiç birisi ile evlenemez.

Soy sebebi ile nikâhlanmasının haramlığı N i s â sûresinin 23. âyeti ile sâbit olan kadınlar yukardaki yedi kadın ve onların hükmünde olan kadınlardır.

İzahına çalıştığımız Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın 1937 nolu hadîsi, İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın 1938 nolu hadîsi ve benzerî hadisler. Soy sebebi ile haram olan kadınların süt sebebi ile de haram olduğuna delâlet ediyorlar. Şu halde yukardaki yedi grup kadın süt sebebi ile de haramdır. Bir kadın bir çocuğu emzirince, çocuğun anası olmuş olur. Süt sahibi olan kadının kocası da o çocuğun babası olmuş olur. Şöyle de söylemek mümkündür: Süt emen çocuk, sütünü emdiği kadının ve süt sahibi kadının kocasının öz çocuğu hükmündedir. Artık bu çocuk, erkek ise süt anası, süt kız

kardeşi, süt halası, süt teyzesi, süt kardeşlerinin kızları ve yukardaki yedi maddede anılan kadınların süt nedeni ile benzerlerinin hepsi haramdır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Soy sebebi ile nikâhlanması haram olan kadınlar süt sebebi ile de haramdır. Süt emen erkek çocuğun, sütünü emdiği kadına mahrem olup oğlu durumunda bulunduğuna bütün müslümanlar icma etmişlerdir. Artık çocuk o kadınlarla evlenemez. Kadına bakabilir. Bir odada ikisi yalnız kalabilirler. İkisi beraber yolculuk edebilirler.

Bâzı yönlerden öz ana evlâd hükmünde değiller. Meselâ biribirisinin malına mirasçı değillerdir. Birisinin nafakası diğerine vâcip olmaz. Birisi diğeri için şâhidlik yapabilir...

Süt sebebi ile oluşan haramlık süt emen çocuğun hiç bir yakınına geçmez. Meselâ süt emen çocuğun, sütten kız kardeşi olan bir kadın, o çocuğun kardeşi ile veyâ o çocuğun babası ile evlenebilir.

Âlimler, soy sebebi ile haram olan kadınlardan dört tanesinin süt sebebi ile haram olmayabildiğini söyleyerek bunları hadîsin umumî hükmünden müstesna tutmuşlardır. Bunların izahı uzun sürer. Bu konu için Fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. Muhakkik âlimler bu dört kadınla ilgili hükmün hadîsten müstesna sayılmıyacağını söylemişler. Çünkü soy veyâ evlilik dolayısıyla olan hısımlık hâlinde bu kadınlarda görülen neden süt hâlinde bulunmadığı için bir farklılık görülüyor.

Bunu bir misâl ile izah edelim: Meselâ: Soy sebebi ile kardeş olan iki erkek düşünelim. Bu kardeşlerden birisinin anası, diğeri ile evlenemez. Çünkü ya anasıdır, ya da üvey anasıdır. Yâni babasının karısıdır.

Fakat bu kardeşlerden birisini emziren yabancı bir kadın diğer kardeşle evlenebilir. Çünkü bu yabancı kadın ne onun anasıdır ne de üvey anasıdır. Yâni babasının karısı değildir. Başka bir engel yoksa kadın süt emzirdiği çocuğun kardeşi ile evlenebilir.

2. Süt emen kız çocuğun durumu da arkek çocuk gibidir. Yâni bir kadının sütünü emen bir kız o kadının süt sahibi kocasının öz kızı hükmündedir. Süt sahibi kadının kocası onun babasıdır. Kocanın kardeşleri onun amucalarıdır. Kocanm oğulları onun kardeşleridir. Kocanın çocuklarının erkek çocukları onun yeğenleridir. Kezâ süt anasının erkek kardeşleri onun dayılarıdır...

١٩٣٨ – حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ. قَالَا: ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَرِثِ.
ثنا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُرِيدَ
عَلَى بِنْتِ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. فَقَالَ «إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ. وَإِنَّهُ يَحْرُمُ
مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ».

TERCEMESİ

1938) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Bir defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **Abdü'l-Muttalib'in oğlu Hamza** (43) **(Radıyallâhü anh)'ın kızı** (ile evlenmesi için Hz. Ali (Radıyallâhü anh) tarafından) **teklif yapıldı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Hamza'nın kızı benim süt kardeşimin kızıdır. Şüphesiz soy sebebile (nikâhlanması) **haram olanlar süt sebebi ile de haramdır.»"**

İZAHI

Buhârî ve **Müslim** de bunu mânâyı etkilemeyen az lâfız değişikliği ile rivâyet etmişlerdir. **Müslim**'in **Ali** (Radıyallâhü anh)'den bir rivâyeti meâlen şöyledir:

"Alî (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Bir defa ben:**

— Yâ Resûlallah! Sen Kureyşten evlenmeyi tercih edip biz hâşim oğullarını bu şereften mahrum ediyorsun, sebebi nedir? diye sordum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Sizden (evleneceğim) **kadın var mı?» dedi. Ben de:**

— Evet. Hamza'nın kızı (var), **dedim. Bunun üzerine Efendimiz:**

— «Hamza'nın kızı (ile evlenmek) **bana helâl değildir. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır.» buyurdu."**

Şehidlerin büyüğü ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amucası **Hamza** (Radıyallâhü anh) Efendimizin süt kardeşidir. **Ebû Leheb**'in azadlı câriyesi **Süveybe**'nin sütünü emmişlerdir. **Süveybe** câriye iken **Hz. Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğum haberini, verince müj-

(43) Hâl tercemesi 1513 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

de olarak E b û L e h e b onu azad etmiştir. Bâzı Siyer kitablarına göre ise hicretten sonra azad edilmiştir.

S ü v e y b e önce H a m z a (Radıyallâhü anh)'ı, sonra Resûl-i Ekrem'i emzirmiştir. Daha sonra da E b û S e l e m e (Radıyallâhü anh)'ı emzirmişti. Bâzı rivâyetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğduktan üç gün sonra S ü v e y b e onu emzirmiş ve dört aylık olunca H a l i m e - i S a'd i y y e isimli süt anaya teslim edilmiştir. Resûl-i Ekrem ve çok değerli anamız H a t i c e (Radıyallâhü anhâ) S ü v e y b e'ye iyilik ve yardımda bulunurlardı. Hicretten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e d i n e'den M e k k e'ye S ü v e y b e'ye hediyeler göndererek onu taltif ederdi. S ü v e y b e, H a y b e r'in fethinden sonra vefât etmiştir. Onun müslüman olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır.

U r v e'den yapılan bir rivâyete göre E b û L e h e b öldükten bir yıl sonra kardeşi A b b â s (Radıyallâhü anh) Onu rüyada görmüş ve hâlini sormuş. E b û L e h e b şöyle cevap vermiş: Ben hiç bir rahat yüzü görmedim. Yalnız M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğum haberini bana getirdiği için S ü v e y b e'yi azad ettiğimden dolayı şu kadar sulandım diyerek baş parmağı ile şehâdet parmağı arasında bir delil göstermiştir.

A l i (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Amcası H a m z a (Radıyallâhü anh) arasında süt kardeşliği bulunduğunu bilmediği için O'na H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın kızı ile evlenmesini teklif etmiştir.

١٩٣٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ؛ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ حَدَّثَتْهَا أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: انْكِحْ أُخْتِي عَزَّةَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَتُحِبِّينَ ذَلِكِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ. يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَلَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ. وَأَحَقُّ مَنْ شَرِكَنِي فِي خَيْرٍ أُخْتِي. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَإِنَّ ذَلِكِ لَا يَحِلُّ لِي» قَالَتْ: فَإِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ دُرَّةَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ. فَقَالَ «بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ؟» قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَإِنَّهَا لَوْ لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حَجْرِي مَا حَلَّتْ لِي. إِنَّهَا لَابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ.

أَرْضَعَتْنِي وَأَبَاهَا ثُوَيْبَةُ . فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ أَخَوَاتِكُنَّ وَلَا بَنَاتِكُنَّ » .

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ،

عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

1939) "... (Mü'minlerin analarından) Ümmü Habîbe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e :

— Yâ Resûlallah! Kız kardeşim Azze ile evlen, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **O'na :**

— «Acâib sen (kıskanmayıp) **bunu arzu eder misin?» buyurmuş. O da :**

— Evet. (arzu ederim) **Yâ Resûlallah! Çünkü sizin için ortak ve kumadan boş ve tek başıma değilim. Zâtına karı olmak hayır ve şerefi husûsunda ortaklarıma nazaran kız kardeşimin bana ortak olmasını daha çok arzu edip uygun görürüm, demiş. Resûlullah** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

— «İşte iyi bil ki senin kız kardeşin bana helâl değildir.» buyurmuş. O da :

— Peki ama **biz** senin, **Ebû** Seleme kızı Dürre ile evlenmek istediğini söylüyoruz, demiş Bunun üzerine Resûl-i Ekrem :

— «(Eşim) **Ümmü Seleme'nin kızını** (mı)?» **diye sormuş. Ümmü Habîbe de :**

— Evet, demiş. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Ümmü Seleme'nin kızı (Dürre) **benim himâye ve terbiyem altında üvey kızım olmamış olsaydı bile** (yine) **nikâhı bana helâl olmazdı. Çünkü O benim süt kardeşimin kızıdır. Süveybe** (adlı kadın) **beni ve Onun babasını** (= Ebû Seleme'yi) **emzirmiştir.** (Siz eşlerim) **bir daha kız kardeşlerinizi ve kızlarınızı sakın bana teklif etmeyiniz.» buyurmuş."**

Müellif bu hadisi başka bir senedle yine Ümmü Habîbe'den merfu' olarak rivâyet etmiştir.

İZAHI

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tabarânî ve Nesaî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde az bir kelime değişikliği var ise de bu değişiklik mânâyı etkilemediği için belirtmeye gerek görmüyorum.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinden Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) bir adamın karısı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızı ile evlenmesinin haram olduğunu bilmediği için kız kardeşi Azze (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teklif etmiştir. Bu kadının ismi Müslim'de de böyle geçmiş, Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde ismi belirtilmemiştir. Tabarânî'nin rivâyetinde ise Hamne olarak geçmiştir. El-Hâfız'ın beyânına göre kadının ismi hakkındaki en meşhur olan, Azze'dir. El-Münzirî ise onun isminin Hamne olduğunu söylemiştir .

Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) Ebû Süfyân (Radıyallâhü anh)'ın kızı ve Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın kardeşidir. Adı Remle'dir. İslâmiyetin ilk günlerinde müslümanlığı kabul eden bu hâtun kocası Abdullah bin Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Orada kocası hristiyanlaşmış ve ölmüştü. Orada dul kalan Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vekâlet edilmek sûreti ile orada kıyılmış, mehiri de Necâşî (Radıyallâhü anh) tarafından ödenmiş ve Medîne'ye gönderilmişti.

65 hadîsi bulunan Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîslerinden ikisini Buhârî ile Müslim ittifakla ve iki hadîsini Müslim münferiden rivâyet etmiştir. **Kütüb-i Sitte'**-nin diğerlerinde de O'nun hadîsleri rivâyet edilmiştir. Râvileri ise kızı Habîbe (Radıyalâhü anhâ), kardeşi Muâviye (Radıyallâhü anh) ve Anbese (Radıyallâhü anh)'dır. Ebû Ubeyd'ın dediğine göre hicretin 44. yılında vefât etmiştir. (44)

Hadîste ismi anılan Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) da Resûl-i Ekrem'in muhterem eşlerindendir. O'nun hâl terce-

---

(44) Bu bilgilerin bir kısmı Hülâsa 491'den, bir kısmı da başka kitaplardan alınmıştır.

mesi 600 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ) da Ümmü Seleme'nin eski kocası olup ismi Abdullah bin Abdi'l-Esed bin Hilâl bin Abdillah bin Ömer bin Mahzum el-Mahzumî'-dir. İlk müslümanlardan olup Bedir savaşına katılmıştır. İbn-i İshak'ın dediğine göre 10 kişiden sonra müslümanlığı kabul eden 11. sahâbî'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halası Berre'nin oğlu ve Efendimizin süt kardeşidir. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmişti. Ebû Seleme, Bedir savaşından sonra vefât etmiş ve vefâtından sonra Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile evlenmek şerefine mazhar olmuştur. Tirmizî, İbn-i Mâceh ve Nesaî, Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvisi, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dır. (45)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'ı emziren Süveybe, Hamza (Radıyallâhü anh)'ı da emzirdiği bundan önceki hadîsin izahında belirterek bu hâtun hakkında özlü bilgi vermiştim.

• Adamın kendi üvey kızı ile evlenmesinin haramlığı Nisâ sûresinin 23. âyetinin nassı ile sâbit olduğu halde Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın kızı ile evleneceğini nasıl konuşma konusu etmiştir? diye bir soru hatıra gelebilir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) kendi kız kardeşini de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teklif etmişti. Bu da mezkûr âyetin nassı ile yasaklanmıştı. Yâni iki kız kardeşin birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulması mezkûr âyetle yasaklanmıştır. Yukarda bu teklifle ilgili olarak: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) her halde bunun yasak olduğunu bilmediği için bu teklifte bulunmuş, demiştik. Aynı cevâbı üvey kızla ilgili soruya karşılık vermek mümkündür. Her insanın her şeyi bilmesi beklenemez.

Yukardaki iki soruya şöyle cevap vermek de mümkündür: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bunların yasak olmadığını sandığı için böyle söylemiş olduğu muhtemeldir. Nitekim dört karıdan fazla almak Kur'an âyeti ile Ümmet-i Muhammediyye'ye yasak olduğu halde Resûl-i Ekrem için câiz kılınmıştı.

(45) Hülâsa 203 ve el-Menhel cild 4, sah. 307

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Adam, karısı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızı ile evlenemez. Eğer karısı ölürse veyâ adam karısını üç talâkla boşarsa, baldızı ile evlenebilir. Ama adam karısını bir veyâ iki talâkla boşarsa karının iddeti bitmedikçe hükmen karılığı devam ettiğinden bu süre içinde baldızı ile evlenemez. Çünkü adam bu süre henüz bitmemiş iken karısına dönebilir. İddet süresi bitince adam ile karısı nikâhı yenilemek sûretiyle evlilik hayatını sürdürebilirler. Şâyet nikâhlarını yenilemezlerse o takdirde kadın boşanmış sayılır. Adam o zaman baldızı ile evlenebilir.

Adamın karısı ile baldızı baba ana bir, veyâ baba bir yâhut ana bir kardeş olabilir. Kezâ soydan kardeş olabildikleri gibi sütten kardeş olabilirler. Hepsinin hükmü aynidir. Karının halası ve teyzesi de karının kız kardeşi hükmünde olup bununla ilgili geniş bilgi 31. bâbtaki 1929 - 1931 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.

2. Adam üvey kızı ile evlenemez.

N i s â sûresinin 23. âyetinde üvey kızlarla evlenmek hakkında meâlen şöyle buyuruluyor:

"... ve kendileri ile gerdeğe girmiş bulunduğunuz karılarınızdan yanınızda bulunan üvey kızlarınız size haram kılınmıştır..."

Bu âyet-i kerîme'nin üvey kızlarla ilgili cümlesindeki;

... من نسائكم اللّاتى دخلتم بهن ... = "Kendilerine duhul ettiğiniz karılarınızdan olan üvey kızlarınız..." Duhul'dan maksadın ne olduğu husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

a. H a n e f i l e r, M â l i k ve A h m e d: Duhul'den maksat cinsel temasta bulunmak veyâ bunun hazırlayıcısı durumundaki sözler, hareketler ve fiillerden her hangi birisini işlemektir. Adam ile karısının halvete girmeleri de bu hazırlayıcı durumlardan sayılır, demişlerdir. Şu halde gerdeğe girmiş olurlarsa cinsel temas olmamış olsa bile artık adamın üvey kızı ona ilelebed haramdır. Karısını boşar veyâ karısı ölse bile üvey kızı ile evlenemez. Hiç bir ilişki kurmadan karısı ölür veyâ tamâmen boşanırsa adam üvey kızı ile evlenebilir.

b. T â v u s, 'A m r b i n D i n â r ve en sıhhatlı kavlinde Ş â f i î duhuldan maksat cinsî temastır, demişlerdir. Bu kavil İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet edilmiştir. Bunlara göre adam karısı ile gerdeğe girmiş olsa bile cinsel ilişkide bulunma-

dıkça üvey kızı ona ebedî haram olan kadınlardan sayılmaz. Yâni adam cinsel ilişkide bulunmadığı karısını üç talâkla boşarsa veyâ karısı ölürse adam üvey kızı ile evlenebilir.

c. E v z â î'ye göre adam karısı ile halvete yâni başka bir kimsenin bulunmadığı bir kapalı yere girip kapıyı kapatırsa veyâ perdeyi salıverirse veyâ karısını soyup elile dokunursa üvey kızı ile ilelebed evlenemez.

3. Âyet-i celile'de "**Yanınızda bulunan üvey kızlarınız**" kaydı vardır. Hadîste de "... **benim himâye ve terbiyem altında üvey kızım**..." ifâdesi vardır.

D â v û d - i Z â h i r î, bu kayıtların zâhirini tutarak: Üvey kız, anasımn kocasının yâni üvey babasının himâyesinde ve onun yanında yetişmemiş ise adama ilelebed haram olmaz. Adam, karısını boşarsa veyâ karısı ölürse bu üvey kızı ile evlenebilir, demiştir. Fakat âlimlerin cumhûru: Üvey kız, üvey babasının yanında yetişsin yetişmesin hüküm aynıdır. Yukarda anlattığım gibi karı ile duhul olmuşsa üvey kız ilelebed haramdır. Duhul olmamış ise ilelebed haram değildir, demişlerdir. Cumhur der ki: Üvey kızlar ekseriyetle üvey babalarının yanında kalıp yetiştikleri için âyet-i celîle'de ve hadîs-i şerif'te böyle ifâde edilmiştir. Başka yerde yetişen üvey kızların bu hükümden çıkarılması kastedilmemiştir.

4. Süt kardeşinin kızı ile evlenmek haramdır.

Hadiste isimleri geçen A z z e b i n t i e b i S ü f y â n (Radıyallâhü anhâ) ve D ü r r e b i n t i E b i S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) hâtunlar hakkında hâl tercemesi mâhiyetini arzedecek bir bilgiye, râvilere âit kitablarda rastlıyamadım.

(٣٥) باب لا تحرم المصة ولا المصتان

35 — 'BİR VE İKİ DEFA SÜT EMMEK (NİKÂHLAMAYI) HARAM ETMEZ' BÂBI

١٩٤٠ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن بشر. ثنا ابن أبي عروبة، عن قتادة، عن أبي الخليل، عن عبد الله بن الحرث؛ أن أم الفضل حدثته أن رسول الله ﷺ قال «لا تحرم الرضعة ولا الرضعتان أو المصة والمصتان».

TERCEMESİ

1940) "... Ümmü'l-Fadl (Lübâbe bintü'l-Hâris —46—) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

«Ne bir defa ne de iki defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder.»"

١٩٤١ — حدثنا محمد بن خالد بن خداش. ثنا ابن علية، عن أيوب، عن ابن أبي مليكة عن عبد الله بن الزبير، عن عائشة، عن النبي ﷺ قال « لا تحرم المصة والمصتان » .

TERCEMESİ

1941) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Bir defa ve iki defa süt emmek (evlenmeyi) haram etmez.»"

١٩٤٢ — حدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد بن عبد الوارث. ثنا أبي. ثنا حماد ابن سلمة، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عمرة، عن عائشة؛ أنها قالت: كان فيما أنزل الله من القرآن، ثم سقط: لا يحرم إلا عشر رضعات أو خمس معلومات.

TERCEMESİ

1942) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

لا يحرم إلا عشر رضعات أو خمس معلومات = "Ancak kesinlikle bilinen on defa veyâ beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." buyruğu Allah'ın indirdiği Kur'an'da idi. Sonra nesh oldu."

İZAHI

Ümmü'l-Fadl (Radıyallâhü anhâ)'ın hadîsini Ahmed ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsini Buhârî'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ile Şâfiî ve Ahmed rivâyet etmişler Tirmizî, bunun hasen-sahîh olduğunu söylemiştir.

(46) Hâl tercemesi 522 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

Hadîslerde geçen "Massa" ve "Rad'a" kelimelerini açıklayalım :

Massa : Bu kelimenin sözlük mânâsı : Bir şeyi bir defa emmek ve yavaşça içmektir. Burada kastedilen mânâ : Emzikli kadının sütünü bir defa sorup içmektir.

Rad'a : Bir defa süt emmek ve içmektir.

Ümmü'l-Fadl (Radıyallâhü anhâ)'ın hadîsinde **Rad'a** mı, **Massa** mı kullanıldığı yolundaki tereddüt râviye âittir. Hangi kelime vârid olmuş ise hüküm ve mânâ değişmez. Çünkü kastedilen mânâ bir defa süt emmektir.

Massatân : Massa'nın tesniyesidir. İki massa, demektir.

Rad'atân : Rad'a'nın tesniyesi olup iki rad'a demektir.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Bu iki hadîs, bir ve iki defa süt emmek nedeni ile mahremliğin oluşmadığına ve nikâhlamanın haram olmadığına delâlet eder. Üç defa süt emmek ise mahremliği oluşturup nikâhlamanın haramlığını gerektirdiği anlamını bu hadîslerden çıkaranlar olmuştur. Tekmile yazarının beyânına göre Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anh) ile Ebû Sevr, İbnü'l-Münzir, Dâvûd-i Zâhirî ve bir rivâyetinde Ahmed böyle hükmetmişlerdir.

Âlimlerin Cumhûrunun kavli ile dört mezhep âlimlerinin görüşlerini aşağıda beyan etmek üzere önce Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadîsinin özlü mânâsını ve kimler tarafından rivâyet edildiğini bildireyim :

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadîsini Mâlik, Şâfii, Müslim ve dört sünen sahipleri rivâyet etmiştir.

Müslim'in rivâyetine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiş ki : "Kur'an'da; عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ = "Kesinlikle bilinen on defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." âyeti var idi. Sonra bu âyet "kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." meâlindeki âyetle neshedildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât ettiğinde, beş defa süt emmeye âit âyet okunurdu."

Nevevî bu hadîsin yorumu hakkında şöyle der :

"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın sözünün mânâsı şudur : On defa süt emmeye âit âyetin beş defa süt emmeye âit âyetle neshedilmesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtına yakın gün-

lere rastladığı için; خَمْسٌ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ = **"Kesinlikle bilinen beş defa süt emmek** (evlenmeyi) **haram ettirir"** âyetinin okunmasının neshedildiğini işitmeyen bâzı kimseler bunu okumaya devam ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât etti. Bunlar bu âyetin okunmasının neshedilmiş olduğunu öğrenince okumasını bıraktılar ve sahâbiler bunun okunmasının neshedildiği husûsunda icma ettiler.

Nesih üç çeşittir:

1. Hükmü ve okunması neshedilen âyetler. Bunun misâli: عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ = **"Kesinlikle bilinen on defa süt emmek** (nikâhlamayı) **haram ettirir"** âyeti.

2. Okunması neshedilip hükmü neshedilmeyen âyetler. Bunun örneği: خَمْسٌ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ = **"Kesinlikle bilinen beş defa süt emmek** (nikâhlamayı) **haram ettirir"** âyeti.

3. Hükmü nesholup okunması nesholmayan âyetler. Kur'an'daki nesihlerin ekserisi bu nevidendir. Bunun bir misali:

والذين يتوفون منكم و يذرون ازواجا وصية لازواجهم متاعا الى الحول غيرا خراج...

"Ve sizden ölüp de karılarını geride bırakanlar, karıları için bir yıla kadar evlerinden çıkmamak üzere bir nafaka vâsiyet etmelidirler..." (47) âyetidir.

Bu âyete göre evli bir erkek ölecegi zaman karısının bir yıllık yiyecek, giyecek ve oturacagı mesken masrafını karşılayacak bir meblâğı vâsiyet etmesi gerekir. Kocası ölen kadının iddeti de bir yıldır. Bu süre dolmadıkça kadın evlenemez. İslâmiyetin ilk zamanlarında hüküm böyle idi. İddet süresine ait bu hüküm sonra inen:

والذين يتوفون منكم ويذرون ازواجا يتربصن بانفسهن اربعة اشهر وعشرا...

= **"... ve sizden ölüp de karılarını geride bırakanların karıları**

(47) Bakara: 240

kendi kendilerine dört ay on gün beklerler..." (48) âyeti ile neshedilerek kocası ölen kadının iddet süresi dört ay on güne indirildi. Son âyet okunuşta ilk âyetten önce ise de iniş bakımından ondan sonradır.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettikleri bu hadisin metni Müslim'deki rivâyete benzer.

Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'deki rivâyetler, Nevevî'nin dediği gibi nikâhlamanın haramlığını gerektiren süt emmenin on defa tekerrür etmiş olması şartının İslâmiyetin ilk döneminde bulunduğuna ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtına yakın dönemde inen bir âyetle süt emme sayısının beşe indirildiğine delâlet eder.

BİR ERKEK İLE BİR KADININ BİR BİRİ İLE EVLENMESİNE MÂNİ OLAN SÜT EMME SAYISI HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Hanefî âlimleri, Mâlik ve cumhûra göre söz konusu evlenme haramlığı, bir defa ve azıcık süt emmekle de gerçekleşir.

Bu görüş, İbn-i Abbâs, İbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer, Sevrî, Said bin el-Müseyyeb, el-Hasan, Zühri ve Katâde'den de rivâyet edilmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun.

Bunların delili nikâhlanması haram olan kadınların sayıldığı Nisâ sûresinin 23. âyetindeki;

...وامهاتكم اللآتى ارضعنكم واخواتكم من الرضاعة = **"... ve sizi emzirmiş olan süt analarınız, süt hemşireleriniz..."** nazm-ı celîlinin umumîliğidir. Çünkü bu âyette emzirme işinin defalarca tekerrür etmesi şartı söz konusu edilmemiştir.

Diğer bir delîl de **"Soy sebebi ile nikâhlanması haram olanlar süt sebebi ile de haramdır."** meâlindeki hadislerin umumîliğidir. (49)

Bu grubun başka delilleri de vardır.

2. İbn-i Mes'ûd, Âişe, Urve bin Zübeyr, Abdullah bin Zübeyr, Atâ, Tâvus, Said bin

(48) Bakara : 234
(49) Bu kitabın 34. bâbında geçen 1937 ve 1938 nolu hadisler.

Cübeyr, el-Leys bin Sa'd, Şâfii ve bir kavlinde Ahmed'e göre nikâhlamanın haramlığına sebep, kesinlikle bilinen ve beş defa tekerrür eden süt emmektir. Beş defadan az olanı nikâhlamanın haramlığını gerektirmez. Bu kavil Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet edilmiştir.

Bu grubun delillerinden birisi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın 1942 nolu eseridir. Diğer bir delîl de Sâlim Mevlâ Ebi Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'a âit Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın 1943 nolu hadîsidir. Çünkü bâzı rivâyetlerde «Beş defa onu emzir» ifâdesi buyurulmuştur.

Bu grubun görüşüne göre bir defa süt emmek şöyle gerçekleşir: Çocuk, kadının memesini tutup süt emer, sonra kendi isteği ile memeyi bırakır. Şâyet çocuk doymaktan başka bir nedenle memeyi bırakırsa onun emdiği süt, tam bir defa sayılmaz. Çocuk süt emerken nefes almak veyâ dinlenmek yâhut onu meşgul eden başka bir nedenle memeyi bırakıp pek ara vermeden tekrar süt emmeye başlarsa tümü bir defa sayılır.

3. Üç defa süt emmekle nikâhlamanın haram olduğuna hükmeden Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anh), bir rivâyetine göre Ahmed, İbnü'l-Münzir, Dâvûd, Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd ise 1940 ve 1941 nolu hadîsleri delîl göstermişlerdir.

En kuvvetli ve ihtiyata uygun olanı cumhûrun kavlidir.

El-Hâfız: 'Nikâhlamanın haramlığına sebep olan süt emme sayısındaki rivâyetlerin muhtelif olması ve bunları rivâyet eden Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın mûteber saydığı süt emme sayısı hakkındaki ihtilâflar cumhûrun mezhebini kuvvetlendirmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın haramlık için on defa, 7 defa ve beş defa süt emmeyi mûteber saydığı yolunda rivâyetler vardır. Yukardaki durum nedeni ile bir defa bile azıcık süt emmeyi nikâhlamanın haramlığına sebep saymak gerekir. Diğer taraftan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın (1942 nolu) hadîsi delîl olmaya elverişli değildir. Çünkü Kur'an âyetleri tevâtür yolu ile sabittir. "Kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (nikâhlamayı) haram ettirir" meâlindeki cümle râvi tarafından hadîs değil âyet olarak rivâyet edilmiştir. Bu cümlenin Kur'an'dan olduğu sabit değildir. Râvi bunu hadîs olarak rivâyet etmemiş ki hadîs kabul edilebilsin.' demiştir.

İbn-i Abdi'l-Berr de: Şâfiî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu eseri (1942 nolu) ile hükmetmiştir. Fakat Şâfiî'ye şöyle cevap verilmiştir: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu eserinde anılan cümlenin Kur'an'dan olduğu sübuta ermemiştir.

Oysa Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu cümlenin Kur'an'dan olduğunu söylemiştir. Ayrıca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu cümle yâni "Nikâhlamanın haramlığına sebep kesinlikle bilinen beş defa süt emmektir" ile hükmettiği husûsunda da ihtilâf vardır. Bu nedenle bu cümle ne hadîstir ne de Kur'an'dır. E l - M â z i r î demiş ki: Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nın bu eseri delîl olamaz. Çünkü yalnız Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edilmiştir. Kur'an ise âhâdın rivâyetiyle sübuta ermez. Bunun için M â l i k: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu eseri ile hükmedilmez. Uygulama bununla değildir. Uygulama Kur'an'ın zâhiri (yâni N i s â sûresinin 23. âyetinin zâhiri) ve süt emmeye âit hadîslerledir. Yâni azacık sütün çocuğun mîdesine ulaşması ile nikâhlama haramlığı gerçekleşir, demiştir.

Sahâbîler ile tabiîlerin cumhûrun ve imamların kavli budur. Hattâ e l - L e y s demiş ki: Sütün çoğu veyâ azı orucu bozduğu gibi nikâhın haramlığına da sebep olduğu husûsunda müslümanlar icma etmişler diye bilgi vermiş, demiştir.

Tekmile yazarı el-Fetih'ten yukardaki nakli yaptıktan sonra şöyle der:

Dîni yönden en ihtiyatlı olan durum şudur:

Bir adam evlenmek istediği bir kadın ile kendisi arasında bir süt söylentisini duyarsa, o kadından vazgeçmeli, onunla evlenmemelidir. Ama adam bir kadınla evlenip zifafa girdikten sonra bu söylentiyi duyarsa kesinlikle bilinen beş defa süt emilmiş olduğu sâbit olmadıkça adam o karıdan ayrılmak zorunda değildir.

Yukarda görüşlerini beyan ettiğim grupların dayanakları olan delîller ve yek diğerlerine verdikleri cevaplar hakkında geniş ma'lumat isteyenler, hadîs kitaplarının şerhlerine mürâcaat etsin.

(٣٦) باب رضاع الكبير

36 — ERLİK ÇAĞINDAKİ BİR KİMSENİN SÜT EMMESİ (NİN NİKÂHLAMANIN HARAMLIĞINA SEBEP OLDUĞU) BÂBI

١٩٤٣ — حدّثنا هشامُ بنُ عمّارٍ. ثنا سُفيانُ بنُ عُيَيْنةَ، عن عبدِ الرّحمٰنِ بنِ القاسمِ، عن أبيهِ، عن عائشةَ؛ قالت: جاءت سَهلةُ بنتُ سُهَيلٍ إلى النّبيِّ ﷺ فقالت: يا رسولَ اللهِ! إنّي أرى في وجهِ أبي حُذيفةَ الكراهيةَ مِن دُخولِ سالمٍ عليَّ. فقالَ النّبيُّ ﷺ

«أَرْضِعِيهِ» قَالَتْ: كَيْفَ أُرْضِعُهُ وَهُوَ رَجُلٌ كَبِيرٌ؟ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ «قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ رَجُلٌ كَبِيرٌ». فَفَعَلَتْ. فَأَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ فِي وَجْهِ أَبِي حُذَيْفَةَ شَيْئًا أَكْرَهُهُ بَعْدُ. وَكَانَ شَهِدَ بَدْرًا.

TERCEMESİ

1943) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Ebû Huzeyfe'nin karısı) **Sehle binti Süheyl** (Radıyallâhü anhüm) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:**

— **Yâ Resûlallah!** (Evlâtlığımız) **Sâlim'in yanıma girmesinden dolayı** (kocam) **Ebû Huzeyfe** (bin Utbe)'**nin yüzünde cidden bir hoşnutsuzluk görüyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sehle'ye:)

— **«Sen Sâlim'e süt emzir» buyurdu. Sehle:**

— **O, yetişkin bir adam olduğu halde ben nasıl onu emzireyim? dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gülümsedi ve:**

— **«Ben onun yetişkin bir adam olduğunu şüphesiz biliyorum.» buyurdu. Sehle** (Radıyalâhü anhâ) **da** (gidip bu işi) **yaptıktan sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e gelerek:**

Ben (Sâlim'e süt emzirdikten) **sonra** (kocam) **Ebû Huzeyfe** (Radıyallâhü anh)'**ın yüzünde bir hoşnutsuzluk görmedim, dedi. Sâlim** (onun sütünü emmeden önce) **Bedir savaşına katılmış idi.**"

İZAHI

Mâlik, Şâfii, Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesai de bunu uzun ve kısa metinler hâlinde ve benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir.

Bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi, Ebû Huzeyfe bin Utbe (Radıyallâhü anh) Sâlim (Radıyallâhü anh)'ı evlât edinerek kardeşi Velid bin Utbe'nin kızı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlendirmiş idi. Artık Sâlim (Radıyallâhü anh) Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh) ve eşi Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın öz evlâdı gibi onların odasında geceler, orada yatar, kalkardı. Câhiliyyet döneminden beri devam edegelen Arap âdetine göre evlât edinilen kişi evlât edinen şahısların evlâdı gibi fa-

lanın oğlu veyâ kızı diye isimlenir ve mirasçı olurdu. Nihâyet evlât edinmeyi iptal eden;

ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله فان لم تعلموا ابائهم فاخوانكم فى الدين ومواليكم

"Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz. Bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onlar din kardeşleriniz ve dostlarınızdır..." (50) âyeti inince Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın karısı Sehle (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek durumu arzetmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın Sâlim (Radıyallâhü anh)'ı emzirmesini emretmiştir. Mâlik'in rivâyetine göre efendimiz, beş defa emzirmesini emretmiş ve Sehle (Radıyallâhü anhâ) da onu beş defa emzirmiştir.

Tekmile yazarı kadının bir erkeği emzirmesi usulü **hakkında** şöyle der:

"İbn-i Abdi'l-Berr: Yetişkin erkeği emzirmek şöyle olur: Kadının sütü bir kaba sağılır. Sonra erkek onu içer. Kadının, memesini erkeğin ağzına vermesi sûretiyle olan emzirmeyi hiç bir ilim adamı uygun görmez, demiştir.

Kâdı Iyâz da: Her halde Sehle (Radıyallâhü anhâ) kendi sütünü bir kaba sağmış sonra Sâlim (Radıyallâhü anh) da o sütü içmiştir. Sâlim, onun memesini emmemiş ve onların tenleri birbirine dokunmamıştır. Çünkü nâmahrem erkeğin, kadının memesini görmesi ve herhangi bir uzvunun ona dokunması câiz değildir, demiştir.

Nevevi de Kâdı Iyâz'ın bu yorumunu tasvip etmiştir.

İbn-i Sa'd'ın Vâkıdî'den rivâyetine göre Sehle (Radıyallâhü anhâ) hergün yeteri kadar sütünü bir kaba sağardı. Sâlim (Radıyallâhü anh) de içerdi. Beş gün böyle yapıldıktan sonra artık Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın başı örtüsüz olduğu halde Sâlim onun yanına girerdi.

Yukarıda anılan âyetle evlâtlığın iptali nedeniyle, nâmahrem durumunda olan Sâlim (Radıyallâhü anh)'in Sehle (Ra-

---

(50) Ahzâb: 5

dıyallâhü anhâ)'nın odasına girmesini dini kurallara aykırı gören Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh) odasına Sâlim (Radıyallâhü anh) eskisi gibi girmesinden hoşlanmamıştır. Sehle (Radıyallâhü anhâ) da bu hâli Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın yüzünden sezince, durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiştir.

Hadîs metninin sonundaki: "O, (yâni Sâlim, Sehle'nin sütünü emmeden önce) **Bedir savaşına katılmıştı.**" cümlesinden maksat, Sâlim'in süt emdiği sırada erginlik çağına ermiş olduğunu te'yid etmektir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîsin zâhirine göre çocukluk çağından çıkmış olanın süt emmesi sebebi ile de nikâh haramlığı gerçekleşir. Âişe, Urve bin Zübeyr, Atâ bin Ebî Rabah, el-Leys bin Sa'd ve İbn-i Hazm'ın mezhebi budur. Süt emzirmeye âit âyetler de yaş kaydının bulunmaması da bu mezhebi te'yid eder.

Selef ve halef cumhûruna göre süt emzirmek sebebi ile oluşan nikâh haramlığı emicinin küçük yaşta olduğu zamana mahsustur. Cumhûrun delîlleri bundan sonra gelen 37 nolu bâbtaki hadîsler ve benzeri hadîslerdir.

Cumhur Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisine çeşitli cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplardan birisi 1947 nolu hadîste belirtildiği, gibi bu hadîsdeki hükmün Sehle (Radıyalâhü anhâ) ve Sâlim (Radıyallâhü anh)'a mahsus bir ruhsat olması ihtimâlidir.

Cumhûrun kavline göre koşulan küçük yaş şartı hakkındaki gerekli bilgi bundan sonra gelen bâbta verilecektir.

Hâl Tercemeleri

Ebû Huzeyfe bin Utbe bin Rabîa bin Abd-i Şems (R.A.)'ın ismi Muhşem veyâ Hâşim yâhut Kays'dır. İlk müslümanlardandır. İslâmiyeti kabul eden 44. zâttır. Önce Habeşistan'a, sonra Medîne'ye hicret etmek şerefine mazhar olan bu zât Kâ'be ve Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kılmıştır. Bedir, Uhud ve bunlardan sonra yapılan bütün savaşlara katılmış, nihâyet Yemâme savaşında 56 yaşında iken şehid olmuştur.

Sehle binti Süheyl bin Âmir el-Kureşî el-Âmirî (R.A.) Ebû Huzeyfe (R.A.)'ın karısıdır. Babası Süheyl (R.A.) meşhur sahâbîdir. (Tekmile C. 3, Sah. 196-197)

١٩٤٤ – حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ. ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ. وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: لَقَدْ نَزَلَتْ آيَةُ الرَّجْمِ، وَرَضَاعَةُ الْكَبِيرِ عَشْرًا. وَلَقَدْ كَانَ فِي صَحِيفَةٍ تَحْتَ سَرِيرِي. فَلَمَّا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَشَاغَلْنَا بِمَوْتِهِ، دَخَلَ دَاجِنٌ فَأَكَلَهَا.

TERCEMESİ

1944) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Andolsun ki recm etme âyeti ve yetişkin kişiyi on defa emzirme (sebebi ile nikâhlamanın haramlığı) **âyeti indi ve andolsun ki bu âyetler tahtımın altındaki bir yaprakta** (yazılı) **idi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât edip biz O'nun ölümü ile meşgul olunca, evde beslenen bir koyun** (veyâ keçi odaya) **girip o yaprağı yedi."**

İZAHI

Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde bu hadîse rastlamadım.

Hadîste anılan recmetme âyeti, müellifin 2553 nolu hadîsinde geçmektedir. Âyet şöyledir:

اَلشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ = **"evli erkek ve evli kadın zinâ ettikleri zaman muhakkak onları recmediniz."**

Bu âyetle ilgili gerekli bilgi orada verilecektir. Burada şunu belirtmekle yetinelim. Bu âyet, okunması neshedilip hükmü neshedilmeyen âyetlerdendir.

Yetişkin kişinin 10 defa süt emmesi sebebi ile nikâhın haramlığına dâir âyetin de okunmasının mensûh olduğu ma'lumdur. Müel-

Hâl Tercemesi

Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe (R.A.)'a Sâlim bin Ma'kıl denilirdi. Aslen İran'lı olan bu zât Bedir gazilerinden meşhur ve çok değerli ilk müslümanlardandır. Ensâr'dan bir kadının mevlâsı yâni azadlısıdır. Ona mevlâ Ebi Huzeyfe deniliyor ise de aslında Ebû Huzeyfe'nin azadlısı değildir. Ebû Huzeyfe onu evlât edinmişti. Evlât edinmek yasaklanınca ona mevlâ Ebî Huzeyfe denildi. Sâlim, Ebû Huzeyfe tarafından bir zaman evlât edinildiği için Kureyş'ten, aslen İran'lı olduğu için acemden, hicret ettiği için muhâcirlerden ve Ensâri bir kadının azadlısı olduğundan Ensâr'dan sayılırdı. Kur'an-ı en güzel okuyanlardan idi. Ebû Bekir (R.A.)'ın hilâfeti döneminde Yemâme savaşında şehid edildi. (El-Menhel C. 4, Sah. 306)

lifin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi bu âyetin hükmünün mensuh olmadığının belirtisidir.

S i n d i bu hadîsin hâşiyesinde: Bu hadîs, süt emme sebebi ile oluşan nikâh haramlığının yetişkinler hakkında 10 defa süt emmek şartına bağlı olduğuna delâlet eder. Fakat küçük çocukların da ayni hükme tâbi olduğuna delâlet etmez, demiştir.

1943 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi 10 defa süt emmeye âit âyetin beş defa süt emmeye âit âyetle neshedildiğine delâlet eder. Her iki hadîsin birleştirilmesi için bu hadîsi böyle yorumlamak gerekir, kanaatındayım.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin delil olup olamıyacağı husûsu, onun 1942 nolu hadîsine âit husus gibidir. Oradaki itiraz burada da söz konusudur.

Bu hadîste sözü edilen âyetlerin yazılı olduğu yaprağın bir koyun veyâ keçi tarafından yenildiğine dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın sözünden maksat bu iki âyetin, okunması gereken Kur'an'dan olduğunu söylemek değildir. Çünkü böyle bir söz, Kur'an-ı Kerîm'de bir değişikliğin bulunmasını gerektirir ki, bu imkânsızdır. Nassa muhâliftir. Zira Kur'an-ı Kerîm'in her çeşit tağyir ve tebdilden mahfuz bulunduğu, Allah Teâlâ'nın onun koruyucusu olduğu;

انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون = "**Şüphesiz Kur'an-ı biz indirdik ve şüphesiz onun koruyucusu biziz**" âyeti ile sâbittir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu iki âyetin okunmasının mensuh olup hükmünün mensuh olmadığını söylemek istemiştir. Şu var ki 10 defa süt emmeye âit âyetin hükmünün beş defa süt emmeye âit âyetle neshedildiği yine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edilmiştir.

Hadîste geçen "**Dâcin**" evde beslenen koyun ve keçiye denilir. Hadîste anılan yaprağı yiyen hayvan ya koyun veyâ keçi olduğu için bu duruma parentez içi ifâde ile işâret etmek istedim. Bu kelime evcil diğer hayvanlar için de kullanılır.

(٣٧) باب لا رضاع بعد فصال

37 — SÜTTEN AYIRMA (ÇAĞIN)DAN SONRA SÜT EMME (HÜKMÜ) YOKTUR. BÂBI

١٩٤٥ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع عن سفيان ، عن أشعث ابن أبي الشعثاء ، عن أبيه ، عن مسروق ، عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ دخل عليها وعندها

رَجُلٌ . فَقَالَ « مَنْ هٰذَا ؟ » قَالَتْ : هٰذَا أَخِي . قَالَ « انْظُرُوا مَنْ تُدْخِلْنَ عَلَيْكُنَّ . فَإِنَّ الرَّضَاعَةَ مِنَ الْمَجَاعَةِ » .

TERCEMESİ

1945) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Bir defa Âişe'nin odasında bir adam otururken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **içeri girdi ve :**

— **«Bu kimdir?» diye sordu. Âişe :**

— **Bu benim** (süt) **kardeşimdir, diye cevap verdi. Efendimiz, Âişe'ye :**

— **«Odalarınıza aldığınız adamlar**(ın sütten mahreminiz sayılıp sayılmıyacağın)**a dikkat ediniz.** (Çünkü (mahremliğe sebep olan) **süt emme işi, ancak açlık hâli**(ni gidermek) **için olanıdır.»"**

İZAHI

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde; انْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ **«Kimlerin sizin süt kardeşleriniz olduğuna dikkat ediniz.»** buyurulmuştur. Bu ve benzeri az lafız değişikliği var ise de mânâyı etkilemez.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında oturan süt kardeşinin isminin ne olduğu, rivâyetlerde bildirilmemiştir. El-Hâfız: Ben bu zâtın adına rastlıyamadım. Ebü'l-Kays'ın oğlu olduğunu sanıyorum, demiştir.

Hadisin; فَإِنَّ الرَّضَاعَةَ مِنَ الْمَجَاعَةِ cümlesi veciz bir ifâdedir. İki şekilde yorumlanmıştır. Birinci ve kuvvetli yorum şudur: "Nikâhlamanın haramlığına ve bir kadın ile bir erkeğin yalnızca bir odada durmalarının câizliğine sebep olan süt emme işi, süt emicinin, açlığını sütle giderecek, küçük yaşta bir çocuk olduğu zamana mahsustur. Çünkü çocuğun midesi zayıftır, süt onu doyurup besler. Bu nedenle çocuk, emrizen kadının bir parçası ve öz çocukları gibi olur. Hattâbî böyle yorumlamıştır. Bu yoruma göre süt emenin çocuk olması şarttır. Yetişkin kişinin emdiği süt muteber değildir.

S i n d î ' nin dediği gibi böyle yorum yapılınca bu hadîsten çıkarılan hüküm hadîsin râvisi Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nın görüşüne ters düşer. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın görüşüne göre büyük yaştaki kişinin emdiği süt de mûteberdir. Onun delillerinden birisi 1943 nolu S e h l e (Radıyallâhü anhâ)'ya âit hadîsidir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın 1943 ile 1945 nolu hadîslerin arasını bulmak için şöyle demek gerekir: Â i ş e bu iki hadîsin buyuruluş târihlerini bilir. Onun görüşüne göre 1945 nolu hadîs 1943 nolu S e h l e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ile mensuhtur.

Yukardaki cümlenin ikinci yorumu şöyledir:

Nikâhın haramlığına ve bir erkek ile bir kadının yalnızca bir odada durmalarına sebep olan süt emme işi, süt emicisini doyurucu olan bol süttür. Yâni bir iki defa emilen süt mûteber sayılmaz.

Bu yorum şeklinin bu bâbla ilgisi yoktur. Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi, kendisinin ilk yorumu tercih ettiğine delâlet eder. Eğer ikinci yorumu tercih etmiş olsaydı bu hadîsi bu bâbta değil, daha önce geçen 35 nolu bâbta rivâyet edecekti.

Hulâsa bu hadîs, mûteber olan süt emme işinin küçük yaştaki çocuklara mahsus olduğuna delâlet eder.

Küçük yaş sınırı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bu bâbın son hadîsini izah ederken beyan edeceğim.

١٩٤٦ – حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «لَا رَضَاعَ إِلَّا مَافَتَقَ الْأَمْعَاءَ».

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة ، وهو ضعيف . والحديث رواه الترمذيّ من حديث أمسلمة وقال : حسن صحيح.

TERCEMESİ

1946) "... Abdullah bin Zübeyir *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

"Barsakları (doldurup) birbirinden ayıran sütten başka süt, nikâh haramlığını gerektirmez."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde zayıf bir râvi olan İbn-i Lahîa vardır. Tirmizî bu hadîsi Ümmü Seleme (R.A.)'ın hadîsi olarak rivâyet edip hasen-sahîh olduğunu söylemiştir.

İ Z A H I

Barsakları birbirinden ayırmadan maksat, sütün yemek gibi gıda yerini tutup beslenme ihtiyacını karşılamasıdır. Bu da ancak küçük çocuğun süt emdiği devrede gerçekleşir. Şu halde çocuğun sütten ayrılıp gıdasını yemeklerden aldığı yaşlara varınca emdiği süt, nikâh haramlığı yönünden mûteber değildir. T ı y b î hadîsi böyle yorumlamıştır.

S i n d i , T ı y b î ' nin bu yorumunu naklettikten sonra : Bence, sütün bir iki defa gibi az olmayıp barsakları açacak miktarda olmasının gerekliliği mânâsı kastedilmiş olabilir, demiştir.

١٩٤٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ لَهِيعَةَ ، عَنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ وَعَقِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَمْعَةَ ، عَنْ أُمِّهِ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ كُلَّهُنَّ خَالَفْنَ عَائِشَةَ وَأَبَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهِنَّ أَحَدٌ بِمِثْلِ رَضَاعَةِ سَالِمٍ ، مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ وَقُلْنَ : وَمَا يُدْرِينَا ؟ لَعَلَّ ذٰلِكَ كَانَتْ رُخْصَةً لِسَالِمٍ وَحْدَهُ .

T E R C E M E S İ

1947) "... Zeyneb binti Ebî Seleme *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün karıları Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya muhâlefet ederek, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim (Radıyallâhü anhümâ)'nın (erginlik çağına varmışken) Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın sütünü emmesinin benzeri ile bir erkeğin onların odalarına girmesinden imtinâ ettiler ve : (Âişe'ye) Biz ne biliriz? Sâlim'in erlik çağında iken Sehle'nin sütünü emerek, onun odasına girmesinin Sâlim'e özel bir ruhsat olduğunu umuyoruz, dediler."

İ Z A H I

İ m a m M â l i k , Ş â f i î , A h m e d , B u h â r î , M ü s l i m , E b û D â v û d ve N e s a î de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem

zevcelerinin, kendi görüşlerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya anlattıkları bâzı rivâyetlerde belirtilmiştir.

S â l i m (Radıyallâhü anh)'ın S e h l e (Radıyallâhü anhâ)'nın sütünü emmesi mes'elesi 1943 nolu hadîste anlatılmıştır. Tamamlayıcı bilgi için oraya mürâcaat edilmesi gerekir.

Bu hadîs de süt emmenin mûteber olması için, emicinin küçük yaşta olmasının şart olduğunun delilidir. Yâni Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'dan başka Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevceleri bu görüştedirler. Fakat S â l i m (Radıyallâhü anh)'ın süt emmesine âit hükmün ona mahsus bir ruhsat olduğuna dâir bir delîl göstermemişlerdir. Bununla beraber ihtiyatlı olanı tutmuşlardır.

1943 nolu hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), U r v e b i n Z ü b e y i r (Radıyallâhü anh), A t â b i n R a b â h, e l - L e y s b i n S a'd ve İ b n - i H a z m'ın mezhebi, küçük büyük herkesin süt emmesi ile nikâh haramlığının gerçekleşmesidir.

Selef ve halefin cumhûruna göre; süt emmenin mûteber olması için küçük yaşta bir çocuk iken süt emilmesi şarttır. Süt emme çağından sonra emilen süt bir değer taşımaz. Cumhûrun delîlleri bu bâbtaki hadîsler ve benzerî hadîslerdir. Cumhur, S â l i m'in olayını, ona mahsus bir ruhsat olarak yorumlamışlardır.

ÇOCUĞUN SÜT EMME YAŞI

Nikâhın haramlığına ve mahremliğine sebep olan süt emmeye âit yaş sınırı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. İ m a m S e v r î, E v z â î, Ş â f i î, A h m e d, E b û Y û s u f, M u h a m m e d, İ s h a k ve E b û S e v r'e göre bu süre iki yaştır. İki yaşını doldurmuş olan bir çocuğun emeceği süt, mûteber değildir. Yâni bununla nikâh haramlığı ve mahremlik gerçekleşmez.

Bu kavil, Ö m e r, İ b n - i M e s'u d, E b û H ü r e y r e, S a î d b i n e l - M ü s e y y e b, E b û H a n î f e ve Z u f e r (Radıyallâhü anhüm)'den de rivâyet edilmiştir. İ b n - i V e h e b bu kavli M â l i k'den rivâyet etmiştir. Başka bir rivâyete göre M â l i k: İki yaşını dolduran çocuk üç yaştan bir iki veyâ üç ay

almış ise aynı hükme tâbidir. Fakat fazla gün almış ise, artık emeceği sütün dînen bir değeri yoktur, demiştir.

Bu grubun delîllerinden birisi;

والوالدات يرضعن اولادهن حولين كاملين لمن اراد ان يتم الرضاعة...

"Analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler, emzirmeyi tamamlamak isteyen için." (51) âyetidir. Diğer bir delil:

...وحمله وفصاله ثلاثون شهرا... = "... ve çocuğun (ana rahminde) yüklenilmesi ve sütten kesilmesi — süresi — otuz aydır..." (52) âyetidir. Hâmileliğin en az süresi altı aydır. Bu itibarla sütten kesilmek için iki yıl kalır.

Bunların başka delîlleri de vardır. Hadis şerhlerinde ayrıntıları ile birlikte beyân edilmiştir.

2. Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline göre bu süre otuz aydır. Onun delîli ise yukardaki son âyettir. Ona göre bu âyet hamlin ve süt emzirmenin her birisinin süresinin otuz ay olduğunu ifâde eder. Ancak hamlin azamî süresinin iki yıl olduğu Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivâyet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın; لَا يَكُونُ الْحَمْلُ اَكْثَرَ مِنْ سَنَتَيْنِ = "Hamil (gebelik) süresi iki yıldan fazla olmaz» eseri ile sâbittir. Süt emzirme süresi ise olduğu gibi otuz ay olarak kalmıştır.

Cumhur, Ebû Hanîfe'ye şöyle cevap vermiştir:
Âyetin zâhirine göre otuz aylık süre gebelik ve süt emzirme sürelerinin toplamıdır. Beherinin değildir. Birinci âyet bunun delîlidir.

Zeyneb binti Ebî Seleme (R.A.)'nin Hâl Tercemesi

Zeyneb el-Mahzumiye (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in muhterem eşi Ümmü Seleme (R.A.)'ın ilk kocası Ebû Seleme (R.A.)'dan olan kızıdır. Efendimizin üvey kızı olan Zeyneb (R.A.)'ın Habeşistan'da doğduğu söylenmektedir. Adı Berre idi. Peygamber (S.A.V.) ona Zeyneb ismini verdi.

Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den ve kendi anası Ümmü Seleme ile Âişe, Zeyneb bint-i Cahş ve Ümmü Habîbe (R.A.)'den hadis rivâyetinde bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Ebû Ubeyde, Ali bin el-Hüseyin, Kâsım bin Muhammed, Urve bin Zübeyir, Ebû Seleme ve Şa'bî (R.A.) rivâyet etmişlerdir. Medîne'de kadınlar için fıkıh ilmini en iyi bilen hanım idi. Hicretin 73. yılı vefât etmiştir. Dört sünen sahipleri onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cild 2, sah. 331)

---

(51) Bakara : 233
(52) Ehkâf : 15

(٣٨) باب لبن الفحل

38 — (EMZİKLİ KADININ SÜTÜ) KOCASININ SÜTÜ (SAYILDIĞININ BEYÂNI) BÂBI

١٩٤٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة ؛ قالت : أتاني عمي من الرضاعة ، أفلح بن أبي قعيس يستأذن علي ، بعد ما ضرب الحجاب . فأبيت أن آذن له . حتى دخل علي النبي ﷺ فقال « إنه عمك ، فأذني له » فقلت : إنما أرضعتني المرأة ولم يرضعني الرجل ؟ قال « تربت يداك ، أو يمينك » .

TERCEMESİ

1948) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Kadınların erkeklerden saklanması âyeti indirildikten sonra süt amcam Eflah bin Ebî Kuays (Radıyallâhü anhümâ) ziyâretime gelerek, odama girmek için izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girinceye kadar ona izin vermekten imtinâ ettim. Sonra Efendimiz (gelince):

— «O senin (süt) amcandır. (Yanına girmesi için) ona izin ver.» buyurdu. Ben:

— Beni ancak onun kardeşinin karısı emzirdi ve erkek emzirmedi (ki), dedim. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Senin iki elin topraklansın veyâ sağ elin topraklansın» buyurdu.»

١٩٤٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير ، عن هشام ابن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : جاء عمي من الرضاعة يستأذن علي ، فأبيت أن آذن له . فقال رسول الله ﷺ « فليلج عليك عمك » فقلت : إنما أرضعتني المرأة ولم يرضعني الرجل . قال « إنه عمك . فليلج عليك » .

TERCEMESİ

1949) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Süt amcam gelerek, odama girmek için izin istedi. Ben ona izin vermekten imtinâ ettim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bana:**

— "(Süt) **amcan senin yanına girsin" buyurdu. Ben de:**

— **Beni ancak kadın emzirdi ve beni erkek emzirmedi, dedim. Efendimiz buyurdu ki:**

— **"Şüphesiz o senin (süt) amcandır. Bunun için senin yanına girsin.",,**

İZAHI

İmam Mâlik, Şâfiî ve Kütüb-i Sitte sahipleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu bâbtaki hadîsini benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir.

Tekmile yazarının beyânına göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın süt amcası Eflah, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde Ebû Kuays'ın oğlu olarak anılmıştır. Müellifimizin rivâyeti de böyledir. Buhârî ve Müslim'de müteaddit yollarla gelen bâzı rivâyetlere göre Eflah, Ebû Kuays'ın kardeşidir. Müslim'in bir rivâyetinde Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın süt amcası Ebü'l-Ca'd künyesi ile anılmıştır. Tekmile yazarı: Doğrusu Eflah'ın, Ebû Kuays'ın kardeşi olarak gösterildiği rivâyettir. Hadîs kitaplarında ve diğer kitaplarda bilinen durum şu: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın süt amcası Ebu Kuays'ın kardeşi Efleh'tir. Ebü'l Ca'd'da onun künyesidir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın süt babası da Ebü'l-Kuays olup bu künye ile meşhur olan bu zâtın adı Vâil bin Eflah el-Eş'ârî'dir, demiştir.

Hadîsin sonundaki **«Senin iki elin topraklansın veyâ sağ elin topraklansın»** cümlesindeki tereddüt ravidendir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya böyle ya şöyle buyurmuştur.

«Ellerin topraklansın« veyâ **«sağ elin topraklansın»** mânâsını ifâde eden cümle Araplar arasında bu anlamda kullanılmayıp övme veyâ yerme mâhiyetinde kullanılır. Bâzen de duâ veyâ bedduâ anlamında kullanılır. Bu takdirde muhâtabın zenginleşmesi veyâ fakirleşmesi dileği mâhiyetinde kullanılmış olur.

Bu hadîs, süt emzirme sebebi ile oluşan nikâh haramlığı ve mahremlik hükmünün emziren kadının kocası tarafına da yayıldığına delâlet eder.

Nevevî şöyle der: Tüm âlimlerin ve cumhûrun mezhebi şudur ki: Süt emen çocuk, emziren kadının öz çocuğu gibidir. Kezâ

kocasının öz çocuğu gibidir. Bu karı ve kocanın çocukları süt emen çocuğun kardeşleri hükmündedir. Kocanın erkek kardeşleri süt emen çocuğun amcalarıdır. Kezâ kocanın kız kardeşleri, o çocuğun halalarıdır. Çocuğun evlâdı da kocanın torunlarıdır.

Sahâbiler ile tabiilerin cumhûru da böyle hükmetmişlerdir.

'Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) süt amcası E f l a h (Radıyallâhü anh) ziyârete gelinceye kadar süt hükmünün emziren kadının kocası tarafına sirâyet etmediğini sandığı için durumu garibsemiş, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) durumu beyan buyurmuştur.

(٣٩) باب الرجل يُسلم وعنده أختان

39 — NİKÂHI ALTINDA İKİ KIZ KARDEŞ VARKEN MÜSLÜMAN OLAN ADAMIN (NİKÂH DURUMUNUN BEYÂNI) BÂBI

١٩٥٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد السلام بن حرب عن إسحاق ابن عبد الله بن أبي فروة، عن أبي وهب الجيشاني، عن أبي خراش الرعيني، عن الديلمي؛ قال: قدمت على رسول الله ﷺ، وعندي أختان تزوجتهما في الجاهلية. فقال «إذا رجعت فطلق إحداهما».

TERCEMESİ

1950) "... (Feyruz) ed-Deylemî *(Radıyallâhü anh)*'den;

Câhiliyyet devrinde evlendiğim iki kız kardeş benim nikâhım altında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **geldim.** (Ben müslümanlığı kabul ettikten) **sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

«Eve döndüğün zaman onlardan birisini boşa.» buyurdu."

١٩٥١ — حدثنا يونس بن عبد الأعلى. ثنا ابن وهب. أخبرني ابن لهيعة، عن أبي وهب الجيشاني. حدثه أنه سمع الضحاك بن فيروز الديلمي يحدث عن أبيه؛ قال: أتيت النبي ﷺ فقلت: يا رسول الله! إني أسلمت وتحتي أختان. قال رسول الله ﷺ لي «طلق أيتهما شئت».

TERCEMESİ

1951) "... Feyruz ed-Deylemî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek: Yâ Resûlallah! Nikâhım altında iki kız kardeş varken ben müslüman oldum dedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bana buyurdu ki:**

«İkisinden istediğin birisini boşa.»"

İZAHI

Müellifimizin iki senedle rivâyet ettiği ve metinleri birbirine benzeyen Deylemî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini İmam Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği metin 1951 nolu metnin aynisidir. Tirmizî'deki metinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit cümle; اِخْتَرْ اَيَّتَهُمَا شِئْتَ = **«İkisinden istediğin birisini seç»** şekindedir.

Hadîs, iki kız kardeşin birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulamıyacağına delâlet eder. Müslümanlığı kabul eden bir kimse İslâmiyeti kabul etmeden önceki dönemde iki kız kardeşle evli ise, müslümanlığı kabul edince bunlardan birisini boşamak zorundadır. Hadis bu hükmü ifâde eder. Bu iki kız kardeşin nikâhları ister beraber ve aynı zamanda kıyılmış olsun, ister birisi önce, diğeri sonra kıyılmış olsun fark etmez. Erkek bu iki karıdan dilediğini nikâhı altında tutar ve diğerini boşar.

Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed, el-Hasan, Evzâî ve İshak bu hadîsi delil göstererek yukarıda anlattığım gibi hükmetmişlerdir.

İmam Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Sevrî ve bir cemâat ise şöyle hükmetmişlerdir: Eğer iki kız kardeşin nikâh akdi aynı zamanda kıyılmış ise, adam bunların ikisinden de ayrılmak zorundadır. Şâyet nikâhları ayrı zamanlarda kıyılmış ise adam, sonradan nikâhı kıyılan kadından ayrılmak zorundadır. Bu gruptaki âlimler: Müslümanlar hakkında uygulanan hükümler, kâfirler hakkında uygulanan hükümler, kâfirler hakkında da uygulanır, görüşündedirler.

Tekmile ve **Tuhfe** yazarları Cumhûra âit ilk görüşü tercih ederek: Hadisin zâhiri buna uygundur. Çünkü Peygamber (Sallallahü

'Aleyhi ve Sellem) hangi kadının nikâhı önce ve hangisinin sonra kıyıldığını D e y l e m î (Radıyallâhü anh)'a sormamıştır. Şu halde hüküm umumîdir, demişlerdir.

Kadın ile halası veyâ teyzesi aynı kişinin nikâhı altında beraber bulundurulamayacağı cihetle iki kız kardeşe âit hüküm bunlar hakkında da uygulanır.

40 — NİKÂHI ALTINDA DÖRTTEN FAZLA KADIN BULUNDUĞU HALDE MÜSLÜMAN OLAN ADAMIN (NİKÂH DURUMUNUN BEYANI) BÂBI

١٩٥٢ — حدثنا أحمد بن إبراهيم الدورقي . ثنا هشيم عن ابن أبي ليلى ،
عن حميضة بنت الشمردل ، عن قيس بن الحرث ؛ قال : أسلمت وعندي ثمان نسوة .
فأتيت النبي ﷺ فقلت ذلك له . فقال « اختر منهن أربعا » .

T E R C E M E S İ

1952) "... Kays bin el-Hâris *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Nikâhım altında sekiz kadın varken müslüman oldum. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bu durumu kendilerine arz ettim. Bunun üzerine buyurdular ki:

«Onlardan dört tanesini seç.»

١٩٥٣ — حدثنا يحيى بن حكيم . ثنا محمد بن جعفر . ثنا معمر عن الزهري ،
عن سالم ، عن ابن عمر ؛ قال : أسلم غيلان بن سلمة وتحته عشر نسوة . فقال له النبي
ﷺ « خذ منهن أربعا » .

Deylemî (R.A.)'nin Hâl Tercemesi

Feyruz ed-Deylemî (R.A.) aslen İranlıdır. Peygamber (S.A.V.)'i ziyâret ederek müslümanlığı kabul eden bahtiyar sahâbilerdendir. Yemen'de Peygamberlik iddiâsı ile ortaya atılan sahte Peygamber el-Esved el-Ansî'yi öldüren zâtdır. Deylemî (R.A.)'ın bu yalancı peygamberi öldürmesi haberi Peygamber (S.A.V.)'e son hastalığında ulaştı. Deylemî (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivâyetinde bulunmuştur. Râvileri, oğulları Dahhak ve Abdullah ile başka zâtlardır. Osman (R.A.) veyâ Muâviye (R.A.)'ın hilâfeti döneminde vefât etmiştir. (Tekmile C. 4, Sah. 222)

TERCEMESİ

1953) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ğaylan bin Seleme (Radıyallâhü anh), nikâhı altında on kadın bulunduğu halde müslüman oldu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:

«Onlardan dört tanesini al» buyurdu."

İZAHI

Kays bin el-Hâris (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin râvisi Kays bin el-Hâris, Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde el-Hâris bin Kays olarak geçmektedir. Ebû Dâvûd râvinin ismini Kays bin el-Hâris olarak doğrulamıştır. İbn-i Hibbân da bu görüşü benimsemiş ve râvinin sahâbîlerden olduğunu söylemiştir. Lâkin el-Hâfız el-İsâbe'de: Râvinin adını el-Hâris bin Kays olarak tercih ederek, cumhûrun böyle dediğini, Buhârî, İbnü's-Seken ve başkalarının bunda karar kıldıklarını ve bundan başka hadîsinin bulunmadığını söylemiştir.

Bu hadîsin zâhirine göre, nikâhı altında dörtten fazla kadın varken müslüman olan kişi, bunlardan dilediği dört tanesini kendisine seçer. Bu seçmeyi yaparken, hangisi ile önce ve hangisi ile sonra evlendiğine veyâ hepsi ile bir akitle mi, yoksa ayrı ayrı akitlerle mi evlendiğine bakmıyacaktır. Akitlerin birlikte veyâ ayrı ayrı zamanlarda kıyılmış olması seçme yetkisini etkilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sekiz kadının nikâhlarının beraber mi, ayrı ayrı zamanlarda mı kıyıldığını Kays (Radıyallâhü anh)'a sormadan, dört tanesini seçmesini emretmiştir. Bu hükümle ilgili geniş bilgi aşağıda verilecektir.

Ğaydan bin Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Şâfiî, Ahmed, Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin hükmü, bundan önceki hadîsin hükmünün aynıdır.

HER İKİ HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Müslüman olan kâfirlerin, müslüman olmadan önce kıyılan nikâhları geçerlidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

Müslüman olan K a y s (Radıyallâhü anh) ve Ğ a y l â n (Radıyallâhü anh) nikâhlarının nasıl kıyıldığını sormamış ve nikâhlarını yenilemelerini istememiştir. Ancak iki kız kardeşi beraberce nikâh altında tutmuş olmak gibi mübah olmayan bir durumun olmaması şarttır.

2. Nikâhı altında dörtten fazla kadın bulunurken müslüman olan adam bunlardan dilediği dört kadını seçebilir ve dörtten fazla olanlardan ayrılmak zorundadır.

İ m a m M â l i k, Ş â f i i, A h m e d, L e y s, İ s h a k, H a s a n - ı B a s r î ve M u h a m m e d b i n e l - H a s a n ' ı n mezhebi budur. Delîlleri de bu iki hadîstir.

İ m a m E b û H a n î f e, E b û Y û s u f, S e v r î, E v - z â î ve Z ü h r î ' ye göre, İslâm hükümlerine aykırı bulunan kâfirlerin nikâhları mûteber değildir. Bu nedenle nikâhı altında dörtten fazla kadın varken müslüman olan bir adam, nikâhları ilk kıyılmış olan dört kadını seçebilir. Diğerlerinden ayrılmak zorundadır. Eğer dörtten fazla kadınların hepsinin nikâhı aynı anda kıyılmış ise, nikâhların tamamı bâtıldır. Bu grubun görüşü nassa karşı bir kıyas olduğu için, zayıf görülmüş ve cumhûrun görüşü kuvvetli sayılmıştır.

3. Dörtten fazla kadının bir erkeğin nikâhı altında bulunması câiz değildir. Selef ve halefin cumhûrunun mezhebi budur.

فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلاث ورباع âyeti de böyle yorumlanmıştır. Böyle yorumlanmasının delîli bu hadîslerdir.

(٤١) باب الشرط فى النكاح

41 — NİKÂH KIYILIRKEN KOŞULAN ŞART(IN YERİNE GETİRİLMESİ) BÂBI

١٩٥٤ — حدثنا عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. قَالَا: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عُقْبَةَ ابْنِ عَامِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِنَّ أَحَقَّ الشَّرْطِ أَنْ يُوفَى بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ».

T E R C E M E S İ

1954) Ukbe bin Âmir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Yerine getirilmesi gereken şartlardan evlâ olanı nikâh akdinde koşulan şartlardır.»"

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde görülen az lâfız farkı mânâyı etkilemediği için bunu belirtmeye gerek görmüyorum.

Hadisdeki; أَحَقُّ kelimesi "Evlâ" mânâsına yorumlanmıştır. Yâni nikâh şartları başka şartlardan ziyâde yerine getirilmeye lâyık ve onlara nazaran öncelikle riâyet edilmelidir. Çünkü nikâh akdi hakkında çok ihtiyatlı davranmak gerekir, onun zedelenmemesine özen gösterilmelidir.

Öncelikle yerine getirilmeye en liyakatlı olan nikâh akdindeki şartlar nelerdir? Nikâh akdinde koşulan her şarta riâyet etmek gerekir ve vâcib midir? Bu husûsu aydınlatalım :

N e v e v i şöyle der: 'Ş â f i i ve âlimlerin ekserisi : Bu hadis, nikâhın gereklerine aykırı olmayıp bilâkis onun gerek ve amaçlarından sayılan şartlar anlamına yorumlanır. Bu nevi şartlardan misal olarak, erkeğin, karısına karşı iyi davranması, nafakasına, giyeceğine ve meskenine iyi bakması, hukukuna riâyet etmesi, kuması varsa kumalar arasında âdilâne nöbet uygulaması, keza kadının kocasından izinsiz evden çıkmaması, kocasına itâatsızlık etmemesi, kocasının izni olmadan nâfile oruç tutmaması, kocasının izni olmadan kimseyi eve almaması, kocasının rızâsı olmadan onun malını harcamaması gibi şartlar gösterilebilir.

Nikâh'ın gerek ve amaçlarına aykırı şartlar koşulmuş ise bunların yerine getirilmesine gerek yoktur. Bilâkis bu nevi şartlar geçersizdir ve nikâh sahih olup kadının emsalinin mehri ödenir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);

كُلُّ شَرْطٍ لَيْسَ فِى كِتَابِ اللهِ فَهُوَ بَاطِلٌ = «Allah'ın kitabında bulunmayan her şart bâtıldır» buyurmuştur. Bu nevi şartların örnekleri : Erkeğin, karısının nafakasını ödememesi, kumalar arasında nöbet usulünü uygulamaması, yolculuğa giderken karısını beraberinde götürmemesi ve benzeri şartlar.

İ m a m A h m e d ve bir cemâata göre nikâh akdinde koşulan bütün şartlara riâyet edilmesi vâcibtir,' diye bilgi vermiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Başka şartlardan daha fazla nikâh şartlarına riâyet ve önem verilir. Nikâh şartları şu üç kısma ayrılır:

1. Yerine getirilmesinin vâcipliğine âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır. Bu da Allah'ın emrettiği ya iyi davranmak sûreti ile evliliği sürdürmek, ya da iyilikle boşanmaktır. Cumhur bu hadîsi buna yorumlamıştır.

2. Yerine getirilmesinin vâcipliğine âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır. Örneğin: Nikâhın mehirsiz olması, kadına nafaka verilmemesi, verilen mehrin kocaya iâde edilmesi, kocanın karıyla cinsel ilişkide bulunmaması, cinsel ilişki esnasında kocanın geri çekilip suyunu dışarıya akıtması, karının kocasını beslemesi veyâ ona bir mal vermesi şartları. Bu şartların hepsi âlimlerin ittifakı ile bâtıldır. Çünkü evlenme akdine aykırıdır. Bu tür şartlar koşulduğu takdirde, geçersizdir. Kıyılan nikâh akdi ise sahîhtir.

3. Yerine getirilip getirilmiyeceği husûsunda âlimlerin ihtilâf ettikleri şartlardır. Örneğin: Kocanın bu kadın üzerine başka bir kadınla evlenmemesi, kadının kendi evinden kocasının evine nakledilmemesi, kocası ile sefere götürülmemesi gibi şartlardır. İmam Zührî, Katâde, Hanefîler, Mâlik, Şâfiî, el-Leys bin Sa'd ve Sevrî: Bu nevî şartlar bâtıldır, nikâh akdi sahîhtir, kadına mehir ödenir. Çünkü bu nevî şartlar Allah'ın kitabında bulunmadığı gibi evlenme akdinin gereklerinden veyâ yararlarından da değildir. Bu itibarla bu şartlar fâsıktır. Nasıl ki; kadın kendi nefsini kocasına teslim etmemesi şartını koşarsa bu şart bâtıldır, demişlerdir.

Evzâî, İshak ve Ahmed ise: Anılan şartlarla kıyılan nikâh sahîhtir. Koca bu şartlara riâyet etmekle mükelleftir, etmediği takdirde kadın nikâhını feshedebilir, demişlerdir. Bu kavil, Ömer bin el-Hattâb, Sa'd bin Ebi Vakkâs ve Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet edilmiştir. Bunlar hadîsin umumîliğine bakarak hükmetmişlerdir.

Kadı Iyâz ve bâzı âlimler de hadîsdeki şartı mehir mânâsına yorumlamışlardır. Çünkü kadının kadınlığından yararlanmaya karşılık mehir ödemek dînen şart kılınmıştır.

١٩٥٥ — حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ. ثنا أَبُو خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ،

عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا كَانَ مِنْ صَدَاقٍ أَوْ حِبَاءٍ أَوْ هِبَةٍ قَبْلَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ فَهُوَ لَهَا. وَمَا كَانَ بَعْدَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ فَهُوَ لِمَنْ أُعْطِيَهُ أَوْ حُبِيَ. وَأَحَقُّ مَا يُكْرَمُ الرَّجُلُ بِهِ، ابْنَتُهُ أَوْ أُخْتُهُ».

TERCEMESİ

1955) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Nikâh akdinden önce (verilmiş) olan mehir, hediye ve hibe kadınadır. Ve nikâh akdinden sonra (verilmiş) olan (mal) kime verilmiş veyâ hediye edilmiş ise onadır. Adama ikram edilmeye en uygun vesîle onun kızı veyâ kız kardeşidir.»"

İZAHI

Nesai ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hibâ: Hediye ve bağış mânâlarına gelir. Kocanın mehirden ayrı olarak hibe yolu ile veyâ hibeden bahsetmeden verdiği maldır. Hadîste hibe kelimesi de geçtiği için 'Hiba' kelimesinden maksat, hibe ismi anılmadan verilen maldır. Bu kelimeyi hediye diye terceme ettim.

Sindî'nin beyânına göre hadîsten kastedilen mânâ şudur: Nikâh akdinden önce kadın velîsinin koca tarafından aldığı şeylerin tümü kadına âittir. Ona teslim etmesi gerekir. Nikâh akdinden sonra velînin koca tarafından aldığı şeyler ise kendisinedir.

Hattâbî: Velî, mehirden başka bir şeyin kendisine verilmesini şart koşmuş ise, nikâh akdinden sonra kendisine verilen o şey ona âittir, diye yorum yapmak gerekir, demiştir.

Velî nikâh akdinde mehirden başka kendisine bir şeyin verilmesini şart koşsa, kocanın bu şartı yerine getirmeye mecbur olup olmadığı husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır.

Bâzı âlimler bunu da kadının kadınlığından yararlanmanın mübah kılınması şartlarından sayıp kocanın bunu yerine getirmek zorunda olduğunu söylemişlerdir.

Velînin kendisine verilmek üzere şart koştuğu şeyin ödenmesinin gerektiğine hükmedenler, bu şeyin kime âit olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

İbn-i Ebi Rabah, Tusî ve Zührî'ye göre bu mal karıya âittir. Veliye âit değildir. Ömer bin Abdi'l-Aziz'in de böyle hükmettiği rivâyet olunmuştur. Süfyân-ı Sevrî ve Ebû Ubeyd de bu görüştedirler.

Ali bin Hüseyin ile Mesrûk'a göre bu mal veliye âittir.

Bâzı âlimler ise şöyle demişlerdir: Eğer velî kadının babası ise, kendisine verilmesi şart koşulan mal kendisine verilir. Başka bir yakını ise ona değil, kadına verilir.

Hadîsin zâhirine göre nikâh akdinden önce kocanın verdiği mehir, hediye ve hibeyi kim teslim alırsa alsın bunların tümü kadına âittir. Velî olsun başkası olsun kocadan aldığını kadına vermekle mükelleftir. Nikâh akdinden sonra koca kime hediye ve hibe verirse onadır.

Hadîsin sonundaki "**Adama ikram edilmeye en uygun vesîle onun kızı veyâ kız kardeşidir**" cümlesinden maksat şudur: Bir adamın kızı veyâ kız kardeşi ile evlenen kimse adama ikramda bulunmanın en uygun ve en liyakatlı fırsat ve münasebetini bulmuş olur. Bu iyi münasebetle adama ikram etmelidir. Bu yolla yapılan ikram en iyi ve en uygun yolla yapılmış bir ikram olur.

NİKÂH AKDİNDEN ÖNCE VEYÂ SONRA KADIN TARAFINA VERİLEN HEDİYE İLE İLGİLİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Mâlikîler'e göre; nikâh akdinden önce veyâ akid esnasında, kadına, velîsine veyâ başkasına koca tarafından hediye edilen şeyler, şart koşulsun koşulmasın mehir hükmündedir. Ve mehir hükmüne tâbidir.

Nikâh akdinden sonra koca tarafından karıya veyâ velîsine, yâhut başka yakınına hediye edilen şeyler, kime hediye edilmiş ise ona âit olur ve mehir hükmüne tâbi değildir.

2. Hanefî âlimlere göre; evlenme işinin gerçekleştirilip çabuklaştırılması amacı ile koca, karının yakınlarına bir şey verirse onu geri alabilir. Çünkü, bir nevî rüşvet hükmündedir.

Kocanın, nikâh akdinden önce karıya verdiği şeylerin hediye veyâ mehirden sayılması husûsunda mahallî örf âdete göre hükmedilmesi

uygun görülmüştür. Eğer gönderilen hediyeler, örf ve âdette mehirden sayılmıyorsa, hediye hükmündedir. Karı ile koca arasında bu hususta bir ihtilâf vuku bulursa, koca bu eşyayı mehir olarak gönderdiğini ispat etmedikçe, hediye olduğunu savunan karının sözü muteberdir.

3. Şâfii mezhebine göre velî nikâh akdini kıymak için kendisine bir şey verilmesini isteyemez. Bunda israr ettiği takdirde velîlik yetkisinden düşer. Ama istenmediği veyâ şart koşulmadığı halde koca kendi gönlünden kopan bir hediyeyi nikâh akdinden sonra karının velisine veyâ başka yakınlarına sunarsa bir sakıncası yoktur. Nikâh akdinden önce sunulan hediyelerde ise alınması haram olan başlık kokusu bulunduğu için bundan sakınmak takvâya en uygun olanıdır.

Nikâh akdinden sonra verilen hediyeler mehir hükmünde değildir.

4. Hanbeli mezhebine göre nikâh akdinden önce koca tarafından gönderilen hediyeler kız verme vâdi ile alınmış olur. Kız verilmediği takdirde bu hediyeler geri alınabilir.

Nikâh akdinden sonra koca tarafından verilen hediyeler, mehirden sayılmaz. Ve kadından geri alınamaz. Ancak boşama işi kadın yönünden doğacak olursa koca mehiri geri aldığında bu tür hediyeyi de geri alabilir.

Yukarıdaki hususlar geniş ve ayrıntılı bilgi ister. Bu bakımdan Fıkıh kitaplarına baş vurmak gerekir.

42 — BİR CÂRİYE'Yİ ÂZAT EDİP SONRA ONUNLA EVLENEN ADAM(IN SEVABININ BEYÂNI) BÂBI

١٩٥٦ — حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ ، أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ صَالِحِ بْنِ صَالِحِ بْنِ حَيٍّ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ أَدَبَهَا . وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا . ثُمَّ أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا ، فَلَهُ أَجْرَانِ . وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ

وَامْرَى بِمُحَمَّدٍ فَلَهُ أَجْرَانِ . وَأَيُّمَا عَبْدٍ مَمْلُوكٍ أَدَّى حَقَّ اللهِ عَلَيْهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ ، فَلَهُ أَجْرَانِ » .

قَالَ صَالِحٌ : قَالَ الشَّعْبِيُّ : قَدْ أَعْطَيْتُكَهَا بِغَيْرِ شَيْءٍ . إِنْ كَانَ الرَّاكِبُ لَيَرْكَبُ فِيمَا دُونَهَا إِلَى الْمَدِينَةِ .

TERCEMESİ

1956) "... Ebû Mûsa (el-Eş'arî — 53 —) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kimin bir câriyesi olup onu (incitmeden) güzelce eğitip, öğretir; sonra âzat eder ve onunla evlenirse iki ecir kazanır. Ehl-i Kitab'tan her hangi bir adam kendi peygamberine ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e îman ederse ona da iki ecir vardır. Başkasının mülkiyeti altında bulunan her hangi bir köle, üzerinde bulunan Allah Teâlâ'nın hakkını ve efendilerinin hakkını edâ ederse ona da iki ecir vardır.»

(Râvi) Sâlih demiştir ki: (Şeyhim) Şâ'bî şöyle dedi: Ben sana bu hadîsi, bir şey (karşılık ve bedel) olmaksızın verdim .Şüphesiz bineği bulunan kişi bunun dûnundaki bir mes'ele uğrunda binip (ta) Medîne-i Münevvere'ye kadar gider."

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd'un süneninden başka Kütüb-i Sitte'nin hepisinde vardır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi çok kısaca ve şu meâlde rivâyet etmiştir: «Câriyesini âzat edip onunla evlenen adama iki ecir vardır.»

Buhârî'deki metin ise şöyle başlar: ...ثَلَاثَةٌ لَهُمْ أَجْرَانِ = «Üç kişinin ikişer ecri vardır...»

Hadîs bu üç kişinin ikişer sevap kazandığına delâlet eder. Bir kimse Allah rızâsı için câriyesini âzat edince bir sevap kazanır. Âzat ettiği câriyeye yeni bir iyilik olması ve Allah rızâsı için onunla evlenirse, ayrı bir ecir sahibi olur. Kitap ehlinden olan bir kimse de kendi peygamberine îman etmişken, peygamberlik görevi verilen

(53) Hâl tercemesi 88 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşıp O'na da îman edince iki îmanından dolayı iki ecir kazanır. Buna örnek olarak Ashab-ı Kiram'dan Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) gösterilebilir.

Köle de Allah'a karşı görevini yaptığı için bir ecir, efendisine veyâ varsa birden fazla efendilerine karşı görevini yaptığı için ayrı bir ecir kazanır.

Sindî: Bu hadîste anılan üç kişinin beher amel karşılığında ikişer ecir kazandıkları anlamının kastedildiği umulur. Çünkü her amele karşı bir ecir kazanmak bunlara mahsus bir şey olmayıp umumîdir, demiştir.

Râvi Şa'bî, söylediği sözü kendisine bir soru soran bir Horasanlı'ya söylemiş ve şunu demek istemiştir: Bu hadîse dikkat et, bunu belle, kıymetini iyi bil. Çünkü vaktiyle bu hadîsin ihtivâ ettiği mânâ kadar önemli olmayan bir mes'ele için bineği bulunan bir kimse ta Medine-i Münevvere'ye kadar gitmeyi göze alırdı.

١٩٥٧ — حدثنا أحمد بن عبدة. ثنا حماد بن زيد. ثنا ثابت وعبد العزيز عن أنس؛ قال: صارت صفية لدحية الكلبي. ثم صارت لرسول الله ﷺ بعد. فتزوجها وجعل عتقها صداقها.

قال حماد: فقال عبد العزيز لثابت: يا أبا محمد! أنت سألت أنسا ما أمهرها؟ قال: أمهرها نفسها.

TERCEMESİ

1957) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Hayber savaşında esir alınan) Safiyye (binti Huyey) (Radıyallâhü anhâ); Dıhye el-Kelbiyye (Radıyallâhü anh)'ın (câriyesi) oldu. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (câriyesi) oldu. Bunun üzerine Efendimiz onunla evlendi ve onu âzat etmeyi onun için mehir eyledi.

(Râvi) Hammâd demiştir ki: (Râvi) Abdü'l-Aziz, râvi Sâbit'e: Ey Ebâ Muhammed! Sen Peygamber'in Safiyye'ye neyi mehir eyle-

diğini Enes'e sordun mu? demiş. Sâbit: Efendimiz, Safiyye'nin nefsini (âzat etmeyi) onun için mehir eyledi demiştir."

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri ve T a h a v i bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler uzundur. M ü s l i m ' in rivâyetinde: **"Râvi Sâbit, Enes** (Radıyallâhü anh)'a: **Ey Ebâ Hamza! Efendimiz, Safiyye'ye neyi mehir eyledi? diye sormuş, Enes de: Safiyye'nin nefsini** (âzat etmeyi mehir eyledi). **Onu âzat etti ve onunla evlendi, demiştir."** ilâvesi vardır.

Mü'minlerin analarından olan S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1779 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîsin zâhirine göre câriyenin efendisi, onu âzat etmeyi onun için mehir yapabilir.

S a î d b i n e l - M ü s e y y e b, N a h a î, T â v u s, Z ü h r î, S e v r î, A h m e d, İ s h a k, H a s a n - ı B a s r î ve E b û Y û s u f böyle demişlerdir. Bunlara göre câriye sahibi böyle yaparsa câriye âzat edilmiş olur, kıyılan nikâh sahîhtir ve âzat etme işi mehir sayılır.

İ m a m E b û H a n î f e, M â l i k, Ş â f i î, M u h a m m e d b i n e l - H a s a n ve Z ü f e r ' e göre câriyeyi âzat etmeyi mehir yapmak sahîh değildir. Âzat etmekten başka bir mehir kadına verilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'în ve Ashâbının yaptığı böyledir. Altın ve gümüşü mehir yaparak evlenirlerdi. Mehir hakkında vârid olan hadislerden bu durum açıkça anlaşılıyor.

Bu grup, açıklamasını yaptığımız E n e s (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsine müteaddit cevaplar vermiştir. Bu cevaplardan birisi şudur: **"Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Selem) **Safiyye'yi âzat etmeyi onun için mehir eyledi."** sözü E n e s ' in sözüdür. Bu söz E n e s ' in bir yorumu olabilir. S a f i y y e ' nin mehri anılmayınca E n e s böyle yorumlamış olabilir. İkinci bir cevap: Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs bir hüküm olabilir. Başkası böyle yapamaz.

١٩٥٨ — حدثنا حُبَيْشُ بْنُ مُبَشِّرٍ . ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ ، وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا ، وَتَزَوَّجَهَا .

الحديث فى الزوائد إسناده صحيح . إذا كان عكرمة مولى ابن عباس سمع من عائشة . فقد تناقض فيه قول ابن حاتم . فقال فى المراسيل : لم يسمع من عائشة . وقال فى الجرح والتعديل : سمع منها . ورجح سماعه منها أن روايته عنها فى صحيح البخارىّ . وقال ابن المدينىّ : لا أعلمه سمع من أحد من أزواج النبىّ ﷺ . والحديث من رواية أنس فى الصحيحين وغيرهما .

TERCEMESİ

1958) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (binti Huyey) (Radıyallâhü anhâ)'yı âzat etti ve onu âzat etmeyi ona mehir eyleyerek onunla evlendi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Abbâs'ın mevlâsı İkrime, Âişe'den hadis işittiği kabul edilince bu hadisin senedi sahih olur. İkrime'nin Âişe'den hadis işitmesi husûsunda İbn-i Hâtim'in sözleri arasında bir çelişki vardır. Çünkü el-Merâsil'de, Âişe'den hadis işitmediğini söylemiş, el-Cerh ve't-Ta'dil'de ise Âişe'den hadis işittiğini söylemiştir. İkrime'nin Âişe'den rivâyetinin Sahih-i Buharî'de bulunması, onun Âişe'den hadis işittiğini teyid etmiştir. İbnü'l-Medinî de: İkrime'nin Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden her hangi birisinden hadis işittiğini bilemiyeceğim, demiştir. Bu hadis Enes'den rivâyet edilmiş olarak Buhârî, Müslim ve başka hadis kitablarında vardır. (1957 nolu hadis kastediliyor.)

(٤٣) باب تزويج العبد بغير إذن سيده

43 — EFENDİSİNİN İZNİ OLMAKSIZIN KÖLENİN NİKÂH AKDİNİN KIYILMASI (HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

١٩٥٩ — حدثنا أَزْهَرُ بْنُ مَرْوَانَ . ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا الْقَاسِمُ ابْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ بِغَيْرِ إِذْنِ سَيِّدِهِ ، كَانَ عَاهِرًا » .

فى الزوائد : هذا إسناد حسن . والحديث رواه أبو داود والترمذىّ من حديث جابر .

TERCEMESİ

1959) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Efendisinin izni olmaksızın köle nikâhını kıydığı zaman zinâ tehlikesine düşmüş olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin isnadı hasendir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî bu hadîsi Câbir (R.A.)'ın hadîsi olarak rivâyet etmişlerdir.

١٩٦٠ — حدّثنا محمّد بن يحيى وصالح بن محمّد بن يحيى بن سعيد . قالا :
ثنا أبو غسّان ، مالك بن إسماعيل . ثنا مندل عن ابن جريج ، عن موسى بن عقبة ،
عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « أيّما عبد تزوّج بغير إذن مواليه ،
فهو زان » .

في الزوائد : في إسناده مندل ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

1960) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Efendilerinin izni olmaksızın hangi köle nikâhını kıyarsa zinâ tehlikesine düşmüş olur.»"

Not: Bunun senedinde bulunan Mendel'in zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

E b û D â v û d ' un C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği metin yukardaki son hadîs metninin aynıdır.

T i r m i z î ' nin iki senedle C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği metin de buradaki son hadîs metnine daha çok uyuyor.

Hadîslerde geçen "Tezevvüc"den maksat nikâh akdini kıymaktır. Efendisinin izni olmadan nikâh akdini kıyan bir kölenin kıydığı nikâh bâtıl olduğu için zinâ tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş olur. Ve bu akit üzerine evlendiği kadınla cinsel ilişkide bulunursa zinâ etmiş olur. Hadîsten kastedilen mânâ budur.

Hadîsdeki "Tezevvüc" kelimesi meçâzî olarak cinsel ilişkide bulunmak anlamında da kullanılabiliyor ise de bu mânâ kastedilmemiştir. Çünkü cinsel ilişkide bulunmak için kölenin efendisinden izin alması gerekliliği mânâsı çıkar ki bu mânâ kastedilmemiştir.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

Hadis, kölenin, kendi efendisinden izin almadan kıydığı nikâhının bâtıl olduğuna delâlet eder. Çünkü kölenin bedeni ve emeği efendisinin malıdır. Evlenip karısının hakları ile meşgul olunca, efendisinin hizmetine tam mânâsıyla kendisini verememiş olur. Efendisinin hak ve menfaatlarının korunması için onun kendi başına evlenmesi bâtıl sayılmıştır.

BU HUSUSTAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. İmam Evzâî, Şâfii, Ahmed ve İshak bin Rahaveyh'in mezhebi budur. Bunlara göre kölenin efendisinden izinsiz olarak kıydığı nikâh, efendisi sonradan kabul etse bile bu bâtıldır.

2. Hanefiler'e göre de nikâh bâtıldır. Ancak kölenin efendisi kıyılan nikâhı açıkça veyâ zımnen kabul etse akid geçerli sayılır.

3. Mâlik'e göre kıyılan nikâh sahîhtir. Fakat kölenin efendisi bunu feshedebilir.

(٤٤) باب النهى عن نكاح المتعة

44 — MUT'A NİKÂHININ YASAKLIĞI BÂBI

Mut'a: Belirli bir süre için kıyılan nikâhtır. Adam geçici bir süre için bir kadınla evlenir. Süre bitiminde boşamaya bile lüzum kalmadan kendiliğinden birbirinden ayrılmış olurlar. Câhiliyyet devrinin mutad nikâh çeşitlerinden olan mut'a nikâhından amaç, bir âile ocağını kurmak, soyun devamını sağlamak ve birlikte devamlı yaşamak gibi evlenme amaçları değildir. Bütün amaç bir süre için şehvet duygusunu tatmin etmekti. Bu nedenle mut'a nikâhından dolayı verâset ve boşanma gibi hükümler söz konusu değildi.

Mut'anın şu çeşidi de vardı. Nikâh kıyılırken belirli bir süre koşulmazdı da şöyle bir şart koşulurdu: Koca, karı ile yaşamak istediği sürece nikâh akdi geçerlidir. Karıdan vazgeçince akit sona ermiş olur.

İbn-i Atiyye'nin mut'a nikâhını anlatırken ezcümle şöyle dediğini Kurtubî nakleder:

Mut'a: Adamın, iki şâhidin huzûrunda ve kadının velîsinin izni ile belirli bir süre için ve verâset hakkı olmamak üzere tarafların kararlaştırdıkları bir mehir karşılığında kadınla evlenmesidir. Süre bitince kadın gider ve adam onu yanında tutamaz.

Câhiliyyet devrinin nikâh usullerinden birisi olan mut'a usûlüne İslâmiyetin ilk devirlerinde bir zarûret üzerine bâzı savaşlarda ruhsat verilmişti. Fakat H a y b e r savaşında yasaklandı. M e k - k e'nin fethi yolculuğunda tekrar ruhsat verildi ve hemen sonra yasaklandı. Nihâyet Vedâ Haccında kat'i olarak yasaklandı.

١٩٦١ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: ثنا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ. ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ وَالْحَسَنِ، ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِمَا، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ.

TERCEMESİ

1961) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber (savaşı) günü kadınların mut'a usûlü ile nikâhlanmasını ve ehli merkeblerin etinin yenilmesini şüphesiz yasakladı."

İZAHI

B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z i ve N e s â î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Hadîsin; يَوْمَ خَيْبَرَ = "Hayber günü" sözü B u h â r î ve M ü s l i m'in birer rivâyetlerinde "Nehâ" fiilinin hemen arkasında olup aralarında başka kelime bulunmadığından hadîsdeki her iki yasağın H a y b e r günü konulduğu kesinlikle anlaşılmıştır.

Bu hadîsin başka bir rivâyetinde, ehli merkeblerin etinin yenilmesi yasaklandığı halde at etinin yenilmesine ruhsat verildiği bildirilmiştir. İ m a m E b û Y û s u f, M u h a m m e d, Ş â f i î, A h m e d ve bir çok âlim, bu hadîse dayanarak at etinin yenilmesinin câizliğine hükmetmişlerdir.

E b û H a n î f e, M â l i k, E v z â î ve E b û U b e y d'e göre at ve katır da merkeb gibidir, etleri yenilmez. Çünkü Kur'an

bu hayvanların binilme, yük taşıma ve süs için yaratıldığını beyan buyurmuştur.

Hicretin 8. yılı vuku bulan H a y b e r savaşında mut'a nikâhı ile ehli merkeblerin etinin yenilmesinin yasaklandığına bu hadîs delîldir.

١٩٦٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبدة بن سليمان ، عن عبد العزيز ابن عمر، عن الربيع بن سبرة، عن أبيه؛ قال: خرجنا مع رسول الله ﷺ في حجة الوداع. فقالوا : يا رسول الله ! إن العزبة قد اشتدت علينا . قال «فاستمتعوا من هذه النساء» . فأتيناهن . فأبين أن ينكحننا إلا أن نجعل بيننا و بينهن أجلا . فذكروا ذلك للنبي ﷺ . فقال « اجعلوا بينكم و بينهن أجلا » . فخرجت أنا وابن عم لي . معه برد ومعي برد . و برده أجود من بردي وأنا أشب منه . فأتينا على امرأة ، فقالت : برد كبرد. فتزوجتها فمكثت عندها تلك الليلة . ثم غدوت ورسول الله ﷺ قائم بين الركن والباب، وهو يقول «أيها الناس! إني قد كنت أذنت لكم في الاستمتاع. ألا وإن الله قد حرمها إلى يوم القيامة . فمن كان عنده منهن شيء فليخل سبيلها . ولا تأخذوا مما آتيتموهن شيئا » .

TERCEMESİ

1962) "... Sebre (bin Ma'bed —54—) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Vedâ haccı yolculuğuna çıktık. Sonra sahâbîler :

— Yâ Resûlallah! Bekârlık (kadınlardan uzak kalmak) bize cidden çetin geldi, dediler. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

—54— Hâl tercemesi 770 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

— «(Nikâhlanmasına engel bulunmayan) şu kadınlarla mut'a sûretiyle evlenebilirsiniz» buyurdu. Bunun üzerine biz onların yanına vardık. Onlar ancak bizlere kendileri arasına belirli bir süre koyduğumuz takdirde bizlerle evlenmeyi kabul edebileceklerini belirttiler. Bunun üzerine sahâbîler bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onlarla aranıza belirli bir süre koyunuz.» buyurdu. Sonra ben ve bir amcam oğlu çıkıp gittik. (Mehir olmaya elverişli mal olarak) amcam oğlunun beraberinde bir hırka vardı. Benim de yanımda bir hırka vardı. Onun hırkası benimkinden iyi idi. Ben de ondan daha gençtim. Nihâyet bir kadının yanına vardık. (Ve evlenme teklifinde bulunduk.) Kadın (benimle evlenmeyi tercih ederek) : Bir hırka diğer hırka gibidir, dedi. Bunun üzerine ben (hırkamı mehir vererek) onunla evlendim. Ve o gece onun yanında durdum. Ertesi gün gittim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kâ'be'nin kapısı ile rüknü arasında ayakta şöyle buyuruyordu :

«Ey insanlar! Ben gerçekten mut'a sûretiyle evlenmek için sizlere izin vermiştim. Bilmiş olunuz ki : Şüphesiz Allah Teâlâ bunu kıyâmet gününe kadar haram kıldı. Artık kimin yanında mut'a sûretiyle evlendiği kadınlardan varsa derhal ona yol versin (salıversin) ve onlara mehir olarak verdiğinizden bir şeyi (geri) almayınız.»"

١٩٦٣ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ. ثنا الْفِرْيَابِيُّ عَنْ أَبَانَ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَفْصٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: لَمَّا وَلِيَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَذِنَ لَنَا فِي الْمُتْعَةِ ثَلَاثًا، ثُمَّ حَرَّمَهَا. وَاللهِ! لَا أَعْلَمُ أَحَدًا يَتَمَتَّعُ وَهُوَ مُحْصَنٌ إِلَّا رَجَمْتُهُ بِالْحِجَارَةِ. إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنِي بِأَرْبَعَةٍ يَشْهَدُونَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ أَحَلَّهَا بَعْدَ إِذْ حَرَّمَهَا.

فى الزوائد : فى إسناده أبو بكر بن حفص . اسمه إسماعيل الإبلىّ. ذكره ابن حبان فى الثقات . وقال ابن أبى حاتم عن أبيه : كتب عنه وعن أبيه . وكان أبوه يكذب . قلت : لا بأس به . قال ابن أبى حاتم : وثقه أحمد وابن معين والعجلىّ وابن نمير وغيرهم. وأخرج له ابن خزيمة فى صحيحه ، والحاكم فى المستدرك.

TERCEMESİ

1963) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

(Babam) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), halife olunca halka bir hitâbede bulunarak şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şüphesiz mut'a nikâhı için bize üç gün (veyâ üç defa) izin verdi. Sonra bunu haram kıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mut'a nikâhını haram kıldıktan sonra helâl kıldığına şahitlik edecek dört şâhidi bana getirmedikçe, evli iken mut'a sûretiyle bir kadınla birleştiğini bileceğim. Her hangi bir adamı mutlaka taşla recmedeceğime Allah'ın adıyla yemin ederim."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde bulunan Ebû Bekir bin Hafs'ın ismi İsmâil el-İbâî'dir. İbn-i Hibbân onu sıkalar arasında zikretmiştir. İbn-i Ebî Hâtim de babasından naklen: Ondan ve onun babasından hadisler yazılmıştır. Onun babası yalan rivâyette bulunurdu, demiştir. Ben derim ki onun rivâyetinde bir beis yoktur. İbn-i Ebî Hatem: Ahmed, İbn-i Muîn, İclî, İbn-i Nümeyr ve başkaları onu sıka saymışlardır, demiştir. İbn-i Huzeyme kendi sahîhinde, Hâkim de el-Müstedrek'te onun hadislerini rivâyet etmişlerdir.

İZAHI

Sebre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini kısmen değişik lâfızlarla Nesaî de rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de bu hadîsi çok kısa olarak rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs, hicretin 10. yılı vuku bulan meşhur Vedâ haccı seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mut'a'ya ruhsat verdiğine ve hemen sonra da haram kıldığına delâlet eder.

Müslim ve Ahmed'in yine Sebre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre Mekke fethi seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mut'a'ya ruhsat vermiş ve hemen sonra da yasaklamıştır. Mekke fethi ise bilindiği gibi hicretin 8. yılına rastlar.

Hülâsa, hadîslerden anlaşılıyor ki; Hicretin 7. yılı Hayber savaşında, 8. yılı Mekke fethi seferinde ve 10. yılı Vedâ haccı yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce Mut'a için ruhsat vermiş ve hemen sonra da yasaklamıştır. Tekmile yazarının da belirttiği gibi bu hadîsler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü açık olan durum budur. Mut'a, Hayber savaşında mübah kılınmış, hemen sonra da yasaklanmış, bu yasak Mekke fethi zamanına kadar devam etmiş, fetih sırasında tekrar ruhsat verilmiş, yine hemen sonra yasaklanmış ve Vedâ haccına kadar yasak devam etmiştir, son kez olarak Vedâ haccında ruhsat verilmiş ve arkasında haram kılındığı emri verilmiştir. Böylece haramlığı devam edegelmiştir.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Tekmile yazarı şöyle der:

Mut'a nikâhına dâir gelen hadîsler, bunun haram olup hiç bir durumda câiz olmadığına delâlet ederler. Sahâbîlerin cumhûru, tabiîlerin cumhûru ve onlardan sonra gelen âlimlerin cumhûru böyle demişlerdir. Hepsinin mezhebi budur. İslâmiyetin ilk devirlerinde yalnız yolcular için mübah kılınmış, sonra mübahlık hükmü neshedilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edeceği yıl Vedâ haccında mut'a'nın ebedi olarak haram kılındığını beyan buyurmuştur. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde bu hususta icmâ oluşmuştur.

Mut'a'nın câizliğini savunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın da bu görüşten döndüğü sâbittir. Tirmizî: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan mut'a'ya ruhsat verdiği rivâyet olunmuş ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'in hadîsini işitince görüşünden dönmüştür, der.

Muhammed bin Ka'b yolu ile rivâyet edildiğine göre İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir: **"İslâmiyetin ilk devirlerinde mut'a var idi. Adam hiç kimseyi tanımadığı bir şehre giderdi. Eşyasını koruyacak, işini görüp kendisine bakacak ve hizmet edecek bir kadınla ikâmet süresince evlenirdi. Nihâyet;** ...الا على ازواجهم او ما ملكت ايمانهم... = "... **Karıları veyâ sağ ellerinin mâlik olduğu câriyeler müstesna.**" (55) âyeti inince **İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ): (Dâimi nikâhla evlenilen) **karı ve câriyeden başka bütün kadınlar** haramdır, demiştir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu eserinden de anlaşıldığı gibi mut'a, anılan âyetle de haram kılınmıştır.

Bâzı sahâbîler mut'a'nın mübahlığını söylemişler ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Vedâ haccında kesinlikle ve ebedî olarak haramlığını beyan buyurduğunu duyunca görüşlerini bırakmışlardır.

Hattâbî: Mut'a nikâhının haramlığı tüm müslümanların icmâı gibidir. İslâmiyetin ilk dönemlerinde mübah idi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Vedâ haccında haram kıldı. Bu iti-

(55) Mü'minûn sûresi, âyet: 6

barla bugün imamlar arasında bu husûsta bir ihtilâf yoktur. Yalnız bâzı Rafizîler muhâlif kalmışlardır. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) uzun süre bekâr kalıp, evlenmeye maddî gücü yetmeyen ve çok büyük sıkıntı içinde kalan kimse için mut'a fetvâsını bir ara vermiş ise de, sonra bundan vazgeçmiştir, der.

(٤٥) باب المحرم يتزوج

45 — İHRAMDA BULUNANIN EVLENMESİNİN CÂİZ OLUP OLMADIĞININ BEYANI BÂBI

١٩٦٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يحيى بن آدم. ثنا جرير بن حازم. ثنا أبو فزارة، عن يزيد بن الأصم. حدثتني ميمونة بنت الحارث؛ أن رسول الله ﷺ تزوجها وهو حلال.

قال: وكانت خالتي وخالة ابن عباس.

TERCEMESİ

1964) "... Yezîd bin el-Asamm *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Meymûne bint el-Hâris (Radıyallâhü anhâ) (56) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in ihramda değil iken kendisi ile evlendiğini bana anlattı.**

Yezîd (sözüne devamla) **ve Meymûne, benim ve** (Abdullah) **bin Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ)'**nın teyzesi idi, demiştir."**

١٩٦٥ — حدثنا أبو بكر بن خلاد. ثنا سفيان بن عيينة، عن عمرو بن دينار، عن جابر بن زيد، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ نكح وهو محرم.

TERCEMESİ

1965) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ihramda iken** (Meymûne ile) **evlendi."**

---

(56) Hâl tercemesi 372 nolu hadiste geçmiştir.

١٩٦٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ الْمَكِّيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْمُحْرِمُ لَا يَنْكِحُ وَلَا يُنْكِحُ وَلَا يَخْطُبُ».

TERCEMESİ

1966) "... Osman bin Affân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İhramda bulunan adam, evlenemez, (başkasını) evlendiremez ve evlenme teklifinde bulunamaz.»

İZAHI

Yezîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte sahipleri ve başkaları rivâyet etmişlerdir.

Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini de Kütüb-i Sitte sahipleri ve başkaları rivâyet etmişlerdir.

Hadîslerde geçen ihramdan maksat hac veyâ ömre yâhut her ikisini yapmak üzere niyet edip bu ibâdeti yapmaya başlamış olmaktır. İhrama giren adama 'Muhrim' denilir.

Hadîslerde geçen evlenmeden maksad, kendi nikâhını kıymaktır, gerdeğe girmek değildir. Evlendirmekten maksat da velî veyâ vekil sıfatıyla başkasının nikâhını kıydırmaktır.

Yezîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri arasında ihtilâf vardır. Çünkü Yezîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda değil iken Meymûne (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre ise Efendimiz ihramda iken onunla evlenmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın buradaki rivâyetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin ismi geçmiyor ise de diğer kitablardaki rivâyetinde Onun ismi geçmektedir. Zâten Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'dan başka, mü'minlerin diğer analarından her hangi birisinin nikâhı kıyılırken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ihramda bulunduğuna dâir hiç bir rivâyet yoktur.

ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — İbrâhim Nahaî, Sevrî ve Hanefî âlimleri İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini delîl göstererek adam ihramda iken kendi nikâhını ve başkasının nikâhını kıyabilir, demişlerdir. Bu hüküm İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet edilmiştir. Bu grubun delîllerinden ikisi de Tahavî'nin rivâyet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın bu hükmü te'yid eder mâhiyetteki hadîsleridir.

2 — El-Leys bin Sa'd, Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshak'a göre ihramda bulunan adam ne kendi nikâhını ne de başkasının nikâhını kıyabilir. Şâyet kıyarsa, akid bâtıldır. Ömer, Alî, İbn-i Ömer ve Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anhüm)'ün de böyle hükmettikleri rivâyet olunmuştur. Bu görüş cumhûrun görüşüdür. Bunların delîlleri ise Osman (Radıyallâhü anh)'ın 1966 nolu hadîsi, Yezîd (Radıyallâhü anh)'ın yukardaki hadîsi ve Ahmed, Beyhakî, Tahavi, Dârimî ve Tirmizî'nin Ebû Râfi (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet ettikleri bir hadîstir. O hadîs de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ihramda değil iken Meymûne (Radıyallâhü anhâ) ile nikâhını kıydığına ve ihramda değil iken onunla gerdeğe girdiğine delâlet eder.

İki grubun delîlleri ve birbirinin delîllerine verdikleri cevaplar bir hayli yer alır. Arzu edenler bu hadîslerin şerhlerine mürâcaat edebilirler.

Hülâsa olarak şunu söyleyeyim: Hanefî âlimlere göre ihramda iken adamın kendi nikâhını veyâ başkasının nikâhını kıyması tenzihen mekruhtur. Buna rağmen kıyarsa, sahîhtir. Diğer üç mezhebe göre kıyamaz. Kıyarsa haram işlemiş olur. Ve kıydığı nikâh bâtıldır. Bu nedenle takvâya uygun olanı bundan sakınmaktır.

(٤٦) باب الأكفاء

46 — (EVLENMEDE) EMSÂL (GÖZETME) BÂBI

Bu bâbın başlığında geçen "Ekfâ" kelimesi "Küf'ü" kelimesinin çoğuludur.

Küf'ü: Denk, misil ve eş demektir. Nikâh konusunda küf'ülük, kocanın bâzı hususlarda karıya denk olması demektir. Kocanın hangi husûslarda karıya denk olmasının istendiğine dâir âlimlerin görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı edilirken bildirilecektir.

١٩٦٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ شَابُورٍ الرَّقِّيُّ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ سُلَيْمَانَ الْأَنْصَارِيُّ ، أَخُو فُلَيْحٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ ، عَنِ ابْنِ وَثِيمَةَ الْبَصْرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَتَاكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ خُلُقَهُ وَدِينَهُ فَزَوِّجُوهُ . إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ عَرِيضٌ » .

والحديث قد أخرجه الترمذيّ ورجح إرساله. ثم أخرجه من حديث أبي حاتم المزنيّ، وقال فيه: إنه حسن.

T E R C E M E S İ

1967) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Huyundan ve dindarlığından râzi olduğunuz bir adam (yakınınız olan bir kızla evlenmek için) **size geldiği zaman** (kızı) **onunla evlendirin. Eğer** (bunu) **yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozukluk olacaktır.»"**

Not: Bu hadisi Tirmizî de rivâyet ederek, senedinin munkati (kesik) olduğunu tercih etmiş, sonra başka bir senedle Ebû Hatem el-Müzenî (R.A.)'dan merfu' olarak rivâyet ederek bu senedin hasen olduğunu söylemiştir.

İ Z A H I

Notta işâret edildiği gibi Tirmizî bu hadîsi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dan kısmen değişik iki senedle rivâyet etmiştir. Senedin birisinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile İbn-i Aclân arasındaki râvi İbn-i Vesîme bulunmadığı için sened mürsel yâni munkati'dir. Tirmizî bu senedi tercih etmiş, ayrıca başka bir senedle Ebû Hatem el-Müzenî (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet ederek: Ebû Hâtem sahâbîdir, bundan başka hadisini bilmiyoruz, demiştir.

Hadîsin Mânâsı:

Tuhfe yazarı şöyle der:

"Yâni huyunu ve dindarlığını güzel gördüğünüz beğendiğiniz bir adam evlâdınızdan ve yakınlarınızdan bir kadınla evlenmek için size teklifte bulunduğu zaman kadını onunla evlendirin. Eğer kadını diyânetini ve huyunu beğendiğiniz adama vermeyip, sırf zenginliğe veyâ sırf güzellik ve makama rağbet ederseniz yeryüzünde karışıklık, bozukluk olacaktır. Çünkü kızlarınız zengin veyâ makam sahiple-

rinden başka kimselerle evlendirmezseniz, kadınlarınızın çoğu kocasız ve erkeklerinizin çoğu karısız kalacak, dolayısıyla kötülük, fuhuş ve ahlâksızlık çoğalacak. Kadınların velilerine birtakım lekeler gelebilecek, fitne ve fesat çoğalacak, neslin devamlılığı aksayacak, iffet ve muhâfazakârlık azalacaktır."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, nikâh konusunda erkeğin kadına küf'ü olmasının temel ve dönüm noktasının erkeğin dindarlığı ve güzel huyluluğu olduğuna delâlet eder.

Din bakımından küf'ülük, âlimlerin icmâı ile gereklidir. Ve bu özellik erkeklerde aranır, kadınlarda aranmaz. Çünkü gerek bu hadîs, gerekse başka hadîsler, erkeğin kadına küf'ü olmasına dâir gelmiştir. Bunun içindir ki müslüman bir kadının, hıristiyan veyâ yahudi bir erkekle evlenmesi câiz görülmemiştir. Fakat müslüman bir erkeğin ehli kitap olan bir kadınla evlenmesine cevaz verilmiştir.

ERKEK HANGİ HUSÛSLARDA KADINA KÜF'Ü OLACAK?

1. Cumhûra göre din, özgürlük, soy ve san'at (yaptığı iş) olmak üzere dört husûsta denklik aranır. Bu itibarla :

Müslüman bir kadın gayri müslim bir erkekle, dindar bir kadın fâsık bir erkekle, hür bir kadın, bir köle ile, köklü ve eşraftan bir âile kızı, soyu sopu tanınmayan bir erkekle, ticâret gibi üstün bir işle meşgul olan bir âile kızı, âdi bir işle meşgul olan erkekle evlendirilemez. Ancak kadın veyâ velîsi evlenmeye rızâ gösterirse kadın emsâli sayılmayan müslüman bir erkekle evlenebilir.

2. Mâlik'e göre küf'ülük yanız din bakımından şarttır. Başka bakımlardan aranmaz.

3. Şâfiiler'in meşhur kavline göre küf'ülük için şu özellikler aranır : Dindarlık, özgürlük, soyluluk, san'at ve nikâhın feshedilmesine dînen gerekçe sayılan delilik ve cüzzâm gibi hastalıklardan sağlam olmak.

4. Ahmed'e göre, dindarlık ve soyluluk özelliği aranır. Ondan yapılan ikinci bir rivâyete göre yalnız soyluluk özelliği aranır.

١٩٦٨ – حدثنا عبد الله بن سعيد . ثنا الحرث بن عمران الجعفري ، عن هشام ابن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : قال رسول الله ﷺ « تخيروا لنطفكم وانكحوا الأكفاء وأنكحوا إليهم » .

في الزوائد : في إسناده الحارث بن عمران المديني . قال فيه أبو حاتم : ليس بالقوي . والحديث الذي رواه لا أصل له ، يعني هذا الحديث ، عن الثقات . وقال الدارقطني : متروك .

TERCEMESİ

1968) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir :

«Kadınların en hayırlısıyla evlenmeye bakın, küf'ülük (emsâl)iniz olan kadınlarla evlenin ve küf'ülerinizin kızlarını isteyin.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde el-Hâris bin İmrân el-Medini bulunur. Ebû Hâtem onun hakkında : O, kuvvetli bir râvi değil ve onun rivâyet ettiği bu hadisin sıka zâtlardan rivâyet edilmiş bir aslı yoktur, demiştir. Dârekutni de : O terkedilmiş bir râvidir, demiştir.

IZAHI

Zevaid türünden olan bu hadisi H â k i m ve B e y h a k i de rivâyet etmiştir.

Hadisin son cümlesi olan; وأَنْكِحُوا إِلَيْهِمْ cümlesi M u h a m m e d F u a d A b d ü l b â k i tarafından incelenerek bastırılmış olan eldeki nüshada görüldüğü gibi hareketlenmiş ve dip notunda: "**Yâni emsâlinizin kızlarını isteyiniz.**" diye açıklaması yapılmıştır.

S i n d î de cümleyi aynı şekilde açıklamıştır. Ancak cümle S i n d î'nin nüshasında harekeli değildir. Yazılışına göre cümledeki fiil "**İnkâh**" değil "**Nikâh**" mastarından alınmadır. Yâni;

وَانْكِحُوا إِلَيْهِمْ diye okunmalıdır.

Câmiü's-Sağîr hâşiyeleri bu cümlede ve bundan önceki cümlede bulunan fiilleri "**Nikâh**" masdarından alınmış olarak okuyup iki cümlenin mânâsı şöyle olabilir, demişlerdir: "**Emsâliniz olan kadınlarla evleniniz ve onlarla birleşiniz.**"

Adı geçen zâtların yorumlarına göre hadisin üçüncü cümlesi, ikinci cümlenin bir te'kidi gibidir. Yâni ayrı ve yeni bir hüküm ifâde et-

mez, denilebilir. Her iki cümleden çıkarılan sonuç erkeklerin, kendilerine denk olan kadınlarla evlenmeleri tavsiye edilmiş olmasıdır. Hadîsdeki "Ekfâ" kelimesi ile kadınlar kastedilmiş, son cümlede bulunup ona râci olan zamir ile denk erkekler kastedilmiştir.

Âcizâne şöyle bir yorum hatırıma geliyor, doğru ise Allah'tandır. Yanlış ise şeytandandır. Yorum şu:

Hadîsin son cümlesindeki fiil "İnkâh" mastarından alınma olup kastedilen mânâ şöyle olabilir: "(Kızlarınızı) denk ve emsâl olan erkeklerle evlendiriniz." Bu takdirde bu cümle yeni bir hüküm ifâde eder.

(٤٧) باب القسمة بين النساء

47 — (KUMA) KADINLAR ARASINDA (GECELERİ) EŞİT OLARAK BÖLMEK BÂBI

١٩٦٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن همام، عن قتادة، عن النضر بن أنس، عن بشير بن نهيك، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من كانت له امرأتان، يميل مع إحداهما على الأخرى، جاء يوم القيامة، وأحد شقيه ساقط».

TERCEMESİ

1969) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İki karısı olup (yanlarında yatmak husûsunda) birisini diğerinden üstün tutan adam, kıyâmet günü vücûdunun bir tarafı eğri olarak gelir.»"

İZAHI

Bu hadisi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

İki kadınla evli olup birisine meyleden ve yanlarında yatmak bakımından adâletli ve dengeli davranmayan bir kimsenin meyilli davranışının cezası olarak kıyâmet günü vücûdunun bir tarafı meyilli ve eğri yâni vücûdu dengesiz olduğu halde haşredilir.

Hadîsdeki adâletsizlikten maksat geceleri kumalar arasında eşit bölmeyip birisine az, diğerine çok gece ayırmaktır. Kumalardan birisini kalben fazla sevmek veyâ cinsel ilişki bakımından farklı tutmak ise kasdedilmemiştir. Bu iki noktada farklı davranmak adâletsizlik sayılmaz. Çünkü kumalardan birisini kalben fazla sevmek adamın irâdesi dışında kalır. Bundan dolayı bir muâhaza olmıyacağı 1971 nolu hadîsten anlaşılıyor. Çünkü kalb sevgisi insanın elinde değildir. Allah Teâlâ insanları, güçleri dışında kalan şeylerle mükellef kılmamıştır.

Hadis, iki karısı bulunanın durumunu belirtmektedir. İkiden fazla karısı bulunan adamın durumuna âit hüküm de aynidir.

Kalb sevgisi insanın elinde olmadığı için sevgiye dayanan cinsel ilişki bakımından da kumaları eşit tutmak vâcip kılınmamıştır. Ancak bir karıyı bu noktada ihmal etmek de câiz değildir.

Kumaları, nafaka ve giyecek bakımından da eşit tutmak vâcip değildir. Ancak H a n e f i mezhebindeki bir kavle göre kadınların nafâkasının tesbitinde kocanın mali durumu esastır. Kadınların emsalinin durumu dikkata alınmaz. Bu kavle göre nafaka ve giyecek bakımından kumaların eşit tutulması vâcibtir.

Yukarda işâret ettiğim noktalardaki dört mezhep âlimlerinin görüşlerini anlamak için ayrıntılı bilgi veren fıkıh kitablarına mürâcaat etmek gerekir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Birden fazla kadınla evlenmek câizdir.
2. Yanlarında yatmak husûsunda kumaları eşit tutmak vâcibtir.
3. Anılan husûsta kumaları eşit tutmamak şiddetli azâba sebep olur.

١٩٧٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يحيى بن يمان، عن معمر، عن الزهري، عن عروة، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ كان إذا سافر أقرع بين نسائه.

TERCEMESİ

1970) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yolculuğa çıkacağı zaman kadınları arasında kur'a çekerdi (ve kur'ayı kazananı beraberinde götürürdü.)"

İ Z A H I

Bu hadisi Buhârî, Ahmed ve Ebû Dâvûd daha uzun metin hâlinde, Şâfiî de buradaki metin gibi rivâyet etmişlerdir.

Yolculukta karılarından birisini beraberinde bulundurmak isteyen adamın karıları arasında kur'a çekmesinin meşrûluğu bu hadisten anlaşılır. Cumhûra göre kur'a çekmeden karılardan birisi ile yolculuk etmek câiz değildir. Fakat Hanefiler'le Mâlik'e göre adam kur'a çekmeden karılarından dilediği her hangi birisi ile yolculuk edebilir. Ancak karılarının hepsinin gönüllerini hoş etmek için aralarında kur'a çekmesi daha iyidir. Bu âlimler, yukardaki hadisi böyle yorumlamışlardır. Cumhur'a göre ise kur'a çekmek vâcibtir. Çünkü kur'asız olarak karılardan birisi ile yolculuk etmek eşitlik prensibine aykırıdır. Nasıl ki, geceleri karıları arasında taksim ederken nöbet sırasını kur'a ile tesbit etmek gerekir, kur'asız olarak nöbet sırasını tesbit etmek câiz değildir.

3-4 kadınla evli olup bunlardan ikisi ile yolculuk etmek isteyen adam da beraberinde götüreceği iki karıyı yine kur'a ile seçer. Nitekim Buhârî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir defa yolculuğa çıkacağı zaman karıları arasında kur'a çekti ve kur'a Âişe ile Hafsa'ya isâbet etti.**

Geceleri karıları arasında taksim ederken her karı için bir gün ve bir gece ayırmak gerekir. Karıların rızâsı olmaksızın bu süreyi uzatmak câiz değildir. Müellifimizin rivâyetinde bu husus belirtilmemiş ise de diğer rivâyetlerden bu hüküm çıkarılır.

١٩٧١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : ثنا يَزِيدُ ابْنُ هَارُونَ . أَنْبَأَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ ، فَيَعْدِلُ ، ثُمَّ يَقُولُ « اللَّهُمَّ ! هٰذَا فِعْلِي فِيمَا أَمْلِكُ . فَلَا تَلُمْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ » .

T E R C E M E S İ

1971) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gecelerini) **karıları arasında bölerdi ve** (bölme işini) **tam bir adâletle yapardı. Sonra şöyle derdi:**

«Allahım! İşte bu, benim gücümün yettiği adâlettir. Artık senin kâdir olduğun ve **benim gücümün yetmediği** (kalb sevgisi farklılığı) **hakkında beni kınama.»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi A h m e d, T i r m i z î, E b û D â v û d, N e s â î, D â r i m î ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir.

Müteaddit kadınlarla evli adamın kalb sevgisi ve sevgiden kaynaklanan şehvet duygusu bakımından hepsini eşit tutması mümkün değildir. Çünkü adamın gücü buna yetmez. Bu sebebledir ki, kalb sevgisi bakımından kumaları eşit tutmak yükümlülüğü yoktur. Şöyle bir soru hatıra gelebilir:

Kalb sevgisi bakımından kumaları eşit tutmak yükümlülüğü bulunmadığı için bu noktadaki ayrıcalık muahaza ve kınamayı gerektirmez. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîste ettiği duânın anlamı nedir?

Bu soruya şöyle cevap verilmiştir: Bu duânın anlamı, kulun dâima Rabbine muhtaç olduğunu ifâde etmektir. Kezâ, Allah Teâlâ, kullarını güçlerinin dışında kalan bir takım şeylerle mükellef kılabilir, mükellef kılmamış olması sırf O'nun bir lütuf ve ikramıdır, kul bu durumu gözden uzak tutmamalı ve bu lütfun esirgenmemesi için dâima Allah'a yalvarmalıdır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecelerini karıları arasında eşit olarak bölerdi. Bunu onların gönüllerini hoş etmek için yapardı. Çünkü böyle yapmak O'na vâcip değildi. A h z â b sûresinin 51. âyeti buna delîl gösterilmiştir.

2. Adamın, evli bulunduğu karılarından birisini kalben fazla sevmesi onun elinde ve gücü dâhilinde değildir.

(٤٨) باب المرأة تهب يومها لصاحبتها .

48 — KADIN KENDİ GÜNÜNÜ (KUMASI OLAN) ARKADAŞINA HİBE EDER, BÂBI

١٩٧٢ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عقبة بن خالد . ح وحدثنا محمد
ابن الصباح . أنبأنا عبد العزيز بن محمد ، جميعا عن هشام بن عروة ، عن أبيه ،
عن عائشة ؛ قالت : لما كبرت سودة بنت زمعة وهبت يومها لعائشة . فكان
رسول الله ﷺ يقسم لعائشة بيوم سودة .

TERCEMESİ

1972) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

(Efendimizin karılarından) Sevde bint-i Zamaa (Radıyallâhü anhâ) yaşlanınca gününü Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya hibe etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Sevde'nin gününü Âişe'ye ayırırdı."

İZAHI

Bu hadîsi Müslim de rivâyet etmiş, Buhârî, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, kadının kendi gününü kumasına vermesinin meşrûluğuna delâlet eder. Tekmile yazarı İbn-i Kudame'nin şöyle dediğini nakleder :

"Kadın, kendi gününü kocasının emrine verebilir. Artık kocası o günü dilediği karısına verebilir. Kezâ kadın, kocasının rızâsı ile kendi gününü kumalarından bir kısmına ve tümüne verebilir. Kadın kendi gününü kocasının muvafakatı ile kumasına verdiği takdirde kuması buna karşı çıkamaz. Çünkü adam her zaman karısından yararlanabilir. Ancak birden fazla karısı bulunduğu takdirde nöbet usûlünü uygulama zorunluğu doğar. Nöbet sahibesi kadın kendi hakkından ferağat edince adam diğer karısından yararlanabilir. Yararlanmak için yararlanılacak kadının izni ve mufavakatı söz konusu değildir.

Kadın kendi gününü kumalarının tümüne hibe ettiği zaman kendisi nöbet sırasından çıkarılır ve günler diğer kumalar arasında bölünür.

١٩٧٣ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة، ومحمد بن يحيى. قالا: ثنا عفّان. ثنا حمّاد بن سلمة، عن ثابت، عن سُميّة، عن عائشة؛ أنّ رسول الله ﷺ وجد على صفيّة بنت حُييّ في شيء. فقالت صفيّة: يا عائشة! هل لك أن تُرضي رسول الله ﷺ عنّي، ولك يومي؟ قالت: نعم. فأخذت خمارا لها مصبوغا بزعفران. فرشّته بالماء ليفوح ريحه. ثمّ قعدت إلى جنب رسول الله ﷺ. فقال النبيّ ﷺ «يا عائشة! إليك عنّي. إنّه ليس يومك» فقالت: ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء. فأخبرته بالأمر، فرضي عنها.

في الزوائد: في إسناده سمية البصرية. وهي لا تعرف. كذا قاله صاحب الميزان.

TERCEMESİ

1973) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Safiyye binti-Huyeyy (Radıyallâhü anhâ)'ya (57) bir şeyden dolayı hiddetlenmişti. Bunun üzerine Safiyye:

Yâ Âişe! (bu) günüm sana olmak üzere sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i benden râzi etmeye çalışır mısın? demiş. Âişe de:

Sevde (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Sevde bint-i Zamaa (veyâ Zam'a) bin Kays, baba tarafında Kureyş kabilesinden olup ana tarafından Ensâr'ın Beni Neccâr kabilesine mensubtur. Bilindiği gibi Beni Neccâr kabilesi Peygamber (S.A.V.)'in da dayıları sayılırdı. Sevde (R.A.) amcası oğlu Sekrân bin Amr (R.A.) ile evli idi. Kocası ile beraber müslümanlığı kabul etmek şerefine erişmiş ilk müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret eden bahtiyarlardandır. Habeşistan'dan Mekke'ye döndükten sonra Sekrân (R.A.) vefât etti. Anamız Hz. Hadice (R.A.) da vefât ettikten sonra hicretten 3 yıl önce Peygamber (S.A.V.) Sevde (R.A.) ile evlendi. Sevde son zamanlarda çok yaşlanmıştı, bu nedenle gününü Âişe (R.A.)'ya hibe etmişti. Bir rivâyete göre Ali (R.A.)'ın halifeliği döneminde, diğer bir rivâyete göre Muâviye (R.A.)'ın hilâfeti devrinde vefât etmiştir.

Peygamber (S.A.V.)'in vefâtından sonra muhterem kadınlarından ilk önce vefât eden hanımın Sevde bint-i Zam'a veyâ Zeyneb bint-i Cahş olduğu husûsunda ihtilâf vardır. (Tekmile C. 4, Sah. 21 ve İbn-i Sa'd'in Tabakatı C. 8 Sah. 37)

---

(57) Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerindendir. Hâl tercemesi 1779 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

Evet, demiş sonra safran bitkisi ile boyanmış olan bir başörtüsünü alıp (boyanın güzel) **kokusunun yayılması için üzerine su serpmiş sonra** (bunu giyinmiş olarak) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yakınında oturmuş. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yâ Âişe! Benden uzak dur. Çünkü bugün senin günün değildir.» buyurmuş. Bunun üzerine Âişe :

Bu, Allah'ın fazlıdır, dilediğine verir, demiş ve (kendisi ile Safiyye arasında geçen) **durumu O'na anlatmış. Efendimiz de Safiyye'den râzi olmuştur."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde râvi Sümeyye el-Basriyye bulunuyor. Bu râvinin tanınmadığını, el-Mizân sahibi söylemiştir.

١٩٧٤ – حدثنا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو. ثنا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَة : وَالصُّلْحُ خَيْرٌ، فِي رَجُلٍ كَانَتْ تَحْتَهُ امْرَأَةٌ قَدْ طَالَتْ صُحْبَتُهَا. وَوَلَدَتْ مِنْهُ أَوْلَادًا. فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَبْدِلَ بِهَا. فَرَاضَتْهُ عَلَى أَنْ تُقِيمَ عِنْدَهُ وَلَا يَقْسِمَ لَهَا.

TERCEMESİ

1974) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Bir adamın uzun süre hayat arkadaşlığı ettiği bir karısı vardı. Bu kadından çocukları da olmuş idi. Adam bu kadını boşayıp başka bir kadınla evlenmek istedi. Kadıncağız, kendisine gün ayırmaksızın (nikâh altında) **durmaya** (ve başka bir kadınla evlenmeye) **kocasını râzi etti. Bu adam hakkında** وَالصُّلْحُ خَيْرٌ = **«ve sulh hayırlıdır» âyeti indi."**

İZAHI

Zevâid türünden olan 1973 nolu hadîs, bir kadının kendi gününü kumasına hibe edebileceğine ve hibe işinin kocasının rızası ile geçerli olduğuna delâlet eder. Ayrıca günü olmayan kadının süslenip kocasının yanına yaklaşmasının câiz olmadığı, kocanın böyle dav-

ranmak isteyen karısını uyarmasının ve buna karşı çıkmasının gerekliliği ve karı ile kocanın arasını bulmanın fazîleti de bu hadîsten anlaşılır.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadîsinin benzerini M ü s l i m de rivâyet etmiştir. B u h â r î, T i r m i z î ve E b û D â v û d'un rivâyetlerine göre hadîsdeki âyet-i celîle, müellifin rivâyetinde anılan olaya benzer başka bir olay hakkında inmiştir.

Bir rivâyete göre İ b n - i E b i ' s - S a i b adlı bir zâtın yaşlı bir karısı vardı, bu kadından çocukları da bulunuyordu. Adam bu karıyı boşayıp başka bir kadınla evlenmeyi arzulayınca, kadın, kendisine gün ayırma hakkından vazgeçmek üzere çocuklarının başından uzaklaştırılmamasını ve boşanmamasını kocasından istemiş. Kocası da bu durumun uygun olup olmadığını öğrenmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurmuş ve bunun üzerine anılan âyet inmiştir.

Müellifin rivâyetinde bulunan; وَالصُّلْحُ خَيْرٌ cümlesi N i s â sûresinin 128'inci âyetinin bir parçasıdır. Âyetin başından bu cümleye kadar olan kısmın meâli şöyledir:

«**Ve eğer bir kadın** (yaşlılık veyâ hastalık nedeni ile) **kocasının nefret etmesinden veyâ** (her hangi bir nedenle) **yüz çevirmesinden korkarsa** (kadının kendi gecesi, nafakası ve giyeceği gibi haklarından ferağat etmesile ve kocasının bunu kabul etmesile) **kendi aralarında sulh olmalarında onlara bir günah yoktur ve** (bâzı haklardan vazgeçmekle) **sulh olmak** (ayrılıp boşanmaktan) **hayırlıdır.**»

Bir kısmının kısa meâlini yukarıya aldığım âyetin tamamı hakkında geniş bilgi için tefsir kitablarına mürâcaat edilebilir.

(٤٩) باب الشفاعة فى التزويج

49 — EVLENDİRME İŞİNDE ARACI OLMAK BÂBI

١٩٧٥ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا معاوية بن يحيى . ثنا معاوية بن يزيد ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن أبي الخير ، عن أبي رهم ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من أفضل الشفاعة أن يشفع بين الاثنين في النكاح » .

فى الزوائد : هذا إسناد مرسل . أبو رهم هذا ، اسمه أحزاب بن أسيد (بفتح الهمزة ، وقيل بضمها) قال البخاري : هو تابعي . وقال أبو حاتم : ليست له صحبة . وذكره ابن حبان في الثقات .

TERCEMESİ

1975) "... Ebû Rühm *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Evlenme işi için iki kişi arasında aracı olmak, en faziletli aracılıklardandır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu isnad, mürseldir. Çünkü râvisi Ebû Rühm, Ahzâb bin Esîd veyâ Ahzâb bin Üseyd isimli zâttır ki, Buhari ve Ebû Hâtim onun tâbiî olduğunu yâni sahabî olmadığını söylemişlerdir. İbn-i Hibbân onu sıkalar arasında zikretmiştir.

١٩٧٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا شريك عن العباس بن ذريح ، عن البهي ، عن عائشة ؛ قالت : عثر أسامة بعتبة الباب . فشج في وجهه . فقال رسول الله ﷺ « أميطي عنه الأذى » فتقذرته . فجعل يمص عنه الدم ويمجه عن وجهه . ثم قال « لو كان أسامة جارية لحليته وكسوته حتى أنفقه » .

في الزوائد : إسناده صحيح إن كان البهي سمع من عائشة . وفي سماعه كلام . وقد سئل عنه أحمد فقال : ما أرى في هذا شيئا ، إنما يروى عن البهي . قال العلاء في المراسيل : أخرج مسلم لعبد الله البهي عن عائشة حديثا .

TERCEMESİ

1976) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Bir gün) Üsâme (Radıyallâhü anh)'ın ayağı kaydı ve kapının eşiği üstüne düşüp yüzü yaralandı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (bana):

«Onun kanını sil,» buyurdu. (Fakat tiksinmem nedeni ile) ben onun kanını silmekten hoşlanmadım. Bunun üzerine Efendimiz onun (yarasının) kanını emip yüzünden atmaya başladı. Sonra şöyle buyurdu:

«Eğer Üsâme kız olsaydı, onu evlendirmek için kendisini süsleyip (güzel) giydirecektim.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer râvi Behî, Âişe'den hadis işitmiş ise bu hadisin senedi sahihtir. Behî'nin Âişe'den hadis işitmesi üzerinde konuşulmuştur. Bu husus Ahmed'e sorulmuş kendisi: Ben bu hususta bir şey göremiyorum, ancak Behî'den rivâyet ediliyor, diye cevap vermiştir. El-Alâ, el-Merâsîl'de: Müslim, Abdullah el-Behî'nin Âişe'den rivâyet ettiği bir hadisi almıştır, demiştir.

İ Z A H I

Bu bâbtaki iki hadis de Zevâid türündendir. Birinci hadis bir erkek ile bir kadının birbirleri ile evlenmeleri için aracı olmanın faziletini ifâde eder. Taraflardan birisi veyâ ikisi istekli ve arzulu olmadığı halde baskı şeklindeki tavassut bu hadîsin şümûlüne girmez. Çünkü tarafların rızası, nikâh akdinin sıhhat ve geçerliliğinin şartıdır. Rızâsız ve baskı etkisi ile yapılan evlendirmelerin sakıncaları günümüzde görülmektedir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde anılan Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın hangi Ü s â m e olduğu husûsunda bir kayda rastlamadım. Bu isimde dört sahâbînin bulunduğu Hülâsa'dan anlaşılıyor. Kuvvetli ihtimal bu zâtın Ü s â m e b i n Z e y d b i n e l - H â r i s e olduğudur. Çünkü babası Z e y d (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzadlısıdır. Baba ile oğul, Efendimizin özel sevgisine mazhar olan bahtiyar sahâbîlerdendir. Ü s â m e'nin anası Ü m m ü E y m e n (Radıyallâhü anhâ) da Efendimizin çocukluğunda O'na hizmet etmek ve bakıcılık etmek şerefine, hattâ bâzı rivâyetlere göre O'na süt emzirme nîmetine kavuşmuş hâtunlardandır. Ü s â m e'nin hâl tercemesi 795 nolu hadisin izahında verilmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Yaralıya yardımcı olmak ve tedavisi ile meşgul olmak sevabtır.
2. İrâde ve istek dışı tiksinme elde olmadığı için suç sayılmaz.
3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât ettiğinde anılan Ü s â m e 20 yaşlarında olduğuna göre bu yaralanma olayının anılan Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın çocukluk döneminde olduğu kuvvetle muhtemeldir. Kadının erkek çocuğun yüzündeki yaranın kanını silmesinin meşrûluğu hadisten çıkarılabilir. Şâyet Ü s â m e (Radıyallâhü anh) erginlik çağına varmış iken bu yaralanma olmuş ise İslâmî örtüye riâyet etmek kaydı ile ve kocasının huzurunda ve onun rızâsı ile gerektiğinde ve âcil durumda kadının, erkeğin yüzündeki yaranın kanını silmesinin câizliği hükmü çıkarılabilir. Ancak bu hadisin sahihliği kesin değildir. Notta bu duruma işâret edilmiştir.
4. Hadis Efendimizin üstün merhametini ve yüce tavâzuunu ifâde eder. Ayrıca yaralının yardımına koşmanın sevâbına işâret eder.
5. Erginlik çağına varan kızı evlendirmeye çalışmak meşrûdur.

(٥٠) باب حسن معاشرة النساء

50 — KADINLARLA İYİ GEÇİNMEK BÂBI

١٩٧٧ — حدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ خَلَفٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. قَالَا: ثنا أبُو عَاصِمٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ يَحْيَى بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ عَمِّهِ عُمَارَةَ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ. وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي».

في الزوائد: الحديث من رواية عائشة رضى الله تعالى عنها، رواه الترمذىّ وابن حبان فى صحيحه. وأما رواية ابن عباس فإسناده ضعيف. لأن عمارة بن ثوبان ذكره ابن حبان فى الثقات. وقال عبد الحق: ليس بالقوىّ. وقال ابن القطان: مجهول الحال.

TERCEMESİ

1977) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizin en hayırlınız, âilesine en iyi olanınızdır. Ben de âileme en iyi olanınızım.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisi Tirmizî ve İbn-i Hibbân Âişe (R.A.)'dan rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (R.A.)'dan olan rivâyete gelince, bu rivâyetin senedi zayıftır. Çünkü râvi Umâre bin Sevbân-ı İbn-i Hibbân sıkalar arasında zikretmiş ise de Abdülhak: O, kuvvetli değil, demiştir. İbnü'l-Kattân da: O'nun hâli meçhuldür, demiştir.

١٩٧٨ — حدّثنا أبُو كُرَيْبٍ. ثنا أبُو خَالِدٍ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «خِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ».

في الزوائد: إسناده على شرط الشيخين. والحديث رواه الترمذىّ من حديث أبى هريرة، وقال: حديث حسن.

TERCEMESİ

1978) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizin en hayırlılarınız, karılarına en iyi olanlarınızdır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Buhârî ile Müslim'in şartları üzerine sahihtir. Bu hadisi Tirmizî de Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet ederek hasen olduğunu söylemiştir.

İ Z A H I

Bu iki hadîsin zâhirine göre âilesine iyi olan ve onunla güzelce geçinen mü'min, en hayırlı kişi sayılır. Halbuki, dînen en hayırlı kişi sayılabilmek için diğer alanlarda da iyi amel sahibi olmak gerekir. Sâir alanlarda iyi amel ve ibâdet sâhibi olmayıp, sadece âilesine karşı iyi olan bir kimsenin en hayırlı kişi sayılamıyacağı bilinen bir şeydir. S i n d î bu hadîslerin iki şekilde yorumlanmasının muhtemel olduğunu şöyle ifâde eder.

1. Yâni, âilesi ile iyi geçineniniz, hayırlılarınızdan sayılır. Şu halde, âile ile iyi geçinmek, din açısından arzulanan şeylerdendir. Artık böyle davranan kişi bu açıdan hayırlı sayılır.

2. Hadîslerden maksat şu olabilir. : Âilesi ile iyi geçinen bir kimse, diğer alanlarda da iyi amelleri işlemeye mavuffak olur ve böylece en hayırlı kimse durumuna yükselebilir.

١٩٧٩ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: سَابَقَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَسَبَقْتُهُ.

في الزوائد: إسناده صحيح على شرط البخارى. وعزاه المزى في الأطراف للنسائى. وليس هو في رواية ابن السنى.

T E R C E M E S İ

1979) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benimle koşu yarışması yaptı da ben O'nu geçtim."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Buhârî'nin şartı üzerine sahihtir. El-Mizzî, el-Etraf'ta bu hadisin Nesâî tarafından rivâyet edildiğini söylemiştir. Halbuki, bu hadis, Nesâî'nin râvisi İbnü's-Sünnî'nin rivâyetinde yoktur.

İ Z A H I

Bu hadîs de âileye karşı iyi davranmanın en güzel bir örneğini ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile koşu yarışmasında bulunuyor ve kanımca onu sevindirmek için bile bile Zâtını yenik gösteriyor.

١٩٨٠ — حدّثنا أبو بدر، عبّاد بن الوليد. ثنا حبّان بن هلال. ثنا مبارك ابن فضالة، عن علىّ بن زيد، عن أمّ محمّد، عن عائشة؛ قالت: لمّا قدم رسول الله ﷺ المدينة، وهو عروس بصفيّة بنت حيىّ، جئن نساء الأنصار فأخبرن عنها. قالت، فتنكّرت وتنقّبت فذهبت. فنظر رسول الله ﷺ إلى عيني فعرفني. قالت: فالتفت فأسرعت المشى. فأدركني فاحتضنني. فقال: «كيف رأيت؟» قالت، قلت: أرسل. يهوديّة وسط يهوديّات.

فى الزوائد: إسناده ضعيف لضعف علىّ بن زيد بن جدعان.

TERCEMESİ

1980) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Safiyye binti Huyey (Radıyallâhü anhâ) ile yeni evlenmiş iken (Hayber savaşından dönüp) Medîne-i Münevvere'ye gelince Ensâr-ı Kirâm'ın kadınları (yanıma) gelip Safiyye'den bahsettiler. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki ben de (onu görmek üzere) tanınmıyacak bir kıyâfetle ve yüzümü örtüp gittim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (açık) olan) gözüme bakıp beni tanıdı. Âişe demiştir ki: Bunun üzerine ben hemen geri döndüm ve hızlıca yürüdüm. Resûl-i Ekrem (arkamdan gelip) bana yetişti ve beni bağrına bastı. Sonra:

— «Sen onu (Safiyye'yi) nasıl gördün?» diye (bana) sordu. Âişe demiştir ki, ben O'na:

— Bırak (beni). Yahûdi kadınlar arasında bir Yahûdi kadındır, dedim."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvi Ali bin Zeyd bin Cudân'ın zayıflığı nedeni ile bunun senedi zayıftır.

İZAHI

Safiyye (Radıyallâhü anhâ) bir yahûdi kabilesi olan Beni Nadîr kabilesinin hanedânlarından olup Hayber savaşında esir edilip müslüman olmuş ve savaşı müteakip Efendimizin muhterem zevceleri arasına katılma şerefine mazhar olan bir hâtun-

dur. Hâl tercemesi 1779 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. Anılan yahûdî kabîlesinin soyundan geldiği için Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) onun hakkında yukardaki ifâdeyi kullanmıştır. Müslümanlığı kabullendikten sonra kişinin mensup olduğu soy onun için bir eksiklik değildir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) kıskançlık nedeni ile böyle bir söz sarfettiğine rağmen Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), âilelerine karşı çok iyi davrandığı için müsâmaha ile muâmelede bulunmuştur. Kezâ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)nın gönlünü almak için onu bağrına basmış, fakat Â i ş e; **"Bırak beni,"** demekle hoşnutsuzluğunu ifâde etmek istemiş ve buna karşılık Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) susmuştur. Bu da âileye karşı iyi davranışın en iyi bir örneğidir.

١٩٨١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن بشر، عن زكريا، عن خالد
ابن سلمة، عن البهي، عن عروة بن الزبير؛ قال: قالت عائشة: ما علمت حتى دخلت علي
زينب بغير إذن، وهي غضبى. ثم قالت: يا رسول الله! أحسبك إذا قلبت لك بنية
أبي بكر ذريعتيها. ثم أقبلت علي. فأعرضت عنها. حتى قال النبي ﷺ «دونك،
فانتصري» فأقبلت عليها، حتى رأيتها وقد يبس ريقها في فيها، ما ترد علي شيئا.
فرأيت النبي ﷺ يتهلل وجهه.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. وزكريا بن أبي زائدة كان يدلس.

TERCEMESİ

1981) ... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Zeyneb (bint-i Cahş — 58 —) (Radıyallâhü anhâ), **benim odama izinsiz ve öfkeli olarak girinceye kadar** (Kumalarımın kızdıklarını) **bilmiyordum.** (Zeyneb) **odama girdikten sonra** (odamda bulunan) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

— **Yâ Resûlallah! Ebû Bekir'in kızcağızı senin için kollarını çevirince,** (onun yaptığı iş) **sana yetiyor mu? dedikten sonra bana yöneldi** (aleyhimde atıp tuttu.) **Ben** (ona cevap vermeyip) **ondan vazgeçtim. Nihâyet Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana):

— 58 — Peygamber (S.A.V.)'in zevcelerinden olan bu hatûnun hâl tercemesi 1908 nolu hadisin izahında verilmiştir.

— «O'nu tutup kendini savun,» buyurunca ben ona yöneldim. Nihâyet bana cevap veremez ve tükürüğü ağzında kurumuş vaziyette kendisini gördüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de mübârek yüzünün güldüğünü gördüm."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahîh olup râvîleri sıkadır. Râvî Zekeriyyâ bin Zâide de tedlis ederdi.

İ Z A H I

S i n d î bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları arasında uyguladığı nöbet usûlüne göre sıra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın odasında kalmaya geldiği gün, sahâbîler Efendimize hediyeler sunarlardı, diğer kadınlarının günlerinde bu tür hediyeleri vermezlerdi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın kumaları bu duruma kızdılar. Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) bu durumu sezdirmek için Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına gidip duruma kapalı bir şekilde işâret etti. Sonra Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) gidip çıkışınca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) durumun mâhiyetini öğrendi.

Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söylediği sözden maksadı şudur : Sen Â i ş e'yi fazlasıyla sevdiğin için başka bir şeye bakmaz gibi oldun.

Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya yüklenip aleyhinde atıp tutunca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın kendini savunmasını ve Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'ya gereken cevabı vermesini emretmiştir. Bu emirden maksat şu olabilir : Bir münâkaşanın sona erdirilmesi cevap vermeye bağlı ise bu yapılmalıdır, bunu yapmakta bir sakınca yoktur. Aksi takdirde, yâni münâkaşacıya cevap vermekte bir yarar yok ise çekiştireni bağışlamak daha iyidir.

Hadîs, âileye karşı iyi davranmanın en iyi örneğini vermiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın odasında bulunduğu bir sırada Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)' izin almadan ve öfkeli bir halde odaya giriyor, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e çıkışıyor, sonra da Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye sataşıp, aleyhinde atıp tutuyor. Buna rağ-

men Efendimiz hazretleri bir şey söylemeyip müsâmaha ve sabırla karşılıyor. Nihâyet Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya kendini savunması ve cevap vermesi için müsâade buyuruyor. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın cevap vermesi ve bu kere Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın susup cevap veremiyecek duruma geçmesi karşısında efendimiz sevinip sevinç belirtisi mübârek yüzünde görülüyor.

١٩٨٢ – حدّثنا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو . ثنا عُمَرُ بْنُ حَبِيبٍ الْقَاضِي . قَالَ : ثنا هِشَامُ ابْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ وَأَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَكَانَ يُسَرِّبُ إِلَيَّ صَوَاحِبَاتِي يُلَاعِبْنَنِي .

فى الزوائد : إسناده ضعيف، لأن فيه عمر بن حبيب العدوىّ قاضى البصرة، ثم قاضى الشرقية للمأمون، متفق على تضعيفه . و كذبه ابن معين .

قال السندىّ : قلت أصل الحديث ثابت بلا ريب .

TERCEMESİ

1982) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanında iken** (yâni O'nunla evli iken) **oyuncak bebeklerle oynardım. Efendimiz de benim** (kız) **arkadaşlarımı bana gönderirdi, arkadaşlarımla oynaşırdık.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü halife Memun döneminde önce Basra kadılığı, daha sonra Eş-Şarkiyye kadılığı yapmış olan râvî Ömer bin Habîb el-Adevî'nin zayıflığı husûsunda ittifak vardır. İbn-i Muîn de bu râviyi yalanlamıştır.
Sindî: Ben derim ki bu hadis'in aslı şübhesiz sâbittir, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîste geçen **Benât** kelimesinin lügat mânâsı **kızlar** demektir. S i n d î'nin beyânına göre en-Nihâye'de şöyle denilmiştir: Benât kelimesi ile çocukların oyuncağı olan bebekler kasdedilmiştir. K â d ı I y â z demiş ki: Bu hadîs, kız çocukların oyuncak bebeklerle oynamalarının câizliğine delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu durumu görüp itiraz etmediğine dâir hadîs vardır. Âlimler bunun hikmetini şöyle anlatmışlardır. Bunun sebebi kız çocukların, bebeklere bakmaya, onlara zmet etmeye ve ev işlerine alıştırılmalarıdır.

N e v e v î: de: Resim ve heykellerin yapılması ve evde bulundurulmasının yasaklığına âit hadîslerden, oyuncak bebeklerin müs-

tesnâ kılındığı muhtemeldir. Bunun hikmeti de yukarda anılan sebep olabilir. Yâhut oyuncak bebekler de diğer resim ve heykeller gibi yasaktır, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın oyuncak bebekler edinip onlarla oynaması, hicretin ilk zamanlarında ve henüz resimlerle ilgili yasaklama hükmü verilmemiş iken olmuş olabilir, demiştir.

S ü y û t î de N e s â î'nin hâşiyesinde: Resim ve heykellerin edinilmesi, bulundurulması ve yapılması ile ilgili hüküm varken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve arkadaşları mükelleflik çağı olan erginlik çağına varmamış oldukları için oyuncak bebeklerle oynamışlar, diye bir yorum yapılabilir. Çünkü erginlik çağına varmamış olanlar, dînî vecîbelerle mükellef sayılmazlar. Nitekim velî, erkek çocuğuna ipekli elbise giydirebilir. Halbuki ipekli elbise erkekler için haramdır, demiştir.

S i n d î yukardaki nakilleri yaptıktan sonra şöyle der: S ü y û t î'nin bu yorumu bizim H a n e f î âlimlerimizin edindikleri kâidelere aykırıdır. Çünkü bizim âlimlerimize göre velî, erkek çocuğuna ipekli elbise giydiremez. Hadîsler de âlimlerimizin görüşünü teyid eder. Örneğin: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi âile ferdlerinin küçük yaştaki çocuklarını sadaka malını yemekten menetmiştir. Bilindiği gibi Efendimize ve âile ferdlerine sadakadan yemek haram kılınmıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Erkek, âilesine iyi davranmalıdır.
2. Kızların ve kadınların oyuncak bebeklerle oynaşması meşrûdur. Bu hususta gerekli özlü bilgi S i n d î'den naklen verilmiştir. El-Menhel yazarı 2. cüz'ün 297. sahifesinde resimle ilgili bir hadîsin açıklaması bahsinde geniş bilgi verdikten sonra şöyle der: E z - Z ü r k a a n i: Gölge veren resimlerin edinilmesi, bulundurulması âlimlerin icmâı ile haramdır ancak kızların oyuncak bebeklerle oynaması bu hükümden müstesnâdır, demiştir. K â d ı I y â z da bu istisnâyı yaptıktan sonra: İ m a m M â l i k, adamın kendi kızına oyuncak bebekleri almasını mekruh saymıştır. Bâzı âlimler ise kızların oyuncak bebeklerle oynamasına cevaz veren hadîslerin resimlerin yasaklığına âit hadîslerle mensuh olduğunu söylemişlerdir, demiştir. En ihtiyatlısı her türlü resimleri yâni oyuncak bebekler de dâhil hiç bir resmi bulundurmamaktır.

Resimlerle ilgili geniş bilgi müellifin Libas kitabının 44. bâbında geçen 3649 - 3653 nolu hadîsler bölümünde inşaalah veriecektir.

(٥١) باب ضرب النساء

51 — ERKEKLERİN KARILARINI DÖVMELERİ BÂBI

١٩٨٣ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الله بن نمير. ثنا هشام بن عروة عن أبيه، عن عبد الله بن زمعة؛ قال: خطب النبيّ ﷺ. ثمّ ذكر النساء. فوعظهم فيهنّ. ثمّ قال «إلام يجلد أحدكم امرأته جلد الأمة؟ ولعلّه أن يضاجعها من آخر يومه».

T E R C E M E S İ

1983) "... Abdullah bin Zam'a *(Radıyallâhü anh)*'den:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ashabına) hitâbede bulundu. Sonra kadınlardan bahsedip bunlar(a iyilik etmek) hakkında erkeklere nasihatta bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

«Câriyeyi değnekle dövercesine ne zamana kadar bâzılarınız karılarını değnekle dövecek (yâni bu âdeti sürdürecek)tir? Halbuki döven adamın, dövdüğü karısının yatağına ayni günün sonunda girmesi umulur.»"

İ Z A H I

Bu hadisi M ü s l i m daha uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir.

S i n d î bu hadisle ilgili olarak şöyle der: Yâni bâzılarınız câriyeyi dövdüğü gibi nikâhlı karısını şiddetle döver. Öteden beri alışılan bu hâle ne zamana kadar devam edilecektir? Bu âdeti terkedin. Halk câriyeyi değnekle dövme âdetine alışkın olduğu için hadiste câriyeyi dövmekten bahsedilmiştir. Bu benzetme, câriyeyi şiddetle dövmenin câizliğini ifade etmez.

Bir hadiste: لاترفع عصاك عن أهلك = «Sopanı karın(ın üstün)den kaldırma» buyurulmuştur. Bir kavle göre bu hadisten maksat kadını dövmek değil, onu te'dip etmektir.

Erkek gece âilesinin yatağına gireceğine göre aralarında birlik ve sevgi olmalıdır. Kadını değnekle dövmek ise bu birlik ve sevgiye

uygun düşmez. Sabahleyin karıyı dövüp akşam onunla ayni yatağa girip yatmak birbirine uygun şeyler sayılmadığı için bunu düşünüp dövmekten vazgeçmek için hadisin sonunda bir irşât yapılmıştır.

١٩٨٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : ما ضرب رسول الله ﷺ خادما له ، ولا امرأة ، ولا ضرب بيده شيئا .

TERCEMESİ

1984) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir hizmetçisini ve hiç bir kadını dövmemiş ve mübârek eli ile hiç bir şeyi dövmemiştir."

١٩٨٥ – حدثنا محمد بن الصباح . أنبأنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، عن عبد الله بن عبد الله بن عمر ، عن إياس بن عبد الله بن أبي ذباب ؛ قال : قال النبي ﷺ « لا تضربن إماء الله » فجاء عمر إلى النبي ﷺ فقال : يا رسول الله ! قد ذئر النساء على أزواجهن . فأمر بضربهن . فضربن . فطاف بآل محمد ﷺ طائف نساء كثير . فلما أصبح قال « لقد طاف الليلة بآل محمد سبعون امرأة . كل امرأة تشتكي زوجها . فلا تجدون أولئك خياركم » .

TERCEMESİ

1985) "... İyâs bin Abdillah bin Ebî Zübâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'ın câriyeleri (olan karılarınızı) dövmeyin.» Bu emirden sonra Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelip:

— Yâ Resûlallah! (bu emrinizden sonra) Kadınlar cesâretlenip kocalarına itâatsızlık etmeye başladılar, dedi. Bunun üzerine (te'dip için ve yara bere bırakmıyacak tarzda) kadınları dövme ruhsatı verildi. Kadınlar da dövüldü. Bundan sonra Muhammed (Sallallahü

'Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerine çok sayıda kadın gitti. (kendilerini şiddetle döven kocalarından şikâyet ettiler.) Ertesi gün sabahleyin Efendimiz şöyle buyurdu:

— «Bu gece yetmiş kadın Muhammed (Sallallahü 'Aleyhive Sellem)'in zevcelerine vardılar. Her birisi kendi kocasından (şiddetli dövmesinden) şikâyet etti. Artık siz, karılarını (böylesine) döven adamları iyileriniz olarak bilmeyiniz.»"

İ Z A H I

Bu hadisi **Ebû Dâvûd, Dârimî** ve **Beyhakî** de müteaddit yollarla rivâyet etmişlerdir.

Hadisten şu durum anlaşılıyor: Resûl-i Ekrem (Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem) önce kadınları dövmeyi tamâmen yasaklamış, kadınlar bundan cesâretlenerek kocalarına itâatsizlik etmeye başlamışlar, bunun üzerine kadınları dövme müsaadesi verilmiş, bu kere erkekler karılarını fazla dövmeye girişmişler, karılar da kocalarını Efendimize şikâyet etmeye başlamışlar ve nihâyet Efendimiz, tedîp için veyâ huysuzluklarından dolayı kadınları dövmek câiz ise de dövmeyip eziyetlerine sabır ve tahammül etmenin daha iyi olduğunu bildirmiştir.

١٩٨٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَالْحَسَنُ بْنُ مُدْرِكٍ الطَّحَّانُ. قَالَا: ثنا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ. ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْأَوْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُسْلِيِّ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ؛ قَالَ: ضِفْتُ عُمَرَ لَيْلَةً. فَلَمَّا كَانَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ قَامَ إِلَى امْرَأَتِهِ يَضْرِبُهَا. فَحَجَزْتُ بَيْنَهُمَا. فَلَمَّا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ لِي: يَا أَشْعَثُ! احْفَظْ عَنِّي شَيْئًا سَمِعْتُهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ «لَا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فِيمَ يَضْرِبُ امْرَأَتَهُ. وَلَا تَنَمْ إِلَّا عَلَى وِتْرٍ» وَنَسِيتُ الثَّالِثَةَ.

حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ خِدَاشٍ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. ثنا أَبُو عَوَانَةَ بِإِسْنَادِهِ، نَحْوَهُ.

T E R C E M E S İ

1986) "... el-Eş'as bin Kays *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben bir gece Ömer (Radıyalâhü anh)'a misâfir oldum. Gece yarısı olunca Ömer kalkıp karısını dövmeye başladı. Ben onları ayırdım Ömer yatağına dönünce bana: Ey Eş'as! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittiğim** (şu) **şeyi benden** (öğrenip) **belle:**

«Adama, karısını niçin dövdüğü sorulmaz. Vitir namazını kılmadan uyuma.» Râvi demiştir ki ben (Peygamber'in) **üçüncü cümlesini unuttum.**

Müellif, râvi Ebû Avâne'den sonra ikinci bir sened ile de hadîsin kendisine rivâyet edildiğini söylemiştir."

İZAHI

B e y h a k î de bu hadîsi ayni metinle rivâyet etmiştir. E b û D â v û d da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit buyruğun ilk cümlesini yine E b û A v â n e yolu ile rivâyet etmiştir.

S i n d î, hadîsin **«Adam'a karısını niçin dövdüğü sorulmaz»** fıkrası ile ilgili olarak şöyle der: Yâni adam kadını dövmenin şartlarına ve sınırına riâyet ettiği takdirde karısını usulü dâiresinde dövdüğünden dolayı kınanamaz. Fıkranın mânâsı şu olabilir: Karısını dövme nedeni ve sebebi kocasına sorulamaz. Çünkü bâzen dövme nedenini anlatmak uygun olmayabilir. Adam açıklamasını uygun görmediği gerçek neden yerine başka sebepleri ileri sürebilir ve günaha girebilir.

S i n d î, hadîsin **«Vitir namazını kılmadan uyuma»** fıkrası hakkında da: Bu emir, geceleyin uyanıp teheccüd namazını kılmayı âdet edinmeyen kimselere âittir. Allah daha iyi bilir, demiştir.

Vitir namazını gecenin ilk zamanlarında, yâni uyumadan önce veyâ uyuduktan sonra geceleyin kılmanın daha faziletli olduğu hususundaki âlimlerin görüşleri 5'inci kitabın 121'nci bâbında geçen 1185 - 1187 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya mürâcaat edilebilir.

Hâl Tercemesi

Hadîsin râvisi İyas bin Abdillah bin Ebî Zübâb ed-Devsî Mekke'de ikâmet etmiştir. Sahâbî olup olmadığı ihtilâflıdır. Kuvvetli kavle göre sahâbîdir. İbn-i Hibbân onu sıka sahâbiler ve sıka tâbiiler meyanında zikretmiştir. İyas (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinin râvisi ise Abdul'ah bin Abdillah bin Ömer bin el-Hattâb'dır. İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd ve Nesâî onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel Tekmilesi C. 4, sah. 44)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu üçüncü cümlenin râvi tarafından hatırlanamadığı ifâde edilmiştir. Unutan râvinin hangi râvi olduğuna dâir bir kayıt göremedim. İfâdenin zâhirine göre unutan râvi Eş'as (Radıyallâhü anh) olabildiği gibi senedin herhangi bir halkasını teşkil eden başka râvi de olabilir. İbn-i Mâceh'in hâşiyesi Nur-u Misbâhi'z-Zücâce'de belirtildiğine göre el-Hâkim bu üçüncü cümlenin babaya itâat etmekle ilgili olduğunu beyân etmiştir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, erkeğin karısını dövmesinin daha iyi olduğuna, gerektiğinde usulü dâiresinde ve yara, bere bırakmıyacak şekilde hafifçe dövebileceğine delâlet ederler.

Nisâ sûresinin 34. âyeti de itaatsızlığından endişe duyulan karılara nasihat edilmesini, nasihatla uslanmadığı takdirde yataklarının terk edilmesini emreder ve bununla da itâat etmezse hafifçe dövülmesinin câizliğine delâlet eder.

El-Menhel, Tekmile'sinin 4. cildinin 37. sahifesinde Kaadıhan'ın Fetâva'sından naklen şöyle denilir. Erkek, karısını şu dört sebebten dolayı usulü dâiresinde dövebilir:

1. Kocası onun süslenmesini istediği zaman bunu yapmamak. (Bu süslenme ev içinde ve kocası için olursa hüküm budur. Ama İslâmî örtüye riâyet etmeden yabancı erkeklerin görebileceği yerde kadının süslenmesi câiz olmadığı için bu yolda kocasının arzusuna uyamaz ve kocası onu bu nedenle dövemez.)

2. Kadın aybaşı ve lohusalık hâlinden temiz iken kocasının cinsel temas arzusuna uymaması.

3. Kadının farz namazları kılmaması. İmam Muhammed'den yapılan bir rivâyete göre kadının farz namazı bırakması suçundan dolayı kocası onu dövemez. Kadının cünüblükten veyâ aybaşı âdetinin sonundaki halden dolayı boy abdestini almaktan imtinâ etmesi de namazı bırakması gibidir.

4. Kocasının izni olmadığı halde kadının evden çıkması.

Hâl Tercemesi

Hadisin râvisi Eş'as bin Kays bin Mâdîkerib el-Kindî Ebû Muhammed sahâbîdir. Kûfe'de yerleşmiştir. Dokuz hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Râvileri Ebû Vâil ve Kerdûs'tur. Yermûk savaşında gözlerini kaybettiği rivâyet edilmiştir. Ettiği bir yemin kefâreti olarak onbeş bin dirhem veyâ dinar ödediği rivâyet olunmuştur. Azerbeycân vâliliği yapmış, cömert ve ikram sever bir zât idi. Sıffîn olayında Ali (R.A.)'ı desteklemiştir. Ebû Hassân ez-Ziyâdî'nin dediğine göre hicretin 40. yılı Ali (R.A.)'den 40 gün sonra ve 63 yaşında vefât etmiştir. (Hülâsa : 39)

(٥٢) باب الواصلة والواشمة

52 — KADININ SAÇINI BAŞKA SAÇ İLÂVESİYLE ÇOĞALTAN VE DÖVÜNLEYEN KADIN (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

١٩٨٧ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة ، عن عبيد الله بن عمر ، عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ أنه لعن الواصلة والمستوصلة ، والواشمة والمستوشمة .

T E R C E M E S İ

1987) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kadının saçını başka saçla çoğaltan, başka saç ilâvesiyle saçını çoğalttıran, dövme yaptıran ve dövünlenen kadınları lânetlemiş** (veyâ Allah'ın lânetlediğini haber vermiş) **tir."**

١٩٨٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبدة بن سليمان ، عن هشام ابن عروة ، عن فاطمة ، عن أسماء ؛ قالت : جاءت امرأة إلى النبي ﷺ فقالت : إن ابنتي عريس . وقد أصابتها الحصبة . فتمرق شعرها . فأصل لها فيه ؟؟ فقال رسول الله ﷺ « لعن الله الواصلة والمستوصلة » .

T E R C E M E S İ

1988) "... Esmâ (bint-i Ebibekr) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

(Ensâr'dan) **bir kadın Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **'in yanına gelerek : Benim kızım yeni evlenmiş bir gelinciktir. Bir salgın hastalığa tutulup saçları döküldü. Ben başka saçla onun saçını çoğaltabilir** (miy) **im? dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu :**

«Kadının saçını başka saçla çoğaltan kadına ve başka saçla saçını çoğaltan kadına Allah lânet eylemiştir (veyâ lânet eylesin.) **»"**

١٩٨٩ - حدّثنا أبو عُمَرَ ، حَفصُ بنُ عُمَرَ ، وعبدُ الرَّحمنِ بنُ عُمَرَ . قالا :
ثنا عَبدُ الرَّحمنِ بنُ مَهدِيٍّ. ثنا سُفيانُ عن منصورٍ، عن إبراهيمَ، عن علقمةَ، عن عبدِ اللهِ؛
قال : لعنَ رسولُ اللهِ ﷺ الواشِماتِ والمُستَوشِماتِ والمُتنَمِّصاتِ والمُتَفَلِّجاتِ لِلحُسنِ ،
المُغَيِّراتِ لِخَلقِ اللهِ . فبلغَ ذلكَ امرأةً مِن بني أسدٍ، يُقالُ لها أُمُّ يعقوبَ. فجاءتْ إليه.
فقالتْ: بلغني عنكَ أنَّكَ قلتَ كَيتَ وكَيتَ. قالَ: وما لي لا ألعنُ مَن لعنَ رسولُ اللهِ ﷺ.
وهو في كتابِ اللهِ؟ قالتْ : إنِّي لأقرأُ ما بينَ لَوحَيهِ فما وجدتُهُ . قالَ: إن كُنتِ قرأتِهِ
فقد وجدتِهِ . أما قرأتِ : وما آتاكُمُ الرَّسولُ فخُذوهُ ، وما نهاكُم عنهُ فانتهوا ؟
قالتْ: بلى . قالَ : فإنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قد نهى عنهُ . قالتْ: فإنِّي لأظُنُّ أهلكَ يفعلونَ.
قالَ : اذهبي فانظري . فذهبتْ فنظرتْ فلم ترَ مِن حاجتِها شيئًا . قالتْ: ما رأيتُ شيئًا.
قالَ عبدُ اللهِ : لو كانتْ كما تقولينَ ما جامعتُنا .

TERCEMESİ

1989) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), güzellik için dövme yaptıran, dövünlenen, yüzünün kıllarını yolduran ve ön dişlerini (eğe gibi âletlerle) aralayan ve bu sûretle Allah'ın yarattığı tabiî güzelliği değiştiren kadınları lânetlemiştir. Benî Esed kabîlesinden Ümmü Yakûb isimli bir kadın (İbn-i Mes'ûd'un) bu hadîsini duyunca İbn-i Mes'ûd'a gelerek:

— Senin böyle böyle söylediğini haber aldım, dedi. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) :

— Söylediğim şey Allah'ın kitabında bulunduğu halde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lânetlediği kimseleri niçin ben de lânetlemiyeyim? dedi. Kadın:

— Ben şüphesiz Allah'ın kitabının tamamını okurum. (Onda) senin dediğin bu husûsu bulamadım, dedi. İbn-i Mes'ûd:

— Eğer sen Kur'an'ı okudu isen şübhesiz dediğim husûsu bulmuşsun. Sen; وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا âyetini okumadın mı? diye cevap verince, kadın:

— Evet. (Ben bu âyeti okudum) dedi. İbn-i Mes'ûd:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dediğim şeyi şübhesiz yasakladı. (Bu kere) kadın:

— Sanırım senin âile ferdlerin (yasaklandığını haber verdiğin şeyi) yaparlar, dedi. İbn-i Mes'ûd:

— Git de bak, dedi. Kadın gidip baktı da aradığını bulamadı. (Sonra döndü ve) bir şey göremedim, dedi. Abdullah (İbn-i Mes'ud) kadına:

— Eğer benim âilem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle yaşıyamazdı (yâni onu boşardık), dedi."

İ Z A H I

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi, E s m â (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini B u h â r î ve M ü s l i m de rivâyet etmişlerdir.

İ b n - i M e s ' û d ' un hadîsini de Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki ifâde değişikliği mânâyı değiştirmez.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:

Vâsıla: Kadının saçını çoğaltmak maksadı ile başka saçı ilâve eden kadındır. Kendi saçına ilâve yapana da, başka kadının saçına ilâve yapan kadına da bu isim verilir. Şu halde bir kadın başka saç eklemek sûretiyle ne kendi saçını çoğaltabilir, ne de başka kadının saçını çoğaltabilir. Böyle bir iş yaparsa ona Vâsıla ismi verilir.

Müstevsila: Saçının çoğaltılması için başka saçın eklenmesini isteyen ve bunu yaptıran kadındır. Buna Mevsûla da denilir.

Vâşime: Dövünleyen diye terceme ettiğim bu kelime Veşm'den alınmadır. Veşm ise elin arkasına, kola, yüze veyâ vücûdun görülen veyâ görülmeyen her hangi bir yerine iğne batırıp kanattıktan sonra üzerine çivit gibi bir şey döküp o yere renk vermektir. Buna dövün ve na'l denilir. Bu şey Arablar arasında yaygın bir âdet idi. Hıristiyanlardan K u d ü s şehrine gidip sözde hacı olanlar da kollarını

ve ellerini dövdürürler. Memleketimizin bâzı yörelerinde bulunan mıtrıblar ve çingeneler arasında da bu âdet var.

Vâşime : Yukarda anlatılan **Veşm** işini yapan kadındır.

Müstevşime : Veşm işini yaptıran kadındır. Buna **Mevşûme** de denilir.

Mütenemmısa : Yüzünün kıllarını yolduran kadına denir.

Nâmısa : Yüzün kıllarını yolan kadına denilir.

Mütefellice : Genç görünmek için eğe gibi bir âletle ön dişlerini aralayan kadına denilir.

Yukarda açıkladığım bu kelimelerle ifâde edilen ve anılan işleri yapan veyâ yaptıran kadınlar Allah ve Resûlünün lânetine müstehak olmuş olurlar.

M ü s l i m **Libas** kitabının 33. bâbında bu hadîsleri rivâyet etmiş ve N e v e v î bu hadîslerin şerhinde şöyle demiştir :

"Bu bâbtaki hadîsler, kadının saçına başka saçın eklenmesinin haramlığına ve bunu yapan kadın ile yaptıran kadınm lânetlendiğine delâlet ederler. Takılacak saç insan saçı olsun, eti yenen hayvan saçı olsun, kadınm mahremi olan bir adamın saçı olsun, yabancı bir adamın saçı olsun, hüküm aynidir. Hadisler umumî olduğu içiñ açık ve seçik hüküm budur. Fakat bizim arkadaşlarımız takılacak saç insan saçı olursa hüküm ayrıdır, başka saç olursa hüküm değişiktir, diye şöyle bir ayırım yapmışlardır :

Eğer takılacak saç insan saçı olursa âlimlerin ittifakı ile haramdır. Takılacak saç erkek saçı olsun, kadın saçı olsun fark etmez. Kezâ takılacak saç kadınm kocasının saçı veyâ kadmın babası, kardeşi gibi bir mahreminin saçı olsun, yabancıların saçı olsun hüküm aynidir. Çünkü hadîsler umumîdir. Kezâ, insanın saçından veyâ başka uzuvlarından yararlanmak câiz değildir. İnsan uzuvlarını kullanmak sâhibine ihânet sayılır. İnsandan kesilen saç, tırnak ve sâir uzuvlarının gömülmesi gerekir.

Takılacak saç bir murdar hayvandan veyâ eti yenilmeyen diri hayvandan kesilen saç ise yine haramdır. Çünkü böyle bir saç necistir. Böyle bir saçı takınan kadm namaz içinde ve dışında bile bile bir necis maddeyi takınmış olur.

Yukarda anılan iki çeşit saçın takınılmasının haramlığı husûsunda erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Kadın evli olsun bekâr veyâ dul olsun fark etmez.

Takılacak saç insan saçından başka, temiz bir saç ise bunu takınan kadın kocasız ise yine haramdır. Şâyet kocalı bir kadın ise üç kavil var:

1. Kocalı kadının, insan saçından başka, temiz olan bir saçı takınması da haramdır. Çünkü hadîslerin zâhiri bunu gerektirir.

2. Birinci maddede durumu belirtilen saçın kocalı kadın tarafından takınılması haram değildir.

3. En sıhhatlı olan kavle göre kadın, kocasının izni ile takınmışsa haram değildir. Aksi halde haramdır.

(Yabancı erkeklere karşı başının bir kısmını bile açan kadın için mutlaka haramdır.)

Arkadaşlarımızın bu mesele hakkında söyledikleri sözlerin özeti budur.

Kâdı Iyâz da şöyle demiştir: Âlimler bu mes'ele hakkında ihtilâf etmişlerdir: Şöyle ki:

Mâlik, Taberî ve âlimlerden çok zâtlar veyâ bunların ekserisine göre kadının saçına her türlü saç, yün ve bez parçası gibi bir şeyi eklemek yasaktır.

El-Leys bin Sa'd'a göre yasaklama, saç takmaya mahsustur. Yün, bez parçası ve benzeri bir şeyi takmakta sakınca yoktur.

Bir rivâyete göre saç takmanın câiz olduğunu söyleyenler olmuş ise de bu söz geçerli sayılmamıştır. Çünkü dayanakları zayıftır.

Kâdı Iyâz daha sonra şöyle der: Renkli ipekten mâmul ipliklerin ve saça benzemeyen diğer maddelerin saça takılması ve bağlanması bu yasağın dışında kalır. Çünkü bunlar Vâsıl değil ve Vâsıl amacını taşımaz. Bu, sadece bir süslenme ve güzelleştirme amacını taşır.

Hadîsler, anılan saç takma işinin büyük günahlardan olduğuna ve haram bir işe yardım etmenin de haram olduğuna delâlet ederler."

Nevevî daha sonra dövün vurmak mes'elesine geçip bu hususta da şöyle der:

"Dövün vurmak ve istiyerek vurdurmak haramdır. Bâzen küçük yaştaki kızlara dövün vurulur. Kız, çocuk olduğu ve henüz mükel-

leflik çağına varmadığı için ona mes'uliyet yok ise de bunu yapan haram işlemiş olur.

Arkadaşlarımız demişler ki, dövün vurulan yer pis ve necis sayılır. Eğer o dövün lekesini bir ilâçla gidermek mümkün ise giderilmesi gerekir. Şâyet ilâçla giderilemeyip ameliyatla giderilebilirse bunu yapmak gerekir. Ancak ameliyat edildiği takdirde o organın sakatlanması, yararının yitirilmesi veyâ yüz, el gibi açıkta olan bir uzuv olup çirkin bir iz görülmesine sebebiyet verilirse bundan vazgeçilir. Aksi takdirde o dövünün çıkarılması gerekir ve geciktirilmesi günahtır. Dövün mes'elesinde kadın ile erkeğin farkı yoktur. Yâni erkek için de haramdır.

Nâmısa ve Mütenemmısa yâni yüzün kıllarını yolan ve yolduran kadınlara gelince bu da haramdır. Ancak kadının sakalı veyâ bıyığı çıkarsa bunu gidermek yasak değil, bilâkis müstehabtır.

İbn-i Cerîr'e göre kadının, sakalını ve bıyığını traş etmesi câiz değildir.

Kadınm kaşlarını inceltmesi de bizce haramdır.

Kadmm ön dişlerinin aralarını eğe gibi bir âletle açmak da haramdır. Genç kız ve kadınların ön dişlerinin arası genellikle hafifçe açık olur. Yaş ilerleyince dişler arasındaki boşluk kaybolur. Yaşlanan veyâ buna yakın yaşa gelen bâzı kadınlar genç görünmek için ön dişlerinin arasını eğe ve benzeri âletle açarlar, böylece dişlerinin güzel görünmesini ve kendilerinin genç sanılmasını sağlamaya çalışırlar. Böyle yaptırana Mütefellice denilir. Bâzı rivâyetlerde böyle yaptıran kadına Müstevşire, bunu yapan kadına da Vâşire denilmiştir. Böyle yapmak ve yaptırmak haramdır. Bu bâbta vârid olan hadîsler bu hükmü ifâde eder. Çünkü bu hareket hem Allah Teâlâ'nın yarattığı tabiî şekli değiştirmektir, hem de bir nevi aldatmadır. Hadîs bu hareketin güzelleşmek için olmasını yasaklamıştır. Şu halde tedavi için veyâ dişteki çürüğü gidermek için böyle bir şey yapmak haram değildir."

Nevevi'nin sözü burada bitti.

İkinci hadîste geçen Hasba kelimesinin lügat mânâsı kızamık hastalığıdır. Bâzılarına göre çiçek hastalığının bir nevîdir. Sindî bu kelimeyi bir çeşit salgın hastalık, diye yorumlamıştır. Hadîsten anlaşılıyor ki sözü edilen gelin yakalandığı Hasba hastalığından dolayı saçları dökülmüştür.

Allah'ın bir kimseyi lânetlemesi, onu rahmetinden uzaklaştırması, demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kimseyi

lânetlemesi ise o kimsenin Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasını dilemesi, demektir.

Son hadîste İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadiste anılan hareketlerde bulunan kadınları lânetlediğini ve bu hükmün Kur'an'da bulunduğunu ifâde etmiş, Ü m m ü Y a k û b isimli kadın böyle bir hükmü Kur'ân'da bulunmadığını söyleyince İ b n - i M e s ' û d, H a ş ı r sûresinin 7. âyetinden şu meâldeki bölümü okuyor ve kadına sen bunu okumadın mı diyor?

«Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan sakının.»

Bu nazm-ı celîl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her emrine uymanın ve her yasağından sakınmanın Kur'an-ı Kerîm emri olduğunu tevsik eder. Şu halde hadîste anılan fiiller Kur'an ile yasaklanmıştır, denilebilir. İ b n - i M e s ' û d bunu söylemek istemiştir.

İ b n - i M e s ' û d: "**Eğer âilem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle yaşıyamazdı**", sözü ile şunu demek istemiştir: Eğer âilem bu hadîsle yasaklanmış fiilleri işleseydi onu boşardım, onunla yaşamazdım. N e v e v i, âlimlerin cumhûrunca bu cümlenin böyle açıklandığını belirttikten sonra : Namaz kılmamak, bu hadîsle yasaklanan fiillerden birisini işlemek veyâ başka bir günahı işleyip, ikaza rağmen de günah işlemesine devam eden bir kadını boşamanın uygunluğu bu hadîsten anlaşılıyor.

(٥٣) باب متى يستحب البناء بالنساء

53 — NE ZAMAN GERDEĞE GİRMENİN MÜSTEHAB OLDUĞUNUN (BEYÂNI) BÂBI

١٩٩٠ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ ﷺ فِي شَوَّالٍ . وَبَنَى بِي فِي شَوَّالٍ . فَأَيُّ نِسَائِهِ كَانَ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي ؟ وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَسْتَحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ نِسَاءَهَا فِي شَوَّالٍ .

TERCEMESİ

1990) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şevvâl ayında beni nikâhladı ve (yine) Şevvâl ayında benimle gerdeğe girdi. (Nikâh ve zifâfım Şevvâl ayında olduğu halde) O'nun hangi zevcesi O'nun yanında benden daha şanslı (mutlu) dur? Âişe de (Peygamber'e uymak üzere) kendi yakını olan kadınları Şevvâl ayında gerdeğe ithal etmeyi tercih ederdi."

١٩٩١ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ. ثنا زُهَيْرٌ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الْحَرْثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ فِي شَوَّالٍ. وَجَمَعَهَا إِلَيْهِ فِي شَوَّالٍ.

في الزوائد: في إسناده محمد بن إسحاق. وهو مدلس. وقد عنعنه. وليس للحارث بن هشام بن المغيرة سوى هذا الحديث عند المصنف. وليس له شيء في الأصول الخمسة.

قال المزي: ورواه محمد بن يزيد المستملي عن أسود بن عامر بإسناده. إلا أنه قال: عبد الرحمن. بدل عبد الملك. وهو أولى بالصواب.

TERCEMESİ

1991) "... el-Hâris bin Hişâm *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'yı Şevvâl ayında nikâhladı ve Şevvâl ayında onunla gerdeğe girdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadında bulunan Muhammed bin İshâk tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir. Ayrıca müellifin yanında, el-Hâris bin Hişâm bin el-Muğire'nin bundan başka hadisi yoktur. Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî'de ise bu ravinin hiç bir hadisi yoktur.

El-Mizzî: Muhammed bin Yezid el-Müstemlî de bu hadisi Esved bin Âmir'den, Esved'in senedi ile rivâyet etmiştir. Buradaki senedden şu farkla ki bu seneddeki Abdülmelik yerine Abdurrahman bulunur. O daha isâbetlidir, demiştir.

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Ahmed, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Nevevî bu hadisin şerhinde şöyle der:

"Bu hadîs, evlenme, evlendirme, nikâh kıyma ve gerdeğe girme işlerinin Ş e v v â l ayında yapılmasının müstehablığına delâlet eder. Arkadaşlarımız anılan işlerin Ş e v v â l ayında yapılmasının müstehablığını açıkça hükme bağlıyarak bu hadisi delîl göstermişlerdir.

Câhiliyyet devri insanları ve bu günün câhil tabakası, Ş e v v â l ayında nikâh kıymaktan ve gerdeğe girmekten hoşlanmazlar ve bunu uğursuz olarak anlıyagelmişlerdir. Bu görüş tamamen asılsız ve bâtıl bir itikaddır. Câhiliyyet devrinin bâtıl kalıntılarındandır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu bâtıl itikadı reddetmek üzere bu hadisi söylemiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak ve sünnet-i seniyye'ye riâyet etmek için kendi yakını olan kadınların nikâh ve gerdeğe girme işlerinin Ş e v v â l ayında yapılmasını arzu ve tercih ederdi. Tercih sebebi anlatılan şeydi, Ş e v v â l ayının kendisinde bir mutluluğun varlığı inanışı değildi.

(٥٤) باب الرجل يدخل بأهله قبل أن يعطيها شيئاً

54 — ADAM KARISINA BİR ŞEY VERMEDEN ONUNLA GERDEĞE GİREBİLİR, BÂBI

١٩٩٢ — حدثنا محمد بن يحيى . ثنا الهيثم بن جميل . ثنا شريك ، عن منصور (ظنه) عن طلحة ، عن خيثمة ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ أمرها أن تدخل على رجل امرأته قبل أن يعطيها شيئاً .

T E R C E M E S İ

1992) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Bir adam karısına bir şey vermemiş iken karıyı adamın gerdek odasına dâhil etmesini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**ya emretmiştir.**"

İ Z A H I

E b û D â v û d ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir. Bu hadis, mehirden bir şey vermeden önce erkeğin gerdeğe

girmesinin câizliğine delâlet eder. Hadîsin zâhirine göre kadın mehirden bir şey almadığı gerekçesi ile kendisini kocasına teslim etmekten imtinâ edemez. E b û D â v û d bu hadîsi Nikâh kitabının 36. bâbında rivâyet etmiştir. Tekmile yazarı da bu bâbın şerhinde ezcümle şöyle der :

S a î d b i n e l - M ü s e y y e b, e l - H a s a n, N e h a î, S e v r î, Ş â f i î, A h m e d, İ s h a k ve H a n e f î âlimler bu hadîsi ve E b û D â v û d ' un rivâyet ettiği U k b e b i n Â m i r ' in hadîsini delîl göstererek : Bir adam nikâhladığı kadının mehrinden bir şey vermeden önce gerdeğe girebilir, demişlerdir. Gerdeğe girmeden önce kadına bir şey verilmesine dâir gelen hadîslerdeki emir bunlarca müstehablık mânâsına yorumlanmıştır.

Âlimlerden bir cemâatın kavline göre kadına bir şey verilmeden önce gerdeğe girmek erkek için câiz değildir. H a t t â b î :

"**İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) : **Karısına az veyâ çok bir şey vermeden onunla gerdeğe girmek bir müslümana helâl değildir, demiştir.**" İ b n - i A b b â s ve K a t â d e ' nin de bunu mekruh saydıkları rivâyet edilmiştir. Z ü h r î de : Adam karısına bir şey vermedikçe gerdeğe girmemesi yolunda uygulama devam edegelmiştir, demiştir. M â l i k b i n E n e s de : Nikâh kıyılırken mehir tâyin edilsin edilmesin en az 3 dirhem gümüş veyâ bir bölü dört dînar altın vermedikçe adam gerdeğe giremez, demiştir, der.

(٥٥) باب ما يكون فيه اليمن والشؤم

55 — UĞURLU VE UĞURSUZ OLAN ŞEYLER(İN BEYÂNI) BÂBI

١٩٩٣ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا إسماعيل بن عياش. حدثني سليمان بن سليم الكلبي، عن يحيى بن جابر، عن حكيم بن معاوية، عن عمه مخمر بن معاوية؛ قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول « لا شؤم. وقد يكون اليمن في ثلاثة: في المرأة والفرس والدار ».

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات.

TERCEMESİ

1993) "... Mıhmar bin Muâviye *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Hiç bir uğursuzluk yoktur. Bâzen (şu) üç şeyde uğur olur: Kadında, atta ve evde.»"

Not: Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka oldukları Zevâid'de söylenmiştir.

١٩٩٤ – حدثنا عبد السلام بن عاصم . ثنا عبد الله بن نافع . ثنا مالك بن أنس ، عن أبي حازم ، عن سهل بن سعد ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إن كان ، ففي الفرس والمرأة والمسكن » . يعني الشؤم .

TERCEMESİ

1994) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle* buyurmuştur:

«Eğer olursa, atta, kadında ve meskende olur.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uğursuzluğu kasdeder.»"

١٩٩٥ – حدثنا يحيى بن خلف ، أبو سلمة . ثنا بشر بن المفضل ، عن عبد الرحمن ابن إسحاق ، عن الزهري ، عن سالم ، عن أبيه ؛ أن رسول الله ﷺ قال « الشؤم في ثلاث : في الفرس والمرأة والدار » .

قال الزهري : فحدثني أبو عبيدة بن عبد الله بن زمعة ؛ أن جدته ، زينب حدثته عن أم سلمة أنها كانت تعد هؤلاء الثلاثة . وتزيد معهن ، السيف .

في الزوائد : إسناده صحيح على شرط مسلم . فقد احتج مسلم بجميع رواته . وأصل الحديث في الصحيحين . وانفرد ابن ماجة بذكر السيف . فلذلك أوردته . أي في الزوائد .

TERCEMESİ

1995) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Uğursuzluk (şu) üç şeyde olur: Atta, kadında ve evde.»

Zühri başka bir sened ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre Ümmü Seleme bu üç şeyi sayardı ve bunlarla beraber kılıcı da ilâve ederdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Müslim bunun bütün râvilerinden hadis rivâyetinde bulunmuştur. Bu hadisin aslı Buhârî ve Müslim'de mevcuttur. Hadîs'in sonunda anılan kılıcın uğursuzluğu yalnız müellifin rivâyetinde bulunduğu için ben bu hadisi Zevâid türü arasına aldım.

İ Z A H I

İlk hadîsin mânâsı şudur: Hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur. Bâzen kadın, at ve ev uğurlu ve bereketli olur. E l - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadîsi zikrettikten sonra bunun sahîh hadislere muhâlif olduğunu söylemiştir. Çünkü bunu tâkip eden hadîslerden ve başka hadîslerden anlaşılıyor ki kadın, at ve ev bâzen uğursuz olur.

S i n d î bu hadîsin diğer hadislere muhâlefetini gidermek için şöyle bir yorum yapmıştır: Yâni Allah Teâlâ'nın takdiri olmaksızın hiç bir şeyden zarar gelmez. Hiç bir şey bizâtihi şerrin meydana gelmesinde etkili olamaz. Ancak Allah Teâlâ şerrin meydana gelmesine bir şeyi sebeb kılarsa o zaman o şey şerre vesîle kılınmış olur. Kadın, at ve evin uğursuz olabildiğine delâlet eden hadîslerden maksat da anılan bu şeylerin bâzen şerre sebeb kılınmasıdır.

Notta belirtildiği gibi bu hadis Zevâid türündendir.

S e h l (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r î ve M ü s l i m de rivâyet etmişler ve bir benzerini de İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Bâzı âlimler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Eğer bir şeyde uğursuzluğun varlığı farz edilirse bu uğursuzluk kadın, at ve evde olacaktır. Halbuki bunlarda uğursuzluk olamaz şu halde hiç bir şeyde uğursuzluk söz konusu değildir. Bu yorum şekli bunu tâkib eden hadîse aykırıdır. Bu aykırılığı gidermek için de bunu tâkip eden hadisdeki uğursuzluğu hakiki mânâda değil de başka şekilde yorumlamışlardır. Kadının uğursuzluğu çocuk doğurmaması ve dilinin uzun olması, evin uğursuzluğu kullanışsızlığı ve komşularının kötü olması, atın uğursuzluğu da işe ve binmeye elverişli olmayışı gibi mânâlara yorumlanmıştır. A h m e d'in rivâyet ettiği ve İ b n - i H i b b â n ile H â k i m'in sahihliğini teyid ettikleri S a' d'ın merfu olan şu meâldeki hadis böyle yorum yapmayı kuvvetlendirir:

«Şu üç şey Âdem oğlunun mutluluğundandır: Salahatlı kadın, elverişli ev ve elverişli binek hayvanı. Âdem oğlunun mutsuzluğundandır şu üç şey: Fenâ kadın, kötü ev ve elverişsiz binek hayvanı.»

Son hadîsi yâni İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Ancak kılıcın uğursuzluğuna âit fıkra o rivâyetlerde yoktur. Bu hadîs at, kadın, ev ve kılıcın uğursuz olabildiğine delâlet eder. Bâzı âlimler buradaki uğursuzluğu hakikî mânâsında tutmuşlar, diğer bir kısım âlimler de başka mânâlara yorumlamışlardır. Bu husûstaki görüşleri Nevevî şöyle nakleder:

"Âlimler İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsinin mânâsı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Mâlik ve bir gruba göre hadîsdeki uğursuzluk hakikî mânâsında kullanılmıştır. Yâni Allah Teâlâ'nın takdiri ile bâzı evlerde oturmak zararlı ve tehlikeli olur. Kezâ bâzı kadınlarla evlenmek veyâ bâzı atları edinmek ilâhî bir takdir ile zararlara sebeb olur. Şu halde bu hadîsin mânâsı şöyle olur: Bu üç şeyde bâzen uğursuzluk bulunur.

(Bu grubun yorumuna göre bu hadîsin mânâsı ile bundan önceki Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin mânâsı ayni olur.)

Hattâbî ve çok sayıda âlim şöyle demişlerdir: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Her hangi bir şeyi uğursuz saymak yasaktır. Ancak içinde oturmaktan hoşlanılmayan ev, arkadaşlığından nefret duyulan kadın ve kullanılmasından hoşlanılmayan at terkedilmelidir. Yâni kadından boşanılır, ev ve at da ya satılır veyâ başka şekilde ondan alâka kesilir.

Bâzı âlimler de: Evin uğursuzluğu, onun darlığı ve komşuların kötülüğü ile eziyet etmeleridir. Kadının uğursuzluğu da çocuğunun olmaması, dilinin uzunluğu ve şüphelere yol açan hareketleridir. Atın uğursuzluğu ise onunla savaş yapılmaması, fiatının pahalılığı gibi şeylerdir, demişlerdir.

Bir kısım mülhidler (inkârcılar); لا طيرة = **«Hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur...»** hadîsini delîl gösterip bu hadîse itiraz ederek iki hadîs arasında bir çelişki bulunduğunu ileri sürmek istemişlerdir. İbn-i Kuteybe ve başkaları bu hadîsin diğer hadîsdeki umumî hükmü hususîleştirdiğini söylemişlerdir. Yâni bu hadîste sayılan üç şey istisna edilerek bunlarda uğursuzluk olabildiği kasdedilmiştir, diye cevab vermişlerdir."

(٥٦) باب الغيرة

56 — GAYRET (KISKANMA) BÂBI

١٩٩٦ — حدثنا محمد بن إسماعيل . ثنا وكيع عن شيبان أبي معاوية ، عن يحيى ابن أبي كثير، عن أبي سهم (أبي شهم) ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من الغيرة ما يحب الله . ومنها ما يكره الله . فأما ما يحب الله فالغيرة في الريبة . وأما ما يكره ، فالغيرة في غير ريبة » .

في الزوائد : إسناده ضعيف. أبو سهم هذا مجهول. وقال المزي في الأطراف : أبو سهم وهم. والصواب أبو سلمة . ورواه ابن حبان في صحيحه من حديث عبيد الأنصاري . ورواه أحمد في مسنده من حديث عقبة ابن عامر الجهني .

TERCEMESİ

1996) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kıskançlığın bâzısını Allah sever, bâzısını da çirkin görür. Allah Teâlâ'nın sevdiği kıskançlık, kötülük olduğu kuvvetle sanıldığında gösterilen tepkidir. Allah'ın çirkin gördüğü kıskançlığa gelince, kötülük belirtisi olmadığı yerde gösterilen tepkidir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ebû Sehm meçhuldür. El-Mizzî, el-Etrâf'ta: Ebû Sehm ismi bir vehimdir. Doğrusu Ebû Seleme'dir, demiştir. İbn-i Hibbân, bu hadîsi kendi sâhîhinde Ubeyd el-Ensârî'den rivâyet etmiştir. Ahmed ve kendi Müsnedinde bu hadîsi Ukbe bin Âmir el-Cühenî'den rivâyet etmiştir.

İZAHI

Sindî bu hadîsin şerhinde şöyle der: Yâni bir yerde kötülük belirtileri görüldüğü zaman dînî kıskançlık ve gayretin gereği olan tepki göstermek uygun ve övgüye lâyık bir harekettir. Allah böyle bir tepki ve gayreti sever. Fakat kötülük belirtisi bulunmayan yerde dînî kıskançlık ve gayretin gereği olan tepkiyi göstermek uygun değil, bilâkis yerilmeye müstehak bir harekettir. Çünkü hiç bir neden yok iken müslümanları töhmet altında bırakmak anlamını taşır.

١٩٩٧ – حدثنا هارون بن إسحاق . ثنا عبدة بن سليمان ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : ماغرت على امرأة قط ، ماغرت على خديجة . مما رأيت من ذكر رسول الله ﷺ لها . ولقد أمره ربه أن يبشرها ببيت في الجنة من قصب . يعني من ذهب . قاله ابن ماجة .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1997) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hadîce (Radıyallâhü anhâ)'yı (yanımda çok) **andığını gördüğüm için onu kıskandığım kadar** (kumalarımdan) **hiç bir kadını kıskanmadım.** (Kıskanmanın diğer bir nedeni olarak) **ve and olsun ki Rabb Teâlâ Hadîce'yi cennette kasab'tan** (İbn-i Mâceh dedi ki yâni altından) **bir köşk ile müjdelemeyi Peygamber'e emretmiştir."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh olup râvileri sıka zâtlardır.

İZAHI

Buhârî bu hadîsin benzerini rivâyet etmiştir. Bir rivâyeti yine Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya âit olup şöyledir:

Ben (kumam) **Hadîce** (Radıyallâhü anhâ)'yı **kıskandığım kadar Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in karılarından hiç birisini kıskanmadım.** (Hadîce'yi kıskanmamın sebebi şuydu) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu** (yanımda) **çok anardı. Çok defa koyun kesip etini parçalardı sonra onun sadık kadın dostlarına gönderirdi. Ben bâzen Efendimize:**

— Sanki dünyada Hadîce'den başka kadın yokmuş, derdim. Efendimiz de:

— «Hadîce şöyle idi, Hadîce böyle idi (diye överdi) **ve ondan çocuklarım var,» buyururdu."**

Hadîce (Radıyallâhü anhâ)'nın cennette kasab'tan (yâni altından veyâ inciden) bir köşk ile müjdelenmesi için Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emir verdiğine dâir olan hadîsi Buhârî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

B u h â r î ' nin bu iki hadîsi, müellifimizin bu hadîsini teyid eder, mâhiyettedir.

Hadîsdeki **"Kasab"** kelimesini müellifimiz altın, diye yorumlamıştır. Bâzı âlimler bu kelimeyi içi boş inci, diye yorumlamışlardır. Bu kelime sözlükte kamış ve başka mânâlara gelir.

١٩٩٨ — حدثنا عيسى بن حماد المصري. أنبأنا الليث بن سعد، عن عبد الله
ابن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة، قال: سمعت رسول الله ﷺ، وهو على المنبر،
يقول « إن بني هشام بن المغيرة استأذنوني أن ينكحوا ابنتهم علي بن أبي طالب.
فلا آذن لهم، ثم لا آذن لهم، ثم لا آذن لهم. إلا أن يريد علي بن أبي طالب أن يطلق
ابنتي وينكح ابنتهم. فإنما هي بضعة مني. يريبني ما رابها، ويؤذيني ما آذاها ».

T E R C E M E S İ

1998) "... el-Misver bin Mahreme *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Hz. Hadîce (R.A.)'nin Hâl Tercemesi

Hz. Hadîce, Huveylid bin Esed bin Abdi'l-Uzzâ bin Kuseyy'ın kızıdır. Onun nesebi Peygamber (S.A.V.)'in nesebi ile Kusay'de birleşir. Hadîce'nin anası ise Fâtime bint-i Zâide'dir. Peygamber (S.A.V.) 25 yaşında iken 40 yaşında olan Hadîce ile evlenmiştir. Hz. Hadîce 64,5 yaşında iken vefât ettiğine göre bu yüce evlilik hayatı 24 küsur yıl sürmüştür. Hadîce'nin vefât târihi hakkında müteaddit rivâyetler vardır. Katâde'nin rivâyetine göre hicretten 3 yıl önce vefât etmiştir. Kabr-i şerîfi Mekke'nin Cennetü -Muallâ mezarlığındadır. Buhârî'nin Hz. Ali (R.A.)'den rivâyet ettiğine göre; Peygamber (S.A.V.) : «Meryem, (zamanındaki) kadınların hayırlısıdır. İslâm ümmetinin en hayırlı kadını Hadîce'dir.» buyurmuştur. Bâzı ilim ehli bu hadîs'e dayanarak Hz. Hadîce'nin Hz. Âişe'den faziletçe üstün olduğunu söylemişlerdir.

Hz. Hadîce, Peygamber (S.A.V.)'e çok fedakârlık etmiş, en dar günlerinde O'nu teselli etmiş ve yardımcı olmuştur.

Peygamber (S.A.V.)'in İbrahim'den başka bütün çocukları Hadîce'dendir. Bunların hepsi Peygamber (S.A.V.)'den önce vefât etmişlerdir. Yalnız Fâtime (R.A.) Efendimizden sonra vefât etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'in erkek çocukları Kâsım ile Abdullah Peygamberliğini ve halkı İslâma dâvet etmeden önce vefât etmişlerdir. Peygamber (S.A.V.)'in Abdullah isimli çocuğuna Tahir ve Tayyıb da denilir. Peygamber (S.A.V.)'in Mâriye'den olan oğlu İbrâhim ise hicretin 8. yılı doğmuş ve bir buçuk yıl veyâ bir yıl on ay sonra vefât etmiştir. Zeyneb, Rukayye ve Ümmü Külsûm isimli kızları yukarda işâret ettiğim gibi Peygamber (S.A.V.)'den önce vefât etmişlerdir. Hz. Fâtime ise Peygamber (S.A.V.)'den altı ay sonra vefât etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'in nesl-i mübarek'i Hz. Fâtimâ'dandır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **minber üzerinde iken şöyle buyurduğunu** (bizzât) **işittim :**

«Hişâm bin el-Muğîre'nin oğulları, kendilerinin kızını Ali bin Ebî Tâlib'e nikâhlamaları için benden izin istediler. (Ama) **ben onlara izin vermiyeceğim, sonra** da **izin vermiyeceğim, daha sonra da izin vermiyeceğim. Ancak Ali benim kızımı boşamak ve onların kızını nikâhlanmak isterse** (o takdirde izin vereceğim). **Çünkü şüphesiz kızım, benden bir parçadır. Ona elem veren şey bana** (da) **elem verir ve ona eziyet veren şey bana** (da) **eziyet verir.»"**

١٩٩٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو الْيَمَانِ . أَنْبَأَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ .
أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ بِنْتَ
أَبِي جَهْلٍ وَعِنْدَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ . فَلَمَّا سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ أَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ:
إِنَّ قَوْمَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّكَ لَا تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ . وَهَذَا عَلِيٌّ نَاكِحًا ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ
قَالَ الْمِسْوَرُ : فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ . فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ ، ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ . فَإِنِّي
قَدْ أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِيعِ فَحَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي . وَإِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ بَضْعَةٌ مِنِّي .
وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ تَفْتِنُوهَا . وَإِنَّهَا ، وَاللَّهِ ! لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ ،
عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ أَبَدًا » .
قَالَ : فَنَزَلَ عَلِيٌّ عَنِ الْخِطْبَةِ .

TERCEMESİ

1999) "... Ali bin el-Hüseyn (bin Ali bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; el-Misver bin Mahreme *(Radıyallâhü anh)*, kendisine şöyle demiştir :

Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in kızı Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) **ile evli iken Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek istedi. Fâtıma, bu durumu işitince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vararak :**

— (Babacığım kızlarına eziyet edildiğinde) **onlar için senin kızmadığını herkes söylüyor. Bak işte Ali, Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek üzeredir, dedi.**

Misver demiştir ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kalktı** (bir hutbe okudu. Hutbesinde) **şehâdet getirdikten sonra şöyle buyurduğunu işittim:**

— **«Besmele, hamd ve şehâdetten sonra** (bilmiş olun ki:) **Ben** (kızım Zeyneb'i) **Ebü'l-Âs bin er-Rabî'a nikâh ettim. O bana** (Zeyneb üzerine evlenmiyeceğine) **söz verdi ve bana karşı** (verdiği sözde) **doğru davrandı. Ve şüphesiz Muhammed'in kızı Fâtıma benden bir parçadır.** (Aranızda dolaşan söylentiler gibi şeyler yüzünden) **onu bir hatâya düşürmenizi çirkin görürüm. Allah'a yemin ederim ki, hiç bir zaman Resûlullah'ın kızı, Allah'ın düşmanı** (Ebû Cehil)**'in kızı ile beraber bir erkeğin nikâhı altında birleşemez.»**

Râvi demiştir ki: Bunun üzerine Ali (Radıyallâhü anh), **Ebû Cehil'in kızını istemekten vazgeçti."**

İZAHI

Misver (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini **Kütüb-i Sitte** sahiblerinin hepsi ve Ahmed rivâyet etmişlerdir.

Hadîs'in baş kısmında **«Hişâm bin el-Muğîre'nin oğulları»** buyurulmuştur. Hişâm, Ebû Cehil'in babasıdır. Bilindiği gibi Ebû Cehil, Bedir savaşında Cehennem'e yollanmıştı. Onun kardeşleri Seleme ve Hâris ile oğlu İkrime Mekke'nin fethedildiği yıl müslüman olmuşlar ve İslâmiyete samîmiyetle inanmışlar. Ebû Cehil'in kızını Ali (Radıyallâhü anh) ile evlendirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin isteyenler Ebû Cehil'in anılan iki kardeşi ile oğlu idiler.

Ebû Cehil'in kızının ismi hakkında değişik rivâyetler vardır. El-Hâkim'in rivâyetine göre Cuveyriye ismine âit kavil meşhurdur. Onun isminin Avrâ, Hayfâ veyâ Cemile olduğuna dâir rivâyetler de vardır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hişâm oğullarına izin vermiyeceğine dâir buyruğu üç defa tekrarlamıştır. Bu tekrarlamadan maksat izin vermeyişi geçici bir süre için olmayıp dâimidir. İlelebet izin verilmiyecektir.

Hadîsin: **«Ancak Ali benim kızımı boşamak...»** fıkrasından maksat, Ali'nin Ebû Cehil'in kızını istemekten vazgeçmesini sağlamaktır. Açık olan yorum budur. Çünkü Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) izin vermiyeceğini bildirdikten sonra A l i (Radıyallâhü anh)'ın E b û C e h i l'in kızını istemesi ihtimali akıldan çok uzaktır.

Hadîs, F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın üstün faziletine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanındaki yüce değerine delâlet eder.

M i s v e r'in ikinci hadîsini B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzundur.

Hadîste sözü edilen E b ü'l-Â s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) isimli kızı ile evli idi. E b ü'l-Â s, Z e y n e b ile evlenirken onun üzerine ikinci bir kadınla evlenmiyeceğine söz vermiş ve bu sözüne sadık kalmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) irad buyurduğu hutbede onun bu sadakatını ifâde edip övmüştür. Hadîsi açıklayan âlimler şöyle derler: A l i (Radıyallâhü anh) de F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) ile evlenirken muhtemelen böyle bir şart koşmuştur. Eğer böyle bir şartı varsa, bu şartı unuttuğu için E b û C e h i l'in kızını istemiştir, diye yorum yapılır. Şâyet böyle bir şartı yok ise, F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) üzerine evlenmeye teşebbüs etmesi kendisinden beklenmediği için îma yollu kınanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok ender olarak kişiyi işlediği kusurdan ötürü yüzyüze ayıplardı. H z. A l i (Radıyallâhü anh)'ı sırf F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın rızasını ve gönlünü almak için alenen ayıplamıştır. Bu olay M e k k e fethinden sonra vuku bulmuştur.

E b ü'l-Â s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e peygamberlik görevi verilmeden önce O'nun yaşça en büyük kızı Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmişti. Evlenirken, Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın üzerine ikinci bir kadınla evlenmiyeceğine söz vermiş ve bu sözüne sadakat göstermişti. Bu zât henüz müslüman olmadan önce vukû bulan B e d i r savaşında esir edilmişti. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) evlenirken anası H a t î c e (Radıyallâhü anhâ) tarafından kendisine hediye edilmiş olan gerdanlığını M e k k e'den M e d î n e-i M ü n e v v e r e'ye esir edilen kocası E b ü'l-Â s'a göndererek, gerdanlığını fidye olarak verip esâretten kurtarılmasını istemişti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerdanlığı görünce, sahâbîlere:

«Dilerseniz, Zeyneb'in esirini Zeyneb için salıverin ve gerdanlığığını da Zeyneb'e geri gönderin» buyurmuş, Sahâbîler de: Hay hay deyip, Ebü'l-Âs'ı serbest bırakmışlar ve Zeyneb'in gerdanlığını da iâde etmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb'i Medîne'ye göndermeyi Ebü'l-Âs'tan isteyip serbest bırakılması için şart koşmuş idi. Ebü'l-Âs, verdiği sözü yerine getirmiş ve Mekke'ye varır varmaz Zeyneb'i Medine-i Münevvere'ye babasının yanına göndermişti. Ebü'l-Âs ikinci kez esir edilmiş, yine Zeyneb'in ricâsı üzerine tekrar serbest bırakıldıktan sonra İslâmiyeti kabullenmiş ve bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb'i onun nikâhına iâde buyurmuştu. Bundan sonra Ebü'l-Âs ile Zeyneb'in Ümâme isimli kız çocukları olmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âli (Radıyallâhü anh)'ın Ebû Cehil'in kızı ile evlenmeye teşebbüsleri konusunda yaptığı konuşma esnasında Ebü'l-Âs'ın mes'elesini Âli için örnek olmak üzere açıklamıştır. Çünkü Ebü'l-Âs müslüman olmadan önce de, müslüman olduktan sonra da Zeyneb'e dâima iyilik etmiş, onu hiç üzmemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **«Onu (yâni Fâtıma'-y)ı bir hatâya düşürmenizi çirkin görürüm.»** ifâdesinden maksat şu olabilir: Fâtıma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptığı mürâcaat esnasında: **"Herkes senin kızların için kızmadığını söylüyor."** demişti. Halk arasında dolaşan bu söylenti gerçek değildi. Fâtıma'nın böyle bir söylentiye değer vermesi bir hatâ sayılır. Halk, onun bu hatâya düşmesine sebebiyet vermiş olur.

Bâzı rivâyetlerde bu cümle; وَأَنَا أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَا = **«ve ben Fâtıma'nın (kıskançlık yüzünden kocasına karşı) şânına lâyık olmayan bir davranışa kapılmasından endişeleniyorum.»** şeklinde geçiyor. Müellifin rivâyetindeki cümleyi böyle yorumlamak da mümkündür. Cümledeki hitap sahâbîlere ise de asıl muhatap Âli olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Fâtıma hakkında böyle bir endişe duymasının sebebi ise, Fâtıma'nın anası Hatîce (Radıyallâhü anhâ) vefât etmişti, ondan sonra da kardeşleri vefât etmişlerdi. Fâtıma bu musîbetler nedeni ile üzgündü. Üzerine kuma geldiği takdirde kendisini teselli edecek kimse pek yoktu.

Âli (Radıyallâhü anh) ise birden fazla kadınla evlenmenin câizliğine âit âyetin umumî hükmüne bakarak ikinci bir kadınla ev-

lenmesinde bir sakınca göremediği için böyle bir istekte bulunmuş olabilir. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buna rızâ göstermediğini anlayınca derhal bu istekten vazgeçmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **«Allah'a yemin ederim ki hiç bir zaman Peygamberin kızı ile Allah'ın düşmanı** (Ebû Cehil)'**in kızı...»** cümlesi değişik şekilde yorumlanmıştır. Tekmile yazarı bu cümle ile ilgili olarak özetle şöyle der:

'Bu cümlede şu işâret var: A l i, F â t ı m a üzerine E b û C e h i l'in kızı ile evlenebilir. Lâkin bu evlenme işi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verir, O'na eziyet ise haramdır.

N e v e v i: "Peygamber bâzı rivâyetlerde mevcut; لَسْتُ أُحَرِّمُ حَلَالاً **«Ben helâl olan bir şeyi haram kılacak değilim»** sözü ile A l i'nin E b û C e h i l'in kızı ile evlenmesinin mübahlığına delâlet eder. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki nedenle F â t ı m a ile E b û C e h i l'in kızının beraberce bir nikâh altında bulundurulmasını yasaklamıştır. Birinci neden: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son derece F â t ı m a ve A l i'ye şefkatli idi. A l i evlenseydi F â t ı m a eziyet duyacaktı, dolayısıyla Peygamber de eziyet duymuş olacaktı. O'na eziyet veren ise helâk olacaktı. İkinci neden: F â t ı m a kıskançlık yüzünden kocasına karşı hatâ edebilirdi.

Bir kavle göre cümlenin mânâsı şudur: Allah'ın lütfü ile ben biliyorum ki F â t ı m a ile Allah'ın düşmanının kızı bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmiyecektir.

Cümlenin mânâsı muhtemelen şöyle olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı ile Allah'ın düşmanının kızının bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmesi haramdır. Bâzı rivâyetlerde bulunduğunu yukarda ifâde ettiğim ilâve cümlenin mânâsı da şöyle olur: **Ben helâl olan bir şeyi haram kılacak değilim. Yâni, ben Allah'ın hükmüne muhâlif bir şey söylemem. O bir şeyi helâl kılmış ise onu haram edemem ve O, bir şeyi haram kıldığı zaman ben helâl kılamam ve haramlığını açıklamak durumundayım. Çünkü susmam, onun mübahlığına delâlet eder.** Bu yoruma göre bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmesi haram olan kadınlardan ikisi de Peygamber'in kızı ile Allah düşmanının kızıdır," diye bilgi vermiştir. N e v e v i'nin sözü burada sona erdi.

E l - H â f ı z şöyle demiştir: Hutbenin zâhirine göre, A l i'nin E b û C e h i l'in kızı ile evlenmesi câizdir. Lâkin Peygamber (Sal-

lallahü Aleyhi ve Sellem), Fâtıma'nın hatırı için Ali'yi menetmiş, Ali de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrine uyarak, bu işi bırakmıştır. Bence, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızları üzerine başka kadınla evlenmenin yasaklanması hükmü verilmiş olabilir. Bu hüküm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızlarından yalnız Fâtıma'ya munhasır olabilir.'

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Hadîs Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın üstün fazîletine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun rızâsını gözetleyip ona ne derece şefkatli ve düşkün olduğuna delâlet eder.

2. Fâtıma, Ali'nin Ebû Cehil'in kızı veyâ başka bir kimsenin kızı ile evlenmesine rızâ gösterseydi, Ali'nin bundan menedilmiyeceği hükmü çıkarılabilir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in damadı Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) hakkındaki bâzı bilgiler 60. bâbta rivâyet edilen 2008 - 2010 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

(٥٧) باب التي وهبت نفسها للنبيّ صلى الله عليه وسلم

57 — NEFSİNİ (KADINLIĞINI) PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'E HİBE EDEN (YÂNİ MEHİRSİZ VEREN) KADIN (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٠٠٠ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبدة بن سليمان عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ أنها كانت تقول: أما تستحي المرأة أن تهب نفسها للنبيّ ﷺ؟ حتى أنزل الله: ترجي من تشاء منهن وتؤوي إليك من تشاء. قالت، فقلت: إن ربك ليسارع في هواك.

TERCEMESİ

2000) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Şöyle söylerdi:

Kadın, nefsini (kadınlığını) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (mehirsiz olarak) hibe etmekten hayâ etmez mi? (diye ayıplardı.) Nihâyet Allah Teâlâ;

"Ey Nebî, kadınlarından dilediği(nin nöbeti)**ni geriye bırakabilirsin, dilediğini de yanına alabilirsin** (kadınların arasında nöbet usûlünü uygulamaya mecbur değilsin)» **âyetini indirince Âişe ben şöyle söyledim, demiştir:**

— (Yâ Resûlallah) **Rabbin şübhesiz senin dilek ve arzunu geciktirmeden** derhal **gerçekleştirir."**

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Buhârî'nin bu âyet için açtığı bâbta rivâyet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin şerhinde Askalâni: Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e nefislerini yâni kadınlıklarını mehirsiz olarak hibe eden kadınların bir kaç tane olduğu müteaddit hadîslerden anlaşılıyor. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu bâbtaki:

"Nefislerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **hibe eden kadınları ayıblardım..."** meâlindeki hadîsi de nefsini hibe eden kadının ikiden fazla olduğuna delâlet eder. Bâzı rivâyetlere göre Havlete bint-i Hâkim, Fâtıma bint-i Şüreyh, Ümmü Şerik, Zeyneb bint-i Huzeyme isimli hâtunlar, nefislerini anılan şekilde efendimize hibe eden kadınlardandırlar. Nefislerini bu şekilde efendimize hibe eden kadınlardan hiç birisi ile efendimizin gerdeğe girmediği sahîh rivâyetlerle sâbittir, demiştir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu kadınları ayıplamasının sebebi hakkında Sindî şöyle der: Âişe (Radıayllâhü anhâ), kadınların fıtratında bulunan kıskançlıktan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadınları çoğalmasın, diye bu ayıplamayı yapardı. Kurtubî de: Bu kınama kuvvetli kıskançlıktan ileri gelmiştir. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), anılan hibe şeklinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için Allah tarafından mübah kılındığını biliyordu. Ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu kadınların anılan davranışlarının takdire şâyan, imrenilecek bir hâl olduğunu da anlıyordu. Bu yüce şerefe kavuşmak ve Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in bereket ve feyzinden istifâde etmek ve O'nun hayat arkadaşı olmak en büyük nimetlerdendi, demiştir.

Hadîste geçen âyetin açıklaması ile ilgili olarak A s k a l â n î özetle şöyle der:

Cumhur'a göre âyetin mânâsı şudur: **«Kadınların arasında nöbet usûlünü uygulama zorunda değilsin. Bunlardan dilediğin ile yatarsın, dilediğini geri bırakırsın.»**

Bir kavle göre mânâ şöyledir: **«Kadınlarından dilediğini alırsın, dilediğini bırakırsın.»**

Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: **«Nefislerini sana hibe eden kadınlardan dilediğini kabul edersin, dilediğini reddedersin.»**

Bu bâbta rivâyet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ilk ve son mânâyı teyid eder mâhiyette olmakla beraber ikinci mânâya da muhtemeldir. Z ü h r î : Bu âyet indikten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadınlarından herhangi birisinin nöbet sırasını geciktirdiğini bilmiyorum, demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın odasında devamlı kalmak için diğer zevcelerinden izin istediğine dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edilen hadîs de O'nun nöbet usûlünü son hastalığına kadar sürdürdüğüne delâlet eder, demiştir. A s k a l â n i 'den özetle alınan bilgi burada bitti.

Hadîste anılan âyet-i celîle inince Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın söylediği sözden maksadı şudur: Ben kadınların kendi nefislerini Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'e (mehirsiz olarak) hibe etmeleri nedeni ile onları kınıyordum. Sonra baktım ki Allah Teâlâ O'nun rızâsını ve arzusunu sür'atle gerçekleştiriyor. Artık ben de anılan kınama işini bıraktım. Çünkü benim ayıplamam O'nun rızâsına aykırı olabilirdi.

Hadîsin sonunda olup Âyet-i Celîle'nin inişinden sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hitâben söylediği sözün yorumu hakkında N e v e v î şöyle der: Yâni **"Allah senin işini hafifletir ve işlerinde seni serbest bırakır."** Bunun içindir ki Allah O'nu bu âyette serbest bırakmıştır.

Hadîsin bu cümlesinde geçen **"Havâ"** kelimesinin lügat mânâsı nefsin arzusu, demek ise de burada rızâ mânâsında kullanılmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nefsî arzuya göre hareket etmediği ve bundan pâk ve nezîh olduğu Kur'an-ı Kerîm ile sâbittir. O, insanları nefsî arzuya uymaktan men ederken, böyle

bir şeyi O'nun hakkında düşünmek bile büyük bir hatâdır. Bâzılarına göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nazlılığından ve kadınların yaratılışında mevcut kadınlık kıskançlığı nedeni ile bu kelimeyi kullanmıştır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu kelime yerine Rızâ kelimesini kullansaydı daha münâsip olurdu.'

٢٠٠١ – حدّثنا أبو بشر، بكر بن خلف ومحمّد بن بشّار. قالا: ثنا مرحوم ابن عبد العزيز. ثنا ثابت؛ قال: كنّا جلوسا مع أنس بن مالك، وعنده ابنة له. فقال أنس: جاءت امرأة إلى النّبيّ ﷺ. فعرضت نفسها عليه. فقالت: يا رسول الله! هل لك فيّ حاجة؟ فقالت ابنته: ما أقلّ حياءها. فقال: هي خير منك. رغبت في رسول الله ﷺ، فعرضت نفسها عليه.

TERCEMESİ

2001) "... Sâbit (el-Bennânî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'**ın yanında oturuyorduk. Onun bir kızı da onun yanında idi. Enes:**

Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına gelerek kendi nefsini** (kadınlığını) **O'na arzetti ve: Yâ Resûlallah! Bana ihtiyacın var mı diyerek** (O'nunla evlenmek teklifinde bulundu)?

(Yanımızda bulunan) **Enes'in kızı: O kadının hayâsının azlığına şaşarım, dedi. Bunun üzerine Enes,** (kızına) :

O kadın senden hayırlıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile evlenmek** (şerefine) **kavuşmak istediği için kendi nefsini O'na arz etti, dedi."**

İZAHI

B u h â r î ve N e s â î de bunu rivâyet etmişlerdir. Hadîs'in; ما أقلّ حياءها cümlesinin asıl mânâsı «**Onun hayâsını azaltan şey nedir?**» demektir. Bundan kasdedilen mânâ ise, onun hayâsının azlığına hayret etmektir.

A s k a l â n î bu hadîsin şerhinde: Hadîste sözü edilen E n e s (Radıyallâhü anh)'in kızının isminin ne olduğuna dâir bir bilgi edinemedim. Zannımca ismi Ü m e y n e' dir. Nefsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz eden kadının hangi kadın olduğunu da bilemedim. Bilindiği gibi bir kaç kadın nefsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe etmiştir. (Bunların isimleri bundan önceki hadîsin şerhinde belirtilmiştir.) Kuvvetli ihtimâle göre burada sözü edilen kadın L e y l â b i n t - i K a y s b i n e l - H a t î m'-dir, demiştir. A s k a l â n î daha sonra hadîsten çıkarılan hükümlerle ilgili olarak şöyle der:

1. Kadın, bir erkekle evlenmek istediği takdirde durumu (uygun yolla) ona sunabilir. Bundan dolayı kadın kınanmamalıdır.

2. Böyle bir teklif alan erkek, teklifi kabul veyâ reddetmek husûsunda serbesttir. Ancak reddetmek istediğinde, bunu kadının yüzünde söylemeyip susmakla yetinmelidir.

3. Erkek böyle teklifle gelen kadınla evlenmemelidir. Ancak buna rağbet ederse evlenebilir. Bu üçüncü madddeki hükmü söyleyen var ise de ben hadîste bu hükme âit bir delâlet görmüyorum.

4. Âlim kimse, kendisinde istenen bir işi yapmak istemezse bunda bir sakınca yoktur. Ancak istekliyi kırmadan uygun bir şekilde cevap vermelidir.

M ü s l i m bu hadîsin bir benzerini Sıdak bâbında S e h l b i n S a' d - i S â i d î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Onun hadîsini müellifimiz 1889 nolu hadîs olarak kısa bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. N e v e v î, S e h l' in hadîsinin açıklaması bahsinde şöyle der:

'Bu hadîs, kadının kendi kadınlığını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe etmesinin câizliğine delâlet eder.

وامرأة مؤمنة ان وهبت نفسها للنبى ان اراد النبى ان يستنكحها خالصة لك من دون المؤمنين

"... ve **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nikâhlanmasını dilediği takdirde sana mahsus olmak üzere ve mü'minlere şümullü olmaksızın nefsini** (kadınlığını mehirsiz olarak) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **hibe eden mü'min kadını almanı** (Allah helâl) **kılmıştır...**" (59) âyeti de ayni hükmü ifâde eder.

(59) Ahzab: 50

Yukardaki hadîs ile âyet bir kadının kendi nefsini mehirsiz olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe edebildiğine delâlet ederler. Arkadaşlarımız bunları delîl göstererek bu hükme varmışlardır. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle bir kadınla mehirsiz olarak evlendiğinde bu evlenme câizdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadınla gerdeğe girdikten sonra da mehir ödemez. Kezâ ölüm veyâ başka nedenle de mehir ödeme durumu söz konusu değildir. Peygamberden başka bir kimse için bu hüküm yoktur. Yâni bir erkek mehirsiz olmak kaydı ile bir kadınla evlenemez.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nikâh akdinin hibe sözü ile oluşup oluşmadığı husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bâzı arkadaşlarımız anılan âyetin ve hadîsin zâhirine bakarak hibe sözü ile nikâh akdinin oluştuğuna hükmetmişlerdir. Diğer bir kısım arkadaşlarımız: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nikâh akdi de başka kimselerin nikâh akdi gibi **İnkâh** veyâ **Tezviç** kelimesi ile oluşur. **Hibe** kelimesi ile akit yapılamaz, demişlerdir. Bu grubtaki âlimlere göre anılan âyet ve hadîsten maksat nikâhın mehirsiz olarak kıyılmasının câizliğidir.

İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'ye göre nikâh akdi için **İnkâh** veyâ **Tezviç** kelimesi şart değildir. Sürekli ve dâimî temlik anlamını ifâde eden her kelime ile nikâh kıyılabilir.

Sevrî, Ebû Sevr ve Mâlik'in arkadaşlarından bir çok zât bizim görüşümüz gibi hükmetmişlerdir. Mâlik'ten gelen bir rivâyet de böyledir. Diğer bir rivâyete göre, nikâhlama niyeti olmak kaydı ile akit, hibe sadaka ve satış kelimeleri ile de yapılabilir. Akitte mehir anılsın, anılmasın hüküm böyledir. Fakat, rehin, icar veyâ vâsiyet kelimesi ile akit yapılamaz.'

(٥٨) باب الرجل يشك في ولده

58 — ÇOCUĞUNUN KENDİSİNDEN OLDUĞUNDA ŞÜPHE EDEN ADAM (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٠٠٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي فَزَارَةَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَمَا أَلْوَانُهَا ؟ » قَالَ : حُمْرٌ .
قَالَ « هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ ؟ » قَالَ : إِنَّ فِيهَا لَوُرْقًا . قَالَ « فَأَنَّى أَتَاهَا ذٰلِكَ ؟ » قَالَ :
عَسَى عِرْقٌ نَزَعَهَا . قَالَ « وَهٰذَا ، لَعَلَّ عِرْقًا نَزَعَهُ » .

(وَاللَّفْظُ لِابْنِ الصَّبَّاحِ) .

TERCEMESİ

2002) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Beni Fezâre (kabilesin)den bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:

— Yâ Resûlallah! Benim âilem siyah bir erkek çocuk doğurdu. (Ben siyah olmadığım için âilemden şübheleniyorum, demek istedi.) **Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama):

— «Senin develerin var mı?» diye sordu. Adam:

— Evet (var), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Peki, develerin renkleri nasıldır?» buyurdu. Adam:

— Kırmızıdır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Develerin içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mı?» buyurdu. Adam:

— Şüphesiz bunlar içinde beyazı siyaha çalar boz develer vardır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Şu halde o boz renk nereden bunlara geldi?» diye sordu. Adam:

— Soyundan bir damara çektiği umulur, diye cevap verdi. Efendimiz:

— «Bu çocuğunu da eski bir soy damarı çektiği umulur,» buyurdu.

(Bu hadîsi müellife Ebû Bekir ile Muhammed bin Sabbah rivâyet etmişlerdir. Bu ifâde Muhammed bin Sabbah'a âittir.)"

٢٠٠٣ – حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا عَبَايَةُ بْنُ كُلَيْبٍ اللَّيْثِيُّ ، أَبُو غَسَّانَ ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ
ابْنِ أَسْمَاءَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ :
يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ عَلَى فِرَاشِي غُلَامًا أَسْوَدَ . وَإِنَّا ، أَهْلُ بَيْتٍ ، لَمْ يَكُنْ فِينَا

أَسْوَدُ قَطُّ . قَالَ « هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَمَا أَلْوَانُهَا ؟ » قَالَ : حُمْرٌ . قَالَ « هَلْ فِيهَا أَسْوَدُ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فِيهَا أَوْرَقُ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَأَنَّى كَانَ ذَٰلِكَ ؟ » قَالَ : عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ . قَالَ « فَلَعَلَّ ابْنَكَ هَٰذَا نَزَعَهُ عِرْقٌ » .

في الزوائد : في إسناده عباءة بن كليب . كذا وقع عند المصنف . وصوابه عبادة بن كليب . كذا قال المزي في التهذيب . وقال فيه أبو حاتم : صدوق في حديثه . وقال ابن أبي حاتم : أخرجه البخاري في الضعفاء .

TERCEMESİ

2003) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Bedevîlerden bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek :

— Yâ Resûlallah! Benim karım benim yatağım üzerinde (yâni nikâhım altında) **siyah bir oğlan çocuk doğurdu. Halbuki biz öyle bir âileyiz ki içimizde öteden beri hiç bir siyah kimse olmamıştır, dedi.** (karısından şüphelendiğini ifâde etmek istedi.) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ona :**

— «Develerin var mı?» diye sordu. Adam :

— Evet (var), **dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Peki, bunların renkleri nasıldır?» buyurdu. Adam :

— Kırmızıdır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bunların içinde siyah deve var mı?» diye sordu. Adam :

— Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mı?» buyurdu. Adam :

— Evet (vardır.), **dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Peki, o boz renk nereden oldu?» diye sordu. Adam :

— Soyundan bir damarın onu çektiği umulur, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Soyundan bir damarın senin bu oğlunu çektiği de umulur.» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde râvi Abâa bin Küleyb bulunur. Müellifin rivâyeti böyledir. Doğrusu ise Abâde bin Küleyb'dir. El-Müzzî, et-Tehzib'de böyle demiştir. Ebû Hâtim, anılan Abâde'nin, rivâyetlerinde çok doğru olduğunu söylemiştir. İbn-i Ebî Hâtim de Buhârî'nin onu zayıflar arasında zikrettiğini söylemiştir.

İ Z A H I

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir.

Nevevî bu hadîsin şerhinde şöyle demiştir:

"Çocuğun deri rengi babasının deri rengine uymasa bile, çocuk babasından olma kabul edilir. Hattâ baba siyah iken çocuğu beyaz olsa veyâ bunun aksi olsa hüküm budur. Sırf deri renginin benzememesi gerekçesi ile baba, çocuğun kendisinden olmadığını iddiâ edemez. Kezâ baba ile ananın her ikisi de beyaz olup çocuk siyah olsa veyâ bunun aksine onlar siyah olup çocuk beyaz olsa, hüküm aynidir. Çünkü çocuk, soyunun çok uzak bir damarına çekmiş olabilir. Hadîs, anılan hükümleri ifâde eder. Yine hadîsten anlaşılıyor ki, bir baba çocuğun kendisinden olmadığını îma ederse, bununla çocuğu dinen reddetmiş olmaz. Yine erkek âilesinden şüphelendiğini söylemekle, onu zinâ ile suçlamış sayılmaz. Şâfiî ve ona muvâfakat edenlerin görüşü budur. Bu hüküm de hadîsten çıkarılan hükümlerdendir.

Hadîsten çıkarılan bir diğer hüküm de şudur: Mes'elelerde benzerleri dikkate almak ve yetkili fıkıh âlimleri tarafından kıyaslama yapmak câizdir. Kezâ mümkün mertebe evli bir kadının çocuklarını meşrû kabul etmeli ve bu konuda ihtiyatlı davranmalı."

(٥٩) باب الولد للفراش وللعاهر الحجر

59 — ÇOCUK, FİRÂŞ'A (YATAK SAHİBİ OLAN ERKEĞE) ÂİTTİR. ZİNÂ EDEN ERKEĞE DE MAHRUMİYET DÜŞER, BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce gerek bâbın başlığında ve gerekse hadîslerde geçen **Firâş** kelimesini açıklıyalım:

Firâş: Bu kelimenin asıl mânâsı yataktır. Burada kastedilen mânâ hakkında değişik görüşler vardır. **Tuhfe** yazarının beyânına göre en-Neyl'de şöyle denilmiştir: "Âlimlerin ekserisine göre burada Firâş'tan maksat kadındır. (Çünkü kadın, kocası için bir yatak hükmündedir.) Bir kavle göre **Firâş**'tan maksat kocadır. Bu kavil Ebû Hanîfe'den de rivâyet edilmiştir. (**Firâş**'ın sözlük mânâsı ile bu mânâ arasındaki münâsebet şudur: Erkek de karısı için bir nevî yatak sayılır.) **Kâmusta** da: **Firâş**, erkeğin karısıdır, denilmiştir"

Tekmile yazarı da : Firâş, kadının kocası veyâ efendisi, demektir. Koca, karısının üstünde yattığı için karıya da firâş denilebilir. Firâş kelimesi hem karı hem koca mânâsında kullanılabilir, demiştir.

Yukarda verilen özlü bilgiden de anlaşıldığı gibi bu bâbta geçen hadîslerde bulunan **«Çocuk firâş'a âittir»** cümlesindeki firâş ile kadının kocası veyâ efendisi kastedilmiş olursa mânâ açıktır. Şâyet firâş kelimesi ile kadın kastedilirse bu takdirde cümlede **Sahib** kelimesi varmış gibi kabul edilir ve mânâ şöyle olur : **«Çocuk firâş** (yâni kadın) **sâhibi olan erkeğe âittir.»**

Bu bâbta rivâyet edilen ilk hadîste bir kaç kişinin ismi geçmektedir. Bu isimlerin sahibleri hakkında ön bilgi verilmeden terceme-ye geçilirse mânânın anlaşılmasında güçlük çekilebilir.

Bu hadîs, bir câriyeden doğma çocuğun nesebinin tâyinine âittir. Çocuk câriyenin efendisine mi, yoksa câriye ile zinâ eden erkeğe mi verilecek?

Câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden birisi şuydu :

Bu devrin insanları, bâzen câriyeleri fuhuşta çalıştırıp para kazanmak için edinirlerdi. Velûd yâni çok çocuk doğuracak câriyeler bu iş için seçilirdi. Bu câriyelerle yatıp kalkan erkeklerden birisi câriyenin doğurduğu çocuğa sahip çıkıp, bu çocuk bendendir, dediği takdirde câriye sahibi bu çocuğu o zinakâr adama verirdi. Çocuk onun çocuğu sayılırdı.

Bu hadîste böyle bir mes'ele dâva konusu edilmiş ve dâvanın halli için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat edilmiştir.

Dâvâda bulunan taraflar;

Bir tarafta S a ' d b i n E b î V a k k a s ile ölen **kardeşi** U t b e b i n E b î V a k k a s bulunuyor.

Diğer tarafta A b d b i n Z a m ' a bulunur. Bu zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kayın biraderidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in S e v d e isimli âilesi, Z a m ' a ' nın kızıdır. Bu hadîste bir münâsebetle S e v d e ' den de bahsedilmektedir.

Dâvâ konusu : Z a m ' a ' nın câriyesinin doğurduğu A b d u r r a h m a n isimli çocuğun nesebinin tâyini.

٢٠٠٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ،

عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : إِنَّ ابْنَ زَمْعَةَ وَسَعْدًا اخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي ابْنِ أَمَةِ زَمْعَةَ . فَقَالَ سَعْدٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَوْصَانِي أَخِي ، إِذَا قَدِمْتُ مَكَّةَ ، أَنْ أَنْظُرَ إِلَى ابْنِ أَمَةِ زَمْعَةَ فَأَقْبِضَهُ . وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ : أَخِي وَابْنُ أَمَةِ أَبِي . وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي . فَرَأَى النَّبِيُّ ﷺ شَبَهَهُ بِعُتْبَةَ . فَقَالَ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنَ زَمْعَةَ . الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ . وَاحْتَجِبِي عَنْهُ يَا سَوْدَةُ » .

T E R C E M E S İ

2004) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Zam'a'nın câriyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebinin tâyini ve kimin oğlu sayılmasının gerekliliği) **hakkında Zam'a'nın oğlu** (Abd) **ile Sa'd** (bin Ebi Vakkas), **aralarında bulunan ihtilâfın halli için Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e baş vurdular. Sa'd:**

— Yâ Resûlallah! (ölen) **kardeşim** (Utbe) **bana vâsiyet ederek, Mekke'ye vardığımda Zam'a'nın câriyesinin oğluna bakıp yakalamamı** (almamı) **istemiştir,** (Çünkü çocuğun kendisinden olduğunu söylemiştir), **diye iddiâsını açıkladı. Abd bin Zam'a da:**

— Çocuk benim kardeşimdir, babamın câriyesinin oğludur, babamın firâşı (yatağı) **üstünde doğmuştur, dedi. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **çocuğun Utbe'ye benzediğini gördü ve:**

— «Yâ Abd bin Zam'a! (Abdurrahman isimli) **bu çocuk senin** (kardeşin)**dir. Çocuk firâş** (sahibin)**e âittir.** (Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendi zevcesi olan Zam'a kızı Sevde'ye) :

«Yâ Sevde! Sen bundan sonra (Abdurrahman isimli) **bu çocuğa gözükme» buyurdu."**

İ Z A H I

T i r m i z i ' den **başka Kütüb-i Sitte sahibleri ve** Ş â f i î **bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki az lafız değişikliği mânâyı değiştirmez. Bâzı rivâyetler de Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metinde; وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ = **«ve zinâ eden erkeğe de** (çocuktan) **mahrûmiyet vardır.» ilâvesi bulunuyor.** B u h â r î **ve** E b û D â v û d ' un **rivâyetlerinde bu ilâve bulunmaktadır.**

Câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden birisinin de çok çocuk doğuran câriyelerin fuhuşta çalıştırılması, böylece efendileri için bir kazanç sağlanması ve câriyelerle zinâ eden erkekler arzu ettikleri takdirde doğan çocuk bendendir, deyince çocuğun ona verilmesi mes'elesi olduğunu yukarda anlatmıştım.

S a ' d ile A b d b i n Z a m ' a arasındaki bu nizâ B u h â r î ' nin rivâyetinde açıklandığı üzere M e k k e ' nin fethedildiği yıl vuku bulmuştur.

S a ' d b i n E b î V a k k a s (Radıyallâhü anh) cennetle müjdelenen on sahâbîden birisidir. Onun fazîleti 129 - 132 nolu hadîsler bölümünde anlatılmıştır.

A b d b i n Z a m ' a b i n K a y s b i n A b d - i Ş e m s e l - K u r e ş î e l - Â m i r i ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi S e v d e (Radıyallâhü anhâ)'nın kardeşi ve sahâbîlerin ileri gelenlerindendir.

Bunlar arasında ihtilâf konusu olan çocuğun ismi A b d u r r a h m a n ' dır. Fakat çocuğun anasının ismi hakkında bir bilgi edinemedim.

Z a m ' a ' nın câriyesi ile zinâ eden ve çocuğun kendisine âit olduğunu S a ' d (Radıyallâhü anh)'a vâsiyet edip çocuğun alınmasını isteyen U t b e b i n E b î V a k k a s ise U h u d savaşında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek dişini kıran ve mübârek yanağını yaralıyan kişidir. Bâzı rivâyetlere göre bu adam müslüman olmuştur. Bâzıları ise bunun küfür üzerinde öldüğünü söylemişlerdir.

M e k k e ' nin fethedildiği gün S a ' d (Radıyallâhü anh) M e k k e ' de çocuğu görünce kardeşi U t b e ' ye benzetmekle hemen tanımış ve çocuğu yakalamıştır. S a ' d câhiliyyet devri usulünce çocuğa sahip çıkarak yeğeni olduğunu iddiâ etmiştir. Z a m ' a ' nın oğlu A b d (Radıyallâhü anh) ise çocuğun kendisinin kardeşi olduğunu, zirâ babasının câriyesinden olduğunu iddiâ etmiştir. Dâva Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal edince O, câhiliyyet devrinin kötü âdetini yıkıyor ve çocuğun A b d'ın kardeşi olduğuna hükmediyor. Ve kadın kocalı ise, doğan çocuğun kocaya âit olduğunu, kadın kocalı olmayıp câriye ise, doğan çocuğun câriyenin efendisine âit olduğunu, kadınla zinâ eden erkeğin çocukla ilgili hiç bir hak iddiâ edemiyeceğini hükme bağlıyor.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada İslâmî hükmü belirtmekle beraber çocuğun zâni U t b e ' ye benzediğini görü-

yor, bunun için Sevde (Radıyallâhü anhâ)'nın bundan sonra o çocuğa gözükmemesini yâni nâmahrem olduğunu bildiriyor. Halbuki yukarda işâret ettiğim gibi Sevde, Zam'a'nın kızı idi ve dolayısıyla Abd bin Zam'a'nın öz kardeşi idi. Abdurrahman isimli çocuk da Abd bin Zam'a'nın kardeşi olduğuna hükmedildiğine göre, Sevde'nin de kardeşi olmuş olur. Sevde'nin o çocuğa görünmemesi ve ondan saklanması hükmü mendubluk içindir. Buhârî'nin rivâyetine göre bu emirden sonra, Abdurrahman ölünceye kadar Sevde'yi hiç görmemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **«Çocuk firâş (sâhibin)'e âittir»** buyruğu ile ilgili olarak Nevevî özetle şöyle der:

"Yâni bir adamın karısı veyâ firâşa (yâni karı hükmüne) dönüşmüş câriyesi bulunup yanında gebeliğin en az süresince (ki bu süre altı aydır) kaldıktan sonra doğum yaparsa doğan çocuk; babasına benzesin, benzemesin babasının çocuğu olarak kabul edilir ve miras ile diğer hükümler onun hakkında uygulanır.

Bir kadının Firâş sayılmasının ne ile gerçekleştiği husûsuna gelince eğer nikâhla helâl kılınan kadın ise sırf nikâh akdinin kıyılması ile kadın Firâş sayılır. Bu hususta icmâ bulunduğunu âlimler nakletmişlerdir. Ancak kadın Firâş sayıldıktan sonra kocasının kendisi ile cinsel ilişkide bulunduğunun mümkün olması şartı koşulmuştur. Eğer bu mümkün olmazsa, meselâ: Doğuda oturan bir erkek ile batıda oturan bir kadının nikâhı kıyılıyor. Ama bunların hiç birisi kendi memleketinden ayrılmıyor ve böylece bunların buluşmaları mümkün değil iken kadın 6 - 7 ay veyâ daha çok zaman sonra çocuk doğurursa bu çocuğun babasına âit olduğuna hükmetmek söz konusu değildir. Mâlik, Şâfiî ve tüm âlimlerin kavli budur. Ancak Ebû Hanîfe bunlara muhâlif kalarak karı - koca buluşması mümkün olmasa bile çocuk babasına ilhak edilir, hattâ adam nikâh akdini tâkiben ve henüz karısı ile buluşma imkânı yok iken karısını boşar da 6 ay sonra kadın doğum yaparsa, doğacak çocuk o kocaya ilhak edilir, demiştir."

Nevevî daha sonra nikâhlı olmayıp câriye edinilen kadının doğuracağı çocukla ilgili fıkıhçıların görüşlerini anlatıyor. Bunu buraya aktarmaya lüzum görmüyorum.

Bir kadın, mahremliğine şüphe duyduğu erkeklere gözükmemelidir. Hadîs bu hükme delâlet eder.

٢٠٠٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عبيد الله ابن أبي يزيد ، عن أبيه ، عن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ قضى بالولد للفراش .

في الزوائد : إسناده صحيح . أبو يزيد المكي ، وأبو عبيد الله ذكره ابن حبان في الثقات . وباقي رجاله على شرط الشيخين .

TERCEMESİ

2005) "... Ömer (bin el-Hattab) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğun firâş (sahibin)'e âit olduğuna hükmetmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîhtir. Ebû Yezid el-Mekkî Ebû Ubeydillah'ı İbn-i Hibbân sıkâlar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri ise Buhârî ile Müslim'in şartlarını taşıyorlar.

٢٠٠٦ – حدثنا هشام بن عمار . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، عن سعيد ابن المسيب ، عن أبي هريرة ؛ أن النبي ﷺ قال « الولد للفراش . وللعاهر الحجر » .

TERCEMESİ

2006) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Çocuk firâş (sahibin)'e âittir. Zinâ eden (erkek)'e de (çocuktan) mahrumiyet vardır.»"

٢٠٠٧ – حدثنا هشام بن عمار . ثنا إسماعيل بن عياش . ثنا شرحبيل بن مسلم ؛ قال : سمعت أبا أمامة الباهلي يقول : سمعت رسول الله ﷺ يقول « الولد للفراش ، وللعاهر الحجر » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

2007) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Çocuk firâş (sahibin)'e âittir. Zinâ eden (erkek)'e de (çocuktan) mahrûmiyet vardır.»"

Not: Bunun senedinin sahîh ve ricâlinin sıkâ oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Ö m e r (Radıyallâhü anh) ile E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi E b û D â v û d hâriç Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivâyet edilmiştir. Bu hadîsler yukarda izahını yaptığım hadîsin hükmünü teyid ederler.

(٦٠) باب الزوجين يسلم أحدهما قبل الآخر

60 — BİRİSİ DİĞERİNDEN ÖNCE MÜSLÜMAN OLAN KARI VE KOCA BÂBI

٢٠٠٨ – حدثنا أحمد بن عبدة . ثنا حفص بن جميع . ثنا سماك ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ أن امرأة جاءت إلى النبي ﷺ فأسلمت . فتزوجها رجل . قال ، فجاء زوجها الأول فقال : يا رسول الله ! إني قد كنت أسلمت معها ، وعلمت بإسلامي . قال ، فانتزعها رسول الله ﷺ من زوجها الآخر ، وردها إلى زوجها الأول .

T E R C E M E S İ

2008) "... (Abdullah) bin Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına gelerek müslüman oldu. Sonra bir adamla evlendi. İbn-i Abbas demiştir ki sonra kadının ilk kocası gelerek:**

— Yâ Resûlallah! Ben (bu) **karımla beraber müslüman olmuştum ve karım benim müslüman olduğumu biliyordu, dedi. İbn-i Abbas demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kadını son kocasından aldı ve ilk kocasına iâde etti."**

٢٠٠٩ – حدثنا أبو بكر بن خلاد ويحيى بن حكيم . قالا : ثنا يزيد بن هارون . أنبأنا محمد بن إسحاق ، عن داود بن الحصين ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ أن رسول الله ﷺ رد ابنته على أبي العاص بن الربيع ، بعد سنتين ، بنكاحها الأول .

T E R C E M E S İ

2009) "... (Abdullah) bin Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kızını** (Zeyneb'i) **iki yıl sonra** (kocası) **Ebü'l-Âs bin er-Rabî'a ilk nikâhı ile iâde etti."**

٢٠١٠ - حدثنا أبو كريب. ثنا أبو معاوية، عن حجاج، عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ أن رسول الله ﷺ ردّ ابنته زينب على أبي العاص بن الربيع، بنكاح جديد.

TERCEMESİ

2010) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kızı Zeyneb'i yeni bir nikâh ile (kocası) Ebü'l-Âs bin er-Rabî'a iâde etti."

İZAHI

İlk hadîsi Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Tuhfe yazarının dediği gibi bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir kadın, kocası ile beraber müslüman olursa, kadın kocasına iâde edilir. Yâni kocası boşamadıkça o, başka bir erkekle evlenemez. Bu hususta icmâ vardır.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ikinci hadîsini Ahmed ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'deki rivâyete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zeyneb'i altı yıl sonra kocasına iâde etmiştir. Buradaki rivâyette ise «iki yıl sonra» ifâdesi vardır.

Sindî: Müellifin rivâyeti ile Ahmed ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde mevcut; سَنَتَيْنِ = "iki yıl" mânâsını ifâde eden kelimedeki "Te" harfi sehven yazılmış ve aslının; سِنِينَ = "bir kaç yıl" mânâsını ifâde eden çoğul kelimesi olabilir, böylece bu rivâyetler Tirmizî'nin rivâyetine uygun olur, demiş ise de bu ihtimal uzak bir ihtimaldır. Bu kadar kitablarda bir kalem hatâsı düşünülmez. Ayrıca Tuhfe'de belirtildiği gibi Şevkânî bâzı rivâyetlerde "üç yıl" ifâdesinin bulunduğunu belirttiğine göre bu rivâyetlere Sindî ne diyebilir?

Yine Tuhfe'de beyan edildiğine göre el-Fetih'te: Bâzı rivâyetlerde de "altı yıl", bâzı rivâyetlerde "iki yıl", diğer bir kısım rivâyetlerde "üç yıl" denilmiştir. Bu rivâyetlerin birleştirilmesi ve hepsinin geçerliliği

için şöyle denilebilir: Altı yıl rivâyetinden maksat Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın hicreti ile kocasının müslümanlığı kabullendiği târih arasında geçen süredir. İki yıl veyâ üç yıl rivâyetinden maksat ise;

لا هن حل لهم ولاهم يحلون لهن = «... hicret eden mü'min kadınlar o inkârcı adamlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl değildir...» (60) âyetinin indiği târih ile Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın kocasının Medine'ye gelip müslümanlığı kabul ettiği târih arasında geçen süredir. Çünkü bu süre iki yıl, bir kaç aydır, denilmiştir.

Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'yı, müslümanlığı kabullenen kocası Ebü'l-Âs'a iâde ederken yeni bir nikâh kıydırmamış ve câhiliyyet devrinde kıyılmış olan eski nikâhı geçerli saymıştır. Tirmizî'nin rivâyeti daha kesindir. Çünkü oradaki rivâyette;

بِالنِّكَاحِ الْأَوَّلِ وَلَمْ يُحْدِثْ نِكَاحًا = "İlk nikâhla iâde etmiş ve yeniden nikâh kıydırmamıştır." diye geçiyor.

Bu hadîsten sonra gelen ve Tirmizî'nin de rivâyet ettiği Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) kocasına geri verilirken nikâhları yenilenmiştir.

Tirmizî, Abdullah'ın hadîsini rivâyet edip isnadının söz götürür durumda olduğunu bildirdikten sonra: İlim ehlinin uygulaması bu hadîse göredir. Şöyle ki: Bir kadın müslümanlığı kabullenip henüz iddeti bitmemiş iken kocası da müslüman olursa yeni bir nikâh kıymadan kadın, kocasına teslim edilir ve ona helâldır. (Kadının iddeti bittikten sonra kocası müslüman olursa, ancak yeniden nikâh kıymakla kadın ona helâl olur.) Mâlik, Evzâî, Şâfiî, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur, demiştir.

Tuhfe yazarı da bu bölümde: İmam Muhammed, kendi Muvatta'ında demiş ki: Kadın müslüman olup kâfir olan kocası da İslâm memleketinde olursa, önce kocasına İslâmiyeti kabul etmesi teklif edilir. Eğer müslüman olursa, kadın kendisinin karısıdır. Şâyet koca, müslümanlığı kabul etmeyi reddederse, kadın kendisinden alınır ve bu ayırma kesin boşanma hükmündedir. Ebû Hanîfe ve İbrahîm Nehaî'nin kavilleride böyledir, diye bilgi vermiştir.

(60) Mümtehine: 10

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre Z e y - n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhı yenilenmemiştir. A b d u l - l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre ise nikâhı yenilenmiştir. Böylece iki hadîs arasında bir ihtilâf vardır. A b d u l l a h ' ın hadîsinin senedine itiraz edilmiştir. Çünkü bu senedde bulunan H a c - c â c b i n E r t a t tedlisçidir ve A m r b i n Ş u a y b'den hadîs almamıştır. Tuhfe yazarının en-Neyl'den naklen beyan ettiğine göre ilim ehlinden bir cemâat bu senedi bu gerekçe ile zayıf saymıştır. İ b n - i A b b â s ' ın hadîsi ise sahîhtir. Şu halde Z e y - n e b (Radıyalâhü anhâ)'nın nikâhı yenilenmemiştir.

Hâl böyle olunca akla şu soru gelir : Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), bir kaç yıl sonra hattâ T i r m i z î ' nin rivâyetine göre altı yıl sonra kocasına iâde edilmiştir. Yukarda beyan edildiği gibi müslümanlığı kabul eden kadından sonra ve henüz iddeti bitmemiş iken kocası da müslüman olursa nikâh kıymaya gerek kalmadan kadın kocasına geri verilir. Fakat kadının iddeti bittikten sonra kocası müslüman olursa yeniden nikâh kıymak gerekir. Nikâh kıyılmadan kadın bu kocasına helâl olmaz. Kadının iddeti ise bilindiği gibi üç defa âdet görüp temizlenmesidir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın iddetinin yıllarca ve bilhassa altı yıl sürmesi ihtimali yok gibidir. Nikâh kıyılmadan Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), kocasma nasıl helâl olmuştur?

S i n d î , B e y h a k î ' nin bu soruyu şöyle cevabladığını nakleder :

Yukarda yazılı M ü m t e h i n e sûresinin 10. âyeti ininceye kadar geçen süre için Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın müslümanlığı kabul etmiş olması ve kocasının küfür hâline devam etmiş olması onlar arasında mevcut nikâhı olumsuz yönde etkilememiştir. Çünkü mü'min bir kadının kâfir kocasına haramlığı ancak bu âyet ile bildirilmiştir. Bu âyetin inişinden önce böyle bir hüküm yoktu. Bu itibarla anılan âyet gelinceye kadar, Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ile kocası arasında mevcut nikâh geçerli sayılırdı. Bu âyet H u - d e y b i y e olayından sonra inmiştir. Âyet indikten sonra Z e y - n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın iddeti başlamış olur. H u d e y b i y e olayı üzerinde uzun bir süre geçmeden Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nm kocası M e d î n e ' ye gelip müslüman olmuştur. Z e y - n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın iddetinin bu süre devam etmiş olması mümkündür ve bu neden ile yeniden nikâh kıymaya gerek kalmadan ilk nikâh ile Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), kocasına iâde edilmiş olabilir.

Bâzı âlimler de: İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki ilk nikâhtan maksat ilk mehirdir, nikâh akdi değildir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)yı kocasına iâde ederken yeni bir mehir alınmamıştır. A b - d u l l a h'ın hadîsindeki nikâhtan maksat ise nikâh akdidir. Yâni Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâh akdi yenilenmiş, fakat yeni bir mehir alınmamıştır. Böylece iki hadîs arasında görülen ihtilâf bertaraf edilmiş olur, demişlerdir.

Daha geniş bilgi için B u h â r i'nin şerhlerine mürâcaat edilebilir.

(٦١) باب الغيل

61 — ĞAYL (= ERKEĞİN EMZİKLİ KARISI İLE CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMASI) BÂBI

Ğayl, Ğîlet ve **Ğıyâl**: Yukarda parantez içi ifâde ile târif ettiğim gibi erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunması demektir.

Sahîh-i Müslim'in **Rıdâ** kitâbından bir önceki bâbta da rivâyet edilen ve biraz sonra terceme edeceğimiz C ü d â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde N e v e v î şöyle der:

Ebü'l-Âs Bin er-Rebî (R.A.) hakkında biraz bilgi verelim:

Bu zât hakkında 1999 nolu hadîsin izahı bölümünde bilgi verilmiştir. Buna bin er-Rabia da denilir. Dedesinin ismi ise; Abdü'l-Uzzâ bin Abd-i Şems'tir. Ebü'l-Âs, onun künyesidir. İsmi ise Lakıyt'tır. Bir kavle göre ismi Kaasım veyâ Maksım'dır. Kendisi, servet, emniyet ve ticaret bakımından Mekke'nin sayılı kişilerindendi. Anası Hâle de Peygamber (S.A.V.)'in ilk âilesi olan Hadîce (R.A.)'nın kız kardeşidir. Peygamber, henüz peygamberlik görevi ile görevlenmemiş iken, Hz. Hadîce (R.A.)'nin arzusu üzerine en büyük kızı olan Zeyneb (R.A.)'i Ebü'l-Âs'a nikâhladı. Peygambelrik görevi Hz. Muhammed (S.A.V.)'e verilince Ebû Leheb, oğlu Utbe'nin nikâhı altındaki Efendimizin kızı Rukayye'yi boşattırdığı gibi Zeyneb'i boşattırmak için çalıştı. Diğer müşrikler de Ebü'l-Âs'a parlak vaadlarda bulunarak Zeyneb'i boşamasını istediler. Fakat Ebü'l-Âs, onlara uymadı, parlak tekliflerini de reddetti. Ebü'l-Âs'ın Bedir savaşında ve daha sonra da iki defa müslümanlara esir düştüğünü ve Bedir savaşından sonra serbest bırakılınca Peygamber (S.A.V.)'in isteği üzerine Zeyneb (R.A.)'yı Mekke'den Medîne'ye babasının yanına gönderdiğini, ikinci kez esir edildiğinde yine Zeyneb (R.A.)'in ricâsı üzerine serbest bırakıldığını 1999 nolu hadis bahsinde belirtmiştim. Zeyneb (R.A.) Medîne'de babasının yanında ve kocası da Mekke'de küfür üzerinde yıllarca kaldılar Nihâyet Hudeybiye olayından bir süre sonra ve Mekke fethinden önce ikinci kez esir edilip serbest bırakılan Ebü'l-Âs Mekke'ye vardıktan sonra Medîne-i Münevvere'ye dönüp İslâmiyeti kabullendi Peygamber (S.A.V.) de, kızı Zeyneb (R.A.)'yı ona iâde etti. (El-Menhel: C. 6, sah. 13)

Âlimler, bu hadîsdeki **Ğîlet** kelimesi ile **kastedilen mânâ** husûdunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

M â l i k, kendi **Muvatta'ında** ve **A s m a î** ile diğer lûgat âlimleri: **Ğîlet** ve **ğayl'den** maksat; erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasıdır, demişlerdir.

İ b n - i S e k î t ' e göre anılan kelimelerden kastedilen mânâ kadının hâmile iken süt emzirmesidir.

٢٠١١ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ. ثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ نَوْفَلٍ الْقُرَشِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسَدِيَّةِ؛ أَنَّهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «قَدْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيَالِ. فَإِذَا فَارِسُ وَالرُّومُ يُغِيلُونَ فَلَا يَقْتُلُونَ أَوْلَادَهُمْ» وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ، وَسُئِلَ عَنِ الْعَزْلِ، فَقَالَ «هُوَ الْوَأْدُ الْخَفِيُّ».

T E R C E M E S İ

2011) "... Cüdâme bint-i Vehb el-Esediyye (61) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den şöyle buyururken işittim**:

«**Ben ğıyali** (erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasını) **yasaklamayı arzuladım.** (Fakat) **baktım ki acemler ve rumlar ğıyal işini yapıyorlar ve** (emzikli) **çocuklarını öldürmüş olmuyorlar.**»

(Cüdâme demiştir ki) **ve O'na azıl** (cinsel ilişki esnasında erkeğin geri çekilip suyunu dışarıya akıtması) **hükmü sorulurken de şöyle buyurduğunu** (bizzat) **işittim**:

«**Azıl, ve'd** (= kız çocuğu diri olarak toprağa gömme işin)**in gizli bir çeşitidir.**»"

(61) Bu hâtun, meşhûr Ukkâşa bin Muhsin'in ana bir kardeşidir. Hicret eden sahâbîlerdendir. İki hadîsi vardır. Müslim bu hadîsini rivâyet etmiştir Sünen sahibleri de onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvisi Âişe (R.A.)'dır. (Hülâsa 489)

İZAHI

A h m e d, M ü s l i m, N e s â î ve B e y h a k î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. N e v e v î bu hadîsin şerhinde şöyle der:

Erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yasaklanmak istenmesinin sebebi hakkında âlimler: Bu yasaklamadan gâye, emzikli çocuğa bir zararın gelmemesidir. Çünkü tabibler derler ki: Böyle süt, çocuk için zararlıdır. Arablar da emzikli kadınla cinsel ilişkide bulunmayı fena bir şey olarak telâkki edip bundan sakınırlar, demişlerdir. Hadîs, bu işin câizliğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yasaklamamış ve yasaklamamanın sebebini de belirtmiştir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihad etmesinin câizliğine de delâlet eder. Usûl âlimlerinin cumhûrunun kavli de böyledir. Bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahyin gelmesi mümkün olduğu için O, ictihad edemez. Fakat bu kavil zayıftır. Doğrusu cumhûrun görüşüdür.

Hadîs'te azil yâni cinsel ilişki esnasında erkeğin geri çekilip suyunu dışarıya akıtması yasaklanmış ve bu işin bir nevî çocuk öldürmeye benzediği bildirilmiştir.

Hadîs'te azil işi «Ve'd-i hafî» olarak gösteriliyor.

Ve'd: Kız çocuğu diri diri toprağa gömmektir. Câhiliyyet devrinde bu kötü âdet Arablar arasında yaygın idi. Bunun iki sebebi vardı. Birinci sebep, kız çocuk babası olmak bir zillet ve hakaret kabul edilirdi. Kız çocuğu olan baba, toplumdan gizlenir, halkın içine çıkamazdı. Bu sebeble kız çocuklar öldürülürdü. İkinci sebep ise, çocukların geçim sıkıntısına mâruz kalmamaktı. İslâmiyet bu kötü âdeti kökünden kazıyıp attı.

Hafî: Gizli, demektir. Azil de bir nevî gizli Ve'd gibi gösterilmiştir.

Hadîsin zâhirine göre azil yasaktır. Fakat azilin mübahlığına delâlet eden hadîsler daha çok ve daha sıhhatlıdır. Bu itibarla buradaki hüküm mekruhluk olarak yorumlanmıştır.

A h m e d, E b û D â v û d ve B e y h a k î'nin E b û S a î d'i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre, adamın biri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e

azil işi için baş vurduğunda «Yahudîler azilin küçük Ve'd olduğunu söylerler» demiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **«Yahudîler yalan söylemişlerdir. Eğer Allah, çocuğu yaratmak istemiş olsa sen bunu değiştiremezsin»** buyurmuştur.

Bizim hadîsimiz ile bu hadîs arasında zâhirî bir ihtilâf var ise de aslında ihtilâf yoktur. Çünkü yahudîler azilin haram olduğunu iddia ediyorlardı. Peygamber bunu reddetmiş, yâni azilin haram olmadığını beyân buyurmuştur. C ü d â m e 'nin hadîsinden maksat da azil işinin mekruhluğunu beyan etmektir.

Fethü'l-Bârî'nin azil bâbında beyân edildiğine göre İ b n ü 'l-K a y y i m bu iki hadîsin arasını şöyle bulmuştur: «Yahudîler, azil yapmak hâlinde kadının hâmile kalması düşünülemez, bu nedenle azil yapmak Ve'd'in bir çeşitidir, derlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların bu görüşünü reddederek: **Allah bir çocuğu yaratmak isterse azil buna engel olamaz,** demek istemiştir. Allah bir çocuğu yaratmayı dilemezse, çocuğun olmaması Ve'd sayılamaz. C ü d â m e 'nin hadîsinde azilin gizli Ve'd gösterilmesinin sebebi ise, adam azil yapmakla çocuktan kaçmış olur. Onun bu davranışı, Ve'd işini yapanının davranışına benzer. Ve'd işini yapan adam arzusunu fiilen gerçekleştiriyor. Azil işini yapan ise arzusunu gerçekleştirmiyor."

Azil mes'elesi hakkındaki âlimlerin görüşlerini Nikâh kitabının 30. bâbında rivâyet edilen 1926 - 1928 nolu hadîsler bölümünde anlattım. Oraya mürâcaat edilebilir.

٢٠١٢ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا يَحْيَىٰ بْنُ حَمْزَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُهَاجِرٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ الْمُهَاجِرَ بْنَ أَبِي مُسْلِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ بْنِ السَّكَنِ. وَكَانَتْ مَوْلَاتَهُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ سِرًّا. فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! إِنَّ الْغَيْلَ لَيُدْرِكُ الْفَارِسَ عَلَى ظَهْرِ فَرَسِهِ حَتَّى يَصْرَعَهُ » .

TERCEMESİ

2012) "... Esmâ bint-i Yezîd bin es-Seken (62) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şunu işitmiştir :

---

(62) 1589 nolu hadîsin tercemesine âit dip notunda bu kadın hakkında özlü bilgi verilmiştir.

«(Emzikli karılarınızla cinsel ilişkide bulunmak sûreti ile) **gizlice çocuklarınızı öldürmeyiniz. Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki ğayl,** (emzikli kadınla cinsel ilişki çocuğa öyle zararlıdır ki çocuk yetişip) **atına binmiş atlı** (iken, o)**na ulaşır ve nihâyet onu attan düşürüp ölümüne sebebiyet verir.**»"

İ Z A H I

Bu hadisi **Kütüb-i Sitte**'nin diğerlerinde göremedim. Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt da bulamadım.

Bu hadis, erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasının zararlı olduğunu ve bu zarar şimdilik görülmese bile çocuk büyüdükten sonra görülebildiğine delâlet eder. İcabında bu çocuk büyüyüp atlı giderken, çocukluğunda aldığı mezkûr zararın etkisi ile atından düşüp ölebilir, diye bilgi veriliyor.

Bundan önce geçen sahih hadîste ğaylın zararlı olmadığı bildirilmiştir. Bu hadise göre ise zararlıdır. S i n d i bu hadis'in şerhinde şöyle der:

Bu hadis Arabların görüşünü yansıtan ve ilk zamanlarda buyurulan bir hadis olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işin zararlı olmadığını anladıktan sonra diğer hadîsi buyurmuştur, denilebilir. Fakat bu yorum uzak bir yorum şeklidir. Çünkü birinci hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işi yasaklamak istemiş, fakat yasaklamamıştır. İkinci hadîste ise yasaklama hükmü vardır. Artık ikinci hadisin ilk hadîsten önce buyurulmuş olması mümkün değildir. Diğer taraftan eğer ikinci hadis Arabların görüşünü yansıtıcı bir hadis olmuş olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konu hakkında yemin etmezdi. Yemin etmesi münâsip olmazdı. Yukarda anlatılan nedenlerle en yakın ihtimal bu hadisi yâni ikinci hadîsi sonradan buyurmuş olmasıdır. Bu ihtimale göre şöyle denilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işin çocuğa zararlı olmadığını Acemlerde ve Rumlarda görünce bunu mübah saymıştır. Daha sonra bu işin çocuğa zararlı olduğunu ve bu zararın çocukta o an için görülmese bile bilâhare etkisinin görüldüğünü anlayınca bunu yasaklamıştır, denilebilir.

S i n d i 'nin bu görüşü bir ihtimale dayanır. Aslında bu hadîsin sıhhat durumu mechulümdür. Çünkü başka kitabta bulamadım. Bildiğim kadarı ile fıkıhçılardan ğaylın yasaklığına hükmedeni de görmedim.

Şöyle bir yorum şekli âcizâne hatırıma geliyor. Eğer doğru ise Allah'tandır. Yanlış ise benim hatamdır. Ğayl'ın iki şekilde yorumlandığını yukarda N e v e v i 'den naklen beyân ettim. Birinci mânâ erkeğin, emzikli karısı ile cinsel temasta bulunmasıdır. İkincisi hâmile kadının çocuğa süt emzirmesidir. Bilhassa gebeliği ilerlemiş bir kadının çocuğa süt emzirmesi, çocuğa zarar verebilir. Hattâ halkımızın dilinde bu süte haram süt tâbiri kullanılır. Ğayla âit yasaklama bu son mânâdaki ğayla âit olabilir. Bu takdirde yasaklama mekruhluk mânâsına yorumlanabilir. Ancak hâmile kadının emzirdiği sütün çocuğa zararlı olduğu tıb alanında yetkili kimselerce tesbit ve beyân edildiği takdirde bu yasaklamanın haramlık mânâsına yorumlanması da muhtemeldir. Doğrusunu ancak Allah bilir.

(٦٢) باب فى المرأة تؤذى زوجها

62 — KOCASINA EZİYET EDEN KADIN HAKKINDA BİR BÂB

٢٠١٣ — حدثنا محمد بن بشار . ثنا مؤمل . ثنا سفيان عن الأعمش ، عن سالم ابن أبي الجعد ، عن أبي أمامة ؛ قال : أتت النبي ﷺ امرأة معها صبيان لها . قد حملت أحدهما وهي تقود الآخر . فقال رسول الله ﷺ « حاملات ، والدات ، رحيمات . لولا ما يأتين إلى أزواجهن ، دخل مصلياتهن الجنة » .

فى الزوائد : رجال إسناده ثقات إلا أنه منقطع . حكى الترمذى فى العلل عن البخارى أنه قال : سالم بن أبي الجعد لم يسمع من أبي أمامة . وقال ابن حبان : أدرك أبا أمامة .

TERCEMESİ

2013) Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir kadın, iki çocuğu ile beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Kadın bir çocuğunu taşımış, diğer çocuğunun da elinden tutup çeker vaziyette idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kadının çocuklarına olan bu şefkat ve düşkünlüğünü görünce) şöyle buyurdu:

«(Kadınlar çocuklarını) karınlarında taşıyıcılardır, doğuruculardır, çok merhametlilerdir. Kocalarına ettikleri eziyetler olmazsa bunların namazcıları Cennet'e girer.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râviler sıkâ zâtlardır, fakat sened munkati'dir. Çünkü Tirmizî, el-İlel'de anlattığına göre Buhârî: Râvî Sâlim bin Ebi'l-Ca'd, Ebû Ümâme'den hadis işitmemiş, demiştir. İbn-i Hibbân da, bu râvînin Ebû Ümâme'nin zamanına yetiştiğini söylemiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs kadınların, çocukları için bir çok eziyetlere katlandıkları, gerek gebelik döneminde, gerek doğum sancılarını çekerken ve gerekse çocuklara bakıp yetiştirirken bir hayli eziyetler çektiklerini belirttikten sonra, bunlardan kocalarına eziyet etmeyi bırakıp namazlarını dosdoğru edâ edenlerin cennetlik olduklarını, lâkin kadınların kocalarına çok eziyet ettiklerini ve az namaz kıldıklarını bildiriyor.

Kocasına itâat edip, namazını dosdoğru edâ eden ve R a m a z a n orucunu vaktinde usûlünce tutan kadınların cennetlik olduklarına dâir hadîsler vardır. O hadîsler buradaki hadîsi teyid eder mâhiyettedir.

٢٠١٤ – حدّثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الضَّحَّاكِ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ بَحِيرِ ابْنِ سَعْدٍ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُؤْذِي امْرَأَةٌ زَوْجَهَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ : لَا تُؤْذِيهِ . قَاتَلَكِ اللهُ ! فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكِ دَخِيلٌ أَوْشَكَ أَنْ يُفَارِقَكِ إِلَيْنَا » .

T E R C E M E S İ

2014) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Her hangi bir kadın (mü'min) kocasına eziyet ettiğinde, adamın hurü'l-İyn'den olan karısı (bu kadına):

Allah senin canını alsın, adama eziyet etme. Çünkü şübhesiz o, senin yanında misâfirdir, senden ayrılıp yanımıza gelmesi yakındır, der.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î de rivâyet etmiştir. Hadîsin bâzı kelimelerini açıklıyalım:

Hûr: Havrâ'nın çoğuludur. Havrâ'nın lügat mânâsı, gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı simsiyah olan kadındır. Cennetlik olan mü'minlere Allah tarafından ihsan edilecek cennetin kadınlarına bu isim verilmiştir.

İyn : Aynâ'nın çoğuludur, gözü geniş olan kadınlar, demektir.

Hadîs'in; قَاتَلَكِ اللهُ cümlesini "Allah senin canını alsın" diye terceme ettim. Bu cümle : **Allah sana lânet eylesin** veyâ **Allah senin cezânı versin,** gibi şekillerde de terceme edilebilir.

Hurînin "... O, senin yanında misâfirdir..." cümlesi ile hurî şunu demek ister : Adam senin yanında geçici bir süre kalacağı için bir misâfir gibidir, sen onun hakikî karısı değilsin, hakikatta asıl karıları bizleriz, senden ayrılıp bize kavuşacaktır.

T i r m i z î ' nin şerhi Tuhfe yukardaki bilgiyi vermiştir. Bu bilgiden dolayı kadınlar bana kırılmasınlar. Aslında hurîlerin böyle bir azarına muhatap olmak istemeyen ve bundan hoşlanmayan bayanlar, beylerine eziyet etmeyi bıraksınlar ve bırakmalıdırlar.

(٦٣) باب لا يحرّم الحرامُ الحلال

63 — HARAM, HELÂLI HARAM ETMEZ, BÂBI

٢٠١٥ — حدّثنا يَحْيَى بْنُ مُعَلَّى بْنِ مَنْصُورٍ . ثنا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرْوِيُّ .
ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يُحَرِّمُ الْحَرَامُ
الْحَلَالَ » .

فى إسناده عبد الله بن عمر ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

2015) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Haram, helâlı haram etmez.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsi Nâfi'den rivâyet eden Abdullah zayıftır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs ile kastedilen mânânın ne olduğu kesinlikle bilinmemektedir. S i n d î : Bundan maksat şu olabilir : Bir erkek bir kadınla zinâ ederse ve bu haramı işlerse, bundan dolayı bu kadın o erkeğe haram olmaz. Yâni bu suçtan sonra erkek bu kadınla evlenebilir. Kadın onun helâlı olabilir.

Hadîsten kastedilen mânâ şu olabilir: Bir erkek bir kadınla zinâ ederse, bu gayri meşrû birleşme, nikâh ile olan birleşmeye benzemez. Yâni bir adam bir kadınla evlendiği zaman kadının usul ve furuu, adama haram olur. Adam kadını boşasa bile, onun usul ve furuu ile evlenemez. Örneğin adam, kayın anası, kayın nenesi, üvey kızı ve üvey torunu ile evlenemez. Fakat zinâ ile birleşme nikâhla birleşme gibi değildir. Meselâ bir adam bir kadınla zinâ ederse, bundan sonra aynı kadının usul ve furuu ile evlenebilir. Yâni aynı kadının anası ile veyâ nenesi ile veyâhut kadının kızı ile evlenebilir, şeklinde yorum yapılabilir, demiştir.

Sindî'nin ikinci yorumu Mâlik'in meşhur kavline ve Şâfiî ile Ebû Sevr'in görüşlerine uygundur. Çünkü bunlara göre zinâ ile olan birleşme, nikâh ile birleşme gibi değildir. Kişi zinâ ettiği kadının anası veyâ kızı ile evlenebilir.

Sahâbîler ile tabiîlerin cumhûru, Hanefiler, Süfyan-ı Sevrî, Evzâî ve Ahmed'e göre gayri meşrû birleşme de nikâh hükmündedir. Yâni bir adam bir kadınla zinâ ederse, artık onun anası, nenesi gibi usulu ve kadının kızı gibi furûu ile evlenemez.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٠ - كتاب الطلاق

10 — TALÂK KİTÂBI

Müellif, bu kitabta boşama ile ilgili hadisleri rivâyet etmiştir.

Talâk : Bu kelime Arap dilinde bağlı bir şeyin bağını çözmek demektir. İslâm hukukunda bu kelime kadını boşamak mânâsında kullanılır. Çünkü boşamak, nikâh bağını çözmek demektir.

Kadını boşamak işi İslâmiyetle doğmuş bir kavram değildir. Câhiliyyet devrinde de boşama işi vardı. Ancak o dönemde boşamanın belirli bir sınırı yoktu. Boşamanın üç talâk ile yapılması sınırı İslâmiyetle yerleşmiştir. Mâlik ve Şâfiî'nin Hişâm bin Urve'den rivâyet ettiklerine göre Urve (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : Câhiliyyet devrinde adam karısını boşardı, henüz kadının iddeti bitmemiş iken ona dönüş yapardı ve tekrar onunla yaşardı. Bir süre sonra yine boşar, iddet bitmeden tekrar dönüş yapardı. Adam bu işi bin defa tekrarlayabilirdi. Nihâyet adamın biri karısını boşadı. Kadının iddeti bitmek üzere iken, adam karısına dönüş yapıp birlikte yaşadı. Sonra tekrar boşadı ve karısına : Allah'a yemin ederim ki, artık seni yanıma almıyacağım ve ilelebed bana helâl olmıyacaksın, dedi. Bunun üzerine;

الطلاق مرتان فامساك بمعروف او تسريح باحسان = **"Kadını boşamak ikidir. Bundan sonra** (erkeğin görevi) **ya iyi geçinmek üzere** (karısına dönüş yapıp onu nikâhında) **tutmak, ya da iyilikle** (kadına zarar vermeden) **bırakmaktır."** (1) âyeti indi. Artık halk boşama işini buna göre düzenlediler.

---

(1) **Bakara : 229**

Âyet-i kerime'nin açıklaması şöyle yapılmıştır: Yâni erkek karısını bir talâkla boşadıktan sonra, ona dönüş yapabilir. Tekrar bir talâkla boşarsa yine dönüş yapabilir. Bu iki talâkı bir defada işlerse durum yine böyledir. Erkek karısını üçüncü talâkla da boşarsa artık ona dönüş yapamaz, onu tamamen salıvermesi gerekir. Erkek iki talâkla boşadıktan sonra ya karısına karşı iyi davranmak ve güzelce geçinmek üzere dönüş yapar. Yâhut tamamen onu boşar ve artık, kadın ona helâl olmaz. Yâni tekrar dönüş yapmak veyâ nikâhı tazelemek sûreti ile kadınla yaşıyamaz. Evlilik bağı tamamen kopmuş olur.

Ayet'in **«Talâk ikidir»** cümlesini zayıf bir kavle göre şöyle de yorumlamak mümkündür: Haram olmayan boşama, defaten yapılmayıp aralıklı olarak ve birer talâk ile yapılan boşamadır.

İslâm hukukunda boşama, Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sâbittir. Allah Teâlâ T a l â k sûresinin birinci âyetinde meâlen:

«Ey Peygamber! Kadınları boşamak durumunda olduğunuz zaman onları, iddetlerini gözeterek (yâni kadın aybaşı âdetinden temizlenmiş ve henüz onunla cinsel ilişkide bulunmamış iken) **boşayınız** (onları, hayız veyâ nifas hâlinde iken veyâ temiz olup onlarla o temizlik hâlinde cinsel ilişkide bulunmuş iken boşamayın.) **ve iddet** (süresin)**i sayıp hesablayın...»** buyurmuştur. Bu âyet boşamanın haram olmadığına delâlet eder. Boşamanın câizliğine delâlet eden hadîslerin bir kısmı burada anılmıştır.

İslâm âlimleri de boşamanın cevâzı üzerinde icmâ etmişlerdir. Boşamanın câizliği yâni bu kapının kapanmamış olması en âdilâne sistemdir. Çünkü boşamanın yasaklığı ve buna hiç bir sûretle cevâz verilmemesi çok sakıncalar doğurur. Bâzen karı koca arasında büyük anlaşmazlık çıkar, beraber yaşamaları imkânsızlaşır. Bu durumda nikâhın devamı büyük zararlara yol açar. Şöyle ki: Erkek, karısının nafakasını ödemeye zorlanır. Kadın da erkeğin nikâhı altında hapsedilir. Halbuki aralarında müthiş bir husûmet ve fena bir geçimsizlik bulunur. Şartlar böyle iken nikâhın devam ettirilmesinde taraflar için hiç bir fayda düşünülemez. Bilâkis daha büyük durumlar ve tehlikeler doğabilir. Hattâ cinâyetler ve intiharlar bile olabilir. Bu sakıncaları dikkata alan İslâmiyet, gerektiğinde nikâhın sona erdirilmesi kapısını aralamıştır. Karı koca haklarına riâyet edilmediği ve tarafların tâmiri güç ihtilâflara düştüğü ortam gibi nedenler karşısında boşamayı meşrû kılan İslâmiyet genellikle bu yetkiyi erkeğe vermiştir, kadına vermemiştir. Çünkü kadınlara oranla er-

kekler, irâdelerine daha hâkim, aklen daha mükemmel olup görüşlerinde ve kararlarında daha isabetli hareket ederler. Kadınlar ise genellikle, arzu ve isteklerine mağlûp olur, sözlerinde ve hareketlerinde acele eder, irâdelerine hâkim olamaz, görüş ve kararlarında yanılırlar. Boşama yetkisi zayıf ve aklı noksan olan bayanlara verilmiş olsaydı, aslında bir âile ocağının yıkılmasına sebep olmıyacak bir takım olayların etkisi altında kalarak boşama yemini ağzından çıkabilir ve böylece boşanmış olur. Bu gibi nedenlerle İslâmiyet bu yetkiyi ona vermemiştir.

İnsanın nefsi bir çok emeller peşinde koşar, hayalî bir takım emeller kurar. Bâzen bir şeye muhtaç olmadığı halde, kendisini muhtaç gösterir. Bâzen bunun aksine muhtaç olduğu halde kendisini müstağni gösterir. Erkek icabında boşama kararı verir ve bunu yapmak ister. İslâmiyet erkeğin bu işi tedricen yapmasını emretmiştir. Şöyle ki, kadın aybaşı âdeti veyâ lohusalık hâlinde iken, yâhut bu hallerden temiz olmakla beraber o temizlik hâlinde kocası ile cinsel temasta bulunmuş iken kocası tarafından boşanması dînen câiz sayılmamıştır. Meşrû ve câiz olan boşama ise kadın, anılan özürlerden temizlendikten sonra ve henüz onunla cinsel ilişkide bulunulmadan önce tek talâkla boşanmasıdır. Boşamanın kadının bu hâline tahsis edilmesinin hikmeti şudur: Kadının aybaşı veyâ lohusalık hâli boyunca ondan uzak kalan kocası onun bu hallerden temizlendiği gün kadınlığından yararlanmak isteğini ve ihtiyacını diğer günlere nazaran fazla duyar. Ona rağbet eder ve cinsel ilişki kudretini hâizdir. Kadına en çok rağbet ettiği böyle bir günde erkek karısını boşama ihtiyacını duymaya devam ederse, bu duygusunda gerçekçi olduğunu daha iyi anlar. Buna göre kadını bir talâkla boşayıp iddet süresi içinde kadına dönüş yapmazsa bu kararında haklı ve isâbetli olduğunu kabullenir. Bilindiği gibi iddet bittikten sonra erkek pişmanlık duyarsa nikâhın yenilenmesi gerekir. Şâyet kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken erkek ona dönüş yapma ihtiyacını duyarsa rücu eder ve kadın ona helâl olur. Kadın ikinci kez aybaşı âdeti veyâ lohusalık hâlini görüp temizlendikten sonra erkek hâlâ onu boşama ihtiyaç ve zarûretini duymaya devam ederse yukarda anlatıldığı şekilde tekrar bir talâkla boşar. Yine iddet henüz bitmemiş iken erkek yemininden rücû etmek isterse ona dönüş yapar ve ettiği yeminden pişmanlık duymuş olur. Eğer iddet bittikten sonra pişmanlık duyarsa tekrar nikâhı yenilemek sûretiyle birlikte yaşamaları câizdir. Böylece ikinci kez bir araya gelen eşler bir süre beraber yaşadıktan sonra erkek hâlâ da kadını boşama ihtiyacını duyarsa yukarda anılan şekilde son defa olmak üzere tekrar bir talâkla boşa-

ma yapar. Artık böyle bir yeminde bulunduktan sonra kadına dönüş yapması veyâ nikâhı yenilemesi imkânı kalmamış olur ve eşler tamamen bir birinden ayrılmış olurlar.

Yukarda anlatılan şekilde yapılan boşamanın tâkip ettiği seyir erkeğin iyi düşünerek ve çok isabetli karar vererek hareket etmesine en iyi imkân vermektedir. Bu imkânları iyi değerlendirip boşamaya gitmesi eşlerin beraber yaşamalarının güçlüğünü ve sakıncalı olduğunu âdeta kanıtlamış olur.

BOŞAMANIN DEĞİŞİK HÜKÜMLERİ

Erkeğin kadını boşaması bâzen mübah, bâzen mustahab veyâ vâcib, bâzen haram veyâ mekruhtur. Şöyle ki:

1. Erkek kadından hoşlanmayıp onu istemez ve kadınlığından yararlanmadığı halde nafaka ve diğer masraflarını ödemeye gönlü râzı olmazsa onu boşaması mübahtır.

2. Kadın, dili ve sözleri ile, veyâ fiilleri ile kocasına eziyet ediyor veyâ başkasını incitiyorsa, yâhut namaz kılmamakta israr ediyorsa kocasının onu boşaması müstahabtır.

3. Erkeklik uzvunun kesikliği veyâ erkekliğin yitirilmesi gibi bir nedenle erkek kadınla cinsel ilişkide bulunmaktan âciz ise, kadını boşaması vâcibtir.

4. Yukarda anılan nedenler bulunmadığı halde sebebsiz yere ve geçimsizlik yok iken kadını boşamak mekruhtur.

5. Kadın aybaşı veyâ lohusalık âdeti içinde iken veyâ cinsel ilişkinin yapıldığı temizlik hâlinde kadını boşamak ise haramdır. Bu hususta geniş bilgi ikinci bâbta verilecektir.

(١) باب حدثنا سويد بن سعيد

1 — SÜVEYD BİN SAİD BİZE HADÎS RİVÂYET ETTİ, BÂBI

٢٠١٦ – حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ ، وَمَسْرُوقُ بْنُ الْمَرْزُبَانِ . قَالُوا : ثنا يَحْيَى ابْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ صَالِحِ بْنِ حَيٍّ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ طَلَّقَ حَفْصَةَ ثُمَّ رَاجَعَهَا .

TERCEMESİ

2016) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Ömer bin el-Hattâb'ın kızı) **Hafsa** (Radıyallâhü anhâ)'yı (rec'î talâk ile) **boşadı, sonra ona rücû** (dönüş) **yaptı.**"

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Dârimî de bunu rivâyet etmişlerdir. Tekmile yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, muhterem zevcelerinden Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kızı Hz. Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın boşaması olayı şöyle olmuştur:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), muhterem zevceleri arasında düzenlediği nöbet usûlüne göre onların odalarında sırayla kalırdı. Bir defasında sıra Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına gelmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun odasında idi. Hafsa (Radıyallâhü anhâ), baba ve anasını ziyâret etmek üzere izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de izin verdi. Hafsa (Radıyallâhü anhâ) gittikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber göndererek câriyesi Mâriye el-Kıbtiye (Radıyallâhü anhâ)'yı Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına getirtti. Onunla temasta bulundu. Bu esnada dönen Hafsa (Radıyalâhü anhâ) odanın kapısını kilitli görünce, kapının önünde oturup ağlamaya başladı. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kapıyı açıp dışarı çıkınca Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın ağlamakta olduğunu gördü ve niçin ağladığını sordu. Hafsa (Radıyalâhü anhâ) da şöyle cevap verdi: Sen bunun için bana izin verdin. Câriyeni benim odama getirtip benim yatağımda ve benim günümde onunla yattın. Benim bir hakkım ve saygınlığım senin yanında yok mu?

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:

«Mâriye benim câriyem değil mi, Allah onu bana helâl etmemiş mi? Senin rızânı almak üzere Mâriye bana haram olsun. Sakın benim onu kendime haram ettiğimi kumalarına söyleme.» buyurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem oradan ayrılıp gittikten sonra Hafsa (Radıyallâhü anhâ), kendi odası ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın odası arasındaki duvara vurarak Âişe (Radıyallâhü

anhâ)'ya: **Sana müjde. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Mâriye** (Radıyallâhü anhâ)'**yi kendisine haram etti ve Allah bizleri Mâriye** (Radıyallâhü anhâ)'**den rahat ettirdi, dedi ve gördüklerini ona anlattı. Hafsa** (Radıyallâhü anhâ) ile **Âişe** (Radıyallâhü anhâ), **kumalarına karşı birbirini destekler ve dost durumunda idiler."**

وإذ اسر النبى الى بعض ازواجه حديثا فلما نبأت به واظهره الله عليه...

(2) âyetinde buyurulduğu gibi Allah Teâlâ Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın, bu sırrı Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye ifşâ ettiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdi. Bundan dolayı öfkelenen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'yı boşadı. Sonra Cebrâil (Aleyhisselâm)'ın getirdiği emir ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'ya dönüş yaptı ki; bu dönüşe İslâm hukukunda **Rec'at** ve **Mürâcaat**, denilir. Erkeğin rec'at yapabilmesi için bir veyâ iki talâkla boşaması şarttır. Üç talâkla boşaması hâlinde rec'at edilemez.

Tabarânî ve Ebû Naîm'in sahîh bir sened ile Kays bin Yezîd'den rivâyet ettiklerine göre:

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Hafsa bint-i Ömer'i boşamış, sonra Hafsa'nın dayıları Kudâme ve Osmân bin Maz'ûn Hafsa'nın odasına gitmişler. Hafsa ağlamış ve Allah'a yemin ederim ki O, tokluktan dolayı boşama yemini etmiş değil, demiş. Bu arada Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **odaya girmiştir. Hafsa da hemen örtünmüştür. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhive Sellem): **«Cibrîl bana dedi ki: Hafsa'ya dönüş yap, çünkü Hafsa çok oruç tutar, çok gece namazına kalkar ve Cennette senin zevcendir.»**" diye bilgi vermiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Rac'î talâkla karısını boşamış olan bir kimse, iddet bitmemiş iken rac'at yâni karısına dönüş yapabilir. Rac'at yaparken nikâhı tazelemeye gerek yoktur. Yukarda da işâret ettiğim gibi Rac'î talâktan maksat bir veyâ iki talâkla yapılan boşamadır. Bu hüküm Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sâbittir. Bakara sûresinin 228. âyetinde;

(2) Tahrîm: 3

«... ve **boşanan kadınların iddeti henüz bitmemiş iken, koçaları barışmak isterlerse onları geri almakta öncelikle hak sahibidirler...»** buyurulmuştur. Keză B a k a r a sûresinin 231. âyetinde:

«... **kadınları boşadığınız zaman** (yâni rac'î talâkla boşadığınız zaman) **iddetleri sona ererken** (ermek üzere iken) **onları ya güzellikle tutun** (rac'at edin) **ya da güzellikle bırakın...»** buyurulmuştur.

Bu iki âyet, rac'î talâkla boşanıp henüz iddetini doldurmamış olan kadına, kocasının dönüş yapabileceğine delâlet ederler.

İkinci bâbta rivâyet edilen 2019 nolu hadis de ayni hükme delâlet eder.

K u r t u b î : Hür adam karısını bir veyâ iki talâkla boşadıktan sonra, henüz iddet süresi dolmamış iken yeniden nikâh kıymaya gerek olmadan karısına dönüş yapabilir. Bu dönüş için kadının muvâfakat etmesi söz konusu değildir. Adamın kadınla gerdeğe girmiş veyâ girmemiş olması bu hususta fark etmez. Şâyet iddet bitinceye kadar adam dönüş yapmaz ise artık kadın serbesttir. Dilerse yeniden nikâh kıyılmak sûreti ile kocası ile yaşıyabilir. Dilerse başka bir erkekle usûlü dâiresinde evlenebilir. Yâni eski kocasının bir tercih hakkı söz konusu değildir. Bu hususta âlimler ittifak hâlindedir, demiştir.

Yukardaki bilgi Tekmile'nin Mürâcaat bâbından naklen verilmiştir.

٢٠١٧ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُؤَمَّلٌ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَلْعَبُونَ بِحُدُودِ اللهِ . يَقُولُ أَحَدُهُمْ : قَدْ طَلَّقْتُكِ . قَدْ رَاجَعْتُكِ . قَدْ طَلَّقْتُكِ » .

في الزوائد : إسناده حسن . مؤمل بن إسماعيل اختلف فيه . فقيل : ثقة . وقيل : كثير الخطإ . وقيل : منكر الحديث .

TERCEMESİ

2017) "... Ebû Mûsa (el-Eş'ârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bâzı kimselere ne oluyor ki Allah'ın kanunları ile oynuyorlar. Onlardan birisi (karısına) : Seni boşadım. Sana rücu (dönüş) yaptım. Seni boşadım, diyor.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi Müemmel bin İsmâil'in sıkalığı ihtilâflıdır. Onun sıka olduğu söylendiği gibi hatâsının çokluğu da söylenmiştir. Bir kavle göre hadîsleri münkerdir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin izahı ile ilgili olarak **S i n d î** şöyle der : Yâni boşama işi Allah katında sevimsiz ve çirkin bir şeydir. Lüzûmu hâlinde kullanılmak üzere meşrû kılınmıştır. Şu halde ancak ihtiyaç duyulduğunda boşama yapılmalıdır. İhtiyaç yok iken ikide bir boşama yeminini yapmak ve sık sık karıyı boşamak Allah'ın kanunlarına bir nevi saygısızlıktır.

Hadîsin **«Seni boşadım. Sana rücû ettim. Seni boşadım.»** cümlesinden maksat şudur : Boşamaya ihtiyaç duyulmadığı, hattâ bilâkis kadına ihtiyaç duyulduğu halde sık sık boşama ve bundan dönüş yapılması bir alışkanlık ve oyuncak hâline getirilmiş oluyor. Kadına ihtiyaç duyulması adamın her boşamanın arkasında ona dönüş yapmasından anlaşılıyor.

٢٠١٨ – حدثنا كَثِيرُ بْنُ عُبَيْدٍ الْحِمْصِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ الْوَلِيدِ الْوَصَّافِيِّ ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللهِ الطَّلَاقُ» .

T E R C E M E S İ

2018) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Helâl (yâni haram olmayan) şeyler içinde Allah Teâlâ'nın ençok buğzettiği şey (sebebsiz yere yapılan) boşamadır.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi **E b û D â v û d**, **B e y h a k î** ve **H â k i m** de rivâyet etmişlerdir.

Hadîste anılan **Helâl**'dan maksat haramın karşılığıdır. Parantez içi ifâde ile de buna işâret etmek istedim. Haramın karşıtı olan mâ-

nâ kasdedilince, vâcib, mendub, mekruh ve mübah şümullü olur. Helâl kelimesini böyle açıklamakdan maksat şudur. Talâk kitabının girişinde anlattığım gibi boşamanın şer'î hükmü değişiktir. Bâzen kadını boşamak vâcip olur. Bâzen de müstahap olur. Diğer bâzı durumlarda mübah olur. Allah Teâlâ, dînen vâcip veyâ müstahap, yâhut mübah kılınan bir şeye buğzetmez, haram veyâ mekruh olan şeylere buğzeder. Şu halde vâcip, müstahap veyâ mübah sayılan boşama çeşitlerine Allah Teâlâ buğzetmediğine göre bu hadîste geçen Helâl kelimesi ile mübahlık mânâsı kasdedilmemiştir. Bununla haramın karşıtı olan kavram kasdedilmiştir. Bu takdirde Helâl kelimesinin mânâsına mekruh kavramı da girer. Ve böylece Allah'ın buğzettiği boşamanın mekruh olan boşama çeşidi olduğu anlaşılmış olur. Allah'ın haram olan boşamaya buğzettiği zâten mâlûm olan bir şeydir. Çünkü Allah bütün haramlara buğzeder. Mekrûh olan boşama ise sebepsiz yere yapılan boşamadır. Böyle bir boşama nikâhlanmanın yararlarını giderir. üzüntülere yol açar ve evlenme amaçlarına ters düşer.

(٢) باب طلاق السّنّة

2 — SÜNNET (HADÎS)'E UYGUN OLAN BOŞAMA (USÛLÜNÜ BEYAN EDEN HADÎSLERİN BEYÂNI) BÂBI

Bu bâbın başlığında bulunan Sünnet kelimesi dînî kaynaklardan birisi olan hadîs mânâsına yorumlanır. İşlenmesi sevap olan sünnet ibâdeti mânâsı kasdedilmemiştir.

٢٠١٩ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن إدريس ، عن عبيد الله ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : طلّقت امرأتي وهي حائض . فذكر ذلك عمر لرسول الله ﷺ . فقال « مره فليراجعها حتّى تطهر ، ثمّ تحيض ، ثمّ تطهر . ثمّ إن شاء طلّقها قبل أن يجامعها . وإن شاء أمسكها . فإنّها العدّة الّتي أمر الله » .

TERCEMESİ

2019) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Karım aybaşı âdeti içinde iken ben onu (bir talâk ile) boşadım. (Babam) **Ömer bu durumu Resûlullah** (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e **anlattı. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Oğlun Abdullah'a emret, karısına geri dönsün, sonra kadın temizlenip, tekrar aybaşı âdetini görüp bundan sonra tekrar temizleninceye kadar onunla birlikte yaşasın. (kadın ikinci kez âdetten temizlendikten) Sonra oğlun dilerse onunla cinsel ilişkide bulunmaksızın boşayabilir. Dilerse onunla âile hayatını sürdürebilir. İşte kadının ikinci kez âdetten temizlenip henüz bu temizlik hâlinde onunla cinsel ilişkide bulunmaksızın onu boşamak, Allah'ın müsâade ettiği iddetin başlamasına elverişli olan boşamadır.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahibleri, Mâlik ve Şâfiî rivâyet etmişlerdir.

Abdullah'ın boşadığı kadının adı Âmine bint-i Gifâr'dır. Ona Bint-i Ammâr diyenler de vardır. Ahmed'in müsnedinde kadının isminin Nevvâr olduğu bildirilmiştir. Rivâyetlerin birleştirilmesi için şöyle söylenebilir: Kadının adı Âmine, lâkabı da Nevvâr olabilir.

Abdullah'ın karısına dönüş yapmasına âit verilen emir vücûp için olabilir. Mâlik ve bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Hanefîler'den el-Hidâye sahibi de bu görüşün sıhhatlı görüş olduğunu söylemiştir.

Diğer üç mezhep imamlarına göre bu emir mendubluk içindir. Yâni aybaşı âdeti içinde iken kadını bir veyâ iki talâkla boşayan bir erkek, birinci görüşe göre karısına dönüş yapmak mecburiyetindedir. İkinci görüşe göre dönüş yapması müstahabdır.

Abdullah'ın, karısına dönüş yapması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emir vermesinin sebebi, kadının iddet süresinin uzamamasını sağlamaktır. Çünkü âdet süresi iddetten sayılmaz.

Hadîsin zâhirine göre, aybaşı âdeti içinde karısını bir veyâ iki talâkla boşayan erkeğin dönüş yapmasından sonra kadının iki kez temizlenmesini beklemesi ve ancak bundan sonra boşayabileceğine delâlet eder. Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının da rivâyet ettikleri müellifin 2023 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre ise anılan kadının bir kez temizlenmesi kâfidir. İkinci kez temizlenmesini beklemeye gerek yoktur.

Ebû Hanîfe (Rahimehullah), bir rivâyetinde Şâfiî ve Ahmed (Rahimehullah) son rivâyetle amel ederek, kadının

bir kez temizlenmesi yeterlidir, demişlerdir. Bunlar: Kadın aybaşı âdeti içinde iken boşanması menedilmiştir. Bu engel, kadının temizlenmesi ile kalkmış olur. Diğer temizlik hallerinde olduğu gibi ilk temizlik hâlinde de kadını boşamak câizdir. Allah Teâlâ da T a l â k sûresinin birinci âyetinde meâlen: "**Ey Nebî kadın boşamak durumunda kaldığınız zaman onları iddetlerinin başlamasına elverişli zamanda boşayınız...**" buyurmuştur. İddetin başlamasına elverişli zaman ise kadının âdetten temizlenip, henüz cinsel ilişkinin olmadığı zamandır. Âyet umumî hükmü ile kadının ilk temizlik zamanına da şümullüdür, demişlerdir.

Bu grubtaki âlimler: İki kez temizlenmeye delâlet eden rivâyetlere şöyle cevap vermişlerdir: Bu rivâyetler iki kez temizlenme zamanını beklemenin müstahabhğına delâlet eder.

Hadîste sözü edilen temizlenmeden maksat, kadının kanının kesilmesi mi, yoksa kan kesildikten sonra boy abdesti alması mı?

Bu husûsta âlimler arasında ihtilâf vardır. A h m e d ' den her iki kavil de rivâyet edilmiştir. Tekmile yazarının beyânına göre ikinci kavil tercih edilmiştir. Çünkü bâzı rivâyetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın karısı ile ilgili olarak buyurduğu emirde: «**Yâ Ömer oğluna emret, karısına geri dönsün, kadın boy abdestini alınca tekrar aybaşı âdetini görünceye kadar...**» ifâdesi bulunuyor.

M â l i k ' in mezhebi de budur.

Hadîsin son cümlesi T a l â k sûresinin ilk âyetine işârettir. Bu âyetin kısa meâlini yukarıya almıştım. Âyet-i Celîle kadınları, iddetlerinin başlamasına elverişli zamanda boşamayı hükme bağlamıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Kadın aybaşı âdeti içinde iken veyâ temizlik hâlinde kendisi ile cinsel ilişki yapılmış iken onu boşamak haramdır. Rac'î talâkla yâni bir veyâ iki talâkla bu hallerde boşayan erkek, karısına geri dönmekle mükelleftir. Onun dönüş yapması vâcibtir. M â l i k ' in kavli böyledir. Bir rivâyetinde A h m e d de böyle demiştir.

Cumhûrun kavli ile A h m e d ' in meşhur kavline göre, kadına geri dönmek vâcip değil müstahabtır. Çünkü evlenmek vâcip değildir. Evliliği sürdürmek de vâcip olmamalıdır. Lâkin H a n e f î âlimlerden Hidâye sahibi erkeğin rac'at etmesinin vâcibliğine dâir

kavle taraftar çıkarak, bunun sıhhatli kavil olduğunu söylemiştir. Gerekçe olarak da şunu göstermiştir: Hadis rac'at etmeyi emretmiştir. Diğer taraftan aybaşı âdeti esnasında boşamak haram olunca bu hâlde nikâhı sürdürmek gerekir.

Kadının iddeti bitinceye kadar erkek ona dönmezse, artık nikâhı yenilemeden erkeğin kadına dönemiyeceği husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir.

Kadınla cinsî temasta bulunduğu temizlik hâlinde boşamada bulunan erkek, rac'at etmekle emrolunmamıştır. İbn-i Battâl'ın beyânına göre bu husûsta da âlimler ittifak etmişlerdir. Lâkin Şâfiîler'den el-Hanâtiî rac'at etmekle ilgili bir kavli anlatmıştır.

Erkek, karısı ile gerdeğe henüz girmemiş iken, aybaşı âdeti hâlinde onu boşarsa, âlimlerin ittifakı ile rac'at etme emri yoktur. Yâni erkek bu durumda karısına dönüş yapmakla emrolunmamıştır. Bu kavle Hanefî âlimlerden Züfer muhâlefet etmiş ise de onun muhâlefeti pek dikkata alınmamıştır. Çünkü gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın için iddet durumu yoktur. Artık rac'at etmenin bir gereği kalmıyor. Bilindiği gibi rac'attan gâye kadının iddetinin uzamasını önlemektir. Yukardaki bilgi el-Fetih'ten naklen alınmıştır.

Nevevî: Aybaşı âdeti içinde olan kadın hâmile ise Şâfiîler'ce sahîh olan kavle göre onu boşamak haram değildir. Çünkü âdet esnasında kadını boşamak iddetinin uzamasına sebebiyet verir. Bu nedenle yasaklanmıştır. Âdet hâlindeki kadın hâmile ise onun boşanma iddeti üç kez temizlenme süresi değil, doğum yapmasıdır. Durum bu olunca âdet esnasında iken boşanan hâmile kadının iddetinde bir uzama söz konusu olmaz.

2. Hadisin **«Sonra dilerse kadını nikâhında tutar, dilerse bırakır»** cümlesinden anlaşılıyor ki, bir adam, aybaşı âdeti esnasında bulunan karısına: âdetten temizleneceğin zaman boşsun, derse böyle bir boşama hadislere uygun bir boşama sayılamaz. Çünkü sünnete uygun boşama kadın temiz iken erkeğin, irâdesini kullanarak yaptığı boşamadır.

3. Erkek karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu temizlik hâlinde yaptığı boşama haramdır. Cumhûrun kavli de böyledir.

Kadın aybaşı âdetinden temizlendikten sonra henüz onunla cinsel ilişkide bulunmamış iken kocasının yaptığı bir veyâ iki talâkla

boşama sünnete yâni hadislere uygun bir boşamadır. Şâyet üç talâkla boşarsa bâzı âlimlere göre yine sünnete uygun boşamadır. Ş â f i î ve A h m e d'in kavli böyledir.

Bâzı âlimlere göre sünnete uygun boşama yalnız bir talâkla olan boşamadır. S e v r i ve İ s h a k'ın kavli böyledir.

٢٠٢٠ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: طَلَاقُ السُّنَّةِ أَنْ يُطَلِّقَهَا طَاهِرًا مِنْ غَيْرِ جِمَاعٍ.

T E R C E M E S İ

2020) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Sünnet (hadis)'e uygun olan boşama karısı (aybaşı ve lohusalık hâlinden) **temiz iken ve onunla cinsel temasta bulunmaksızın erkeğin ettiği boşamadır."**

٢٠٢١ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ. ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ، فِي طَلَاقِ السُّنَّةِ: يُطَلِّقُهَا عِنْدَ كُلِّ طُهْرٍ تَطْلِيقَةً. فَإِذَا طَهُرَتِ الثَّالِثَةَ طَلَّقَهَا. وَعَلَيْهَا بَعْدَ ذَلِكَ حَيْضَةٌ.

T E R C E M E S İ

2021) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'ın sünnet (hadîs)e uygun boşama hakkında şöyle söylediği kendisinden rivâyet edilmiştir:

Erkek, karısını her temizlik hâlinde (onunla cimâ etmeksizin) **bir talâkla boşar. Kadın üçüncü kez temizlenince** (yine onunla cimâ etmeksizin) **kocası onu** (son bir talâkla) **boşar. Bu son boşamadan sonra** (iddet olarak) **kadına bir kere aybaşı âdeti görmesi gerekir.** (yâni bir kere hayız görüp temizlenince iddeti bitmiş olur.)"

İ Z A H I

İ b n - i M e s ' u d ' un bu iki hadîsini N e s â î de rivâyet etmiştir. Bu hadisler de sünnete uygun boşama usûlünü târif ederler.

Hadîslere uygunluk açısından boşama iki kısma ayrılır: Birincisi Sünnî yâni sünnete — hadislere — uygun olan boşamadır. İkincisi

Bidî ve bidat yâni sünnete —hadîslere— uygun olmayan boşamadır.

Kadın aybaşı âdeti veyâ lohusalık hâlinde iken yapılan boşama Bidat olan boşamadır. Kezâ kadın temizlendikten sonra onunla cimâ yapıldıktan sonra olan boşama da Bidat sayılır.

Kadın temiz iken ve onunla cinsel ilişki yapılmaksızın yapılan boşama Sünnî sayılır. Şâfiî ve Ahmed'e göre kadını bir temizlik hâlinde üç talâkla boşamak da bir veyâ iki talâkla boşamak gibi Sünnî sayılır. Diğer bir kısım âlimlere göre bir temizlik hâlinde birden fazla talâkla boşamak Bidat sayılır. Ancak buna rağmen yapılan boşama geçerlidir.

Yukardaki hükümler, kendisi ile gerdeğe girilmiş ve aybaşı âdeti gören ve hâmile olmayan kadınlara mahsustur. Çünkü gerdeğe girmemiş olan kadın boşandığı takdirde onun için iddet diye bir şey bulunmadığından boşanmasının zamanı kendisine bir yarar veyâ zarar sağlamaz. Hâmile kadının iddeti ise doğum yapmasıdır. Bu nedenle bunların boşanması Bidat veyâ Sünnî diye vasıflanmaz. Bunlarla, bir de henüz aybaşı âdetini görecek yaşa henüz varmamış olan küçük yaştaki kadınlar ve aybaşı âdetinden kesilmiş bulunan kadınların boşanması ve iddetlerinin hesablanması husûsunda ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına başvurmak gerekir.

Bu hadîs, yukarda durumu anlatılan kadının iddetinin üçüncü kez aybaşı âdetinden temizlenmesi ile tamamlandığına delâlet eder. Yâni temiz iken boşanan kadın, bundan sonra üç defa aybaşı âdetini görüp temizlendikten sonra iddeti tamamlanmış sayılır. Çünkü hadîsin râvisi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın görüşüne göre Bakara süresinin 228. âyetinde geçen Kur' kelimesi aybaşı âdeti demektir. Âyet-i celîle boşanan kadının iddet süresinin üç Kur' olduğunu bildirmiştir. Âyette geçen Kur' kelimesi ile aybaşı âdetinin kasdedildiğini söyleyenlerin başında Hulefâ-i Râşidîn, sahabîlerin diğer ileri gelenleri, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) gelir. Tâbiîlerden Saîd bin Cübeyr, Tâvûs ve Saîd bin el-Müseyyeb, Hanefî âlimler ve Ahmed de böyle hükmetmişlerdir.

Âişe, Mâlik, Şâfiî bir rivâyetinde Ahmed ve yedi fıkıhçı —Saîd bin el-Müseyyeb bir kavlinde, Urve bin Zübeyr, Kâsım bin Muhammed, Ebû Bekir bin Abdirrahman, Harice bin Zeyd bin Sâbit; Ubeydullah bin Abdillah

bin Utbe bin Mes'ud ve Süleyman bin Yesâr— Kur' kelimesini temizlik hâli olarak yorumlamışlardır.

Arap dilinde bu kelime iki mânâda da kullanılır. Yukarda anılan grubların gösterdikleri delîller, Âyet-i Celîlenin tefsir bahsinde ve bu bâbta rivâyet edilen müteaddit hadîslerin şerhlerinde uzun uzadıya anlatılmıştır. O delîlleri buraya aktarmaya gerek yoktur. Netice itibarı ile şöyle demekle yetinmek istiyorum :

Kur' kelimesini hayız olarak yorumlayanlara göre temizlik hâlinde iken ve kendisi ile cimâ yapılmaksızın boşanan kadın, boşandığı temizlik hâlini tâkiben üç kez aybaşı âdeti görüp temizlendikten sonra iddetini tamamlamış olur. Hadîsimizin râvisi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) da bu hadîste bu durumu belirtiyor.

Kur' kelimesinin temizlik hâli olduğunu söyleyenlere göre, durumu yukarda anlatılan kadın, boşandığı temizlik hâli dâhil üç kez temizlenip üçüncü kez aybaşı âdetine başlayınca iddeti tamamlanmış olur.

٢٠٢٢ – حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا عَبْدُ الأَعْلَى . ثنا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ ، أَبِي غَلاَّبٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ . فَقَالَ : تَعْرِفُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ؟ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ . فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ . فَأَمَرَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا . قُلْتُ : أَيُعْتَدُّ بِتِلْكَ ؟ قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ ؟

TERCEMESİ

2022) "... Yûnus bin Cübeyr Ebû Ğallab *(Radıyallâhü anh)* şöyle demiştir :

Aybaşı âdeti içinde iken karısını boşayan adamın durumunu Abdullah bin Ömer'e sordum. Abdullah (Radıyallâhü anh) :

Sen Abdullah bin Ömer'i (yâni beni) **tanıyor** (mu)**sun?** (İşte Abdullah), **karısını hayız hâlinde iken** (bir talâkla) **boşadı. Sonra** (babası) **Ömer, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vararak** (durumu arzetti). **Bunun üzerine Peygamber, Abdullah'ın, karısına geri dönmesini emretti, diye cevap verdi. Ben** (Abdullah'a) :

(Adam ettiği boşamadan dönüş yapınca) **o talâk, adamın aleyhinde hesablanır mı? diye sordum .Abdullah :** (Radıyallâhü anh) :

Eğer adam (boşama yemininden sonra) **karısına geri dönmekten âciz ise veyâ dönebildiği halde ahmaklık edip dönüş yapmazsa** (o talâk adam aleyhinde hesablanmaz mı?) **Evet o talâk hesablanır.**"

İ Z A H I

B u h â r î ' den başka **Kütüb-i Sitte** sahibleri ve A h m e d bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, hayız hâlinde olan karısını boşayan erkeğin rac'at etmekle mükellef olduğuna ve rac'at etse bile ettiği boşama nedeni ile karısının bir talâkının gitmiş olduğuna delâlet eder. Yâni erkek rac'at edip karısına dönüş yapsa bile o talâk geri gelmez. Karısı iki talâk hakkı ile ona bağlı kalmış olur. Bundan sonra adam iki talâkla da boşadı mı artık kadın ona kesinlikle haram olur. Rac'at etmek veyâ nikâhı yenilemekle helâl olmaz. Âlimlerin cumhûru ve imamlar bu konuda ittifak hâlindedirler. İ b n - i H a z m , İ b n - i T e y m i y e , İ b n - i K a y y ı m ve Ş i i l e r ' e göre o talâk geri gelmiş olur. Yâni adam boşama yemini etmemiş gibi olur.

Tekmile yazarı bu hadisin şerhi bölümünde Cumhûrun delîllerini ve cumhûra muhâlefet edenlerin mesnedlerine verilen cevabları ayrıntılı olarak beyan etmiştir. İsteyenler oraya mürâcaat edebilirler.

Râvi Y û n u s ' un son sorusuna A b d u l l a h ' ın verdiği ve hadîsin en sonunda kalan cümleyi şöyle açıklayanlar da vardır:

«Eğer adam, karısı hayız hâlinden temizleninceye kadar boşamayı geciktirmekten âciz kalıp sabredemezse ve âdet içinde boşamada bulunmak sûretiyle ahmaklık ederse, onun ettiği talâk sayılmaz mı? Bu nasıl sayılıyorsa, dönüş yapanın ettiği talâk da sayılır.

(٣) باب الحامل كيف تطلق

3 — HÂMİLE KADIN NASIL BOŞANIR, BÂBI

٢٠٢٣ — حدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أنَّهُ طَلَّقَ امْرَأتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ يُطَلِّقْهَا وَهِيَ طَاهِرٌ أوْ حَامِلٌ » .

T E R C E M E S İ

2023) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi karısını, aybaşı âdeti içinde iken boşamış. Sonra Ömer (Radıyàllâhü anh), **durumu Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **anlatmış, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Oğlun Abdullah'a söyle, karısına geri dönsün. Sonra karısı âdetten temizlenmiş (boy abdesti almış) **iken** (— onunla cimâ etmeksizin —) **veyâ hâmile iken boşasın** (boşayabilir)**» buyurmuştur."**

İ Z A H I

Bu hadîsi A h m e d, M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde bulunan lâfız değişikliği mânâyı etkilemez.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Kadın ay başı âdeti içinde iken onu boşamak haramdır ve hemen ona dönüş yapmak vâcibtir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in dönüş yapmasını emretmiştir. Ancak bilindiği gibi onun boşaması bir talâk ile olmuştu. Üç talâkla boşama olmuş ise aybaşı âdeti içinde de olsa artık kadına dönüş yapmak mümkün değildir. Böyle bir boşama haram ise de geçerlidir.

Tekmile yazarı Sünnet talâkı bâbında rivâyet olunan bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

N e v e v î: Kadının rızâsı olmaksızın hayız hâlinde ve hâmilelik durumu da yok iken onu boşamanın haramlığı husûsunda tüm ümmet icmâ etmiştir. Şâyet adam bu durumda karısını boşarsa haram işlemiş olur. Talâkı da geçerlidir. Adam karısına dönüş yapmakla mükelleftir. (Tâbiî boşama üç talâkla olmuş ise artık dönüş yapılamaz). Z â h i r i y e mezhebine mensup bâzı âlimler, hayız hâlindeki boşama geçersizdir, çünkü böyle bir boşamaya izin verilmemiştir ,demişler ise de bu söz mûteber değildir. Doğrusu yukarda anlattığım sözdür, demiştir

2. Karısını aybaşı âdeti içinde iken bir veyâ iki talâkla boşayan adam, ona dönüş yapıp âdetten çıkılıncaya kadar onunla birlikte yaşaması emredilmiştir. Karısı temizlendikten sonra onu boşamak câizdir. Yâni iki kez temizlenmesini beklemeye gerek yoktur. E b û H a n î f e ' nin kavli budur Ş â f i î ve A h m e d ' den alınan birer rivâyet de böyledir.

3. Hâmile kadını, temiz iken veyâ aybaşı âdeti içinde iken boşamak câizdir ve sünnete yâni hadîslere uygun boşama sayılır. Cumhûrun kavli budur. Hâmile kadını boşamanın Sünnî bir boşama olmadığına dâir bir kavil A h m e d ' den rivâyet edilmiştir.

4. Rac'at husûsunda erkek kendi başına yetkilidir. Karısının muvâfakatı veyâ velînin aracılığı ve izni gibi şeylere ihtiyaç yoktur.

(٤) باب من طلق ثلاثا فى مجلس واحد

4 — BİR OTURUMDA ÜÇ TALÂKLA BOŞAYAN ADAM(IN ETTİĞİ BOŞAMANIN HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

٢٠٢٤ — حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد ، عن إسحاق بن أبي فروة ، عن أبي الزناد ، عن عامر الشعبي ؛ قال : قلت لفاطمة بنت قيس : حدثيني عن طلاقك . قالت : طلقني زوجي ثلاثا ، وهو خارج إلى اليمن . فأجاز ذلك رسول الله ﷺ .

TERCEMESİ

2024) "... Âmir eş-Şabî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ)'ya Bana boşanman (olayın)ı anlat, dedim. Fâtıma: Kocam Yemen tarafına çıkmış iken beni üç talâkla boşadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu geçerli saydı, dedi."

İZAHI

Bu hadîsi M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve T a h a v î de rivâyet etmişlerdir. Müellifin bu hadîs için açtığı bâbın başlığına bakılırsa bu hadîste anılan üç talâkla boşama olayının bir oturumda yapıldığı mânâsını vermek gerekir Hadîsin lafzında ise bu hususta bir açıklık yoktur. F â t ı m a b i n t - i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın boşanmasına âit rivâyetler muhteliftir. Bâzı rivâ-

yetlere göre ayrı ayrı zamanlarda boşanmıştır. Diğer bâzı rivâyetler buradaki rivâyet gibidir. E b û D â v û d ' un süneninde bu rivâyetlerin bir kısmı rivâyet edilmiştir.

E b û D â v û d "Mebtûte (yâni tamâmen boşanmış) kadının nafakası" bâbında bu rivâyetlerin bir kısmını almıştır. Tekmile yazarı da anılan rivâyetler arasında görülen ihtilâfın halli için N e v e v î ' nin şöyle dediğini nakleder:

F â t ı m a b i n t - i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın boşanmasına âit rivâyetler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi için şöyle yorum yapılır: Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) daha önce iki talâkla boşanmıştı. Sonra da kalan bir talâk ile boşanmış. Artık Onun boşandığını belirtip talâk sayısına temas etmeyen rivâyetler, onun bir talâkla boşandığına dâir rivâyetler ve onun son kalan talâkla boşandığına âit rivâyetler açıktır. Yâni bir yoruma gerek yoktur. Bu rivâyetler zâhiri gibi kabul edilir. Onun tamâmı ile boşandığına dâir rivâyetten maksat, bir celsede üç talâkla boşandığı değildir. Maksat kalan talâkla boşanmak sûretiyle tamâmen boşandığını ifâde etmektir. Kezâ onun üç talâkla boşandığına dâir rivâyetten maksat üç talâkın bir oturumda vukû bulduğunu ifâde etmek değildir. Gâye üç talâkı tamamlayan bir boşamanın vukû bulduğudur.

F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın kocası E b û A m r b i n H a f s b i n e l - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'dır. Bâzı rivâyetlere göre E b û A m r (Radıyallâhü anh), F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'yı boşadıktan sonra Y e m e n tarafına çıkmıştır. Buradaki rivâyette olduğu gibi bâzı rivâyetlere göre E b û A m r (Radıyallâhü anh), Y e m e n tarafında iken onu boşamıştır. Rivâyetlerin şöylece birleştirilmesi mümkündür: E b û A m r (Radıyallâhü anh) yolculuğa çıkmadan önce iki talâkla boşamış, Y e m e n tarafına gittikten sonra kalan bir talâkla da boşamıştır. Başka şekilde de rivâyetleri birleştirenler olmuştur.

Tekmile yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), A l i (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n tarafına gönderdiği zaman E b û A m r (Radıyallâhü anh) da onunla beraber gitmişti. Orada iken kalan son ve üçüncü talâkla karısını boşamıştı.

F â t ı m a (Radıyalâhü anhâ)'nın hâl tercemesini 1789 nolu hadîs bölümünde vermiştim. Onu boşayan kocasına gelince, künyesi E b û A m r b i n H a f s b i n e l - M ü ğ î r e ' dir. Bir kavle göre E b û H a f s b i n e l - M ü ğ î r e e l - M a h z û m î

el-Kureşî'dir. Adının Ahmed veyâ Abdülhamid olduğunu söyleyenler vardır. Bir kavle göre adı ile künyesi birleştirilmiştir. Yâni künyesinden ayrı olarak bir ismi yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ebû Amr (Radıyallâhü anh) Ali (Radıyallâhü anh) ile beraber Yemen tarafına gitmiş, orada iken karısı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'yı boşamış ve orada vefât etmiştir. (3)

BİR DEFADA YAPILAN ÜÇ TALÂKLA BOŞAMANIN HÜKMÜ

Bundan önce geçen ikinci bâbta rivâyet edilen hadîsler, üç talâkın ayrı ayrı temizlik hallerinde yapılmasının meşrûluğuna delâlet ederler. Bu husûsta gerekli bilgi orada verildi.

Şâyet bir adam karısını bir defada ve üç talâkla boşarsa bunun hükmü nedir?

Böyle bir boşama bidat yâni sünnete aykırı bir boşama tarzı sayılmakla beraber geçerlidir ve bununla kadının üç talâkı da gitmiş olur. Bu husûsta dört mezheb imamları ve tüm âlimler ittifak hâlindedirler .

Saîd bin Cübeyr, Tâvûs, Atâ, Amr bin Dinâr ve Zâhiriye mezhebi mensublarının böyle bir boşama ile ancak bir talâkın gittiğine hükmettikleri rivâyet edilmiş ise de Hattâbî şöyle cevap verir: "Bir sözle yapılan üç talâkla boşamanın bir talâkla boşama olduğuna dâir sahâbîlerden ve tâbiîlerden yapılan nakil onların ilk bilgilerine dayanır. Bu hüküm neshedilmiş ve böyle bir yeminle üç talâkın gittiği yolunda icmâ oluşmuştur. Son durumdan haberdar olan hiç bir sahâbînin bu son hükme muhâlefet ettiğine dâir hiç bir sahîh rivâyet yoktur, demiştir.

Şu halde Ali, İbn-i Mes'ud, Abdurrahman bin Avf ve Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den yapılan nakiller de böyledir.

Tekmile yazarı "**Üç talâkla boşamadan sonra kadına geri dönmenin mensuhluğu**" bâbında rivâyet olunan hadislerin izahı bölümünde bu husûsta geniş bilgi vermiştir. Yukarda verdiğim bilgi de oradan alınmadır. Onun verdiği bilgilerden bâzı paragrafları bura-

(3) Tekmile C. 4, sah. 310

ya aktarmakla yetinmek istiyorum. Çünkü tamâmı buraya aktarılırsa en az 40 - 50 sahife tutar.

Mâlik, Şâfiî ve Ebû Dâvûd'un rivâyet ettikleri Iyâz'ın hadîsinden anlaşılıyor ki İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ilk zamanlarında üç talâkla yapılan boşamanın bir talâk hükmünde olduğunu söylemiş ise de sonradan bu görüşten rücû etmiş ve bununla üç talâkın gittiğine hükmetmiştir.

Yine Ebû Dâvûd'un müteaddit senedlerle rivâyet ettiğine göre karısını bir defada üç talâkla boşayan bir adam İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat ettiğinde, İbn-i Abbâs, adamın karısının üç talâkla boşanmış olduğuna hükmetmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın tilmizleri Mücâhid, Said bin Cübeyr, Atâ, Mâlik bin el-Hâris ve Amr bin Dinâr: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın böyle hükmettiğini yine Ebû Dâvûd tarafından rivâyet edilmiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği bir hadîste İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ):

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken ve Ebû Bekir** (Radıyalâhü anh)'ın **halîfeliği dönemi ile Ömer** (Radıyallâhü anh)'ın **halîfeliği döneminin ilk zamanlarında bir adam karısını üç talâkla** (bir sözle) **boşadığı zaman, bunula bir talâkının gittiğine hükmedilirdi. Sonra halîfe Ömer** (Radıyallâhü anh) **halkın boşama işini çoğalttığını görünce böyle boşama ile üç talâkın gittiğine hükmetmeyi emretti.**" demiştir.

Tekmile yazarı bu husûsta şöyle der:

"Âlimler bu mes'ele hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadîsin zâhiri ile amel ederek, bir defada üç talâkla yapılan boşama ile yalnız bir talâk gitmiş olur, demişlerdir. Sahâbîlerden, Zübeyr bin el-Avvâm, Abdurrahman bin Avf, İbn-i Mes'ud, Ali bin Ebi Tâlib ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'den bu kavil rivâyet edilmiştir. Tâbiîlerden İkrime Mevlâ İbn-i Abbâs, Tâvûs, Muhammed bin İshak ve Zâhiriye mezhebi mensublarının çoğu bu görüşü benimsemişlerdir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezheblerine mensup bâzı kimselerden de böyle bir kavil rivâyet edildiği söylenmiştir. Fakat bu görüş tutarsızdır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) böyle bir boşama ile kadının üç talâkının gittiğine hükmettikten ve ilk zamanlardaki hükmün neshedildiği sahâbi-

lerce bilindikten sonra, Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın verdiği fetvâya aykırı hiç bir sahâbînin fetvâ verdiği veyâ böyle bir şey söylediği rivâyet edilmemiştir. Eğer ilk zamanlardaki hükmün neshedildiği durumu olmamış olsaydı Ö m e r (Radıyallâhü anh) böyle bir fetvâ veremezdi. Kezâ o bu fetvâyı verdikten sonra onun zamanında yaşayan hiç bir sahâbînin onun bu fetvâsına karşı çıkmaması düşünülemez.

Cumhur, bu hadîs ile buna benzer gösterilen delîllere şöyle cevap vermiştir:

1. Yukarıya meâli alınan İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi muztaribtir ve defaten üç talâkla yapılan boşama ile kadının üç talâkının da gittiğine dâir gerek İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'tan ve gerekse diğer sahâbîlerden tevâtür yolu ile yapılan rivâyetlere muhâliftir. Artık anılan hadîsle amel etmek câiz değildir. E l - K u r t u b î, M ü s l i m'in şerhi **el-Müfhim**'de: İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi, kendisinden rivâyet edilen diğer sahîh rivâyetlere ters düştüğü gibi muztaribtir. Hadîsin ifâde tarzına bakılırsa bu durumun o devirde yaşayan bütün sahâbîler ile tâbiîlerden nakledilmesi gerekir. Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı, yaygınlaşması gerekirdi ve yalnız İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh)'a münhasır kalmaması gerekirdi. Halbuki başkasından böyle bir şey rivâyet edilmemiştir. Bu durumda, anılan hadîsin bâtıl olduğunu tevsik eden bir delîl bulunmadığı takdirde yine bununla amel etmemek gerekir, demiştir.

2. Anılan hadîs, üç talâkla boşamaya âit olmayıp talâk sayısı anılmaksızın "**kesinlikle boşadım**" şeklinde yapılan boşamaya âit olabilir. Nitekim H a t t â b î: Bu hadîsin "**kesinlikle boşama**" mânâsına yorumlanması muhtemel ve yakındır. Çünkü bu nevî boşamanın yâni "**kesinlikle boşama**" sözü ile bir talâkın gittiği, R ü k â n e (Radıyallâhü anhâ)'ye âit bir hadîste rivâyet edilmiştir. R ü k â n e (Radıyallâhü anhâ) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle hükmettiği gibi bu nevî boşama ile ancak bir talâkın gittiğine Ö m e r (Radıyallâhü anh) da hükmetmiştir. Sonra halk boşamaya hız verince bununla da üç talâkın gittiğine Ö m e r hükmettiği gibi A l i, İ b n - i Ö m e r, S a î d b i n e l - M ü s e y y e b, U r v e, Ö m e r b i n A b d i l a z i z ve Z ü h r î (Radıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir. M â l i k, E v z â î, İ b n - i E b î L e y l â ve A h m e d de böyle hükmedenlerdendir.

3. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi boşama sözünün üç defa tekrarlanması ile ilgilidir. Meselâ: Adam, karısına "Sen

boşsun. Sen boşsun. Sen boşsun" der. Böyle bir şekil boşamada bulunan adam ikinci ve üçüncü cümle ile ilk cümleyi teyid ve takviye etmiş olabilir. Ya da her cümle ile karısının bir talâkını ve böylece üç cümle ile onun üç talâkını gidermeyi kasdetmiş olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) dönemlerinde herkes dürüst ve doğru sözlü idi. Hilebazlar yoktu. Boşama sözünü kullanan adama, niyeti sorulduğu zaman içindeki samîmî niyeti söylerdi. Onların ifâdelerinin doğruluğuna inanıldığı için böyle bir yeminde bulunan kişiye niyeti sorulduğunda: Ben ikinci ve üçüncü cümle ile ikinci ve üçüncü talâkı atmayı niyet etmedim, benim niyetim bir talâkla boşamak idi, ikinci ve üçüncü cümleyi, ilk cümlenin takviye ve tekidi için kullandım, deyince onun ifâdesinin doğruluğuna inanıldığı için bu sözle bir talâkın gittiğine hükmedilirdi. Ömer (Radıyallâhü anh) durumun ve ahvalin değiştiğini görünce, ikinci ve üçüncü cümleleri ilk cümlenin tekidi şeklinde yapılacak yorumlamayı yasakladı ve böyle bir sözle üç talâkın gittiğine hükmedilmesini emretti.

4. Bu hadîs, gerdeğe girilmeden önce edilen boşamaya âittir. Saîd bin Cübeyr, Tâvûs, Atâ ve Amr bin Dinâr (Radıyallâhü anhüm) gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın arkadaşları hadîsin böyle yorumlandığını söylemişlerdir. Bunlara göre henüz gerdeğe girmeden önce üç talâkla boşanan bir kadının defaten yapılan bu boşama ile yalnız bir talâkı gitmiş olur. Fakat tüm âlimler onların bu görüşünü kabul etmemişlerdir. Rabîa bin Abdirrahman, İbn-i Ebî Leylâ, Evzâî, Leys bin Sa'd ve Mâlik bin Enes (Radıyallâhü anhüm) : Bir adam gerdeğe girmediği karısına "Sen boşsun. Sen boşsun. Sen boşsun" sözünü aralıksız söyler ise bununla üç talâk gitmiş olur ve artık nikâh yenilemekle veyâ rücû etmekle adama kadın helâl olmaz, demişlerdir. Ancak İmam Mâlik: Adamın tekid niyeti yok ise hüküm böyledir, demiştir. Süfyân-i Sevrî, rey ehli, Şâfiî, Ahmed ve İshak: Kadın ilk söz ile tamâmen boşanır, kalan sözlerin bir değeri kalmamış olur, demişlerdir.

5. İlk zamanlarda üç talâkla boşama bir talâk olarak kabul olunurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bu hüküm neshedildi. Ebû Dâvûd'un Yezîd-i Nahavî (Radıyallâhü anh)'den İkrime (Radıyallâhü anh) yolu ile İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'tan ettiği rivâyete göre ilk zamanlarda adam karısını üç talâkla da boşadığı zaman henüz iddet

bitmemiş iken, karısına geri dönebilirdi. Sonra Bakara sûresinin 229. âyeti ile bu hüküm neshedildi.

Tekmile yazarı bu husûslarda rivâyet olunan hadîsleri de nakledttikten sonra şöyle der:

Bu hadîsler açıkça gösteriyor ki, tek bir cümle ile karısını üç talâkla boşayan adam onu üç talâkla boşamış sayılır. Böyle bir sözle ancak bir talâkın gittiğine dâir hüküm ilk zamanlara âitti. Sonradan bu hüküm neshedilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) da bunu demek istemiştir.

Yukardan beri verdiğim bilgilerden de anlaşıldığı gibi hak olan hüküm, sahâbîlerin cumhûru, tâbiîlerin cumhûru ve dört mezhep imamlarının ittifakla verdikleri hükümdür. Şöyle ki: Bir adam tek bir sözle ve bir defada karısını üç talâkla boşadığında, üç talâkın tamâmı gitmiş olur. Bu hüküm İbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre, İbn-i Ömer, Abdullah bin Amr, İbn-i Mes'ud ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm)'den de rivâyet edilmiştir. (4)

(٥) باب الرجعة

5 — RAC'AT BÂBI

٢٠٢٥ — حدّثنا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضُّبَعِيُّ ، عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ ؛ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ الْحُصَيْنِ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ ثُمَّ يَقَعُ بِهَا وَلَمْ يُشْهِدْ عَلَى طَلَاقِهَا وَلَا عَلَى رَجْعَتِهَا . فَقَالَ عِمْرَانُ: طَلَّقْتَ بِغَيْرِ سُنَّةٍ ، وَرَاجَعْتَ بِغَيْرِ سُنَّةٍ ! أَشْهِدْ عَلَى طَلَاقِهَا وَعَلَى رَجْعَتِهَا .

TERCEMESİ

2025) "... Mutarrıf bin Abdillah bin eş-Şıhhîr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh)'a **şöyle bir soru soruldu: Bir adam karısını** (bir veyâ iki talâkla) **boşar. Sonra** (henüz iddet bitmemiş iken) **karısına dönüş yapıp onunla cinsel ilişkide bulunur. Halbuki, adam ne boşamayı ne de rac'atı** (geri dönüşü) **şâhidlendirmemiş** (şâhidlerin huzûrunda yapmamış)**tır.**

(4) (El-Menhel Tekmilesi C. 2, cüz, 4 sah. 125-139

İmrân (Radıyallâhü anh) (bu soruya cevâben) şöyle demiştir: Sen (boşamayı ve karına geri dönüşü şâhidlendirmemekle) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in sünnetine aykırı boşamada bulunmuş ve** (yine) **O'nun sünnetine aykırı rac'atta bulunmuşsun. Kadını boşamayı ve ona rac'at etmeyi şâhidlerin huzûrunda yapmalısın, dedi."**

İ Z A H I

Bu hadîsi E b û D â v û d da rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette hadîsin son cümlesi; ولا تعد = "ve bir daha şâhid olmaksızın boşama veyâ rac'atta bulunma" şeklindedir.

Rac'at: Karısını bir veyâ iki talâkla boşamış ve henüz iddet bitmemiş iken adamın karısına geri dönmesidir. Bu dönüş sözle olabildiği gibi kadının yatağına girip onunla cinsel temasta da olabilir.

İ m r a n (Radıyallâhü anh)'ın bu eseri merfû hadîs hükmündedir. Çünkü onun "... Peygamber'in sünnetine aykırı..." ifâdesi eserin merfû hadîs hükmünde olduğunu tevsik eder.

Bu eser boşama ve rac'at işinin şâhidlerin huzûrunda yapılmasının meşrûluğuna delâlet eder. Bu işleri şâhidlendirmenin vâcibliği veyâ müstahablığı husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Tekmile yazarı bu ihtilâfı özetle şöyle anlatır:

1. Ş â f i î ve A h m e d'in birer kavillerine göre boşama ve rac'at için şâhit tutmak vâciptir. Bu hadisin zâhiri buna delâlet ettiği gibi T a l â k sûresinin 2. âyetinin zâhiri de buna delâlet eder. Âyetin meâli şöyledir: «(Rac'î talâkla boşadığınız) **kadınların iddet süresi bitmek üzere iken onları ya iyilikle tutun** (onlara geri dönün) **ya da iyilikle bırakın.** (rac'at veyâ bırakmaya dâir) **içinizden âdil iki şâhit getirin...»**

2. H a n e f î l e r, M â l i k ve bir rivâyetinde A h m e d anılan şâhit getirme emri müstahablık içindir. Çünkü rac'î talâkta, erkeğin karısına dönüş yapması için kadının muvâfakatı şart değildir. Erkeğin diğer hakları gibi bu hakkın kullanılması için şâhit tutmaya gerek yoktur. Kezâ rac'at için kadının velîsinin hazır bulunmasına ihtiyaç olmadığı gibi şâhide de hâcet yoktur. Âyet ve hadîsdeki emir müstahablık içindir, demişlerdir.

Erkeğin rac'atının mutlaka iddetin bitiminden önce olmasının gerekliliği husûsunda âlimler ittifak hâlindedir. Rac'atın sözle olduğu husûsunda da ihtilâf yoktur.

Cumhûra göre rac'at sözle olduğu gibi fiille de olabilir. Yâni erkek dili ile bir şey söylemeden, karısı ile cinsel münâsebette bulunursa bununla da rac'at etmiş sayılır. Ancak Mâlik ve İshak'a göre erkek cimaa tevessül ederken rac'at niyeti ile bu işi yapmalıdır. Niyetsiz olursa rac'at sayılmaz.

Hanefîler, Saîd bin el-Müseyyeb, Hasan, Sevrî ve Evzâî'ye göre niyet şart değildir. Çünkü iddet süresince erkek muhayyerdir. Karısına dönüş yapmayı sözle yapabildiği gibi fiille de yapabilir.

Şâfiî ve Ahmed'in birer kavillerine göre rac'atın sözle yapılması şarttır. Çünkü rac'at için şâhit tutmak gerekir. Bu gibi işlerde şâhidlik ancak sözlü rac'at için yapılabilir.

Âyet ve hadîsin zâhirine göre rac'at sözle olabildiği gibi cinsel ilişkide bulunmakla da olabilir. Bu itibarla Hanefîler'in görüşü daha açıktır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Boşama ve rac'at için iki şâhit tutulmalıdır.
2. Şâhit olmaksızın yapılan boşama ve rac'at Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine aykırıdır.
3. Rac'at kadınla cinsî münâsebette bulunmakla da olabilir.

Bu üç maddede anlatılan hükümler hakkındaki fıkıhçıların görüşlerini yukarda Tekmile'den naklen verdim.

(٦) باب المطلقة الحامل إذا وضعت ذا بطنها بانت

6 — BOŞANAN HÂMİLE KADIN DOĞUM YAPINCA İDDETİ BİTMİŞ OLUR, BÂBI

٢٠٢٦ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ هَيَّاجٍ . ثنا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو ابْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ ؛ أَنَّهُ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمُّ كُلْثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ . فَقَالَتْ لَهُ ، وَهِيَ حَامِلٌ : طَيِّبْ نَفْسِي بِتَطْلِيقَةٍ . فَطَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً . ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ

فَرَجَعَ وَقَدْ وَضَعَتْ . فَقَالَ : مَالَهَا ؟ خَدَعَتْنِي ، خَدَعَهَا اللهُ ! ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ «سَبَقَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ . اخْطُبْهَا إِلَى نَفْسِهَا » :

فى الزوائد : رجال إسناده ثقات . إلا أنه منقطع . وميمون هو ابن مهران . وأبو أيوب روايته عن الزبير مرسلة .. قاله المزى فى التهذيب .

TERCEMESİ

2026) "... Zübeyr bin el-Avvâm *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Ümmü Külsum bint-i Ukbe (Radıyallâhü anhâ) **onun nikâhı altında idi. Ümmü Külsum** (Radıyallâhü anhâ) **hâmile iken** (bir gün) **Zübeyr** (Radıyallâhü anh)'**a : Bir talâkla** (beni boşamak sûreti ile) **nefsimi hoşlandır** (gönlümü açıver) **diye talebte bulunmuştur. Zübeyr** (Radıyallâhü anh) **de onu bir talâkla boşadıktan sonra namaza çıkmış ve namazdan dönünceye kadar karısı doğum yapmıştır. Bunun üzerine Zübeyr** (Radıyallâhü anh) **: Bu kadına ne oluyor? Beni aldattı, Allah onun cezâsını versin, demiş, sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına varmış** (da başından geçeni anlatmıştır) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona :**

«İddet süresi beklenmedik bir anda sona ermiştir. (Artık) **sen ona** (yeniden) **tâlip ol» buyurmuştur."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râviler sıka zâtlardır. Fakat sened munkatidir. Râvi Meymûn, İbn-i Mihrân olan zâttır. Meymûn'un babası Ebû Eyyûb'un Zübeyr'den olan rivâyetlerinin mürsel olduğunu el-Mizzî, et-Tehzîb'te söylemiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs, hâmile bir kadın boşandığı zaman iddetinin doğum yapması olduğuna delâlet eder. Hâmile olmayan kadın gibi üç defa temizlenmesi ve aybaşı âdeti görmesi diye bir iddet onun için söz konusu değildir. Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de : Bir talâkla boşanan kadının iddeti esnasında kocası rac'at etmez veyâ edemezse, iddet bittikten sonra, artık karıya geri dönüş yapamaz. Ancak yabancı bir erkek gibi kadına yeniden istekli çıkabilir. Kadın kabul ederse usulü dâiresinde yeniden nikâhları kıyılır. Kadın muvâfakat etmezse, onu boşayan erkek için bir tercih hakkı yoktur.

T a l â k sûresinin 4. âyetinde geçen;

واولات الاحمال اجلهن ان يضعن حملهن = «... ve hâmile kadınların iddet süresi doğum yapmalarıdır...» nazm-i celîlde hâmile kadınların iddetlerinin doğum yapmaları ile sona erdiğine delâlet eder. Bu âyet-i celîlenin anılan kısmı acaba kocası ölen hâmile kadınlara da şümullü mü? yoksa yalnız boşanan hâmile kadınlara mı mahsustur? Bu husûsta gerekli bilgi ve ilim ehlinin görüşleri inşaallah bundan sonra gelen bâbta rivâyet olunan hadislerin izahı bölümünde verilecektir.

Burada şunu söylemekle yetiniyorum. Boşanan kadın hâmile ise onun iddeti, doğum yapması ile sona ermiş olur. Bu husûsta yukardaki nass mevcuttur.

(٧) باب الحامل المتوفى عنها زوجها، إذا وضعت حلّت للأزواج

7 — KOCASI ÖLEN HÂMİLE KADIN DOĞUM YAPINCA ERKEKLERLE EVLENMESİ HELÂL OLUR, BÂBI

٢٠٢٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو الأحوص عن منصور، عن إبراهيم، عن الأسود، عن أبي السنابل؛ قال: وضعت سبيعة الأسلمية بنت الحرث حملها بعد وفاة زوجها ببضع وعشرين ليلة. فلما تعلت من نفاسها تشوفت. فعيب ذلك عليها. وذكر أمرها للنبي ﷺ. فقال «إن تفعل فقد مضى أجلها».

T E R C E M E S İ

2027) "... Ebü's-Senâbil (bin Ba'kek) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Sübey'a el-Eslemiyye bint-i el-Hâris (Radıyallâhü anhâ), **kocasının vefâtından yirmi küsur gece sonra doğum yaptı. Sonra lohusalık hâlinden çıkınca evlenme tekliflerini almaya hazırlandı. Onun bu durumu kınandı ve Resûlullah** Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **de anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu:**

«Eğer (evlenme işini) işlerse (bunu yapabilir) çünkü iddet süresi bitmiştir.»"

٢٠٢٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر، عن داود بن أبي هند، عن الشعبي ، عن مسروق ، وعمرو بن عتبة ؛ أنهما كتبا إلى سبيعة بنت الحرث يسألانها عن أمرها . فكتبت إليهما : إنها وضعت بعد وفاة زوجها بخمسة وعشرين . فتهيأت تطلب الخير . فمر بها أبو السنابل بن بعكك . فقال : قد أسرعت . اعتدى آخر الأجلين ، أربعة أشهر وعشرا . فأتيت النبي ﷺ . فقلت : يا رسول الله ! استغفر لي قال « وفيم ذاك ؟ » فأخبرته . فقال « إن وجدت زوجا صالحا فتزوجي » .

TERCEMESİ

2028) "... Mesrûk ve Amr bin Utbe *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

İkisi Sübey'a bint-i el-Hâris (Radıyallâhü anhâ)'**ya mektup yazarak onun iddetle ilgili durumunu sordular. Sübey'a** (Radıyallâhü anhâ) **onlara şöyle cevap yazdı : Sübey'a, kocasının ölümünden yirmi beş gün sonra doğum yaptı. Sonra da hayırlı bir koca ile evlenmek arzusu ile hazırlandı. Bu esnada Ebü's-Senâbil bin Ba'kek** (Radıyallâhü anh), **ona uğradı ve** (hazırlandığını görünce) : **Sen acele ettin. Uzun iddet olan dört ay on gün bekle, diyerek** (Sübey'a (Radıyallâhü anhâ)'**nın doğum yapmakla iddetten çıkmasına karşı çıktı.) Sübey'a** (Radıyallâhü anhâ) (demiştir ki) **Bunun üzerine ben, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vararak :**

Yâ Resûlallah! Benim için istiğfar buyur, dedim. O :

«İstediğin istiğfar ne hakkındadır?» diye sordu. Ben de durumu O'na arz ettim. Bunun üzerine buyurdu ki :

«Eğer sen sâlih bir koca bulursan evlen.»"

٢٠٢٩ – حدثنا نصر بن علي ، ومحمد بن بشار . قالا : ثنا عبد الله بن داود . ثنا هشام بن عروة، عن أبيه، عن المسور بن مخرمة؛ أن النبي ﷺ أمر سبيعة أن تنكح، إذا تعلت من نفاسها .

TERCEMESİ

2029) "... Misver bin Mahrama *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kocası ölen) Sübey'a (Radıyallâhü anhâ)'ya, lohusalığından çıkınca evlenmesini emretmiştir."

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsini T i r m i z î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîsin birer benzerini M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Üçüncü hadîsi B u h â r î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler uzundur. Ama, hepsinden çıkarılan fıkhî hüküm aynıdır.

Hadîste anılan S ü b e y ' a b i n t - i e l - H â r i s e l - E s l e m i y y e (Radıyallâhü anhâ)'yı İ b n - i S a ' d muhâcirlerden saymıştır. İ b n - i İ s h a k ' ın bir rivâyetinde bu kadının ismi S ü b e y ' a b i n t - i E b î B e r z a e l - E s l e m î, diye geçer. E l - H â f ı z: Eğer bu rivâyet sâbit ise, burada anılan E b û B e r z â, meşhur sahâbî olan E b û B e r z a ' dan başka bir kimsedir. E b û B e r z a sözcüğü, ya S ü b e y ' nın babası H â r i s ' in künyesidir, ya da S ü b e y ' a ' nın bir dedesinin isim veyâ künyesidir, demiştir.

S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu bâbtaki hadîsi rivâyet etmiştir. Kendisinden de M e d î n e - i M ü n e v v e r e fıkıhçıları ve K û f e ehli rivâyette bulunmuşlardır. B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve İ b n - i M â c e h onun hadîsini rivâyet etmişlerdir.

S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ)'yı boşayan kocasının adı ise S a ' d b i n H a v l e t e ' dir. E b û D â v û d ' un rivâyetine göre bu zât, B e n î Â m i r b i n L ü e y kabîlesinden olup B e d i r savaşına katılma şerefine mazhar olanlardandır. S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ) ile evli iken hicretin 10. yılı V e d â haccında M e k k e ' de vefât etmiştir. Bir kavle göre bu zât aslen İ r a n ' lı olup Y e m e n tarafından gelmedir ve B e n î Â m i r kabîlesinin antlaşmalı mensubu idi. Onun vefât târihi hakkında başka rivâyetler de vardır. (5)

Hadîslerde sözü edilen E b ü ' s - S e n â b i l (Radıyallâhü anh) b i n B a ' k e k b i n H a r i s b i n S a b b a k b i n A b d i d d â r

(5) Tekmile c. 2, cüz. 4, sah. 359

e l - K u r e ş i, M ü e l l e f e - i K u l û b yâni müslümanlığı kabul edip gönülleri henüz İslâmiyete iyice yatışmayanlardan idi. Bu zâtın adının A m r, Â m i r veyâ H a b b e olduğuna dâir rivâyetler ve başka rivâyetler de vardır. Onun bir kaç hadîsi vardır. Râvisi Z ü f e r b i n E v s'tir. Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra yaşadığını İ b n - i S a'd kesin olarak ifâde etmiştir. (6)

BU HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Hadîsler, kocası ölen hâmile kadının doğum yapması ile iddetinin sona erdiğine delâlet ederler. Ashab-ı Kiram'dan Ö m e r (Radıyallâhü anh), oğlu A b d u l l a h ve İ b n - i M e s'u d (Radıyallâhü anhâ) kezâ H a n e f i l e r, M â l i k, Ş â f i i, A h m e d ve S ü f y â n - i S e v r î bu hadîslere göre hükmetmişlerdir. Bu grubtaki âlimler kocası ölen hâmile kadınların iddet süresinin dört ay on gün olduğuna dâir B a k a r a sûresinin 228. âyetinin hükmünü S ü b e y'a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ile husûsileştirmişler ve anılan âyetin hâmile olmayan kadınlara mahsus olduğunu söylemişlerdir. Yine bu gruba dâhil âlimler T a l â k sûresinin 4. âyetinde bulunan; واولات الاحمال اجلهن ان يضعن حملهن = «Hâmile kadınların iddeti doğum yapmaları ile sona erer...» nazm-i celîlin hükmünün boşanan ve kocası ölen kadınlara şümullü olduğunu söylemişlerdir. Yâni hâmile kadın, boşandığı takdirde iddeti doğum yapması ile sona erdiği gibi kocası öldüğü takdirde de iddeti dört ay on gün değil, doğum yapmasıdır. Çünkü B a k a r a sûresinin 228. âyeti ile T a l â k sûresinin 4. âyetindeki anılan hükümler umumî mânâya alındığında iki âyet arasında bir çelişki doğar. Şöyle ki, B a k a r a sûresinin 228. âyetine göre "Kocası ölen kadınların iddet süresi dört ay on gündür." Bu âyetteki hükmün hâmile olan ve olmayan bütün kadınlara umumî olduğunu farzedelim.

T a l â k sûresinin 4. âyetinde de "Hâmile kadınların iddetinin doğum yapmaları ile sona erdiği bildirilmiştir.» Bu âyetteki hükmün kocası ölen ve boşanan tüm kadınlara umumî ve şümullü olduğunu farzedelim.

Şimdi : Kocası ölen hâmile kadının iddeti ne kadardır?

B a k a r a sûresinin 228. âyetini umumî mânâda alırsak anılan kadın dört ay on gün iddet bekler. T a l â k sûresinin 4. âyetini

(6) Hülâsa : 451

umumî mânâda alırsak anılan kadının doğum yapması ile iddetten çıkması gerekir.

İşte, yukarda anılan Zavat-i Kiram, S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini delîl göstererek kocası ölen hâmile kadının iddetinin, doğum yapması ile bittiğine hükmetmişlerdir. Buna paralel olarak T a l â k sûresinin 4. âyetindeki **"hâmile kadınların iddeti ile ilgili hükmün"** umûmi olup boşanan veyâ kocası ölen hâmile kadınların iddetinin doğum yapması ile sona erdiği yolunda yorum yapmışlardır. Bunun için B a k a r a sûresinin 228. âyetindeki hükmün hâmile değil iken kocası ölen kadınlara âit ve mahsus olduğunu da bu zâtlar söylemişlerdir.

٢٠٣٠ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : وَاللهِ ! لَمَنْ شَاءَ لَاعَنَّاهُ . لَأُنْزِلَتْ سُورَةُ النِّسَاءِ الْقُصْرَى بَعْدَ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا .

TERCEMESİ

2030) "... Abdullah bin Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Vallahi kim dilerse** (gelsin) **haksız olanı beraberce lânetliyelim.** (= Haksız olana lânet olsun diyelim.) **Şübhesiz Talâk sûresi,** (kocası ölen kadının iddetinin) **dört ay on gün olduğuna dâir âyetten sonra indirilmiştir."**

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d ve N e s â ' î de rivâyet etmişlerdir.

T a l â k sûresinde kadınlarla ilgili şer'î hükümler bulunduğu için İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh(bu sûreye **"Kısa Nisâ sûresi"** demiştir. Bu sûrenin dördüncü âyetinde meâlen **«... Hâmile kadınların iddeti doğum yapmaları ile tamamlanır...»** buyurulmuştur. İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'a göre bu âyetin hükmü boşanan hâmile kadına ve kocası ölen hâmile kadına şümullüdür ve kocası ölen kadınların iddetinin dört ay on gün olduğunu bildiren B a k a r a sûresinin 228. âyeti bu âyetten önce indirilmiştir. T a l â k sûresinin 4. âyeti bu âyetten sonra indirildiğine göre sonradan indirilen âyet, daha önce inen âyetin hükmünü hususîleştirmiş-

tir. Yâni önce inen B a k a r a sûresinin 228. âyetinde kocası ölen kadınların iddetinin dört ay on gün olduğu bildirilmiştir. Bu âyetin zâhirine göre kocası ölen kadın, hâmile olsun veyâ olmasın iddeti dört ay on gündür. İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'a göre bu âyetteki kadından maksat hâmile olmayan kadındır. Çünkü bundan sonra inen T a l â k sûresinin 4. âyetinde hâmile kadının iddetinin doğum yapması ile tamamlandığı bildirilmiştir. Böylece T a - l â k sûresinin 4. âyeti, B a k a r a sûresinin 228. âyetini hususîleştirmiştir.

İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh) bu görüşünde isâbetli olduğunu ve hak olan görüşün bu olduğunu kesinlikle belirtmek için sözünün başında yemin etmiş ve kim bu hususta bana muhâlefet ediyorsa gelsin, dilerse toplanalım ve hakka muhâlif olana lânet olsun, diyelim, demek istemiştir.

A l i b i n E b î T â l i b (Radıyalâhü anh), anılan her iki âyetin hükümlerine riâyet etmek üzere, kocası ölen hâmile kadın, doğum yapmak iddeti ile dört ay on gün iddetinden en uzun olanı tamamlamakla mükelleftir, demiştir. Yâni henüz dört ay on günlük süre dolmadan doğum yaparsa, bu süreyi de doldurmakla mükelleftir. Şâyet bu süre dolduğu halde doğum yapmamış ise doğum yapmayı bekliyecek ve doğum yapmakla iddet'i tamamlanır. Bilindiği gibi T a l â k sûresinin 4. âyetinde anılan hâmile kadının, kocası ölen veyâ boşanan kadın olduğuna dâir bir kayıt bulunmamaktadır. İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh) bu âyetteki hâmile kadını mutlak mânâda almıştır. Yâni ister kocası ölmüş olsun, ister boşanmış olsun hüküm aynidir.

Boşanan hâmile kadının iddeti doğum yapması ile tamamlandığı gibi, kocası ölen hâmile kadının iddetinin de doğum yapması ile sona erdiğine dâir İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'ın görüşü, cumhûrun görüşüdür. Bunların delili bu bâbta geçen S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir.

(٨) باب أين تعتد المتوفى عنها زوجها

8 — KOCASI ÖLEN KADIN İDDETİ SÜRESİNCE NEREDE DURUR, BÂBI

٢٠٣١ — حدّثنا أَبو بَكرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ ، سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ (وَكَانَتْ تَحْتَ

أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ) أَنَّ أُخْتَهُ الْفُرَيْعَةَ بِنْتَ مَالِكٍ، قَالَتْ: خَرَجَ زَوْجِي فِي طَلَبِ أَعْلَاجٍ لَهُ.
فَأَدْرَكَهُمْ بِطَرَفِ الْقَدُومِ. فَقَتَلُوهُ. فَجَاءَ نَعْيُ زَوْجِي وَأَنَا فِي دَارٍ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ. شَاسِعَةٍ
عَنْ دَارِ أَهْلِي. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّهُ جَاءَ نَعْيُ زَوْجِي وَأَنَا فِي دَارٍ
شَاسِعَةٍ عَنْ دَارِ أَهْلِي وَدَارِ إِخْوَتِي. وَلَمْ يَدَعْ مَالًا يُنْفِقُ عَلَيَّ، وَلَا مَالًا وَرِثْتُهُ. وَلَا دَارًا
يَمْلِكُهَا. فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لِي فَأَلْحَقَ بِدَارِ أَهْلِي وَدَارِ إِخْوَتِي فَإِنَّهُ أَحَبُّ إِلَيَّ،
وَأَجْمَعُ لِي فِي بَعْضِ أَمْرِي. قَالَ «فَافْعَلِي إِنْ شِئْتِ» قَالَتْ، فَخَرَجْتُ قَرِيرَةً عَيْنِي لِمَا قَضَى اللَّهُ لِي
عَلَى لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ، أَوْ فِي بَعْضِ الْحُجْرَةِ دَعَانِي فَقَالَ
«كَيْفَ زَعَمْتِ؟» قَالَتْ فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ. فَقَالَ «امْكُثِي فِي بَيْتِكِ الَّذِي جَاءَ فِيهِ نَعْيُ
زَوْجِكِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ» قَالَتْ: فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.

TERCEMESİ

2031) "... Zeyneb bint-i Kâ'b bin Ucra *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Kocası Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'ın kız kardeşi Furay'a bint-i Mâlik *(Radıyallâhü anhâ)* şöyle demiştir:

Kocam, (kaçan) kölelerini aramaya çıktı ve Kadûm tarafında onlara yetişti. Köleler kocamı (orada) öldürdüler. Kocamın ölüm haberi geldi. Ben o sıralarda babamın evine uzak düşen Ensar'ın evlerinin birisinde ikâmet ediyordum. Bunun üzerine ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak:

Yâ Resûlallah! Kocamın ölüm haberi geldi. Ben babamın evinden ve kardeşlerimin evinden uzak olan bir evdeyim. Kocam ne bana harcanacak bir mal bıraktı, ne mirasçılık yolu ile sahip olduğum bir mal bıraktı, ne de mâliki bulunduğu bir ev bıraktı. Babamın evine ve kardeşlerimin evine taşınmama izin verirseniz şübhesiz bunu çok arzularım ve bâzı işlerim yönünden iyi olur, diye müsaade istedim. Efendimiz:

«Dilersen (taşınma işini) yap,» buyurdu. Furay'a demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dili ile Allah'ın benim için

verdiği bu hükme sevinçli olarak Peygamber'in huzûrundan ayrıldım. Nihâyet ben mescidde veyâ evin sahanlığında iken, Efendimiz beni (geri) çağırarak :

«Sen nasıl söyledin?» buyurdu. Furay'a demiştir ki : Ben söylediklerimi tekrar anlattım. Bunun üzerine O, bana :

«Yazılı (yâni süresi Kur'an'da belirli) iddet süresi tamamlanıncaya kadar, sen kocanın ölüm haberini aldığın evinde dur» buyurdu. Furay'a demiştir ki : Ben o evde dört ay on gün iddet olarak durdum."

İ Z A H I

Bu hadisi dört sünen sahibleri, M â l i k, Ş â f i î, A h m e d ve H â k i m rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki ifâde değişikliği mânâyı etkilemediği için o değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum.

Hadîsin metninde geçen **A'lâc** : İlc'in çoğuludur. Acemden, iri ve kaba adamlar, demektir. Burada köleler anlamında kullanılmıştır. Yine hadîste anılan **Kadûm**, M e d i n e - i M ü n e v v e r e'ye 6 mil mesâfede bir yerin ismidir. Bu semte **Kaddûm** da denilir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kocası öldürülen F u r a y ' a (Radıyallâhü anhâ)'ya önce babasıgile taşınıp iddetini orada sürdürmesine izin vermiş, hemen sonra da bu müsaadeyi durdurmuştur. **Tekmile** yazarı F u r a y ' a (Radıyallâhü anhâ)'nın kocasının ismine dâir bir kayda rastlamadığını ifâde ettikten sonra şöyle der :

"Şöyle bir soru hatıra gelebilir : İddette olan bu kadının evini taşımasına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) niçin önce izin vermiş, sonra da bu izni iptal etmiştir? Kezâ kadının aldığı ev kocasının mülkü değildi, kocasından ona ne bir mal kalmıştı, ne de bir nafaka. Durum böyle iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının iddetini bu evde tamamlamasını nasıl emretmiştir? Bu sorulara şöyle cevap verilir :

Kadın durumu arz ettiği zaman, onun anılan evden taşınması önce zarurî görülmüş ve bu nedenle izin verilmiş, kadın geri çağırılarak durumu tekrar gözden geçirilince, taşınması zarurî görülmediği için ayni evde iddetini ikmal etmesi emredilmiştir, denilebilir. Kadın gündüz çıkıp ihtiyaçlarını görür ve geceyi o evde geçirir.

Bâzı rivâyetlerde şu fazlalık vardır: **Furay'a demiştir ki: Osman bin Affan (Radıyallâhü anh)'ın (halifeliği) zamanı olunca, halife bana haber gönderip (beni çağırttı) ve bu mes'eleyi bana sordu. Ben de anlattım. Halife Osman, anlattığım hükme uydu ve bununla hükmetti.**

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Bir kadın, kocası öldüğünde hangi evde ikâmet ediyor ve kocasının ölüm haberini alıyor ise iddetini o evde sürdürmek zorundadır, başka eve taşınamaz. Hadîs buna delîldir. Dört mezheb imamları, Evzâî, İshak ve sahâbîler ile tâbiilerden birer cemâat böyle hükmetmişlerdir. Ömer bin el-Hattâb, Osmân bin Affân, İbn-i Ömer, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) ile Kâsım bin Muhammed, Sâlim bin Abdillah ve Saîd bin el-Müseyyeb böyle hükmedenlerdendirler.

Hattâbî: Bu hadîs, kocası ölen kadının iddeti boyunca kocasının evinde oturmasının gerekliliğine, başka evde oturamıyacağına ve mesken ihtiyacının karşılanmasının vücûbuna delâlet eder. Ebû Hanife demiştir ki: Kocası ölen kadının iddeti süresince mesken ihtiyacı kocasının malından karşılanır, kadın kendi meskeninden başka bir yerde geceleyin duramaz ve gündüzleri dilerse evinden dışarı çıkabilir.

Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve Sevrî de böyle hükmetmişlerdir. Muhammed bin el-Hasan ise: Kocası ölen kadın iddeti bitinceye kadar evden dışarı çıkamaz, demiştir.

Atâ, Câbir, el-Hasan, Ali, İbn-i Abbâs ve Âişe (Radıyallâhü anhüm): Kocası ölen kadın iddetini dilediği evde geçirir, demişler, diye bilgi vermiştir."

Zeyneb (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Zeyneb bint-i Kâ'b bin Ucra el-Ensâriye (R.A.)'yı İbn-i Esîr ve başkası sahabîlerden saymışlardır. Bâzıları da onu tâbiîlerden saymışlardır. Kendisi, kocası Ebû Saîd-i Hudrî (R.A.)'den ve onun kız kardeşi Furay'a (R.A.)'dan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de yeğenleri Sa'd bin İshak bin Kâ'b ile Süleyman bin Muhammed bin Kâ'b rivâyette bulunmuşlardır. İbn-i Hibbân onu sıkalardan saymıştır. Hadîslerini Ahmed ve dört sünen sahibleri rivâyet etmişlerdir.

Furay'a bint-i Mâlik ise Ebû Saîd-i Hudrî'nin kız kardeşidir. Ensar'ın Benî Hudra kabîlesindendir. Biat-ı Rıdvan'da bulunan bahtiyar hâtunlardandır. Anası Habîbe bint-i Abdillah'tır. Sünen sahibleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Menhel Tekmilesi C. 4, Sah. 346)

(٩) باب هل تخرج المرأة فى عدتها

9 — KADIN İDDETTE İKEN BULUNDUĞU EVDEN ÇIKABİLİR Mİ, BÂBI

٢٠٣٢ — حدثنا محمد بن يحيى. ثنا عبد العزيز بن عبد الله. ثنا ابن أبى الزناد، عن هشام بن عروة، عن أبيه؛ قال : دخلت على مروان فقلت له : امرأة من أهلك طلقت. فمررت عليها وهى تنتقل. فقالت : أمرتنا فاطمة بنت قيس، وأخبرتنا أن رسول الله ﷺ أمرها أن تنتقل. فقال مروان : هى أمرتهم بذلك. قال عروة، فقلت : أما والله! لقد عابت ذلك عائشة، وقالت: إن فاطمة كانت فى مسكن وحش. خيف عليها. فلذلك أرخص لها رسول الله ﷺ.

TERCEMESİ

2032) "... Urve (bin Zübeyir) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben (Medîne-i Münevvere vâlisi) Mervân (bin el-Hakem)'in yanma girerek ona şöyle dedim : Senin âilenden bir kadın boşanmış (iddette) dir. Ona uğradım evini değiştiriyordu. Sonra kadın şöyle dedi : Fâtıma bint-i Kays evimizi değiştirmemize müsaade ederek kendisinin (iddette iken) ev değiştirmesine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaade ettiğini bize haber verdi. (Urve demiştir ki :) Bunun üzerine Mervân : (Evet.) Fâtıma onlara ev değiştirmelerini emretti, dedi. Urve demiştir ki : Mervân'ın bu sözü üzerine ben şöyle dedim : (İyi) ama Allah'a yemin ederim ki Âişe, Fâtıma'nın bu fetvâsını kınadı ve dedi ki : Fâtıma ıssız ve ücra bir evde idi. Onun o evde durmasından korkuldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bundan dolayı Fâtıma'nın ev değiştirmesine müsâade etti."

٢٠٣٣ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة. ثنا حفص بن غياث، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت : قالت فاطمة بنت قيس : يا رسول الله! إنى أخاف أن يقتحم على. فأمرها أن تتحول.

TERCEMESİ

2033) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Fâtıma bint-i Kays: Yâ Resûlallah! (İddet için durduğum ev ıssız olduğundan) **zorla evime girilmesinden korkuyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah onun ev değiştirmesine müsaade etti."**

İZAHI

Urve (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin birer benzerini Şâfiî, Buhârî, Ebû Dâvûd, ve Beyhakî da rivâyet etmişlerdir.

Halîfe Muâviye (Radıyallâhü anh) tarafından Medine-i Münevvere vâliliğine atanan Mervân bin el-Hakem'in yakını olduğu bildirilen kadın, Mervân'ın kardeşi Abdurrahman bin el-Hakem'in kızı Umre'dir. Onu boşayan kocası ise Yahyâ bin Said el-Âs'dır. Umre, üç talâkla boşandıktan sonra, iddetini tamamlamadan evinden çıkıp babasının evine taşınmış ve bu fetvâyı Fâtıma bint-i Kays'tan aldığını, zîra kendisinin de boşanıp henüz iddetini tamamlamamış iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izni ile evini değiştirdiğini haber verdiğini Urve'ye anlatmıştır. Fakat Urve buna karşı çıkmış ve durumu kadının amcası olan Medîne vâlisi Mervan'a şikâyet edince, Mervân da bu işin Fâtıma'nın izni ve müsaadesi ile gerçekleştiğini söylemiştir. Urve, Fâtıma'nm ev değiştirmesinin zarurî görülmesi nedeni ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buna müsaade edildiğini ve Âişe'nin bu işe yâni Umre'nin ev değiştirmesine karşı olduğunu rivâyet etmiştir.

Hadîsin zâhirine göre Mervan da Âişe'nin görüşüne katılmıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Üç talâkla boşanan bir kadın zarûret olmadıkça kocasının kendisine tahsis ettiği evde iddetini tamamlamakla mükelleftir, başka eve taşınamaz. Tehlike korkusu olduğu takdirde ise başka eve taşınabilir. Tekmile yazarının beyânına göre İbn-i Abbâs, Câbir, Atâ, Tâvus ve İkrime: Üç talâkla boşanan kadın iddetini dilediği evde sürdürür, demişlerdir. İbn-i Mes'ûd, Âişe, Saîd bin el-Müseyyeb ve Süleymân bin el-Yesâr'dan da bu görüş nakledilmiştir.

Ebû Hanîfe'ye göre, anılan kadın ne gece ne de gündüz, evinden çıkamaz. Fakat kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan

kadın gündüz evden çıkabilir, gece çıkamaz. Muhammed bin el-Hasan'a göre ise kocasının ölümü veyâ boşaması nedeni ile iddette olan kadın ne gece ne de gündüz evden dışarı çıkamaz.

Mâlik, Şâfii ve Ahmed'e göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette olan kadın gündüz evden dışarı çıkabilir, fakat akşamları evine dönmesi gerekir.

Âişe (Radıyalâhü anhâ)'nın hadîsini Müslim ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsde boşanan Fâtıma bint-i Kays'ın ev değiştirmesine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaade etmesinin sebebinin, Fâtıma'nın duyduğu tehlike korkusu olduğu bildirilmiştir.

Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1789 nolu hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.

٢٠٣٤ – حدثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا رَوْحٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ .
ثنا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ .
قَالَ : طُلِّقَتْ خَالَتِي . فَأَرَادَتْ أَنْ تَجُدَّ نَخْلَهَا . فَزَجَرَهَا رَجُلٌ أَنْ تَخْرُجَ إِلَيْهِ . فَأَتَتِ
النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ « بَلَى . فَجُدِّي نَخْلَكِ . فَإِنَّكِ عَسَى أَنْ تَصَدَّقِي أَوْ تَفْعَلِي مَعْرُوفًا » .

TERCEMESİ

2034) "... Câbir (bin Abdillah bin Amr bin Harâm el-Ensârî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Teyzem (üç talâkla) boşanmıştı. Hurmalığındaki hurmaları kesmek için (evden dışarı) çıkmak istedi. Fakat bir adam onu (iddette

---

Urve (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Urve bin Zübeyr bin el-Avvâm (R.A.) Medîne-i Münevvere'nin âlimi ve imam olarak anılmış büyük bir tâbiidir. O; babası, Zeyd bin Sabit, Üsâme bin Zeyd, Said bin Zeyd, Âişe, Ebû Hüreyre (R.A.) bir cemâattan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de oğulları Hişâm, Muhammed, Osman, Yahya ve Abdullah rivâyet etmişler, ayrıca torunu Ömer bin Abdillah, Zührî, Ebü'z-Zinâd, İbn-i Münkedir, Sâlih bin Keysân ve bir cemaat da ondan rivâyet etmişlerdir. Kendisi, halası Âişe (R.A.)'dan geniş çapta fıkıh bilgisini almıştır. Oğlu Hişâm : Ben babamın hadîslerinin ancak binde birini belleyebildim, demiştir. Urve, bütün yıl oruç tutardı ve oruçlu iken vefât ettiği yine oğlu Hişâm'dan rivâyet edilmiştir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde doğmuştur. Bir rivâyete göre ise Hz. Ömer'in hilâfetinin sonuna doğru doğmuştur. (Meziyetleri pek çoktur. Bu kadarlık kısmını belirtmekle yetiniyorum.) Hicretin 94. yılı vefât etmiştir. Tezkiretü'l-Huffaz C. 1, S. 62)

olduğu gerekçesi ile) **hurmalığına çıkmasına mâni oldu. Bunun üzerine teyzem Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına gitti** (ve durumu ona arzetti). **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Hayır. Hurmalarını kes. Çünkü şübhesiz (hurmalarından) **sadaka vermen veyâ başka hayır yapman umulur.»** buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîsi, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî da rivâyet etmişlerdir.

Tekmile yazarı: Câbir'in teyzesinin ismine ve onu dışarı çıkmaktan meneden adamın adına bir yerde rastlıyamadım. Sadaka da hayrın bir nevî olduğuna göre hadîste sadaka verme ile ilgili parça fazla değil mi? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna şöyle cevap verilir: Sadaka sözü ile zekât kasdedilmiş olabilir, hayırdan maksat da hediye, nâfile sadaka ve ikram olabilir, demiştir.

Hurmaları ağaçlarından kesip toplama işi genellikle gündüz yapıldığı için, bu hadis üç talâkla boşanma nedeni ile iddette bulunan kadının işi için gündüzleri evden çıkmasının câizliğine delâlet eder.

Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde bu konudaki âlimlerin görüşlerini şöyle anlatır:

"Bu hadîs üç talâkla boşanmış kadının iddette iken ihtiyacını gidermek için gündüzleri evden çıkmasının câizliğine delâlet eder. Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Sevri ve el-Leys'in mezhebi budur. Bu âlimlere göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan kadın da gündüzleri işini görmek üzere evden çıkabilir. Hanefî âlimler, ölümle ilgili iddet mes'elesinde bu âlimlerin görüşündedirler. Fakat boşanma ile ilgili iddet mes'elesinde bu görüşte değillerdir. Bunlara göre boşanma iddetinde bulunan kadın ancak mal, can veyâ namus tehlikesi gibi çok zarurî bir mâzeret hâlinde evinden çıkabilir. Başka işler ve mâzeretler dolayısıyla dışarı çıkamaz. Bunların delili boşama iddetinde bulunan kadınlarla ilgili olan Talâk sûresinin birinci âyetinde geçen; لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ «... onları (yâni boşama iddetinde bulunan kadınları) evlerinden çıkartmayınız...» emridir. Birinci grubtaki âlimler ise bu hadîsin anılan âyetin hükmünü hususîleştirdiğini söylemişlerdir.

Hadîs, hurma, ağaçlarından kesildiği zaman bundan sadaka çıkarmanın müstahablığına ve hurmalık sahiblerini buna teşvik etmenin fazîletine delâlet eder."

(١٠) باب المطلقة ثلاثا هل لها سكنى و نفقة

10 — ÜÇ TALÂKLA BOŞANAN KADIN İÇİN MESKEN VE NAFAKA (HAKKININ BULUNUP BULUNMADIĞINI BEYÂN EDEN HADÎSLER) BÂBI

٢٠٣٥ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ بْنِ صُخَيْرٍ الْعَدَوِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ : إِنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا . فَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً .

TERCEMESİ

2035) "... Fâtıma bint-i Kays *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kocası kendisini üç talâkla boşamış da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o(nun iddet süresi) için ne mesken ne de nafaka (hakkını) kıldı."

٢٠٣٦ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا جَرِيرٌ ، عَنْ مُغِيرَةَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ؛ قَالَ : قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ : طَلَّقَنِي زَوْجِي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةَ » .

TERCEMESİ

2036) "... Fâtıma bint-i Kays *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir : **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken kocam beni (üç talâkla) boşadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :**

«Senin için ne mesken ne de nafaka (hakkı) vardır» buyurdu."

İZAHI

F â t ı m a b i n t - i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsini M ü s l i m, E b û D â v û d ve T a h a v î, ikinci hadîsini T i r m i z i rivâyet etmişlerdir. T a h â v î'nin rivâye-

tinde şu ilâve vardır: **"Râvî Şa'bî demiştir ki: Ben bu hadîsi İbrâhim** (Nahaî)'ye **anlattım. İbrahim şöyle karşılık verdi: Fâtıma'nın bu sözü Ömer bin el-Hattab** (Radıyallâhü anh)'a **intikal ettirilmiş de Ömer:**

Biz Rabbimizin kitabını ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in sünnet** (hadîs)**ini bir kadının sözü için bırakmayız. Böyle kadın** (yâni üç talâkla boşanan kadın) **için** (iddeti süresince) **mesken ve nafaka hakkı vardır."**

Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadislerine göre üç talâkla boşanan kadın için iddeti süresince mesken ve nafaka hakkı vardır. Yâni kocası onun bu ihtiyacını karşılamak zorundadır.

ÂLİMLERİN BU HUSÛSTAKİ GÖRÜŞLERİ

Tekmile yazarı **"Mebtûte** (yâni tamâmen boşanan) **kadının nafakası"** bâbında özetle şöyle der:

"Bu mes'ele hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:

İbn-i Abbâs, Hasan-ı Basrî, Amr bin Dinâr, İkrime, Şa'bî, Ahmed bir rivâyetinde İshak ve Zâhirîye mezhebi mensubları ile tüm hadîs ehli, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsine uygun hükmetmişlerdir.

Mâlik, Şâfiî, Evzâî ve el-Leys bin Sa'd'a göre üç talâkla boşanan kadın hâmile değilse onun mesken hakkı var, fakat nafaka hakkı yoktur. Hâmile ise mesken hakkı bulunduğu gibi doğum yapıncaya kadar nafaka hakkı da vardır.

Nahaî, Sevrî ve Hanefîler: Anılan kadın hâmile olsun olmasın hem mesken hem de nafaka hakkına hâizdir, demişlerdir."

Tekmile yazarı bu arada her grubun delilinide anlatmıştır.

(١١) باب متعة الطلاق

11 — BOŞAMA MUT'ASI BÂBI

Mut'a: Erkeğin, karısını boşaması sebebi ile ona ödemesi gereken mala denir. Mut'a adı verilen malın, boşamanın hangi çeşitinde verildiğine dâir özlü bilgiyi inşaallah hadîsin izahı bölümünde vereceğim.

٢٠٣٧ - حدثنا أحمد بن المقدام أبو الأشعث العجلي . ثنا عبيد بن القاسم . ثنا هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن عمرة بنت الجون تعوذت من رسول الله ﷺ حين أدخلت عليه . فقال « لقد عذت بمعاذ » فطلقها . وأمر أسامة أو أنسا ، فمتعها بثلاثة أثواب رازقية .

في الزوائد : في إسناده عبيد بن القاسم . قال ابن معين فيه : كان كذابا خبيثا : وقال صالح بن محمد : كذاب ، كان يضع الحديث . وقال ابن حبان : ممن يروى الموضوعات عن الثقات : حدث عن هشام بن عروة نسخة موضوعة . وضعفه البخاري وأبو زرعة وأبو حاتم والنسائي وغيرهم .

TERCEMESİ

2037) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Cevn kızı Amra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (e nikâh olunup O'n)un **huzuruna konulunca Amra, senden Allah'a sığınırım, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem :**

«(Ey Amra) **sen** (şânı çok yüce olan) **bir sığınılana** (yâni Allah'a) **sığındın» buyurduktan sonra onu boşadı ve Üsâme veyâ Enes'e emredip ona râzıkkıyye** (denilen beyaz keten kumaştan mâmul) **üç kat elbise giydirdi."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ubeyd bin el-Kâsım bulunur. Onun hakkında İbn-i Muîn : O, kezzâb ve habisti, demiş, Sâlih bin Muhammed de : O, kezzâbtır, hadîs uyduruyordu, demiştir. İbn-i Hibbân da : O, sıkâ zatlardan mevzu hadîsleri rivâyet edenlerdir, Hişâm bin Urve'den bir tomar mevzu hadîsler rivâyet etmiş, demiştir. Buhârî, Ebû Zur'a, Ebû Hâtim, Nesâî ve başkaları onu zayıf saymışlardır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtilmiştir. Hadîste sözü edilen kadının adının E s m â olduğuna dâir rivâyet vardır. B u h â r î bu hadîsin bir benzerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), diğer bir rivâyeti de E b û Ü s e y d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. B u h â r î'nin rivâyetinde kadının ismi belirtilmeyip ondan **"Cevn kızı"** diye bahsedilmiştir. Bâzı rivâyetlere göre kadının adı Ü m e y m e'dir. B u h â r î'nin E b û Ü s e y d'den olan rivâyetinde **"Kadın : Senden Allah'a sığınırım, deyince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kadına : «Şüphesiz**

sen (şânı çok yüce) bir sığınılana — Allah'a — sığındın» buyurduktan sonra (odadan) yanımıza çıktı ve : «Ey Ebû Üseyd ona râzıkkıye (denilen beyaz keten kumaştan mâmul) iki kat elbise giydir ve onu âilesine teslim et» buyurdu." denilmiştir.

Bu kadın Cevn oğullarından Numân bin Şerâhil'in kızıdır. Cevn oğulları Ezd soyundan bir kabîledir. Bu kabîle Kinde emirlerinden idiler.

Rivâyetlere göre Kinde emiri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile akraba olmak şerefine kavuşmak üzere kızını O'na arz etmiş, O da kabul buyurmuştu. İbn-i Sa'd'ın rivâyetine göre anılan kadının nikâh işi bittikten sonra Âişe ve Hafsa (Radıyallâhü anhümâ) kadınlık kıskançlığı etkisi ile kadının yanına giderek başını taramışlar. Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) ona şöyle demiş : Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin yanına girdiğinde sen O'na : Senden Allah'a sığınırım, dersen bundan memnun olur, demişti. Kadın da bu yüzden böyle söylemişti.

Hadîste bulunan "**Muâz**" kelimesinin sözlük mânâsı "Kendisine sığınılan, sığınak, sığınma zamanı ve sığınma işidir." Burada kendisine sığınılan zât mânâsı kastedilmiş olabilir. Bundan maksat da Allah Teâlâ'dır. Çünkü kadın "**Senden Allah'a sığınırım,**" demişti. Bu kelime ile sığınak mânâsı da kastedilmiş olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı "**Şübhesiz sen yüce bir makama** (yâni Allah katına) **sığındın,**" demektir.

Anılan kelime "**Maaz**" olarak da okunabilir. **Maaz** kelimesi ise sığmak, sığınma zamanı ve sığınma işi anlamına gelir. Burada sığınak mânâsı kastedilmiş olur.

Hadîs, henüz gerdeğe girilmemiş bir kadını boşamak hâlinde ona **Müt'a** denilen bir miktar malın verilmesinin meşrûluğuna delâlet eder.

Mut'a (Mehir) hakkındaki âlimlerin görüşleri özetle şöyledir :

1. Hanefîler'e göre, nikâh akdi sıhhatlı bir şekilde kıyılırken mehir durumu söz konusu edilmez veyâ fâsit bir mehir tâyin ve tesbit edildiği, meselâ; şarap, mehir kılınırsa ve gerdeğe girilmemiş iken erkek karısını boşarsa, mehr-i misil yâni kadının yakını olan kadınların mehirlerinin meblâğının yarısını geçmemek üzere mut'a ödenir. Mut'ayı verecek erkek mut'ayı elbise olarak verebildiği gibi onun değerini nakit olarak da ödeyebilir. Mut'a miktarının tâyin ve tesbitinde erkek ile kadının mâli durumu esas alınır. Mut'a

miktarı hiç bir zaman mehr-i mislin yarısından fazla olamaz ve beş dirhemden az da olamaz. Taraflar zengin olduğu takdirde mut'anın en üstün miktarı ve taraflar fakir olduklarında mut'anın en azı takdir edilir. Taraflar orta halli iseler, mut'a'nın vasat bir miktarı tâyin edilir. Mut'a, vâcip, müstahap ve mübah kısımlarına ayrılır. Şöyle ki : Mehirsiz olarak kıyılan nikâhtan sonra gerdeğe girilmeden önce boşama vukû bulduğunda mut'a vâcibtir. Nikâh akdinde mehir anılsın anılmasın gerdeğe girilip cinsel temas vukû bulduktan sonra boşama olursa mut'a ödemek müstahabtır. Nikâh akdinde mehir tâyin edilip, henüz cinsel temas olmamış iken boşama yapılırsa mut'a ödemek mübahtır.

Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

2. Şâfiiler'e göre nikâh akdi mehirsiz olarak veyâ mehir durumu söz konusu edilmeden kıyılıp da henüz mehir miktarı tâyin edilmemiş ve cinsî temas vukû bulmamış iken boşama olursa mut'a ödemek gerekir. Cinsel ilişki vukû bulmuş olduğu takdirde de mut'a ödenir. Fakat nikâh akdinde mehir miktarı tâyin edilmiş olup da henüz cinsel temas yapılmadan boşama vukû bulursa mut'a ödenmez. Mut'a'nın en azı, mâlî değeri bulunan herhangi bir şeydir. Onun en çoğu için bir sınır yoktur. Mut'a'nın 30 dirhemden az olmaması ve mehir miktarının yarısından az olması müstehabtır. Taraflar bir meblâğ üzerinde anlaşırlarsa mesele kalmaz. Aksi takdirde miktarı, hâkim tarafından tesbit edilir. Hâkim, yapacağı tesbitte tarafların mâlî durumlarını dikkate alır.

3. Mâlikîler'e göre mut'a'nın vâcip kısmı yoktur. Mut'a mendubtur.

4. Hanbelîler'e göre mut'a'nın en üstünü bir köledir. En azı da kadının namaz kılması için örtmesi gereken vücûdunu örtecek durumda olan bir elbisedir. Mut'a miktarı erkeğin mâli durumuna göre tesbit edilir. Gerdeğe girilmeden ve hâkim tarafından mehir miktarı tesbit edilmeden veyâ taraflar bir miktar üzerinde anlaşmamış iken boşama vukû bulduğunda mut'a vâcip olur. Kezâ mehir olmaya elverişli olmayan şarap ve domuz gibi bir madde mehir kılınmak sûreti ile nikâh kıyıldığı takdirde yine mut'a ödenmesi vâcibtir.

Başka âlimlerin değişik görüşleri de vardır. Dört mezhebin mut'a hakkındaki ayrıntılı hükümleri bir hayli yer aldığı için bu kısa bilgi ile yetiniyorum. Geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulabilir.

(١٢) باب الرجل يجحد الطلاق

12 — ADAM (KARISINI) BOŞADIĞINI İNKÂR EDER, BÂBI

٢٠٣٨ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا عمرو بن أبي سلمة أبو حفص التنيسي ، عن زهير ، عن ابن جريج ، عن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جده ، عن النبي ﷺ ؛ قال « إذا ادعت المرأة طلاق زوجها ، فجاءت على ذلك بشاهد عدل ، استحلف زوجها . فإن حلف بطلت شهادة الشاهد . وإن نكل فنكوله بمنزلة شاهد آخر . وجاز طلاقه » .

في الزوائد : هذا إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

2038) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Kadın, kocasının kendisini boşadığını iddiâ edip, sonra buna dâir âdil bir erkek şâhit getirdiği zaman, kocasına yemin teklif edilir. Eğer kocası (onu boşamadığına) yemin ederse şâhidin şâhitliği geçersiz olur ve eğer kocası yemin etmekten imtinâ ederse, imtinâ etmesi başka bir şâhit yerine geçer ve boşamaya hükmedilir.»"

Not : Bunun senedinin sahihliği ve râvilerinin sıkalığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadise göre kadın, kocasının kendisini boşadığını iddiâ edip bir erkek şâhit getirdiği zaman, kocasına yemin teklif edilir. Şâyet kocası onu boşamadığına yemin ederse, şâhidin ifâdesi mûteber sayılmaz ve kadın kocasına teslim edilir. Şâyet kocası yemin etmekten imtinâ ederse ,imtinâ etmesi de bir şâhit hükmünde olur ve kadının boşandığına karar verilir.

Bu husûsta âlimlerin görüşlerine gelince :

H a n e f î fıkıh kitablarından el-Hidâye'nin "Şahâdetler" kitabının şerhi Fethü'l-Kadîr'de özetle şu bilgi veriliyor : Muamelelerde ve nikâh, boşama, vekâlet, vasiyet, rac'at ve neseb gibi konularda iki erkek şâhit veyâ bir erkek ile iki kadın şâhit gerekir. Ş â f i î 'ye göre kadınların erkeklerle beraber ettikleri şâhitlik ancak mâli konu-

larda kabul edilir. Mâli olmayan hukukî konularda kadınların ettikleri şâhitlik muteber değildir. (Yâni iki erkek şâhit gerekir. Şu halde boşama ve nikâh gibi konularda iki erkek şâhit şarttır.) M â l i k de Ş â f i î gibi söylemiştir. A h m e d ' den iki kavil rivâyet edilmiştir. Birisi bizim kavlimiz gibidir, diğeri ise anılan iki imamın kavli gibidir."

Görüldüğü gibi kadının boşama iddiasının ispatı için bir erkek şâhit ile iki kadın şâhit veyâ iki erkek şâhit şarttır. Bir erkek şâhit ile kadının kocasının yeminden imtinâ etmesi dört mezhebin görüşlerine göre yeterli sayılmıyor.

T a l â k sûresinin ikinci âyetinde, bir veyâ iki talâkla karısını boşayan erkeğin rac'at etmesi yâni kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken kadına dönüş yapması için iki âdil şâhidi tutması emredilmiştir. H a n e f î l e r, M â l i k ve A h m e d ' e göre bu emir müstehablık içindir. Yâni erkek rac'at ettiğinde bunu iki âdil erkek şâhitle tevsik etmelidir, bunu yapması müstehabtır. Ş â f i î ve A h m e d ' den yapılan birer rivâyete göre rac'atın anılan şâhitlerle tevsik emri vâciblik içindir.

Geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(١٣) بَابُ مَنْ طَلَّقَ أَوْ نَكَحَ أَوْ رَاجَعَ لَاعِبًا

13 — ŞAKA OLARAK (KARISINI) BOŞAYAN VEYÂ (BİR KADINLA) NİKÂHLANAN YÂHUT KARISINA RAC'AT EDEN (DÖNÜŞ YAPAN) ERKEK (HAKKINDA GELEN HADÎS) BÂBI

٢٠٣٩ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ حَبِيبِ ابْنِ أَرْدَكَ . ثنا عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ ، وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ : النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ » .

TERCEMESİ

2039) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Üç şey vardır ki ciddîsi de ciddîdir, şakası da ciddîdir : Nikâh, boşama ve rac'at.»"

İZAHI

Bu hadîsi T i r m i z i, E b û D â v û d ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin mânâsı şudur: Bir erkek karısını boşar veyâ bir kadınla evlenir veyâhut bir veyâ iki talâkla boşadığı karısının iddet süresi henüz bitmemiş iken ona dönüş yaptıktan sonra, anılan işleri ciddî yapmadığını ve şaka ettiğini iddiâ etse onun bu iddiâsı geçersizdir. Bu işlerde şaka olamaz.

Hadîsin bu hükmü hakkında âlimler ittifak hâlindedirler.

Tekmile yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde Hattâbi'nin şöyle söylediğini yazar:

Erginlik çağına varmış ve akıllı olan yâni deli olmayan bir erkeğin ağzından apaçık boşama yemini çıktığı zaman, karısını boşadığına hükmedilir, bu husûsta âlimler ittifak hâlindedirler. Adamın: **Ben şaka ettim, bununla karımı boşamak istemedim,** gibi sözleri hiç bir yarar sağlamaz. Eğer bu gibi sözlere itibar edilmiş olsaydı, şer'î hükümler işlemez olurdu. Karısını boşayan veyâ bir kadınla nikâhlanan yâhut kölesini azat eden bir kimsenin sonradan pişmanlık duyması sonucu böyle sözleri ve mâzeretleri ileri sürmesinden emin olunmazdı. Ve netice itibarı ile ilâhî hükümler işlemez olurdu. Bu itibarla hadîste anılan sözleri kim kullanırsa, bunun sonucuna da katlanmış olur ve bunun aksini iddiâ etmesi geçersiz sayılır. Hadîs, bu konularda ihtiyatlı davranmayı ve laûbali olmamayı vurgular.

(١٤) باب من طلق فى نفسه ولم يتكلم به.

14 — KALBİNDE KARISINI BOŞAYIP DİLİ İLE BOŞAMAYAN ADAMA ÂİT BÂB

٢٠٤٠ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا علي بن مسهر، وعبدة بن سليمان. ح وحدّثنا حميد بن مسعدة. ثنا خالد بن الحرث، جميعا عن سعيد بن أبي عروبة، عن قتادة، عن زرارة بن أوفى، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إن الله تجاوز لأمتي عما حدّثت به أنفسها. ما لم تعمل به، أو تكلم به».

TERCEMESİ

2040) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ümmetimin kalblerinden geçen şeyleri (fiilen) işlemedikçe veyâ (dilleri ile) söylemedikçe Allah Teâlâ şüphesiz affeylemiştir.»"

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivâyet edilen bu hadîsin hasen - sahîh olduğu T i r m i z î tarafından ifâde edilmiştir.

Tekmile yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle demiştir:

"Bu hadîsin, fıkıh yönünden delâlet ettiği hükümler şunlardır:

1. Allah Teâlâ bu ümmetin hatırından geçen kötülükleri günah saymamıştır. Ancak hatırdan geçen şer bir şey işlenir veyâ dil ile söylenir ise; o zaman günah sayılır. Bu ilâhî lütûf, bu ümmete mahsustur. Geçmiş ümmetler için böyle bir bağış yoktu. Onlar hatırlarından geçen şerlerden dolayı mes'ul sayılırdı. Bir kavle göre Ü m m e t - i M u h a m m e d i y e de ilk zamanlarda sorumlu tutulmuş, sonra B a k a r a sûresinin son âyeti ile sözü edilen sorumluluk kaldırılmıştır.

2. Adam kalbinde karısını boşadığı zaman, boşama yeminini dili ile söylemedikçe, boşamış olmaz. H a n e f î l e r ile A t â b i n E b î R a b â h, S a î d b i n C ü b e y r, K a t â d e, e l - H a s a n, S e v r î, Ş â f i î, A h m e d ve İ s h a k böyle hükmetmişlerdir.

Z ü h r î ' ye göre, adam kalbinde karısını boşadığı zaman, boşama yeminini dili ile söylemese bile boşamış sayılır. E ş h e b ' in M â l i k ' ten olan rivâyeti de böyledir. İ b n ü ' l - A r a b î bu görüşün gerekçesini şöyle anlatmıştır: Kalbi ile kâfir olan bir kimse, küfrünü açığa vurmasa bile küfre gitmiş olur, kezâ, ibâdetlerini riyakârlıkla ve gösteriş için yapan veyâ bir müslümanı zinâ ile kalben ithamda bulunan bir kimse günah işlemiş olur. Kalb ile işlenen bütün ameller böyledir.

H a t t â b î bu görüşe cevâben şöyle der: Bu hadîs bu grubun aleyhinde delildir. Ayrıca bir adam karısı ile Zihâr etmeye yâni karısının vücûdunun bir kısmını anası ve kız kardeşi gibi ilelebed nikâhlaması haram olan bir kadının o kısmına benzetmeye karar verirse, bunu dili ile söylemedikçe; Örneğin adam karışına: **"Senin sırtın anamın sırtı gibidir"** sözüne benzer bir söz söylemedikçe **Zihâr** yeminini etmiş sayılmaz. Bu husûsta ilim ehli ittifak hâlindedir. Zihâr yemini, boşama yemini anlamını taşır. Şu halde sadece kalben karar vermekle Zihâr yemini oluşmadığına rağmen neden boşama yemini oluşsun? Kezâ bir adam kalben bir kimseyi zinâ suçu ile itham etse bile bunu dili ile söylemediği sürece itham etmiş sayılmaz. Yine namazda konuşmak haramdır, namazı bozar. Halbuki namaz içinde iken kalbinden bir konuşmayı geçiren kimsenin namazı bo-

zulmaz. Eğer kalbden geçen konuşma dil ile konuşma hükmünde olmuş olsaydı, namazı bozması gerekirdi."

Âcizâne şöyle bir yorum hatırımdan geçiyor, doğru ise Allah'tandır, yanlış ise bendendir: Şöyle ki; insan oğlundan meydana gelen ve şer'i hükümlerin alanına giren şeyler üç kısma ayrılır:

1. Dil ile söylenen sözler.

2. Vücûdun tamamı veyâ el, ayak ve göz gibi bir organ ve vücûdun bir kısmı ile işlenen fiiller.

3. Küfür, îman, ihlâs ve riyâ gibi kalb ile işlenen işler.

Hadîs-i şerif, birinci ve ikinci maddelerin kapsamına giren şeyler hakkındadır. Bu gibi işler; dil ile söylenmedikçe veyâ vücûdun tamamı veyâ organları ile işlenmedikçe, sadece kalbden geçmesi hâlinde günah sayılmaz. Meselâ: Bir adam aleyhinde konuşmak ve sövmek kalbten geçse bile dil ile söylenmedikçe günah sayılmaz. Kezâ bir hırsızlık fiili hatırdan geçse bile hırsızlık fiili işlenmedikçe, bu suç işlenmiş olmaz. Ama kalbin fiillerinden sayılan küfür, riyakârlık ve benzerî şeyler günah sayılır. Hadîs-i şerif bu tür kalbi fiillerin günah sayılmadığına âit bir hüküm taşımaz.

Şöyle de denilebilir: Hadîs, bir vesvese şeklinde insanın kalbine gelen geçici şeylerin günah sayılmadığını ifâde eder. İnsanın kendi istek ve irâdesi ile hatırına getirip kalbinde kökleşmesine çalıştığı kötü niyetlere ve duygulara israr eder ve bunu kalbinden atmak da istemezse bu gayretkeşlik mânevî sorumluluk ve âhiret cezâsını gerektirir.

(١٥) باب طلاق المعتوه والصغير والنائم

15 — MATÛH (= DELİ), ÇOCUK VE UYUYANIN BOŞAMASI BÂBI

٢٠٤١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون . ح وحدثنا محمد ابن خالد بن خداش، ومحمد بن يحيى . قالا: ثنا عبد الرحمن بن مهدي. ثنا حماد بن سلمة، عن حماد، عن إبراهيم، عن الأسود، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ قال «رفع القلم عن ثلاثة: عن النائم حتى يستيقظ . وعن الصغير حتى يكبر . وعن المجنون حتى يعقل، أو يفيق» .

TERCEMESİ

2041) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Üç sınıf mükelleflik kalemi kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, erginlik çağına varıncaya kadar çocuktan ve akıllanıncaya veyâ ayılıncaya kadar deliden.»

(Müellifin şeyhi râvi) **Ebû Bekir kendi rivâyetinde: «ve şifâ buluncaya kadar delilik hastalığına tutulandan» demiştir."**

İZAHI

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbın başlığındaki "**Matûh**" kelimesini deli diye terceme ettim. Çünkü müellif'in bu bâbta rivâyet ettiği hadîslerde çocuk, uyuyan ve delinin mükellef olmadıkları bildiriliyor. Tirmizî de Talâk kitabının bir bâbını Matûh'un talâkına ayırmış ve burada rivâyet ettiği bir hadîste :Matûh'un talâkının geçersiz olduğu bildirilmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre âlimler oradaki Matûh kelimesini değişik şekillerde târif etmişlerdir. Şöyle ki: el-Hâfız: Matûh: Aklı noksan olan, demektir. Çocuk, deli ve sarhoş, bu kelimenin anlamına girer. Cumhûra göre; bunların işledikleri fiiller geçersizdir, demiştir. İbnü'l-Esîr el-Cezerî'nin en-Nihâye'de beyan ettiğine göre Matûh, deli demektir.

Zeynü'l-Arab da: İrâdesi dışında sarhoş olan, deli, uyuyan, hastalığın şiddeti ile aklı giden hasta ve baygın kimse, bu kelimenin şümûlüne girer. Çünkü bunların hiç birisinin talâkı geçerli değildir. Çocuk da bunlar gibidir, demiştir.

El-Hidâye yazarı da: Erginlik çağına varmamış olan çocuğun boşaması geçersizdir, onun akıllı olması neticeyi değiştirmez. Deli ve uyuyanın da talâkı mûteber değildir. Matûh da deli hükmündedir, talâkı vâki olmaz, demiştir. İbnü'l-Hümâm: Matûh, bir kavle göre anlayışı az, konuşması dengesiz ve tedbiri bozuk olmakla beraber; sövüp saymayan, dövüp kırmayan kimse demektir. Deli ise sövmek ve dövmekle, matûh'tan farklıdır. Matûh'u başka şekilde târif edenler olmuş ise de bu târif daha uygundur, demiştir.

Tirmizi'nin rivâyet ettiği hadiste çocuğun ve uyuyanın talâkından söz edilmediği için âlimler oradaki Matûh kelimesini, ço-

cuğu ve uyuyanı da kapsamına alacak şekilde mânâlandırmışlardır. Burada ise; gerek bâbın başlığında ve gerekse hadîsin metninde çocuk ve uyuyan, anıldığı için matûh kelimesini hadîsin metnine uygun olarak deli mânâsına yorumlamak isâbetli olur, kanısındayım.

Müellifimiz bu hadîsi iki şeyhinden rivâyet etmiştir. Bunlardan Muhammed bin Hâlid'in rivâyetinde uyuyan ve çocuktan sonra anılan üçüncü kişi "**Akıllanıncaya veyâ ayılıncaya kadar deli**" şeklinde ifâde edilmiştir. Bundaki tereddüt râviye âittir. Müellifin diğer şeyhi Ebû Bekir'in rivâyetinde anılan üçüncü kişi ise "**Şifâ buluncaya kadar delilik hastalığına tutulmuş olan**" şeklinde ifâde edilmiştir. İki rivâyetin mânâsı aynıdır. Ancak ifâde tarzında değişiklik vardır.

Hadîs, çocuk, uyuyan ve aklî dengesi bozuk olan kimselerin bu durumları devam ettiği sürece işledikleri şeylerden dolayı sorumlu olmadıklarını ifâde eder. Bu genel mânâ dolayısıyla, bunların bu halleri devam ettiği sürece, ettikleri boşama yeminlerinin de geçersizliği hükmü ifâde edilmiş olur.

Abdurahman el-Cezerî, dört mezhebin fıkhına âit kitabının **Talâk** bölümünde talâkın oluşmasının şartlarını beyân ederken özetle şöyle der:

"Talâkın oluşmasının şartlarından birisi boyaşanın akıllı olmasıdır. Bu itibarla delinin boşaması hükümsüzdür. Deli bir kimse ara sıra ayılsa bile, delilik hâlinde ettiği boşama yemini geçersizdir. Deli ifâdesinden maksat, bir hastalık nedeni ile aklı giden kimsedir. Bu itibarla deli kelimesi, beygın veyâ herhangi bir hastalığın şiddeti ile aklı zâil olan ve konuştuğunu bilmeyen hastaya da şâmildir. Sarhoşluk verdiğini bile bile bir maddeyi alıp sarhoş olan ve bu halde iken karısını boşayan bir kimse de deli hükmünde sayılmayıp karısı boşanmış olur. Hülâsa alınması haram olan herhangi bir müskiratı bile bile alıp sarhoş olan bir kimsenin boşaması muteberdir. (Sarhoşun ettiği boşama yemininin hükmü hakkında geniş bilgi için anılan kitaba veyâ diğer fıkıh kitablarına mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.)

Boşamamn oluşmasının şartlarından birisi de boşayanın erginlik çağına varmış olmasıdır. Bu itibarla bu çağa varmamış olan çocuğun ettiği boşama yemini geçersizdir. Ancak Hanbelîler'e göre boşamanın ne demek olduğunu ve sonuçlarını idrak eden bir çocuk on yaşından küçük bile olsa ettiği boşama yemini geçerlidir."

٢٠٤٢ - حدثنا محمد بن بشار . ثنا روح بن عبادة . ثنا ابن جريج . أنبأنا القاسم
ابن يزيد ، عن علي بن أبي طالب ؛ أن رسول الله ﷺ قال « يرفع القلم عن الصغير
وعن المجنون وعن النائم » .

في الزوائد : في إسناده القاسم بن يزيد . هذا مجهول . وأيضا لم يدرك علي بن أبي طالب .

TERCEMESİ

2042) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Çocuktan, deliden ve uyuyandan sorumluluk kalemi kaldırılıyor.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Kâsım bin Yezid, mechuldür ve Ali bin Ebî Tâlib (R.A.)'a yetişmemiştir.

İZAHI

E b û D â v û d da bunun benzerini daha uzun bir metin hâlinde A l i (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyet meâlen şöyledir: **«(Mükelleflik) kalemi üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilâm oluncaya kadar çocuktan ve akıllanıncaya kadar deliden.»** İ b n - i C ü r e y c'in K â s ı m b i n Y e z î d aracılığı ile A l i (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak ettiği rivâyette şu ilâve vardır: **«ve bunaktan.»**

Bu hadîsin hükmü bundan önce rivâyet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin hükmü gibidir.

Avnü'l-Mâbud yazarı E b û D â v û d'un rivâyet ettiği bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"E l - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadisin rivâyetlerini anlattıktan sonra: "Fıkıhçılar bu hadîslerin muktezası ile hükmetmişlerdir. Lâkin İ b n - i H i b b â n'ın anlattığına göre hadîste anılan kişilerden mükelleflik kaleminin kaldırılmasından maksat bu kişilerin işledikleri şerlerin onların defterlerine yazılmamasıdır. Bunların işledikleri hayırlar ise defterlerine yazılır, diye bilgi vermiştir.

Bizim şeyhimiz, T i r m i z i'nin şerhinde: İ b n - i H i b b â n'ın dediği husus çocuk için açıktır. Yâni çocuk bir hayır işler-

se onun defterine yazılır. Fakat deli ve uyuyan için bu düşünülemez. Çünkü bunların aklı yoktur. Oysa bir ibâdetin sıhhatı için akıl şarttır" demiştir.

(١٦) باب طلاق المكره والناسى

16 — ZORLANANIN VE UNUTANIN BOŞAMASI BÂBI

٢٠٤٣ — حدثنا إبراهيم بن محمد بن يوسف الفريابى . ثنا أيوب بن سويد . ثنا أبو بكر الهذلى ، عن شهر بن حوشب ، عن أبى ذر الغفارى ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إن الله تجاوز عن أمتى الخطأ والنسيان ، وما استكرهوا عليه » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف ، لاتفاقهم على ضعف أبى بكر الهذلى .

TERCEMESİ

2043) Ebû Zerr-i Ğifârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey(in günahın)ı Allah Teâlâ şüphesiz affetmiştir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âlimler, bu senedde bulunan râvi Ebû Bekir el-Hüzeli'nin zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için bu sened zayıftır.

٢٠٤٤ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا سفيان بن عيينة ، عن مسعر ، عن قتادة ، عن زرارة بن أوفى ، عن أبى هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إن الله تجاوز لأمتى عما توسوس به صدورها . ما لم تعمل به أو تتكلم به . وما استكرهوا عليه » .

TERCEMESİ

2044) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ümmetimin gönüllerinden geçen (günah işleme) **temâyülleri** (fiilen) **işlemedikçe, yâhut** (dilleri ile) **söylemedikçe, bir de onların zorlandıkları şeyleri Allah Teâlâ şüphesiz affeylemiştir.»"**

٢٠٤٥ — حدثنا محمد بن المصفى الحمصى . ثنا الوليد بن مسلم . ثنا الأوزاعى

عَنْ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح إن سلم من الانقطاع . والظاهر أنه منقطع بدليل زيادة عبيد بن عمير في الطريق الثاني ! ! ! . . . . وليس ببعيد أن يكون السقط من جهة الوليد بن مسلم فإنه كان يدلس .

TERCEMESİ

2045) "... (Abdullah) bin Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey(in günahın)ı Allah Teâlâ affeylemiştir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened munkati değilse sahihtir. Fakat münkati görülür. Nitekim ikinci senedde, Ubeyd bin Nümeyr isimli râvi ilâveten vardır... Bu münkatilik yâni senedden bir râvinin atılması ile meydana gelen kopukluk râvi el-Velid bin Müslim'den ileri gelmiş olabilir. Çünkü kendisi tedlisçi idi.

٢٠٤٦ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ ثَوْرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ؛ قَالَتْ : حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا طَلَاقَ ، وَلَا عَتَاقَ فِي إِغْلَاقٍ » .

TERCEMESİ

2046) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Zorlama altında ne boşama olabilir, ne de (köle ve câriyeyi) âzad etmek.»"

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

İlk ve üçüncü hadîs Zevâid türündendir. Üçüncü hadîsin senedinde inkıta (= kopukluk) bulunduğuna dâir olup notta belirtilen Zevâid yazarının sözü anlaşılmaz görülür. Tekmile yazarı bu senedin râvilerinin sahîh hadîs râvileri olduğunu belirtmiştir. Bu husûsu ehline havale edelim. Çünkü bu hadîsin benzerleri müteaddit senedlerle rivâyet edilmiştir. H â k i m, B e y h a k î ve T a b a r a n î bunun benzerini rivâyet edenlerdendir.

Bu iki hadîs, yanılma, unutma veyâ zorlanma sûreti ile yapılan işlerin günahının Allah tarafından afvedildiğine delâlet ederler.

Yanılma ve unutma husûsunda bâzen insan kusurlu, bâzen de kusursuz sayılır. Kusurlu sayılmadığı zaman bağışlanır. Fakat kusurlu sayıldığı zaman bağışlanmaz. **Hâzin** tefsirinde Bakara sûresinin son âyetinin açıklaması bölümünde özetle şöyle denilir:

"Unutma iki nevidir: Birincisi, kulun kusurlu ve ihmalkâr görüldüğü durumundaki unutmadır. Bu da kulun emredildiği işi yapmadığı zaman gerçekleşir. Örneğin: Kul, elbisesinde kan lekesini görür de bunu gidermeyi geciktirir, sonra unutup bu elbise ile namaz kılar. Kul burada kusurlu sayılır. Çünkü kan lekesini görür görmez gidermesi gerektiği halde bunu ihmal etmiştir. Ama kul elbisesindeki kan lekesini görmeyip namaz kılarsa bunda mâzur sayılır. Kezâ, kul emredildiği bir işi yanılmak sûreti ile yapmaz veyâ menedildiği bir şeyi yanılarak yaparsa, bunun bağışlanması beklenir. Fakat meselâ, kul Kur'an-ı Kerîm'in bir sûresini belledikten sonra bunu okumayıp neticede unutursa, bu unutma ve yanılma bağışlanmaz. Bu itibarla unutma ve yanılma suçlarının bağışlanması için Allah Teâlâ'ya duâ edilmesi bu âyet-i kerîme'de emredilmiştir."

Yanılmaya bir başka misal: Kul ava tüfek atarken hatâ olarak bir insanı vursa, o semtte insanın bulunduğu ihtimalini hesaba katmamış ve gerekli tedbiri almamış ise mes'ûldür. Aksi takdirde mes'ûl değildir. Ama bununla beraber maktulün yakınlarına diyet (tazminat) ödenmesi ve kefâret çıkarılması gerekir.

Hülâsa: Unutma ve yanılma sûretiyle yapılan işlerde kul kusurlu ve ihmalkâr değilse bunun günahı bağışlanır. Ama bâzı sorumluluklar kalkmaz. Meselâ; öğle namazı vaktinin girdiğine kanaat edip namaz kıldıktan sonra vaktin girmediğini öğrenirse, hatâsı bağışlanır, fakat öğle namazını tekrar kılmakla mükelleftir. Kezâ bulutlu hava gibi bir mâzeretle henüz öğle namazı vaktinin girmediğine inanan bir kimse veyâ öğle namazını kıldığı zannı ile unutup ikindi vakti girdikten sonra farkına varan, bu yanılma ve unutmada mâzur ve bağışlanmış olmakla beraber öğle namazını kazâ etmekle mükelleftir.

YANILMAKLA YAPILAN BOŞAMA YEMİNİN HÜKMÜ

Dört mezhebin fıkhına âit "El'Fıkhü Ale-l'Mezâhibi-l'Erbaa" adlı kitabın **Talâk** bölümünde yazar Abdurrahman şöyle der: "Boşamanın oluşmasının şartlarından birisi de yanılmaksızın boşa-

ma sözünü kullanmaktır. Bu itibarla adam, karısına; Sen tahirsin diyeceği yerde yanılarak; Sen talıksin derse, kendisi ile Allah arasında boşamanın olmadığı malûmdur. (Talık, boş demektir.) Ama iş hâkime intikal ederse, adamın yanılma iddiâsı kabul olunmaz. Çünkü, hâkim onun kalbindeki niyete muttali olamaz."

Şâfii fıkhına âit el-Envâr'da ayrıca şu mesele de vardır: Bir adam evli olduğunu unutarak veyâ vekili tarafından nikâhı kıyıldığı halde bundan habersiz olarak: **Karım** boştur, gibi bir boşama yemininde bulunursa, zâhiren karısı boşanmış sayılır. Ama adam ile Allah arasında gizli kalan duruma göre boşama olmamıştır.

Bu iki hadîste sözü edilen "Zorlama" husûsunu aşağıda açıklamak üzere şimdi, bu bâbın ikinci hadisi olan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisine geçelim:

Bu hadis, zorlama ile ilgili son cümlesi hâriç, Buhâri ve Müslim'de de rivâyet edilmiştir. Müellifin 2040 nolu hadisi de bunun benzeridir. İnsanın hatırından geçen, fakat bilfiil işlenmeyen veyâ dil ile söylenmeyen nefsâni temâyüllerin Allah tarafından bağışlandığına dâir gerekli bilgi orada verilmişti. Bunu tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak Müslim'in İman kitâbında rivâyet ettiği bu hadisin şerhinde Nevevi'nin verdiği bilgiyi buraya aktarmakla yetinmek istiyorum. Nevevi özetle şöyle der:

"İmam el-Mâziri'nin dediğine göre Kâdı Ebû Bekir'in mezhebi şudur:

Bir kimse bir günah işlemeyi kalbine yerleştirip buna karar verirse, verdiği karar ve azimden dolayı günah işlemiş sayılır. Bu ve benzeri hadisler, bir günah işleme arzusu hatırına gelip geçen ve kalbinde karar kılmayan kimseler hakkındadır, diye yorum yapılır. Günah işleme arzusu ile günah işlemeye azimli olmak birbirinden tamamen farklı iki ayrı şeydir.

İşte Kâdı Ebû Bekir'in mezhebi budur. Fıkıhçılardan ve hadisçilerden çok kimseler Kâdı'ya muhâlefet ederek bu ve benzeri hadisleri zâhirlerine göre mânâlandırmışlardır.

Kâdı İyâz da: 'Selef âlimlerinin tümü ve fıkıhçılar ile hadîsçilerden ilim erbabı Kâdı Ebû Bekir'in mezhebini tutmuşlardır. Çünkü kalb ile işlenen suçlardan dolayı sorumluluğun varlığı hadislerle sabittir. Şu varki âlimler şöyle demişlerdir: Kalbin

azim ve karar kıldığı suç başka şey, kalbin buna azim ve karar vermesi başka bir şeydir. Kul suç işlemeye kalben karar vermekle bir günah işlemiş olur, o günahı fiilen işleyince ikinci bir günah işlemış olur. Eğer kalben karar verdiğine rağmen Allah korkusu ile o günahı işlemekten vazgeçerse bir hasene (sevap) kazanır.

Günah sayılmayan kalbî arzu ve istek ise hatıra gelen ve kalbte karar kılmayıp geçici olan nefsânî istek ve arzulardır...' demiştir.

Nevevî yukardaki nakilleri yaptıktan sonra; Kâdı Ebû Bekir'in görüşü iyi ve açıktır, buna ilâve edilecek bir şey yoktur. Kalbin bir günah üzerinde azim ve karar kılmasının sorumluluğu mûcip bir hâl olduğu nasslarla sâbittir.

«Zanların çoğundan sakının. Şübhesiz zanların bâzısı günahtır...» ve «Mü'minler arasında hayâsızlığın yayılmasını arzu edenlere dünya ve âhirette elîm azap vardır...» (7) meâlindeki âyetler bu nasslardandır. Bu konudaki âyetler çoktur. Ayrıca; hased, mü'minleri hakîr görmek, onlara kötülük dilemek ve benzeri bir çok kalbî amellerin haramlığı şer-i şerîfin nassları ve ümmetin icmâı ile sabittir, diye bilgi vermiştir."

Bu bâbın sonunda rivâyet edilen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Ahmed, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîsdeki "İğlâk" kelimesini zorlama mânâsına terceme ettim. Bâzıları bu kelimeyi öfke mânâsına yorumlamışlar ise de bu görüş tutarlı sayılmamıştır. Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta rivâyet etmiş olması kendisinin de bu kelimeyi zorlama mânâsına kabul ettiğinin delîlidir. El-Hâfız, el-Fetih'te "**İğlâk halindeki boşama**" bâbında, İğlâk kelimesinin öfke mânâsına yorumlanması görüşünün reddedildiğini naklen beyan etmiştir. Tekmile yazarı da : Tercih edilen görüş, iğlâk kelimesinin zorlama mânâsına yorumlanması görüşüdür. Öfke hâlindeki boşamaya gelince; bunun ayrı ayrı durumları vardır. İbnü'l-Kayyim; Öfke üç kısma ayrılır : Bâzen öfke, aklı tamamen giderir ve sahibi, ne söylediğini hiç bilemez, şuursuz konuşur. Böylesine öfkelenen bir kimsenin boşamasının geçersizliği husûsunda ittifak vardır. Çünkü boşamanın geçerliliğinin şartlarından birisi, boşayanın akıllı olmasıdır. Öfkelenmenin ikinci nevî; sahibinin ne söylediğini düşünebilir ve irâdesi ile hareket edebilir durumdaki öfke. Böyle bir öfke hâlinde yapılan boşamanın geçerliliği-

(7) Hücürât : 12 ve Nûr : 19

ne karşı çıkan yoktur. Öfkenin üçüncüsü şöyledir: Öfke şiddetlenir, fakat sahibinin aklı tamamen gitmiş değildir. Adam hiddetinin şiddetli ânında söylediği söze, öfkesi dinince pişmanlık duyar. İşte böyle bir durumda yapılan boşama yemininin geçerliliği ve geçersizliği ihtilâf konusudur, demiştir."

ZORLAMA ALTINDA YAPILAN BOŞAMANIN HÜKMÜ

Gerek bu hadîs ve gerekse bundan önce bu bâbta rivâyet edilen hadîsler zorlama altında yapılan boşamanın geçersizliğine delâlet eder.

Bu husûstaki âlimlerin görüşlerine gelince Tekmile yazarı şu bilgiyi verir:

Ashâb-ı Kiram'dan Ömer, Ali, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, İbn-i Zübeyir, Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları zorlama ile yapılan boşamanın geçersizliğine hükmetmişlerdir. Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Evzâî ve İshak'ın mezhebi de budur. Bu grubun delîlleri bu hadîsler ile Nahil sûresinin 106. âyetidir. Çünkü bu âyet-i celîlede küfür kelimesini kullanmaya zorlanan fakat kalbindeki îman devam eden bir mü'minin ağzından çıkan küfür kelimesinden dolayı bir sorumluluğun bulunmadığı bildirilmiştir. Küfür kadar ağır olmayan şeyler de bu hükme tâbidir. Şu halde boşamaya zorlanan, fakat kalbinde boşama niyeti olmayan bir kimsenin ağzından çıkan boşama yemini ile karısı boşanmaz.

(Zorlama ile yapılan boşamanın geçersizliği fıkıhçılarca bâzı şartlara bağlanmıştır. Bu şart ve ölçülerin öğrenilmesi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.)

Hanefîler, Sevrî, Zührî, Şâbî ve Katâde'ye göre zorlama ile yapılan boşama mûteberdir. Çünkü boşamaya âit âyet umumîdir. Herhangi bir kayıt ile bağlılığı yoktur. İkinci delîl de Safvân bin Amr et-Tâî'nin rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

«Kocasından nefret eden bir kadın bir gün kocasını uyurken yakalamış, eline büyük bir bıçak alıp kocasının göğüsünün üzerine oturduktan sonra onu uyarmış ve ona: Allah'a yemin ederimki ya beni üç talâkla boşarsın, ya da seni boğazlarım, demiş. Adam yalvarmış ise de kadın ısrarda bulununca, adam onu üç talâkla boşamış, son-

ra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek durumu arz etmiş, Peygamber, onun yaptığı boşamanın geçerli olduğunu bildirmiştir.»

Bu grubtaki âlimler: Zorlama neticesinde adam rızâsı dışında karısını boşamış oluyor. Boşamanın oluşması için adamın rızâsı ise şart değildir."

Tekmile yazarı daha sonra cumhûrun bu gruba verdiği cevabları yazıyor ve delil gösterilen boşama âyetinin bu hadislerle husûsileştiğini, S a f v a n ' ın hadîsinin senedinin zayıf olduğunu ve bu nedenle cumhûrun görüşünün tercihe şâyan olduğunu bildiriyor. Daha sonra zorlamanın oluşmasının şartlarını açıklıyor.

Bu şartların bilinmesi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmesi gereklidir. Buraya alamadım. Çünkü bir hayli yer ve zaman alır.

(١٧) باب لا طلاق قبل النكاح

17 — NİKÂHTAN ÖNCE BOŞAMA OLAMAZ BÂBI

٢٠٤٧ — حدثنا أبو كريب . ثنا هشيم . أنبأنا عامر الأحول . ح وحدثنا أبو كريب . ثنا حاتم بن إسماعيل، عن عبد الرحمن بن الحارث، جميعا عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ أن رسول الله ﷺ قال « لا طلاق فيما لا يملك » .

TERCEMESİ

2047) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Adamın nikâhlanmadığı bir kadın hakkında boşama (yetkisi) yoktur.»"

٢٠٤٨ — حدثنا أحمد بن سعيد الدارمي . ثنا علي بن الحسين بن واقد . ثنا هشام ابن سعد، عن الزهري، عن عروة، عن المسور بن مخرمة، عن النبي ﷺ قال « لا طلاق قبل نكاح . ولا عتق قبل ملك » .

في الزوائد : إسناده حسن . لأن علي بن الحسين بن واقد مختلف فيه . وكذلك هشام بن سعد . وهو ضعيف، أخرج له مسلم في الشواهد .

TERCEMESİ

2048) "... Misver bin Mahrama *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Nikâh kıyılmadan önce boşamak yoktur ve (köleye - câriyeye) mâlik olmadan önce (onları) azad etmek yoktur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvi Ali bin el-Hüseyin bin Vâkıd'ın güvenirliği ihtilâflıdır. Diğer râvi Hişâm bin Sa'd da böyledir ve zayıftır. Fakat Müslim, Şevâhid'de onun rivâyetini almıştır.

٢٠٤٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا مَعْمَرٌ ، عَنْ جُوَيْبِرٍ ، عَنِ الضَّحَّاكِ ، عَنِ النَّزَّالِ بْنِ سَبْرَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا طَلَاقَ قَبْلَ النِّكَاحِ » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف جويبر بن سعيد .

TERCEMESİ

2049) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Nikâh kıyılmadan önce boşamak yoktur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Cüveybir bin Saîd'in zayıflığı üzerinde ittifak bulunduğu için bunun senedi zayıftır.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhakî, Dârekutnî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Bu hadîsin metni bâzı rivâyetlerde uzuncadır.

Bu bâbtaki diğer hadîsler Zevâid türündendir.

Bu hadîslerde geçen Nikâh kelimesinden maksat nikâh akdidir. Yâni nikâh akdi yapılmadan önce edilen boşama yemini geçersiz ve etkisizdir. Bir adam henüz nikâhlanmadığı bir kadını boşarsa bu boşama hükümsüzdür. Çünkü adam henüz o kadının kadınlığından yararlanma hakkına sahip değildir. Köle ve câriyeyi azad etmek de böyledir. Adam, mâliki bulunduğu bir köleyi, bir câriyeyi âzad edebilir. Fakat henüz mâliki olmadığı köleyi, câriyeyi âzad edemez. Böyle bir hak ve yetkisi yoktur.

Tekmile yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:

Bu hadîs, nikâh akdi kıyılmadan önce yapılan kesin ve şartsız boşamanın geçersiz ve hükümsüz olduğuna delâlet eder. Çünkü boşama hak ve yetkisi nikâh akdinin kıyılmasından sonra doğar. Kesin ve şartsız boşamaya misâl şu olabilir: Bir adam, F a t m a ismindeki kadınla evli olmadığı yâni aralarında bir nikâh akdi bulunmadığı halde: Ben F a t m a'yı boşadım, derse bu yeminin bir değeri yoktur. Bu yeminden sonra adam o kadınla evlense, nikâh akdinden önce ettiği bu yeminin bir etkisi ve zararı yoktur. Bu husûsta âlimler ittifak hâlindedirler.

Kezâ, kişi henüz mâlik olmadığı köleyi âzad edemez veyâ her hangi bir malı satamaz, satış yapsa bile böyle bir satış mûteber değildir.

Nikâhlanmaya bağlanan boşama ve mâlik olmaya bağlanan âzad etme meselesine gelince; bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. Anılan meseleyi bir misal ile açıklayalım:

Adam bir kadına: Eğer seninle nikâhlanırsam sen boşsun, der veyâ: Nikâhlanacağım her kadın boş olsun, der. Köle meselesinde de örneğin: Satın alacağım her köle hür olsun, der. İşte nikâhlanmaya bağlanan böyle bir boşama veyâ mâlik olmaya bağlanan bir âzad etme sözü hakkında âlimler farklı görüş beyan etmişlerdir. Şöyle ki:

1. H a n e f î l e r'e göre nikâhlanma şartına bağlı boşama geçerlidir. Şart tahakkuk edince yâni nikâhlanma akdi kıyılınca boşama gerçekleşmiş olur. Meselâ bir adam: Falan kadınla evlenirsem, o boş olsun, veyâ: Nikâhlıyacağım her kadın boş olsun, derse, nikâhlanması hâlinde boşama vuku bulmuş olur. Köleyi âzad etme meselesi de böyledir.

M â l i k'ten yapılan meşhur rivâyet de böyledir. Bunların delîli M a'm e r'in Z ü h r î'den rivâyet ettiği şu fetvâdır:

«Bir adam: Benim nikâhlanacağım her kadın boş olsun ve satın alacağım her köle hür olsun, derse hüküm onun dediği gibi gerçekleşir. Yâni bir kadınla evlenirse, kadın boşanır ve bir köleyi satın alırsa köle âzad edilmiş sayılır. Z ü h r î böyle fetva verince M a'm e r, ona:

"Nikâhlanmadan önce boşama yoktur ve mâlik olmadan önce (köleyi) âzad etme yoktur", meâlinde hadîs gelmemiş mi? diye sorunca, Z ü h r î: Bu hadîs; Benim karım boş olsun ve benim kölem âzad olsun, şeklinde söz söyleyen adam hakkındadır, diye cevap vermiştir.

2. Sahâbîlerin cumhûru ve selef âlimlerine göre nikâhlanmaya bağlanan boşama ve mâlik olmaya bağlanan âzad etmeler, şartları tahakkuk etse bile hükümsüzdür. Şâfii, Ahmed, İshak, hadîs ehlinin cumhûru ve Zâhiriye mezhebi mensupları da böyle demişlerdir. Bunların delîlleri bu bâbta rivâyet edilen hadîslerdir.

Hanefîler ise bu bâbtaki hadisleri şartsız yapılan boşama yeminleri hakkında yorumlamışlardır.

3. Mâlikîler'in cumhûruna göre nikâhlanmadan önce yapılan boşama yeminleri iki çeşittir. Şöyle ki:

1. Eğer adam belirli bir kabîleden veyâ belirli bir şehirden nikâhhyacağı her hangi bir kadın hakkında boşama yemininde bulunursa, meselâ: Falan sülâleden veyâ falan şehirden nikâhlanacağım her kadın boş olsun, gibi bir söz söylerse, nikâhlanacağı kadm boşanmış olur. Şu halde adam, umumî bir yemin değil özel bir yemin etmiş olur.

2. Eğer adam böyle değil de umumi bir yeminde bulunursa; meselâ: Nikâhlanacağım her kadın boş olsun, gibi bir söz söylerse, sonra evlenirse karısı boşanmış sayılmaz. Çünkü böyle bir yemin, mendub olan evlenmeye bir nevî sed çekmiş olur.

Rebîa bin Ebî Abdurrahman Rebiatü-i Rey adı Ferruh'dır), Sevrî, Leys bin Sa'd ve Evzâî de böyle hükmetmişlerdir. Bir rivâyete göre Mâlik bu mesele hakkında sükût etmiştir."

Nikâh akdinden önce yapılan boşama yemini hakkında âlimlerin görüşlerini yukarda beyan ettim. Bilindiği gibi bu boşama da: Şartsız ve nikâhlanma şartına bağlı olmak üzere iki kısma ayrılır. Şartsız yapılan bu tür boşama âlimlerin ittifakı ile geçersizdir. Nikâhlanma şartına bağlı boşama meselesi hakkındaki ihtilâfı yukarda beyan ettim.

NİKÂH AKDİNDEN SONRA YAPILAN ŞARTLI BOŞAMA YEMİNLERİ

Bir adam nikâhlı karısının talâkını her hangi bir şarta bağlarsa, meselâ; adam karısına: Sen falan işi yaparsan veyâ ben falan eve girersem, yâhut Ramazan bayramı olunca sen boşsun, gi-

bi bir boşama yemininde bulunursa, koştuğu şart gerçekleşince boşama vukûu bulmuş olur. Adamın maksat ve niyeti kadını korkutmak, bir şeyi yapmasını veyâ yapmamasını sağlamak gibi bir şey olsa, yâni boşama maksadını gütmemiş olsa bile hüküm budur. Bu hususta dört mezheb imamları ile âlimlerin cumhûru ittifak hâlindedirler. Zâhiriye mezhebi mensubları ile İbn-i Hazm'a göre adamın maksadı karısının boşamasını anılan şarta bağlamak olmayıp, onu korkutmak veyâ bir işi yapmasını veyâ yapmamasını sağlamak ise; şart tahakkuk edince bununla boşama olmaz.

Bir veyâ iki talâkla boşadığı kadının iddeti henüz bitmemiş iken bir şarta bağlı boşama yemininde bulunan adamın ettiği yeminin hükmü de böyledir.

(١٨) باب مايقع به الطلاق من الكلام

18 — BOŞAMA SAYILAN SÖZ (HAKKINDA GELEN HADİS) BÂBI

٢٠٥٠ – حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي. قال: سألت الزهري: أي أزواج النبي ﷺ استعاذت منه؟ فقال: أخبرني عروة عن عائشة أن ابنة الجون لما دخلت على رسول الله ﷺ، فدنا منها، قالت: أعوذ بالله منك. فقال رسول الله ﷺ «عذت بعظيم. الحقي بأهلك».

TERCEMESİ

2050) "... Evzâî : Ben Zühri'ye :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hangi zevcesi O'ndan Allah'a sığınmıştır? diye sordum. Zühri şöyle cevap verdi, demiştir: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın şöyle dediğini bana Urve haber vermiştir:

Cevn kızı (Amra) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (e nikâh olunup O'n) un huzuruna konulup Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona yaklaşınca, Cevn kızı: Senden Allah'a sığınırım, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«(Ey Cevn'in kızı) sen (şanı) büyük olan (Allah)'a sığındın. Artık âilen gile git.» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î de rivâyet etmiştir. Hadîste anılan Cevn kızının ismi, hâli ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı böyle bir söz sarfetmesi sebebi hakkında gereken bilgi Müellifin 2037 nolu hadîsinin izahı bölümünde verilmiştir. Burada tekrarlamaya gerek kalmamıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, boşama niyeti ile adamın, karısına; Baban gile git, sözü ile kadının boşandığına delâlet eder. Boşamayı gerektiren sözlerle ilgili özlü bilgi verelim :

Boşama yemini olarak kullanılan sözler iki kısma ayrılır :

1. Talâk kökünden alınma kelime ve cümlelerle veyâ örf ve âdette boşama yemininden başka mânâlarda kullanılmayan başka cümleler. Bu tür sözlerle yapılan boşama sözüne fıkıh ıstılahında **"Talâkın sarihi"** adı verilir.

2. Boşama mânâsına muhtemel olduğu gibi başka mânâlara da muhtemel olup bu mânâların hepsinde kullanılan sözlerle yapılan boşama nevi. Bu çeşit sözlere ise fıkıh ıstılahında **"Talâkın kinâyesi"** adı verilir. Bunu bir misâl ile açıklayalım : "Baban gile git" sözü kinâye kısmına giren bir cümledir. Bu cümle boşama anlamında kullanılabilir. Adam bu sözle şunu demek istemiş olabilir : Seni boşadım, seninle ilgim kalmadı, artık yanımda durma, baban gile git. Bu takdirde bu cümle ile kadın boşanmış olur. Nitekim bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr cümleyi bu anlamda kullanmış ve C e v n ' in kızını böylece boşamıştır. Bu cümle boşama değil, kadının ziyâret için babası gile gitmesi niyeti ile de kullanılabilir. Bu takdirde, cümlenin boşama ile ilgisi söz konusu değildir. İşte boşamaya ve başka mânâlara muhtemel olan bu gibi sözlere Kinâye ismi verilir.

ÂLİMLERİN BU KONUDAKİ GÖRÜŞLERİ

I. H a n e f i l e r ' e göre **Talâkın** sarih kısmı ikiye ayrılır :

A) Talâk sözcüğü ve bundan türeme kelimelerle yapılan boşama.

Biz Talâk kelimesini boşama kelimesi ile açıklamak sûreti ile buna örnekler verelim : Meselâ adam karısına : Sen boşsun veyâ se-

ni boşadım yâhut sen boşanmışsın, der ise sarih talâkla karısını boşamış olur. Başka bir deyim ile adam karısına: Sen tâlıksın (= boşsun) veyâ seni tatlîk ettim yâhut sen tatlîk edilmiş (= boşanmış) sın derse sarih talâkla boşamış olur. Talâk kelimesi veyâ bundan türeme kelime ve cümlelerle yapılan bu nevî boşama yemini ile kadın rac'î bir talâkla boşanmış olur. Adam talâk kelimesini veyâ bundan türeme kelimeleri kullanmak sûretiyle ettiği yeminle hiç bir şeye niyet etmemiş veyâ birden fazla talâkla boşamayı kasdetmiş olsa bile yine hüküm aynidir. Yâni rac'î bir talâk vuku bulmuş olur. Çünkü bu söz birden fazla talâkı kasdetmeye elverişli değildir ve **Talâk** kitabının 2. bâbında geçen 2019 nolu İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde belirtildiği gibi kendisi karısını hayız hâlinde iken tatlîk etmişti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun, karısına rac'at (= dönüş) yapmasını emretmişti. H a n e f î l e r şöyle derler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'e ettiği yemin ile bir talâkı mı, birden fazla talâkı mı kasdettiğini sormamış ve niyetini sormamıştır. Eğer bu söz ile birden fazla talâka niyet etmek sahîh olmuş olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu soruşturacaktı. Rac'î talâkın mânası şudur: Kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken kocası ettiği yeminden rücu ederek karısına dönüş yapabilir. Nikâh akdini yenilemeye de gerek yoktur.

B) Bir memleketin örf ve âdetinde yalnız boşama işinde kullanılan ve talâk kelimesi ile bundan türeme kelimelerden başka kelimelerle yapılan boşama yeminleri. Buna misal: Adam karısına; Sen haramsın veyâ seni kendime haram ettim yâhut sen benimle beraber haramdasın. Bu sözlerle kadın bâin talâkla kocasından boşanmış olur. Adamın boşamaya niyet etmiş olması şart değildir. Kadın ancak bâin talâkla boşandığı takdirde kocasına haram olduğu için bu sözler bâin talâkı gerektirir. Bâin talâkın mânâsı şudur: Bir veyâ iki bâin talâkla boşanan kadın ancak nikâhın yeniden kıyılması sûreti ile kocasına helâl olur. Nikâh yenilenmeden kocası ona dönüş yapamaz. Üç talâkla boşanmış ise artık nikâhın yenilenmesi ile de kocasına helâl olamaz.

Yine H a n e f î l e r ' e göre **Kinâye** sözleri de iki nevîdir:

A) Adamın karısına: İddetine başla veyâ rahmini (benden) temizle, sözü ile ettiği boşama yeminidir. Bu sözle rac'î bir talâk vuku bulur. Adam bu sözle iki veyâ üç talâk da kasdetmiş olsa yine bir talâk olur. Çünkü anılan söz birden fazla talâka elverişli değildir.

B) Adamın karısına: Baban gile git, kendine koca ara, sen bâinsın, gibi bir sözle ettiği boşama yeminidir. Böyle bir sözle bâin bir

talâk vuku bulmuş olur. Şâyet adam bu sözle üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur.

Kinâye nevine giren sözlerle yapılan yemin ile boşamanın vukû bulması için boşama belirtisi de aranır. Boşamaya hükmedecek hâkim için bu belirti, adamın bu sözü kullanırken öfkeli olması veyâ bu sözü kullanacağı sırada boşama konusunda konuşmaların cereyan etmiş olmasıdır. Yemin eden adam için boşama belirtisi ise onun niyetidir. Yâni adam bu sözü kullanırken boşamaya niyet etmiş ise, bilmelidir ki boşama oluşmuştur. Hâkim onun bu gizli hâlini bilmediği için boşamanın vukû bulmadığına hükmetse bile, bu hüküm Allah katında makbul değildir. Bu husûsta adamın niyetinin esas olduğunun delîli ise 2051 nolu R ü k â n e (Radıyalâhü anh)'ın hadîsidir. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun kaç talâka niyet ettiğini sormuştur.

II. M â l i k, İ s h â k b i n R a h e v e y h ve Ş â f i î'ye göre adam, sarîh talâk kelimeleri veyâ kinâye kelimeleri ile boşama yemininde bulunduğunda kaç talâka niyet ederse o sayıda talâk vuku bulmuş olur. Sarih talâk kelimesi ile yemin edilirken, başka bir deyimle sarih talâk kelimeleri kullanılırken boşama niyeti şart değildir. Meselâ bir adam karısına; Seni tatlîk ettim, derse boşamaya niyet etmemiş olsa bile kadm boşanmış olur. Ancak bu sözle bir talâk vukû bulmuş olur. Şâyet adam bu sözü kullanırken üç talâkla boşamayı kasdetmiş ise kadın üç talâkla boşanmış olur. Bunun delîli ise 2051 nolu R ü k â n e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. Boşama niyeti ile kullanılan kinâye sözler de ayni hükme tâbidir. Bunun bir delîli de izahında bulunduğumuz 2050 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir. Çünkü bu hadisten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cevn'in kızma: «Âilen gile git» buyurmakla onu üç talâkla boşamış oluyor. U r v e b i n Z ü b e y i r (Radıyallâhü anh)'ın da bu görüşte oldugu rivâyet edilmiştir.

Kinâye sözleri ile yapılan boşama yeminleri ile boşamanın vukû bulması için boşayanın boşama niyeti esastır. Başka bir belirtiye hâcet yoktur.

III. S ü f y â n-i S e v r î, E v z â î ve A h m e d'e göre sarih veyâ kinâye boşama yemini ile bir talâk vukû bulur.

Gerek sarih ve gerekse kinâye boşama sözleri hakkmda çok çeşitli meseleler ve buna bağlı değişik hükümler mevcuttur. Gerekli aydınlatıcı bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat etmek gerekir. Biz bu özlü bilgiyi sunmakla yetinelim.

(١٩) باب طلاق البتة

19 — ELBETTE (KELİMESİNİN İLÂVE EDİLDİĞİ) BOŞAMA BÂBI

٢٠٥١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع عن جرير ابن حازم، عن الزبير بن سعيد، عن عبد الله بن علي بن يزيد بن ركانة، عن أبيه، عن جده؛ أنه طلق امرأته البتة. فأتى رسول الله ﷺ فسأله. فقال «ما أردت بها؟» قال: واحدة. قال «آلله! ما أردت بها إلا واحدة؟» قال: آلله! ما أردت بها إلا واحدة. قال، فردها عليه.

قال محمد بن ماجة: سمعت أبا الحسن علي بن محمد الطنافسي يقول: ما أشرف هذا الحديث!

قال ابن ماجة: أبو عبيد تركه ناجية، وأحمد جبن عنه.

TERCEMESİ

2051) "... Abdullah bin Ali bin Yezîd bin Rükâne *(Radıyallâhü anhüm)'ün* dedesi (Rükâne)'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi (Süheyme isimli) **karısını "Elbette boşamak" sözü ile boşamış** (Yâni boşama yemininde elbette kelimesini de **kullanmış**), **sonra** Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **huzuruna varıp ettiği yeminin hükmünü sormuştur. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona:**

— **«Elbette kelimesi ile neyi kasdettin?» buyurmuş. Rükâne** (Radıyallâhü anh):

— **Bir talâkı** (kasdettim), **demiş. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **«Bununla yalnız bir talâkı kasdettiğine Allah Teâlâ'nın ismi ile yemin eder misin?» buyurmuş. Rükâne** (Radıyallâhü anh):

— **Vallahi, ben elbette kelimesi ile yalnız bir talâk kasdettim,** (birden fazla talâkı kasdetmedim) **diye cevap vermiştir. Râvi demiş-**

tir ki; Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sözü edilen) **kadını Rükâne'ye geri verdi.**

(Müellifimiz) **Muhammed bin Mâcete: Ben Ebü'l-Hasan Ali bin Muhammed et-Tanâfısî'den işittim dedi ki: Bu seçme hadîse hayranım, diye rivâyette bulunmuştur.**

(Müellifimiz) **İbn-i Mâcete dedi ki: Ebû Ubeyd, elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yeminini** (nikâh bağlarını tamamen) **kesici olarak bırakmıştır. Ahmed de elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini ile yalnız bir talâkın gittiğine fetvâ vermekten korkmuştur."**

İ Z A H I

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Hâkim, Beyhakî ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir.

Kadının isminin Süheyme olduğu bâzı rivâyetlerde belirtilmiştir. Bâzı rivâyetlerde Rükâne (Radıyallâhü anh)'ın Süheyme'yi Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) hilâfeti döneminde ikinci talâkla ve Hz. Osman (Radıyallâhü anh) döneminde üçüncü talâkla boşadığına dâir ilâve vardır.

Elbette: Bu kelimenin sözlük mânâsı: Kesmek, demektir. Arap dilinde bu kelime genellikle bir cümlenin arkasında kullanılır ve o cümlenin mânâsının kesinliğini ve katiyyetini ifâde eder. Arablar, bu âdetleri gereğince bir çok cümlenin arkasında kullandıkları gibi boşama yeminine âit cümlenin arkasında da kullanırlar. Türkçemizde de bu kelime **elbette**, diye kullanılır. Hadisin râvisi Rükâne (Radıyallâhü anh) karısını boşadığına dâir talâk cümlesine **elbette** kelimesini eklemiş ve bunun hükmünü sormuştur. Bu kelimenin eklendiği boşama cümlesi iki mânâya muhtemeldir. Şöyle ki, bir adam karısına; Seni elbette boşadım, dediği zaman karısını yalnız bir talâkla boşamayı kasdedebildiği gibi, onu tamamen yâni üç talâkla boşamak sûreti ile nikâh bağlarının tamamını kesmeyi de kasdedebilir. İşte iki şekil de muhtemel olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rükâne'nin neyi, yâni bir talâkı mı, daha fazlayı mı kasdettiğini sormuştur. Rükâne, bir talâkı kasdettiğini beyan edince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona yemin teklif eylemiş ve Rükâne yalnız bir talâkı kasdettiğine yemin edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Süheyme'yi ona geri vermiştir.

Müellifimizin Ebu Ubeyde ile ilgili sözünün anlamı şu olabilir: Ebu Ubeyd, sorumluluktan kaçınarak bu hadisi bırakmıştır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:

Hadîsten çıkarılan fıkıh hükümleri şunlardır:

1. Elbette kelimesini kullanarak karısını boşayan ve bu sözle yalnız bir talâkla boşamayı kasdettiğini beyan eden adama yemin teklif edilir. Yemin ettiği takdirde beyânı kabul olunur. Aksi takdirde kabul edilmez. Boşamaya dönük olup adama yarar sağlayan her iddiası ancak yeminle tevsiki hâlinde muteberdir.

2. Kocanın kullandığı sözün apaçık durumuna ters düşmemek kaydı ile onun her iddiası ancak yemin etmesi hâlinde kabul edilir.

3. Elbette kelimesini kullanarak boşama yemininde bulunan koca bu yeminle birden fazla talâkı kasdetmediği takdirde, karısını bir talâkla boşamış sayılır. Bu talâk raç'î talâk sayılır. Ş â f i i ' ye göre bu talâk rac'î sayılır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S ü h e y m e ' yi R ü k â n e ' ye teslim etmiştir. Eğer bu talâk bâin talâk sayılmış olsaydı, yeniden nikâh kıymak sûreti ile kadının, kocasına teslim edilmesi gerekirdi. H a n e f i l e r ' e göre bu talâk bâin talâk nevindendir. R ü k â n e ile S ü h e y m e ' - nin nikâhları yenilenmiş olabilir.

Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini ile vukû bulan talâk durumu ve sayısı hakkında âlimler şöyle demişlerdir:

a) E b û H a n î f e ' ye göre adam, bu sözle bir talâkı kasdetmiş ise bâin bir talâk vuku bulur. Eğer üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur.

b) M â l i k ' e göre bu sözle üç talâk vukû bulur.

c) Ş â f i î ' ye göre adam yalnız bir talâkı kasdetmiş ise rac'î bir talâk vukû bulmuş olur, üç talâkı kasdetmiş ise üçü de vukû bulur.

d) A h m e d : Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini ile üç talâkın vukû bulunduğundan endişeliyim, bu itibarla bununla yalnız bir talâkın vukû bulduğuna fetvâ vermeye cesâret edemiyorum, demiştir.

4. Bir sözle yapılan üç talâk yemini ile talâkların üçü de gitmiş olur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), R ü k â - n e ' nin ettiği elbette boşama sözü ile yalnız bir talâkı kasdettiğini tevsik için ona yemin teklif etmiştir. Şu halde eğer R ü k â n e üç talâkı kasdetmiş olsaydı, üçü de vukû bulurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin teklifi buna delâlet eder.

5. Yemin etmesi gereken bir kimse, yetkililerce yemin teklifi yapılmadan önce kendiliğinden yemin ederse, bu yemin muteber değildir. Çünkü muteber olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Rükâne'nin ilk yemini ile yetinecekti. Halbuki ona, ikinci kez yemin etmek üzere teklifte bulunmuştur."

Tuhfe yazarının beyanına göre el-Aynî, Buhârî'nin şerhinde:

"Adamın karısına hitâben: Sen elbette boşsun, demek sûreti ile ettiği boşama yemini husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'a göre bu sözle bir talâk vukû bulur, adam üç talâkı kasdederse, üçü de gider. İbnü'l-Münzir, O'nun böyle dediğini anlatmıştır. Ebû Hanîfe ve Şâfiî de böyle demişlerdir. Âlimlerden bir cemâata göre bu sözle üç talâk gider. Bu kavil, Ali, İbn-i Ömer, İbnü'l-Müseyyeb, Urve, Zührî, İbn-i Ebî Leylâ, Mâlik, Evzâî ve Ebû Ubeyd'den de rivâyet edilmiş, demiştir."

El-Kaarî de el-Mirkat'ta: Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama sözü ile Şâfii'ye göre rac'î bir talâk vukû bulur, adam iki veyâ üç talâk kasdetmiş ise, kasdettiği sayıda talâk vuku bulmuş olur. Ebû Hanîfe'ye göre bu yemin ile bâin bir talâk vukû bulur. Eğer adam üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vukû bulur. Mâlik'e göre bu sözle üç talâk vukû bulur, demiştir.

Tirmizî'nin beyânına göre Sevrî ve Kûfe âlimleri: Adam bu sözle bir talâkı kasdetmiş ise bir, üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vukû bulur. Fakat iki talâkı kasdetmiş ise, yine bir talâk vuku bulur.

Adamın iki talâkı kasdettiğinde iki değil de bir talâkın vukû bulmasının sebebi, Mirkat'ın şerhinde şöyle açıklanmıştır. Mastar sözcüğü tekildir. Birden fazla sayıya delâlet etmez. "Üç" sayısı, bir topluluğu ifâde ettiği için topluluk, bir sayısı hükmündedir, "**Elbette**" kelimesi mastardır. Bununla bir veyâ onun gibi düşünülen üç talâk kasdedilebilir, fakat iki talâk kasdedilemez.

Hadîs râvîsi Rükâne (Radıyallâhü anh) bin Abd-i Yezîd bin Hâşim el-Muttalibî, Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Râvileri; Nâfi bin Uceyr ve kendisinin torunu Ali bin Yezîd bin Rükâne'dir. Muâviye (Radıyallâhü anh) hilâfeti döneminde Medîne-i Münevvere'de vefât etmiştir.

(٢٠) باب الرجل يخيّر امرأته

20 — ADAM, (BOŞANMAK HUSÛSUNDA) KARISINI MUHAYYER KILAR, BÂBI

٢٠٥٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو معاوية، عن الأعمش، عن مسلم، عن مسروق، عن عائشة ؛ قالت : خيّرنا رسول الله ﷺ، فاخترناه . فلم يره شيئا .

TERCEMESİ

2052) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bizi** (yâni muhterem zevcelerini, **kendisi ile beraber kalmak ve kendisinden** ayrılıp boşanmak husûsunda) **muhayyer bıraktı, biz** (tüm zevceleri) **kendisini** (yâni O'nun nikâhı altında kalmayı dünyalığa ve süse tercih edip) **seçtik. Resûl-i Ekrem, kendisini seçmemizi talâk olarak görmedi.** (Yâni bunu talâk saymadı.)"

٢٠٥٣ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا عبد الرزاق . أنبأنا معمر عن الزهري، عن عروة، عن عائشة ؛ قالت : لما نزلت : وإن كنتن تردن الله ورسوله . دخل عليّ رسول الله ﷺ فقال « يا عائشة ! إني ذاكر لك أمرا . فلا عليك أن لا تعجلي فيه حتى تستأمري أبويك ؛ قالت : قد علم، والله ! أن أبويّ لم يكونا ليأمراني بفراقه . قالت : فقرأ عليّ : يا أيها النبي قل لأزواجك إن كنتن تردن الحياة الدنيا وزينتها . الآيات . فقلت : في هذا أستأمر أبويّ ! قد اخترت الله ورسوله .

TERCEMESİ

2053) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

وان كنتن تردن الله ورسوله **âyeti inince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **benim odama girdi ve :**

«Yâ Âişe! Ben sana bir durumu anlatacağım. Bu durum hakkında baban ve ananın emirlerini sormadan karar vermeye acele etmemende senin için bir mahzur yoktur» buyurdu.

Âişe demiştir ki : Vallahi O, biliyordu ki babam ve anam O'ndan ayrılmamı emredecek değiller. Âişe demiştir ki : Resûl-i Ekrem (bu tenbihten sonra);

يا ايها النبى قل لا زواجك ان كنتن تردن الحياة الدنيا وزينتها الآيات

âyetlerini bana okudu. Bunun üzerine ben dedim ki : Bu hususta (yâni dünyalığı ve ziyneti veyâ Allah'ı ve Resûlünü seçmek hakkında) **babam ve anamın emirlerini mi soracağım. Ben Allah'ı ve Resûlünü** (dünyalığa) **kesinlikle tercih edip seçtim."**

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsini Kütüb-i Sitte sahibleri ve A h m e d rivâyet etmişlerdir. A h m e d ' in rivâyeti uzundur. Diğer rivâyetlerin bâzı lafızlarında görülen farklılık mânâyı etkilemez.

İkinci hadîsi M ü s l i m ve B u h â r i de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîslerin fıkıh hükümlerini anlatmadan önce her iki hadîsin mânâsını ilgilendiren ve ikinci hadîste anılan A h z â b sûresinin 28. ve 29. âyetlerinin meâllerini ve iniş sebebini anlatalım :

Âyetlerin Meâli :

Ey Peygamber eşlerine de ki : Eğer siz dünya hayatını ve zinetini istiyorsanız gelin size mut'a (denilen bağışı) **vereyim ve güzellikle salıvereyim.»** (28)

«Eğer Allah'ı, Resûlünü ve Âhiret yurdunu istiyorsanız (bilin ki) **Allah, içinizden güzel amellerde bulunanlar için büyük ecir hazırlamıştır.»** (29)

Tekmile yazarı Talâk kitabının **Hıyâr** bâbında bu iki âyetin iniş sebebinin C â b i r b i n A b d i l l a h tarafından şöyle açıklandığını beyan eder :

E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasına girmek için müsade istemeye geldiğinde Efendimizin odasının kapısı önünde sahâbiler toplanmış idi. Oradakilerden hiç kimseyi içeri girmek için izin verilmemiş idi. E b û B e - k i r (Radıyallâhü anh)'a içeri girmesi için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından izin verildi. O girdi. Sonra Ö m e r (Radıyallâhü anh) geldi, o da izin istedi. Kendisine de izin verilince

O da huzura girdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i üzgün ve suskun olarak oturmuş ve zevcelerini O'nun etrafında toplanmış vaziyette gördü. Ö m e r : Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i güldürecek bir söz söyliyeceğim, diye şöyle dedim, demiştir: Yâ Resûlallah! Keşke Hârice'nin kızını — Ömer kendi eşini kasdediyor — göreydin, benden nafaka istedi, ben de kalkıp üzerine yürüdüm ve ensesini tokatladım. Bu söz üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve:

«(Kendi eşlerini kasdederek) bunlar, gördüğün gibi etrafımda toplanmış, benden nafaka istiyorlar», buyurdu. Bunun üzerine E b û B e k i r, (kızı) Â i ş e ye doğru kalkıp ensesini tokatladı. Ö m e r de (kızı) H a f s a'ya doğru kalkıp ensesini tokatladı. E b û B e k i r ile Ö m e r (kızlarını tokatlarken) şöyle diyorlardı: Sakın Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, yanında olmayan bir şeyi istemeyin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşleri: Vallahı biz, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yanında bulunmayan bir şeyi ilelebed istemiyeceğiz, dediler. Bu olaydan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bütün zevcelerinden bir ay veyâ 29 gün uzak durdu. Sonra şu âyetler— A h z â b sûresinin 28. ve 29. âyetleri — indi (Râvi bu arada inen âyetleri nakleder.) Bu âyetler inince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ilâhî emri zevcelerine, Â i ş e'den başlıyarak tebliğ etti. (Râvi bundan sonra Müellifimizin 2053 nolu hadîsinin benzerini rivâyet etmiştir. Bu rivâyet M ü s l i m'de mevcuttur.)

Tekmile yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra bu bâbın ilk hadîsinin fıkıh yönünü şöyle anlatır:

Bir adam, nikâhı altında kalıp birlikte yaşamak veyâ ayrılıp gitmek husûsunda karısını muhayer (serbest) kıldığı zaman, karısı onun nikâhı altında kalma şıkkını tercih ederse, kadının bu tercihinin bir boşama sayılmıyacağı bu hadîsten anlaşılıyor. İmamlar ve cumhur da bununla hükmetmişlerdir.

Yukarda anlatılan durumda, kadın kendi nefsini tercih ettiği takdirde, bir rac'î talâk mı, bir bâin talâk mı, yoksa üç talâk mı vukû bulduğu husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. H a t t â b i bu ihtilâfı şöyle anlatır:

Nikâhı altında kalmak ve ayrılıp gitmek husûsunda karısını serbest bırakan adamın durumu hakkında ilim ehli ihtilâf etmişlerdir. Fıkıhçıların ekserisine göre, kadın serbest kılındığı yerden kalkıp gitmedikçe anılan iki şıktan dilediği şıkkı tercih edebilir. Boşanma

şıkkını tercih etmeden ve kendini boşamadan o yerden ayrılırsa, artık elinde bu yetki kalmamış olur. Mâlik, Sevrî, Evzâî, rey ehli ve Şâfiî böyle hükmetmişlerdir.

Zührî, Katâde ve el-Hasan'a göre, kadın o meclisten ayrılsa bile yetkisi devam eder.

Kadın kendi nefsini tercih ettiği takdirde; bu tercihi ile kaç talâkın vukû bulduğu husûsunda da ihtilâf vardır:

1. Anılan tercihin bir talâk hükmünde olup, bu talâk konusunda kadının öncelikle hak sahibi olduğu yolunda Ömer, İbn-i Mes'ud ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olmuştur. Süfyan-i Sevrî, Şâfiî, Ahmed ve İshâk'ın kavilleri de böyledir.

2. Bu tercihin bâin bir talâk mâhiyetinde olduğu, Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilmiştir. Rey ehlinin görüşü de böyledir. El-Hasan ise: Kadın kendi nefsini tercih ederse bu tercih üç talâk hükmündedir, kocasını tercih ederse bu tercih bir talâk hükmündedir, kocası bu talâka öncelikle hak sahibidir, demiştir.

3. Mâlikîler'e göre hüküm şöyledir: Kadın kocasını tercih ederse bu tercih talâk mâhiyetinde değildir. Kadın kendi nefsini tercih ederse durumuna bakılır. Eğer kocası ile gerdeğe girmiş ve ondan sonra söz konusu serbestlik almış ise, kadının kendi nefsini tercih etmesi üç talâk hükmündedir. Eğer kadınla kocası arasında cinsel ilişki vukû bulmadan bu serbestlik verilmiş ise ve kendisi de kendi nefsini tercih ederse, bu tercih bir talâk hükmündedir.

(٢١) باب كراهية الخلع للمرأة

21 — KADININ (GEREK YOK İKEN) HUL'ETMESİ (= TALAKINI SATIN ALMASI) NIN KERÂHETİ BÂBI

Bu bâbın başlığında geçen Hul' kelimesi hakkında biraz bilgi verelim:

Hul': Arap dilinde bir şeyi soymak ve gidermek, demektir. Fıkıh istilahında ise: Nikâh mülkiyetini, bir bedel karşılığında belirli kelimelerle gidermektir. Bu belirli kelimeler, hul', satmak, satınalmak, ayrılmak, karşılıklı beraatlaşmak ve bunlara benziyen bir kaç kelimedir.

Hanefî âlimler Hul'u şöyle târif etmişlerdir:

Hul' kelimesi veyâ onun mânâsını ifâde eden kelimelerle; nikâh mülkiyetini gidermeye "Hul'„ denilir. Ancak kadının da bunu kabul etmesi gerekir. Şâyet adamın yaptığı hul' akdinde ne açıktan ne de imâ yolu ile kadın tarafından her hangi bir ıvaz (= bedel) ödenmesi söz konusu edilmemiş ise hul'un oluşması için kadının kabullenmesi aranmaz.

Yukarda verilen târiften de anlaşılacağı üzere Hul', talâkın bir nevidir. Çünkü boşama bir mal karşılığı olduğu gibi mal karşılığı olmaksızın da olabilir. Bir bedel ve mal karşılığı olmaksızın yapılan boşamaya talâk, denilir. Bir ıvaz (= bedel) karşılığı yapılan boşamaya da Hul' denilir. Boşamak bâzen câiz, bâzen mekruh, bâzen müstahab gibi değişik hükümler aldığı gibi Hul' da böyledir. Eşler arasında şiddetli geçimsizlik çıkması veyâ biribirine karşı yükümlü bulundukları haklara riâyet etmemeleri gibi hallerde Hul' işi meşrûdur. Bu meşrûluk Kitâb, Sünnet ve İcmâ' ile sâbittir. B a k a r a sûresinin 229. âyetinde buyurulan "... **Eğer siz onların** (yâni eşlerin) **ilâhî yasaları koruyamıyacaklarından korkarsanız o takdirde kadının fidye olarak vereceği şeyde ikisine de günah yoktur.**" İlâhî emir Hul'un meşrûluğu hakkındadır. Müellifin 2056 ve 2057 nolu hadîsleride bunun meşrûluğuna delâlet eder.

Eşler arasında bir geçimsizlik çıktığında bunların yakınlarından iki kişinin barışçı hakem olarak toplanıp geçimsizliği gidermeye ve eşleri uzlaştırmaya çalışmaları sünnettir. N i s â sûresinin 35. âyeti bunu emreder. Bu gayretlere rağmen uzlaşma sağlanamazsa talâk veyâ hul' yolu ile eşlerin ayrılmaları meşrûdur.

Hul'un hangi kelimelerle oluştuğu, rükünleri ve şartlarının neler olduğu husûsunda gerekli bilgi almak için fıkıh kitablarına mürâcaat gerekir.

٢٠٥٤ – حدّثنا بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ ، أَبُو عَاصِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ يَحْيَىٰ بْنِ ثَوْبَانَ ، عَنْ عَمِّهِ عُمَارَةَ بْنِ ثَوْبَانَ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ فِي غَيْرِ كُنْهِهِ فَتَجِدَ رِيحَ الْجَنَّةِ. وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا ».

في الزوائد : إسناده ضعيف .

TERCEMESİ

2054) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Boşanma talebinde mâzur gösteren bir durum yokken, kocasından boşama isteğinde bulunmakla beraber cennet kokusunu bulan bir kadın yoktur.»"

Not : Bu hadisinin senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

٢٠٥٥ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الأَزْهَرِ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ، عَنْ ثَوْبَانَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ فِي غَيْرِ مَا بَأْسٍ، فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ».

TERCEMESİ

2055) "... Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hangi kadın (Boşanmayı gerektiren) çetin bir durum bulunmadığı halde kocasından boşama isteğinde bulunursa ona cennet kokusu haramdır.»"

İZAHI

İlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Hâkim bu hadîsin, Buhârî ile Müslim'in şartları üzerinde sahîh olduğunu, Tirmizî de bunun hasen olduğunu söylemişlerdir.

Her iki hadîs, boşanmayı gerektiren, aşırı geçimsizlik gibi bir durum bulunmadığı halde kadının, kocasından kendisinin veyâ kumasının bir mal karşılığı veyâ karşılıksız olarak boşama teklifinde bulunmasının haram olduğuna delâlet ederler.

Böyle bir talebte bulunan kadının cennet kokusunu duyamıyacağına dâir cümlenin mânâsı, onun cennet kokusunu duymak nîmet ve lezzetinden mahrum kılınması olabilir. Yâni kadın cennete girse bile bu kokudan mahrumdur. Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: İyi mü'minler cennet kokusunu ilk andan itibaren duyarlar, fakat böyle davranan kadın bu kokuyu onlar gibi ilk zamanlarda duymayacaktır. Yâni geç duyacaktır. Her iki ihtimalde de bu cümle büyük bir tehdit anlamını taşır. Tekmile yazarı: Bu cümlenin açık mânâsı; böyle davranan kadın, öncelikle cennete müstahak olanlardan değildir, demiştir.

(٢٢) باب المختلعة تأخذ ما أعطاها

22 — HUL' EDİLEN KADIN, KOCASININ KENDİSİNE VERDİĞİ (MEHİRİ) (HUL' BEDELİ OLARAK KOCASINA) VEREBİLİR, BÂBI

٢٠٥٦ — حدثنا أزهر بن مروان . ثنا عبد الأعلى بن عبد الأعلى . ثنا سعيد بن أبي عروبة، عن قتادة، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ أن جميلة بنت سلول أتت النبي ﷺ فقالت: والله! ما أعتب على ثابت في دين ولا خلق . ولكني أكره الكفر في الإسلام . لا أطيقه بغضا . فقال لها النبي ﷺ «أتردين عليه حديقته؟» قالت : نعم . فأمره رسول الله ﷺ أن يأخذ منها حديقته ولا يزداد .

TERCEMESİ

2056) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhumü)*'dan; Şöyle demiştir :

Cemile bint-i Selûl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :

Yâ Resûlallah! Vallahi ben (kocam) Sâbit (bin Kays)'ı ne diyâneti(nin noksanlığı), ne de huyu(nun kötülüğü) açısından kınıyorum. (Yâni ondan ayrılmak istememin sebebi bu değildir.) **Lâkin (onun yanında kalırsam) küfrü mucip bir duruma düşmemi çirkin görüyorum.** (çünkü) **Ondan nefret etmemeye gücüm yetmiyor.** (Bu cihetle ondan ayrılmak istiyorum), **dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cemile'ye :**

«Sâbit'in mehir olarak sana vaktiyle vermiş olduğu bostanını kendisine geri verir misin?» diye sordu. Kadın :

— Evet veririm, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Sâbit bin Kays'a, bostanı Cemile'den** (geri) **almasını ve bundan fazla bir şey almamasını** (ve buna karşılık kadını boşamasını) **emretti. (Kadın bostanı, Sâbit de talâkını verdi.)"**

٢٠٥٧ — حدثنا أبو كريب . ثنا أبو خالد الأحمر عن حجاج، عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ قال : كانت حبيبة بنت سهل تحت ثابت بن قيس بن شماس .

وَكَانَ رَجُلًا دَمِيمًا . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَاللهِ ! لَوْلَا مَخَافَةُ اللهِ ، إِذَا دَخَلَ عَلَيَّ ،
لَبَصَقْتُ فِي وَجْهِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَتَرُدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيقَتَهُ ؟ » قَالَتْ : نَعَمْ .
قَالَ ، فَرَدَّتْ عَلَيْهِ حَدِيقَتَهُ . قَالَ ، فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ .

في الزوائد : في إسناده حجاج بن أرطاة ، مدلس . وقد عنعنه .

TERCEMESİ

2057) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Habibe bint-i Sehl, Sâbit bin Kays bin Şemmâs'ın nikâhı altında idi. Sâbit kısa boylu çirkin bir adam idi. Habîbe:

— Yâ Resûlallah! Vallahi eğer Allah korkusu olmasaydı kocam sâbit yanıma girdiği zaman (yaratılışı itibarı ile çirkinliğinden) **onun yüzüne tükürürdüm, dedi.** (Bu yüzden ondan ayrılmak istediğini söyledi) **Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kadına:**

«Sâbit'in, vaktiyle mehir olarak sana verdiği bostanını kendisine geri verir misin?» diye sordu.

Kadın: Evet veririm, dedi.
Râvi demiştir ki: Bunun üzerine kadın bostanı Sâbit'e geri verdi. Râvi demiştir ki: Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Sâbit ile Habîbe'yi biribirinden ayırdı."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Haccâc bin Ertât bulunur. Bu zât tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir.

İZAHI

İlk hadîsi B u h â r î ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîs ise Zevâid türündendir.

S â b i t (Radıyallâhü anh) ile karısı arasında hul' yolu ile boşama olduğuna dâir E b û D â v û d, N e s â î'nin ve başka sahîh hadîs kitablarında müteaddit rivâyetler mevcuttur. Gerek müellifin rivâyetlerinde ve gerekse diğer rivâyetlerde S â b i t'in karısının ismi değişik gelmiştir. Bâzı rivâyetlerde C e m i l e, b i n t - i S e l û l, bir kısım rivâyetlerde H a b î b e b i n t - i S e h l ve bir kısım rivâyetlerde M e r y e m e l - M e ğ â l i y e, diye geçer.

El-Hâfız, el-Fetih'te beyân ettiğine göre İbn-i Abdi'l-Berr:

Sâbit bin Kays'ın karısının ismi hakkında ihtilâf vardır. Basrâ'lılar, kadının Cemîle bint-i Übey (bin Selûl) olduğunu, Medîne'li âlimler de onun Habîbe bint-i Sehl olduğunu anlatmışlardır. Kadının ismine âit rivâyetlerin ikisinin de sıhhatlı ve her iki hadîsin meşhur oluşundan çıkan açık sonuç; olayların ayrı ayrı olup Sâbit'in ayrı zamanlarda bu iki kadından hul' yolu ile boşanmış olmasıdır, demiştir.

El-Hâfız: Bâzı rivâyetlerde bulunan Meryem el-Mağâliye, Cemîle'nin başka bir ismi olabilir, demiş ve bu ihtimâlin delîllerini izah etmiştir. Kadının değişik isimleri hakkında görülen farklı rivâyetlerin birleştirilmesi husûsunda geniş bilgi için el-Fetih'in Hul' bölümüne mürâcaat edilebilir.

İlk hadîste Cemîle'nin söylediği; وَلٰكِنِّى اَكْرَهُ الْكُفْرَ فِى الْاِسْلَامِ söz değişik mânâlarda yorumlanmıştır. El-Fetih'te, el-Hâfız bu husûsta özetle şöyle der :

Yâni eğer ben, Sâbit'in nikâhı altında kalırsam küfrü mûcip bir duruma düşmemi çirkin görüyorum. Kadın bu sözü ile şuna işâret etmiş olabilir: Sâbit'e karşı duyduğum şiddetli nefretin baskısı ile sırf nikâhımızın çözülmesi amacı ile İslâmiyet'ten çıktığımı ve kâfir olduğumu söylemek mecbûriyetinde kalabilirim. Kadın, böyle bir pozisyona girip böyle bir söz söylemesinin haram olduğunu biliyordu. Lâkin şiddetli nefretin kendisini böyle bir duruma düşmesinden korkuyordu.

Tıybî: Kadının sözünün mânâsı şu olabilir: Ben müslüman olduğum halde, kocasından nefret eden genç ve güzel kadından beklenen itaatsızlık ve kocanın hakkına riâyetsizlik gibi İslâmiyet'e ters düşen olumsuz davranışlar içerisine düşmekten korkarım. Kadın İslâmiyet'e ters düşen kocaya itâatsızlığa ve koca hakkına riâyetsizliğe küfür ismini vermiş olur, demiştir.

Cümlerin mânâsı şöyle de olabilir: Ben nefret ettiğim bu adamla beraber yaşarsam, küfrün gereği olan düşmanlık, kin ve husûmet gibi olumsuz hareketlerde bulunmayı çirkin görürüm. Bunun için ondan ayrılmak istiyorum.

Kadının sözünde bulunan küfürden maksat kocaya karşı küfran ve nankörlük olabilir. Çünkü kocanın hakkına riâyetsizlik ve ona itaatsızlık, bir nevi nankörlüktür.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

1. Eşler arasında çıkan geçimsizlik yalnız kadın tarafından olsa bile hul' yolu ile boşanmak meşrûdur. Bu geçimsizlik ve ayrılma nedeni sırf kadının kocasından nefret etmesi ve sevmemesi olabilir. Böyle bir durumda adam fidye ismi verilen bir mal karşılığı kadının talâkını satabilir. Bu mal kadına vermiş olduğu mehir de olabilir. Çünkü hadîslerde belirtildiği gibi Sâbit, karısı ile evlenirken mehir olarak bostanını vermişti. Kadın boşanma talebinde bulununca, mehir olarak almış olduğu bostanı geri vermiş ve bu fidye ve bedel karşılığı Sâbit onunla hul' etmiş, yâni talâkını satmıştır.

2. Hul' eden adam karısına mehir olarak verdiği malın tamamını hul' fidyesi ve bedeli olarak geri alabilir. Hadîsin buradaki rivâyetine göre bundan fazla bir şey alamaz. Ancak hadîsin sonunda bulunan ve fazla bir şey almamaya âit; وَلَا يَزْدَادُ cümlesi Buhârî'nin rivâyetinde yoktur. Beyhakî'ninkinde vardır. Kezâ Abdürrezzâk, Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin mürsel rivâyetlerinde bu cümlenin mânâsını ifâde eden benzer cümle bulunuyor. Bu fazlalığı almanın daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Bu husûstaki âlimlerin görüşlerine gelince Tekmile yazarı özetle şöyle der:

"Bu hadîs, Sâbit'in, mehir olarak karısına vermiş olduğu malın tamamını geri aldığına delâlet eder. Bu hususta âlimlerin görüşleri şöyledir:

1. Hanefîler'e göre geçimsizlik kadın tarafından ise kocası hul' fidyesi olarak mehir miktarını geçmiyecek meblâğı alabilir, bunda bir kerahat yoktur. (Mehir miktarından fazla bir şey alması mekruhtur, bununla beraber aldığı mal ona helâldır.) Eğer geçimsizlik koca tarafından ise hul' yolu ile yapacağı boşamada kadından bir şey alması haramdır. (Fıkıh kitablarında bulunan mekruhluk tâbiri ile tahrimen mekruhluk kasdedilmiştir.)

2. Ahmed'e göre nikâh akdinde anılan mehir miktarı ne ise bundan fazla bir meblâğ üzerinde hul' etmek mekruhtur. Çünkü bu ve benzeri hadîslerde fazlalıktan menedilmiştir.

3. Mâlik, Şâfiî ve cumhûra göre; nikâh akdinde anılan mehir mikdarından fazla bir meblâğ üzerinde de hul' yapılabilir, bunda bir kerahat yoktur.

(٢٣) باب عدّة المختلعة

23 — HUL' OLAN KADININ İDDETİ BÂBI

İddet: Kocası ölen veyâ boşanan kadının bekleme süresine verilen bir isimdir. Bu hususta gereken bilgi 2026 - 2030 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu belirtmekle yetineyim:

Boşanan kadın hâmile değil ise onun iddet süresi üç defa aybaşı âdetini görüp temizlenmesidir. Bundan sonra başka bir erkekle evlenebilir. Hul' yolu ile kocasından ayrılan ve hâmile olmayan kadının iddeti ne kadardır? İşte bu bâbta rivâyet edilen hadîs bu konu hakkındadır. Hadîsi izah ederken bu konudaki fıkıh hükmünü anlatacağım.

٢٠٥٨ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ سَلَمَةَ النَّيْسَابُورِيُّ . ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . ثنا أَبِي عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنِي عُبَادَةُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ عُبَادَةَ ابْنِ الصَّامِتِ ، عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ ؛ قَالَ ، قُلْتُ لَهَا : حَدِّثِينِي حَدِيثَكِ . قَالَتْ : اخْتَلَعْتُ مِنْ زَوْجِي . ثُمَّ جِئْتُ عُثْمَانَ . فَسَأَلْتُ : مَاذَا عَلَيَّ مِنَ الْعِدَّةِ ؟ فَقَالَ : لَا عِدَّةَ عَلَيْكِ ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَدِيثَ عَهْدٍ بِكِ ، فَتَمْكُثِينَ عِنْدَهُ حَتَّى تَحِيضِينَ حَيْضَةً . قَالَتْ : وَإِنَّمَا تَبِعَ فِي ذٰلِكَ قَضَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرْيَمَ الْمَغَالِيَّةِ . وَكَانَتْ تَحْتَ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ ، فَاخْتَلَعَتْ مِنْهُ .

Sâbit (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Sâbit bin Kays bin Şemmâs el-Ensârî el-Hazrecî, sahâbilerin ileri gelenlerinden ve kuvvetli bir hatib idi. Müslim'de rivâyet edilen sahih bir hadîste onun cennetlik olduğu belirtilmiştir. Buhârî onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd ve Nesâî «Kitabu ameli yevmin ve Leyletin»de onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri Enes, Muhammed bin Kays ve kendi oğlu İsmâil'dir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmış ve hicretin 12. yılı vuku bulan Yemâme savaşında şehid olmuştur. Ölümünden sonra Hâlid bin el-Velid (R.A.) onu rüyada görmüş ve rüyada yaptığı vasiyeti Halid infaz eylemiştir. El-İstiâb'ta rivâyet edildiğine göre Sâbit, Yemâme günü şehid edildiğinde üzerinde bulunan zırhlı elbisesini bir müslüman alıp götürmüştür. Sâbit ölümünden bir kaç gün sonra Hâlid'in, bir rivâyete göre başka bir müslümanın rüyasına gelmiş ve zırhlı elbisesinin nerede olduğunu haber vererek, bunun oradan alınmasını, satılıp parasının fakirlere dağıtılmasını

(Devamı 603. cü sahifede)

TERCEMESİ

2058) "... Ubâde bin Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Rübeyyi' bint-i Muavviz bin Afrâ' (Radıyallâhü anhâ)'**ya: Bana,** (kocanın seni hul' etmesi) **olayını anlat, dedim. Rubeyyi' şöyle dedi: Ben hul' yolu ile kocamdan ayrıldım. Sonra Osmân** (bin Affân) (Radıyallâhü anh)'**ın yanına vardım ve: Bana ne kadar iddet gerekir? diye sordum. Osman, bana: Senin üzerinde hiç bir iddet yoktur. Ancak kocan yakın bir zamanda sana yaklaşmış** (yâni cinsî ilişkide bulunmuş) **ise sen bir defa aybaşı âdetini görünceye kadar onun hakkı altında bekliyeceksin, dedi. Rubeyyi dedi ki: Osman bu fetvâsında, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Meryem el-Mağâliye hakkında verdiği hükme uydu. Meryem, Sâbit bin Kays'ın nikâhı altında idi, hul' yolu ile ondan ayrıldı idi."**

İZAHI

Bu hadîsi Nesâî de rivâyet etmiştir. Tirmizî de Süleymân bin Yesâr aracılığı ile Rübeyyi'den rivâyet ettiğine göre:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken Rübeyyi hul' yolu ile kocasından ayrılmış ve bir defa aybaşı âdetini görünceye kadar iddet beklemesi için kendisine emredilmiş veyâ Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kendisine emretmiştir."** Tirmizî bu hadîsin sahîh olduğunu söyledikten sonra "İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan şu meâldeki hadîsi rivâyet etmiştir.

Sâbit ... ... (Baştarafı 602. ci sahifede) istemiş ve bunun üzerine bulundurulan elbisesi, vasiyet ettiği gibi satılıp bedeli fakirlere dağıtılmıştır. (Hülâsa sah. 57)

Sâbit'in karısı Habibe bint-i Sehl bin Sulebe (R.A.) Ensar'dan olan bir sahâbîdir. Râvisi Amre bint-i Abdurrahman'dır. Ebû Dâvûd ve Nesâi onun hadislerini rivâyet etmişlerdir.

Sâbit'in karısı Cemile bint-i Selûl, bâzı rivâyetlerde Cemile bint-i Abdillah bin Übeyy bin Selûl olarak geçmektedir. Selûl, Cemile'nin dedesidir. Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Medine-i Münevvere'deki münafıkların reisi idi. İslâmiyet aleyhinde bir hayli kışkırtmaları ve zararları olmuş ve nihayet münafık yâni kalben kâfir olarak öldüğü Kur'an âyeti ile sabit olmuştur. Cemile ise samimî müslümanlardan bir hatundur. Kocası Hanzala bin Ebî Âmir, Uhud savaşında şehid edildiğinde hâmile idi. Ondan Abdullah bin Hanzala isimli çocuğu oldu. Cemile daha sonra Sâbit bin Kays ile evlendi. Bundan da Muhammed isimli bir oğlu oldu. Sâbit de onu hul' edince bu kere Cemile, Mâlik bin ed-Dahşam ile evlendi. Daha sonra da Habîb bin İsâf ile evlendi. (Tekmile C. 4, sah. 193)

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken Sâbit bin Kays'ın karısı hul' yolu ile kocasından ayrılmış ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kadına bir defa hayız görünceye kadar iddet beklemesini emretmiştir."** "İ b n - i A b b â s ' ın bu hadîsini E b û D â v û d da rivâyet etmiştir.

T i r m i z î daha sonra şöyle der: "Hul' yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresi konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Ashâb-ı Kiram'dan ve onlardan sonra gelen âlimlerin ekserisi: Hul' yolu ile ayrılan kadının iddeti, talâk yolu ile kocasından ayrılan kadının iddeti gibidir, demişlerdir. S e v r î, K û f e âlimleri, A h m e d ve İ s h a k da böyle hükmedenlerdendirler. Ashâb'ın bâzı âlimleri ile başka bâzı âlimler ise hul' yolu ile ayrılan kadının iddetinin bir defa hayız görmesi süresi olduğunu söylemişlerdir."

Talâk yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresinin üç defa aybaşı âdeti veyâ temizlik hâli görmesi olduğu iddet bahsinde belirtilmişti. Hul' yolu ile vukû bulan ayrılmanın da talâkla ayrılmanın bir nevî olduğunu söyleyen âlimler; boşanan kadının iddetinin ne olduğu Kur'an'ın nassı ile sâbittir. Nass karşısında bu ahad hadîsi ile amel edilmez, derler.

HUL'UN BİR NEVÎ BOŞAMA OLDUĞUNU SÖYLEYEN ÂLİMLER

'A l i, O s m a n, İ b n - i M e s ' û d, e l - H a s a n, İ b r a h î m N a h â î, İ b n ü ' l - M ü s e y y e b, S ü f y â n - i S e v r î, H a n e f î l e r, M â l i k, E v z â î, Ş â f i î (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir.

Bunlara göre hul' yolu ile ayrılan kadının iddeti talâk yolu ile ayrılan kadının iddeti gibidir.

HUL'UN TALÂK OLMAYIP NİKÂH AKDİNİN FESHİ OLDUĞUNU SÖYLEYENLER

İ b n - i 'A b b â s, 'A h m e d, İ s h a k, E b û S e v r ve zayıf bir kavlinde Ş â f i i böyle hükmedenlerdendir. Hul'un nikâh feshi olduğuna hükmedenlere göre böyle ayrılan kadının iddeti, bir kez aybaşı âdeti görmesidir. Bunların delîli bu bâbta rivâyet edilen hadîs ve benzeri hadîslerdir. Çünkü bu hadîsler hul'un nikâh akdinin feshi olduğuna delâlet ederler. Hul'un fesih olmayıp talâkın bir ne-

vî olduğu kabul edilse bile, hul' yolu ile ayrılan kadının iddetinin bir hayız olduğu söylenebilir. Çünkü bu hadîsler buna delâlet eder. Hadîs, boşanan kadının talâkı hakkındaki âyetin hükmünü hususileştirmiş olur. Âyetin, âhâd hadîsi ile hususîleştirilemiyeceğini söyleyenlere, S i n d î ' de belirtildiği gibi şöyle cevap verilebilir: Sözü edilen âyetin hükmü başka âyetle hususîleşmiştir. Böylece hükmü hususîleşen bir âyetin hükmünün âhâd hadîsleri ile de hususîleştirilebilir. Bu görüş âlimlerce benimsenmemiş ve; hul' yolu ile ayrılan kadının talâk yolu ile ayrılan kadın gibi iddet beklemesi gerekir, demişlerdir.

Kuvvetli görüşe göre hul' bir nikâh feshi değil, bir nevi boşamadır. Çünkü, hul' hükmü, talâk hakkında gelen B a k a r a sûresinin 229. âyetinde yer almıştır. Ayrıca, B u h â r î ve başka yerde rivâyet edilen S â b i t b i n K a y s (Radıyallâhü anh)'ın karısını hul' yolu ile ayırmaya âit hadîs rivâyetinde Resûl-i Ekrem, K a y s ' a : **«Bostanı geri al karının talâkını ver»**, buyurmuştur. Hattâ buyurulan tâbir meâlen şöyledir: **«Onu bir talâk ile tatlik et.»**

HUL' YOLU İLE BİR TALÂKI SATAN ADAM AYNI KADINLA TEKRAR BİRLEŞEBİLİR Mİ?

Bilindiği gibi adam bir talâkla boşadığı karısının iddeti henüz bitmemiş iken nikâhı yenilemeden ona dönüş yapabilir. Fakat adam karısının bir talâkını hul' yolu ile satınca artık nikâhı yenilemeden ona dönüş yapamaz. Dört mezheb imamının ve bir çok âlimin görüşü budur. Şu halde böylece bir talâkını satınalan kadın veyâ fıkıhta anlatılan velîsi istemezse, nikâh yenilenmez ve iddet bitince kadın başka bir adamla evlenebilir. Eski kocası onu veyâ velîsini nikâhı yeniletmeye zorlayamaz. Ancak S a î d b i n e l - M ü s e y y e b ve Z ü h r î : Adam, kadından aldığını geri verse ve henüz iddet bitmemiş ise iki şâhid tutup kadına dönüş yapabilir, demişlerdir. Yukardaki bilgi Tekmile'den alınmıştır. (C. 4, Sah. 200)

Şu noktayı da belirteyim: Bir adam, yakın zamanda cinsel ilişkide bulunmadığı karısını hul' yolu ile boşadığı takdirde kadın için hiç iddet olmadığı anlamı bu hadîsten anlaşılıyor ise de; diğer rivâyetlerde, böyle bir kayıt olmaksızın kadının iddetinin bir hayız olduğu bildirilmiştir. S â b i t b i n K a y s ' ın karısına dâir T i r m i z î ' nin rivâyet ettiği hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının bir hayız süresince iddet beklemesini emretmiş ve böyle bir kayıt koşmamıştır. Bu itibarla, bu kayıt üzerine hüküm veren bir kimseyi bilmiyorum.

(٢٤) باب الإيلاء

24 — ÎLÂ BÂBI

Îlâ: Arap dilinde mutlak yemin, demektir. Fıkıh ıstılahında ise: Adamın, dört ay veyâ daha fazla bir süreye kadar karısı ile cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesidir. Tirmizî Îlâ'yı târif ettikten sonra: "Adam Îlâ yemini edip, üzerinde dört ay geçince ne olacağı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ashâb-ı kiram'dan ve onlardan sonra gelenlerden bâzı âlimlere göre îlâ yemini üzerinden dört ay geçince, yemin eden adam artık ya yemininden dönüş yapıp karısma yaklaşır, ya da onu boşar. Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshâk'ın kavli de budur.

Yine Ashâb-ı kiram'dan ve onlardan sonra gelen bâzı ilim ehline göre, anılan yemin üzerinden dört ayın geçmesi ile bâin bir talâk vukû bulmuş olur. Sevrî ve Kûfe ehli böyle hükmetmişlerdir," diye bilgi vermiştir.

Tuhfe yazarı da özetle şu bilgiyi verir:

"Bir adam yeminsiz olarak karısına: Sana yaklaşmıyacağım, derse bununla ilâ etmiş olmaz.

Ebû Hanîfe, arkadaşları ve yeni kavlinde Şâfiî'ye göre bir adam karısına dört aya kadar yaklaşmamaya yemin ederse ilâ etmiş olur. Adamın, bu yemini öfke hâlinde etmesi veyâ bu süre yaklaşmamanın kadına zarar vermesi şart değildir. Fakat Mâlik'e göre şarttır. Eğer bu sürece yaklaşmamak kadın için zararlı değil, bilâkis yararlı ise ve bu yarar için yemin edilmiş ise buna Îlâ denmez. Ahmed'in de bu husûsta Mâlik'in görüşünde olduğu rivâyet olunmuştur. Ali, İbn-i Abbâs ve el-Hasan'dan da bu görüş nakledilmiştir.

Ebû Hanîfe, Şâfiî ve bunların grubuna dâhil âlimlerin yukarda anlatılan görüşünün delili Îlâ hakkında inen Bakara sûresinin 226 ve 227. âyetlerinin mutlak olmasıdır. Yâni bu âyetlerde Îlâ'nın öfke hâlinde veyâ kadına zarar vermek üzere yapılmasına dâir herhangi bir kayıt veyâ işâret yoktur.

Eğer bir adam dört aydan az bir zaman için karısına yaklaşmamaya yemin ederse, bu yemin Îlâ sayılmaz. Bu hususta dört mezheb imamları ve diğer âlimler ittifak hâlindedirler.

Dört ay veyâ daha çok bir süre için ilâ yemininde bulunup henüz dört ay dolmadan, yeminini bozan yâni karısı ile cinsel ilişkide bu-

lunan bir adama, yemin kefâreti ödemesi gerekir, bundan başka bir şey lâzım gelmez."

Abdurrahman el-Cezerî, dört mezhebin fıkhına âit kitabının talâk bölümünde ilâ konusunda gerekli bilgiyi vermiştir. Çok çeşitli meseleleri bulunan bu konu hakkında gerekli bilgiyi vermemiz, çok yer ister. Biz özlü bilgi vermekle yetiniyoruz. Anılan kitaba veyâ daha tafsilâtlı fıkıh kitablarına mürâcaat edilebilir. Bu zât fıkıh istilahındaki îlâ'yı şöyle târif eder:

"Îlâ: Adamın, karısına yaklaşmayacağına yemin etmesidir. Bu yaklaşmama işi: Vallahi karımla cinsî temasta bulunmayacağım, şeklinde mutlak, yâni belirli bir süreye bağlı olmaksızın olabilir. Ebedî olarak yaklaşmamaya yemin olabilir. Yâhut dört ay veyâ daha fazla belirli bir süre ile kayıtlamak sûreti ile îlâ olabilir. Fakat dört aydan az veyâ tam dört ay süre kaydı ile ilâ olmaz. Ancak Hanefîler'e göre ilâ'nın en az müddeti dört ay olduğu için: Dört aya kadar karıma yaklaşmıyacağıma Allah adı ile yemin ederim, diyen bir kimse îlâ etmiş sayılır. Diğer mezheblere göre olmaz.

ÎLÂNIN HÜKMÜ VE DELÎLİ

Arablar eskiden beri, karıları ile cinsî münâsebette bulunmamak için ilâ yemininde bulunurlardı. Câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden biri olan îlâ âdeti gereğince bir çok kimse bir yıl, iki yıl veyâ daha uzun süre için îlâ ettikleri gibi, ilelebed karılarına yaklaşmamak için bu yeminde bulunanlar da olurdu. İslâmiyet bu kötü âdeti islah eyledi ve îlâ'nın dört aya kadar adamın karısından uzak kalmasına imkân verdiğini, bundan sonra ya kadına yaklaşması veyâ onu boşamasının gerekliliği hükmünü getirdi. Bu konuda inen Bakara sûresinin 226. ve 227. âyetlerinin meâlleri şöyledir:

«Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler, dört ay bekleyebilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse, şübhesiz Allah, mağfiret edici ve rahmet edicidir.» (226)

«(Yemin edenler) şâyet boşamaya kararlı iseler, şübhesiz Allah işitici ve bilicidir.» (227)

Son âyetteki: **«Şâyet boşamaya kararlı iseler»** ifâdesi iki mânâya muhtemeldir:

Birincisi: Yemin edenler dört ay geçtikten sonra, eğer boşamaya kararlı iseler... Bu süre bittikten sonra boşamaya kararlı olmak, ya

adamın kendi kendine karısını boşaması veyâ işin kadıya intikal etmesi ile gerçekleşir. Şu halde yalnız dört ayın tamamlanması ile boşanma gerçekleşmiş olmaz. Mâlik, Şâfii ve Ahmed'in görüşü de böyledir.

İkincisi: Yemin edenler dört ay geçinceye kadar, yeminlerinin gereği olan uzak durmaya israr ederlerse, onların bu azim ve israrları boşamaya karar ve israr olur. Artık onlar boşadık, demeseler bile bu sürenin bitmesi, bizâtihî talâktır. Hanefiler'in görüşü de budur."

Hulâsa; İlâ yemininde bulunan bir adam dört aya kadar yeminini bozmayıp karısından uzak durmaya devam ederse, dört ayın bitiminde:

1. Adam ya karısına derhal dönüş yapar veyâ onu boşar.
2. Bu sürenin bitmesi ile kadın bâin bir talâkla boşanmış sayılır.

Tuhfe yazarı bu iki görüş sahiblerini, gösterdikleri delilleri ve görüşlerin mukayesesini bildirir.

Buhârî Ashâb-ı Kiram'dan Osman, Ali, İbn-i Ömer, Âişe, Ebü'd-Derdâ ve on iki sahâbi'nin ilk görüşle amel ettiklerini söylemiştir. El-Hâfız: Bu görüş Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshak'ın da kavilleridir. Diğer hadis ehli de böyle demişlerdir, der.

İmam Muhammed, el-Muvatta'ında naklettiğine göre Ömer, Osman, İbn-i Mes'ûd ve Zeyd bin Sâbit: İlâ edip dört ay tamamlanıncaya kadar karısına dönüş yapmayan adamın karısı bâin bir talâkla boşanmıştır. Ve kocası diğer istekliler gibi, kadına yeniden istekli çıkabilir, demişlerdir. Buna göre bu âlimler ikinci görüştedirler. Rey ehlinin görüşü de budur.

Bu mesele hakkında Ashâb-ı kiram'ın görüşleri değişiktir.

Yukarda da anlattığım gibi ilâ konusunda bir çok mesele vardır. Bu kadarlık bilgi ile yetinip hadîslerin tercemesine geçelim. Terceme ye geçmeden önce şunu da hatırlatalım: Şer-i Şerifteki ilâ'nın en az süresinin dört ay olduğunu yukarda beyan etmiştik. Görüleceği gibi şu gelen hadîslerde haber verilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin süresi ise bir aydır. Bir ay için yapılan yemine lügat mânâsı bakımından ilâ ismi verilir, fıkıh ıstılahında verilmez. İlâ'nın lügat mânâsı yemin olduğu için bu bâbın başlığında ve hadîslerin metninde ilâ tâbiri kullanılmıştır.

٢٠٥٩ – حدثنا هشام بن عمار . ثنا عبد الرحمن بن أبى الرجال ، عن أبيه ، عن عمرة ، عن عائشة ؛ قالت : أقسم رسول الله ﷺ أن لا يدخل على نسائه شهرا . فمكث تسعة وعشرين يوما . حتى إذا كان مساء ثلاثين ، دخل علىّ . فقلت : إنك أقسمت أن لا تدخل علينا شهرا . فقال «الشهر كذا» يرسل أصابعه فيه ثلاث مرات «والشهر كذا» وأرسل أصابعه كلها ، وأمسك إصبعا واحدا فى الثالثة .

فى الزوائد : إسناده حسن . لأن عبد الرحمن بن أبى الرجال مختلف فيه .

TERCEMESİ

2059) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti. Bu yemin üzerine, Resû-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi dokuz gün bekledi. Nihâyet otuzuncu günün sonuna doğru benim odama teşrif buyurdu. Ben: Bir ay odalarımıza girmemeye şüphesiz yemin ettin, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez:

«Ay (bâzen) şöyledir,» buyurdu ve her defasında elinin on parmağını salıveriyordu. (Sonra yine üç kez):

«Ve ay (bâzen) şöyledir,» (buyurdu) ve parmaklarının tamamını salıverdi, üçüncü defasında bir parmağını yumdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı hasendir. Çünkü Abdurrahman bir Ebi'r-Rical'in sıkalığı ihtilâflıdır.

٢٠٦٠ – حدثنا سويد بن سعيد . ثنا يحيى بن زكريا بن أبى زائدة ، عن حارثة ابن محمد ، عن عمرة ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ إنما آلى ، لأن زينب ردت عليه هديته . فقالت عائشة : لقد أقمأتك . فغضب ﷺ . فآلى منهن .

فى الزوائد : فى إسناده حارثة بن محمد بن أبى الرجال وقد ضعفه أحمد وابن معين والنسائى وابن عدى وغيرهم .

TERCEMESİ

2060) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* ancak şu sebeble îlâ etti:

(O'nun kadınlarından) Zeyneb (bint-i Cahş) O'nun hediyesini O'na iâde etti. Bunun üzerine Âişe, Resûl-i Ekrem'e: Zeyneb şüphesiz senin hediyeni küçümsedi, dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kızdı ve bütün kadınlarından ilâ etti."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Hârise bin Muhammed bin Ebi'r-Ricâl bulunur. Bu râviyi, Ahmed, İbn-i Muîn, Nesâî, İbn-i Adî ve başkaları zayıf görmüşlerdir.

٢٠٦١ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ . ثنا أَبُو عَاصِمٍ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَيْفِيٍّ ، عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ آلَى مِنْ بَعْضِ نِسَائِهِ شَهْرًا . فَلَمَّا كَانَ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ رَاحَ أَوْ غَدَا . فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّمَا مَضَى تِسْعٌ وَعِشْرُونَ . فَقَالَ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » .

TERCEMESİ

2061) "... (Mü'minlerin anası) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti. (Bu süre) yirmi dokuz gün olunca (otuzuncu) günün sonuna doğru veyâ evvelinde (Âişe'nin odasına) gitti. (Âişe tarafından):

— Yâ Resûlallah (aydan) ancak yirmi dokuz gün geçti, denildi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Bu ay yirmi dokuz gündür,» buyurdu."

İZAHI

İlk hadîs Zevâid türündendir. Bu hadîste: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadınlarının odalarına bir ay gitmemeye yemin ettiği, ayın otuzuncu günü akşamdan önce Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına girdiği, kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) tarafından söylenince; ayın bâzen otuz, bâzen yirmi dokuz gün olduğunun buyurulduğu, ifâde edilmektedir. Bu hadîste, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesine sebep olan olayın ne olduğu belirtilmemiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın ikinci hadîsi de Zevâid türündendir. Bu hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesine sebep olan olayın O'nun kadınlarından Z e y n e b b i n t - i C a h ş (Radıyallâhü anhâ)'nın Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından kendisine gönderilen hediyeyi geri çevirmesi olduğu ifâde edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz konusu yeminine sebep olan olay hakkında başka rivâyetler de vardır. Bâzı rivâyetlere göre bunun sebebi, muhterem zevcelerinin nafakalarını artırma talebleri olayıdır. Bu olay hakkında yeterli bilgi 2052 - 2053 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Diğer bâzı rivâyetlere göre Efendimizin söz konusu yemin etmesine sebep olan olay, H z . H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'nın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tâlimatına rağmen gizli bir durumu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya ifşâ etmesi olayıdır. Bu olay hakkında gerekli bilgi 2016 nolu hadîsin izahı bölümünde verilmiştir. B u h â r î ' nin Nikâh kitabının **"Adamın, kızına kocası hakkında nasihat etmesi"** bâbında rivâyet ettiği Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde el-Fetih yazarı bu olayların hepsine işâret ettikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesinin sebebi bu olayların tümü olabilir, demiştir.

Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini B u h â r î de rivâyet etmiştir. Buradaki rivâyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı kadınlarının odalarına bir ay girmemek için yemin ettiği ifâde edilmiş ise de B u h â r i ' nin rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün kadınlarının odalarına girmemeye yemin etmiştir. Çünkü oradaki rivâyette **"bâzı kadınları"** kaydı yoktur. Diğer bâzı rivâyetlerden de anlaşılıyor ki; söz konusu yemin bütün kadınlarının odalarına girmemek içindi.

Şunu tekrar hatırlatayım : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemini kadınlarının odalarına bir ay girmemek içindir. Bu itibarla O'nun yemini Şer-i Şerifte beyân edilen îlâ sayılmaz. Çünkü îlâ'nın en az süresinin dört ay olduğu yukarda belirtilmişti. Kezâ, fıkıhtaki îlâ, kadınla cinsî münâsebette bulunmamak üzere yapılan yemindir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemini ise kadınların odalarına girmemek hakkındadır. Bu noktadan da O'nunki îlâ sayılmaz.

(٢٥) باب الظهار

25 —ZİHÂR BÂBI

Zihâr : Bu kelimenin lügat mânâsı iki kişinin sırtlarını biribirine dayamalarıdır. Buna müzâharat da denilir.

Şer-i Şerifte ise müslüman ve mükellef bir adamın kendi karısını veyâ onun boynu, başı, sırtı ve karnı gibi önemli bir uzvunu, yâhut vücudunun yarısı, üçte birisi gibi bir parçasını, kendi anası, bacısı, halası ve teyzesi gibi ebedî olarak nikâhlanması haram olan bir kadına veyâ onun uzuvlarına veyâ belirli bir parçasına benzetmesidir. Bunu örneklerle açıklayalım: Meselâ adam kendi karısına hitâben:

1. Sen anam gibisin.
2. Senin sırtın anamın sırtı gibidir.
3. Senin vücudunun üçte birisi teyzemin vücudunun üçte birisi gibidir.

Yukarda yapılan târiften de anlaşıldığı gibi bir adam karısını, kendi babası, oğlu gibi bir erkek akrabasına benzetirse veyâ baldızına benzetirse, yâhut üç talâkla boşamış olduğu eski karısına benzetirse bu, **Zihâr** sayılmaz. Ancak A h m e d ' e göre zihâr sayılır.

Zihâr yemini câhiliyyet devrinde de vardı. Adam karısı ile cinsel ilişkide bulunmayı zihâr yemini ile kendine haram kılardı. Artık o kadınla ilelebed, birleşemezdi. Ayni zamanda o kadınla birleşmek bütün erkekler için haram telâkki edilirdi. Arablar zihâr yeminini genellikle: Sen bana, anamın sırtı gibisin, şeklinde karılarına hitab etmek sûreti ile bu yemini yaparlardı. Bu yeminde sırt kelimesinin tercihan kullanılmasının sebebi, kadının erkek için bir binek mesâbesinde farz edilmesidir. Çünkü cinsel yaklaşımlarda erkek üstte kalır. Sırt kelimesinin Arapça karşılığı **"Zahr"**dır. **Zahr** ile **Zihâr** kelimeleri ayni kökten gelmedir. Bu tür yeminlerde genellikle **Zahr** kelimesi kullanıldığı için bu yemine **Zihâr** ismi verilmiştir.

Şer-i Şerif, câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden olan **Zihâr** yemini için bâzı müeyyideler getirmek sûreti ile bunu islah eylemiştir.

Getirilen hükümler:

1. Böyle bir yeminde bulunmak haram ve yasak kılınıyor, âhirette cezâyı mûcip bir suç olduğu bildiriliyor.

2. Böyle bir yeminde bulunan erkek, maddî bir cezâ olarak kefaret ödemekle mükellef kılınmış ve bu kefareti ödemedikçe karısı ile birleşmesi yasaklanmıştır. Ayrıca bu yeminle kadının kocasına ebedî haram olmadığı bildirilmiştir.

Yukarda iki madde hâlinde belirtilen hükümlerin delilleri aşağıya meâli çıkarılan M ü c â d e l e sûresinin 2 - 4. âyetleri ve müellifin 25. ve 26. bâblarda rivâyet ettiği hadisler ve bunlara benzer hadîslerdir.

Âyetlerin meâlleri :

«Sizden, zihar yemininde bulunmakla karılarını annelerinin yerine koyup haram sayanlar (bilsinler ki) **karıları anneleri değildir, anneleri ancak onları doğuranlardır. Şübhesiz onlar elbette kötü ve yalan bir lâf söylüyorlar ve muhakkak, Allah çok afıv edici ve mağfiret edicidir.»** (2)

«Zihâr yemininde bulunmakla karılarını haram sayan, sonra da sözlerinden dönenler, artık cinsel ilişkide bulunmadan önce bir köle âzad etmeleri gerekir. İşte siz bununla öğütlenmiş olursunuz. Allah, işlediklerinizden haberdardır.» (3)

«Kim köle bulamazsa, cinsel temastan önce iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Buna da gücü yetmiyenler altmış yoksulu doyurur. İşte bu, Allah'a ve Peygamberine iman etmeniz içindir. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kâfirler için de elîm azâb vardır.» (4)

Bu âyetler ile bunlardan önceki birinci âyetin iniş sebebi 2063 nolu hadîsin terceme ile izahında gelecektir.

Zihâr ile ilgili bâzı fıkıh hükümlerini gelecek hadislerin izahı bölümünde münâsebet geldikçe sunacağım. Ancak bu konudaki hükümler çoktur ve âlimlerin görüşleri bâzen farklı olur. Bu bakımdan tamamlayıcı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.

٢٠٦٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرٍ الْبَيَاضِيِّ؛ قَالَ: كُنْتُ امْرَأً أَسْتَكْثِرُ مِنَ النِّسَاءِ. لَا أَرَى رَجُلًا كَانَ يُصِيبُ مِنْ ذٰلِكَ مَا أُصِيبُ. فَلَمَّا دَخَلَ رَمَضَانُ ظَاهَرْتُ مِنِ امْرَأَتِي حَتَّى يَنْسَلِخَ رَمَضَانُ. فَبَيْنَمَا هِيَ تُحَدِّثُنِي ذَاتَ لَيْلَةٍ انْكَشَفَ لِي مِنْهَا شَيْءٌ. فَوَثَبْتُ عَلَيْهَا فَوَاقَعْتُهَا. فَلَمَّا أَصْبَحْتُ غَدَوْتُ عَلَى قَوْمِي. فَأَخْبَرْتُهُمْ خَبَرِي. وَقُلْتُ لَهُمْ: سَلُوا لِي رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَقَالُوا: مَا كُنَّا نَفْعَلُ. إِذًا يُنْزِلَ اللهُ فِينَا كِتَابًا، أَوْ يَكُونَ فِينَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَوْلٌ، فَيَبْقَى عَلَيْنَا عَارُهُ. وَلٰكِنْ سَوْفَ نُسَلِّمُكَ بِجَرِيرَتِكَ. اذْهَبْ أَنْتَ فَاذْكُرْ شَأْنَكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ:

فَخَرَجْتُ حَتَّى جِئْتُهُ، فَأَخْبَرْتُهُ الْخَبَرَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَنْتَ بِذَاكَ؟» فَقُلْتُ:
أَنَا بِذَاكَ. وَهَا أَنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ! صَابِرٌ لِحُكْمِ اللَّهِ عَلَيَّ. قَالَ «فَأَعْتِقْ رَقَبَةً» قَالَ،
قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ! مَا أَصْبَحْتُ أَمْلِكُ إِلَّا رَقَبَتِي هَـٰذِهِ. قَالَ «فَصُمْ شَهْرَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ» قَالَ، قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ! وَهَلْ دَخَلَ عَلَيَّ مَادَخَلَ مِنَ الْبَلَاءِ إِلَّا بِالصَّوْمِ؟
قَالَ «فَتَصَدَّقْ أَوْ أَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا» قَالَ، قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ! لَقَدْ بِتْنَا
لَيْلَتَنَا هَـٰذِهِ، مَالَنَا عَشَاءٌ. قَالَ «فَاذْهَبْ إِلَى صَاحِبِ صَدَقَةِ بَنِي زُرَيْقٍ فَقُلْ لَهُ، فَلْيَدْفَعْهَا
إِلَيْكَ. وَأَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا. وَانْتَفِعْ بِبَقِيَّتِهَا».

TERCEMESİ

2062) "... Seleme bin Sahr el-Beyâzî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (helâlım olan) kadınlara karşı çok şehvetli bir adamdım. Benim kadar helâlı ile temasta bulunan bir erkeğin varlığını sanmıyorum. Bu durumum dolayısıyla Ramazan ayı girince, (gündüzleri bir hatâya düşmemek için) Ramazan ayı çıkıncaya kadar karımdan zihâr'da bulundum. Bir gece karım benimle konuşurken onun şehvet getirici bir tarafı açılıp o yere gözüm ilişti. Bunun üzerine ben de karımın üstüne atlayıp temasta bulundum. Sabah olunca kavmimin yanına gidip başımdan geçeni anlattım ve:

— Benim için (bu durumu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorun, diye ricada bulundum. (Fakat) Onlar:

— Biz bunu yapacak değiliz. (Çünkü) bunu yaptığımız zaman, (bakarsın) Allah, hakkımızda âyet gönderir veyâ hakkımızda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kavli (= hadîsi) olur da bunun lekesi bizim üzerimizde kalır ve lâkin, biz seni günahınla başbaşa bırakacağız. Sen git de hâlini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlat, dediler. Seleme demiştir ki:

Artık ben (onların yanından) çıktım ve nihayet Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna varıp başımdan geçen olayı O'na arzettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana:

— «(Yâ Seleme) Sen (mi) bu fiili işledin?» buyurdu. (Bu söz kınama mâhiyetindedir.) Ben de:

— (Evet) bunu yapan benim. Ve Yâ Resûlallah! İşte ben (hazırım), Allah'ın benim aleyhimdeki hükmüne sabrederim, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Şu halde bir rakaba (köle veyâ câriye)yi âzad et», buyurdu. Seleme demiştir ki ben :

— (Yâ Resûlallah!) Seni hak (din) ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, kendi nefsimden başka hiç bir şeye mâlik değilim, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallarü Aleyhi ve Sellem) :

— «O halde aralıksız iki ay oruç tut», buyurdu. Seleme demiştir ki, ben :

— Yâ Resûlallah! Başıma gelen belâ oruç tutmamdan başka bir sebeble mi geldi? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bu durumda sen yetmiş yoksula sadaka ver veyâ yemek yedir», buyurdu. Seleme demiştir ki ben :

— Seni hak ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, bu (geçen) gecemizi akşam yemeğimiz bulunmadığı halde geçirdik, dedim. Buyurdular ki :

— «Öyle ise Benî Zürayk (kabîlesinin) zekât âmili (memuru)na git de ona söyle, onların zekâtını sana ödesin. Sen de (bundan) altmış yoksulu yedir ve kalanından yararlan.»"

İ Z A H I

A h m e d, E b û D â v û d, H â k i m, T i r m i z î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir. H â k i m bu hadîsin M ü s l i m'in şartı üzerine sahîh olduğunu, T i r m i z î de bunun hasen - sahîh olduğunu söylemişlerdir.

E b û D â v û d'un rivâyetinde şu ilâve vardır: "Peygamber; «Sen (Benî Zürayk kabîlesinin zekât memurundan alacağın zekâttan) bir vask kuru hurmayı altmış yoksula yedir, sen ve âile ferdlerin de kalanı yiyin» buyurdu. Seleme demiştir ki : Bunun üzerine ben kavmime döndüm ve onlara : Ben sizin yanınızda darlık (güçlük) ve kötü görüş buldum ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanında genişlik (kolaylık) ve iyi görüş buldum. Ve sizin zekâtınızın bana verilmesini emretti, dedim."

Bâzı rivâyetlerde cüz'î bir kelime farklılığı var ise de, mânâyı etkiliyecek durumda değildir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Geçici süre için yapılan zihâr yemini, bir süre ile kayıtlı olmayan zihâr gibidir. Çünkü Seleme (Radıyallâhü anh) Ramazan ayı çıkıncaya kadar karısını kendisine haram etmek kaydı ile zihâr etmişti. Şâfiî'ye göre böyle bir zihâr, muteber değildir. Şu halde bir adam karısına: Sen bu geceye kadar bana, anamın sırtı gibisin, diye zihârda bulunursa, Şâfiî'ye göre bu yemin geçersizdir. Cumhûr ve Hanefîler'e göre, adam, koştuğu süre bitmeden karısına yaklaşırsa kefâret ödemesi gerekir. Süre bittikten sonra yaklaşırsa bir şey ödemesi gerekmez. Mâlik ve İbn-i Ebî Leylâ'ya göre süre bitince adamın kefaret ödemesi gerekir, yeminini bozmamış olması onu kefâret ödemekten kurtarmaz.

2. Bu hadîs, zekâtın tamamını bir sınıf müstehaklara vermenin câizliğine hükmedenler için bir delîldir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Züreyk kabîlesinin zekâtının tamamını Seleme (Radıyallâhü anh)'a ve âile efradına verilmesini emretmiştir. Bilindîği gibi zekâtın müstehakları sekiz sınıf insanlardır. Âlimlerin çoğuna göre bu sekiz sınıftan mevcut sınıfların hepsine dağıtmak gerekir.

3. Kefâret olarak âzad edilecek rakabe, köle veyâ câriye olabilir. Bunların küçük yaştakini veyâ tamamen işe yaramaz hâle sokan eksiklikler hâriç, bir elin, bir ayağın kesikliği veyâ aksaklığı gibi bir kusuru olanı âzad etmek de yeterlidir. Cumhûr'a göre rakabenin müslüman olması şarttır. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed de bu görüştedirler. Hanefîler ise delîllerin umumîliğine bakarak kâfir rakabeyi âzad etmek de kâfidir, demişlerdir.

4. Rakabe (köle - câriye) âzad etmeye gücü yetmeyen adam, iki ay aralıksız oruç tutmakla mükelleftir. Bu süre içinde Ramazan ayı, oruç tutmanın haram olduğu Ramazan bayramının ilk günü ve Kurban bayramının dört günü bulunmayacaktır. Ancak Ebû Hanîfe'ye göre Ramazan ayında oruç tutmakla mükellef olmayan yolcu ve hasta adam Ramazan ayını ve bundan önce gelen Şabân ayını kefaret orucu ile geçirebilir. Mâlik ve Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre geçiremez. Adam iki aylık kefaret orucunu tutarken bir gün bile oruca ara verirse daha önce tuttuğu oruç mûteber sayılmaz. Kezâ, adam bu iki ay içinde geceleyin bile karısına yaklaşamaz. Çünkü henüz kefaret ödemiş değildir. Hastalık ve yolculuk gibi bir mâzerete binâen oruca ara verilemez. Verildi mi, tutulan oruç mûteber sayılmaz.

5. İki ay fasılasız oruç tutmaya muktedir olamayan bir kimse altmış yoksulu doyurur veyâ onlara sadaka verir. E b û D â v û d'un rivâyetindeki ziyâdeye göre bunlara bir Vask yâni altmış Sâ' kuru hurma vermesi gerekir. Bir Sâ' dört Müd'dür. Bunların kaç kilo, kaç gram tutarında olduğu zekât bölümünde etraflıca anlatılmıştır.

Bu madde hakkındaki âlimlerin görüşlerinin özeti :

a) H a n e f i l e r ' e göre altmış yoksulun her birisine kuru hurma veyâ kuru üzüm veyâ arpadan birer sâ (3300 küsur gr.) veyâ yarım sâ buğday verir. Bunun bedelini nakit olarak da ödeyebilir. Yâhut bunları sabah ve akşam doyurur.

b) M â l i k ve Ş â f i î ' ye göre şehrin zahiresinin çoğu buğday ise bundan, arpa ise bundan, altmış yoksulun beherine bir müd (yaklaşık 1100 gr.) verir.

c) A h m ed ' e göre her yoksula bir müd buğday veyâ yarım sâ' kuru hurma veyâ kuru üzüm verir.

Hadîs kitablarında ve şerhlerinde bunların hepsinin delîlleri mevcuttur. Konunun uzamaması için bu delîlleri anlatmıyorum.

6. Bir adam anılan kefaretin hiç birisini ifâ etmeye muktedir değil ise bu hadîsin zâhirine göre, yükümlülükten kurtulamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S e l e m e ' ye yardımda bulunarak altmış yoksula kefaret ödemesini sağlamıştır. Cumhûrun kavli budur. Dört mezheb imamlarının kavli de böyledir.

٢٠٦٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدَةَ. ثنا أَبِي عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ؛ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: تَبَارَكَ الَّذِي وَسِعَ سَمْعُهُ كُلَّ شَيْءٍ. إِنِّي لَأَسْمَعُ كَلَامَ خَوْلَةَ بِنْتِ ثَعْلَبَةَ، وَيَخْفَى عَلَيَّ بَعْضُهُ، وَهِيَ تَشْتَكِي زَوْجَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَهِيَ تَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَكَلَ شَبَابِي. وَنَثَرْتُ لَهُ بَطْنِي. حَتَّى إِذَا كَبِرَتْ سِنِّي، وَانْقَطَعَ وَلَدِي، ظَاهَرَ مِنِّي. اللَّهُمَّ! إِنِّي أَشْكُو إِلَيْكَ. فَمَا بَرِحَتْ حَتَّى نَزَلَ جِبْرَائِيلُ بِهَؤُلَاءِ الْآيَاتِ: قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ.

TERCEMESİ

2063) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

İşitmesi her şeyi kaplayan (Allah Teâlâ) çok yücedir. Havle bint-i Salebe, kocasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ederken (öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki yanlarında bulunduğum halde) ben gerçekten onun sözlerini işitiyordum da bir kısmını duyamıyordum. Havle şöyle diyordu:

'Yâ Resûlallah! Kocam gençliğimi yedi, karnım ona saçıldı (yâni ona evlâd doğurdum). Nihâyet yaşlanıp çocuktan kesildiğim zaman kocam bana zihâr yaptı. Allahım, ben şüphesiz hâlimi sana arzediyorum.'

Kadın (böyle demeye devam edip) henüz oradan ayrılmadan nihâyet Cebrâîl (Aleyhisselâm) şu âyetleri indirdi:

قد سمع الله قول التى تجادلك فى زوجها وتشتكى الى الله

(Mücâdele 1, 2, 3 ve 4. âyet)

(1) «(Ey Muhammed) Kocası hakkında seninle tartışan ve hâlini Allah Teâlâ'ya arzeden kadının sözünü Allah şüphesiz işitti ve Allah ikinizin (seninle kadının) karşılıklı konuşmanızı işitir. Şüphesiz Allah (her şeyi) hakkı ile işitici ve görücüdür.»" (8)

İZAHI

Bu hadîsi Nesâî'de rivâyet etmiştir. Hâzin tefsirinde, bu hadîsin Buhârî ve Müslim'de rivâyet edildiği bildirilmiş ise de buna rastlıyamadım.

Hadîs; Allah Teâlâ'nın yüceliğini, her şeyi işittiğini ve Havle'nin şikâyet ve yakarışını kabul buyurup zihâr hükümlerini, zihâr yapmanın çirkinliğini, yalanlığını, Allah Teâlâ'nın afv ve mağfiret ediciliğini, zihâr edenlerin ifâ etmeleri gerekli kefaretin mâhi-

---

Seleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Seleme'nin ismi bâzı rivâyetlerde Selmân olarak geçer. Fakat sıhhatlı olan isim Seleme'dir. Bu zât Sahr bin Hârise'nin oğludur. Ensar'ın Hazreç bölümündendir. Züravk kabilesinin Benî Beyaz koluna mensubtur. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivâyet etmiştir. Bağavî: Zihâr hadîsinden başka onun hiç bir hadîsini bilmiyorum, demiştir. Tirmizî, Ebû Dâvud ve İbn-i Mâceh onun hadîsini rivâyet etmişlerdir. (Tekmile C. 4, Sah. 172)

(8) Havle hakkında inen Mücâdele sûresinin 2, 3 ve 4. âyetlerinin meâlleri bu bâbın girişinde yazılıdır. Oraya mürâcaat edilmelidir.

yetini ve ifâ usulünü bildirici Mücâdele sûresinin ilk 4 âyetinin bu olay üzerinde indiğini bildirir.

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunun benzerini daha uzun metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu kadının ismi Huveyle bint-i Mâlik bin Sa'lebe diye geçer. Oradaki rivâyet meâlen şöyledir:

"Huveyle şöyle demiştir: Kocam Evs bin Sâmit benim hakkımda zihâr yemininde bulundu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek (kocamı) O'na şikâyet ettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kocam hakkında benimle tartışarak: «Sen Allah'tan kork. Çünkü O, senin amcan oğludur», buyurdu. Bu tartışmamız devam ediyordu. Ben O'nun yanından ayrılmadan nihâyet Mücâdele sûresinin başından farz olan zihâr kefaretinin neler olduğunu bildiren âyetlerin sonuna kadar olan Kur'ân indi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Evs bir rakabe (köle - câriye) âzad eder.» buyurdu. Huveyle:

— O, rakabe bulamaz, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «O halde iki ay üst üste oruç tutar» buyurdu. Huveyle:

— Yâ Resûlallah! O çok yaşlıdır, oruç tutamaz, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Şu halde altmış yoksulu yedirsin», buyurdu. Huveyle:

— Onun yanında sadaka verecek hiç birşey yoktur, dedi. Huveyle demiştir ki: O esnada huzura (onbeş sâ' büyüklüğünde) sepet dolusu kuru hurma getirildi. Ben: Yâ Resûlallah! (bu hurmayı ver) ben de bu kadar hurma (ilâve edip) ona yardım ederim, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«İyi söyledin, git de onun yerine söz konusu iki sepet hurmayı altmış yoksula yedir ve amucan oğluna dönüş yap» buyurdu."

Havle ve kocası Evs (R.A.) hakkında bir kaç söz :

Havle bint-i Sa'lebe bin Mâlik veyâ Huveyle bint-i Mâlik bin Sa'lebe bin Asram bin Fehr'dir. Kocası ise Evs bin Sâmıt bin Kays bin Asram bin Fehr bin Sa'lebe bin Sâlim bin Avf bin Hazreç'dir. İkisi de Ensâr'dandır. Evs (R.A.), Peygamber (S.A.V.) ile beraber bütün savaşlara katılmış ve seksenbeş yaşında iken Osman (R.A.) zamanında vefât etmiştir.

Havle veyâ Huveyle (R.A.) de, hakkında dört âyet inen bahtiyar bir kadındır. Birçok senedle rivâyet edildiğine göre halife Ömer bin el-Hattâb (R.A.) bir gün

(Devâmı 620. ci sahifede)

(٢٦) باب المظاهر يجامع قبل أن يكفّر

26 — ZİHÂR YEMİNİ EDEN ADAM KEFÂRETİ ÖDEMEDEN ÖNCE KARISI İLE CİNSEL İLİŞKİDE BULUNUR, BÂBI

٢٠٦٤ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرٍ الْبَيَاضِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي الْمُظَاهِرِ يُوَاقِعُ قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ . قَالَ « كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ » .

T E R C E M E S İ

2064) "... Seleme bin Sahr el-Beyazî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kefâret ödemeden önce karısı ile cinsel ilişkide bulunan zihârcı (zihâra yemin eden) **adam hakkında Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bir kefâret (yeter)**dir» buyurmuştur."**

٢٠٦٥ — حدّثنا الْعَبَّاسُ بْنُ يَزِيدَ . قَالَ : حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . ثنا مَعْمَرٌ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً ظَاهَرَ مِنِ امْرَأَتِهِ . فَغَشِيَهَا قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ . فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ ، فَذَكَرَ ذَٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ « مَا حَمَلَكَ عَلَى ذَٰلِكَ ؟ » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! رَأَيْتُ بَيَاضَ حَجْلَيْهَا فِي الْقَمَرِ ، فَلَمْ أَمْلِكْ نَفْسِي أَنْ وَقَعْتُ عَلَيْهَا . فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَمَرَهُ أَلَّا يَقْرَبَهَا حَتَّى يُكَفِّرَ .

Havle ... ... (Baştarafı 619. cu sahifede) beraberinde bir cemâat olduğu halde çıkıp yolda giderken çok yaşlı bir kadının yanından geçmek istedi. Kadın onu durdurmak istedi. O da durdu ve kadın ile karşılıklı bir hayli konuştular. Sonra oradan ayrılınca bir adam : Ey mü'minlerin emiri! Sen o ihtiyar kadının başında cemâatı hapsettin, dedi. Bunun üzerine halife : Yazıklar olsun sana, o kadının kim olduğunu biliyor musun? O öyle bir kadındır ki Allah Teâlâ yedi gök tabakasının üstünden onun şikâyetini işitti. O, Havle bint-i Sa'lebe'dir. Allah onun hakkında şu âyetleri indirdi : (Halife, Mücâdele sûresinin ilk âyetlerini okudu) Vallahi eğer o kadın geceye kadar dursaydı, ben ondan ayrılmıyacaktım. Ancak, namaz kılmak için ayrılır, namazdan sonra onun yanına dönerdim, diye cevab vermiştir.

T E R C E M E S İ

2065) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Bir adam — Seleme bin Sahr — **karısı hakkında zihâr yemininde bulunmuş ve kefâret ödemeden önce onunla cinsel temas etmiştir. Daha sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek bu durumu O'na anlatmıştır. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :

«Ne sebeple öyle ettin? (= Yâni zihâr kefâretini ödemeden karına yaklaştın?» **buyurmuş. Adam :**

Yâ Resûlallah! Ay ışığında karımın ayak bileziklerinin beyazlığını gördüm, bunun etkisi ile nefsime hâkim olamayıp onunla cinsel temasta bulundum, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **gülümsemiş ve kefâret ödeyinceye kadar kadına yaklaşmamasını ona emretmiştir."**

İ Z A H I

S e l e m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î de rivâyet etmiştir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d, T i r m i z î, N e s â î ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir.

Hadîs şerhlerinde bu adamın S e l e m e b i n S a h r (Radıyallâhü anh) olduğunu beyân ederler. Zâten 2062 nolu hadîs de S e l e m e hakkındadır. Orada bu zâtın zihâr yemininde bulunduğu, yeminden sonra ve henüz kefâret ödemeden karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu, bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiği ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine, kefâret ödemesi emrini verdiği belirtilmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

2065 nolu hadîs, zihâr yeminini yapan adamın kefâret ödemeden karısına yaklaşmasının haram olduğuna delâlet eder. Bu husûsta ilim ehli ittifak hâlindedir. Kezâ kefâret ödemeden karıya yaklaşmakla kefâret ödeme gerekliliği adamın üzerinden kalkmaz.

Gerek bu hadîs ve gerekse bundan önceki hadîs ile 2062 nolu hadîse göre, kefâret ödemeden karısına yaklaşan adama tek bir kefâret

gerekir. Yâni kefâretten önce işlediği temas suçundan dolayı ayrı bir kefâret gerekmez. Cumhûr ile dört mezheb imamlarının verdiği hüküm böyledir.

Kefâret ödemeden önce adamın, karısına şehvetle bakması, öpmesi, avret mahalline bakması ve temas olmaksızın sevişmesi meselesine gelince, bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki; Cumhûr ile Hanefîler'e göre bunlar da temas gibi haram şeylerdir. Çünkü zihâr âyetinde «Temâstan önce kefâret ödenmesi» emrediliyor. Temas kelimesi cinsel ilişki ve buna yol açan hareketlere mâna bakımından şümûllüdür. Şehvetsiz temasın (dokunmanın) bu âyetin hükmünün dışında tutulmasına dâir icmâ; âyetteki temas kelimesinin hakiki mânâsından çıkarılarak mecazi mânâsına yorumlanmasını gerektirmez.

Sevrî ve bir kavlinde Şâfiî'ye göre haram olan, yalnız cinsi temastır.

Kefâret ödemeden kadına yaklaşmanın haramlığı hakkında yukarda anlatılan hüküm, geçici olmayan zihâr yemini hakkındadır. Muvakkat yâni belirli bir süre için yapılan zihâr o süre için geçerlidir. Süre bitince zihâr hükmü ve etkisi kalkmış olur. Yâni adam o belirli süre içinde karısına yaklaşamaz. Yaklaşmak isterse, önce kefâret çıkarır, sonra yaklaşır. Şâyet adam süre bitinceye kadar, karısına yaklaşmazsa, süre bittikten sonra artık kefâret ödemesi gerekliliği kalkmış olur ve dolayısıyla karısına yaklaşması mübah olur.

Bâzı zihâr yeminleri, boşama niyeti ile kullanılırsa, karı boşanmış sayılır. Bu konu çok geniştir. Fıkıh kitablarında ayrıntılı olarak ve âlimlerin değişik görüşleri ile beraber anlatılmıştır.

(٢٧) باب اللعان

27 — LİÂN BÂBI

Liân, Mülâana ve Teâlün kelimeleri La'n kökünden alınmadır. La'n: Arap dilinde kovmak ve hayırdan uzaklaştırmaktır.

Liân, Mülâana ve Telâün kelimeleri fıkıh ıstılahında: Erkek ile karısının lânetleşmesidir. Bu lânetleşme şöyle olur: Adam, karısını zinâ ile itham edip bunu dört şâhid ile ispat edemediği takdirde; hâkimin huzurunda, bir cemâatın önünde ve karısına karşı, karısına: İsnad ettiği zinâ suçu hakkında doğru sözlülerden olduğuna dâir Allah adına dört defa yemin eder ve beşinci defada: Eğer karıma zinâ

isnadı husûsunda yalancılardan isem Allah'ın lâneti üzerime olsun, der. Bundan sonra karısı, kocasının kendisine isnad ettiği zinâ suçu hakkında şüphesiz yalancılardan olduğuna dâir Allah adına dört defa yemin eder ve beşinci defasında : Eğer kocam, bana zinâ suçunu isnad etmesi husûsunda doğru sözlülerden ise Allah'ın gazabı üzerimde olsun, der.

İşte bu lânetleşmeye Şer-i Şerif'te **Liân, Mülâana ve Telâün denilir.** Çünkü koca ile karısı bununla birbirinden uzaklaşmış olurlar ve bundan sonra artık hayatları boyunca birleşemezler. Kadın başka bir erkekle evlenip bilâhare boşansa bile eski kocası ile evlenemez. Bilindiği gibi talâk veyâ zihâr yolu ile birbirinden ayrılan eşler, hakkında böyle ağır müeyyide yoktur. Meselâ : Ayrılan kadın başka bir koca ile normal evlenir, onunla bir süre yaşar, sonra gerektiğinde boşandığı takdirde, eski kocası ile evlenmesi yasak değildir.

٢٠٦٦ — حدّثنا أَبُو مَرْوَانَ ، مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ قَالَ : جَاءَ عُوَيْمِرٌ إِلَى عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ ، فَقَالَ : سَلْ لِي رَسُولَ اللهِ ﷺ : أَرَأَيْتَ رَجُلاً وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً فَقَتَلَهُ ، أَيُقْتَلُ بِهِ ؟ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ ؟ فَسَأَلَ عَاصِمٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ . فَعَابَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السَّائِلَ . ثُمَّ لَقِيَهُ عُوَيْمِرٌ فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ : مَا صَنَعْتَ ؟ فَقَالَ : صَنَعْتُ أَنَّكَ لَمْ تَأْتِنِي بِخَيْرٍ . سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَعَابَ السَّائِلَ . فَقَالَ عُوَيْمِرٌ : وَاللهِ ! لَآتِيَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَلَأَسْأَلَنَّهُ . فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَوَجَدَهُ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ فِيهِمَا . فَلاعَنَ بَيْنَهُمَا . فَقَالَ عُوَيْمِرٌ : وَاللهِ ! لَئِنِ انْطَلَقْتُ بِهَا يَا رَسُولَ اللهِ ! لَقَدْ كَذَبْتُ عَلَيْهَا . قَالَ ، فَفَارَقَهَا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَصَارَتْ سُنَّةً فِي الْمُتَلَاعِنَيْنِ .

ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « انْظُرُوهَا . فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْحَمَ ، أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ ، عَظِيمَ الْأَلْيَتَيْنِ ، فَلَا أُرَاهُ إِلَّا قَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا . وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أُحَيْمِرَ كَأَنَّهُ وَحَرَةٌ ، فَلَا أُرَاهُ إِلَّا كَاذِبًا » .

قَالَ ، فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الْمَكْرُوهِ .

TERCEMESİ

2066) "... Sehl bin Sa'd-i Sâidî *(Radıyalâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

(Aclân oğullarından) Uveymir, (Aclân oğullarının başı olan) Âsım bin Adî'ye gelerek: Benim için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu soruyu sor, dedi:

(Yâ Resûlallah!) ne dersin? Bir kimse, karısının beraberinde bir adamı bulsa (zinâ ettiklerini muhakkak bilse) ve (zâni) adamı öldürse, bu öldürme nedeni ile kadının kocası kısas olarak öldürülür mü? Yoksa kadının kocası ne yapar?

Âsım da gidip bu soruyu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordu. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu soruları ayıpladı. (Bundan hoşlanmadı.) Sonra Uveymir, Âsım'a rastladı ve: Ne yaptın? diye sordu. Âsım ona: Sen bana iyi bir iş getirmedin. Ben (senin sorunu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Ama O, bu soruları ayıpladı (böyle meseleleri sormayı çirkin gördü), dedi. Bunun üzerine Uveymir:

— Vallahi ben kendim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gidip bu soruyu muhakkak soracağım, dedi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurna çıktı. Baktı ki kendisi ile karısı hakkında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Kur'an âyetleri indirilmiş. (9) Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Uveymir ile karısı (Havle) arasında Liân işlemini icrâ etti. Bu işlemden hemen sonra Uveymir:

— Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin ederim ki eğer ben bu kadını götürsem (yâni nikâhım altında tutsam) onun aleyhinde yalan söz söylemiş olurum, (yâni artık onunla yaşıyamam) dedi. Râvi demiştir ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Uveymir'e (karısını boşamasını) emretmeden önce kendisi karısından ayrıldı (yâni üç talâkla boşadı). Artık lânetleşen karı, koca hakkında bu şekil boşama, uyulan bir yol oldu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (orada bulunanlara) :

«Bu kadına nezâret ediniz. Eğer vücudu siyah, gözlerinin siyahı koyu, kalçaları iri (ve baldırları kaba) bir çocuk getirirse (doğurursa) ben Uveymir'in bu kadına zinâ isnadında gerçekten doğru olduğunu sanırım. Eğer kadın keler nevinden kızılca kurt gibi kızılca bir

---

(9) Nûr : 6, 7, 8 ve 9. âyetler

çocuk getirir (doğurur) **ise ben Uveymir'in yalancı olduğunu sanırım» buyurdu. Râvi demiştir ki sonra kadın** (Havle) **hoşlanılmayan** (Yâni zinâ isnadını doğrulayıcı) **sûrette bir çocuk getirdi.**"

İ Z A H I

Bu hadîsi, T i r m i z î hâriç Kütüb-i Sitte sahibleri ve imamlar da rivâyet etmişlerdir. Bâzı kelimelerde değişiklik var ise de mânâyı değiştirecek durum olmadığı için bu değişikliği belirtmeye gerek yoktur.

Karısının yanında yabancı bir adamı bulup zinâ ettiklerini anlayan ve zâniyi öldüren adam kısás yolu ile öldürülür mü? sorusunu tâkip eden "**Yoksa kadının kocası ne yapar?**" cümlesinin mânâsı şu olabilir: Adam bu kötü ve çirkin hâle muttali olduğu zaman gayret ve kıskançlığı galeyana geldiği için zâniyi öldürürse, kendisi de kısas yolu ile öldürülecek mi? Kısas yolu ile öldürülmesi gerekirse ve İslâmiyet bunu emrediyorsa adam, zâniyi öldürsün mü, yoksa bu çirkef ve kirli lekeyi sinesine çekip sabır mı etsin?

İkinci yorum: Zâniyi öldürdüğünden dolayı adamın da kısas yolu ile öldürülüp öldürülmemesi sorusu şöyle dursun. Kadının kocası bu şeni leke üzerinde sabır mı edecek, yoksa Allah Teâlâ onun için bir yeni emir mi indirecek?

Â s ı m (Radıyallâhü anh) bu soruyu Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz edince, Efendimiz bu sorudan hoşlanmamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşlanmamasının sebebini Ş â f i i şöyle anlatır: Haram kılınmamış bir şeyin haram kılınmasına sebebiyet vermemesi için, vahiy geldiğinde hakkında bir emir gelmeyen meselelere âit soruların sorulması yasak idi. Nitekim sahîh bir hadîste: **«Günahı en büyük olan insan o kimsedir ki, haram kılınmamış bir şey hakkında dinî hükmü sorar ve onun sorması yüzünden o şey haram kılınır.»** buyurulmuştur. El-Hâfız, Ş â f i î'nin böyle dediğini anlatmıştır.

Tekmile yazarı Liân bâbında yukardaki bilgiyi verdikten sonra şöyle der:

"N e v e v î de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtiyaç duyulmayan meseleler hakkında soru sorulmasından hoşlanmazdı. Bilhassa bir müslümanın şeref ve haysiyetini zedeleyici ve çirkin

dedikoduların yayılmasını körükleyici mâhiyetteki konulara âit sorular. Yoksa bir olay olduğu zaman ihtiyaç duyulan soruların sorulmaması kasdedilmemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu nevi soruları normal bir durumda cevablamıştır, hoşlanmaması da görülmemiştir. Çünkü mü'minler başlarına gelen meseleleri O'na sorarlardı, O da hoş görü ile cevablardı. Â s ı m ' ın sorusu, yahudîler ile münâfıkların eline bir dedikodu ve istismar kozunu verdirip müslümanların ırz, şeref ve haysiyetleri aleyhinde müthiş ve çirkin yaygaralar koparmalarına yol açıcı durumda olduğu için, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vukû bulmamış böyle meseleler hakkında soru sorulmasından hoşlanmamıştır. Sonra böyle soruları sormak bâzı güçlüklere yol açabilir, oysa Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolaylaştırmayı arzulardı.

U v e y m i r ' in karısının ismi meşhur kavle göre H a v l e b i n t - i K a y s ' tır. Bir rivâyete göre bu H a v l e, U v e y m i r ' in sorusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzeden Â s ı m ' ın kızıdır, diğer bir rivâyete göre erkek kardeşinin kızıdır. Â s ı m, A c l â n oğulları kabîlesinin reisi ve H a v l e ' nin yakını olduğu için U v e y m i r ' in Â s ı m ' a mürâcaatla sorusunun Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikalini istediği söylenmiştir.

Bu bâbın başlığının altında ve bu hadîsin tercemesinden önce verdiğim izahta liân'ın nasıl cereyan edeceğini anlatmıştım. Bundan sonra gelecek hadîsle münâsebeti daha kuvvetli olduğu için o hadîsin izahı bölümünde meâlini sunacağım liân âyetlerinde de liân hükmü ve şekli anlatılmaktadır. Artık bu husûsu burada anlatmaya gerek görmüyorum.

U v e y m i r ile karısı H a v l e arasında liân yemini icrâ kılındıktan sonra U v e y m i r Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini beklemeden karısını üç talâkla boşamış ve artık bu kadınla yaşamasının mümkün olmadığını Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etmiştir. Râvi: Bu liân olayı sonunda cereyân eden boşama işi artık izlenen bir yol ve uygulanan bir âdet hâline geldi, demiştir.

Cumhûr'a göre liân yemini yapılınca koca ile karı birbirinden tamamen ayrılmış sayılırlar, kocanın ayrıca boşama yeminine gerek kalmaz. H a n e f î âlimler ise liân ile boşamanın vukû bulmuş sayılmıyacağını ve liân yemininden sonra H â k i m ' in lânetleşen eşlerin ayrılmasına karar vermesinin gerekliliğini söylemişlerdir.

Cumhûr: U v e y m i r, liân yemini ile eşlerin birbirine haram olmadıklarını zan ettiği için, ayrıca boşama yemininde bulunmuştur, derler. H a n e f î l e r ise; hadîsin zâhirine göre sırf liân yemini ile eşlerin ayrılması vukû bulmuş oluyor. Ancak hâkim liân yemininden sonra eşlerin ayrılmasına hükmeder veyâ adam talâk eder. 2069 nolu hadîsin zâhiri de H a n e f î l e r için bir delîldir.

Hadîsin son kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğacak çocuğun tetkik edilmesini emredip eşkâli şöyle olursa U v e y m i r'in, iddiasında doğru olduğunu, çocuğun eşkâli böyle olursa U v e y m i r'in iddiâsında yalancı olduğunu sandığını bildirmiştir. Bu cümlelerde geçen **Vahara** kelimesi kertenkelenin bir nevînin adıdır. Bu hayvan kızılcadır, yere döşenip yürür. Bâzıları bunun zehirli olduğunu söylerler. Doğan çocuğun eşkâli, U v e y m i r'in zinâ isnadına âit dâvasında doğru olduğunu kanıtlamıştır.

U v e y m i r'in karısı H a v l e ile zinâ ettiği iddiâ edilen şahıs ise Ş e r î k b i n S a h m â'.dır. Bu herifin H i l â l b i n Ü m e y y e nâmındaki zâtın karısı ile de zinâ ettiği iddiâ edilmiştir. Bu konu bundan sonraki hadîste gelecektir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Başına bir iş gelen kimse, meselesini ve dinî hükmü direk ilim ehline sormalı, ortaya aracı koymamalı ve meselesini gizli tutmalıdır.

Ümmetin başına güçlük gelmesin diye Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerek yok iken fazla soru sorulmasından hoşlanmazdı. Dinî sorular ancak gerek görüldüğünde sorulmalıdır. Âlimlerin bir kısmı vukû bulmamış bir mesele hakkında soru sorulmasını mekruh saymıştır. Fakat âlimlerin ekresirinin uygulaması böyle değildir.

Hakkında vahiy gelmemiş olan meseleler hakkında sahâbîler soru sorabilirlerdi. Sorulan sorudan âlimin hoşlanmaması, sorana kızması ve incitmesi bile soru sahibini bağlamaz. Kişi ihtiyaç duyduğu mesele hakkında uygun ve nazik bir şekilde âlimin müsâid zamanını kollayıp sorusunu tekrarlayıp sonuç almaya çalışmalıdır.

Sorulan soru çirkin bir olaya âit olsa bile ilgili kişi sorusunu açık veyâ gizli sorabilir. Bunda bir ayıp ve kusur yoktur. Ancak özel ve gizli sormak evlâdır.

2. Evinde bir adam öldürüp bunu öldürmesinin sebebinin onu kendi karısı ile beraber zinâ hâlinde yakalaması olduğunu iddiâ eden kimsenin bu iddiâsı kabul olunmaz ve kısas olarak öldürülür. Çünkü böyle mücerred iddiâ dînen makbul sayılsaydı bir çok mâsum insanın kanı heder olurdu. Zîra birisini öldürmek isteyen bir kimsenin, onu kendi evine bir bahâne ile götürüp evinde öldürmesi ve gerekçe olarak böyle iddiâda bulunması mümkündür. N e v e v î : Bir adamı öldürüp onu karısı ile zinâ hâlinde yakaladığını ileri süren adam hakkındaki hüküm konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir :

Cumhûr : Adamın iddiâsı kabul olunmaz ve kısas olarak öldürülmesi gerekir. Ancak maktûlün vârisleri olayı doğrular veyâ kâtil dört âdil erkek şâhid ile zinâ iddiâsını ispat ederse ve maktûl evli ise kâtil öldürülmez, ama kâtil dâvasında doğru olup kâtil meselesi de gizli kalırsa kâtil, Allah'a karşı sorumlu değildir, demiştir.

2. Zararı az olan, zararı çok olana tercih edilmelidir. Karısı ile zinâ ettiğini bilen adam, bunu dört âdil erkek şâhid ile ispat imkânına sahib değil iken zâniyi öldürürse, kendisi de kısas olarak öldürülecek. Öldürmeyip sabretse ve liân veyâ boşama yolu ile kadından ayrılırsa bunun zararı nisbeten azdır. İşte bu yolu seçmek matlubtur.

3. Karısını zinâ ile itham eden ve şâhid bulamayan kimse liân yoluna baş vurabilir. Bu onun için meşrûdur. Liân bâzen vâcib, bâzen mekruh, bâzen de haram olur. Şöyle ki :

Adam karısını zinâ hâlinde yakalar veyâ kadın zinâ ettiğini itiraf eder ve adam bu itirafı doğrularsa, zinâ olayı da adamın karısına yaklaşmadığı bir temizlik hâlinde cereyan etmiş ve adam bu isnaddan sonra da karısına yaklaşmadığı halde kadın hâmile çıkarsa, adam liân yoluna gitmek ve çocuğun kendisinden olmadığını söylemek zorundadır. İşte bu durumdaki liân vâcib olan liândır.

Mekrûh olan liân ise şu durumdaki liândır : Adam, karısının yanına yabancı bir kimsenin girdiğini görür ve karısı ile zinâ ettiğini kuvvetle sanırsa, liân talebinde bulunabilir. Lâkin bu olayın gizli tutulup karıyı boşaması daha uygundur. Çünkü zan ile hükmedilmez.

Yukarda anlatılan iki durum dışındaki hallerde liân yapmak ise haramdır. Karısının zinâ ettiği dedikodusu yaygınlaşan adamın liân etmesinin câiz olup olmadığı husûsunda Ş â f i i 'nin arkadaşları ile A h m e d 'in iki kavli vardır.

4. Liân işi hâkim'in mârifeti ile yapılır. Eşlerin kendi aralarında arzuladıkları başka birisinin huzurunda liân etmeleri geçersizdir.

5. Liân işlemi bir cemâatın huzurunda yapılır, gizli bir yerde yapılamaz. Çünkü bu hadîs ile bunu tâkip eden hadîsler gösteriyor ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) liân işini Sehl bin Sa'd, İbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer ve İbn-i Abbâs'ın bulunduğu bir cemâatın huzurunda icrâ eylemiştir." (Tekmile'den alınan bilgi burada bitti.)

Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 164 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

٢٠٦٧ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ. قَالَ: أَنْبَأَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ. ثنا عِكْرِمَةُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ» فَقَالَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ! إِنِّي لَصَادِقٌ. وَلَيُنْزِلَنَّ اللَّهُ فِي أَمْرِي مَا يُبَرِّئُ ظَهْرِي. قَالَ، فَنَزَلَتْ: وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ، حَتَّى بَلَغَ: وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ. فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ. فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا فَجَاءَا. فَقَامَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ فَشَهِدَ، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ. فَهَلْ مِنْ تَائِبٍ؟» ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ. فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْخَامِسَةِ: أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ. قَالُوا لَهَا: إِنَّهَا لَمُوجِبَةٌ.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَكَّأَتْ وَنَكَصَتْ. حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا سَتَرْجِعُ. فَقَالَتْ: وَاللَّهِ!

Âsım b. Adî (R.A.) Hal Tercemesi

Âsım bin Adî bin el-Cedd bin Aclân el-Kudâî (R.A.) Ensâr'ın andlaşmalısıdır. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Bedir savaşına katılmak için yola çıkmış, fakat Peygamber (S.A.V.) gördüğü lüzum üzerine kendisini Kubâ ve el-Âliye halkının başına göndermiştir. Bu nedenle kendisi Bedir ehlinden sayılmış ve bu savaşın ganîmetinden kendisine bir pay verilmiştir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivâyet etmiştir. Râvileri ise Sehl bin Sa'd, Şa'bî ve oğlu Ebü'l-Beddâh'tır. H. 40. yılda vefât ettiği söylenmiştir. Dört sünen sahibleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Tekmile C. 2, Sah. 131. Not: Buhârî, Müslim ve imamlar da onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Liân hadîsi bunun bir misalidir.)

لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَنْظِرُوهَا . فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ الْعَيْنَيْنِ ، سَابِغَ الْأَلْيَتَيْنِ ، خَدَلَّجَ السَّاقَيْنِ ، فَهُوَ لِشَرِيكِ بْنِ سَحْمَاءَ » . فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَوْلَا مَا مَضَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ » .

TERCEMESİ

2067) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Hilâl bin Ümeyye (el-Ensârî), karısı (Havle)'nin Şerîk bin Sahmâ ile zinâ ettiğini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **huzurunda iddiâ etti. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Hilâl'e:**

«Dört şâhidini hazırla veyâ sırtına had (vurulur)» buyurdu. Hilâl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e:**

— (Yâ Resûlallah!) **Seni hak (din) ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki ben (bu isnadımda) muhakkak doğru sözlüyüm ve muhakkak Allah Teâlâ bu meselemde benim sırtımı (şahsımı) hadden kurtaracak âyet göndercektir, dedi. İbn-i Abbâs demiştir ki: Hemen sonra;** والذين يرمون ازواجهم ولم يكن لهم شهداء الا انفسهم **âyetinden ta;** والخامسة ان غضب الله عليها ان كان من الصادقين **âyetine kadar olan**

Nazm-i İlâhî indi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Slelem) **de (bu âyetlerin kendisine indiği yerden) hemen ayrılıp Hilâl ile karısına haber** gönderdi **(onları huzura getirtti.) İkisi de geldi. (Önce) Hilâl ayağa kalkarak** (âyetlerde emredildiği şekilde) **liân yemininde bulundu.** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (eşlere hitâben) : **Allah, ikinizden birisinin yalancı olduğunu şüphesiz bilir. Bu itibarla (ikinizden) tevbe edip bu liân yemininden imtinâ eden var mıdır? buyuruyordu. Hilâl liân yemini ettikten sonra karısı ayağa kalktı ve liân yeminini** (âyetlerde emredildiği gibi dört defa) **etti. Beşincisinde: "Eğer Hilâl** (zinâ isnadında) **doğru sözlü ise Allah'ın gazâbı Havle'nin üzerinde olsun" demeye sıra gelince, orada bulunanlar kadına: (Ey kadın bil ki) bu (beşinci) yemin şüphesiz elîm azâbı mûcibtir, diye uyardılar. İbn-i Abbâs demiştir ki: Bu uyarı üzerine kadın durakladı ve biraz geriledi. Hattâ biz kadının (kocasını tekzib etmekten) dönüş yapacağını** (ve beşinci yemini yapmadan gerisin geriye gideceğini) **sandık. Fakat kadın (kendini toparladı ve) :**

— **Vallahi ben kabîlemi ömür boyunca rezîl ve rüsvay etmem, dedi.** (ve beşinci yemini de etti). **Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **orada bulunanlara:**

— «(Hâmile olan bu kadının doğuracağı çocuğun) **durumuna dikkat edin. Eğer gözleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kaba bir çocuk getirir ise, çocuk Şerîk bin Sahmâ'ya âittir», buyurdu. Kadın da hakikaten bu şekilde bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Eğer Allah'ın kitabının** (liân) **hükmü yerine getirilmemiş olsaydı benim ile bu kadın için bir durum** (kadını recmettirmek işi) **olacaktı.» buyurdu."**

İ Z A H I

Bu hadîsi **B u h â r î** ve **E b û D â v û d** da rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), karısını zinâ ile itham eden **H i l â l** (Radıyallâhü anh)'ın Kur'ân'da emredildiği gibi dört şâhid getirmesini, aksi halde 80 değnek vurmakla had edileceğini bildirmiştir. Zinâ hakkında şâhidlik edecek dört âdil erkek şâhid'in vereceği ifâdede zinâ eden erkek ile kadını uygunsuz, tenâsül uzuvlarını cimâ hâlinde gördüklerini söylemeleri gerekir. Adam bu şâhidleri getirmediği takdirde hâkimin kararı ile 80 değnekle dövülmek cezâsına çarptırılır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu **H i l â l ' a** bildirince **B u h â r î** ve **E b û D â v û d**'un rivâyetlerinde bulunan ilâvede belirtildiğine göre: "**Hilâl: Yâ Resûlallah! Birimiz karısı üzerinde bir adam gördüğü zaman şâhidler aramaya** (mı) **gidecek?"** demek sûreti ile bunun güçlüğünü ifâde etmek istemiştir. Nihâyet hadîste belirtildiği gibi karısının zinâ ettiğini iddiâ edip dört âdil erkek şâhidin yukarda anlatılan şekildeki ifâdeleri ile ispât edemeyen adam ile karısı arasında liân işleminin uygulanacağına dâir **N û r** sûresinin aşağıda meâli yazılı 6, 7,8 ve 9. âyetleri indi:

«Karılarına zinâ isnad edip de kendi şahıslarından başka şâhidleri olmayanlardan birisinin (yalnız başına) **şâhidliği, cidden kendisinin doğru sözlülerden olduğuna dâir dört defa Allah'ın adı ile yemin etmesidir.»** (6)

«Beşincisi de: Eğer kendisi yalan sözlülerdense Allah'ın lâneti, onun üzerine olsun, demesidir.» (7)

«(Zinâ isnad edilen) **kadının da: Kocasının şüphesiz yalan sözlülerden olduğuna dâir Allah'ın adı ile dört defa yemin etmesi ve beşincisinde: Eğer kocası doğru sözlülerden ise Allah'ın gazâbı kendi üzerine olsun, demesi ondan cezâyı** (recmedilmeyi) **savar.»** (8, 9)

Bu hadîs-i şerife göre yukarıya meâlini yazdığımız âyetler H i l â l hakkında inmiştir. Bundan önceki hadîsin zâhirine göre mezkûr âyetler U v e y m i r hakkında nâzil olmuştur.

Tekmile yazarının beyânına göre âlimler anılan âyetlerin iniş sebebi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre H i l â l meselesi, bir kısmına göre U v e y m i r meselesi bu âyetlerin iniş sebebidir. Bâzı ilim ehli de bu iki rivâyetin arasını şöyle bulmuşlardır: Önce H i l â l meselesi sonra da U v e y m i r meselesi vukû bulmuştur. Mezkûr âyetler de her iki olay hakkında inmiştir. Bu bilgiyi e l - H â f ı z'dan naklen veren Tekmile yazarı daha sonra H â f ı z'ın şöyle dediğini söyler: "Muhtemelen Â s ı m, âyetler inmeden önce U v e y m i r'in meselesini sormuş, sonra H i l â l gelip sormuş ve H i l â l'ın sorması üzerine âyetler inmiş ve U v e y m i r ikinci kez mürâcaat edince âyetlerin inmiş olduğunu görmüştür. Âyetler H i l â l hakkında indiği halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in U v e y m i r'e; **«Seninle karın hakkında âyetler indi,»** buyurmasından maksad, böyle meselesi olan herkes hakkında âyetlerin indiğini beyân etmek olabilir."

H i l â l'ın karısı ile zinâ ettiği iddiâ edilen şahsın Ş e r i k b i n S a h m â olduğu bu hadîste belirtilmiştir. Tekmile yazarının el - H â f ı z'dan naklen beyân ettiğine nazaran, U v e y m i r'in karısı ile zinâ ettiği iddiâ edilen şahıs yine bu heriftir. Şu halde bu herif her iki olayda zinâ ile itham edilen kişidir. Diğer bir husûs da her ki kadının H a v l e isimli olmalarıdır. U v e y m i r'in karısı olan kadın meşhur kavle göre H a v l e b i n t - i K a y s'tır. H i l â l'ın eşi ise H a v l e b i n t - i Â s ı m'dır.

Eşler liân yeminine başlarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara nasihat ediyor ve eşlerden birisinin mutlaka yalan söylemiş olacağını ifâde edip bundan dönüş yapmasının kendisi için daha iyi olacağını belirtiyor. E b û D â v û d'un bir rivâyetinde belirtildiği gibi bu arada Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): **«Şüphesiz âhiret azâbı dünya azâbından daha şiddetlidir.»** buyuruyor. Erkek, karısına zinâ isnâd ettikten sonra liân yemininden dönüş yaparsa, yâni yemin etmekten istinkâf ederse, Kazif haddı ismi verilen cezâ ile cezalandırılır. Bu da ona seksen değnek atmaktır. Ka-

dın liân yemininden imtinâ ederse ona verilecek dünyevî ceza onu recmetmektir. Anılan bu iki ceza da âhiret azâbından ehvendir.

Eşler arasında liân yemini icrâ edildikten sonra doğacak çocuğun eşkâlinin tedkiki emrediliyor ve neticede, zinâ ile itham edilen Şerîk bin Sahmâ'ya benzeyen bir çocuk meydana geliyor. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadının liân yemini etmesi ile recmedilmesi cezasının defedilmiş olduğuna dâir ilâhî hüküm olmamış olsaydı, ben bu kadını recmettirirdim, buyurmak istemiş ve Hilâl'in bu dâvada doğru sözlü olduğuna işâret buyurmuştur.

Hilâl bin Ümeyye (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'dandır. Benî Vâkıf kabilesine mensubtur. Hicretin 9. yılı vukû bulan Tebûk savaşma özürsüz katılmayan ve seferden döndükten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e katılmama sebebini sorduğunda doğruyu söyleyen üç zâttan birisidir ki, bunların savaştan geri kalmaları suçunun Allah tarafından bağışlandığı Tevbe sûresinin 118. âyeti ile bildirildi.

Bu hadîsten çıkarılan ve bundan önceki hadîsten çıkarılamayan fıkıh hükümleri :

Bir kadına zinâ isnad etmek büyük günahlardandır. Karısına böyle suç isnad eden kimse, isnadını şâhidlerle ispatlıyamadığı takdirde liân yemininde bulunmak mecburiyetindedir. Şâhidleri getiremediği gibi liân yemininden de istinkâf ederse seksen değnek vurulmak sûreti ile had edilir. Bu cezaya Kazif haddı denilir. Bu had ile cezalandırılan adamın fâsıklığına da hükmedilir ve artık şâhidliği de hiç bir yer ve zamanda ve hiç bir mesele hakkında kabul olunmaz.

Yukarda anlatılan hüküm cumhûr, Mâlik, Şâfii ve Ahmed'in kavlidir.

Hanefiler'e göre karısını zinâ ile suçlayıp bunu şâhidlerle ispat edemeyen kimse liân yemininde bulunmak zorundadır. Yeminden imtinâ ederse hapsedilir. Nihâyet liân ederse kazif cezâsı ile cezâlandırılmaz, serbest bırakılır. Şâyet adam kendini tekzib ederse veyâ boşama gibi bir yol ile kadından ayrılırsa cezâ evinden alınıp kazif haddı vurulur. Adamı afvetmek veyâ sulh olmak câiz değildir. Bununla beraber kadın onun had edilmesini istemezse, had edilmez.

٢٠٦٨ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَبِيبٍ.

قَالَا : ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ:
كُنَّا فِي الْمَسْجِدِ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ . فَقَالَ رَجُلٌ : لَوْ أَنَّ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا فَقَتَلَهُ
قَتَلْتُمُوهُ . وَإِنْ تَكَلَّمَ جَلَدْتُمُوهُ . وَاللهِ ! لَأَذْكُرَنَّ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ
فَأَنْزَلَ اللهُ آيَاتِ اللِّعَانِ . ثُمَّ جَاءَ الرَّجُلُ بَعْدَ ذَلِكَ يَقْذِفُ امْرَأَتَهُ . فَلَاعَنَ النَّبِيُّ ﷺ
بَيْنَهُمَا . وَقَالَ « عَسَى أَنْ تَجِيءَ بِهِ أَسْوَدَ » فَجَاءَتْ بِهِ أَسْوَدَ ، جَعْدًا .

TERCEMESİ

2068) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Biz bir Cuma gecesi Mescid-i Nebevî'de idik. (Mescid'e giren) bir adam (oradaki cemâata hitâben) : Eğer bir erkek, karısının yanında (zinâ hâlinde) bir erkeği bulup zâniyi öldürürse siz (kâtil diye kısas olarak) adamı öldürürsünüz. Eğer karısının zinâ ettiğini söyler (ve şâhidler getiremez)seniz onu kazif haddı ile cezâlandırırsınız. Vallahi ben muhakkak bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatacağım, dedi. Sonra bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattı. Bunun üzerine Allah Teâlâ liân âyetlerini indirdi. Âyetler indirildikten sonra adam (Peygamber'e) gelip karısının zinâ ettiğini iddiâ etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adam ile karısı arasında liân hükmünü uyguladı ve:**

«Bu kadının (kıvırcık saçlı) siyah bir çocuk doğurması (ve böylece zinâ olayının doğrulanması) umulur,» buyurdu. Sonra kadın kıvırcık saçlı ve siyah bir çocuk doğurdu."

İZAHI

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat eden adamın ismi belirtilmemiştir. Bu zâtın Hilâl bin Ümeyye (Radıyallâhü anh) olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü İslâmiyet'te ilk liân yemini eden zât Hilâl'dır. Bu hadisin Müslim'deki rivâyetinde, mürâcaat eden adamın İslâmiyet'te ilk liân yemini eden olduğu, belirtilmiştir. Şu halde mürâcaat sahibi Hilâl'dır.

Hadîste sözü edilen liân âyetleri bundan önceki hadîsin izahında meâlleri verilen Nûr sûresinin 6, 7, 8 ve 9. âyetleridir.

٢٠٦٩ – حدّثنا أحمد بن سنان. ثنا عبد الرّحمن بن مهديّ، عن مالك بن أنس، عن نافع، عن ابن عمر؛ أنّ رجلا لاعن امرأته وانتفى من ولدها. ففرّق رسول الله ﷺ بينهما. وألحق الولد بالمرأة.

TERCEMESİ

2069) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Bir erkek karısı ile liân yemininde bulundu ve çocuğun kendisinden olmadığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **eşleri birbirinden ayırdı ve çocuğu** (neseb ve mirasta) **kadına ilhak eyledi."**

İZAHI

Bu hadîsi, Şâfiî ve Kütüb-i Sitte sahipleri rivâyet etmişlerdir. Tekmile'de beyan edildiğine göre hadiste anılan adam, 2066 nolu hadîste sözü edilen Uveymir'dir. Karısı da Havle bint-i Kays'tır. Liân yemininin gereği olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşleri birbirinden ayırdı. Hanefîler bu hadîsi delîl göstererek : Eşler sırf liân yemini ile birbirinden ayrılmış olmazlar. Hâkimin eşleri ayırması gerekir, demişlerdir.

Cumhûr ise : Eşler sırf liân yemini ile birbirinden ayrılmış sayılırlar. Liân yemini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûrunda icrâ kılındığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları ayırdı, ifâdesi kullanılmıştır. Eğer eşlerin ayrılmaları ancak hâkimin kararı ile tahakuk etmiş olsaydı, çocuğun zevc tarafından red edilmesinin de ancak hâkimin kararı ile gerçekleşmesi gerekecekti. Hâkimin kararı olmaksızın çocuğun zevc tarafından red edilmesi câiz ve geçerli olduğuna göre hâkimin kararı olmaksızın eşlerin birbirinden ayrılmış olmalarının da câiz olması gerekir. Hadîsteki ifâde tarzı buna delâlet eder. Şu halde hadîsteki : **"Peygamber onları ayırdı"** cümlesinin mânâsı : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), liân yemini ile eşlerin birbirinden ayrılmış olduklarını beyân buyurdu, demektir, diye yorum yapmışlardır.

Tekmile yazarı yukardaki bilgiyi Hattâbî'den naklen verdikten başka âlimlerin görüşlerini şöylece biraz daha açıklamaktadır :

1. Ebû Hanife, Muhammed ve Sevrî'ye göre eşlerin birbirinden ayrılmaları liân yemininden sonra ancak hâkimin kararı ile gerçekleşir. Ahmed'den yapılan en açık rivâyet de böyledir. Delîl de bu hadîstir.

2. Mâlik, Evzâî, Züfer Cumhûr'a göre eşler liân yeminini bitirince birbirinden ayrılmış olurlar. Ahmed'in de böyle bir rivâyeti vardır.

3. Şâfiî ve Sahnûn'a göre erkeğin liân yemini ile ayrılma gerçekleşmiş olur. Ayrılma işi kadının liân yeminine bağlı değildir. Çünkü bu ayrılma, talâk gibi söz ile oluşan bir ayrılmadır. Ahmed'in böyle de söylediği rivâyet edilmiştir.

Erkek liân yemininden sonra kendini yalanlarsa hüküm nedir?

Bu husûsta da âlimler değişik görüşler beyân etmişlerdir:

Hanefîler'e göre liân yemininden sonra erkek yalan söylediğini iddiâ ederse kendisi hakkında kazıf haddi tatbik edilir ve bundan sonra aynı kadınla nikâhlanabilir. Ahmed'den de böyle bir fetvâ rivâyet edilmiştir.

Mâlik, Şâfiî ve kuvvetli rivâyette Ahmed: Liândan sonra eşler ebedî olarak birbirinden ayrılmış olurlar. Bu itibarla hiç bir sûretle artık birleşemezler, demişlerdir.

Ömer, Ali ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) ile Atâ, Zührî ve Evzâî'nin de böyle dedikleri rivâyet olunmuştur.

Hadîs; erkeğin karısına zinâ isnadı dolayısıyla ettiği liân yemini münâsebeti ile karısının doğuracağı çocuğun kendisinden olmadığını söyler ise, doğacak çocuğun erkeğin sayılmıyacağına delâlet eder. Kezâ; bu çocuğun, annesinin çocuğu sayılacağım belirtir. Yâni çocuk o erkeğin çocuğu sayılmaz, ikisi arasında mirasçılık durumu yoktur. Fakat çocuk ile annesi arasında mirasçılık durumu bulunur.

٢٠٧٠ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ سَلَمَةَ النَّيسَابُورِيُّ. ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ. ثنا أَبِي عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ. قَالَ: ذَكَرَ طَلْحَةُ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: تَزَوَّجَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ امْرَأَةً مِنْ بَلْعِجْلَانَ. فَدَخَلَ بِهَا. فَبَاتَ عِنْدَهَا. فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ: مَا وَجَدْتُهَا عَذْرَاءَ. فَرُفِعَ شَأْنُهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَدَعَا الْجَارِيَةَ فَسَأَلَهَا. فَقَالَتْ: بَلَى.

قَدْ كُنْتُ عَذْرَاءَ . فَأَمَرَ بِهِمَا فَتَلَاعَنَا . وَأَعْطَاهَا الْمَهْرَ .

في الزوائد في إسناده ضعف لتدليس محمد بن إسحاق . وقد قال البزار : هـذا الحديث لايعرف إلابهذا الإسناد.

TERCEMESİ

2070) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ensâr'dan bir erkek Beliclân (Benî Aclân) **kabîlesinden bir kadınla evlendi. Sonra yanına girip bir gece onunla yattı. Sabahleyin adam : Ben kızı bâkire olarak bulmadım dedi. Kadının bu durumu Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in huzuruna arzedildi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **genç kadını çağırtıp** (bu durumu) **kendisine sordu. Kadın : Hayır. Ben bâkire idim, dedi. Bunun üzerine Peygamber koca ile karının liân etmelerini emretti. Onlar da liân yeminleri ettiler ve koca, kadına mehir verdi."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde zayıflık vardır. Çünkü râvi Muhammed bin İshâk tedlisçidir. Bezzâr da : Bu hadis yalnız bu senedle tanınır, demiştir.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Sindî : Bu hadîse göre erkek karısının nikâhtan önce zinâ ettiğini iddiâ ederse yine aralarında liân hükmü icra edilir, demiştir.

Bu hadîs, erkeğin cinsel ilişkide bulunduğu kadından liân hükmü gereğince ayrıldığı takdirde nikâh dolayısıyla tahakkuk etmiş olan mehirin tamamını kadına ödemekle mükellef olduğuna delâlet eder. Erkek bunu ödemekten imtinâ edemez veyâ liândan önce ödemiş ise tamamını veyâ bir kısmını geri isteyemez. Bu hadîsin isnadı zayıf ise de ayni hadîsi teyid eden ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet edilen hadis vardır. İbn-i Ömer'in hadîsini Buhârî, Müslim, Şâfii, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivâyet etmişlerdir. O hadîste beyân edildiğine göre liân yemini icrâ edilen eşlerden erkek, liân hükmü icrâ kılındıktan sonra, nikâh nedeni ile ödediği mehiri geri istemiş, fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeğe :

«Senin bir alacağın yoktur, eğer sen zinâ isnadı iddiâsında doğru sözlü isen, kadına vermiş olduğun mehir, onun kadınlığından yararlanmana karşılıktır. Eğer sen zinâ isnadı iddiâsında yalan söz

söylemiş isen mehir talebinde bulunman sana çok uzaktır,» buyurmuştur.

Yukardakî hadîslere dayanarak âlimler bu hükümde ittifak etmişlerdir. Şâyet henüz cinsel temas vukû bulmamış iken erkek karısına zinâ isnadında bulunup, liân yemini icrâ edilirse, verilmiş olan mehirin geri verilmesi husûsunda âlimler şöyle demişlerdir:

Ebû Hanîfe, Şâfiî, Mâlik ve Evzâî: Kadına mehirin yarısı ödenir, demişlerdir. El-Hakem ile Hammâd ise: Kadına mehirin tamâmı ödenir, demişlerdir.

٢٠٧١ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ الْحَضْرَمِيُّ، عَنْ ضَمْرَةَ ابْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «أَرْبَعٌ مِنَ النِّسَاءِ. لَامُلَاعَنَةَ بَيْنَهُنَّ: النَّصْرَانِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ. وَالْيَهُودِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ. وَالْحُرَّةُ تَحْتَ الْمَمْلُوكِ. وَالْمَمْلُوكَةُ تَحْتَ الْحُرِّ».

في إسناده عثمان بن عطاء متفق على تضعيفه.

TERCEMESİ

2071) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kadınlardan dört sınıf vardır ki onlar (ile kocaları) arasında liân (yeminlerinin icrâsı) yoktur: Müslüman erkeğin nikâhı altındaki Hristiyan kadın, müslüman erkeğin nikâhı altında bulunan yahûdî kadın, kölenin nikâhı altındaki hür kadın ve hür erkeğin nikâhı altındaki câriye.»

Not: Bunun senedinde bulunan Osmân bin Atâ'nın zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir.

İZAHI

Bu hadîste anılan eşler arasında liân yemininin icrâ edilmiyeceği bildirilmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri özetle şöyledir:

Hanefîler şöyle demişlerdir:

Koca, şâhidliğe ehil olmadığı zaman onun liânı geçerli değildir. Şâhidliğe ehil sayılmıyanlardan bâzıları şunlardır: Köle, kazif haddi ile cezâlandırılmış olan ve kâfir. İşte bu durumdaki kocanın liânı mûteber değildir.

Câriye, zimmiye yâni Hristiyan veyâ Yahudi olan kadın, birisine zinâ suçunu isnad etmesi nedeniyle kazif haddi ile cezâlandırılmış kadın, erginlik çağına varmamış kadın, deli kadın ve zinâkâr kadına zinâ suçunu isnad eden yabancı kişi kazif haddi ile cezâlandırılmaz. Karı, yukarıda sayılan sınıflardan ise, kocasının liânı mûteber değil ve bu isnaddan dolayı kocaya had tatbik edilmez.

Yukarıdaki durumda olan koca, karısına zinâ isnad ettiği takdirde, hâkim onu ta'zir eder, yâni kırk değnekten az ve durumuna uygun bir cezâ ile cezâlandırır. Çünkü kadına leke sürmüş olur. Ama yukarıda anlatılan mâzeret dolayısıyla onun hakkında kazif haddi tatbik edilmez.

Koca, yukarıda anlatıldığı gibi şâhidliğe ehil olmadığı zaman karısına zinâ isnâd ederse kazif haddi ile cezâlandırılır. Çünkü liân hükmü onun yönünden uygulanamıyor.

Eşlerin ikisi de şâhidliğe ehil olmazlarsa; meselâ :İkisi de daha önce kazif haddi ile cezalandırılmış iseler, koca kazif haddi ile cezalandırılacak. Çünkü onun durumu liân hükmünü uygulamaya mânidir.

H a n e f i l e r'in delili, yukarıdaki hadîstir. Başka delîlleri de vardır.

Ş â f i î, M â l i k î ve H a n b e l î l e r'e göre; yemini sahîh sayılan herkesin liânı daha sahîhtir. Bu itibarla eşlerin ikisi de hür, köle - câriye, adâletli, fâsık, zimmî olsalar, yâhut birisi köle veyâ câriye olursa yâhut koca müslüman olup, karı hristiyan veyâ yahudi olursa, bunlar arasında liân hükmü tatbik edilir.

Bu üç imamın delîli, liân âyetinin umumîliğidir. Yâni âyet her çeşit eşlere şümûllüdür. Eşlerden birisi hür, diğeri hür değilse yâhut koca müslüman olup, karı ehl-i kitab ise veyâ eşlerden birisi âdil, diğeri fâsık ise, bunların liân yemini geçerlidir. Bu grubun başka delîlleri de vardır. Geniş bilgi fıkıh kitablarında vardır.

(٢٨) باب الحرام

28 — KOCANIN KARISINI KENDİNE HARAM ETMESİ BÂBI

٢٠٧٢ — حدثنا الْحَسَنُ بْنُ قَزْعَةَ ، ثنا مَسْلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ . ثنا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : آلَى رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ نِسَائِهِ . وَحَرَّمَ فَجَعَلَ الْحَلَالَ حَرَامًا . وَجَعَلَ فِي الْيَمِينِ كَفَّارَةً .

TERCEMESİ

2072) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **karılarından îlâ etti** (onların odalarına bir ay girmemeye yemin etti) **ve haram etti, böylece** (kendisine) **helâl olanı haram** eyledi ve (böyle) **yemin için kefaret ödemeyi** (gerekli) **kıldı.**"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî de rivâyet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarına bir ay yaklaşmamak için yemin etmesi ile ilgili geniş bilgi **Îlâ** bâbında geçen 2059-2061 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Hadîsin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ettiği yeminde bütün karılarını kendine haram eylemiştir. Fakat sahîh hadîslerle sâbit olduğu gibi bütün karılarına sadece bir ay yaklaşmamaya veyâ onların odalarına girmemeye yemin etmiş ve eşlerinden yalnız câriyesi Mâriye'yi kendi zâtına haram eylemiştir. Şu halde "ve **helâl olanı haram eyledi**" cümlesinden maksat O'nun Mâriye'yi kendine haram etmesi olayıdır. Elde mevcûd Sünen nüshalarında; وحرم = "ve **haram** etti" cümlesinden sonraki cümle; فَجَعَلَ الْحَلَالَ حَرَامًا = "ve **böylece** (kendisine) **helâl** olanı **haram eyledi**" şeklindedir. Bu ifâde tarzına göre son cümle ilk cümlenin bir nevî açıklaması mâhiyetindedir. Sünen'in hâşiyesi Sindî'de ve Tirmizî'de ise son cümle; فَجَعَلَ الْحَرَامَ حَلَالًا = "**Sonra, kendine haram ettiği şeyi** (işlemek sûreti ile) **helâl** eyledi." şeklindedir. Bu ifâde tarzı daha uygundur. Çünkü, bir önceki cümle ile ifâde edilmiş olan bir mânâyı tekrarlama durumu kalmaz ve ilk cümle ile ifâde edilmemiş olan yeni bir hüküm ifâde etmiş olur. Ayni zamanda bundan sonra gelen cümle ile irtibatı daha münâsibtir. Bu takdirde hadîs metninin tercemesi şöyle olur:

"**Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **karılarından îlâ etti** (Onların odalarına bir ay girmemeye yemin etti) **ve** (kendisine helâl olanı) **haram etti. Sonra kendine haram ettiği şeyi** (işlemek sûretiyle) **helâl eyledi ve** (böyle) **yemin için kefâret ödemeyi** (gerekli) **kıldı.**"

Resûl-i Ekrem (Salallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendine haram ettiği helâl şey ile neyin kasdedildiği husûsunda değişik yorumlar vardır. Bâzıları bununla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, câriyesi Mâriye (Radıyallâhü anhâ)'yı kendine haram etmesi olayının kasdedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: **«Vallahi ben Mâriye'ye yaklaşmıyacağım»**, diye yemin ettiği ve bundan sonra da: **«Mâriye bana haram olsun»**, buyurduğu rivâyet edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mâriye'yi kendine haram etmesi ve ona yaklaşmamaya yemin etmesi olayı ile ilgili gerekli bilgi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'yı boşadığına dâir 2016 nolu hadîsin izahı bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.

Bâzıları da bununla, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bal şerbetini içmeyi kendine haram etmesi olayının kasdedildiğini söylemişlerdir. Bu olayın özeti de şudur: Buhârî, Müslim ve diğer sahîh hadis kitablarında Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edilen sahîh bir hadîste beyan edildiği gibi Peygamber (Sallallâhü Aleyhive Sellem) karısı Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ)'nın nöbetinde onun odasında bal şerbeti içerdi ve bu nedenle orada çok kalırdı. Bu duruma kıskanan Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Hafsa (Radıyallâhü anhâ) kendi aralarında söz birliği yaparak Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlardan hangisinin odasına gelirse O'na:

"**Yâ Resûlallah! Sen meğafîr** (yapışkan ve tatlı bir zamk olup fena kokusu olduğu söylenir) **mi yedin? Senden meğafîr kokusunu duyuyorum, denilmesini kararlaştırıyorlar. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geldiğinde Hafsa böyle söyleyince Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Hayır. Ben meğafîr yemedim. Yalnız Zeyneb'in yanında iken bal şerbetini içmiştim. Bir daha onu içmem», diye yemin etmişti.

İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendine haram ettiği helâl şeyden bal şerbetini içmesi husûsu kasdedilmiş olabilir.

Tahrim sûresinin aşağıya meâli alınan ilk âyetinin iniş sebebinin bal şerbeti olayı veyâ Mâriye ile ilgili olay olduğu yolunda rivâyetler vardır:

Âyetin meâli:

«Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram edersin, (bununla) karılarının rızasını ararsın? (Bununla beraber üzülme çünkü) Allah (sana) ğafûr ve rahîm'dir.»

Âyet'in açıklaması ve iniş sebebine dâir gelen rivâyetlere âit geniş bilgi tefsir ve hadîs kitablarında mevcuttur. Münâsebet geldiği için sadece anılan âyetin meâlini sunmayı uygun buldum.

Erkeğin karısına: Sen bana haramsın, şeklinde ettiği yeminin hükmüne âit bilgiyi bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde vereceğim.

٢٠٧٣ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ. ثنا هِشَامٌ الدَّسْتَوَائِيُّ عَنْ يَحْيَى ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ؛ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فِي الْحَرَامِ يَمِينٌ.

وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.

TERCEMESİ

2073) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Kişinin helâl olan bir şeyi kendisine) **haram etmesinde yemin (kefâreti ödemesi) vardır.**

Ve İbn-i Abbâs: And olsun ki şübhesiz Resûlullah, sizin için güzel bir örnektir, diyordu."

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Buhârî'deki İbn-i Abbâs'ın eseri meâlen şöyledir:

"Erkek karısını kendine haram ettiği zaman (onun bu sözü) bir şey (yâni talâk) değildir. Şübhesiz Resûlullah sizin için güzel bir örnektir."

Müslim'deki bir rivâyet müellifimizin rivâyeti gibidir. Diğer bir rivâyeti ise meâlen şöyledir:

"Erkek, karısını kendine haram ettiği zaman onun bu sözü, kefaretini çıkarması gerekli bir yemindir. And olsun ki şüphesiz Resûlullah sizin için güzel bir örnektir.»

Hadîsin sonundaki fıkra, A h z â b sûresinin 21. âyetinden iktibastır. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın bu iktibas ile M â r i y e (Radıyallâhü anhâ)'nın meselesine işâret ettiği K a s - t a l â n i ve Tuhfetü'l-Bârî'de beyan edilmiştir: Şöyle ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yukarda anlatıldığı gibi câriyesi M â - r i y e ' yi zâtına haram eylemişti. Sonra Cenâb-ı Hak T a h r i m sûresinin birinci âyeti ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i uyarmıştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin kefâretini ödeyip M â r i y e ' ye dönüş yapmıştı. İşte İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), karısını kendisine haram eden erkeğin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i en güzel örnek alıp kefâret ödemesini ve karısına dönüş yapmasını istemiştir. El-Fetih yazarı: Anılan âyetin iniş sebebi, en sıhhatli rivâyetlere göre M â r i y e (Radıyallâhü anhâ)'nın meselesidir. Evet erkek, karısının şahsını kendisine haram etmek niyeti ile bu sözü söylediği takdirde, mekruh bir söz söylemiş olur. Karısına yaklaşmasa bile derhal yemin kefâreti ödemesi gerekir. Bu söz yemin değildir. Çünkü yemin ancak Allah Teâlâ'nın isimleri veyâ sıfatları ile edilir.

N e s â î ' nin İ b n - i C ü b e y r ' den rivâyet ettiğine göre bir erkek İ b n - i A b b â s ' a :

"Ben karımı kendime haram ettim, diyerek bunun hükmünü sormuş, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) **da adama: Sen yalan söz söylemişsin. Karın sana haram değildir, demiş ve mezkûr âyeti okumuştur."** diye bilgi vermiştir.

İKİ HADÎSİN FIKIH HÜKÜMLERİ

Hadîslerin zâhirine göre bir adam kendisine helâl olan bir şeyi kendisine haram ederse, bu sözle o şey haram olmaz. Adam yemin kefâretini çıkarır ve o şey kendisine helâl olur.

Bir adam karısına: Sen bana haramsın, dediği zaman bunun hükmü nedir?

K a s t a l â n î , B u h â r î ' nin **"Bir erkek karısına: Sen bana haramsın"** başlığı ile açtığı bâbda şöyle der:

" H a s a n - ı B a s r î : Erkeğin niyeti esastır, demiştir. Yâni erkek bu sözle karısını bir veyâ daha ziyâde talâkla boşamaya veyâ zihâr'a niyet etmiş ise onun niyet ettiği şey vukû bulmuş olur. Çünkü boşamak da zihâr da kadını haram ettirir. Bu itibarla bu söz ta-

lâktan kinâye olabildiği gibi zihâr'dan da kinâye olabilir. Her ikisine birden niyet etmesi mûteber değildir. Çünkü boşama ayrılmayı, zihâr ise nikâh altında kalmayı gerektirir. Onun için ancak birisi kasdedilmiş olabilir. Erkek bunlardan birisini tercih etmek durumundadır. Şâfii'nin görüşü budur.

Hanefiler'e göre erkek bu sözle bir talâkla boşamayı kasdetmiş ise bâin bir talâk vukû bulmuş olur. İki talâkı kasdetmiş ise yine bir bâin talâk gitmiş olur. Eğer boşamayı kasdetmemiş ise bu söz bir yemindir ve erkek İlâ etmiş olur.

Mâlikîler'e göre bu söz üç talâkla boşama demektir. Erkeğin niyeti sorulmaz."

Nevevi de Müslim'in **"Boşama niyeti olmaksızın karısını kendine haram eden adam'a kefâretin vâcibliği"** bâbında rivâyet olunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der:

"Bir erkek karısına: Sen bana haramsın, dediği zaman bunun hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:

Kâdı Iyâz bu mesele hakkında 14 mezheb ve görüşün bulunduğunu beyanla:

1. Hanefîler'e göre, adam boşamayı kasdetmiş ise bâin bir talâk gider, üç talâkı kasdetmiş ise üçü de gider. İki talâkı kasdetmiş ise bâin bir talâk gider. Bir şeye niyet etmemiş ise yemin sayılır. Yalan bir söz söylemeyi kasdetmiş ise, geçersiz ve bâtıldır. Züfer'e göre adam bununla iki talâk kasdederse, iki talâk vâki olur.

2. Mâlik'in meşhur kavline göre bu söz ile kadının üç talâkı gider. Kadınla cinsel ilişkide bulunulmuş olsun, olmasın fark etmez. Ancak adam, bu sözle bir talâkla boşamayı kasdettiğini söylerse ve kadınla henüz cinsel ilişkide bulunmamış iken bu yemini yapmış ise, iddiası kabul olunur. Aksi takdirde kabul olunmaz. Ali bin Ebî Tâlib, Zeyd, el-Hasan ve el-Hakem'in de böyle dedikleri rivâyet olunmuştur.

3. İbn-i Ebî Leylâ ve Mâlikîler'den el-Macişûnî'ye göre bu sözle üç talâk vâki olur. Bununla bir talâkla boşamayı kasdettiğini iddia etse bile bu iddia kabul olunmaz. Adamın yeminden önce kadınla cinsî münâsebette bulunmuş veyâ bulunmamış olması da neticeyi değiştirmez.

4. Kadınla cinsel ilişkide bulunulmuş olduktan sonra söylenen üç talâk, vâki olur. Temâstan önce söylenirse bir talâk vâki olur. Ebû Mus'ab ve Muhammed bin Abdü'l-Hakem böyle demişlerdir.

(Kâdı Iyâz bu konu hakkında on dört mezhebin görüşlerini böylece maddeler hâlinde sıralamış ve Nevevî de aynen nakletmiştir. Bunların hepsini buraya aktarmak bir hayli zaman ister, Kâdı'nın naklettiği fetvâlardan bir ikisini de aktarıp buna son verelim.

5. İbn-i Abbâs ve bâzı tâbiîlere göre bu söz bir yemin hükmündedir. Yemin kefâretini çıkarmak gerekir. (Yâni bu sözle boşama veyâ zihâr oluşmaz.)

6. Bu söz, yemek yemeyi ve su içmeyi haram etmek için edilen yemin gibidir. Bu itibarla hiç bir etkisi yoktur ve hiç bir şeyi ödemek de gerekli olmaz, bâtıl bir sözdür. Mesrûk, Şâbî, Ebû Seleme ve Mâlikîler'den Asbağ böyle demişlerdir.

(Kâdı Iyâz, Şâfiî'nin görüşünü kısaca anlattığı için Nevevî, Şâfiî'nin görüşünü daha ayrıntılı olarak şöyle anlatır:)

Şâfiî'ye göre erkek bu söz ile boşamayı kasdetmiş ise talâk, zihârı kasdetmiş ise zihâr olur. Eğer erkek, talâk veyâ zihâr olmaksızın kadının şahsını haram etmeye niyet etmiş ise bu söz ile yemin kefâreti gerekir. Bununla beraber bu söz bir yemin değildir. Eğer adam bu sözle hiç bir şeye niyet etmemiş ise Şâfiî'nin kuvvetli kavline göre yemin kefâreti gerekir. İkinci kavline göre bu söz boştur, bununla hiç bir şey gerekmez.

Yukarda anlatılan hükümler hür kadın hakkındadır. Şâyet erkek kendi câriyesine: Sen bana haramsın, sözünü söylerse:

1. Şâfiî'ye göre adam bu sözle, câriyesini âzad etmeye niyet etmiş ise câriye âzad olmuş olur. Eğer câriyenin şahsını haram etmeyi kasdetmiş ise bu söz yemin sayılmamakla beraber yemin kefâretini çıkarması gerekir. Hiç bir niyeti yok ise yine yemin kefâreti gerekir.

2. Mâlik'e göre bu söz câriye hakkında söylendiği takdirde, hiç bir değeri yoktur ve hiç bir şey lâzım gelmez.

Kâdı Iyâz: Bu söz câriye hakkında söylendiğinde hemen hemen tüm âlimlere göre yemin kefâreti gerekir, demiştir.

3. Ebû Hanîfe'ye göre adam câriyesini, bir yemeği yemeyi, bir şeyi yapmayı kendine haram ettiği zaman, kendine haram ettiği şeyi yapmadıkça meselâ; câriyesine yaklaşmadıkça, yemeği yemedikçe hiç bir şey lâzım gelmez. O şeyi işleyince yemin kefâreti gerekir.

Mâlik, Şâfiî ve cumhûra göre adam, karısından ve câriyesinden başka her hangi bir şeyi kendisine haram ederse, meselâ: Şu yemek veyâ şu su bana haram olsun veyâ şu elbiseyi giymek, falan eve girmek, bu adamla konuşmak bana haram olsun, yâhut haramdır, derse; bununla o şey haram olmaz ve bu sözün bir değeri yoktur. Kendisine haram ettiği şeyi yaparsa hiç bir şey lâzım gelmez."(Nevevî'den naklen aldığım bilgi burada bitti.)

SÜNEN-İ İBN-İ MÂCE TERCEME VE ŞERHİ'NİN BEŞİNCİ CİLDİ BURADA SONA ERDİ. ALTINCI CİLDİ CÂRİYE AZAD EDİLDİĞİ ZAMAN NİKÂHINI FESHETMEKTE SERBEST OLDUĞU BÂBI İLE BAŞLAYACAKTIR.

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

Bâb No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.

Bâb No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.
	1850—	No.lu Muâviye b. Hayde (R.A.) hadisi	202
		Hadisin fıkıh yönü	203
		Muâviye b. Hayde (R.A.)'ın hal tercemesi	203
	1851—	No.lu Süleyman b. Amr b. Âs (R.A.) hadisi	204
		İZAHI	205
4		**Erkeğin karısı üzerindeki hakkının beyânı bâbı**	209
	1852—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	209
		İZAHI	209
	1853—	No.lu Abdullah b. Evfâ (R.A.) hadisi	210
		İZAHI	211
	1854—	No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	213
		İZAHI	213
5		**Kadınların en fazîletlisinin beyânı bâbı**	213
	1855—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	213
	1856—	No.lu Sevbân (R.A.) hadisi	214
	1857—	No.lu Ebû Ûsâme (R.A.) hadisi	217
		İZAHI	217
6		**Dindar kadınla evlenmenin fazîleti bâbı**	218
	1858—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	218
		İZAHI	218
		Hadisin fıkıh yönü	221
	1859—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	221
7		**Bâkire kızlarla evlenmenin fazîleti bâbı**	222
	1860—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	222
		İZAHI	222
	1861—	No.lu Abdurrahman b. Sâlim (R.A.) hadisi	224
		İZAHI	225
8		**Hür kadınlarla ve velûd kadınlarla evlenmenin fazîleti bâbı**	226
	1862—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	227
		İZAHI	227
	1863—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	228
		İZAHI	228
9		**Adam bir kadınla evlenmek isteyince ona bakmasının meşruluğu bâbı**	229
	1864—	No.lu Muhammed b. Mesleme (R.A.) hadisi	229
	1865—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	230
	1866—	No.lu El-Mugîre b. Şûbe (R.A.) hadisi	230
		İZAHI	231
		Muhammed b. Mesleme (R.A.) hadisi	232
		Evlenmek maksadı ile kadına bakmak ile ilgili bilgiler	234
		Erkeğin evlenmek istediği kadına bakmasıyla ilgili dört mezhebin görüşleri	235

Bâb No.	Hadis No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
		Hadisin fıkıh yönü	452
	1970—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	452
		İZAHI	453
	1971—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	453
		İZAHI	454
		Hadisin fıkıh yönü	454
48		**Kadın kendi gününü (kuması olan) arkadaşına hibe eder, bâbı**	455
	1972—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	455
		İZAHI	455
	1973—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	456
		Sevde (R.A.)'ın hal tercemesi	456
	1974—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	457
		İZAHI	457
49		**Evlendirme işinde aracı olmak bâbı**	458
	1975—	No.lu Ebû Rühm (R.A.) hadisi	459
	1976—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	459
		İZAHI	460
		Hadisin fıkıh yönü	460
50		**Kadınlarla iyi geçinmek bâbı**	461
	1977—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	461
	1978—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	461
		İZAHI	466
	1979—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	462
		İZAHI	466
	1980—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	463
		İZAHI	463
	1981—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	464
		İZAHI	465
	1982—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	466
		İZAHI	466
		Hadisin fıkıh yönü	467
51		**Erkekler karılarını dövmeleri bâbı**	468
	1983—	No.lu Abdullah b. Zem'a (R.A.) hadisi	468
		İZAHI	468
	1984—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	469
	1985—	No.lu İyaz b. Abdillah (R.A.) hadisi	469
		İZAHI	470
	1986—	No.lu El-Eş'as b. Kays (R.A.) hadisi	470
		İZAHI	471
52		**Kadının saçını başka saç ilâvesiyle çoğaltan ve dövünleyen kadın hakkındaki bâbı**	473
	1987—	No.lu İbn-i Ömer (R.A.) hadisi	473

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
		İZAHI ...	504
	2005—	No.lu Ömer b. El-Hattab (R.A.) hadisi ...	507
	2006—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ...	507
	2007—	No.lu Ebû Ümmâme El-Bâhili (R.A.) hadisi ...	507
		İZAHI ...	508
60		Birisi diğerinden önce müslüman olan karı koca bâbı ...	508
	2008—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi ...	508
	2009—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi ...	508
	2010—	No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadisi ...	509
		İZAHI ...	509
61		Gayl, erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunması bâbı ...	512
		Ebû'l Âs b. Er-Rebî (R.A.)'ın hal tercemesi ...	512
	2011—	No.lu Cüdâme binti Vehb (R.A.) hadisi ...	513
		İZAHI ...	514
	2012—	No.lu Esmâ binti Yezid (R.A.) hadisi ...	515
		İZAHI ...	516
62		Kocasına eziyet eden kadın hakkında bir bâb ...	517
	2013—	No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi ...	517
		İZAHI ...	518
	2014—	No.lu Muaz b. Cebel (R.A.) hadisi ...	518
		İZAHI ...	518
63		Haram, helâlı haram etmez, bâbı ...	519
	2015—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi ...	519
		İZAHI ...	519
10 —		KİTABÜ-T'TALÂK (Talâk Kitâbı) ...	521
		Boşanmanın değişik hükümleri ...	524
1		Süveyd b. Saîd bize hadîs rivâyet etti, bâbı ...	524
	2016—	No.lu Ömer b. El-Hattab (R.A.) hadisi ...	525
		İZAHI ...	525
		Hadisin fıkıh yönü ...	526
	2017—	No.lu Ebû Mûsa El-Eşari (R.A.) hadisi ...	527
		İZAHI ...	528
	2018—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi ...	528
		İZAHI ...	528
2		Sünnet'e uygun olan boşama bâbı ...	529
	2019—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi ...	529
		İZAHI ...	530
		Hadisin fıkıh yönü ...	531
	2020—	No.lu Abdullah b. Mesûd (R.A.) hadisi ...	533
	2021—	No.lu Abdullah b. Mesûd (R.A.) hadisi ...	533

Bâb No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
		İZAHI	533
	2022—	No.lu Yûnus b. Cübeyr (R.A.) hadîsi	535
		İZAHI	536
3		Hâmile kadın nasıl boşanır, bâbı	536
	2023—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadîsi	537
		İZAHI	537
		Hadîsin fıkıh yönü	537
4		Bir oturumda üç talakla boşayan adam'ın bâbı	538
	2024—	No.lu Âmir Eş-Şâbî (R.A.) hadîsi	538
		İZAHI	538
		Bir defada yapılan üç talakla boşamanın hükmü	540
5		Rac'at bâbı	544
	2025—	No.lu Mutarrif b. Abdillah (R.A.) hadîsi	544
		İZAHI	545
		Hadîsin fıkıh yönü	546
6		Boşanan hâmile kadın doğum yapınca iddeti bitmiş olur, bâbı	546
	2026—	No.lu Zübeyr b. El-Avvâm (R.A.) hadîsi	547
		İZAHI	547
7		Kocası ölen hâmile kadın doğum yapınca, erkeklerle evlenmesi helâl olur, bâbı	548
	2027—	No.lu Ebû's-Senâbil (R.A.) hadîsi	548
	2028—	No.lu Mesrûk ve Amr b. Utbe (R.A.) hadîsi	549
	2029—	No.lu Misver b. Mahreme (R.A.) hadîsi	549
		İZAHI	550
		Bu hadîslerin fıkıh yönü	551
	2030—	No.lu Abdullah b. Mesûd (R.A.) hadîsi	552
		İZAHI	552
8		Kocası ölen kadın iddeti süresince nerede durur, bâbı	553
	2031—	No.lu Zeyneb binti Kâb (R.A.) hadîsi	554
		İZAHI	555
		Hadîsin fıkıh yönü	556
		Zeyneb (R.A.)'ın hal tercemesi	556
9		Kadın iddette iken bulunduğu evden çıkabilir mi? bâbı	557
	2032—	No.lu Urve b. Zübeyr (R.A.) hadîsi	557
	2033—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	557
		İZAHI	558
		Hadîsin fıkıh yönü	558
	2034—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadîsi	559
		Urve (R.A.)'ın hal tercemesi	559
		İZAHI	560

Bâb No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.
10		Üç talakla boşanan kadın için mesken ve nafaka hakkının bulunup bulunmadığının beyânı bâbı	561
	2035—	No.lu Fâtima binti Kays (R.A.) hadisi	561
	2036—	No.lu Fâtima binti Kays (R.A.) hadisi	561
		İZAHI	561
		Âlimlerin bu husustaki görüşleri	562
11		Boşama mut'ası bâbı	562
	2037—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	563
		İZAHI	563
12		Adam (karısını) boşadığını inkâr eder, bâbı	566
	2038—	No.lu Abdullah b. Amr b. El-Âs (R.A.) hadisi	566
		İZAHI	566
13		Şaka olarak (karısını) boşayan veyâ (bir kadınla nikâhlanan yâhut karısına rac'at eden (dönüş yapan) erkek (hakkında gelen hadîs) bâbı	567
	2039—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	567
		İZAHI	567
14		Kalbinde karısını boşayıb dili ile boşamayan adama ait bâb ...	568
	2040—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	568
		İZAHI	569
15		Matûh, dili, çocuk ve uyuyanın boşaması bâbı	570
	2041—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	571
		İZAHI	571
	2042—	No.lu Ali b. Ebî Talib (R.A.) hadisi	573
		İZAHI	573
16		Zorlananın ve unutanın boşanması bâbı	574
	2043—	No.lu Ebû Zerri Arfârî (R.A.) hadisi	574
	2044—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	574
	2045—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	575
	2046—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	575
		Bu bâbda ki hadislerin izahı	575
		Yanılmakla yapılan boşama yemininin hükmü	576
		Zorlama altında yapılan boşamanın hükmü	579
17		Nikâhtan önce boşama olamaz bâbı	580
	2047—	No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadisi	580
	2048—	No.lu Misver b. Mahrame (R.A.) hadisi	581
	2049—	No.lu Ali b. Ebî Tâlib (R.A.) hadisi	581
		İZAHI	581
		Nikâh akdinden sonra yapılan şartlı boşama yeminleri ...	583